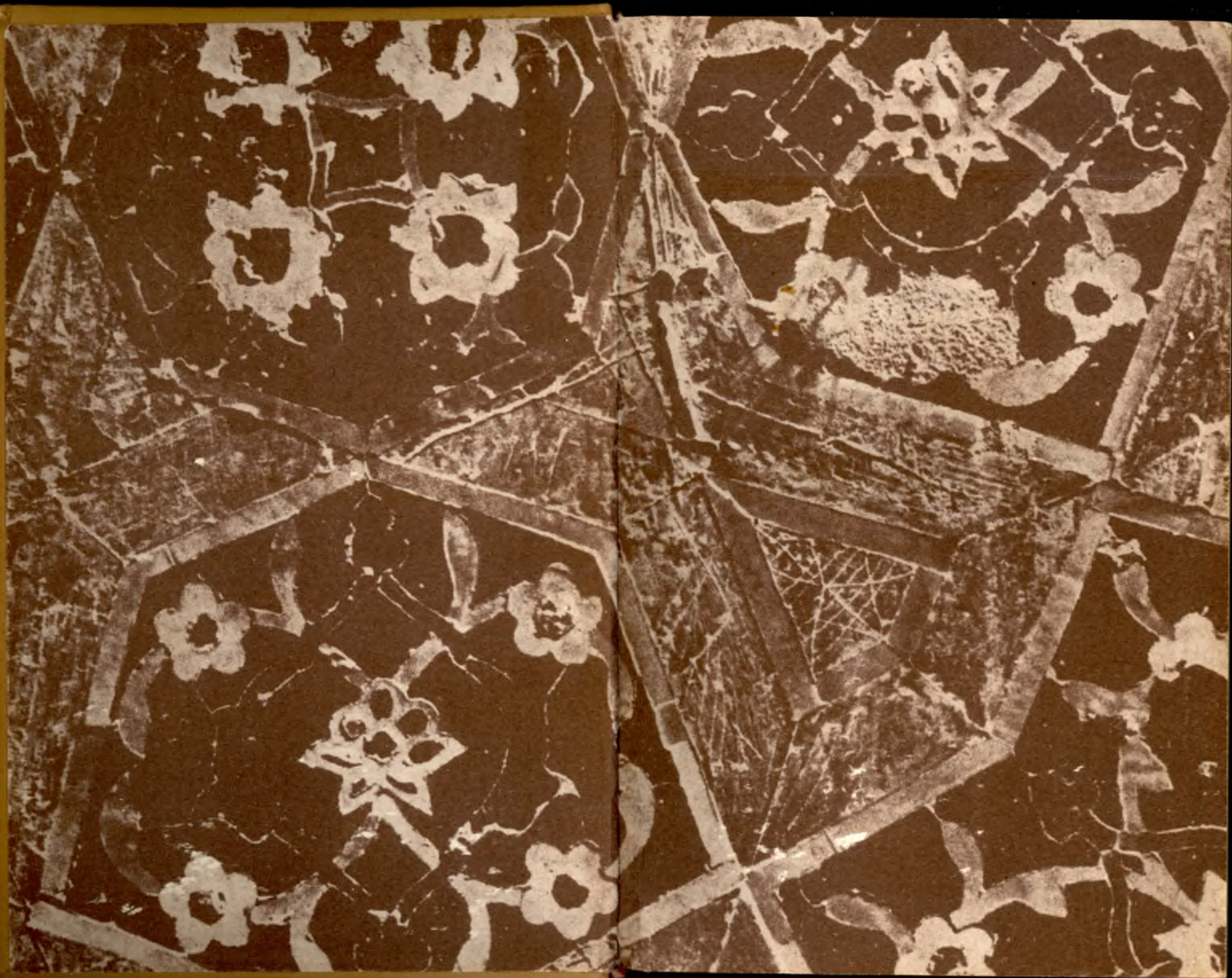

**СУЂЕЊЕ ОРГАНИЗАЦИЈИ
ДРАЖЕ МИХАИЛОВИЋА**

СУЂЕЊЕ ЧЛАНОВИМА ПОЛИТИЧКОГ И ВОЈНОГ РУКОВОДСТВА ОРГАНИЗАЦИЈЕ ДРАЖЕ МИХАИЛОВИЋА

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ

**Б Е О Г Р А Д
1945**

Издање „ПРОСВЕТЕ“ државног издавачког предузећа Србије

Суђење члановима политичког и војног руководства организације Драже Михаиловића и члановима гестаповско-четничких, шпијунско-диверзантских група има велики историски значај. Тај процес је, одмах после свршетка рата у Европи, осветлио светлошћу истине подлу издајничку улогу организације Драже Михаиловића. Сам процес има значај коначне осуде једне издајничке организације, једне агентуре немачког фашизма, која је у току четири године рата обмањивала цео свет претстављајући се као покрет отпора против немачко-фашистичких завојевача.

На процесу је дефинитивно установљено да је организација Драже Михаиловића за време четворогодишњег рата непрекидно стајала на страни окупатора. Сами оптужени разголили су Дражу Михаиловића и читаву његову организацију као обичне слуге окупатора. Без икакве принуде, на слободном јавном претресу, пред микрофоном, знајући да их слуша читава земља и читав свет, оптужени су приказали у правој боји издајнички рад организације Драже Михаиловића од првих дана народноослободилачког рата па све до почетка процеса, и здерали маску „бораца за слободу“ са лица слугу фашистичких окупатора.

Процес је расплео онај одвратни фашистички сплет који се у нашој земљи створио првих дана народноослободилачког рата и одржао све до краха немачких окупатора. На процесу се видело да су се у том сплету нашли заједно немачко-фашистички окупатори, Недић, Љотић, Павелић и Дража Михаиловић, затим скоро сви официри бивше југословенске војске који су остали у земљи под окупацијом, а нису учествовали у народноослободилачком покрету, затим већи део емиграције у иностранству, затим већи део вођства бивших политичких странака. Сви они имали су заједнички циљ: уништити народноослободилачки покрет наших народа.

Најзад, процес је показао како се капитулантска политика Драже Михаиловића претворила у издају наших народа, како је организација Драже Михаиловића постала издајничка и како се у завршној фази свога развитка свела на обичну банду тровача, атентатора, убица, диверзаната, фашистичких шпијуна и плаћеника.

Штампанем стенографских бележака са суђења члановима политичког и војног руководства организације Драже Михаиловића пружа се могућност нашој и иностраној јавности да се што боље упозна са материјалом који расветљава издајничку улогу организације Драже Михаиловића и један део огромних тешкоћа које је морао да савлада народноослободилачки покрет наших народа на свом победоносном путу.

СУЂЕЊЕ ЧЛАНОВИМА ПОЛИТИЧКОГ И ВОЈ-
НОГ РУКОВОДСТВА РАВНОГОРСKE ОРГАНИ-
ЗАЦИЈЕ ДРАЖЕ МИХАИЛОВИЋА ПОЧЕЛО
ЈЕ ПРЕД ВИШИМ ВОЈНИМ СУДОМ ЈУГОСЛО-
ВЕНСКЕ АРМИЈЕ У СУБОТУ 28 ЈУЛА ПО
ПОДНЕ И ТРАЈАЛО ЈЕ ДО ПОНЕДЕЉНИКА
6 АВГУСТА 1945 ГОДИНЕ, УКУПНО ДЕСЕТ
ДАНА. ПРЕСУДА ЈЕ ИЗРЕЧЕНА У ЧЕТВРТАК
9 АВГУСТА

САСТАВ ВЕЋА

Веће Вишег војног суда Југословенске армије, које је судило оптуженим члановима централног националног комитета организације Драже Михаиловића, команданти-ма корпуса и других јединица, терористима и шпијунима његове организације, образују војне судије:

<i>Претседавајући</i>	МИХАИЛО ЂОРЂЕВИЋ , потпуковник
<i>Судије</i>	МИЛИЈА ЛАКОВИЋ , мајор
	НИКОЛА СТАНКОВИЋ , мајор
	МИХАИЛО ЈАНКОВИЋ , мајор
	ВИТОМИР ПЕТРОВИЋ , поручник
<i>Допунски судија</i>	РАДОВАН ИЛИЋ , мајор
<i>Записничар</i>	ТОДОР ПОПАДИЋ , потпоручник

ЗАСТУПНИК ЈАВНЕ ТУЖБЕ

Јавну тужбу заступа:

Јавни тужилац Србије: МИЛОШ МИНИЋ, потпуковник;

заменик јавног тужиоца: МИЛОШ ЈОВАНОВИЋ, капетан.

БРАНИОЦИ

- Адвокати* ВОЈИСЛАВ ЛУКИЋ и САВА МИЋОВИЋ бране прву групу оптужених, чланове централног националног комитета;
- Адвокат* ДРАГУТИН ТАСИЋ брани другу групу оптужених, команданте;
- Адвокат* ДУШАН НИКОЛИЋ брани трећу и четврту групу оптужених, делегате за везу са окупаторском командом и гестаповско-четничке терористе и шпијуне;
- Адвокат* АЛЕКСАНДАР НИКОЛИЋ брани пету групу оптужених, терористе и шпијуне.

ОПТУЖЕНИ

Оптужени су:

I група: Чланови централног националног комитета организације Драже Михаиловића:

- 1) Др БУРА БУРОВИЋ, бивши вршилац дужности директора за снабдевање бивше општине града Београда — секретар централног националног комитета Драже Михаиловића, уредник „Уједињеног српства“ и редактор радио-информација врховне команде за иностранство;
- 2) АЛЕКСАНДАР АКСЕНТИЈЕВИЋ, пензионер и бивши народни посланик — члан централног националног комитета и делегат ЦНК при врховној команди ДМ;
- 3) МУСТАФА МУЛАЛИЋ, публициста и бивши народни посланик — потпретседник централног националног комитета;
- 4) АЛЕКСАНДАР ПАВЛОВИЋ, адвокат — члан централног националног комитета и уредник „Гласа Београда“;
- 5) Др БОЖИДАР ПОПАДИЋ, бивши саветник Министарства пољопривреде у пензији — члан централног националног комитета;
- 6) Др АЛЕКСАНДАР ПОПОВИЋ, бивши начелник Министарства социјалне политике — члан централног националног комитета;
- 7) БРАНИСЛАВ ИВКОВИЋ, бивши судија — члан централног националног комитета;
- 8) ЉУБИША ТРИФУНОВИЋ, адвокат и бивши народни посланик — члан централног националног комитета;
- 9) НИКОЛА РАСПОПОВИЋ, адвокат — члан централног националног комитета;

II група: Команданти:

- 10) **ВОЈИСЛАВ ЛУКАЧЕВИЋ**, бивши приватни чиновник грађевинског друштва „Батињол“ — командант групе корпуса;
- 11) **АЋИМ СЛИЈЕПЧЕВИЋ**, бивши мајор бивше југословенске војске — начелник ађутантског одељења врховне команде Драже Михаиловића;
- 12) **ДРАГУТИН КЕСЕРОВИЋ**, бивши мајор бивше југословенске војске — командант корпуса;
- 13) **ВОЈИН ВОЈИНОВИЋ**, адвокат — командант Среза колубарског (Лазаревац);

III група: Веза са окупационом командом:

- 14) **Др ТОДОР ПЕРОВИЋ**, адвокат — делегат за везу код немачке и италијанске окупационе команде;

IV група: Гестаповци и терористи:

- 15) **БРАНКО ГАШПАРЕВИЋ**, бивши учитељ, — командант шпијунско-диверзантске групе;
- 16) **АНТОН ШВАРЦ**, официр Гестапоа — веза врховне команде Драже Михаиловића и Гестапоа;
- 17) **МЛАДЕН ТЕРЗИЋ**, бивши ваздухопловни наредник-водник бивше југословенске војске — шеф обавештајног центра за Србију у шпијунско-диверзантској групи;

V група: Терористи и шпијуни:

- 18) **РАДОМИР МИЛОШЕВИЋ**, бивши поручник бивше југословенске војске — командант шпијунско-терористичких група авалске зоне;
- 19) **МОМИР ПЕТРОВИЋ**, електромеханичар — радиотелеграфиста илегалне радиостанице у Београду;
- 20) **КОСТА ПЕТРОВИЋ**, бивши инспектор Дирекције државних железница — агент шпијунско-диверзантске групе у Београду;

- 21) АЛЕКСАНДРА ЈОВАНОВИЋ, бивша чиновница Аграрне банке — агент шпијунско-диверзантске групе у Београду;
- 22) МИХАИЛО МАНДИЋ, трговац — члан шпијунско-диверзантске групе у Београду;
- 23) ЉУБИЦА ПОПОВИЋ, домаћица — члан шпијунско-диверзантске групе у Београду;
- 24) ЈОВАН ГРКОВИЋ, бивши капетан I класе бивше југословенске војске, после ослобођења Београда чиновник Команде града Београда — члан шпијунско-терористичке групе;
- 25) РАДОМИР ПЕРИЦА, студент Уметничке академије, после ослобођења Београда војник Аутокоманде у Београду — члан шпијунско-диверзантске групе у Београду.

ОПТУЖНИЦА.

Први дан суђења: СУБОТА, 28 ЈУЛ 1945 ГОДИНЕ

Суђење пред Вишим војним судом Југословенске армије политичким и војним руководиоцима организације Драже Михаиловића, одржано је у великој дворани зграде Правног факултета на Булевару Црвене армије у Београду. Почетак суђења заказан је за четири часа по подне. Јавност је показала за суђење велико интересовање. У дворани амфитеатралног плана све су клупе испуњене до последњег места, као и галерија. Стотине лица стоје на пролазима између редова клупа. У дворани је топла јулска атмосфера. Међу присутнима налазе се чланови породица оних који су пали као жртве кољаша организације Драже Михаиловића, деца оних жртава, жене и родитељи. Покрет народног ослобођења, победник над освајачким снагама фашистичких завојевача и њихових слугу, изводи пред народни суд кривце за најстрашније злочине, за издају народа и отаџбине и за убиства родољуба који су устајали на оружје против окупатора.

У дворану су ушли оптужени, њих двадесет и пет, са др Ђуром Ђуровићем на челу. Маса присутног народа дочекује их огорченим узвицима: „Смрт убицама!“ Они седају у два реда клупа испред подиума на коме се налази судиски сто.

Браниоци улазе за њима. Јавни тужилац Србије, потпуковник Милош Минић, ступа у дворану у пратњи свога заменика. Истовремено у дворану улазе чланови већа Вишег војног суда са потпуковником Михаилом Ђорђевићем на челу. Народ их поздравља бурним поклицима: „Живела правда!“, „Живео народни суд!“.

У дворани су инсталирани микрофони. Суђење се преноси путем радија. Сва земља, као и целокупна светска јавност, у могућности су да прате потпун ток суђења.

*Тачно у четири часа по подне председавајући већа-
потпуковник Ђорђевић, објављује почетак суђења.*

ЈАВНИ ТУЖИЛАЦ ПОДНОСИ ОПТУЖНИЦУ

Председавајући: Објављујем почетак суђења др Ђури Ђуровићу и осталима. Помињем присутну публику да ничим не омета ток претреса, а нарочито да не показује своје расположење поклицима или ма каквим другим видним знаком, јер би то ометало правилан рад суда. Ако би неко супротно поступао, суд ће бити принуђен да га отстрани из дворане. Дајем реч јавном тужиоцу Србије.

Јавни тужилац: У смислу члана 3 и 21 Уредбе о војним судовима Врховног штаба НОВ и ПОЈ од 24 маја 1944 године подносим томе суду оптужницу противу:

I

1) ЂУРОВИЋА др ЂУРЕ, званог „Фан-Фан“, „Стефан“, „Георг“, бившег вршиоца дужности директора за снабдевање бивше Општине града Београда, рођеног 11 јануара 1900 године у селу Горња Горевница, у Срезу љубићком, Србина;

2) АКСЕНТИЈЕВИЋА АЛЕКСАНДРА-АЦЕ, пензионера и бившег народног посланика из Београда, рођеног 1886 године у селу Јарменовцима, у Срезу качерском, Србина;

3) МУЛАЛИЋА МУСТАФЕ, публицисте и бившег народног посланика, рођеног 1898 године у Ливну, муслимана;

4) ПАВЛОВИЋА АЛЕКСАНДРА-АЦЕ, адвоката из Београда, рођеног 21 октобра 1883 године у Горњем Милановцу, Србина;

5) ПОПАДИЋА др БОЖИДАРА, бившег саветника Министарства пољопривреде у пензији, рођеног 14 марта 1893 године у селу Глободеру, у Срезу крушевачком, Србина;

6) ПОПОВИЋА АЛЕКСАНДРА, званог „Шаца“, бившег начелника Министарства социјалне политике, рођеног 9 марта 1902 године у Белој Цркви, у Срезу рађевском, Србина;

7) ИВКОВИЋА БРАНИСЛАВА-БРАНЕ, бившег судије у Београду, рођеног 4 октобра 1903 године у Пироту, Србина;

8) ТРИФУНОВИЋА ЉУБИШЕ, адвоката из Бео-

града, рођеног 19 марта 1895 године у Горњем Милановцу, Србина;

9) РАСПОПОВИЋА НИКОЛЕ, адвоката из Београда, рођеног 1885 године у селу Стари Адибеговац, Србина, — што су:

а) Сви оптужени, као претставници равногорског покрета Драже Михаиловића или појединих бивших политичких странака, постали чланови т. зв. централног на-

Претседавајући већа потпуковник Михаило Ђорђевић; десно је судија мајор Никола Станковић

ционалног комитета, који је створен по директивама Драже Михаиловића, а на основу одлука такозваног светосавског равногорског конгреса одржаног у селу Ба између 25 и 28 јануара 1944 године, с циљем да помогну Дражи Михаиловићу да свој издајнички рад и службу окупатору прикаже светској демократској јавности као национално-ослободилачки покрет против немачких окупатора, као и да му помогну да путем обмањивања и завођења окупаци окупаци себе што шире народне масе у борби за уништење народноослободилачког покрета наших народа, који је једино у нашој земљи водио беспопштедну борбу против немачких окупатора и њихових слугу;

б) Што су сви оптужени, иако су знали да Дража Михаиловић, преко својих команданата Рачића, Калабића, Раковића, Баћевића, генерала Трифуновића, Кесеровића, Лукачевића, и својих сарадника др Живка Топаловића. Милана Аћимовића и других, као и сам он лично, сарађује са немачким окупаторима и њиховим слугама у борби против народноослободилачког покрета наших народа, ипак активно учествовали у раду централног националног комитета, од дана његовог конституисања па све до повлачења четника Драже Михаиловића из Србије у месецу септембру 1944 године, учествујући на конституивној седници централног националног комитета од 28 до 30 јуна 1944, на седници централног националног комитета од 20 до 23 јула 1944 године у селу Рошцима, када су једногласно изгласали резолуцију којом су се оградиле од владе др Шубашића и задржали пуну слободу акције према њој, иако је та влада у изјави датој јавности објавила да је њен циљ организовање што веће помоћи народноослободилачком покрету у земљи који се бори против фашистичких окупатора, затим на започетој, али недовршеној седници централног националног комитета од 6 до 10 септембра, на којој су се свим силама залагали да помогну Дражи Михаиловићу да нађе излаз из катастрофалне ситуације у коју је био доведен заједно са немачким окупаторима и свим њиховим слугама у Србији победоносном ослободилачком офанзивом јединица Народноослободилачке војске, на којој су седници покушали такође да по изричитом захтеву Драже Михаиловића прошире централни национални комитет и образују своју владу како би створили што компликованију политичку ситуацију у земљи, и, на крају, учествовали у својству чланова централног националног комитета у пропаганди

упереној против братства и јединства наших народа и народноослободилачког покрета у изградњи и доношењу политичких ставова вођства издајничког покрета Драже Михаиловића, и у другим пословима;

в) Мустафа Мулалић и Аца Аксентијевић, поред дела под I а) и б) ове оптужнице, учествовали су у раду централног националног комитета и после повлачења Драже Михаиловића из Србије од септембра 1944 године па све до дана лишења слободе у пролеће 1945 године учествовали на састанцима ЦНК у Средњем код Сарајева и у селу Кожухама у марту 1945 године, иако су видели да Дража Михаиловић одржава свакодневно везу са Немцима, да се јавно и отворено ставио у службу немачког окупатора, и својим учешћем у раду ЦНК настојали да помогну Дражи Михаиловићу у тим за њега најкритичнијим данима у његовом противнародном и издајничком раду;

г) Ђура Ђуровић, Александар Аксентијевић, Александар Павловић, Мустафа Мулалић, поред дела под I а) и б), а Мустафа Мулалић и Александар Аксентијевић и дела под I в), одржали конгрес штампе у септембру 1944 године на коме су учествовали сви сарадници четничких листова и шефови четничке пропаганде и на том конгресу присутнима дали упутства како ће путем пропаганде разбијати братство и јединство наших народа, сејати мржњу против народноослободилачког покрета, популарисати издајника Дражу Михаиловића и цепати јединство српског народа у борби против окупатора;

д) Ђура Ђуровић, поред дела под I а), б) и г) ове оптужнице, сарађивао је са Дражом Михаиловићем и пре него што је ступио у ЦНК, па је, као човек у кога је Дража Михаиловић имао неограничено поверење, успоставио радио-станицу за везу са Фотићем, једним од најбољих сарадника Драже Михаиловића у Америци, и иностранством, и радиофонску станицу за давање емисија, те је преко ових станица слао извештаје радиограммима и емисијама у иностранство, у којим је извештајима лажно приказивао ситуацију у земљи, популаришући слугу окупатора Дражу Михаиловића као јединог борца за ослобођење земље, клеветајући на све могуће начине народноослободилачки покрет, његово вођство и НОВ и ПОЈ, све у циљу да обмане светску демократску јавност и у иностранству створи нерасположење према народноослободилачком покрету, како би онемогућио помоћ светских демократских снага наших народима у борби против оку-

патора; одржао састанак са омладинцима-интелектуалцима, присталицама Драже Михаиловића, у пролеће 1944 године, затим августа 1944 године одржао састанак у селу Обрви са среским равногорским одборима срезова љубићког, трнавског, драгачевског и жичког, потом септембра 1944 године конференцију са двадесет свештеника, и на свим овим састанцима давао присутнима упутства како ће разбијати братство и јединство наших народа, како ће разбијати јединство српског народа у борби против окупатора, како ће распиривати мржњу против народноослободилачког покрета, како ће популарисати Дражу Михаиловића и, најзад, како ће организовати четничку власт у позадини и прогањати родољубиве присталице народноослободилачког покрета; одржао много зборована којима је позивао народ не у оружану борбу против окупатора него о оружану борбу против НОВ и ПОЈ; уређивао један од централних органа покрета Драже Михаиловића, „Уједињено српство“, и у том листу написао велики број чланака; присуствовао састанку на коме су, поред њега, учествовали Дража Михаиловић, Стеван Мољевић, Милан Аћимовић и Немац Штеркер, изасланик немачког опуномоћеника за Југоисток Нојбахера; у августу 1944 године био један од најближих саветодаваца Драже Михаиловића и у том својству учествовао у доношењу свих важнијих одлука Михаиловићеве врховне команде политичког и војног карактера; састао се, после 10 септембра, изгубивши везу са Дражом Михаиловићем, у Тополи са Недићевим начелником Округа крагујевачког, Достанићем, и другим четничким командантима, а касније отишао заједно са Достанићем у једно друго место код генерала Трифуновића, четничког команданта Србије, и на оба састанка, позивајући се на своју функцију секретара централног националног комитета, постављао захтев да се прикупе разбијене четничке, Љотићеве и Недићеве јединице и обједине под четничком командом, па да тако уједињене координирају своје операције против НОВ са операцијама немачких јединица;

б) Аксентијевић Александар-Аца, поред дела под I а), б) в) и г) ове оптужнице, као делегат централног националног комитета у врховној команди Драже Михаиловића, учествовао у доношењу свих одлука, упутстава и наредба већег значаја Михаиловићеве врховне команде војне и политичке природе у току друге половине 1944 године, па све до дана хапшења у пролеће 1945 године

на основу којих се остварила сарадња Драже Михаиловића са немачким окупаторима, на основу којих су Михаиловићу подређени војни руководиоци сарађивали са немачким окупаторима, организовали и водили операције про-

Јавни тужилац потпуковник Милош Минић подноси оптужницу; десно је заменик тужиоца капетан Милош Јовановић

тив Југословенске армије заједно са окупаторским јединицама и вршили терор и злочиначка убиства над родољубивим присталицама народноослободилачког покрета; учествовао на састанку Драже Михаиловића и Штеркера, изасланика немачког политичког опуномоћеника за Југоисток Нојбахера, негде у фебруару или марту 1945 године, у Централној Босни, на коме је састанку Дража Михаиловић преговарао о сарадњи између четника и Немаца у борби против Југословенске армије;

е) Мустафа Мулалић, поред дела под I а), б), в) и г) ове оптужнице био уредник централног органа покрета Драже Михаиловића „Исток“, писао чланке за тај лист и радиофонску емисију, писао писма-прогласе муслиманима, и тим чланцима и писмима ометао стварање братства и јединства наших народа и јединства народних снага у борби против окупатора, сејао лажи и клевете против народноослободилачког покрета настојећи да придобије широке народне масе за оружану борбу против НОВ и ПОЈ на корист немачких окупатора; водио преговоре са вођама издајничке усташке „муслиманске милиције“ у циљу остварења сарадње „муслиманске милиције“ са четницима Драже Михаиловића у борби против народноослободилачког покрета;

ж) Александар Павловић-Аца поред дела под I а), б) и г) ове оптужнице у својству члана централног националног комитета, био уредник четничког листа у Београду „Глас Београда“ у коме је, поред чланака других сарадника, штампао и своје чланке уперене против народноослободилачког покрета, против јединства српског народа у борби против окупатора, срачунате на то да обманом и преваром покрене у оружану борбу против Народноослободилачке војске и партизанских одреда изванредно део народних маса на корист окупатора;

з) Божидар Попадић, поред дела под I а) и б) ове оптужнице, после ослобођења Београда, а док је наша земља још била у рату, успоставио везу са оптуженим Јованом Грковићем, војним чиновником Команде града Београда, од кога је примао војна документа најповерљивијег карактера мобилизациске и друге природе и предавао оптуженом Кости Петровићу на коришћење, знајући да Коста Петровић одржава везе са врховном командом Драже Михаиловића преко радиотелеграфисте Момира Петровића, затим са вођом терористичке организације Саше Михаиловића, и другима, и са извесним лицима из

илегалне организације Драже Михаиловића, која су стајала у вези са једним иностранцем, који је преко тих лица радио на организовању шпијунаже и терористичких акција на штету наше државе; успоставио непосредну везу са терористом Војом Човићем и договарао се о стварању илегалне терористичке шпијунске организације Драже Михаиловића у Београду и покушао да успостави везу са вођом терористичко-шпијунске организације Сашом Михаиловићем;

и) Александар Поповић, поред дела под I а) и б) ове оптужнице, после ослобођења Београда и док је још земља била у рату, примао радиограме од Драже Михаиловића преко Косте Петровића, који су радиограми садржавали упутства за илегалан рад у ослобођеном Београду уперен против државе, а такође преко Косте Петровића, за кога је знао да одржава везу са радиотелеграфистом Момиром Петровићем, слао одговоре на те радиограме и упутио Дражи Михаиловићу, у времену када се он био потпуно ставио у службу Гестапоа, један извештај са информацијама политичког и економског карактера.

Оваквим својим радњама сви окривљени су извршили низ кривичних дела пружања политичке и војне помоћи окупатору у време народноослободилачког рата који су наши народи водили против окупатора. Оптужени Божидар Попадић, посебно починио је још и кривично дело војне шпијунаже у корист издајничке организације која се ставила у службу окупатора и иностраних елемената чији је рад био уперен против интереса наше државе, а оптужени Александар Поповић, посебно начинио је још и кривично дело политичке шпијунаже у корист домаће издајничке организације која се ставила у службу окупатора и, најзад, оптужени др Божидар Попадић и Александар Поповић извршили су још и кривично дело учествовања у илегалном раду издајничке и терористичке организације; — сва ова дела предвиђена су у члану 14, а кажњива по члану 16 Уредбе о војним судовима.

II

10) ЛУКАЧЕВИЋА ВОЈИСЛАВА, званог „Рампини“ и „Пинирам“, бившег приватног чиновника грађевинског друштва „Батињол“, рођеног у Београду, старог 37 година, Србина;

11) СЛИЈЕПЧЕВИЋА АЋИМА, четничког мајора, рођеног 28 августа 1912 године у селу Самобору, у Срезу гацком, (Херцеговина), Србина;

12) КЕСЕРОВИЋА ДРАГУТИНА, бившег мајора бивше југословенске војске, рођеног 21 децембра 1896 године у селу Пироману, у Срезу посавском, Србина;

13) ВОЈИНОВИЋА ВОЈИНА, адвоката из Београда, рођеног 23 августа 1897 године у Ужицу, Србина, — што су:

а) Војислав Лукачевић што је: Ступио у организацију Драже Михаиловића још 1941 године и, као једна од најповерљивијих личности Драже Михаиловића, ишао у Санџак, Црну Гору, Босну и друге крајеве наше земље где је вршио организацију оружаних четничких формација, организовао, у сарадњи са окупатором и другим домаћим слугама окупатора, по директивама и наређењима Драже Михаиловића, велике војне операције против партизана, учествовао као командант великих четничких оружаних формација заједно са окупаторским јединицама и другим домаћим слугама окупатора у борбама против НОВ и ПОЈ, учествовао као командант главнине четничких снага заједно са окупаторском војском у Четвртој и Петој офанзиви у борбама на Неретви и Дрини, на Главатичеву, Калиновику, Фочи, Устиколини, око Пљеваља, Прибоја, Пријепоља итд., све у 1942 и 1943 години; у 1942 години постављен за команданта Херцеговине, у 1943 години за команданта Санџака; као делегат врховне команде Драже Михаиловића командовао је извесно време свим оружаним четничким формацијама у Црној Гори; као командант Херцеговине, Санџака и као делегат врховне команде Драже Михаиловића у Црној Гори издавао је наређења за паљење и пљачкање села, за многобројна батинања масе поштених родољуба, за велики број убистава родољубивих присталица народноослободилачког покрета, која су наређења извршавале њему потчињене четничке банде; као човек неограниченог поверења Драже Михаиловића учествовао је на многим штабским састанцима врховне команде; по налогу Драже Михаиловића у времену од јануара до маја 1944 путовао у Каиро и Лондон где се састајао са скоро свим члановима емигрантске владе и другим личностима из југословенске емиграције у Лондону, па је од Божидара Пурића, Младена Жујовића и пуковника Ракића примио за Дражу Михаиловића директиву: да Дража настави да ради како је радио, али

да само ту и тамо изведе по неку чарку против Немаца, како би изгледало да се бори против њих, па је, вративши се у врховну команду Драже Михаиловића, ову директиву Дражи Михаиловићу и пренео; састајао се на свом нутовању у Каиро и Лондон са неким угледним личностима савезничких земаља и претстављао им лажно ситуацију у нашој земљи клеветајући народноослободилачки покрет, а приказујући Дражу Михаиловића као јединог борца против окупатора, настојећи да на тај начин осујети помоћ коју су Савезници пружали народноослободилачком

Улазак чланова Судског већа у дворану публика је поздравила устајањем

покрету наших народа и да издејствује помоћ од Савезника за слугу окупатора Дражу Михаиловића;

б) Аћим Слијепчевић што је: Као поверљив официр Драже Михаиловића, упућен Дражи Михаиловићу септембра месеца 1942 године од емигрантске владе, вршио поверљиве и високе дужности у врховној команди Драже Михаиловића, дужност начелника ађутантског одељења врховне команде у 1943 години, дужност начелника штаба пуковника Баћевића, команданта Херцеговине и Источне Босне, на којој је дужности, заједно, са пуковником Баћевићем и пуковником Остојићем, учествовао у организовању

•операција против јединица Народноослободилачке војске у току 1944 године у сарадњи са окупатором и другим домаћим окупаторским слугама, што је састављао радио-граме за иностранство у којима је лажно претстављао ситуацију у земљи наносећи штету угледу народноослободилачког покрета наших народа у иностранству;

в) Драгутин Кесеровић што је: Јуна месеца 1941 године ставио се под команду издајника Косте Пећанца, који га је поставио за војводу расинског, па је у том својству изрекао смртну пресуду тројници партизана која је извршена; у октобру 1941 године ставио се под команду Драже Михаиловића, који га је поставио за команданта четничког расинског одреда, а касније четничког расинског корпуса, ревносно извршивао сам наређења Драже Михаиловића, организовао потере и водио упорне борбе са партизанским јединицама на територији на којој је командовао сарађујући са окупатором и другим домаћим слугама окупатора; старао се да стриктно спроведе у дело наређење Драже Михаиловића од фебруара 1942 године: да се униште у корену сви партизански елементи; 1943 године по наредби Драже Михаиловића присилно мобилисао људство на територији свога корпуса и одвео га у Санџак у борбу против партизана у време Пете офанзиве окупатора против јединица Народноослободилачке војске у Црној Гори, а по повратку из Санџака приступио извршењу наређења врховне команде Драже Михаиловића: очистити терен од партизана, Немце и недићевце не нападати и, спроводећи то наређење, организовао и руководио многобројним потерама и борбама против партизана у сарадњи са окупатором и другим окупаторским слугама, и наредио да се изврши велики број убиства родољубивих присталица народноослободилачког покрета, што су њему потчињене четничке банде и извршиле, а такође наредио и да се велики број људи казни батинањем; организовао у лето 1944 године, када је добио под своју команду и Топлицу, заједно са четничким командантима Рачићем, Раковићем и Калабићем, а у сарадњи са Немцима, Бугарима, недићевцима и љотићевцима, велике операције за уништење партизанских снага на територији Топлице и Копаоника, издавао наређења за паљење и пљачкање кућа, за масовна убиства и батинања; после разбијања те офанзиве вратио се на Копаоник где је продужио борбу против партизана; бежећи испред јединица Народноосло-

бодилачке војске и Црвене армије у јесен 1944 године повукао се са Дражом Михаиловићем у Босну, где и даље учествује у борбама против партизана, добијајући, као и остали четнички команданти, оружје, муницију и намирнице од Немаца; априла 1945 године пошао је заједно са Дражом Михаиловићем у ослобођену Србију у циљу дигања устанка против народноослободилачких власти, па после разбијања и уништења четничких снага на Зеленгори и код Сутјеске, оставши сам, пребацио се у Србију у циљу организовања терористичких банди, па је одмах по прелазу преко Дрине заробљен од јединица народне одбране, чиме је његов издајнички рад прекинут;

г) Војин Војиновић што је: Децембра 1943 године примио положај четничког команданта Среза колубарског (Лазаревац), организовао четничку власт у томе срезу уз благонаклоност окупатора, организовао присилну мобилизацију људства у четничке банде и пљачку становништва у корист четника, а на многобројним зборовима позивао народ у борбу против партизана и на послушност према Немцима; по раније утврђеном споразуму са Немцима, а по наређењу команданта четничког рудничког корпуса, јуна 1944 године примио од немачке крајскокомандантуре у Ваљеву 21 сандук муниције, а нешто и од ортскокомандантуре у Лајковцу, за потребе поменутог корпуса, ову муницију примио је на онову писменог овлашћења команде рудничког корпуса које је крајскокомандантури показао; као иследник водио истрагу, саставио и 4 априла 1944 године прочитао смртну пресуду против Јеремије Вуковића, Властимира Танасковића, Владислава Васиљевића и Михаила Милетића осуђујући их као сараднике партизана, па је иста одмах и извршена, по његовом наређењу ухваћена је једна група родољуба из Београда, која је провокацијом домашњена у Срез колубарски, па је од те групе петоро њих стрељано; по његовом наређењу многи људи из Среза колубарског били су мучени и батинани због сарадње са партизанима или симпатија према народноослободилачком покрету;

Оваквим својим радњама окривљени су извршили низ кривичних дела организовања и руковођења оружаном борбом против народноослободилачког покрета народа Југославије у сарадњи са окупатором и другим окупаторским слугама, а окривљени Војислав Лукачевић, Драгутин Кесеровић и Војин Војиновић, поред тога, извршили су још

и кривична дела организовања масовних убистава и мучења, паљевина и пљачке невиног становништва и родољубивих присталица народноослободилачког покрета; сва ова дела предвиђена су у члану 13 и 14, а кажњива по члану 16 Уредбе о војним судовима.

III

14) ПЕРОВИЋА др ТОДОРА, адвоката из Требиња, рођеног 5 марта 1910 године, Србина, што је: још 1941 године приступио четничкој организацији Драже Михаиловића, па је по директивама Драже Михаиловића, а по наређењима Илије Трифуновића „Бирчанина“, пуковника Баћевића, Добросава Јевђевића, попа Ђујића и Радмила Грђића, успоставио везу са италијанским окупаторима и све до капитулације Италије одржавао везу са разним италијанским официрима, учествовао на многим састанцима са командантима разних италијанских окупационих јединица заједно са Јевђевићем, Баћевићем, Мишом Радојловићем и другим четничким командантима; одржавао везу између четника и италијанских генерала Амико и Пијациони, а исто тако између пуковника Баћевића и италијанског мајора Луиђи Миљорини, те је, вршећи ову дужност, организовао снабдевање оружјем, муницијом, храном, новцем итд. четника од стране Италијана и учествовао у припремању заједничких операција четника и Италијана против НОВ и ПОЈ; не прекидајући везе са Италијанима он је, са знањем Драже Михаиловића, а по директиви пуковника Баћевића, успоставио везу и између четничких команданата и Немаца; после капитулације Италије, по наређењу пуковника Баћевића, а са знањем Драже Михаиловића, примио је дужност четничког политичког претставника код Немаца, па се на основу тога повезао с немачким конзулом у Дубровнику Елдертом; водио преговоре о заједничкој сарадњи у борби против партизана са немачким претставницима Шмит Хубертом, Вили Келером, Оттом, пуковником Хершом у Требињу, немачким генералом Фишером, заступником Нојбахера, немачког политичког опуномоћеника за Југоисток, Крамарцом; по налогу Баћевића, а са знањем Драже Михаиловића, 1944 године путовао у Београд са препоруком немачког конзула у Дубровнику Елдерта, и Штеркеру, заступнику Нојбахера, немачког политичког опуномоћеника за Југоисток, поднео експозе којим тражи да се Херцеговина припоји Србији па, по упућу

Штеркера, отишао код Томе Максимовића и генерала Недића, који су му обећали дати помоћ четницима у Херцеговини у износу од 100 вагона жита и по два милиона динара месечно, а одмах му предали у руке једномесечну помоћ од два милиона динара; као шеф пропаганде четничких јединица у Херцеговини од 1942 године па све до октобра 1944 године учествовао је активно у разбијању братства и јединства наших народа, у распиривању шовинистичке мржње, у сејању мржње против народноослободилачког покрета који се борио против окупатора.

Оваквим својим радом окривљени Перовић учинио је кривична дела активног учествовања у организовању и руковођењу оружаним четничким формацијама и организовању сарадње тих формација са италијанским и немачким окупаторима у борби против народноослободилачког покрета народа Југославије; — ова кривична дела предвиђена су у члану 14, а кажњива по члану 16 Уредбе о војним судовима.

IV

15) ГАШПАРЕВИЋА БРАНКА званог „ГАРА“, бившег учитеља у Смедереву, рођеног 1907 године у Загребу, Србина;

16) ШВАРЦА АНТОНА, официра Гестапоа, рођеног у Вршцу, Немца-фолксдојчера;

17) ТЕРЗИЋА МЛАДЕНА, бившег ваздухопловног водника из Београда, рођеног 1910 године у Београду, Србина, — што су:

а) Бранко Гашпаревић што је: Октобра 1941 године добровољно ступио у Љотићев добровољачки одред, где је вршио дужност иследника у штабу дванаестог добровољачког одреда у Нишу, а потом са те дужности премештен за помоћника команданта четвртог добровољачког одреда у Шапцу, на којој је дужности остао све до априла 1942 године учествујући за све то време у борбама против партизана, као и у многобројним злочинствима која су извршили, а септембра 1944 године поново ступио у Београду у такозвану „славонску групу“ љотићеваца, којом је командовао Јован Крагујац; ова је група била формирана по наређењу Гестапоа и команде Недићевог српског добровољачког корпуса; Гашпаревић је био постављен за просветара ове групе;

б) *Антон Шварц* што је: Априла 1943 године добровољно ступио у немачку обавештајну службу, која га је распоредила као тумача у „Аусерштеле“ у Лесковцу, па је као агент Гестапоа врбовао међу грађанима Лесковца своје обавештајце који су му достављали обавештења, на основу којих је Гестапо хапсио и стрељао многе поштене родољубе; присуствовао и учествовао у саслушањима и мучењима која су вршена у Гестапоу у Лесковцу; успоставивши везу са бившим сенатором Милутином Драговићем и његовим сином Бошком, који су као претставници четника тражили сарадњу са Гестапоом у Лесковцу у борби против партизана, новембра 1943 године, и са поручником Миливојем Перовићем, четничким командантом у околини Лесковца, крајем фебруара 1944 године, са њима створио споразум о снабдевању четника муницијом од стране Немаца, о примању четника рањених у борбама са партизанима у немачке болнице, о узајамном ненападању и о обавези четника да достављају Гестапоу спискове родољубивих присталица партизана ради хапшења и стрељања; спроводећи у дело овакав споразум, он је одржао четири састанка са четничким командантима мајором Стошићем и Живојином-Жиком Митићем, организовао, даље, састанак на коме су били присутни немачки крајскокомандант у Лесковцу, потшеф Гестапоа у Лесковцу, он, Шварц, командант Љотићевих добровољачких одреда Марисав Петровић и Љотићеви официри мајор Стикић и капетан Зотовић, као и четнички команданти мајор Стошић, капетан Стошић, капетан Илија Николић „Буфски“, капетан Миле Андрејевић, поручник Миливоје Церовић, поручник Марић, капетан Јакша и још два официра; одржавао везе између Немаца и четника све до септембра 1944 године, када је по наредби Гестапоа, отишао у Београд и ступио у „славонску групу“ љотићеваца, којом је командовао Јован Крагујац и окривљени Гашпаревић;

в) Гашпаревић, поред дела под IV а) ове оптужнице и Шварц, поред дела под IV б), што су: Као чланови „славонске групе“ отпутовали у Беч и тамо се јавили Љотићевом официру Никићу који их је одвео код шефа „Јагдфербанда“ (организација диверзантско-терористичких одреда) за Југоисток, Мандла, потом се повезали са Шремсом, шефом „Јагдфербанда“ за Хрватску, и мајором Рексајзенем, шефом немачке обавештајне службе за Србију; по наредби Љотића и Мандла кренули са „славонском гру-

пом“ за Нојстерлиц (Аустрија) у школу за обуку шпијуна, терориста, диверзаната и атентатора и по свршетку једномесечног курса, по завршеној обуци, по наређењу Мандла, кренули за Босну, преко пуковника Бороте успоставили везу са врховном командом Драже Михаиловића, састали се са Дражом Михаиловићем (односно сам се Гашпаревић састао са Дражом Михаиловићем), и изложили Дражи задатке које им је Мандл поставио, па, пошто се Дража Михаиловић сложио са тим задацима, доделио им је у

Суђење руководиоцима организације Драже Михаиловића преношено је путем радија. На Теразијама у Београду свет се окупљао око звучника и са највећим интересовањем пратио ток суђења

групу свог официра Милована Недељковића и свог радиотелеграфисту Младена Терзића, и још тридесет људи, установио шифре за везу између њега и „Гаре“ па, после свега тога, упутио их са целом групом да се уз помоћ других четничких јединица пребаце у Србију ради извршења шпијунских и диверзантско-терористичких задатака, које им

је био поставио Гестапо и са којима се он био сложио постављајући им још неке задатке;

г) Бранко Гашпаревић, поред дела под IV а) и в) ове оптужнице, што је: Поступајући по наређењу Мандла и Драже Михаиловића, пребацио се као командант групе са групом од шездесет људи, наоружаних до зуба, опремљених са радиостаницама и свим осталим средствима потребним за шпијунско-диверзантски терористички рад, уз помоћ јединица Драже Михаиловића, преко Дрине у Србију, па је водио више борби са партизанским јединицама у којим су борбама изгубили животе више бораца Југословенске армије, слао радиограмима извештаје са информацијама војне и политичке природе Дражи Михаиловићу и Мандлу у Беч, као и команди Недићевих и Љотићевих добровољачких јединица која се налазила у Бечу, све док није априла 1945 године пао у руке јединица Југословенске армије заједно са радиостаницама, разним експлозивним материјалом и читавом архивом;

д) Антон Шварц, поред дела под IV б) и в), што је: Одвојивши се од Гашпаревића примио и однео у Беч реферат који је у име врховне команде Драже Михаиловића саставио адвокат Митић, а у коме су били изнети следећи Дражини захтеви Мандлу, шефу „Јагдфербанда“ за Југоисток: 1) да се успостави илегална радиофонска станица на немачкој територији која ће за иностранство давати емисије са четничким вестима; 2) да се пошаље из Немачке неколико инструктора у врховну команду Драже Михаиловића за давање шпијунско-диверзантско-терористичких инструкција четничким „командосима“ (четничке шпијунско-диверзантско-терористичке групе); 3) пет мањих радиостаница; 4) санитетски материјал и оружје; и 5) да Немци пристану да, када на пролеће предузму офанзиву на Балкану, Дража сам запоседне Србију са Банатом без Македоније, а као узврат за то четници се обавезују да ће у потпуној сарадњи са Немцима учествовати у борбама против Југословенске армије; пошто му је Мандл обећао да ће станице успоставити и инструкторе, санитетски материјал и оружје послати, Шварц се, поневши са собом извесну количину оружја и муниције, вратио у врховну команду Драже Михаиловића и известио је о одговору Мандла, па после тога, немајући куражи да са „Гаром“ крене у Србију, отишао из Босне у Винковце, где су га наше власти лишиле слободе;

ђ) Младен Терзић што је: Јуна месеца 1942 године добровољно ступио у издајничку организацију ДМ где је одмах постављен за радиотелеграфисту, па је, као одан и поверљив човек, радио као радиотелеграфист у центру за везу врховне команде Драже Михаиловића све до пролећа 1945 године, када је, по наређењу врховне команде Драже Михаиловића, напустио своју дужност у центру за везу и био додељен шпијунско-диверзантско-терористичкој групи којом је командовао Бранко Гашпаревић, да као радиотелеграфиста осигура везу између Гашпаревића и Драже Михаиловића, да се са том групом пребаци у Србију и организује мрежу радиостаница у циљу вршења шпијунаже у корист врховне команде Драже Михаиловића, и са том групом заиста се пребацио у Србију, али није успео да оствари постављени задатак зато што је група, убрзо по преласку Дрине, била разбијена и он заробљен од јединица Народне одбране.

Оваквим својим радњама окривљени Бранко Гашпаревић, Антон Шварц и Младен Терзић извршили су низ кривичних дела организовања и вршења шпијунско-диверзантско-терористичких акција на ослобођеној територији у корист окупатора и издајничке организације ДМ, а Бранко Гашпаревић и Антон Шварц и дело ступања у обавештајну службу непријатеља за време трајања народноослободилачког рата; — сва ова кривична дела предвиђена су у члану 13 и 14, а кажњива по члану 16 Уредбе о војним судовима.

V

18) МИЛОШЕВИЋА РАДОМИРА „ЧЕДЕ“, бившег поручника бивше југословенске војске, старог 30 година, Србина;

19) ПЕТРОВИЋА МОМИРА, електромеханичара, рођеног 24 децембра 1910 године у селу Бунару, у Срезу беличком, Србина;

20) ПЕТРОВИЋА КОСТЕ, бившег инспектора Дирекције државних железница * Београду. рођеног 18 маја 1894 године у Пироту, Србина;

21) ЈОВАНОВИЋА АЛЕКСАНДРЕ „ЦАНЕ“ „КАЈЕ“, чиновнице Аграрне банке у Београду, рођене 26 августа 1914 године у селу Сремчици, Српкињу;

22) МАНДИЋА МИХАИЛА, трговца из Београда, рођеног 27 новембра 1904 године у Мостару, Србина;

23) ПОПОВИЋ ЉУБИЦЕ, домаћице из Београда, рођене 1 маја 1913 године у Београду, Српкиње;

24) ГРКОВИЋА ЈОВАНА, капетана прве класе бивше југословенске војске, рођеног 31 октобра 1905 године у Мостару, Србина; и

25) ПЕРИЦУ РАДОМИРА, студента Уметничке академије из Београда, — што су:

а) Радомир Милошевић звани „Чеда“, што је: После прогонства четника Драже Михаиловића из Србије, као члан четничке организације од 1943 године, повукавши се заједно са главнином четничких снага у Босну, свршио курс за обуку терориста и шпијуна, који је организовала врховна команда Драже Михаиловића и са групом терориста у пролеће 1944 године прешао у Србију са задатком: да врши саботаже и атентате, пропаганду против народних власти у ослобођеној земљи, да организује обавештајну службу и шаље извештаје Дражи Михаиловићу, као и да организује диверзантске терористичке јединице, добивши у задатак да све те акције спроводи на територији авалске области, на којој је он постављен за четничког команданта; што је илегално дошао у Београд са неколико терориста, где се повезао са Момиром Петровићем, преко кога је слао информације врховној команди Драже Михаиловића, затим се повезао са функционерима терористичке организације Драже Михаиловића у Београду — Сашом Михаиловићем и Вертићем, и, најзад, кад је стигао у Београд, почео да се повезује са паоузаним људима из организације Драже Михаиловића из времена пре ослобођења са територије Београда и околине Београда, и да припрема стварање терористичке организације ради спровођења задатака од стране врховне команде Драже Михаиловића, па је на основу мисије коју је добио, као врло поверљива личност покрета Драже Михаиловића, а после погибије вође терористичке организације Саше Михаиловића, преузео његову дужност четничког команданта Београда;

б) Момир Петровић, што је: Иако на дужности електромеханичара у Команди ваздухопловства Југословенске армије, преко илегалне радиостанице Драгог Бојковића, успоставио везу са врховном командом Драже Михаиловића, а потом сам конструисао илегалну радиостаницу и

преко те илегалне станице наставио да одржава везу са врховном командом, почев од првих дана после ослобођења Београда па све до дана лишења слободе у пролеће 1945 године, шаљући информације политичке, војне и економске природе, које је сам прикупљао, потом се повезао са функционерима терористичке организације Драже Михаиловића у Београду, Радомиром-„Чедом“ Милошевићем, Александром-„Сашом“ Михаиловићем и Валентином Вертићем, који су се, по наређењу Драже Михаиловића, из Босне илегално пребацили у Београд марта месеца 1945 године, и слао њихове депеше врховној команди Драже Михаиловића и од ње примао радиограме

Један део дворане са галеријом за време испитивања оптужених за њих; затим, преко припадника исте организације, Косте Петровића и Александре „Цане“ Јовановић, непрекидно одржавао везе са Михаиловићем, Милошевићем и Вертићем све док то народне власти нису спречиле откривањем и хапшењем чланова ове шпијунско-диверзантско-терористичке организације;

в) Коста Петровић, звани „Јовановић Милан“, што је: При повлачењу четника из Србије примио од организације Драже Михаиловића четири милиона динара и употребио их, после ослобођења Београда док је земља

још била у рату, за потребе терористичке организације Драже Михаиловића у Београду; преко Александре „Цане“ Јовановић успоставио везу са радиотелеграфистом Момиром Петровићем и преко њега добијао од врховне команде Драже Михаиловића директиве за рад и слао Дражи Михаиловићу радиогране са информацијама војне и политичке природе, потписујући их са илегалним именом „Милан Јовановић“; примао од врховне команде депеше за чланове централног националног комитета др Божидара Попадића и Александра Поповића, уручивао им те депеше и преко ове радиостанице слао Дражи Михаиловићу њихове одговоре који су садржавали разне информације војног и политичког карактера, и заједно са овом двојицом чланова централног националног комитета почео да ради на повезивању са оним лицима која су пре ослобођења Београда, као функционери, припадали организацији Драже Михаиловића, међу којима и са Александром-„Цаном“ Јовановић и још неким другим;

г) Александра Јовановић-„Цана“-„Каја“, што је: После ослобођења Београда, док је земља била још у рату, по радиограмском наређењу врховне команде Драже Михаиловића прихватила се организовања прикупљања и достављања врховној команди важних информација из ослобођене земље; по наређењу врховне команде Драже Михаиловића повезала се такође са једним иностранцем који је у Београду радио против интереса наше земље, и давала му важне информације штетне по нашу земљу, о чему је известила и врховну команду Драже Михаиловића; по наређењу врховне команде прибављала је материјална средства за набавку материјала од кога је окривљени Момир Петровић требало да изради неколико нових илегалних радиостаница помоћу којих су Момир и „Цана“ хтели да створе што сигурнију везу са врховном командом Драже Михаиловића, да би осигурали добијање упутстава за рад; радећи на стварању илегалне групе четничких активиста у Београду, врбовала је извесне припаднике организације Драже Михаиловића из времена пре ослобођења Београда за активан рад на штету интереса наших народа;

д) Михаило Мандић, што је: Преко 120 килограма злата и нешто платине, опљачканог од стране припадника организације Драже Михаиловића још за време окупације из трезора Народне банке, примио на чување и сакрио од

народних власти с циљем да га употреби за потребе организације Драже Михаиловића у Београду и њених чланова; крио од народних власти више дана четничког команданта Београда, вођу шпијунско-диверзантско-терористичке организације у Београду, и повезао га с другим припадницима четничке организације из времена пре ослобођења, омогућујући му на тај начин да, извршујући наређења Драже Михаиловића, који је у то време био отворено ступио у службу немачких окупатора, створи шпијунско-диверзантско-терористичку организацију у ослобођеном Београду, и тако наставио свој противнародни рад из 1943 и 1944 године који је за моменат био прекинут ослобођењем Београда; набавио лажне пасоше за Сашу Михаиловића и Владу Вукојичића и тиме им помогао да илегално отпутују у иностранство, што је интервенцијом народних власти било спречено; као нарочито поверљива личност Саше Михаиловића, пред полазак Сашин за иностранство, примио од Саше шифре и депеше и предао их његовом заменику Радомиру-„Чеди“ Милошевићу, саопштивши му да га је Саша Михаиловић одредио за свога заменика у Београду до његовог повратка из иностранства, те је тиме помогао да се и надаље одржи веза београдске организације Драже Михаиловића са самим Дражом;

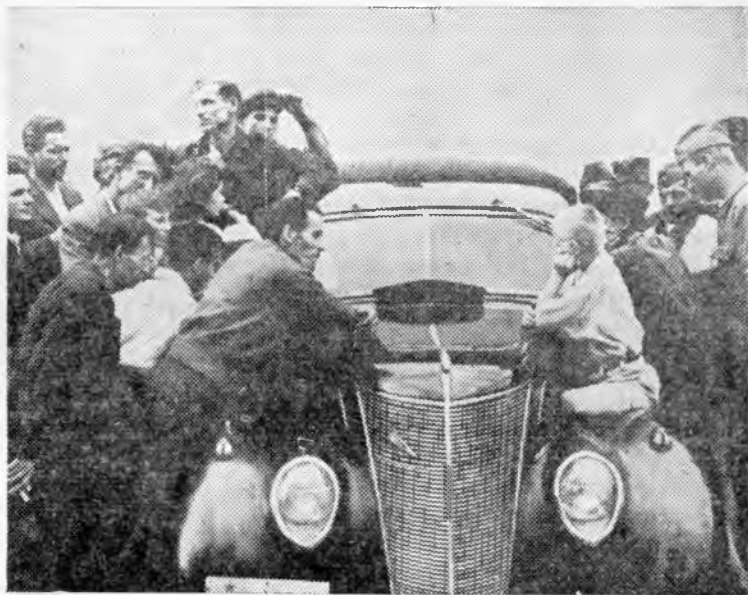
ђ) Љубица Поповић, што је: У почетку марта 1945 године прихватила Сашу Михаиловића, четничког команданта Београда, после његовог илегалног доласка у Београд, знајући са каквим је задацима дошао у Београд, прикривала га извесно време у свом стану, потом му нашла други стан и снабдевала га храном, повезала га са неким њему потчињеним активистима четничке организације у Београду и тако му помогла да створи прве нити своје шпијунско-диверзантско-терористичке организације у Београду; потписала његово илегално име на лажном пасошу и учествовала у другим припремама за његов одлазак у иностранство;

е) Јован Грковић, што је: У својству војног чиновника у Мобилизационом отсеку Команде града Београда, после ослобођења Београда, док је још рат трајао, злоупотребио службени положај на тај начин што је, почетком априла 1945 године, упркос наређења команданта града, одложно почетак мобилизације резервних официра и подофицира за петнаест дана, саботирајући тако брзо спровођење мобилизације, крао извесне строго поверљиве

ве списе мобилизациске природе и друге и предавао их др Божидару Попадићу и једном високом функционеру четничке организације у Београду, чији идентитет није могао бити утврђен, знајући да ће ти поверљиви списи бити упућени врховној команди Драже Михаиловића и извесним иностраним елементима који су у Београду радили на штету интереса наше земље; разместио у важне војне установе неколико војних обвезника за које је знао да су до ослобођења припадали четничкој организацији у Београду, врбовао их за своје обавештајне органе и преко њих долазио до извесних строго поверљивих војних информација, које је потом преносио др Попадићу и неким другим лицима, која су стајала у вези са једним иностранцем, који је у Београду радио на штету интереса наше земље; вршио набавке техничког материјала за пропагандни рад четничке организације у Београду укравши један део из Команде града Београда, док је други део набављао на другој страни;

ж) Радомир Перица, што је: Као војник Југословенске армије, на дужности у Аутокоманди у Београду, преко Николе Радошевића (у бекству) успоставио везу са једним страним држављанином, који је у Београду радио против интереса наше државе, и ту везу одржавао све до дана хапшења, примајући од тог иностранца инструкције за организовање терористичких и атентаторских група од оних лица која су била припадници организације Драже Михаиловића, пре ослобођења Београда и, поступајући по добијеним инструкцијама, окупио око себе извештан број лица и повезао их са поменутим страним држављанином, припремајући извођење терористичких акција у Београду; по инструкцијама тог истог страног држављанина покушао, преко штампара Владимира Константиновића (Теразије број 1) и цинкографа Дончевића (улица Јована Ристића), да набави и успостави илегалну штампарију у којој би штампао пропагандни материјал уперен против Демократске Федеративне Југославије, али у остварењу овога циља био спречен хапшењем; у Аутокоманди у Београду, где је био на војној дужности, створио је једну четничку групу од неколико војника који су пре ослобођења Београда припадали четничкој организацији и припремао је за терористичко-шпијунске задатке, па је преко једног од тих војника (Стојана Јовановића) прибавио бланко објаве за путовање и са њима снабдео неке при-

паднике, четничке организације који су у Београду илегално живели, а такође и преко Вере Ђорђевић прибавио из Пријавног отсека Команде града Београда бланко објаве и једну лажну легитимацију, па је легитимацију дао Кости Ђурићу, припаднику четничке организације, који се скривао у Београду од народних власти, један део објава дао другим припадницима илегалне четничке организације који су се у Београду скривали од власти, а оста-

Свет је на улицама покрај аутомобила, снабденим радио-апаратима пратио ток суђења

так предао поменутом страном држављанину да их употреби у своје шпијунске сврхе.

Оваквим својим радом окривљени Радомир Милошевић „Чеда“, Момир Петровић, Коста Петровић, Александар Јовановић — „Цана“ — „Каја“, Михаило Мандић, Љубица Поповић, Јован Грковић и Радомир Перица извршили су низ кривичних дела учествовања у раду шпијунско-диверзантско-терористичке организације, помагање у сакривању шпијуна и терориста-одметника од власти, шпијунаже у корист домаће издајничке организације, која се ставила у службу окупатора, а Момир Петровић, Јован

Грковић и Радомир Перица, као војници Југословенске армије, поред тога, још и кривична дела војне шпијунаже у корист домаће издајничке организације, која се ставила у службу окупатора и иностраних елемената који раде против интереса наше земље; — сва ова кривична дела предвиђена су чланом 14 и 15, а кажњива по члану 16 Уредбе о војним судовима.

На основу свега изложеног предлажем да Виши војни суд Југословенске армије закаже главни јавни претрес и на исти приведе све оптужене именоване у овој оптужници из истражног затвора Војног суда Команде града Београда, као и да позове: 1) Јавног тужиоца Србије; и 2) Браниоце окривљених.

Такође предлажем да се на претресу изведу сви докази предложени у овој оптужници, а који су побројани у списку приложеном уз оптужницу, који списак чини саставни део ове оптужнице.

Предлажем суду да по завршеном претресу и оцени свих доказа донесе пресуду по закону.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ:

У току истраге установљене су многобројне чињенице из којих јасно произлази да су оптужени за време трајања народноослободилачког рата, који су наши народи водили против немачких окупатора и њихових слугу, извршили тешка кривична дела, дела издаје народа, издаје велике народне ослободилачке борбе, дела отворене или прикривене сарадње са окупаторима.

Истражни материјал показује да су сви оптужени учествовали или у одређивању политичке линије покрета Драже Михаиловића или у припремању и спровођењу у живот његових војних и политичких противнародних планова, или у непосредном извршењу многобројних злочина који су били само конкретизација политичке линије и војних планова Драже Михаиловића и издајничке клучке која га је окруживала.

Истрага је показала да је полазна тачка те политичке линије била: против окупатора не може се водити борба, јер смо ми за то слаби и окупатор нас може уништити репресалијама; Савезници ће и без нас потући немачке освајаче и њихове сателите, наша борба не би могла имати никаквог утицаја на исход овог великог светског суко-

ба; према томе, ми се не смемо упуштати у борбу против окупатора, главно је да ми припремимо и створимо организацију помоћу које ћемо у тренутку краха окупатора узети власт у руке.

Таква политичка линија је у суштини била најобичније капитуланство пред фашистичким освајачем, издаја слободе и независности свога народа. Таква политичка линија је у суштини наставак линије владе Цветковић—Мачек, која је 25 марта 1941 срамно капитулирала пред захтевима немачких освајача, а такође и наставак капитулантске линије 27-мартовске владе, која је 1941 године предала земљу окупатору без икаквог отпора и побегла у иностранство препуштајући народ бездушном фашистичком освајачу.

Када се 1941 године распламтео партизански рат у нашој земљи, када је букнуо општи народни устанак у Србији и Црној Гори и када је сваком, иоле паметном човеку, који није био изгубио осећање родољубља, постало јасно да се борба против окупатора може водити и да та ослободилачка борба једино може спасти народ од потпуне пропасти, тада творци политичке линије Драже Михаиловића, не мислећи о слободи и независности своје земље, него о томе како ће се докопати власти, уопштенише своју линију јасним и одређеним ставом према народноослободилачком покрету коме је на челу стајала Комунистичка партија Југославије, ставом коме су остали доследни све од 1941 па до ослобођења наше земље. Тај став, упркос тога што су се партизани 1941 свуда односили према четницима као према савезницима, упркос најискренијег залагања претставника партизана за стварање чврстог споразума са четницима о заједничкој борби против немачких окупатора и њихових домаћих слугу, био је нечомирљиво непријатељски према народноослободилачком покрету. Суштина тога става може се укратко изразити овако: борба партизана против окупатора није борба за ослобођење земље већ борба Комунистичке партије за власт, па према томе, да нам Комунистичка партија не би отела власт, да би се од такве опасности осигурали, ми морамо, не бирајући средства и методе, заложити све силе да уништимо народноослободилачки партизански покрет, а да своје властите снаге сачувамо на тај начин што ћемо са окупатором тактизирати строго пазећи да према њему не покажемо непријатељски став на делу.

И неки од оптужених у својим исказима у претходном поступку такође јасно приказују суштину ове капи-тулантске и издајничке линије Драже Михаиловића и клике чији је он био експонент.

Тако оптужени Аћим Слијепчевић каже:

„Што се тиче директива (Избегличке владе од августа 1942, примедба тужиоца), које су се односиле на рад Дражин, мени је било наређено да саопштим да Дража не диже устанак, но да настоји окупити националне снаге“, (страна 1 записника од 1 јуна 1945 године).

Даље Слијепчевић каже:

„У писму (Писму које је он понео Дражи из Каира, примедба тужиоца) дате су директиве за рад Драже Михаиловића од стране бившег министра (генерала Б. Илића — примедба тужиоца). Садржај писма ми није био познат, али нам је Илић рекао при састанку да је главна директива да Дража Михаиловић прикупља снаге и организује, да не диже устанак док му они не јаве“. (Страна 2 записника од 20 априла 1945).

А окривљени Мустафа Мулалић прича:

„Још у данима када сам тек дошао у врховну команду (средином 1943, примедба тужиоца) Дража Михаиловић је издавао наређења да се не пуца на Немце јер да се то не исплати, пошто су репресалије страшне (за једну немачку главу ишло је стотину српских), да се избегавају сваки сукоби и додири, него да се спрема и буде у приправности за општи устанак“ (Страна 26 изјаве).

И оптужени Војислав Лукачевић слично прича:

„Кад сам кренуо из Лондона (у пролеће 1944 године, примедба тужиоца) састао сам се са председником југословенске избегличке владе Б. Пурићем и остао са њим више од двадесет минута... У исто време нагласио је да Михаиловић буде сигуран у сваку подршку њега и његове владе и да краљ стоји на истом становишту. Поред овога рекао ми је: „Реци генералу Михаиловићу нека ту и тамо изведе извесне чарке против Немаца, како би изгледало да се бори противу окупатора“ (Страна 12 записника од 15 марта 1945 године).

Оптужени Драгутин Кесеровић каже:

„Сва наређења и упутства добијена тих дана (Фебруара 1942 године, примедба тужиоца) односила су се на организацију јединица, а посебно наређење добио сам у погледу односа према партизанима и њиховим пријате-

љима. По томе наређењу требало је немилосрдно уништити све елементе и онемогућити њихов рад“ (Страна 7 записника).

Истрага је показала да је доследно спровођење у живот такве политичке линије Драже Михаиловића и клике око њега, као и избегличке владе у Лондону брзо довело до сарадње четника Драже Михаиловића са окупаторима и другим домаћим слугама окупатора у борби против народноослободилачког покрета наших народа. Још 1941, Дража Михаиловић и његови команданти сарађују више или мање прикривено са Немцима у Србији, са Италијанима у Црној Гори, Херцеговини, Санџаку, Босни, Далмацији и Лици, као и са Недићем и другим окупаторским слугама, а 1942 ступају у отворену сарадњу са окупаторима.

Све то видели су наши народи. Али и оптужени нам о том врло убедљиво причају у својим исказима у претходном поступку.

Тако оптужени Аца Аксентијевић, најближи сарадник Драже Михаиловића, прича:

„Ја сам о томе чуо још од почетка, тојест 1941 године познато ми је да је Дража имао у Струганику (испод Сувобора, у близини Равне Горе, примедба тужиоца) састанак са Немцима, посредством мајора Аце Мишића... Овај састанак Дражин са Немцима био је пре састанка са Титом у Брајићу (Октобра 1941, примедба тужиоца). Такође сам чуо да је Дража по налогу Немаца скинуо блокаду са Краљева (Првих дана новембра 1941, примедба тужиоца) када је Дража напао партизане са леђа“. (Страна 3 записника од 11 јуна 1945).

А оптужени Тодор Перовић каже:

„Знам да је војвода Добросав Јевђевић још тада (у фебруару 1942, примедба тужиоца), при пролазу кроз Мостар у друштву италијанских официра, свраћао у тај комитет (Мостарски „Српски национални комитет“, примедба тужиоца) и сматрам да су од њега и Италијани долазиле директиве за рад комитета... (Страна 1 записника).

Перовић прича даље:

„Половином децембра 1942 Баћевић и Јевђевић организовали су четнички поход у Далмацију. Овај поход организован је по личном наређењу Драже Михаиловића, а све припреме око превоза и снабдевања трупа храном, одећом и оружјем извршили су Јевђевић и Баћевић у

споразуму са Италијанима. Због тога они су обојица ишли у Дубровник, где им је италијанска команда ставила на располагање превозна средства, одећу, храну и оружје за овај поход“. (Страна 3 записника).

И Перовић још прича даље:

„На прву Дражину депешу састављен је одговор у коме се извештавало да је Дражина команда била раније рђаво обавештена о снагама четника на овоме сектору (Грачац—Книн крајем 1942, примедба тужиоца), те да динарска дивизија уствари и не постоји, већ постоје по разним гарнизонима заједно са Италијанима, у жици, око хиљаду двеста четника“, (Страна 4 записника).

У 1943 и 1944 години сарадња Драже Михаиловића и њему потчињених команданата, његових војних формација и његових политичких функционера са окупатором и другим слугама окупатора у борби против Народноослободилачке војске и Партизанских одреда Југославије још се више продубљује и постаје све отворенија. Што је више расла и јачала народноослободилачка борба наших народа против окупатора и њихових слугу, то је све отворенија и бестиднија постојала спрега Драже Михаиловића са окупатором и другим окупаторским слугама.

И ово су видели наши народи, али и оптужени о томе говоре са много јасних и убедљивих доказа.

Оптужени Драгутин Кесеровић овако прича:

„Концентрација србијанских четничких снага у Санцаку (у пролеће 1943, примедба тужиоца), била је наређена од Драже да би се спречио прелаз партизана преко Лима, пошто су Немци били предузели пету офанзиву на партизанске снаге у Босни и Црној Гори“. (Страна 8 записника).

И даље:

„После повратка из Санцака 1943 године добио сам наређење од врховне команде у коме ми се наређивало, односно којим ми се наређивало, да поведем непоштедну борбу против партизана и да терен у најкраћем року очистим од партизана. Због борбе са партизанима било је наређено да избегавамо сваки сукоб са Немцима и њиховим помагачима недићевцима... (Страна 9 записника).

И даље:

„Крајем 1943 године и током читаве 1944 године, Дража је депешама наређивао да се избегавају сукоби са окупатором. У првој половини 1944 године добио сам од

Драже овакву депешу: „Поједини моји команданти не придржавају се мојих наређења, издатих у погледу рада на терену, предузимајући непромишљене акције против броја 11 (Немаца) и тиме ме доводе у врло незгодан положај. Сиречавају ме у извођењу мојих планова. Ово је равно издајству. Последњи пут скрећем пажњу и наређујем да се команданти тачно и у свему придржавају мојих издатих наређења. Убудуће за поновљене случајеве бићу немилосрдан и сваког таквог команданта ставити под преси војни суд. Ову депешу командант ће усмено саопштити у изводу својим подчињеним командантима“. (Страна 15 записника).

И даље:

„Мени није познато да је Дража одржавао састанке са немачким командантима. Колико је мени познато, он је избегавао такве ствари да се не би компромитовао пред јавношћу, али је преко Калабића, Рачића и Нешка Недића веза одржавана са Немцима. Рачић и Раковић (Највернији Дражини команданти, примедба тужиоца) имали су своје претставнике код Немаца или Недића у Београду преко којих су се снабдевали муницијом. Познато ми је да су они једном приликом у 1944 години примили око 30.000 италијанских пушака са педесет метака уз пушку“ (Страна 15 записника).

И Кесеровић прича даље:

„Почетком јуна 1944 године партизани су кренули према Брусу и Копаонику... О овоме сам известио и Дражу. Муниције нисам имао. Дража је наредио да останем где сам, да сачекам снаге Рачића, Раковића и Калабића, који су после два до три дана стигли. После њиховог доласка сви смо кренули у офанзиву на Јабланицу. Попуну муниције извршио сам преко Калабића који је исту примио од Немаца... Пред полазак у напад Рачић и Калабић били су код Пемаца у Крушевцу, вероватно ради попуне муниције и координације акције... У овој акцији, поред четничких снага, учествовали су Немци, Бугари и добровољци. Ја сам лично видео добровољце на Туполском Вису, а такође и немачке тенкове“. (Страна 10 записника).

Оптуженч Тодор Перовић такође слично прича:

„... Грђић (Један од вођа херцеговачких четника, примедба тужиоца) је пре него што смо ја и Лазаревић дошли у Сплит, био отпутовао (Јануара 1943, примедба

тужиоца) за Сушак где је код италијанске Друге армаде имао своју четничку канцеларију и служио као главна спона, политичка и војна, између Италијана и ДМ.“ (Страна 6 записника).

И даље:

„У Мостару је тада (Фебруара 1943, примедба тужиоца) била италијанска дивизија „Мурђе“, чији је командант био генерал Негри. Ова дивизија је претрпела губитке код Јабланице, Прозора, Раме и Дрежнице. Чим смо стигли у Мостар, Јевђевић је одмах отишао на саветовање код генерала Негрија. Ја нисам присуствовао њиховом разговору, али ми је Јевђевић рекао доцније да је по причању Негрија ова дивизија имала око 2500 мртвих, те је због тога Негри био врло незадовољан и предочио Јевђевићу озбиљност ситуације и опасност која је запретила Мостару, и од Јевђевића тражио да прибави потребна појачања у четницима. На овај захтев Негријев Јевђевић је одмах отпутовао за Невесиње и после три четири дана из Невесиња довео појачања . . .“ (Страна 9 записника).

И Перовић даље прича:

„Још раније (Фебруара 1943, примедба тужиоца) изгледа да је Остојић из Калиновика депешом обавестио Дражу Михаиловића о читавој ситуацији на овоме сектору (У Херцеговини, на фронту код Мостара, примедба тужиоца). У вези са овим извештајем Остојића, Дража је наредио општу мобилизацију и покрет у читавој Црној Гори и Херцеговини . . . Све ове концентрације вршене су током месеца марта 1943 . . .“ (Страна 9 записника).

Петровић даље прича:

„Дража Михаиловић био је обавештен о поразима које су четничке и италијанске јединице претрпеле од партизана, па је у моменту кад је ситуација била најкритичнија, колико се сећам, из Калиновника упутио Јевђевићу у Мостар једну депешу чија је садржина отприлике била следећа: „Уколико не можете да издржите уз припомоћ броја 22 (Италијана) позовите у помоћ 11 (Немце)“. (Страна 11 записника).

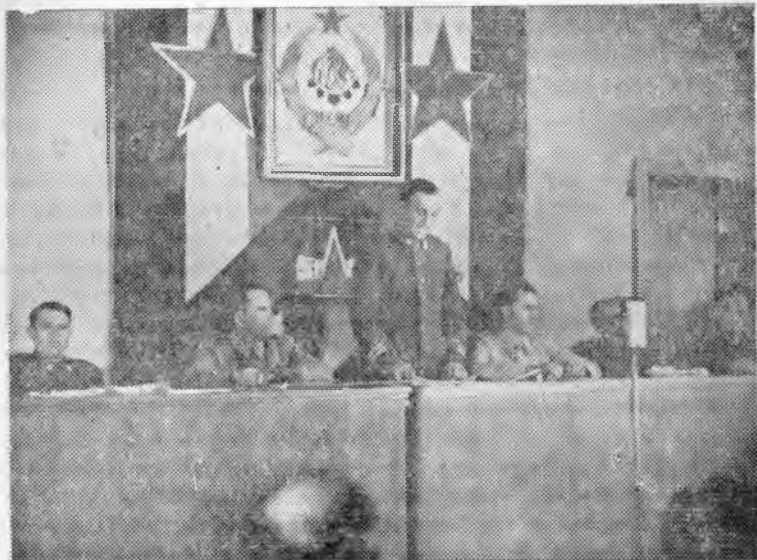
И даље:

„Баћевић ми је рекао (Одмах после капитулације Италије, примедба тужиоца) да је он већ Дражи изложио потребу сарадње са Немцима, јер да се на други начин не можемо одржати, пошто му је, како он каже, Дража одгово-

рио да се имамо управљати „према приликама“ (Страна 18 записника).

Перовић такође прича и ово:

„Четници на подручју Херцеговине (марта 1944, примедба тужиоца), како четници тако и домобрани били су под командом немачких команданата. Наше јединице формално нису биле у саставу немачких јединица, али су у акцијама извршивале наређења немачких команданата...“

Чланови Судиског већа (с лева на десно): мајор Михаило Јанковић, мајор Милија Лаковић, потпуковник Михаило Ђорђевић, мајор Никола Станковић, поручник Витомир Петровић и записничар потпоручник Тодор Попадић

Сваки пут пред почетак операција против партизана Фишер (командант немачког пука, примедба тужиоца) позвао би команданта требињског корпуса Видачића, изнео му план акције која је претстојала и одредио положај који имају посетити четничке јединице за почетак операције.“ (Страна 23 записника).

Нешто слично прича и Мустафа Мулалић, потпретседник централног националног комитета Драже Михаиловића:

„Везе са окупатором успостављали су и пре мога доласка (Средина 1943, примедба тужиоца) у врховну команду разни теренски команданти, нарочито Павле Ђуришић, поп Ђујић, касније поп Саво Божић, Сретен Тадић, па онда и Калабић, Раковић итд. . . Те везе су се све више и више неговале, док није на крају, кад је цео свет, па и сви сателити Немачке, увидели да је њихова пропаст еклатантна, Дража Михаиловић ступио у отворену сарадњу са Немцима радије него да се братски споразуме са браћом која не морају делити његово мишљење и који не желе стару Југославију.“ (Страна 25 изјаве).

Оптужени Аћим Слијепчевић каже:

„Негде месеца августа 1944 године у Скавцима код Косјерића имао је састанак Дража Михаиловић са Недићем. . . Састанак је удесио капетан Раковић који је ових дана био одређен за политичког делегата код Недића и Немаца. Није ми познато шта су углавном на овом састанку, само знам да су добијали касније у већим количинама муницију и пушкомитраље. Почетком септембра у Прањанима Дража Михаиловић имао је дужи састанак са неким Штеркером, из канцеларије Нојбахера (Немачког политичког опуномоћеника за Југоисток). . . Не знам шта је говорено и уговорено, само је Дража, кад је излазио, видевиши мене и још неке, рекао да не смемо никоме говорити. . . У Средњем код Сарајева, крајем новембра (1944 године, примедба тужиоца), Дража је био на састанку са неким Немцем, ја мислим да је и овога пута био Штеркер из канцеларије Нојбахера. На састанак је ишао и Аца Аксентијевић. Осим Немаца ту су били и министар Аћимовић и мајор Иван Павловић, бивши командант Београда Драже Михаиловића. Они су сви дошли из Беча од Недића и Нојбахера.“ (Страна 8 записника од 20 априла 1945 године).

У том смислу говори и један од најповерљивијих људи Драже Михаиловића, секретара централног комитета др Ђура Ђуровић:

„Истина је да је у време нашег састанка са генералом Трифуновићем и у време мога бављења у Тополи, сарадња између четника и Немаца била на све стране, што сам и у своме првом саслушању рекао“ (Страна 3 записника о суочењу др Ђуре Ђуровића и сведока Момчила Достанића од 24 јуна 1945 године).

Године 1945 Дража Михаиловић, заједно са целим

својим покретом, то јест са неколико хиљада својих приврженика, потонулих најдубље у блато издајства, који су са њим остали до краја, стиже до завршне консеквенце практичног остварења његове капитуланске противнародне, издајничке политичке линије: предаје се потпуно и отворено у руке немачких окупатора, предаје се у руке Гестапоа, и постаје послушан слуга и извршилац злочинских планова Гестапоа, уперених против наших народа и против наших великих Савезника.

О томе наши народи не знају колико би требало да знају, али ће им сами оптужени на овом процесу помоћи да и то сазнају. Ево само неколико цитата из исказа које су оптужени дали у истрази.

Оптужени Аћим Слијепчевић прича:

Кад сам дошао у друго село на леву обалу Босне, на друму је била кућа Калабића, крајем марта ове године, (1945, примедба тужиоца) нашао сам са Дражом министра Аћимовића, мајора Павловића, др Костића (секретар Љотићев) и Штеркера (изасланика немачког политичког опуномоћеника за Југоисток Нојбахера, примедба тужиоца). Тада сам чуо да су сви дошли од Недића“. Страна 9 записника).

Изванредно убедљива прича потпретседника централног комитета Мустафе Мулалића:

„Био сам очевидац кад смо заједно са Немцима бежали пред налетом партизана у месецу фебруару 1945 године, гледао немачке официре пресвучене у цивилно како долазе у врховну команду, знао сам да четници Драже Михаиловића добијају од Немаца оружје, мунуцију и остало, па чак и у већим количинама.“ (Страна 4 записника).

Најопширније и са највише детаља прича оптужени Гашпаревић:

„Ја и Шварц ишли смо код Мандла (Шефа „Јагдфербанда“ за Југоисток, примедба тужиоца). Рекао нам је да идемо у Сарајево и да оданде треба да се повежемо са пуковником Боротом, који ће нас повезати са врховном командом (Драже Михаиловића, примедба тужиоца), па преко ње онда на терен (У Србију, примедба тужиоца) ... пошто Дража Михаиловић претставља пред народом ауторитет, треба да идем из врховне команде са његовим људима и његовим упутствима.“ (Страна 2 записника од 11 јула 1945 године).

И даље:

„Поставио нам је (Гестапо, примедба тужиоца) задатак да прикупљамо податке о стању на терену читаве Србије, о политичком расположењу народа, о војним снагама Народноослободилачке војске, о реакцији народа на постојећи режим, о економским приликама.“ (Страна 2 записника од 11 јула 1945 године).

И даље:

„Јесте, имали смо и за задатак диверзантске борбе.“ (Страна 2 записника од 11 јула 1945 године).

А потом:

„Мандл је тражио диверзантске акције на свима линијама. Говорио је да треба вршити акције стално на свим саобраћајним комуникацијама и да рушимо.“ (Страна 2 записника од 11 јула 1945 године).

Затим Гашпаревић прича:

„Ја сам Дражи лично изнео све то приликом посете код њега у селу Копривни, код Модрича у Босни, и он се са свим тим сложио. Разговору су присуствовали генерали Трифуновић и Дамјановић, и пуковник Симић. Такође био је ту и Милан Митић, адвокат.“ (Страна 2 записника од 11 јула 1945 године).

И Гашпаревић наставља даље:

„Пошто је већ више од половине људи било отишло из моје групе, он (Дража, примедба тужиоца) је одредио да поручник Милован Недељковић уђе у састав групе са око 30 људи. Он је, иначе, био командант качерске бригаде. Имао сам неколико састанака (са Дражом, примедба тужиоца). У главном смо разговарали о истим стварима. Дао нам је био упутство да идемо код потпуковника Леке Дамјановића, команданта мајевачког корпуса, који је требао да нас пребаци у Србију.“ (Страна 4 записника од 11 јула 1945 године).

И даље:

„Упут је требало да донесе и петнаестоватну станицу (Шварц од Мандла, примедба тужиоца) која је мени била обећана и коју још нисам био добио. Требало је као јача станица да служи ради повезивања са мањим станицама у Србији и са Мандлом, врховном командом (Драже Михаиловића, примедба тужиоца) и добровољачким корпусом (Недићевим, примедба тужиоца), а такође и са Радом Павловићем.“ (Он је по плану Гестапоа требало да се пребаци у Србију и да постане командант свих ди-

верзантских трупа, примедба тужиоца, страна 4 записника од 11 јула 1945 године).

Гашпаревић даље наставља:

„Од Руданке продужио је (Окривљени Шварц, примедба тужиоца) за Беч са једним рефератом који је у име врховне команде (Драже Михајловића, примедба тужиоца) саставио Милан Митић, адвокат. У том реферату су углавном биле изнесене потребе и захтеви војске ДМ. С обзиром на потребу снабдевања од стране Немаца тражено је наоружање, одећа и обућа за 45 до 50 хиљада људи, тражено је да се упуте немачки наставници—стручњаци, као инструктори у школу Дражиних „командоса“, којом је руководио нуковник Павловић. Тражено је да се стави на расположење санитетски материјал, једна јача радиофонска станица која би била у саставу врховне команде и одатле емитовала вести као раније „Шумадија“. (Страна 3 и 4 записника од 11 јула 1945 године).

А оптужени Шварц допуњава Гашпаревића:

„Мандл ми је рекао усмено (Пошто му је предао реферат Митићев, примедба тужиоца), да је станица одобрена, такође да су одобрени инструктори, а такође и материјал, само још треба видети ко ће се упутити као официр за везу. Рекао је да је то одобрио Нојбахер (Немачки политички опуномоћеник за Југоисток, примедба тужиоца, страна 5 записника од 9 јуна 1945 године).

Ето, како нам сами оптужени приказују улогу Драже Михаиловића и његовог покрета у току четворогодишњег народноослободилачког рата наших народа против окупатора.

Не би било могућно правилно оценити сву тежину кривичне одговорности оптужених, ако се не би читав њихов рад и њихова кривична одговорност оцењивала у светлости улоге, каква се она огртала у истражном материјалу о раду организације Драже Михаиловића, чији су и они припадници, а коју је та организација одиграла у току четворогодишње крваве борбе наших народа против немачко-фашистичких окупатора и њихових слугу.

Када се у таквој светлости оцењује кривична одговорност чланова централног националног комитета др Буре Буровића, Александра Аксентијевића — Аде, Муштафе Мулалића, Александра — Апе Павловића, др Божићара Попадића. Александра — Шапе Поповића, Бранислава — Бране Ивковића, Љубише Трифуновића и Ни-

коле Распоповића, за све оно што су урадили у својству чланова централног националног комитета и чланова организације Драже Михаиловића, а што је изложено у диспозитиву ове оптужнице под тачком I а. б. в. г. д. Ђ, е, ж, з, и, и у претходном поступку доказано, онда се мора у потпуности одбацити одбрана оптужених која се у главном своди на то: да њима није било јасно да Дража Михаиловић сарађује са Немцима, да су они добронамерно ушли у централни национални комитет покрета Драже Михаиловића у циљу да утичу на Дражу Михаиловића да прекине борбу против партизана, у циљу да спрече постојеће и убиства које врше команданти Драже Михаиловића, у циљу да доведу до уједињења свих снага отпора у нашој земљи у борби против окупатора, да остваре јединство наших народа у борби за ослобођење наше земље, и тако даље.

Не може се усвојити тврђење, које готово сви оптужени изnose у својој одбрани, а то је да нису знали, да им није било јасно да Дража Михаиловић сарађује са окупатором, те да се зато њихов рад у централном националном комитету не може сматрати као сарадња са окупатором. Да је оптуженим члановима централног националног комитета било јасно да Дража Михаиловић сарађује са окупатором и да су се они са том сарадњом саглашавали, те да према томе њихов рад у централном националном комитету није ништа друго него сарадња са окупатором у борби против народноослободилачког покрета наших народа, за то нам пружају доказе делимична или потпуна признања оптужених у претходном поступку, као и друга доказна средства садржана у доказном материјалу. Ево какве нам доказе пружају сами оптужени у својим исказима пред истражним властима:

Оптужени Мустафа Мулалић каже:

„Тек конгрес у селу Ба у јануару 1944 дао ми је повода да размишљам о тим везама (Драже са Немцима, примедба тужиоца), из тог разлога што су конгресу присуствовали и поједини недићевци и што се на свега седам до осам километара налазила железничка станица Кедина Лука преко које су Немци могли свакога часа доћи и онемогућити конгрес. То ми је дало повода да сумњам и претпостављам да постоје неке везе, односно толерирање Дражиног покрета од стране Немаца. У току мог

даљег боравка све до дана предаје Југословенској армији уочио сам, што сам изнео и у својим писменим изјавама, поједине конкретне чињенице које су ми јасно говориле о сарадњи и међусобном помагању четника Дражних са Немцима, као и о свима осталим издајничким групацијама у нашој земљи.“ (Страна 3 записника).

А то што је Мулалић видео и знао знали су и сви остали оптужени чланови централног националног коми-

Оптужени Бранко Гашпаревић (у средини окренут леђима) и Антон Шварц (гологлав) у терористичкој школи у Нојстерлицу (Аустрија)

тета. Другојачије се не може замислити, јер би иначе морали да се сложимо са једним апсурдом: да оптужени чланови централног националног комитета нису видели и нису знали оно што су виделе и знале најшире народне масе.

Ево и оптуженога Аце Аксентијевића како признаје да је знао за сарадњу Драже Михайловића и његових четника са окупатором, па му ипак то ништа није сметало

да ступи у Дражину дружину и да постане најближи сарадник Драже Михаиловића, и учесник у доношењу свих важнијих војних и политичких одлука које је вођство Дражиног покрета доносило, а које су Дражине организације спроводиле у дело. Он каже:

„О сарадњи Драже са окупатором ја сам знао пре мога упућења у покрет, по чувењу, док се нисам био осведочио за сарадњу покрета са окупатором.“ (Страна 4 записника од 1 јуна 1945 године).

И даље Аксентијевић наставља:

„Доцније сам се осведочио да је то заиста тачно када сам видео његове поновне састанке са Немцима...“ (Страна 3 записника).

Ево и др Ђуре Ђуровића, секретара централног националног комитета, који је у својим признањима најоскуднији и који у својој одбрани ватрено доказује да није знао за сарадњу Драже Михаиловића са окупатором и да је био упоран противник такве сарадње, како ипак на крају даје једно признање пред истражним властима. Он каже:

„Ја сам био начисто да постоји сарадња између организације Драже Михаиловића и Немаца у августу месецу 1944 године после катастрофалног пораза четника на Копаонику, о чему сам горе говорио. Разговоре Топаловић (Др Живка, примедба тужиоца) и Трифуновића (Генерала, у пролеће 1944 године, примедба тужиоца) са претставником окупатора, ма како они били мотивисани, схватио сам као покушај сарадње са највишег места у организацији.“ (Страна 40 записника).

Да, али др Ђуровић у својој одбрани додаје да је, чим је то сазнао, одлучио да напусти Дражу Михаиловића. Међутим, тој његовој одбрани не може се поверовати, јер у истражном материјалу има доказа да је он много раније, још у 1943 години знао за сарадњу Драже Михаиловића са окупатором и осталим домаћим слугама окупатора. То доказује следећи његов радиограм упућен Дражи Михаиловићу, а нађен у заплетееној архиви врховне команде Драже Михаиловића, који се овде дословно цитира:

„Број 10477 од Фан-Фан (Конспиративно име др Ђуровића, примедба тужиоца). (Број 38 од 9 новембра 1943 године, примедба тужиоца). Сазнао сам да је наређено српској стражи (Недићевој, примедба тужиоца) да хвата

везу са нашим деловима у циљу заједничке борбе против комуниста. Интерес Вашег престижа захтева, да се државна стража тако искористи да ниже старешине и народ стекну уверење, да су се поједини делови државне страже ставили нама у службу, а не да смо се ми споразумели. Зато преговоре треба да воде само команданти корпуса, у крајњем случају команданти бригада. Ништа писмено не давати стражи. Не сме се дозволити да пукне глас о некој спрези између Вас и Недића макар и привремено и привидно. Не сме се губити из вида да се противу Вас може водити борба и после рата. Зато повести рачуна и о саставу наредбе командантима. Командантима најстрожије наредити да поступају по датим инструкцијама.“ (Страна 26 књиге примљених депеша ВКДМ).

Из ове депеше се види не само да је др Ђуровић знао за сарадњу Драже Михаиловића са окупатором и осталим домаћим слугама окупатора (у овом конкретном случају је у питању сарадња Драже Михаиловића са Миланом Недићем, највернијим slugом немачких окупатора), и не само да се види да је се с тим саглашавао, него се види и то да је др Ђура Ђуровић био онај најближи саветодавац Драже Михаиловића, она лукава, препредена и промућурна политичка глава која је изналазила најприкривеније форме сарадње са окупатором и домаћим окупаторским слугама у борби прогиву народноослободилачког покрета и помагала Дражи Михаиловићу да камуфлира своје издајство и сакрива своју сарадњу са окупатором пред светском демократском јавношћу и пред широким народним масама, и да за дуго време велики број поштених људи одржи у заблуди и веровању да се он заиста спрема за борбу против окупатора и да ће у борбу против окупатора ступити „кад за то дође време“.

Нису само Ђуровић, Аксентијевић и Мулалић знали за сарадњу Драже Михаиловића са окупатором, него су то исто знали и сви оптужени чланови централног националног комитета и саглашавали се са таквим радом Драже Михаиловића, и не само саглашавали, него и подупирали и помагали спровођење такве политике, учествујући у доношењу свих важнијих политичких одлука, било да је таквим одлукама требало прикрити сарадњу Драже Михаиловића са окупатором пред светском демократском јавношћу и пред широким народним масама,

било да је требало разбијати братство и јединство наших народа, стварати расцеп и неслогу у широким народним масама у данима ослободилачке борбе против окупатора, и тако слабити борбену снагу народа у тешком и крвавом народноослободилачком рату.

Несумњиво необично великог значаја има и тај факат што су они притекли у помоћ Дражи Михаиловићу баш у оно време када се он био компромитовао у очима демократске светске јавности, у очима наших великих Савезника и помогли му да још извесно време обмањује светску јавност и одржи у заблуди и под својим утицајем извештај део родољубивих народних маса, те га привремено спасли од тога да још много раније не доживи онај потпуни морално-политички и војнички крах, који је доживео последњих месеци народноослободилачког рата. Тај факат само доказује да они морају заједно са Дражом Михаиловићем сносити сву одговорност за тешке и безбројне жртве које је нашим народима нанела издаја Драже Михаиловића, сарадња његова са заклетим непријатељима наших народа немачким фашистичким окупаторима и домаћим слугама окупатора, одговорност за убиство оних десетина хиљада поштених родољубивих људи који су погинули од издајничке четничке руке или пали као жртва четничко-немачке сарадње, одговорност која повлачи строгу и праведну казну.

Основну тезу одбране оптужених чланова централног националног комитета да су ступили у покрет Драже Михаиловића и у централни национални комитет с намером да утичу на Дражу Михаиловића да прекине борбу против партизана да би се ујединиле све народне снаге у борби против окупатора — побијају и речи самих оптужених које су они изговорили или написали у својству чланова централног националног комитета, а од којих ће се неки овде цитирати.

„Уједињено српство“, које уређује секретар централног националног комитета др Ђуровић, у броју 3 од 20 јуна 1944 године у једном кратком чланку без потписа пише:

„Партизани су постали средиште свих наших непријатеља, у првом реду крволочних усташа. Тешко српском народу ако не схвати да мора напрегнути све снаге да што пре и што потпуније уништи ову мрску организацију.“

За оно што у листу пише пуну одговорност сноси уредник листа, особито ако онај који је написао није потписао. Тако и др Ђура Ђуровић сноси пуну одговорност за цитиране речи из „Уједињеног српства“. Нема сумње да такве речи не воде уједињавању, него разједињавању народних снага, не воде јачању борбе против окупатора, него помажу и користе само окупатору.

У истом циљу служе и следеће речи које Мустафа Мулалић, копирајући Гебелса и Недића, у свом летку са насловом „Драги брате“ пише:

„Да се партизанство бори за ослобођење народа и демократских начела, то је лукава лаж комунистичке пропаганде. Партизанство се бори за ново ропство, а то ропство спремају нарочито нама муслиманима. Не постоји никаква народна ослободилачка војска, него хорда пропагандом и терором најмљених слепаца који лију крв за нешто што ни сами не знају шта је, за црвени поредак...“

Оптужени Александар-Аца Павловић не само да одобрава четничку борбу против партизана него у својству члана централног националног комитета у „Гласу Београда“, чији је он уредник, у броју 7 од 16 августа 1944 године у свом чланку „Равногорски одбори“ правда и оне страшне покоље које су четници до тада извршили над хиљадама голоруких поштених српских родољуба бранећи их следећим речима:

„Зато је најгнуснија клевета партизана да четници врше клање невиних људи.“

Сви оптужени чланови централног националног комитета у својој одбрани кажу да су они одувек били одани и искрени пријатељи наших великих Савезника.

Колико је лицемеран био став оптужених чланова централног националног комитета према нашим Савезницима, као и оних чланова централног националног комитета који још нису приспели да изиђу на оптуженичку клупу, колико они нису мислили на поштен и искрен став према Савезницима, а да и не говоримо о било каквој помоћи Савезницима, о томе најлепше прича оптужени Мустафа Мулалић у свом исказу код истражних власти говорећи о седници централног националног комитета у септембру 1944 године. Мулалић прича:

„У току осветљавања ситуације и критике Мољевићевог извештаја, долази нагло курир из врховне команде са извештајем да су Руси прешли нашу границу и Дража

тражи да централни национални комитет изашаље делегацију која треба да их као савезнике поздрави. Моменат је био врло мучан. Не знам зашто толики страх, ако су нам Руси уистину савезници. Простернација. Побеђује, бајаги политички разбор: да се очека, да се са слањем делегације не пренагли. Шта је са Техераном? Да се види развој догађаја. Уствари старо: пунктаторство. На претседника Кујунџића (Претседника централног националног комитета, примедба тужиоца) толико вест делује, да је пао са претседничке столице као свећа ударен срчаном капљом, за неколико тренутака био је мртав. Веома драматична сцена пропраћена је још алармантним вестима које је разносила стварана паника у селу: „Руси иду брзином олује према Београду“. Покојни Кујунџић издишући рече: „Куда ћете Русима, да им будете робови?“. То је изговорио неартикулисано и тиме је завршио живот.“ (Страна 16 Муљалићеве изјаве код истражних власти).

Као што се из свега изложеног, поводом одбране оптужених чланова централног националног комитета, види, њихова одбрана не може се усвојити пошто је неумесна и у супротности са чињеницама које су у истрази утврђене.

Одбрана оптужених Александра-Шапе Поповића и др Божицара Попадића за дела под I з) и и) диспозитива ове оптужнице неозбиљна је и неоснована, јер истражни материјал пружа довољно доказа да је такав рад ове двојице оптужених само наставак њихове активности после ослобођења земље у својству чланова централног националног комитета.

Кривична одговорност оптуженог Аћима Слијепчевића за све оно што је урадио као официр врховне команде Драже Михаиловића, а што је изложено под II б) у диспозитиву ове оптужнице, несумњиво је утврђена његовим сопственим признањем и другим средствима која се садрже у истражном материјалу.

Кривична одговорност оптужених Војислава Лукачевића, Драгутина Кесеровића и Војина Војиновића за све оно што су као команданти оружаних формација или позадине по директивама Драже Михаиловића или по свом властитом нахођењу за време ослободилачког рата учинили, а што је изложено у диспозитиву ове оптужнице под II а, в и г, доказана је њиховим мање или више делимичним признањем и другим доказним средствима која истражни материјал садржи.

Кривична одговорност оптуженог Тодора Перовића за све оно што је као један од руководиоца четничких организација у Херцеговини учинио за време народно-ослободилачког рата, а што је изложено у диспозитиву ове оптужнице под III, доказана је њиховим признањем и другим доказним средствима која оптужни материјал садржи. Колико је оптужени Тодор Перовић утонуо у блато издајства наших народа најбоље доказују његове властите речи:

„Ја сам све метнуо на карту Немачке. Моја борба за српске циљеве треба да користи Немачкој... Моја је наредба: На Немце ни метак... Треба мене питати ко је комуниста.“

Тако пише Тодор Перовић немачком генералу Фишеру у писму без датума које се налази у истражном материјалу.

Кривична одговорност оптужених Антона Шварца, Бранка Гашпаревића „Гаре“ и Младена Терзића за све оно што су учинили, а што је изложено у диспозитиву ове оптужнице под IV а, б, в, г, д и ђ, утврђена је како њиховим властитим признањем тако и другим доказним средствима из материјала истраге. До које је мере оптужени Гашпаревић потонуо у блато издајства наших народа најбоље илуструју његове депеше Дражи Михаиловићу и шефу „Јагдфербанда“ за Југоисток, Мандлу, од којих овде неке треба цитирати.

У депеши од 25 фебруара 1945 Гашпаревић јавља Мандлу:

„Потребни су отрови, тренутни и са задоцнелим дејством, идеално безбојни и јаки за подметање у вино, кафу, ракију, супу, млеко и слично. Хитно их послати по Шварцу — „Гара“. (Из књиге предатих телеграма).

У другој депеши од 27 фебруара 1945 „Гара“ јавља Мандлу:

„Шварц одмах да крене, ја морам преко Дрине док нисам изгубио канал. Оставио сам везу. Нека се јави пуковнику Сергеју. Он ће га лично спровести до мене. Све ствари нека безусловно понесе, а нарочито су важни отрови. Четири велика комунистичка функционера треба да се уклоне тим отровима. Шалдемфери гранат-тевер ферверн, пиштоље, униформе енглеске и све друго, српских динара и филмове не заборавите. Хитно је — „Гара“. (Из књиге предатих телеграма).

Кривична одговорност оптужених Радомира Милошевића „Чеде“, Момира Петровића, Косте Петровића, Александре-Цане Јовановић, Михаила Мандића, Љубице Поповић, Јована Грковића и Радомира Перице, за све оно што су после ослобођења земље, а док је још земља била у рату против немачких окупатора, спроводећи директиве врховне команде Драже Михаиловића учинили против наших народа, а што је изложено у диспозитиву ове оптужнице под тачком V а, б, в, г, д, ђ, е и ж, доказано је њиховим сопственим признањима и другим доказним средствима која садржи истражни материјал. Кривична одговорност Јована Грковића, Радомира Перице и Момира Петровића уколико је тежа што су наведена кривична дела извршили као војници Југословенске армије.

Из свега напред изложеног види се да су сви оптужени заиста извршили кривична дела за која се оптужују и да је њихова кривична одговорност несумњиво утврђена, те да су заслужили строгу и праведну казну.

ПРИЛОЗИ УЗ ОПТУЖНИЦУ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

Списак доказних средстава које треба извести на дан претреса пред Вишим војним судом Југословенске армије.

I

- 1) По кривици др Ђуре Ђуровића:
 - а) Прочитати исказ сведока Николе Миловановића, прилог број 5;
 - б) Саслушање сведока Момчила Достанића (у затвору ОЗНЕ у Београду);
 - в) Прочитати преписку између окривљеног Ђуровића и Драже Михаиловића, прилози број 10, 11, 12, 14, 15 и 16;
 - г) Прочитати резолуцију Југословенске демократске народне заједнице, прилог број 18 а;
 - д) Прочитати резолуцију ЦНК поводом образовања Шубашићеве владе („Уједињено српство“ број 4, страна 3), прилог број 24;
 - ђ) Прочитати Статут ЈДНЗ, прилог број 19;
 - е) Прочитати лист „Полет“ број 24 од 2 септембра 1944 године и „Уједињено српство“ бројеве 1, 2, 3 и 4, прилози број 20, 21, 22, 23 и 24;

2) По кривицама Александра Аксентијевића:

а) Прочитати изјаву оптуженог Александра о раду ЦНК на страни 9, прилог број 3;

б) Прочитати преписку између оптуженог Аксентијевића и Драже Михаиловића, прилог број 4;

в) Прочитати документа нађена код оптуженог Аксентијевића, прилог број 5;

3) По кривицама Мустафе Мулалића:

а) Прочитати реферат оптуженог Мулалића Дражи Михаиловићу „о ситуацији међу муслиманима“ од 16 јула 1944 године, прилог број 3;

б) Прочитати проглас оптуженог Мулалића муслиманима и писмо од 24 априла 1944 године упућено Асим-бегу, прилози број 4 и 5;

4) По кривицама Александра Павловића:

а) Прочитати „Глас Београда“ бројеве 6, 7, 8 и 9 од 1944 године, а посебно чланке „Равногорски одбори“ - и друге које је писао оптужени Павловић;

5) По кривицама др Божицара Попадића:

а) Саслушати сведоке Јована Грковића и Косту Петровића, које привести из истражног затвора.

6) По кривицама Александра Поповића:

а) Прочитати препис радиограма окривљеног Поповића упућен Дражи Михаиловићу и врховној команди ДМ, прилог број 3.

7) По кривицама Бранислава Ивковића, Љубише Трифуновића и Николе Распоповића:

а) Прочитати — извести доказе као под тачком 1 под г), д), и ђ) ове оптужнице, а за окривљеног Распоповића и још његов чланак у „Гласу Београда“ број 7 под насловом „Карактеристике владе др Шубашића“.

II

1) По кривицама Војислава Лукачевића:

а) Прочитати пуномоћје од 1 августа 1942 године и легитимацију окривљеног, које му је издао Дража Михаиловић, прилози број 12 и 13;

б) Прочитати наредбу Драже Михаиловића о унапређењу окривљеног Лукачевића у чин мајора, прилог број 14;

в) Прочитати својеручно писмо Драже Михаиловића о одликовању Лукачевића Карађорђевоом звездом са мачевима и Дражину честитку, прилог број 15;

г) Прочитати наредбе окривљеног Лукачевића као команданта друге групе журишних одреда за стварање ле-

тећих бригада и вођења операција против НОВ-а, прилози број 17 до 31;

д) Прочитати исказе сведока-оштећеника, Радоша Шћекића, из Пољице, и остала 32 оштећеника, о убиствима, батинањима, пљачки, паљевини и тако даље, које је извршио окривљени Лукачевић, прилог број 32;

ђ) Прочитати радиогране које је Лукачевић слао врховној команди Драже Михайловића, прилог број 33.

2) По кривицама Драгутина Кесеровића:

а) Прочитати записник Миливоја Мандића, свештеника из Александровца, прилог под 1 а;

б) Прочитати исказе сведока-оштећеника у прилозима од 17 до 42;

в) Прочитати наредбе Кесеровића: за уништење партизана, о сарадњи команданта 2 крушевачке бригаде са СДС, за убиство Пешића, из Читлука, као комунисте, радиограм врховној команди ДМ о извршеном нападу на партизанае заједно са Немцима, Бугарима и љотићевцима, у прилозима под бројем 12 до 15;

г) Прочитати „списак активних комуниста, њихових сарадника и симпатизера са рејона прве топличке бригаде“, које треба ликвидирати или интернирати са 450 побројаних лица, прилог број 16.

3) По кривицама Војина Војиновића:

а) Прочитати извештај окривљеног Војиновића упућен шефу пропаганде рудничког четничког корпуса од 5 априла 1944 године о стрељању Вуковића и другова, прилог број 12;

б) Прочитати извештај команданту корпусних група 707 о стрељању Зорана и другова, прилог број 11;

в) Прочитати исказ сведока Милашина Станојевића о стрељањима присталица НОП-а и пријему 44 сандука муниције од Немаца, прилог број 9;

г) Прочитати претставке грађана села Врелаца и других од 26 јануара 1945 године, прилог од 19 до 27.

III

По кривицама Тодора Перовића:

а) Прочитати писмо окривљеног од 14 априла 1943 године; писмо генералу Фишеру; два писма немачком опуномоћенику у Београду; писмо Баћевићу број 1 од 29 септембра 1944 године; писмо команданту билећке бригаде и друга, прилози под бројем 2, 3, 4, 9 и 12 до 20;

б) Разгледати четири фотографије окривљеног Тодора са Добросавом Јевђевићем и другима, прилог број 5.

IV

1) По кривицама Бранка Гашпаревића:

а) Прочитати оригиналне објаве и препоруке за Гашпаревића издате од стране Драже Михаиловића и других четничких команџаната, прилог 7;

б) Прочитати књиге послатих и примљених радиограма од 29 јануара до 31 марта 1945 године, прилог 8;

в) Прочитати радиограме број 1, 2 и 3, које је Гашпаревић упутио Мандлу, Дражи и Тосићу, прилог број 5;

г) Разгледати 46 фотографија заплених код окривљеног Гашпаревића, прилог број 4;

д) Разгледати заплениу радиостаницу и остали терористичко-шпијунски материјал, који треба за претрес прибавити преко ОЗНЕ за Југославију.

2) По кривицама Антона Шварца:

а) Разгледати две фотографије окривљеног Шварца и Гаре са шпијунско-терористичког курса у Аустрији, прилог број 6.

V

1) По кривицама Момира Петровића:

а) Прочитати запление радиограме, прилог број 5;

б) Разгледати запление шифре и две радиостанице од којих је једна недовршена, а које је окривљени Момир конструисао, прилог број 4.

2) По кривицама Косте Петровића:

а) Прочитати радиограме које је послао, а међу њима извештај Дражи Михаиловићу о стању у Србији, прилог број 6.

3) По кривицама Александре Јовановић:

а) Разгледати код ње запление слике, бланко објаве и матрице, прилози под бројем 5, 6 и 7.“

Пошто је јавни тужилац Србије завршио читање оптужнице, маса присутног народа поздравила је оптужбу бурним узвицима и аплаузом. Претседавајући потом је узео генералије од оптужених, па је суђење у 7.30 часова увече прекинуто, с тим да се сутрадан изјутра у осам часова настави иснитивањем оптужених.

**САСЛУШАВАЊЕ
ОПТУЖЕНИХ**

САСЛУШАВАЊЕ др ЂУРЕ ЂУРОВИЋА, секретара централног националног комитета

У седам и по часова настављено је суђење члановима централног националног комитета Драже Михаиловића и осталим војним и политичким руководиоцима његове организације. Пре него што се прешло на саслушавање прве групе оптужених председник већа, потпуковник Михаило Ђорђевић, упозорио је публику да не изражава гласно своје расположење или нерасположење, иначе ће сваког изгредника, после једне опомене, удаљити из сале.

Први је саслушан др Ђура Ђуровић, секретар централног националног комитета Драже Михаиловића. На питање председника он одговара да се осећа кривим. Претседник га упозорава да само искрено држање пред судом може да му донесе олакшање.

Оптужени каже да је у организацију Драже Михаиловића ступио месеца јула 1943 године, пошто се претходно у свом родном крају, у селу Горњој Горевници, уверио да је почело организовање четничких јединица и да „у народу постоји велико расположење за Дражу Михаиловића“. Још пре ступања у организацију упознао се са капетаном Раковићем, командантом Дражиног корпуса, који је у то време био „легалан човек“ и нека врста команданта Чачка. У јесен 1942 године ти „легални“ четници разјурени су. Раковић је с неколико десетина људи побегао у „слободне планине“. Тада су Немци покренули војничку акцију ширих размера. С обзиром на околности да је почео прогон четника и да је престала „моментана сарадња“ Раковића са Немцима, а пошто се раније уверио да Раковић није код Косте Пећанца, др Ђура Ђуровић је дошао до закључка да је организација ДМ од тог тренутка променила тактику, да су поједини сарадници Драже Михаиловића престали да раде с окупатором. Петнаестог маја

1943 отишао је у своје село, а ускоро се састао са Раковићем у селу Брекову, у Срезу аријском. Ту је уговорен састанак са Дражом Михаиловићем, који треба да дође са шефом британске мисије...

Јавни тужилац Србије, потпуковник Милош Минић, прекинуо је оптуженог и захтевао од суда да не дозволи оптуженом да на јавном претресу помиње савезничке земље, јер је из истражног материјала стекао уверење да ће оптужени покушавати да са себе пребаце кривицу на извесне савезничке официре, који су их, тобоже, навели на издајнички рад. Јавни тужилац истиче да је то у интересу наше државе и наших односа са Савезницима, који су нас помагали у народноослободилачкој борби.

Јавни тужилац: Суд не треба да дозволи да ови издајници вређају наше Савезнике.

Суд је прихватио ово гледиште и донео одлуку да се о таквим стварима расправља на тајном претресу.

Оптужени Ђуровић описује свој први сусрет са Дражом Михаиловићем који је био у вратњи својих официра. Михаиловић је тада говорио о безначајним стварима. А Ђуровић је и тада, и на неколико идућих састанака, желео да сазна што више о организацији Драже Михаиловића, његовим везама с иностранством и односима између њега и емигрантске владе, чији је био члан. Пошто је Дража Михаиловић имао посла само с официрима, његов цивилни штаб сачињавали су само Стеван Мољевић и Драгиша Васић. Дража Михаиловић био је тада „велики ауторитет, бајка“. Ђуровић је једва успео да остане насамом са вођом равногорског покрета и то захваљујући околности, да што је заспао Дражин ађутант, који се налазио у истој соби. Дража је лешкарио у сељачком кревету, покривен ћебетом, када је дошао Ђуровић с намером да сазна политичку концепцију четничког поглавице.

Оптужени др Ђуровић: Дошао сам до закључка да Дража Михаиловић у погледу унутрашње политике нема јасне претставе. Био је за неку федерацију, али је имао нарочиту осетљивост према гоњењу српског народа у Хрватској.

Ђуровић је дошао до закључка да су масе биле на погрешном становишту по питању Хрватске и муслимана.

Оптужени износи какав је утисак оставио на њега чланак „Равне Горе“, која је почела да излази фебруара

1943 у Црној Гори, а у коме се тражило да се убију, између осталих, и сви политичари. Сазнао је да је тај чланак писао Драгиша Васић. Зато је хтео да види какво мишљење има Дража Михаиловић о политичарима и политичким странкама, да ли је он за војну диктатуру. Ђуровић је сматрао да је равногорски покрет чисто војна организација, која треба да постоји до краја рата, а после да наш живот крене путем „широке грађанске демократије“. Међутим, стекао је уверење да Дража Михаиловић ни сам није био начисто у том погледу.

Оптужени др Ђуровић: Јесте, рекао је тада Дража Михаиловић, ја се слажем да постоје политичке партије, али мислим да равногорски покрет треба да буде изнад партија“. Стекао сам уверење да он не мисли да сарађује с окупатором. „То је бесмислица“, рекао ми је. Указао сам на случај Раковића. Дража Михаиловић је рекао: „Године 1941 био сам немоћан да водим борбу. Сваки се сналазио како је знао, па и Раковић, али је он остао веран — видите шта ради на терену“.

Претседавајући: Значи није се противио што је један његов командант био с Немцима? А да ли сте на састанку говорили о односима партизана и четника?

Оптужени др Ђуровић: Ја сам питао ко је крив за борбу до које је дошло између партизана и четника 1941 године. Дража је рекао да су партизани напали четнике, да о томе постоје историска документа, и да Драгиша Васић спрема историју 1941.

Претседавајући: Јесте ли то проверили?

Оптужени др Ђуровић: Нисам био у dobrим односима са Васићем, али кад сам тражио да видим та документа, он је одговорио да она нису код њега него су сакривена.

Претседавајући: Дакле, Дража тврди да располаже непобитним чињеницама, али их нема код себе, него вас упућује на неког списатеља.

Оптужени др Ђуровић: Ја сам схватио да он говори истину и да та документа само илуструју истину. Ја нисам сумњао.

Претседавајући: Иако је Раковић сарађивао с Немцима?

Оптужени др Ђуровић: Уверио сам се да је то прошло.

Претседавајући упозорава оптуженог на једну контрадикцију. Преко Раковића ишла је сва пошта за Дражу Михаиловића када се налазио у Црној Гори, и Раковић је отворено сарађивао са Немцима, а сада Ђуровић верује

тој причи. Њему није могло да промакне из вида да су четници морали да беже до Колашина у Црној Гори и да су се склонили код Немаца. То је знао цео народ. Претседавајући пита зашто је Раковић отишао тамо.

Оптужени др Буровић одговара да је Раковић био позван у Црну Гору у пролеће 1943. Добио је наређење да се изврши концентрација четничких јединица у Новопазарском Санџаку и да ће тамо доћи до борбе.

Претседавајући: С Немцима?

Оптужени др Буровић: Није рекао. Раковић је причао да је његова вештина што није дошло до борбе и што су се четници извукли.

Буровић тврди да није могао бити тачно информисан шта се радило у Србији, а камо ли у другим крајевима. Он каже да је 14 јула почела блокада Немаца против четника Драже Михаиловића и да после тога није могао да сумња. Долази до уцене Драже Михаиловића, до прогона четника од августа до новембра 1943, затим нова блокада у Западној Србији. Није знао шта се дешава у Црној Гори.

Претседавајући: Зар није сарадња са окупатором кад се Дража Михаиловић повезује са Миланом Недићем. О томе говори ваша депеша са потписом „Фан-Фан“. Успостављена је сарадња, али с тим да се сакрије од маса.

Оптужени Буровић даље каже да је добијао из врховне команде огроман материјал, који је сведочио да капитулацију Италије нису четници искористили како треба. И он је мислио да српску државу треба неутралисати и приморати је да пређе у организацију Драже Михаиловића. То мишљење налазило је потпору и код Дражине пропаганде. Недићевим војницима саветовано је да „беже у шуму“. У једном месту они су се противили, па су четници убили 18 или 19 људи.

Претседавајући: Ви сте били у блокади у Западној Србији у месецу октобру. А зар вам није било познато да су у то време четници и Бугари седели у Ужичкој Пожези.

Оптужени др Буровић: Сазнао сам да су неки четници ишли у Пожегу и био сам револтиран. Послао сам депешу Дражи Михаиловићу и добио одговор у коме он каже да ће ставити под војни суд оне који су ишли у Пожегу.

Претседавајући: Је ли их стрељао?

Оптужени др Буровић: Није их стрељао, нити их је ставио под војни суд.

Претседавајући: Зар вас то није потсетило на случај легалног команданта Раковића?

Оптужени др Буровић: Дража Михаиловић није у Србији водио ону неомпромишну борбу као партизани. Он је водио политику припремања и организовања за борбу на крају, када дође „судњи час“, како је имао обичај да говори. У припремању, организовању, избегавању сукоба с окупатором није искључено да је говорио простим војницима, а нарочито када су у питању Бугари, међу којима је био велики број противника борбе, да са њима долазе у додир. Према томе не би се могло протумачити да сам ја могао извести закључак да је то нека сарадња.

Претседавајући: Да ли сматрате да су прости војници Рачић, Баћевић, Кесеровић, Лукачевић, а знали сте за њихову сарадњу? Међутим, то су били врло угледни команданти који сарађују на терену са окупатором.

Оптужени др Буровић: Ја сам обављао посао на врло ограниченој територији и нисам могао знати да они сарађују.

Зато је он отишао код Драже са планом да дође до сазнања: Прво, зашто организација није искористила капитулацију Италије; друго, какав је њен однос према свим случајевима, као што је онај са Ужичком Пожегом. Рекао је да би сарадња са Немцима и Недићем, евентуално са Љотићем, довела организацију у незгодан положај и да би све отишло у воду. Хтео је, вели, да види је ли могућно да се постави сарадња између Драже Михаиловића и партизана и по коју цену. Дража је, међутим, био у разdraженом стању, па није могао да расправи сва ова питања. Дража је само одговорио да он није против борбе и он ће је водити, али сад није у могућности. „Са мојим ставом слажу се не само влада у Лондону, него и Савезници“, рекао је Михаиловић. Тада је Дража саопштио да ће се одржати конгрес, на који ће се позвати све политичке странке. Ту ствар води Живко Топаловић, који, после конгреса, треба да иде у иностранство. Главни актери конгреса били су Живко Топаловић и претставници политичких странака из Београда. Буровић тврди да сам није имао никаквог удела у конгресу који је одржан у селу Ба и да је тамо ишао као новинар. Он је водио радиостаницу и имао је да добије интервју од Живка Топаловића и други материјал за вођење пропаганде у иностранству.

Оптужени др Буровић: Ја сам учинио све да будем ја главни саветодавац, а не Мољевић и Васић, и, да сам успео, врло је вероватно да се не би данас налазио на овоме месту.

Када је Буровић опет поменуо како је бежао испред Немаца у доба њихове блокаде, председник га пита шта значи то: блокада? Да ли су се тукли? Јер четници кад дођу у додир с Немцима могу да оду у кафану, или да побегну.

Буровић одговара да је доктрина организације била да се избегавају сукоби са Немцима.

Претседавајући: Дакле, доктрина у погледу окупатора била је: избегавати сукобе; а у исто време била је доктрина: тући оне који се боре против окупатора. Да ли вам је познато да су се четници борили против партизана?

Оптужени др Буровић: Било ми је познато, јер је Дража рекао да партизани хоће да униште четнике и да сматрају: „Да смо ми сметња за њихово јачање. Доктрина партизана одвешће их у сигурну пропаст, јер су Немци јаки. И кад бих ја пошао с њима, сигурно бих пропао“, рекао је Дража Михаиловић.

Претседавајући: А оно испало обратнo. Ви опет верујете једном Дражи Михаиловићу, неком Дражи Михаиловићу; а где је он водио борбу с партизанима?

Оптужени др Буровић: Стално се водила борба!

Оптужени др Буровић интересовао се за повлачење из Црне Горе. Чуо је да је Дража био задовољан што се извукао, а партизани који немају његову „доктрину“, остали су да се туку.

Претседавајући позива оптуженог да буде искренији и да говори истину. А Буровић се брани да је био у забаченом крају.

Претседавајући: Али сте били повезани са иностранством. Како сте говорили о „великом маневру“ Драже Михаиловића, када је он побегао из Црне Горе?

Оптужени др Буровић: Раковић ми је говорио да је успео да спасе Дражу. Немци су ишли с једне стране, а партизани с друге!

Претседавајући: Испада да су сарађивали Немци са партизанима.

Оптужени др Буровић: Партизани су долазили из Херцеговине, а Немци са Косова. Немци су хтели да заробе и једне и друге.

Претседавајући: И Раковић каже да је успео да на-
вуче Немце на партизане. То је она Сутјеска из Пете
офанзиве. А ви још наступате као адвокат Драже Миха-
ловића. Прећуткујете оно што знате зато што би извесне
чињенице и вас могле да закаче. Ви сте знали шта раде
команданти, Живко Топаловић и други, и ви, и поред
тога, учествујете у арду централног националног ко-
митета.

Оптужени др Буровић: Ја сам ушао у комитет на
други начин него остала господа. Ми смо били у таквој
војној организацији из које није било лако изићи. Орга-
низација је била у критичној ситуацији зато што је по-
чела пропаганда преко лондонског радија против нас.
Престао је да функционише Пурићев кабинет и постављен
је Шубашић.

Претседавајући: Тада су се, заједно са Бугарима,
Немцима, недићевцима и осталима, четници борили про-
тиву партизана. И вама је то било познато.

Буровић признаје да су се априла 1944 борили чет-
ници против партизана на Ибру, а тек крајем јула сазнао
је с ким су тада сарађивали. Буровић је тешко долазио
до тих сазнања, пошто је био везан за радиостаницу у
Рошцима, а у организацији је остао и даље, јер је желео
да се она извуче из тешке ситуације, да поправи свој
однос према Савезницима, а и у земљи, и да организација
„одигра на крају часну улогу“. Оптужени каже да је тада
учињен предлог, преко Енглеза, да између Михаиловића
и партизана дође до сарадње у борби против окупатора.

Оптужени др Буровић: Било је јасно да ништа не
можемо постићи ако се боримо против партизана.

Претседавајући: Откуд ваша резолуција поводом из-
јаве Ричарда Лоа и указивања поверења влади Шубаши-
ћа, која је објавила да се помаже народноослободилачки
покрет?

Оптужени др Буровић: Да нас је тада неко позвао,
верујем да Дража и његова организација не би доживели
ону срамоту коју су доживели у Босни. Када смо добили
извештај да су дошли Руси, ми смо хтели да покушамо,
пошто су то савезници, ма да смо ми очекивали да дођу
други савезници, дакле, да изиђемо пред њих као пред
савезнике. Тада је на седници закључено да се упути на-
роду предлог, који ће потписати Дража, и да се каже да
је дошао тренутак да се крене против окупатора.

Претседавајући: Ваш рад за Савезнике састојао се само у томе да се изда неки проглас.

Оптужени др Буровић: Централни национални комитет није био одлучујући чинилац, сам Дража није био његов члан, него саветодавни орган избегличке владе. Кесеровић се једном највулгарније изразио шта мисли о том комитету. О образовању равногорске владе није било говора, ма да је неко донео ту идеју. Сада могу рећи неколико речи у вези са оптужницом. Ја нисам био разбијач братства и јединства наших народа, ја чак много волим муслимане. Пред поповима сам говорио да нама треба Југославија, а не великокрпство. Уложио сам све искрене напоре да се престане са лудачком политиком према муслиманима и великохрватима.

Претседавајући: А да ли сте сарађивали са окупатором?

Оптужени др Буровић: Може се рећи да смо посредно сарађивали са окупатором, зато што смо били у организацији. То признајем и сносим одговорност. Ја нисам уживао неограничено поверење покрета, а вођење новинарске агенције добио сам зато што знам енглески. Имао сам да састављам извештаје према подацима врховне команде, и то у овом духу: Прво, да је организација Драже Михаиловића покрет отпора; друго, да се она спрема, организује за отсудну борбу против окупатора; треће, да партизански покрет хоће да разбије четнике; четврто, да партизани хоће да заведу власт Комунистичке партије у Југославији.

Претседавајући: Врховна команда шаље извештај, а ви, иако знате да се не борите нигде против окупатора, већ избегавате борбу и повлачите се, а с друге стране нападите на партизана и народноослободилачку војску, правите извештај тако да би се организација Драже Михаиловића претставила као једина организација отпора. Ти извештаји су стопроцентно лажни. Такве извештаје преко ваше радиофонске и радиотелеграфске станице шаљете разним америчким агенцијама, а првенствено амбасадору Фотићу у Вашингтон и тако обмањујете светску јавност. Јесте ли шкодили народу?

Оптужени др Буровић: Народ је био подељен на два дела, једни за...

Претседавајући: На два дела, на једној страни девет десетина, на другој једна десетина.

Оптуђени др Ђуровић: Ја сам свестан да су извештаји били лажни, али ја сам јављао да се Дража Михаиловић спрема на отсудну битку.

Претседавајући: Кад? Кад изиђу Немци?

Оптуђени др Ђуровић: У тренутку кад буде ослобођење Балкана.

Претседавајући: Па зар тај моменат није настао кад су наишли Руси. У септембру ваш краљ поручује да се ставите под команду маршала Тита, а ви присуствујете састаку Драже Михаиловића са опуномоћеником Нојбахера, тојест једним немачким званичним лицем.

Оптуђени др Ђуровић: Краљев говор био је 12 септембра, а седнице комитета престале су 9 септембра увече. Ја сам тада стигао на Рудник и више се нисам састао са Дражом. Када сам 13 септембра сазнао за краљев говор донео сам закључак да не идем више Дражи. Изводио сам кривине по Срезу качерском десетак дана, видећи да је организација ликвидирала, иако сам имао времена да стигнем Дражу и одем у Босну.

Претседник му наводи његове чланке у којима је говорио да су партизани лудачка организација, која не води рачуна о интересима земље и здравом разуму, да је народноослободилачка војска стедиште усташа и пита га како је он схватао братство и јединство. На то оптуђени одговара да није схватао да братство и јединство треба да постоји између Драже Михаиловића и партизанских одреда. На питање претседавајућег оптуђени каже да је чуо за одлуке АВНОЈ-а у Јајцу од новембра 1943.

Претседавајући: Зар вам није било јасно ко је издајник: да ли онај ко се туче или онај ко чека? И у таквој ситуацији ви се залажете свим својим ауторитетом да пружите моралну подршку покрету неког Драже Михаиловића.

Ђуровић признаје да је писао чланке у листу „Уједињено српство“ и да му је тек данас јасно шта су ти чланци значили. Онда је само спречавао распадање организације.

Одбија да је после разбијања четничких одреда и уласка Црвене армије покушавао да обједини све четничке, недићевске и љотићевске снаге. Он је, шта више, саопштио команданту Тополе шта је казао краљ и да је четничка организација пропала. „Да нисте др Ђура Ђуровић, сад бих вас стрељао“, одговорио је тај командант. Неколико дана доцније, због сличног закључка, стрељан је

Дражин шумски окружни начелник. Оптужени одбија наводе Недићевог окружног начелника Достанића да је радио на обједињењу снага.

Затим је јавни тужилац Србије потпуковник Минић поставио низ питања. Он прво пита оптуженог да ли је чуо како су четници 1941 напали партизанае. Оптужени каже да је добио извештај да су партизани напали четнике и напустили Краљево.

Јавни тужилац: Да ли су вам причали да су четници на фронту код Краљева напали партизанске тенкове, побили људство и са тим тенковима пошли на Чачак.

Оптужени др Ђуровић: Не!

Ђуровић исто тако не зна да су четници последњих дана октобра 1941 скинули с воза у Ужичкој Пожези Милана Благојевића, команданта Другог шумадиског партизанског одреда и на зверски начин га уморили, иако то цео крај зна.

Јавни тужилац: Да ли сте, када сте дошли и успоставили везу са Раковићем, сазнали да су четници новембра 1941 предали 360 заробљених партизана Немцима у Ваљеву за муницију?

Оптужени др Ђуровић: Не!

Јавни тужилац: А то је ноторна ствар, и деца то знају. Године 1941 четници су заробили двадесет болничарки, које су дошле из Београда и још нису биле ступиле у одреде, и све их стрељали на Равној Гори. Дуго су се по околини вукле њихове косе и сељаци закопавали лешеве. Ништа о томе не зна оптужени Ђуровић, иако је то било у његовој близини, иако је одлазио на Равну Гору.

Др Ђуровић не зна да је капетан Ајдачић, бивши жандармериски водник и Дражин командант, у време када су четници напали партизанае, заклао у Сечој Реци учитељицу и дванаест људи и страшно их искасапио. Није му познато ни да су почетком 1942 водили борбе четници против партизана у околини Чачка, да је Раковић мобилисао омладину за борбу против партизана и борио се заједно са Немцима; да се Милан Калабић борио против партизана у околини Пожаревца и око Лесковца, да је Раковић заједно са Немцима напао групу партизана, када је погинуло 14 партизана, и то неки из његовог села.

Овог последњег случаја ипак се присећа, али каже да су то били жандарми, а не Немци.

Јавни тужилац: Па је ли то сарадња?

Оптуђени др Ђуровић: Не!

Јавни тужилац наводи да је Раковић у фебруару и марту поклао неколико стотина људи због сарадње са партизанима.

Јавни тужилац: У мом селу, у Прељини, шездесет људи је заклано.

На то оптуђени Ђуровић одговара да је он обуздавао Раковића и успео да се то не понови у другом селу.

Јавни тужилац наводи друга села и набраја многобројне Раковићеве жртве.

Оптуђени др Ђуровић: Ја сам волео земљу, али смо ишли путем који је довео до краха. Тек данас ми је јасно да је организација Драже Михаиловића штетила правом отпору.

Јавни тужилац: Је ли била издајничка?

Оптуђени др Ђуровић: Данас — јесте!

Јавни тужилац: А тада сте били наивни, нисте знали.

На питање јавног тужиоца оптуђени прича како је конгрес у селу Ба прошао мирно, иако су неколико километара даље, у Кадиној Луци, били Немци. Четници су, каже, мислили на ту околност да се Немци могу појавити, па су спремили обезбеђење, а Михаиловић је одредио којим путем треба побећи ако се укаже опасност. Иницијатор конгреса био је Живко Топаловић и то по сугестијама владе из Каира. У врховној команди извршене су политичке припреме, а израда политичке платформе поверена је Топаловићу и претставницима политичких странака. Били су заступљени радикали, демократи и сви остали, изузев Комунистичке партије.

Јавни тужилац: Да ли је одржавање овог конгреса у вези са другим заседањем АВНОЈ-а?

Оптуђени др Ђуровић: Имам утисак да јесте, али сигурно не могу да кажем.

Ђуровић признаје, када му јавни тужилац износи како су четници убијали породице партизана, да су убијани сви они који дезорганизују војску Драже Михаиловића.

Јавни тужилац: А Миљана Поповић, мајка седморо деце, да ли је и она била дезорганизатор војске Драже Михаиловића?

Јавни тужилац поставља питање какве је инструкције донео Лукачевић када се вратио из Каира. Лукачевић је

саопштио да је сва емиграција уз организацију Драже Михаиловића.

Одговарајући на питање, Буровић прича како је успостављена веза са Мачеком, који је, као опортуниста, имао исти став према окупатору и чекао крај рата. За везу је послужио инжењер Кошутић, пошто је Мачек био у кућном затвору у Купинцу, па је с њим долазио у додир једино његов зубни лекар. Сазнало се да је 70% мачековаца за споразум. Буровић је хтео да он разговара са мачековцима, али му Михаиловић није дозволио.

Јавни тужилац се интересује какву је улогу имао Тадија Сондермајер, кога је лондонска влада ставила под слово З. Дража је објаснио да он чини услуге обавештавањем, али да га то не растерећује, ма да може да му олакша положај.

После конгреса у селу Ба Живко Топаловић постао је политичка звезда у штабу Драже Михаиловића и био је делегиран да одржава везу са политичарима у Београду. Он, генерал Трифуновић и Раковић, састали су се с једним Немцем у присуству Милана Аћимовића. Буровић их је видео све пред састанак, али је, вели, избегавао да се сретне са Аћимовићем. Био је врло незадовољан и питао је Дражу шта значи тај састанак с Немцем? Овај је одговорио да је то Живкова иницијатива, јер су Немци спремали велику рацију против организације Драже Михаиловића са 10 до 12 дивизија, па је било потребно да се добије у времену. Поред тога Живко се спремао да иде у Италију, па га је требало на неки начин компромитовати и после држати у шаху. На састанку је Немац био вољан да да неко наоружање, али оптужени не зна да ли су примљене пушке. Буровић није учествовао на састанку Драже Михаиловића са Миланом Недићем и Драгим Јовановићем. Сазнао је да је Јовановић причао како су он и Недић успели да се Немци повуку са Балкана.

Јавни тужилац износи ко је Драги Јовановић, организатор покоља и Бањице, човек који носи на души хиљаде живота честитих људи, и пита оптуженог како је могао у таквој ситуацији да и даље верује да се покрет организује у борбу против окупатора.

Јавни тужилац: Зар и ви нисте узели на себе одговорност за хиљаде и хиљаде оних који су побијени? Да ли увиђате да сносити једао део одговорности за све то?

Оптужени др Буровић: Данас осећам!

Јавни тужилац: Је ли та организација била издајничка или народноослободилачка?

Оптужени др Ђуровић: Није била народноослободилачка. Данас није тешко констатовати да је та организација учинила велике штете и срамоте и народу и онима који су учествовали у њој.

Јавни тужилац: А у Шаторњи јесте ли видели Немце и четнике?

Оптужени др Ђуровић: Да!

Јавни тужилац: Помешане?

Оптужени др Ђуровић: Да, помешане!

Јавни тужилац: Не туку се?

Оптужени др Ђуровић: Не!

Јавни тужилац осврће се на изјаву Ричарда Лоа у парламенту. Ђуровић је рекао да је почетком месеца децембра 1943, после Техеранске конференције, Ричард Ло изјавио да британска влада помаже у Југославији оружјем и другим материјалом више партизана него друге, јер се четници мање од партизана боре против окупатора.

Поводом резолуције на ту изјаву, др Ђуровић сада каже да је саставио текст, али је порицао да се партизани више боре од четника, како би помогао организацији у којој се налазио. Помиње да су у то време четници имали борбе са Немцима, али никако не зна колико је Немаца погинуло, да ли је и један Немац погинуо; не зна да је Звонко Вучковић у то време одржао састанак са крајскомандантом у Крагујевцу. Јавни тужилац примећује да су четничке борбе биле оне „чарке“ које је с времена на време требало да изведе организација Драже Михаиловића.

Он је био за то да се организација ДМ спроведе на целој територији, а четници да се боре против партизана, ако их ови нападну. Није му познато да је Кесеровић вршио концентрацију у Санџаку да би се партизанима спречио прелаз преко Лима.

Тек доциније сазнао је да је Раковић, после пораза четника на Копаонику, имао састанак с Недићем и његовим министрима по одобрењу Драже Михаиловића, како би привукао државну стражу и граничне трупе и добио оружје.

У вези са организовањем свештенства и односима са јеромонахом Рапајићем, др Ђуровић тврди да је у то

време три четвртине православног свештенства било привржено покрету Драже Михаиловића.

Јавни тужилац: Јесу ли четници нападали Немце до снага дана када су руске патроле избиле пред Чачак?

Оптужени др Буровић: Напали су пре.

Поводом покушаја да се успоставе везе са странком Маниуа у Румунији, са Зервасом и десничарским формацијама у Грчкој, с неким албанским формацијама на граници, и сличним покретом у Бугарској, оптужени каже да то није било уперено на угушивање народних покрета, него да се припремало успостављање послератних веза са тим државама, у којима је требало да остану на власти те „демократске групе“.

Износи да је и Дража био за федеративно уређење, али за три федералне јединице. Он пак, Буровић, имао је у виду и Македонце, али не и Црногорце као посебан народ. Само то није могао да изнесе. Он је био против покоља муслиманског живља; муслимане је требало придобити, пошто у Босни и Херцеговини Срби нису у апсолутној, него у релативној већини.

Оптужени др Буровић: Народноослободилачки покрет добио је највише снаге тамо где смо ми изгубили битку, јер нисмо умели да придобијемо тамошњи живаљ. Ми смо чисто војна организација, а ви сте политичко-војна организација. Године 1941 преовлађивало је мишљење да устанак води у катастрофу. Сад народ има друго схватање, јер је у току времена испало да је то била исправна линија. Данас је споредно колике су жртве. Историски догађаји су се одиграли тако да је то данас исправна линија.

Јавни тужилац: Је ли вама познато да је 900 људи у вашем срезу кренуло у партизане? Чија је кривица што народ није био јединствен. Јесте ли видели да је четничка организација неповољно деловала на расположење људи да устану против окупатора?

Оптужени др Буровић: У крајевима, у којима сам се кретао, нисам осетио велику љубав за борбу.

Поводом покоља у Вранићу, када је побијено 80 људи, жена и деце, оптужени каже да је командант Трифковић био смењен.

Јавни тужилац: Је ли кажњен?

Оптужени др Буровић: Не знам!

Потом је бранилац оптуженог, адвокат Војислав Лукић, поставио питање оптуженом какав је био однос између централног националног комитета и врховне команде и да ли је комитет био у могућности да доноси одлуке које би утицале на ток догађаја. Ђуровић је одговорио, да одлуке комитета нису обавезивале вођство организације. Комитет је могао издати налог општинском и среском одбору, али се он могао спровести ако дозволи територијални командант.

Оптужени др Ђуровић: Војнички елеменат код нас имао је апсолутни примат.

У 12 часова тиме је завршен преподневни део претреса.

САСЛУШАВАЊЕ АЛЕКСАНДРА АКСЕНТИЈЕВИЋА, члана централног националног комитета

По подне у 4 часа настављено је суђење.

Оптужени Александар Аксентијевић, пензионер и бивши народни посланик, одговорио је на питање председника већа да је оптужницу разумео, али да се не осећа кривим, јер није учинио ниједно дело против народног ослобођења и народноослободилачког покрета са маршалом Титом на челу. Одговарајући на оптужницу, Аксентијевић је рекао да има осећање да се налази пред судом правде и да ће говорити отворено и искрено. Он се брани да је читаве три године био симпатизер и покрета Драже Михаиловића и покрета са маршалом Титом на челу, али доцније, као Србин, определио се за Дражу Михаиловића.

Аксентијевић потврђује чињеницу да је Дража Михаиловић 1941 године имао у селу Струганику, у кући сина војводе Мишића, Александра Мишића, састанак са Немцима пре свог састанка у селу Брајићу, октобра 1941 године са маршалом Титом. Дражином састанку са Титом присуствовао је и Аксентијевић, а три дана после тога састанка видео је да је Тито, у смислу споразума о испоруци ратног материјала, Дражи Михаиловићу заиста послао 500 пушака и 25.000 метака.

Претседавајући: Да ли је то био разлог да Дража почетком новембра нареди својим људима скидање блокаде Краљева и напад на партизане с леђа?

Оптуђени Аксентијевић: Ја сам за скидање блокаде и напад на партизанае чуо. Овде излази да сам ја био у вођству организације. Ја нисам био у вођству, већ далеко од њега, јер је вођство постојало још пре него што сам ја учлањен у покрет. Ја нисам могао у раду врховне команде да учествујем ни сугестијама ни саветима, а још мање у одлучивању и доношењу одлука у овако тешким и судбоносним часовима на основу којих се остварила сарадња Драже Михаиловића са немачким окупатором. Ја сам имао за дужност да контролишем Дражин додир са политичким људима и, вршећи ту дужност, био сам у Средњем кад је Дража Михаиловић имао састанак са Немцем Штеркером. Али, ја нисам присуствовао њиховом разговору који су, како сам после дознао, водили на француском језику. Тај састанак трајао је до пред зору и тек у зору могао сам да видим Дражу Михаиловића. О чему су разговарали ја не знам, али ми је доцније рекао да је било речи о злоупотреби једног његовог потписа на бланко табаку хартије, који је дао пуковнику Баћевићу ради евентуалног постављања неких команданата. Рекао ми је да је на једном таквом табаку написао пуномоћје у коме он, Дража, предлаже Немцима стварање заједничког националног фронта, па је ради тога дошао и Штеркер. То пуномоћје са потписом Драже Михаиловића садржи у десет тачака услове за стварање заједничког националног блока Драже Михаиловића и Немаца. Толико је Дража мени рекао, а о чему је он разговарао са Штеркером није хтео да ми каже. Мени многе ствари нису познате. Тачније да кажем, мени је могло да буде познато много штошта што није било важно. Од 1944 године могло је да ми буде познато осамдесет од сто ствари, а дотле сам само служио као и други. У почетку 1942 године проверавао сам и утврдио код потпоручника Павла, који је у новембру 1941 носио Дражино наређење за скидање блокаде код Краљева, да је то тачно. Али нисам могао да утврдим да ли је то било уговорено са Немцима или по њиховом захтеву. Знам да је тада мајор Ђурић био командант четничких и партизанских снага у заједничкој блокади Краљева.

У даљем току свог одговора на наводе оптужнице Аксентијевић је изјавио да се о састанцима Драже са Немцима осведочио кад је постао делегат националног комитета. И то у три маха. Сва три пута Дража се састајао са саветником Нојбахера, Штеркером. Трећи њихов састанак одржан је 1945 у селу Средњем.

Претседавајући скреће пажњу оптуженом да се из извесних списа и писама види да га је Дража оловљавао са „Драги мој чика Ацо“. Из тога се закључује да је њихова веза старијег датума и много значајнија. Оптужени одговара да он, иако делегиран као политички саветодавац централног националног комитета, није имао за дужност да саслушава људе који су долазили код Драже, него само да Дражи да обавештење о њима.

Аксентијевић је у Дражину организацију ушао као потпоручник, ма да у војсци старе Југославије није био ни редов. Од октобра 1943 године, кад је при ступању добио чин потпоручника, па до априла 1945 године, напредовао је до потпуковника. Он хоће да истакне да је те чинове добијао тек онако, као „добри чика Ацо“, без икаквих нарочитих заслуга и услуга. А назив „краљевског командоса“, за који тврди да није ни знао шта значи, добио је на основу декрета од пуковника Павловића, команданта терористичке школе „краљевских командоса“ у Модричу, заједно са осталим функционерима којима је Павловић предао исте декрете. Он тврди да није ни знао да у Модричу постоји та школа, али да зна да је њен задатак био терористичка акција у ослобођеној Србији.

Претседавајући: Пуковник Павловић декретом, који је написао, додељује вам назив „краљевског командоса“ за нарочите услуге око стварања те организације. Какве су те ваше нарочите заслуге за стварање те терористичке школе?

Оптужени Аксентијевић: Ја нисам ни знао да постоји та школа. У декрету се то заиста каже, али ја за ту школу нисам знао све док није дошао Павловић и мени, као и другима, донео такав декрет. Нисам знао, јер ме то питање није ни интересовало, а кад ми је он предао дознао сам.

На питање претседавајућег изјављује да је чуо за недела разних четничких команданата, али да тамо, где је он био, није било никаквог клања.

Оптужени Аксентијевић: Што се тиче сарадње тих команданата са Немцима, видео сам једном неку Калабићеву фотографију са Немцима, а о сарадњи са Немцима слушао сам.

Претседавајући: Па, добро, ви видите да они сарађују са Немцима, видите да Лукачевић, Калабић, Кесеровић и други пљачкају, убијају. Свакако сте знали за убијање муслимана на Дрини. Није могло да вам промакне ни заједничко учествовање четника, Немаца и Бугара у

офанзиви на Јастрепцу 1944 године. Мене интересује да ли се ви осећате кривим због тога, јер сте ипак остали у покрету Драже Михаиловића и потпомагали га.

Оптужени Аксентијевић: Не осећам се кривим. По мом схватању не, јер су постојале извесне околности о којима сада овде не могу да говорим.

Затим оптужени говори о састанку централног националног комитета у Којухама, у Босни, на коме је генерал Дамњановић прочитао свој реферат о политичкој ситуацији. Генерал Дамњановић био је извесно време у заробљеништву, па је затим, по повратку у земљу, постао помоћник Милана Недића и са генералом Трифуновићем дошао у Босну, где га је Дража примио код себе у штаб.

О састанку Драже Михаиловића и Милана Недића оптужени изјављује да зна само толико: да је то био разлог за претседништво националног комитета да одреди њега, Аксентијевића, као лице које ће се обавештавати о пријему политичких људи код Драже. О самом том састанку никад није питао Дражу Михаиловића, а чуо је да је Дражу посетио и Драги Јовановић.

Оптужени Аксентијевић: Састанку са Штеркером у Вранићу био је присутан и Живко Топаловић са својом женом, која је после Штеркеровим аутомобилом отишла за Београд да донесе своје покућанство. Ја нисам ни једну реч могао да дознам од генерала Трифуновића о споразуму који је постигнут. Дража ми никада није говорио о томе. Али оно што је он радио није могло да се сакрије, као што то нису могли да сакрију ни његови команданти који су то исто чинили.

Пошто је дао краћа обавештења о отступању четника кроз Босну, оптужени Аксентијевић је одговорио на питања јавног тужиоца потпуковника Минића.

Јавни тужилац: Ви кажете да нисте учествовали у доношењу никаквих важних одлука. А је ли тачно да сте ви давали овакав предлог Дражи Михаиловићу: да генерал Трифуновић не би требало да разговара са Немцима, али да, ако већ разговара, разговара на равној ноzi, а не као слуга?

Оптужени Аксентијевић: То сам рекао у селу Вранићу. Онда сам написао то у писму.

Јавни тужилац: Значи да је ваш став био да он треба са Немцима да разговара као са савезницима, а не као са претпостављенима?

Оптужени Аксентијевић: Ја нисам мислио на то, да треба тако да разговара.

Јавни тужилац: А о чему треба да разговара?

Оптужени Аксентијевић: Ја не знам о чему! Јер, кад разговор не зависи од мене, био сам мишљења да, ако то мора да буде, онда бар да не буде слуга.

Јавни тужилац: А откуд сте ви могли закључити да је он разговарао на таквој основи, да се његова улога сводила на улогу немачког слуге?

Оптужени Аксентијевић: На основу обавештења која ми је дао генерал Трифуновић, а пошто сам сазнао да је било речи о враћању покућанства Живку Топаловићу, које су Немци били запленили. Схватио сам да је то била једна бургија, која не треба да има никакве везе са Дражом Михаиловићем.

Јавни тужилац: А шта је генерал Трифуновић разговарао са Немцима?

Оптужени Аксентијевић: Не знам!

Јавни тужилац: Не видите ли ту мало нелогичности: Генерал Трифуновић разговара само о покућанству Живка Топаловића са претставником Нојбахера?

Оптужени Аксентијевић: Можете да ми верујете да више нисам знао.

На питања јавног тужиоца да ли је Никола Распоповић, у септембру месецу, предлагао да Национални комитет утиче на Дражу Михаиловића да дигне устанак, оптужени Аксентијевић је одговорио да тој седници није присуствовао и да он тада Распоповићу није рекао да за то иде глава.

САСЛУШАВАЊЕ МУСТАФЕ МУЛАЛИЋА, ПОТПРЕТСЕДНИКА ЦЕНТРАЛНОГ НАЦИОНАЛНОГ КОМИТЕТА

Потом је саслушаван Мустафа Мулалић, публициста и бивши народни посланик, потпретседник централног националног комитета.

Оптужени Мулалић: Осећам се кривим. Ја сам свестан да се налазим пред судом моје отаџбине, да се налазим пред судом мога народа, пред судом у коме гледам персонификацију правде, правде не само апстрактне, него правде моралног и етичког бића, у коме се колективно повезују све наше савести. Ради тога и преко дужности окривљеног пред судом да говорим истину и

искрено, ја ћу и по својој спонтаној вољи да говорим истину. С обзиром на моје психичко расположење, стојећи пред судом свoga народа, ја не могу и нисам способан да кажем, крупне и мудре мисли. Ја сам чуо оптужницу, слушао сам је оборене главе, слушао сам је обореног погледа земљи. Јер, оно што сам писао у писмима, што сам писао у свом листу, то је произашло из мојих политичким заблуда и није никако демократски начин борбе са својим противником. Ја се за то дубоко кајем. Али, прикупљам сву своју храброст која ми заостаје у моме карактеру и мојој души, да вас, господине претседниче, погледам сузна ока у очи и да вас замолим да верујете мојој речи, иза које стоји човек, иза које стоји савест, јер других доказних средстава и могућности немам, да мој образ у свему овоме није укаљан ни једном капи крви, најпре братске, а онда нити општечовечанске. Ја вас молим да ми верујете да моје руке нису укаљане корупцијом, не само у време овога рата, овог светског покоља и ужаса, него и пре када сам се као слободан демократски грађанин бавио политиком и заступао народне интересе у Народној скупштини и у нашем јавном политичком животу. У покрет Драже Михаиловића нисам ушао из похлепе за новцем, за наградом, за моралном похвалом, нити за обећањем положаја, него сам то учинио само по тадашњем мом осећању патриотске дужности, што данас знам, да је моја политичка заблуда. Ја сам вам признао да се осећам кривим и томе још додајем да се дубоко и скрушено пред нашим судом кајем. Признајем да сам учествовао у националном комитету. Али у њему нису биле све ствари казиване, пред нама је била једна завесе. Међутим, знао сам да постоји толеранција Дражиног покрета од стране Немаца. Знао сам за наредбу да се не пуца на Немце. Са Дражом сам пошао преко Дрине из разлога верности. Кад сам чуо да је Дража Михаиловић дао наредбу да се изврши покољ муслимана у Фочи, кад је један од мојих пријатеља, Омербег Ченгић, страдао између осталих од четника, разочарао сам се у покрет Драже Михаиловића и одлучио да га напустим. Знао сам за зла дела четничких команданата и слушао сам за покољ муслимана, али ја сам својим присуством код Драже хтео то да онемогућим и у томе сам имао успеха.

Претседавајући: Јесте ли знали и раније за такве покоље муслимана?

Оптужени Мулалић: Ја сам чуо да се врше покољи муслимана. Чуо сам да то чини Павле Ђуришић, али сам у исто време чуо да он није био тесно везан са Дражом. Међутим, касније сам се осведочио да јесте. За ове ствари чуо сам после приступања организацији Драже Михаиловића. У Босни два пута сам видео немачки аутомобил, са по двојицом Немаца преобучених у цивилна одела како одлазе у правцу Копривне, иза Кожуха, где се налазила врховна команда. Кад сам се после тога видео са Дражом и упитао га да ли је тачно да се састао са Немцима, Дража је ћутао. А ћутање је знак признања. Прећутао ми је да је успоставио везу са Немцима.

Претседавајући: Познајете ли пуковника Бороту?

Оптужени Мулалић: Пуковник Борота био је командант такозване „сто и прве“, то је било подручје око Сарајева.

Затим претседавајући поставља питање ко је присуствовао конгресу у селу Ба. Оптужени одговара да су, поред делегата, били и Недићеви новинари-фоторепортери. Претседавајући се на то обраћа оптуженом др Ђури Ђуровићу, који покушава да оповргне ову чињеницу тврђењем да је дошао само један фоторепортер, за кога му је, кад је протествовао, речено да је то човек који ужива поверење Дражиног команданта Београда.

У месецу фебруару 1945 године, приликом повлачења кроз Босну, четници су по заобилажењу Маглаја, изишли на друм. На самом изласку са сеоског пута на друм, био је један велики бункер и у њему Немци. Мулалић каже да је поред њих прошао „са великим болом у души“. На левој обали реке видео је дуге колоне немачких јединица. На десној обали били су четници.

Оптужени Мулалић: Нити су они пуцали на нас, нити ми на њих. У нашој колони било је око 400 људи и ми смо поред Немаца пролазили са оружјем.

У својим даљим одговорима на питања претседавајућег, оптужени Мулалић је рекао да је он уређивао лист „Исток“, чији је циљ био, како он каже, „да одвраћа муслимане од окупатора и усташа и да их позива да се идеолошки боре против комунизма“. Лист „Исток“ изишао је у лето 1944 године, четири или пет бројева. Своје писмо „Драги брате“ писао је пре него што је почео да излази лист „Исток“, у пролеће или лето 1944 године. О сарадњи Драже Михаиловића са Недићем и Фотићем рекао је да

не зна ништа, а познато му је да се четници нису тукли са српском државном стражом. Постојала је сарадња између Драже Михаиловића и Немаца, али је Дражу доводио у везу са Немцима један човек, о коме оптужени не може јавно да говори.

Јавни тужилац: Ви сте у својој уводној речи иступили са лирским изливом искрености, а у суштини ствари ваши садашњи искази не поклапају се са исказима у претходној истрази. Реците овде суду: Да ли сте те исказе дали добровољно, или вас је неко тукао.

Оптужени Мулалић: Није ме нико тукао. Дао сам их добровољно.

Јавни тужилац: Онда ми објасните како сте могли у претходној истрази да кажете, да су конгресу у селу Ба присуствовали новинари недићевци, а сада овде испаде само фоторепортер, а не новинари, па на крају и тај фоторепортер постаде неки Дражин човек.

Оптужени Мулалић: Ја знам да је присуствовао фоторепортер, за кога сам знао да је из „Новог времена“. За њега сам сигуран, а чуо сам да су присуствовали и новинари... Било је новинара и још фоторепортера, а да ли су из Београда били, ја не знам.

Јавни тужилац: Како су људи долазили на конгрес у Ба?

Оптужени Мулалић: Долазили су возом, или пешице, преко разних места, да се не примети да сви иду истим правцем.

Јавни тужилац: Испада ли сада да ви мислите да је конгрес у Ба организован конспиративно, или легално, са знањем Немаца.

Оптужени Мулалић: Нисам дао изјаву да је конгрес у Ба организован са знањем Немаца, а нисам дао изјаву ни да је конгрес организован без знања Немаца. Ја сам само рекао један факат: да је конгрес одржан.

Оптужени Мулалић тврди да је на састанку такозваног националног комитета у Кожухама његова интервенција била мало јача, да је он тражио поступање у смислу закључака Кримске конференције, али да је генерал Дамњановић поднео један врло оптимистички реферат о Дражиној ситуацији. Тај догађај, који је био један од разлога да он напусти Дражу Михаиловића, десио се пред његов одлазак.

Јавни тужилац: Како сте ви позивали муслимане у неку идеолошку борбу против комунизма?

Оптужени Мулалић: Позивао сам их да не приме програм комунизма. А моје политичке заблуде биле су изазване лажним извештајима са терена.

Јавни тужилац: Ви сте казали да је Дража хтео да нападне Тузлу да би је ослободио. Од кога? Јесте ли ви утицали на Дражу да то не чини?

Оптужени Мулалић: Од партизана. А ја нисам знао да се иде на Тузлу.

Јавни тужилац: Да ли је Љотић долазио у Гојну Гору да се састане са Дражом Михаиловићем.

Оптужени Мулалић: Чини ми се да сам чуо да је Љотић долазио и да га је Аксентијевић пустио.

Јавни тужилац: Значи да је Аксентијевић могао да пусти или да не пусти политичке личности код Драже?

Оптужени Мулалић: Он је био на таквој дужности.

Јавни тужилац: Кад сте говорили на зборовима у какву сте борбу позивали?

Оптужени Мулалић: То су били зборови на којима сам морао да присуствујем, а ни у какву борбу нисам позивао.

Јавни тужилац: Да ли је Дража издавао наређења још 1945 године да се не пуца на Немце и да ли је та наређења издавао свима четницима? Да ли је 1944 године била макар једна борба са Немцима?

Оптужени Мулалић: Мислим да није свима издавао. Да ли је било борби 1944 позитивно не могу да одговорим. Али, ја нисам чуо ни за једну.

Оптужени је затим објаснио да је његова улога у Централном националном комитету била сведена на сарадњу по питањима муслимана.

На питање одбране: о чему је разговарао са муслиманском милицијом, оптужени је изјавио да је са муслиманском милицијом имао два сусрета. Оба пута, како он жели да подвуче, радило се само о дозволи пролаза кроз село, а ни о каквом споразумевању и колаборирању са усташким милиционарима. У потврду тога оптужени, на питање јавног тужиоца, одговара да није знао чији су то милиционари били, али знао је да су наоружање и плату примали од „независне државе Хрватске“, односно Павелића.

Јавни тужилац: Да ли су ти преговори између вас, оптужени Мулалићу, и те милиције, били уствари преговори између четника и усташа о ненападању?

Оптуђени Мулалић: Ја директно са усташама нисам разговарао и не могу да кажем да су они усташе, јер на капи нису имали слово „у“. А ја сам добио личну функцију да обавим преговоре, као муслиманин, и да замолим команданта милиције да дозволи пролаз четника.

САСЛУШАВАЊЕ АЛЕКСАНДРА ПАВЛОВИЋА члана централног националног комитета

Потом се прешло на саслушање оптуженог Александра Павловића, адвоката из Београда члана централног националног комитета.

Оптуђени Павловић: Изјављујем да се не осећам кривим. Моја партија, социјалистичка, је са осталим партијама направила један блок и споразум о начину борбе за ослобођење нашег народа. Та заједница, створена тим споразумом, названа је Југословенска народна заједница, која је, као свој орган, имала централни комитет. Овај комитет радио је на спровођењу програма предвиђеног споразумом. Навод оптужнице, да смо ми тај комитет створили у циљу да помогнемо Дражу Михаиловића и да његов покрет прикажемо светској јавности као национално-ослободилачки покрет, нетачан је. Јер, ноторна је истина да се у то време увелико на радију харангирало за Дражу Михаиловића и његов покрет, који је помагала југословенска емигрантска влада, у којој је Дража Михаиловић био министар војске. Усто, савезници су код њега имали своје мисије. Према томе, није било никакве потребе да се тај покрет прикаже као ослободилачки.

Оптуђени Павловић на читав низ постављених питања одговара непотпуно, са жељом да истакне да је он за члана националног комитета дошао на захтев своје странке. На питање јавног тужиоца колико је чланова имала та странка, одговара да не зна, да они нису имали никакве везе са чланством и да су о делегирању у национални комитет Драже Михаиловића одлучили њих неколико.

Он све пориче. Не зна за многобројна зверства четничких команданата. Пориче и чињеницу да је био уредник „Гласа Београда“, а затим то признаје истицањем да је његово писање имало један други смисао, а не смисао позивања у борбу против народноослободилачког покрета и Комунистичке партије као организатора

и руководиоца те борбе. Што се тиче сарадње са Немцима, потврдио је да зна само, односно да је слушао да су неки команданти добијали оружје од Немаца.

Што се тиче резолуције донесене на конгресу у селу Ба, он каже да је добио већ редиговану и сагласио се са њом.

Јавни тужилац: Ви кажете на једном месту, у резолуцији: „Конгрес позива Комунистичку партију Југославије да обустави своју штетну разбијачку акцију на војном и политичком пољу и да се све остале народне скупине покоре општеној дисциплини“. Шта значи то „општеној дисциплини“? Комунистичка партија је постала водећа партија и водила борбу против окупатора. Ви тражите од ње да се подвргне „општеној дисциплини“? Каква је то дисциплина? Чег је требало да се одрекне Комунистичка партија, да би се подвргла „општеној дисциплини“?

Оптужени Павловић: Мислило се на то, да се жели заједнички рад са Комунистичком партијом. То је био циљ. То је био позив Комунистичкој партији да се заједнички предузме борба против окупатора.

Јавни тужилац: Зашто онда нисте казали овако: Позивамо Комунистичку партију да се заједно са нама, колико и ми, бори против окупатора. Или, можда, то значи да је Комунистичка партија требало да се одрекне те борбе. Јесте ли ви били инспиратор, пропагатор и агитатор за борбу против народноослободилачког покрета и да ли сте мобилисали народне масе за борбу против народноослободилачког покрета?

Оптужени покушава да избегне одговор на постављена питања, истичући, да он није био агитатор борбе против народноослободилачког покрета.

Јавни тужилац: Значи, ваша тактика била је тапшати Савезницима док се боре, а ви ћете чекати да Немци пропадну, па ћете се онда борити. Објасните нам зашто сте донели одлуку о устанку пред јесен 1944 пре него што смо ми дошли у Србију, и шта сте хтели тиме? Да ли само да се рехабилитујете?

Оптужени Павловић: То је ствар тактике кад ће ко да дигне устанак. А наша политичка организација, која је ту одлуку донела, била је потпуно одвојена од војничке организације.

На питање ко су били сарадници „Гласа Београда“ оптужени Павловић одговорио је да су писали Живко Топаловић, Адам Прибићевић и он. „Глас Београда“ штампао се прво у 8.000, а затим у 25.000 примерака и растурао се преко курира у унутрашњост. Оптужени је из заробљеништва дошао у Београд 1942 године.

У седам часова увече претрес је прекинут.

САСЛУШАВАЊЕ
Др БОЖИДАРА ПОПАДИЋА
члана централног националног комитета

У 8.10 часова пре подне, наставља се суђење:

Претседавајући: Наставља се претрес. На реду је испит оптуженог др Божидара Попадића.

Оптужени др Попадић: Ја бих вас најлепше молио, господине претседниче пошто сам несигуран на ногама, да ми дозволите да седећи говорим.

Претседавајући: Можете. Дајте једну столицу да седне оптужени. Напомињем вам да пред судом свој исказ дајете искрено и поштено. Само тако можете да олакшате ситуацију. Ви сте др Божидар Попадић?

Оптужени др Попадић: Јесте!

Претседавајући: Јесте ли разумели оптужницу?

Оптужени др Попадић: Јесам!

Претседавајући: Осећате ли се кривим?

Оптужени др Попадић: Не осећам се!

Претседавајући: Изложите шта имате да кажете, али се држите своје ствари. Немојте да будете и сувише опширни.

Оптужени др Попадић: Ја ћу бити сасвим кратак. Мене тангира оптужница за два дела. У првом делу као члана централног комитета, а у другом делу због веза са капетаном Грковићем и другима. Под тачком а) оптужнице у првом делу, оптужница ме терети као претставника равногорског покрета, члана појединих политичких странака. Међутим, господине претседниче и господо судије, ја нисам ни претставник равногорског покрета нити претставник неке странке, већ сам у комитет уведен као стручњак. О томе има непобитних доказа, како од појединих чланова комитета, тако и из прикупљеног материјала. Према томе, ја сам у комитет ушао као неутрално, њеполитичко лице, уведен сам у комитет средином јула

месеца 1941. Према томе, ја нисам на седницама ни могао да узимам учешћа, пошто сам био само стручњак за економска питања, која уопште нису ни решавана.

Друго, под тачком б) каже се да сам знао за сарадњу покрета Драже Михаиловића са окупатором и да сам ипак учествовао у централном комитету. Што се мене лично тиче, ја нити сам знао, нити сам могао да верујем у ту сарадњу са окупатором. Ево зашто. Прво, ја сам баш лично био жртва окупатора 1942 године, када сам пензионисан. О томе постоји непобитан доказ. Ја сам пензионисан као начелник Министарства пољопривреде, баш зато што сам свим силама био против фашизирања задругарства и других институција, као што су Аграрна банка и друге установе. Ја сам ту пао као жртва. О томе има података. Према томе, ја нисам ни ушао у покрет из неких личних побуда. Ја сам Србин, у време када се све то одиграло, тражило се од сваког исправног грађанина, Србина, да има неки став. Ја лично, као болестан човек од чира у стомаку и са slabим нервима, нисам желео да узимам учешћа, ни овде. Али баш због тога што се знало да сам пао као жртва окупатора, од стране владе Недића забележен сам као лице које је, ваљда, достојно да буде позвано. Ја знам да се водила борба. И то борба на живот и смрт, да су постојали елементи народног отпора, знао сам да су постојали партизани и покрет Драже Михаиловића. Знао сам да су та два покрета упочетку сарађивала. И моја је жарка жеља била, и веровао сам у то, да ће се та два покрета, иако су се разишла, наћи на терену, то јест, када буде дошао моменат. Ја сам познат, иначе, као човек помирљив, човек за споразумевање, човек који не може да подноси жртве. Према томе, ја нисам улазио у тај покрет као политичко лице. Ја сам ушао као стручњак да користим, ако будем потребан, у стручним питањима. Позван сам и одазвао сам се.

Претседавајући: Да ли сте ви пратили ток развоја еба покрета? Ви сте знали да су у почетку сарађивали, да су се разишли и веровали сте да ће се једнога дана спојити?

Оптужени др Попадић: Јесте.

Претседавајући: Да ли сте пратили ток развоја једног и другог покрета?

Оптужени др Попадић: Онолико колико се то могло пратити из штампе

Претседавајући: И запазили сте?

Оптужени др Попадић: Запазио сам да су се та два покрета разишла, али сам веровао дубоко, с обзиром на то што су говорили радио Лондон, Бостон, Њујорк и Каиро, да ће доћи до сарадње, да се сви елементи стпора удруже.

Претседавајући: Против?

Оптужени др Попадић: Против окупатора, заједничког непријатеља.

Претседавајући: Конкретно: како се ситуација одиграла на терену? Ви сте слушали „Слободну Југославију“?

Оптужени др Попадић: Нисам имао такав апарат!

Претседавајући: Јесте ли запазили рад четника на терену?

Оптужени др Попадић: Био сам на терену. Ишао сам свега два пута.

Претседавајући: Из саопштења радиостаница?

Оптужени др Попадић: Ту сам могао да знам само нешто из разних прича. Ја на терену нисам био.

Претседавајући: Укратко: јесте ли запажали да се четници Драже Михаиловића не боре против окупатора или да се боре са окупатором?

Оптужени др Попадић: То нисам запазио.

Претседавајући: А шта сте запазили из листова?

Оптужени др Попадић: Оно што се одиграло у Београду показивало је да је ту било хапшења ан мас присталица Драже Михаиловића и партизана, једних и других. Знао сам да је била расписана уцена да су уцењени и Дража Михаиловић и маршал Тито. То је било објављено, читали смо и плакате. Знао сам да су људи хапшени и с једне и с друге стране. То се знало и у Београду.

Претседавајући: Јесте ли чули за Дражине команданте Рачића, Калабића, генерала Трифуновића, Лукачевића и друге?

Оптужени др Попадић: Дакле, ја сам чуо за Калабића.

Претседавајући: Шта је он радио?

Оптужени др Попадић: Шта је он радио не знам, али се причало да је тамо где је радио био неограничени господар.

Претседавајући: У коме смислу?

Оптужени др Попадић: У томе смислу да су имале да се слушају његове наредбе.

Претседавајући: А да ли вам је познато да се он борио заједно са окупатором?

Оптужени др Попадић: То ми није познато.

Претседавајући: А да ли вам је познато да је над невиним становништвом вршио покоље?

Оптужени др Попадић: Било је и таквих причања и прича. Мени није познато.

Претседавајући: Да ли сте чули, то је било непосредно у близини Београда, за покољ у селу Вранићу 1943 године?

Оптужени др Попадић: Чуо сам за убиство судије Бабића, што је изазвало ужасну емоцију у читавој околини.

Претседавајући: Да ли је Бабић био фашиста?

Оптужени др Попадић: Како сам чуо он је био демократа и припадао Демократској странци, којој сам и ја припадао.

Претседавајући: Ко га је убио?

Оптужени др Попадић: Убили су га четници.

Претседавајући: Да ли сте чули за покољ у Вранићу?

Оптужени др Попадић: Нисам чуо!

Претседавајући: Јесте ли чули за покоље у Даросави и Конљарима?

Оптужени др Попадић: Не, нисам чуо!

Претседавајући: А шта знате за околину Аранђеловца?

Оптужени др Попадић: Чуо сам приче и читао у новинама да су тамо били нереди.

Претседавајући: Шта сте чули?

Оптужени др Попадић: Чуо сам да су били нереди и да су вршене репресалије.

Претседавајући: Јесте ли чули за офанзиве и чишћења терена од стране четника у Топлици, на Копеонику и Јастрепцу?

Оптужени др Попадић: Причало се у Београду о томе.

Претседавајући: Јесте ли чули да су четници мобилисали?

Оптужени др Попадић: Јесте, ја сам родом из Глободера код Крушевца. чуо сам да се врши мобилизација.

Претседавајући: Куда су четници одводили мобилисане?

Оптужени др Попадић: Свакако у борбу против некога.

Претседавајући: Јесте ли чули да се та војска борила са окупатором или са киме другим?

Оптужени др Попадић: Вероватно са партизанима.

Претседавајући: Вама су те чињенице биле познате.

Оптужени др Попадић: Јесте, уколико сам чуо на основу причања, било је и сукоба са Бугарима.

Претседавајући: Дакле кад су вас позвали ви сте своје способности ставили на расположење.

Оптужени др Попадић: Ово што се одиграло није било у то доба.

Претседавајући: То је било у августу. На којим сте седницама равногорског комитета учествовали?

Оптужени др Попадић: На две седнице, у јулу на једној и на другој у Милићевцима.

Претседавајући: То је било у септембру.

Оптужени др Попадић: Јесте!

Претседавајући: Ви сте били на седници када је донета резолуција.

Оптужени др Попадић: Био сам као стручњак, али нисам узимао реч. Ја сам као стручњак био само као присутни.

Претседавајући: Где вас је затекло ослобођење?

Оптужени др Попадић: У Београду, код куће.

Претседавајући: Нисте се нигде кретали?

Оптужени др Попадић: Нисам!

Претседавајући: Је ли вам позната амнестија.

Оптужени др Попадић: Јесте!

Претседавајући: Кад вам је позната амнестија, зашто сте наставили рад са Грковићем, односно прво са Човићем?

Оптужени др Попадић: Господине Претседниче, ја нисам наставио, и то тврдим, никакву акцију, нити сам имао намере да предузимам нешто. Не знам на који начин се сазнало да сам ја члан централног комитета и тако су почела извесна лица да ме траже. Међутим, ја нисам имао жеље ни намере да то чиним. Ви знате, кад човек хоће да ради, он мора да има план, план о предузимању иницијативе. Тога није било.

Претседавајући: Код вас лично није било плана?

Оптужени др Попадић: Код мене лично није било плана. Ја могу да дођем до података из којих ће се видети да се не осећам кривим. Под тачком 3) каже се да сам одржавао везе са Грковићем. Међутим, то је нетачно. Ја нисам то ни желео.

Претседавајући: Јесте ли ви примали извесне податке мобилизационог карактера поверљиве природе, које је Грковић износио из Мобилизационог отсека Команде града Београда?

Оптужени др Попадић: Само три цедуљице.

Претседавајући: Кома сте их предали?

Оптужени др Попадић: Кости Петровићу.

Претседавајући: Јесте ли знали да он има везе са врховном командом Драже Михаиловића?

Оптужени др Попадић: То нисам знао.

Претседавајући: Зашто сте му дали те цедуље?

Оптужени др Попадић: Ми смо били најпре у кафани и у путу смо разговарали. Ја сам му рекао за тај случај и дао му те цедуље.

Претседавајући: Јесте ли знали да је Коста Петровић у организацији Драже Михаиловића?

Оптужени др Попадић: Знао сам да је у организацији, односно да је био симпатизер.

Претседавајући: Је ли вам он причао о својим везама са врховном командом и радиотелеграфистом Момиром Петровићем?

Оптужени др Попадић: Ја сам за то име сазнао из оптужнице први пут.

Претседавајући: А шта можете да кажете о Човићу, односно о Саши Михаиловићу?

Оптужени др Попадић: Мене је једном приликом Коста Петровић позвао, то је било рано ујутру, и рекао да је дошао један официр који се издаје за команданта Београда.

Претседавајући: Одакле је дошао тај командант Београда?

Оптужени др Попадић: Није ми то рекао. Он је рекао да је дошао неки Саша Михаиловић.

Претседавајући: Је ли то био неки партизански командант или неки други?

Оптужени др Попадић: Он ми то није казао.

Претседавајући: Јесте ли имали утисак да вас зове командант из Југословенске армије?

Оптужени др Попадић: Он ми није рекао ко ме зове.

Претседавајући: Јесте ли добили утисак, пошто Грковић ради у Команди града Београда, да је у питању командант из Југословенске армије?

Оптужени др Попадић: Ту се могло претпоставити свашта.

Претседавајући: Јесте ли имали још какав састанак у централном комитету сем поменута два?

Оптужени др Попадић: Присуствовао сам још једном састанку.

Претседавајући: Колико је било присутних?

Оптужени др Попадић: Не сећам се. Био је др Јеремић, био је Брана Ивковић, затим Богдан Крекић.

Претседавајући: Је ли био Аца Павловић?

Оптужени др Попадић: Био је Богдан Крекић, Милорад Белић, не сећам се да ли је био Аца Павловић. То је била седница када су вођени преговори да се створи један заједнички одбор за дочек Црвене армије и Народноослободилачке војске.

Претседавајући: Ко је тај Чолак-Антић? Ви сте имали са њим један састанак?

Оптужени др Попадић: Нисам познавао Чолак-Антића. Мени га је довео Грковић без питања. Он је био само десет минута и ништа нисам нарочито сазнао. Није остао више од десет минута, па је отишао. То лице нисам познавао. Познавао сам генерала Чолак-Антића.

Претседавајући: Да ли сте на овај састанак ишли са Костом Петровићем?

Оптужени др Попадић: Мене је Коста срео једно вече и том приликом разговарали смо мало. Он је рекао: „Господине докторе, хоћете ли да се видите са неким младим официром који је овде стигао, који треба да буде нови командант?“ Отишли смо. Ја сам рекао: „Господине Коста, ја нисам за то што се ради.“ Ја сам му рекао да желим то и то. Ја сам му рекао да сам против сваке реакције и да сматрам да је то највећа лудост. То је био мој став.

Претседавајући: Мислите од почетка?

Оптужени др Попадић: Ја сам био за отпор против непријатеља, али лично ја нисам могао да допринесем томе, јер сам био болестан, а затим ја сам био само стручњак.

Претседавајући: Јесте ли били у Команди града Београда?

Оптужени др Попадић: Никада нисам био.

Претседавајући: На чију сте иницијативу и када сте добили од Грковића цедуље о којима говорите?

Оптужени др Попадић: Датум не бих могао да прецизирам. Добио сам три цедуљице. Један пут сам добио три цедуљице, а други пут ми Грковић прочитао са плаве хартије за нека лица.

Претседавајући: Било би боље кад би искрено давали исказ. Има чињеница које говоре друкчије.

Оптужени др Попадић: Ја сам свестан, али ја сам се по тој ствари суочио са Грковићем, и то је апсолутно тачно да сам једанпут примио три цедуљице.

Претседавајући: Примили сте три цедуљице које по вашим речима не значе ништа. Како сте дали објашњење кад сте примили те три цедуљице? Шта ће вам оне?

Оптужени др Попадић: Ево, он ми је испричао како се поједина лица шаљу по казни на фронт, а ја сам рекао дајте да видим и он ми је дао цедуљице које ја нисам ни читао пред њим, него после.

Претседавајући: Јесте ли разговарали о мобилизацији?

Оптужени др Попадић: Он ми је рекао да је то грешка што се људи шаљу по казни.

Претседавајући: Нисте јасно објаснили зашто сте те цедуље дали Кости Петровићу? Да ли сте их дали да вам их после врати?

Оптужени др Попадић: Ја нисам на то обратио више пажње. Нисам мислио о томе. Ја сам имао утисак да су те цедуље достава.

Судија Станковић: Јесте ли рекли нешто у погледу тога Кости Петровићу?

Оптужени др Попадић: Ја сам се суочио и са Грковићем и са Петровићем. Ако би било могућно да се суочим и пред судом да би се видело да је ово што кажем апсолутно тачно, тојест да сам добио три цедуљице од Грковића, а други пут ми је рекао за нека лица из Министарства финансија, а никаква документа он мени није дао. Мени лично није дао никаква документа нити сам ја са тим имао везе.

Судија Станковић: Ви сте рекли да ћете та документа употребити код маршала Тита и још на једном иностраном месту.

Оптужени др Попадић: То је чиста измишљотина, то је лаж.

Јавни тужилац: Јесте ли посредовали преко Грковића за сина бившег министра Мијовића да се премести у јединицу у Београду.

Оптужени др Попадић: Јесам!

Јавни тужилац: Где је он био?

Оптужени др Попадић: Он је био у артилерији, и то у македонској јединици.

Јавни тужилац: Па зашто сте посредовали? Мислите да је то допуштено интервенисати за министарску децу да не иду да лију крв за отаџбину. Јесте ли се често са-стајали са Костом Петровићем?

Оптужени др Попадић: Са Костом сам се виђао три де четири пута. Одлазили смо у један локал.

Претседавајући: Је ли вам штогод саопштио из врховне команде Драже Михаиловића?

Оптужени др Попадић: Мени никаква порука није била саопштена. Он је био закопчан човек према мени. Он је знао да сам члан комитета. Не знам шта је радио. Мени није говорио ништа. Разговарали смо о свакодневном животу, о томе како да се изиђе на крај, о чиновничком положају, о ситуацији на ратиштима.

Јавни тужилац: Да ли вам је Коста Петровић рекао да је врховна команда поручила да идете код шефа Демократске странке да испитате каква је ситуација за четнике. Пазите Попадићу, бићете суочени са Костом Петровићем! Молим вас, одговорите на то питање.

Оптужени др Попадић: Ја се не сећам да је мени поручено да идем код шефа странке.

Јавни тужилац: Ја мислим да би било боље да се тога сетите.

Оптужени др Попадић: Он мени није рекао.. Коста Петровић ме је питао да ли сам био код шефа странке Грола. Ја сам казао да сам био четири до пет дана по његовом доласку из Лондона, и то је био случајан сусрет. Ја сам одлазио тамо за млеко. Ја сам живео на дијети и тамо сам видео једног познаника који ме је питао: Да ли знате да је господин министар дошао? Ја сам му одговорио да сам чуо, али њега не би требало деранжирати. Та-

да сам свратио на разговор са Миланом Гролом, који је трајао пола, до три четврти часа.

Јавни тужилац: Кога је то датума било?

Оптужени др Попадић: Сад ја то не могу тачно рећи. а ако се зна кад је дошао господин министар Грол, онда три-четири дана касније.

Јавни тужилац: Јесте ли пренели свој разговор Кости Петровићу?

Оптужени др Попадић: Говорио сам Кости Петровићу да сам био са шефом странке, а друго не.

Јавни тужилац: А да ли сте знали да ће тај разговор бити пренет врховној команди Драже Михаиловића?

Оптужени др Попадић: Појма нисам имао.

Јавни тужилац: Јесте ли знали да се терориста Човић скрива пред народним властима кад сте га примали и са-стајали се са њим?

Оптужени др Попадић: Ја сам га примио једанпут. Нисам знао да се скрива.

Саслушавање др Александра Поповића, члана централног националног комитета

Претседавајући: Суд прелази на испитивање оптуженог др Александра Поповића, члана централног националног комитета Драже Михаиловића. Устаните др Поповићу! Чули сте оптужницу, да ли се осећате кривим?

Оптужени др А. Поповић: У другом делу оптужнице, морам изјавити, осећам се кривим. Веровао сам да Дража не може да сарађује са окупатором. У тој мојој вери лежи моја кривица. Уколико је та сарадња доказана, онда ја жалим. Али, ја сам крив.

Претседавајући: Јесте ли ви чули за Дражине команданте Рачића, Калабића, генерала Трифуновића?

Оптужени др А. Поповић: Чуо сам!

Претседавајући: Да ли сте били упознати или чули шта раде ти команданти?

Оптужени др А. Поповић: Па нисам сасвим.

Претседавајући: А уколико јесте?

Оптужени др А. Поповић: Ја бих молио да излажем према оптужници и тако да објасним ствар.

Претседавајући: Можете, само конкретно!

Оптужени др А. Поповић: Да, сасвим конкретно. Бићу врло кратак. Једног дана посетио ме је Адам При-

бићевић. Испричао ми је да је водио разговоре са претставницима политичких странака, и да треба заједнички почети радити како не би неспремни дочекали ослобођење. Према тим разговорима политичке странке требало би да координирају рад и да остваре заједницу, и тако заједно са равногорским покретом створе једно тело, које би имало за циљ отићи у врховну команду Драже Михаиловића.

Претседавајући: Комитет?

Оптужени др А. Поповић: Да утичу групе партија, а не комитет, на заузимању става према домаћим странкама.

Јавни тужилац: Конкретно, према њотићевцима и другима.

Оптужени др А. Поповић: Не према њима.

Претседавајући: Па ми не знамо за друге домаће.

Оптужени др А. Поповић: Па они су били окупаторске слуге. Нисам ја о њима говорио. Дакле, ја настављам. Вршене су биле крипреме за прелаз у мирне прилике у земљи. Као припадник Самосталне демократске странке одређен сам био, према речима Адама Прибићевића, да, поред њега, идем и као такав сам позван на конгрес.

Претседавајући: Адам вам је наредио да кренете?

Оптужени др А. Поповић: Адаму се могло веровати. Ја сам био на конгресу у селу Ба на две седнице.

Претседавајући: На којима, тачно?

Оптужени др А. Поповић: (нешто мрмља).

Претседавајући: Молим вас, говорите гласније!

Оптужени др А. Поповић: Прва седница била је... Ја се не сећам. На седници је био предмет о заузимању става према влади Шубашића. Још пре одласка на тај састанак ја сам се са Распоповићем, овде у Београду, разговарао о том питању. Он такође није хтео да иде, али на тражење моје и Белајчића пошао је. Ми смо нарочито инсистирали на томе. На самој седници он је био главни говорник.

Претседавајући: Циљ питања је био да се помогне народноослободилачки покрет, а тежиште је било да се оградите од те владе у иностранству. Будите конкретни у оваквим излагањима.

Оптужени др А. Поповић: Ето, конкретно. Ја сам тражио и хтео да идем у врховну команду да тражим од Драже Михаиловића да диже општи устанак и то смо учили и отишли тамо.

Претседавајући: И шта вам је Дража рекао?

Оптужени др А. Поповић: Ту је било оштрих речи и повишеног тона. Он нам је рекао да у том моменту не може ни речи бити о устанку и образложио зашто, јер би немачка војска, казао је, која се налази у Грчкој, извршила репресалије над српским народом.

Претседавајући: Кога је то дана било?

Оптужени др А. Поповић: То је било на састанку у Рошцима.

Претседавајући: Ког месеца, августа, септембра?

Оптужени др А. Поповић: То је било 1944 године.

Претседавајући: А када?

Оптужени др А. Поповић: После састанка у Рошцима.

Претседавајући: То је било 26 јула!

Оптужени др А. Поповић: После седнице неколико дана. Одређен одговор тада нисмо добили. Изгледало је као да се колебају.

Претседавајући: Је ли било на тој седници говора о стварању неке владе?

Оптужени др А. Поповић: Није било. Можда после!

Претседавајући: Имамо чињенице које говоре супротно.

Оптужени др А. Поповић: На седници није било, на самој седници.

Претседавајући: Можда је било, како се то каже, у кулоарима?

Оптужени др А. Поповић: Па јест, у дворишту за време одмора, у кулоарима.

Претседавајући: Да ли сте ви тада били упознати са офанзивом коју су четници заједно са недићевцима, Немцима, Бугарима и осталима извршили на Јастрепоцу и Копаонику?

Оптужени др А. Поповић: Нисам.

Претседавајући: То је било августа 1944.

Оптужени др А. Поповић: Нисам, рекао сам да нисам био упознат.

Претседавајући: Зар се ви не осећате кривим под тачком 2) оптужнице кад с једне стране знате за наређење Дражиних команданата за клање, убијање и пљачку, а с друге стране улазите у централни национални комитет, који има за задатак да помогне покрет Драже Михаиловића? Зар нисте знали за Копаоник и Јастребац?

Оптужени др А. Поповић: Нисам.

Претседавајући: Кад је Калабић отишао?

Оптужени др А. Поповић: Нисам се бавио војним питањима.

Претседавајући: Ви сте примали неку муницију од Немаца.

Оптужени др А. Поповић: Нисам се бавио војним питањима. Никакве везе са војним стварима ја немам.

Претседавајући: Зар да ви једини то не знате?

Оптужени др А. Поповић: Не знам. Мислим да то није тачно.

Претседавајући: Јесте ли били свесни тога да Дражини команданти врше покоље, издајства?

Оптужени др А. Поповић: Издајства — нисам!

Претседавајући: Издајства нисте!

Оптужени др А. Поповић: Рекао сам само о томе да Дражини команданти врше покоље.

Претседавајући: Над ким?

Оптужени др А. Поповић: Над нашим народом.

Претседавајући: Нашим народом?

Оптужени др А. Поповић: Да, над нашим народом, над извесним људима.

Претседавајући: Зашто?

Оптужени др А. Поповић: Не знам, знам само да је вршено клање над тим људима.

Претседавајући: И ви у таквим ситуацијама помажете својим радом и учествујете. . .

Оптужени др А. Поповић: Ја сам дошао да помогнем и да спречим.

Претседавајући: Али ваше присуство утиче 'на масе као присуство једног политичког човека. Зар се ви тиме не повезујете и не вршите помагање издајничког покрета?

Оптужени др А. Поповић: Можда, али то је било из наше добронамерности да се то онемогући, а не да се помаже покрет Дражин.

Претседавајући: А да ли су у то време биле неке мобилизације?

Оптужени др А. Поповић: Не знам, ја за војничке ствари апсолутно не знам ништа.

Претседавајући: Не знате за борбу?

Оптужени др А. Поповић: Апсолутно не знам.

Претседавајући: Нисте чули за крах четника на Копаонику?

Оптужени др А. Поповић: Нити за крах нити за победе.

Претседавајући: А о Ђури Ђуровићу?

Оптужени др А. Поповић: Молим вас да правите разлике између оних људи који су били тамо стално и између оних који су, као ми, дошли на пола дана.

Претседавајући: Шта сте учинили конкретно против клања које су вршили Дражини команданти?

Оптужени др А. Поповић: Конкретно то, да сви подносе предлоге да се то не догађа.

Претседавајући: Подносили сте претставке да се спречи самовоља. То је био ваш рад. Кажите да ли се осећате кривим или не? Државни тужилац вас оптужује да сте после ослобођења Београда дошли у везу са Дражом.

Оптужени др А. Поповић: Од ослобођења нисам нигде учествовао. Само једног дана дошао је, мислим марта месеца, Петровић инжењер, кога сам ја познавао раније, и дао ми једну депешу, чији сам садржај казао. Беше: "... чланови централног националног комитета, истовремено чланови... поздрављају свог шефа приликом ступања на одговорну дужност"... И тражио је да предам тај поздрав. То је једини телеграм који сам из Београда ја писао. Међутим, ја то нисам извршио из простог разлога што сам сматрао да не треба да се увлачим у то.

Претседавајући: А шта то?

Оптужени др А. Поповић: Инжењер ми је рекао, мислим, "... ипак треба да то учините..." Онда сам саставио неколико редака о стању у Београду. Нисам учествовао, како то оптужница тврди, ниукаквом терористичком нити икаквом другом раду, јер сам са Костом Петровићем само једном разговарао.

Претседавајући: Јесте ли знали да је Коста Петровић у радиотелеграфској вези са Дражом Михаиловићем?

Оптужени др А. Поповић: Не знам!

Претседавајући: А на чије сте тражење радили? Да ли на тражење врховне команде?

Оптужени др А. Поповић: Не, него на тражење Косте Петровића.

Претседавајући: А да ли сте знали за кога се то шаље?

Оптужени др А. Поповић: Није ми рекао, ја сам сам закључио.

Претседавајући: Да он то шаље! Коме?

Оптужени др А. Поповић: Врховној команди.

Претседавајући: Чијој?

Оптужени др А. Поповић: Дражиној!

Претседавајући (Чита телеграм који је оптужени послао под лажним именом Милан Јовановић):

„ЧИЧИ И АНТЕУ — Стање у тзв. ослобођеном делу Југославије је очајно. Горе је него што је било под јаничарима, као и окупатора. О некаквој слободи и демократији ни речи. Федерација само на папиру. Крутији централизам Југославија никада није осетила. Сва власт је комунистичка. Образовањем јединствене владе, није промењено стање, хапшење и даље траје, и то демократе, осуђивање и стрељање наставља се истим темпом. Све је уперено на дражиновце и демократе. Један свештеник из Смедерева убијен што је послао депешу Гролу и честитао му као демократ. За најљућег противника сматра се покрет Дражин, те је уперен само на Србе које немилосрдно уништавају. Под маском демократије влада очајан терор. „ОЗНА“ — комунистички Гестапо је свемоћан. Довољно је да комунистички лист „Борба“ неког помсне, па да овом буде суђено, одузима му се част, конфискује имовина у корист ослоб. покрета.

Ово је пракса за пљачкање индустријалаца, поседника и имућних и виђених људи. Овако дисквалификују и оне људе који по решењу Кримске конференције, као народни посланици треба да уђу у проширени АВНОЈ, а ако је опаснији ликвидира га ОЗНА по кратком поступку. Нема слободног путовања без објава, нити пресељења из стана у стан без одобрења ОЗНЕ. Под видом амнестије пуштени су затвореници, који немају никакве везе са нашим покретом. Отпуштају из службе све националисте. Врши се самовољна мобилизација чиновника на доставу надлештва, а од њих се тражи да су као добровољно ступили у војску. Целокупна организација власти је на принципу месних, рејонских совјета. Одбор власти и фронта заједнички сарађују на организовању манифестација, демонстрација, утврђују пароле за транспаренте и повике. Под претњом терају чиновнике, ђаке, сељаке и све грађане да иду у овим поворкама и да манифестују или демонстрирају. Чиновнички апарат измењен потпуно. Положаје узели млади партијци и њихови симпатизери. (Генерални директор жел. Андра Ивановић, директор из Београда инж. Дешић — а све решавају ком. официри који су добили важна намештења.) Англофиле гоне и хапсе и онемогућују било какво запослење или кретање.

Додир са Американцима и Енглезима немогућ, јер мотре и све се ради по наредби из Русије.

Народ незадовољан, гунђа и против је свега овога, па чине чак и бивши симпатизери комунистички, ипак се налазе на критичној тачки, јер појачана пропаганда, као духовни притисак с једне стране и недостатак аутент. охрабрујућих вести с друге стране, доводе га до губитка снаге за истрајањем, јер се од његових нада ништа не стварује и он постаје апатичан.

Детаљан извештај следује по потврди пријема овога.

Потребне су реалне и истините чињенице отуда, у колико их има, ради равнања и коришћења њихових. Нарочито је потребно знати да ли је у опште могућа промена режима и да ли се америчка мисија налази још увек при В. К. и какве су њене сугестије. Ја сам у вези стално са нашим људима и они очекују преко мене као двој одани и стари пријатељ да ћеш ме обавестити. Ја сам у опасности, али успевам да се сачувам. Јуче је ухапшен апотекар Лазић, који је тешко болестан. Брана затворен и не пуштају га и поред заузимања Грола. Извести шта је са Лазићевим сином Милошем, је ли жив? Иванковић, чин. Агр. банке, стрељан као англофил (шпијун веле енглески). Антеова пор. сви добро. Ствари су пописане. Тадија мобилисан још одмах. — За нас је велика опасност, те ако наступи јави куда да кренемо. Миличин муж стрељан као твој зет и дражиновац и тешко живе. Што је оставио Анте помагао сам породице стрељаних и отпуштених. Остало још 350.000. Скупоћа велика и неиздржљива. Барзарено стрељан. Где је Ратко, Црни, Бранко и његов син? (Отишли са Антеом?).

Ја остадох са рескиром да бих сада преузео и радио. Има који су нас изневерили. — Тебе и Анту и све поздравља твој Коле. Где је др Ђуровић из Колубар-тамп. одреда? — Да ли је све то ваше?

Опужени др А. Поповић: Само један део, процентуално.

Претседавајући: Који је део ваш?

Опужени др А. Поповић: Само један.

Претседавајући: А где сте живели од 1941 године?

Опужени др А. Поповић: Стално у Београду!

Претседавајући: А да ли су се четници по вашем сазнању борили против окупатора?

Опужени др А. Поповић: Мислим да јесу!

Претседавајући: Јесу ли се 1942 и 1943 године борили противу Немаца, онда када сте ступили у национални комитет?

Оптужени др А. Поповић: Не знам.

Претседавајући: Не знате? Не знате? Зар сте ви ступили у покрет за који не знате да ли се бори против окупатора?

Оптужени др А. Поповић: Учествовао сам у покрету у коме је био члан владе коју су признавали Савезници.

Претседавајући: Молим вас, ја вас то нисам питао, а питаћу вас. Питам вас сада да ли сте помагали покрет за који не знате да ли се бори против окупатора?

Оптужени др А. Поповић: Ја претпостављам да се борио.

Јавни тужилац: А мало пре сте рекли да не знате. Добро, ви кажете да сте приступили покрету да спречите кабадахилуке четничких команданата. Из тога се види да сте ви знали за те кабадахилуке.

Оптужени др А. Поповић: Знао сам из разговора.

Јавни тужилац: С ким?

Оптужени др А. Поповић: Са Живком Топаловићем и Адамом Прибићевићем.

Јавни тужилац: Кад сте приступили Дражином покрету?

Оптужени др А. Поповић: Рекао сам суду!

Јавни тужилац: Молим да поновите.

Оптужени др А. Поповић: Децембра 1943.

Јавни тужилац: Да ли вам је познато да је концем децембра одржано Друго заседање АВНОЈ-а у Јајцу? Да ли вам је познато да се конгрес у Ба сазивао баш у циљу да се демантују одлуке Другог заседања АВНОЈ-а и да тај конгрес треба да прикаже покрет Драже Михаиловића као народноослободилачки, који се бори против окупатора?

Оптужени др А. Поповић: Колико ја знам, да се оствари јединство политичких партија са равногорским покретом.

Јавни тужилац: Са равногорским покретом? А да ли се он борио против окупатора?

Оптужени др А. Поповић: Равногорски покрет? Покрет се не бори. Боре се војска и команданти.

Јавни тужилац: А да ли се борила војска Драже Михаиловића?

Оптужени др А. Поповић: Ја претпостављам.

Јавни тужилац: Претпостављате?

Оптужени др А. Поповић: Не знам!

Јавни тужилац: Били сте у Београду, а нисте знали да ли се четници боре или не! Да ли сте знали за иностране везе Драже Михаиловића и како сте ви учествовали у остваривању веза? Молим да се оптужени Аксентијевић изјасни.

Претседавајући: Моментално је изишао. Ви нисте никакве везе успостављали?

Оптужени др А. Поповић: Нисам.

Јавни тужилац: Кад су вршени ти разговори између вас и Адама Прибићевића? Када је Прибићевић отишао у иностранство?

Оптужени др А. Поповић: Ја мислим после оног заседања у Рошцима.

Јавни тужилац: Ко је остао као претставник групе коју сте претстављали ви и Прибићевић. Ви кажете да сте на седници централног националног комитета заједно са Прибићевићем бранили и заступали гледиште да треба бити помирљив према влади Шубашића?

Оптужени др А. Поповић: Јесте.

Јавни тужилац: Јесте ли пристали на резолуцију или сте одвојили мишљења?

Оптужени др А. Поповић: Не сећам се тачно.

Јавни тужилац: Оптужени Распоповић каже да сте се касније сагласили са резолуцијом?

Оптужени др А. Поповић: Нисмо! Не знам! Вероватно, ја нисам!

Јавни тужилац: Ви кажете да сте предлагали да се дигне народни устанак?

Оптужени др А. Поповић: Јесте!

Јавни тужилац: Зашто тај предлог нисте раније дали за време конгреса у Ба? Јесте ли сматрали да још није потребно?

Оптужени др А. Поповић: Не знам. Нисам тачно разговарао. Ми смо се разговарали...

Јавни тужилац: Зашто сте предложили да устанак буде у августу 1944 године. Значи одобравали сте дотле борбу четника против Народноослободилачке војске?

Оптужени др А. Поповић: Претпостављам да јесте.

Јавни тужилац: Ви сте политичар. Немојте давати изјаве које су смешне. Да ли вам је познат почетак покрета

Драже Михаиловића? Знате ли шта је тај покрет радио 1941 године?

Оптужени др А. Поповић: Покрет?...

Јавни тужилац: Да, покрет. Шта је он са својим формацијама и командантима радио 1941 године?

Оптужени др А. Поповић: Не знам шта је радио.

Јавни тужилац: А 1942 године?

Оптужени др А. Поповић: Знам само да је била нека сарадња са партизанима, али се после тога разбила.

Јавни тужилац: Јесте ли чули да је Дража Михаиловић, односно његови команданти, предао у Ваљеву Немцима 320 партизана за муницију?

Оптужени др А. Поповић: Нисам чуо.

Јавни тужилац: Јесте ли чули за Калабића?

Оптужени др А. Поповић: Чуо сам.

Јавни тужилац: Јесте ли чули да је он примао оружје од Немаца?

Оптужени др А. Поповић: Нисам чуо, јер сигурно онда не бих учествовао у раду покрета.

Јавни тужилац: Да ли сте ви излазили из собе, из куће, јесте ли били на улици, јесте ли одлазили у кафану, јесте ли чули шта се збива у Србији?

Оптужени др А. Поповић: Јесте, молим лепо, чуо сам.

Јавни тужилац: Па зашто онда нисте прекинули сарадњу са људима који раде наопако?

Оптужени др А. Поповић: Молим вас лепо, узмите у обзир кратко време наше сарадње.

Јавни тужилац: Ипак сте могли прекинути сарадњу.

Оптужени др А. Поповић: Нисмо прекинули зато што смо веровали да се још може утицати. Кажемо вам, ми смо само били политичари, а немамо никакве везе са оним што су војници радили. За то се ја не осећам кривим.

Јавни тужилац: Па, јесте, ви не видите, али суд види... Јесте ли гласали за резолуцију?

Оптужени др А. Поповић: Јесам.

Јавни тужилац: Шта вам то значи у ономе позиву да се и Комунистичка партија и народноослободилачки покрет подвргну свенародној дисциплини? Каква је то дисциплина?

Оптужени др А. Поповић: То значи да се створи сарадња.

Јавни тужилац: Не значи ли то да и Комунистичка партија ради као и Дражин покрет?

Оптужени др А. Поповић: Не!

Јавни тужилац: Ви сте наговарали народноослободилачки покрет да прекине борбу против окупатора. Ево о томе вашег позива.

Претседавајући: Јесте ли ви учествовали у редиговању резолуције на конгресу у Ба?

Оптужени др А. Поповић: Нисам учествовао!

Јавни тужилац: Ви сте писали да партизански покрет постаје све више усташки. Значи ви сте били обавештени о партизанском ставу? Имали сте неке податке о томе?

Оптужени др А. Поповић: Ја кажем да нисам учествовао у редиговању резолуције.

Јавни тужилац: Да ли сте се ви лично, или ваша политичка група, за време окупације подвргавали општој народној дисциплини?

Оптужени др А. Поповић: Општој народној дисциплини?!

Јавни тужилац: Што се чудите? Ту су написане ваше речи.

Оптужени др А. Поповић: По тим речима општа народна дисциплина значи сарадња. Значи да сви сарађујема заједно.

Јавни тужилац: Да ли се покрет Драже Михаиловића, да ли су се Прибићевић, Живко Топаловић, и други, подвргавали народној дисциплини?

Оптужени др А. Поповић: Ми смо ишли тим путем да се подвргнемо.

Јавни тужилац: Шта сте ви лично допринели да се постигне нешто боље у погледу Драже Михаиловића? У чему лежи ваша сарадња? Одговорите, јер од тога зависи ваша политичка одговорност.

Оптужени др А. Поповић: Сигурно је да су Живко Топаловић, Ђура Ђуровић и Аксентијевић знали боље од мене како ствари стоје. Ја сам слушао радио Лондон, радио Бостон, радио Москву, и они нису нападали Дражу Михаиловића.

Јавни тужилац: Да ли сте слушали и радио-станицу „Слободна Југославија“?

Оптужени др А. Поповић: Слушао сам.

Јавни тужилац: Ми вам помажемо да суду објасните све ствари да се постигне материјална истина, а ви сами ситуацију замршujete.

Оптужени др А. Поповић: Па ја вам кажем да смо ми хтели да заједнички протерамо окупатора из земље.

Јавни тужилац: Ви сте хтели, као и они у Варшави, да дигнете устанак, или да се на крају прикључите Русима, а за време четири године окупације да не испалите ни једну пушку на окупатора.

Оптужени др А. Поповић: Ја сам све објаснио.

Јавни тужилац: Молим да претседник испита Аксентијевића с ким је др Поповић одржавао везе када је путовао у иностранство?

Претседавајући: Оптужени Аксентијевићу, приђите овамо. Јесте ли разумели питање?

Оптужени Аксентијевић: Овде је грешка по среди. То је једна друга, страна личност.

Јавни тужилац: Е, онда, молим, ја више немам шта да питам!

Претседавајући: Да ли одбрана има шта да пита?

Бранилац Лукић: Господине Поповићу, ви рекосте да сте против кабадахилука Дражених људи подносили извесне протесте. Колико сте протеста поднели, и коме?

Оптужени др А. Поповић: Ја сам предао један протест и добио сам одговор од Мољевића да ће се све учинити да се то убудуће онемогући.

Бранилац Лукић: Јесте ли ви били у оној групи људи који су тражили од Драже Михаиловића да подигне устанак?

Оптужени др А. Поповић: Јесам!

Бранилац Лукић: Да ли је у тој групи био и Аца Павловић?

Оптужени др А. Поповић: Мислим да је био и он. Знам да је Распоповић говорио у име њега и у име Бране Ивковића.

Бранилац Лукић: Када сте учествовали на конгресу у Ба да ли је конгрес прихватио резолуцију, или је било каквих измена на самом конгресу?

Оптужени др А. Поповић: Право да вам кажем не сећам се. То је прошло онако. То је била свечана седница.

Јавни тужилац: Нека оптужени изнесе конкретне случајеве по којима је протестовао код Драже Михаиловића.

Оптужени др А. Поповић: Има један конкретан случај. То је било због једног команданта који је одузимао од народа робу и тукао људе.

Претседавајући: И још?

Оптужени др А. Поповић: Даље ја не знам више.

Претседавајући: Можете да седнете.

Саслушавање Бранислава Ивковића, члана централног националног комитета

Претседавајући: Ви сте Ивковић Бранислав?

Оптужени Ивковић: Јесте!

Претседавајући: Јесте ли разумели оптужницу?

Оптужени Ивковић: Јесам!

Претседавајући: Осећате ли се кривим?

Оптужени Ивковић: Не осећам се кривим.

Претседавајући: Упозоравам вас да пред судом говорите истину, јер само то може да вам олакша положај.

Оптужени Ивковић: Знам! Оптужница ми ставља на терет нешто што није конкретно. Пре свега, ја никада нисам припадао равногорском покрету, нити сам припадао његовом комитету. Ја сам био члан комитета Југословенске национално-демократске заједнице и молим суд да узме у обзир ову разлику. Ја никада нисам активно учествовао у четничким акцијама.

Претседавајући: Пређите на чињенице, а то сада што хоћете да кажете имаћете прилике да говорите у завршној речи.

Оптужени Ивковић: Ја сматрам да је ово у тесној вези са оптужницом.

Претседавајући: Кад сте ви постали члан организације Драже Михаиловића?

Оптужени Ивковић: 12 јануара 1944 године.

Претседавајући: Пре тога?

Оптужени Ивковић: Не!

Претседавајући: Да ли сте ви крајем месеца децембра 1943 године имали контакта са Пером Милићевићем и јесте ли знали да је он виши четнички функционер?

Оптужени Ивковић: До тада нисам знао, тек после сам сазнао када сам приступио организацији.

Претседавајући: Јесте ли присуствовали конгресу у Ба?

Оптужени Ивковић: Присуствовао сам претконференцији, а самом конгресу нисам.

Претседавајући: Јесте ли учествовали у редиговању резолуције?

Оптужени Ивковић: Ја мислим да јесам!

Претседавајући: Јесте ли ви члан централног националног комитета равнорског покрета?

Оптужени Ивковић: Не, увек сам био у сукобу са равнорским комитетом.

Претседавајући: Јесте ли члан централног комитета демократске заједнице?

Оптужени Ивковић: Јесам!

Претседавајући: Јесте ли учествовали у раду комитета?

Оптужени Ивковић: Јесам!

Претседавајући: Шта је рађено у Рошцима? Је ли донесена резолуција?

Оптужени Ивковић: Јесте, донесена је резолуција о ставу према влади Шубашића. Ја сам ишао за тим да се постигне једно решење.

Претседавајући: Јесу ли вам познати чувени команданти Рачић, Калабић, Лукачевић?

Оптужени Ивковић: Само по чувењу.

Претседавајући: А по раду?

Оптужени Ивковић: Нешто контретно нисам чуо. Крајем 1944 године чуо сам да Калабић и Раковић шурују са Немцима.

Претседавајући: Јесте ли чули за покољ у селу Врањићу?

Оптужени Ивковић: Јесам!

Претседавајући: Ко је то извео?

Оптужени Ивковић: То су извели људи мајора Трифковића.

Претседавајући: Јесте ли чули за покољ у селу Коњарима код Аранђеловца?

Оптужени Ивковић: Чуо сам, али не знам ништа детаљније.

Претседавајући: Јесте ли чули за покољ у селу Глибовцу?

Оптужени Ивковић: Нисам!

Претседавајући: А за офанзиву четника, Љотићеваца, Немаца и Бугара на Копаонику у августу 1944?

Оптужени Ивковић: Чуо сам нешто.

Претседавајући: Шта, конкретно?

Оптужени Ивковић: Дошло је до сукоба између четника и Народноослободилачке војске.

Претседавајући: Јесте ли знали за сарадњу четника са Немцима?

Оптужени Ивковић: Мени је познат случај код Лајковца, где су четници напали Немце.

Претседавајући: Је ли на заседању седнице комитета било говора о саставу владе?

Оптужени Ивковић: Ти говори су вођени ван седнице, у дворишту, и ја сам био против тога шапутања.

Претседавајући: Је ли било говора о проширењу централног националног комитета?

Оптужени Ивковић: Јесте, било је!

Претседавајући: И ви сте учествовали у доношењу резолуције која је требало да претстави пред иностранством Дражин покрет као снагу отпора противу окупатора?

Оптужени Ивковић: Ту намеру ми нисмо имали.

Претседавајући: Чињенице се ређају и ми знамо како се све одиграло. Кажите нам шта знате?

Оптужени Ивковић: Свака чињеница може се схватити и овако и онако.

Претседавајући: Ви као политичка личност сарађивали сте, и имате прилично удела. Да ли се осећате кривим и видите ли да је ваш рад ишао на штету народне борбе противу окупатора?

Оптужени Ивковић: Основни мотив у мојој одлуци да ступим у покрет био је да допринесем заштити пријатеља од тога покоља. Ја сам то чинио и по цену велике опасности за своју личност. Ја се могу позвати на све чланове комитета и на сву господу равногорце да сам чинио све што сам могао да томе станем на пут.

Претседавајући: Шта сте учинили у том погледу?

Оптужени Ивковић: Ево, на пример: У случају покоља у Вранићу ја сам енергично на седници протествовао. Речено ми је: „Напишите и потпишите!“ Ја сам написао и потписао.

Претседавајући: Шта сте конкретно учинили?

Оптужени Ивковић: На свакој седници регистровао сам случајеве, критиковао и позивао да се према одговорнима покрене поступак.

Претседавајући: Колико је случајева било такве врсте?

Оптужени Ивковић: На свакој седници ја сам то чинио.

Претседавајући: Јесте ли увек протестовали конкретно, по једном те истом случају, или је било више случајева?

Оптужени Ивковић: Било је много случајева. Ја сам енергично увек протествовао и то је било све што сам могао да учиним.

Претседавајући: То је што сте учинили са једне стране да допринесете спречавању ширења зла, а с друге стране ви сте својим присуством помагали организацију.

Оптужени Ивковић: Не, нимало. За седам месеци истраге није могло бити утврђено да сам ја ма и једну реч написао или казао нешто против народноослободилачког покрета.

Јавни тужилац: Ви сте овога часа казали да нисте написали ниједну реч. Међутим, на конгресу у Ба ви сте се сагласили са резолуцијом.

Оптужени Ивковић: На конгресу у Ба биле су постављене две резолуције.

Јавни тужилац: Да ли сте се ви сагласили са овом документом резолуцијом? Јесте ли учествовали у редакцији? У томе случају ви сте одговорни, резолуција је ваша.

Оптужени Ивковић: Није моја. Ја сам се сагласио, али зато нисам учествовао у изради те резолуције.

Јавни тужилац: Ви сте се углавном сагласили. Она је заједничка, па и ваша.

Оптужени Ивковић: Ја желим да изложим предисторијат те резолуције.

Претседавајући: То ће бити у одбрани. Јесте ли учествовали у изгласавању?

Оптужени Ивковић: Јесам!

Претседавајући: Суд ће да утврди извесне чињенице и ви ћете добити реч у завршној одбрани. Уосталом, то је вама познато као судији.

Јавни тужилац: Ова резолуција је ваша?

Оптужени Ивковић: Она је изгласана, али без моје сарадње.

Јавни тужилац: У њој се налазе и ваши ставови, као и мишљења.

Оптужени Ивковић: Једино у погледу федерације и у погледу уставног уређења.

Јавни тужилац: А о борби против окупатора?

Оптужени Ивковић: Ни речи!

Јавни тужилац: Хоћете ли нам објаснити шта то значи позивање Комунистичке партије да се подвргне највишој народној дисциплини?

Оптужени Ивковић: То је оно што се желело постићи бар најмање у тој атмосфери.

Претседавајући: Одговорите на питање конкретније. У својој одбрани ви можете рећи и друго када буде за то време.

Јавни тужилац: Ја сам поставио питање: У каквој је атмосфери донета ова резолуција?

Оптужени Ивковић: Равногорски покрет онакав какав је био до јануара, тојест до конгреса, он је био углавном израз шовинистичких тенденција. У тој атмосфери, да будем кратак, на претконференцији у Ба појавиле су се две редакције резолуција, једна равногорског националног комитета и друга као предлог др Живка Топаловића, која је углавном усвојена у виду ове резолуције. Првобитни предлог био је потпуно искључив. Ми смо морали да издржимо велику борбу. Ја сам позиван да напишем и потпишем шта кажем. На мене је потезан и револвер због мога става, што сам као демократа постављао извесне захтеве.

Јавни тужилац: Дакле, у таквој атмосфери донета је резолуција и ви сте се са њом сагласили. Морате признати да је на претконференцији свршено све, а да је конгрес имао само да је усвоји.

Оптужени Ивковић: Конгрес је у ствари имао да одлучи да ли ће примити резолуцију.

Јавни тужилац: Шта значи у резолуцији подвргавање Комунистичке партије општеномодној дисциплини? Није ли то позив да се она одрекне борбе?

Оптужени Ивковић: То је била тенденција у циљу уједињавања снага. Треба разумети ситуацију која је тада владала. Није се смела изговорити реч „комунизам“, а како ли захтевати сарадњу са комунизмом.

Претседавајући: У равногорском покрету била је врло често употребљавана реч „комунисти“.

Оптужени Ивковић: Да, али у негативном смислу.

Јавни тужилац: Јесте ли се ви лично, као и други: Кујунџић, Аца Поповић и остали, подвргавали националној дисциплини у току ослободилачког рата?

Оптужени Ивковић: Ја сам био уверен да то чиним.

Јавни тужилац: Значи да партизани нису то чинили. Ако сте се ви подвргавали народној дисциплини, онда су партизани били издајници. Међутим, ако су се партизани

подвргавали народној дисциплини, народни издајници били сте ви, а не партизани. То су чињенице. То је сваком човеку јасно.

Оптуђени Ивковић: Нама је било стало да се престане са братоубилачком борбом и да се постигне јединствена акција.

Јавни тужилац: Шта сте у томе правцу постигли? Нисте ли стекли убеђење да сте били у покрету који је био на страни Немаца?

Оптуђени Ивковић: Нисам био у то уверен.

Јавни тужилац: Зар нисте увидели да је покрет ишао са окупатором док није постао његов слуга, док није стао на страну Гестапоа? Нисте ли својим радом помагали ту сарадњу и били одговорни за све оно што је чинила организација Драже Михаиловића?

Оптуђени Ивковић: Мој рад може да буде предмет оцене само са оним временом са којим се поклапа моје учествовање. Ја се позивам на равногорце да потврде да сам био увек против покоља часних људи.

Јавни тужилац: Ви сте припадали такозваној југословенској демократској заједници. Од каквих је елемената та заједница била састављена?

Оптуђени Ивковић: Била је склопљена од претставника, односно припадника странака и равногорског покрета.

Јавни тужилац: Тако, брате, савез равногорског покрета и политичких странака! Ко вас је делегирао од стране ваше странке?

Оптуђени Ивковић: Мене није делегирала странка, него једна група пријатеља.

Јавни тужилац: Да ли је та странка претстављала само један делић странке, који се срзао на издајнике?

Оптуђени Ивковић: То није тачно!

Јавни тужилац: Павловић је рекао да је њега делегирала странка.

Оптуђени Ивковић: Аца Павловић говори истину, јер је његов шеф странке учествовао у томе покрету.

Јавни тужилац: Да ли су присталице знале да је њихов шеф странке тамо? Велики број присталица био је у партизанима? То зна и Ђура Ђуровић, из чијег је среза била маса људи у партизанима.

Оптуђени Ивковић: Ја мислим, господине претседниче, да је депласирана ова дискусија између мене и јавног

тужиоца. Ми нисмо могли преконоћ, за четири дана, да равногорски покрет окренемо тумбе и да од њега направимо онакав покрет какав смо желели.

Јавни тужилац: Кад сматрате да је ова дискусија депласирана, ја молим да одговарате суду на питања која ја будем постављао. Ви сте једини изузетак од групе људи који су ишли и који су се отимали да буду чланови националног комитета.

Оптужени Ивковић: Није реч о отимању, али баш вам хвала што сте то поменули, јер господа равногорци нису хтели ни да чују да уђемо у комитет, а камо ли да вршимо какав утицај. Они су захтевали да ан блок уђемо у равногорски покрет и примимо сву одговорност.

Јавни тужилац: Када је почела конференција, односно конферисање у Београду?

Оптужени Ивковић: То је отпочело око 16 јануара. Онда уопште није било речи о конгресу.

Јавни тужилац: Да ли сте слушали у Београду радио-вести?

Оптужени Ивковић: Јесам!

Јавни тужилац: Да ли сте слушали радио Лондон?

Оптужени Ивковић: Када сам за то имао прилике.

Јавни тужилац: Јесте ли слушали када је радио Лондон у 1943 години до вашег конгреса говорио о ономе шта су чинили партизани, а шта четници?

Оптужени Ивковић: Све до маја 1944 године о томе се није могло чути.

Јавни тужилац: Када сте дознали за резолуцију о влади др Шубашића, зар тада нисте видели чињеницу сарадње четника и Немаца?

Оптужени Ивковић: Нисам ништа чуо непосредно, могло се чути једино нешто из вести које су протуране. Ја нисам могао да се ослањам на то.

Јавни тужилац: Шта сте учинили за случај Вранића?

Оптужени Ивковић: Добио сам одговор, после мога протеста, да је истрага утврдила да су то били комунисти. Ја сам отворено протестовао и тражио да се одговорни изведу пред суд.

Јавни тужилац: Колико је у Вранићу поубијано људи?

Оптужени Ивковић: Било је више, али углавном припадници Демократске странке, деца и жене припадника странке.

Јавни тужилац: Ђуровић каже да су то били радикали.

Оптужени Ивковић: Може бити да је било и таквих.

Јавни тужилац: Кад нисте успели у своме протесту, зашто сте и даље остали у покрету Драже Михаиловића?

Оптужени Ивковић: Ја сам увек покушавао да спречим извесне ствари.

Јавни тужилац: Да ли сте икада тражили да се почне борба против окупатора?

Оптужени Ивковић: Јесмо, али нам је одговорено да нема муниције и да ће то бити када добијемо муницију.

Јавни тужилац: А зашто нисте поставили захтев да се прекине борба против партизана када није било муниције?

Оптужени Ивковић: Треба да нас разумете да није било могућно поставити захтев сарадње са партизанима. Ја сам радио на томе да се бар изврши подела оперативних зона. Међутим, одговор Драже Михаиловића био је да партизани неће сарадњу и да су партизани нападали наше трупе. Била су три покушаја за успостављање сарадње који нису успели, а четврти је покушај извршен преко савезничке мисије. Имали смо и заједнички банкет, али ни тада није ништа учињено.

Јавни тужилац: Зар и тада нисте били убеђени да покрет Драже Михаиловића води борбу против партизана?

Оптужени Ивковић: Јесам!

Јавни тужилац: Зашто онда нисте отишли и напустили тај покрет?

Оптужени Ивковић: Зато што сам у њему ипак имао прилике да спречавам да се чине зла извесним пријатељима.

Јавни тужилац: Значи да сте ви само из сентименталних разлога према својим пријатељима помагали покрет Драже Михаиловића у борби са окупатором.

Оптужени Ивковић: То није из сентименталних разлога, него из дужности. Уосталом, ми смо ушли у покрет да га разбијемо изнутра.

Јавни тужилац: Јесте ли нешто учинили да га разбијете?

Оптужени Ивковић: Ми нисмо имали што да га разбијамо, јер се он разбио сам.

Јавни тужилац: Јесте ли чули за директиве Пурићеве владе?

Оптужени Ивковић: Мени те директиве нису биле познате. Господо судије, национални комитет није имао

право никакве војне интервенције, па ако хоћете ни политичке.

Јавни тужилац: Цео народ је знао, сем оптуженог Бране Ивковића, да су четници учествовали у борби против партизана са окупатором у Топлици и Јабланици.

Оптужени Ивковић: То ми није нико рекао.

Јавни тужилац: Распоповић тврди да сте ви поднели једну резолуцију у којој сте изложили свој став против партизана.

Оптужени Ивковић: То није тачно. Ми ћемо се суочити, па нека он то понови.

Бранилац Лукић: Молим вас, господине Ивковићу, да се сетите ко је све учествовао на томе састанку.

Оптужени Ивковић: Аца Поповић, Распоповић и многи други.

Бранилац Лукић: Да ли се на састанку сматрало да сте ви делегат странке или делегат ваших пријатеља? Какав је однос војних кругова био према националном комитету и посебно према партиским људима?

Оптужени Ивковић: Био је однос неповерења, зато сам ја морао, када сам путовао приватно по намирнице, да се завијам и прикривам од мајора Трифковића. То је био однос мржње.

Претседавајући: Како сте онда учествовали у раду са таквим људима?

Оптужени Ивковић: Чинио сам све да спречим извесне ствари.

Бранилац Лукић: Да ли су жеље представника политичких партија и националног комитета имале какву утицајну улогу на врховну команду?

Оптужени Ивковић: Никакве. То се питање поставило и на конгресу у Ба и приликом доношења статута.

Бранилац Лукић: Да ли вам је био познат случај убиства судије Јована Бабића, за кога се тврдило да га је убио мајор Трифковић?

Оптужени Ивковић: Јесте!

Бранилац Лукић: Да ли сте учествовали на сахрани која је била манифестација протеста против поступка таквог рада људи покрета Драже Михаиловића?

Оптужени Ивковић: Нажалост нисам могао због болести да учествујем на сахрани.

Бранилац Лукић: Као човек демократски васпитан јесте ли од 6 априла па до ослобођења припомогли борбу народноослободилачког покрета.

Оптуђени Ивковић: Јесам.

Бранилац Лукић: У чему се та помоћ састоји?

Оптуђени Ивковић: Никада ни једну реч нисам рекао против народноослободилачког покрета.

Бранилац Лукић: Ја молим да конкретно наведете случајеве уколико сте помагали покрет или појединца.

Оптуђени Ивковић: Ја сам у свом саслушању навео седамнаест случајева, где сам припаднике Комунистичке партије или народноослободилачког покрета помагао тиме што сам их прикривао у својој кући или им давао страну помоћ.

Претседавајући: Није потребно да то у детаље износите.

Бранилац Лукић: Ја бих молио да се то констатује.

Јавни тужилац: То има у записнику о саслушању.

Бранилац Лукић: То ће имати утицаја код суда у разматрању чињеница.

Оптуђени др Ђуровић: У вези са одговорношћу ја бих хтео да поставим једно питање.

Јавни тужилац: У вези са браниоцем оптуђени Ивковић нека одговори да ли му је познато да су четничке црне тројке у Београду убијале присталице народног покрета?

Оптуђени Ивковић: Ја сам о томе чуо, чак сам једном приликом и видео један леш приликом бежања од бомбардовања, само нисам знао ко врши убиства и ко су убијени. Чуо сам доцније да је то био леш немачког шпијуна. Чуо сам да организација Драже Михаиловића врши убиства у Београду над обавештајцима Немаца.

Јавни тужилац: Дакле, у Београду су четници вршили убиства немачких шпијуна!

Оптуђени Ивковић: Ја нисам знао да су црне тројке убијале присталице народног покрета. Ја знам да је убијен један мој пријатељ, то је инжењер Слобода, а ко га је убио нисам знао.

Оптуђени др Ђуровић устаје и каже: Мени тужба ставља на терет да сам учествовао у свима важним политичким и војним одлукама. Молим да се господин изјасни да ли сам ја учествовао у доношењу резолуције конгреса у Ба.

Оптуђени Ивковић: Није учествовао.

Бранилац Лукић: Молим да се то констатује у записнику.

Јавни тужилац: У вези са Ђуровићем једно објашњење. Поричући учествовање у војним одлукама он пориче и написе у листу „Пошет“.

Претседавајући: То је чињенично стање. То ће судском оеном да се констатује.

Бранилац Лукић: Молим да се констатује да оптужени Ђуровић није учествовао у доношењу резолуције у селу Ба.

Претседавајући: Суд је чуо.

(Оптужени др Ђуровић прилази судском столу. Претседавајући му показује Дражин лист „Пошет“, у коме пише да је др Ђуровић учествовао у већању око доношења резолуције.)

Оптужени др Ђуровић: То су хохштаплери писали!

Саслушавање Љубише Трифуновића, члана централног националног комитета

После одмора од 10 минута претрес је настављен испитивањем оптуженог Љубише Трифуновића, адвоката и бившег народног посланика ЈНС.

Претседавајући: Ви сте оптужени Трифуновић Љубиша?

Оптужени Трифуновић: Јесам!

Претседавајући: Опомињем вас да говорите истину, јер само то може да вам олакша положај. Јесте ли разумели оптужницу јавног тужиоца? Осећате ли се кривим?

Оптужени Трифуновић: Не осећам се!

Претседавајући: Изложите, по оптужници, држећи се реда и концизно, без сувишне опширности.

Оптужени Трифуновић: После капитулације југословенске војске 1941 године и окупације наше земље од стране непријатеља, ја сам се повукао из Београда и живео сам у Горњем Милановцу, где имам кућу и нешто имања. Ја сам се повукао због тога да бих што мање долазио у контакт са непријатељским окупаторским властима. Ускоро, после оне велике потиштености иза наше капитулације, допрли су гласови да се по нашим шумама налазе групе војника и официра које нису капитулирале и које мисле да се и даље боре противу непријатеља. То је био први зрачак светлости у оној тами потиштености нашега народа, зрачак који сам могао ја осетити, а који сам видео по лицима сељака који су те гласове носили.

Народна машта је почела и да преувеличава гласове. Говорило се да су шуме пуне војске, да имају митраџезе и топове. Тада сам први пут чуо за име Драже Михаиловића, да се он налази са једном групом у близини Горњег Милановца, на Суворору. Био сам спреман да се и ја прикључим тој акцији која је требало да се поведе против непријатељске окупације. Ускоро после тога појавио се и други зрак светлости, појавили су се и партизански одреди, који су почели акцију против непријатеља. Изгледало је да ћемо ми Југословени окајати онај свој жалосни пораз из 1941 године. Али, на жалост, ускоро су се појавили сукоби и борбе између четника и партизана. Ти први сукоби принудили су ме да се умешам у борбу. Рачунао сам да ће ипак, после тих првих сукоба, после првих судара, као што обично бива међу противницима, доћи до неког измирења у борби против стварног противника, против страног завојевача и окупатора наше земље.

Претседавајући: Пређите конкретно на оптужницу.

Оптужени Трифуновић: Молим, само увод. Како није настало измирења између четника и партизана, није било ни заједничке акције. Ја се нисам могао одушевљавати никаквом активном сарадњом у покрету Драже Михаиловића, ма да сам живео на жаришту тога покрета, свуда је око мене врило. Ја нисам могао добити моралне снаге да у том покрету учествујем све док се снаге не уједине у циљу постизања успеха. У том резервисаном ставу ја сам остао све до јула месеца 1944 године. За то време, од 1941 до 1944 године у тој својој резервисаности ја сам ипак чинио и извесне услуге партизанском покрету, односно народноослободилачкој војсци. Нећу да набрајам ситне услуге које сам чинио партизанским породицама, породицама одбеглих партизана, које су ми се обраћале, али сматрам за потребно да нагласим суду у интересу одбране и три већа случаја да би се исти случајеви овде пред судом испитали...

Претседавајући: Молим да оптужени одговара на оптужницу, а то ће рећи у завршној речи.

Оптужени Трифуновић: Ја ћу прећи... За све време окупације, као и пре окупације, мој став према немачком фашизму био је одлучно противнички. Још пре рата, 1938 године, ја сам био хапшен за време владе Милана Стојадиновића...

Претседавајући: Пређите, Трифуновићу, конкретно на оптужницу, узмите тачку а) и б) које се односе на вас.

Оптужени Трифуновић: Као што сам напоменуо, постао сам члан централног националног комитета јула 1944 године на овај начин: 17 или 18 јула у својој кући у Горњем Милановцу добио сам позив, писмо преко курира, од др Ђуре Ђуровића. У писму ми се саопштавало да сам од стране своје странке, Југословенске националне странке, одређен за члана централног комитета, да ће седница бити 20 јула и да неизбежно на ту седницу дођем. Курир ми је саопштио да ће ме сутрадан чекати на одређеном месту. Нисам појма имао дотле да сам одређен за члана централног комитета. Нисам ни знао да је формиран централни комитет, само сам чуо да се ради на формирању централног комитета. Нисам учествовао на конгресу у Ба, јер нисам био позван, а резолуцију конгреса сам тек после неколико дана добио и прочитао.

Претседавајући: Јесте ли учествовали на седницама националног комитета јуна, јула и септембра?

Оптужени Трифуновић: Само јула и септембра, јуна нисам.

Претседавајући: Јесте ли учествовали у дискусијама о проширењу националног комитета септембра месеца?

Оптужени Трифуновић: То није била дискусија. То смо разговарали ван седнице.

Претседавајући: Јесте ли познавали Рачића, Калабића, Лукачевића, Кесеровића?

Оптужени Трифуновић: Чуо сам за њих, али нисам никог познавао лично.

Претседавајући: Шта сте чули?

Оптужени Трифуновић: Чуо сам ко је у моме крају командант, чуо о борбама које се воде.

Претседавајући: С ким?

Оптужени Трифуновић: Чуо сам да је Кесеровић водио борбе са Немцима.

Претседавајући: Кад и где?

Оптужени Трифуновић: Ти су гласови допирали до мене. Ми смо у Милановцу имали врло рђава обавештења. Ја не могу да се сетим у које време.

Претседавајући: Јесте ли у међувремену, између две седнице националног комитета, чули за борбе Кесеровића на Јастрепцу?

Оптужени Трифуновић: Јесам!

Претседавајући: С ким се тукао?

Оптужени Трифуновић: Тукао се с партизанима.

Претседавајући: Ко је био на његовој страни?

Оптужени Трифуновић: Не знам!

Претседавајући: Јесте ли чули да је тада са окупатором, Немцима и Бугарима, љотићевцима и недићевцима и Дража Михаиловић заједно учествовао против Народноослободилачке војске?

Оптужени Трифуновић: Нисам чуо!

Претседавајући: Јесте ли чули да су остали чланови националног комитета протестовали против Драже Михаиловића?

Оптужени Трифуновић: Јесам. На седници, мислим у Рошцима, неко је покренуо то питање, мислим Брана Ивковић, изнео је случајеве који су оптуживали извесне команданте, тешке случајеве, нарочито убијање невиних грађана. Ми смо сви протестовали противу тога.

Претседавајући: Какве сте замерке стављали четничком покрету?

Оптужени Трифуновић: Замерао сам што не могу да се са партизанима уједине и да воде заједничку акцију против окупатора.

Претседавајући: А затим?

Оптужени Трифуновић: То је била главна замерка, а затим што су се у оним крајевима, у којима они владају, поједини команданти одметнули од врховне команде и за свој рачун врше недела.

Претседавајући: Каква недела?

Оптужени Трифуновић: Па биле су жалбе из народа да се људи невини убијају без пресуде.

Претседавајући: А ко је вршио та убијања?

Оптужени Трифуновић: Четници. Извесни команданти који су уобразили да су за себе власт.

Претседавајући: Све је то вама било познато и ви јула 1944 улазите у национални комитет, учествујете на седницама, сарађујете, и као политичка личност доприносите да се на вас угледају.

Оптужени Трифуновић: Баш је то био један од моме-ната који ме је одлучио да прихватим позив, пошто су ме донеке ставили пред свршен чин. Мени је саопштено да сам одређен од странке, али то је био један од главних мотива да видим има ли могућности да се неделима стане на пут.

Претседавајући: Вама је познат случај скидања блокаде код Краљева, то јест издајства четника. Доцније сте сазнали о 360 стрељаних партизана?

Оптужени Трифуновић: Сад после ослобођења чуо сам...

Претседавајући: Вама су позната убиства која су вршили команданти Драже Михаиловића.

Оптужени Трифуновић: Говорило се о томе.

Претседавајући: Вама су познате борбе четника и партизана.

Оптужени Трифуновић: Оно што сам чуо не могу сматрати да је мени познато.

Претседавајући: Према вашем ни ви ни ја не можемо тврдити да постоји варош Токио, јер тамо нисмо били. Једна чињеница може да се сазна посредно или непосредно, од пријатеља и тако даље. Дакле, све те чињенице које су вам познате могу се набројати. Ви знате све ово: Знате да су се четници тукли против партизана, да четнички команданти бушкају и сарађују са окупатором, да четнички команданти врше терор, пљачку и убијања над несвињим становништвом с једне стране, а са друге стране да партизани односно Народноослободилачка војска нису никада престали да се боре против окупатора. И поред свега тога ви сте узели активног учешћа у одлукама централног националног комитета равнорског покрета приликом доношења резолуције којом се оградјујете од сарадње са партизанима и тако даље, то јест ви сте припомогли издајничку организацију Драже Михаиловића. Осећате ли се, оптужени Трифуновићу, криви за свој рад?

Оптужени Трифуновић: Не осећам се.

Јавни тужилац: Када сте после пуштања из логора дошли у Милановац?

Оптужени Трифуновић: 17 или 18 јануара.

Јавни тужилац: Кога сте затекли у Милановцу?

Оптужени Трифуновић: Кога сам затекао?!

Јавни тужилац: Коју власт?

Оптужени Трифуновић: Била је власт Недића.

Јавни тужилац: Је ли било Немаца у Милановцу?

Оптужени Трифуновић: Била је једна мала група Немаца и био је један сремско-банатски одред.

Јавни тужилац: Јесу ли четници долазили у Милановац?

Оптужени Трифуновић: Долазили су пазарног дана.

Јавни тужилац: Да ли вам је познато да су четници

после отступања партизана 1941 године ушли у град и дејствовали под командом Недићевом? Је ли Дражин командант био у Чачку?

Оптужени Трифуновић: То ми није познато. Ја сам морао да бежим заједно са четницима од Немаца.

Јавни тужилац: Јесте ли знали за команданта Раковића? Је ли он седео у Чачку?

Оптужени Трифуновић: Раковић је седео у Чачку.

Јавни тужилац: Је ли био четнички командант?

Оптужени Трифуновић: Није!

Јавни тужилац: А ви питајте Ђуровића?

Оптужени Трифуновић: Ја сам знао да Раковић у Чачку одржава везе са Немцима, али сам знао да је доцније побегао од Немаца и пришао четницима. Према томе, сматрам, да је он постао четник кад је њима пришао, а Ђуровић га вероватно ближе познаје.

Јавни тужилац: Да ли вам је познато да је српска државна стража водила борбу против групе партизана?

Оптужени Трифуновић: Није ми познато.

Јавни тужилац: А нисте видели људе које су четници мобилисали и возили их возовима?

Оптужени Трифуновић: Од сељака нисам могао дознати нити су ми причали да су их четници мобилисали.

Јавни тужилац: А ја сам тих дана баш био тамо и разговарао са сељацима, који су ми причали да су их четници мобилисали.

Оптужени Трифуновић: Ви сте били борац, а ја нисам.

Јавни тужилац: Ви изврдавате јер сте знали за саградњу окупатора са четницима.

Оптужени Трифуновић: То није тачно.

Јавни тужилац: Добро, истрага ће то утврдити. А знате ли за ову чињеницу: Јесте ли били 1943 године у Милановцу? Знате ли да је Калабић отишао са Драгим Јовановићем на састанак са Дражом Михаиловићем?

Оптужени Трифуновић: Чуо сам да је прошао заједно са Драгим Јовановићем.

Јавни тужилац: А ви нисте видели куда они иду?

Оптужени Трифуновић: Па нисам, моја се кућа налази ван града.

Јавни тужилац: Знам, пролазио сам често ноћу поред ваше куће.

Оптужени Трифуновић: Чуо сам само.

Јавни тужилац: А јесте ли запитали да ли је то сарадња четника са окупатором?

Оптужени Трифуновић: Ја сам само чуо да они нису били примљени од Михаиловића и да се Јовановић одмах вратио.

Јавни тужилац: Но, то ће вам рећи други оптужени.

Оптужени Трифуновић: Не, не знам!

Јавни тужилац: Ви сте, слично као и Шаца Поповић, живели у затвореној соби, изгледа. Јесте ли приметили да се четници тесно повезују с Немцима?

Оптужени Трифуновић: Нисам!

Јавни тужилац: Но, то ће вам ближе рећи остали чланови комитета.

Оптужени Трифуновић: Ја сам најмлађи члан централног комитета и нисам био обавештен.

Јавни тужилац: Добро, јесте ли знали за покоље које су вршили четници у Србији над присталицама партизана?

Оптужени Трифуновић: Чуо сам.

Саслушавање Николе Распоповића, члана централног националног комитета

Претседавајући: Ви сте оптужени Распоповић?

Оптужени Распоповић: Да!

Претседавајући: Осећате ли се кривим?

Оптужени Распоповић: Не знам како да кажем?

Претседавајући: Можете да седнете, пошто сте стари, и седећи говорите.

Оптужени Распоповић: Ако је чланство у комитету кривица, онда се осећам кривим.

Претседавајући: Да, то је правнички, али да ли се осећате кривим пред југословенским народом за учешће у Дражиној организацији?

Оптужени Распоповић: Не!

Претседавајући: Дакле, не осећате се кривим. Јесте ли учествовали у изради резолуције на претконференцији конгреса у Ба?

Оптужени Распоповић: Јесам!

Претседавајући: Сматрате ли учешће...?

Оптужени Распоповић: Да, био сам уопште против те резолуције.

Претседавајући: А учествовали сте у раду националног комитета?

Оптуђени Распоповић: На једној седници целој и једној прекинутој.

Претседавајући: На којој то?

Оптуђени Распоповић: 20 и 24 јула у Миоковцима.

Претседавајући: Да ли сте знали за четничке команданте Рачића, Калабића, Раковића и Кесеровића?

Оптуђени Распоповић: Нисам знао!

Претседавајући: Нисте? Јесте ли чули за покољ у селу Вранићу?

Оптуђени Распоповић: Јесам!

Претседавајући: Ко је извршио тај покољ?

Оптуђени Распоповић: Не знам! Мислим да је извршио неки Зека из београдског корпуса.

Претседавајући: Чијег корпуса?

Оптуђени Распоповић: Дражиног.

Претседавајући: А да, Дражин београдски корпус. А да ли сте знали за покоље у Јагодини, Ђуприји и тако даље.

Оптуђени Распоповић: Чуо сам.

Претседавајући: Ко је извршио те покоље?

Оптуђени Распоповић: Тада нисам знао!

Претседавајући: А како сте касније обавештени?

Оптуђени Распоповић: Касније се говорило да су то Дражини команданти.

Претседавајући: Дражини?

Оптуђени Распоповић: Раније се говорило по Београду да су тај покољ извршили партизани. Тако су говорили извесни кругови.

Претседавајући: А који су то кругови у Београду говорили?

Оптуђени Распоповић: Не знам! Говорило се!

Претседавајући: Изишло дело на видело. Да ли сте знали за Калабића, Кесеровића.

Оптуђени Распоповић: Нисам! Само сам чуо да се говорило за Кесеровића.

Претседавајући: А шта се говорило?

Оптуђени Распоповић: Да врши злодела. Рђаво се говорило. О свему томе ми смо профестовали. Ја нисам учествовао ниукаквој организацији до 20 јуна. На дан 23 јуна добио сам позив. Не позив, већ потврду. Догађале су се велике политичке промене, од којих је најважнија давање мандата Шубашићу. Чим сам то сазнао написао сам одмах један чланак под насловом споразум Тито—

Шубашић и тражио да се објави, али сам га добио натраг са извештајем да је одбијен и да је цензурисано много шта. Међутим, истих дана изишао је у листу „Морава“, који сам сматрао да је врховне команде, један чланак у истом смислу који је усвајао споразум. Ја сам га поздрабио као први корак за смиривање прилика у Југославији. На жалост, нисам успео.

Претседавајући: Па како је примљен ваш став?

Оптужени Распоповић: Декларација је објављена онаква каква је донесена.

Претседавајући: Нека каже Аца Павловић да ли сте на лист „Глас Београда“, у коме је објављен чланак Распоповића, стављали бројеве и датуме? Да ли је било да сте штампали број једног датума, а стављали други.

Оптужени Павловић: Не могу тачно да кажем, али није се стављао датум када је фактички излазио лист, било је и по петнаест дана разлике.

Претседавајући: Конкретно: пет, шест, седам дана, Распоповићу?

Оптужени Распоповић: Па, могло је то бити, да не би полиција знала.

Јавни тужилац: (Смеје се). Па ви сте заједно са полицијом радили.

Оптужени Распоповић: Ја уопште из Београда нисам излазио. Тај број уопште нисам видео. Ја нећу да се браним, јер сам тако мислио, осим тога на мени не може бити кривица, јер сам чланак дао на цензуру.

Претседавајући: На цензуру?

Јавни тужилац: Драгом Јовановићу? Оптужени Павловићу, коме сте подносили чланак на цензуру?

Оптужени Павловић: Ја нисам ником. Само сам један број оставио у рукопису.

Јавни тужилац: Конкретно, да ли је било какве цензуре?

Оптужени Павловић: Не знам!

Јавни тужилац: Па ни као уредник не знате?

Оптужени Павловић: Не знам. Ја сам слао рукописе преко разних места.

Јавни тужилац: Дакле, данас нисте уредник, а јуче јесте.

Оптужени Распоповић: Ја признајем да се из резолуције ништа није могло изменити.

Претседавајући: Када сте ишли једном приликом код Драже Михаиловића јесте ли негде на путу, у близини врховне команде, срели какве луксузне аутомобиле?

Оптужени Распоповић: Када сам се вратио један сељак ми је рекао да се у аутомобилу налазио Драги Јовановић заједно са Калабићем.

Претседавајући: Када је то било?

Оптужени Распоповић: То је могло бити 29 августа 1944 године.

Претседавајући: У коме је то селу било?

Оптужени Распоповић: Не знам како се село зове. Знам само да је то село далеко три до четири часа од врховне команде.

Претседавајући: Да ли сте себи поставили питање куда иде Драги Јовановић, када знате да је он крвник српског народа и да је десетине хиљада људи изгубило животе због Драгог Јовановића. Шта сте тада мислили?

Оптужени Распоповић: Тражио сам да се прекине са целокупним радом у Дражином покрету и због тога смо нас петорица ризиковали да одемо код Драже и да протестујемо. Ултиматум смо му поставили ја, Бора Раденковић, Драги Јоксимовић, др Шаца Поповић, др Попадић и Милутин Јовановић.

Претседавајући: Је ли био Аца Павловић?

Оптужени Павловић (упада): Био сам у споразуму са овом петорицом. Ово потврђује и Распоповић.

Претседавајући: Ви сте се тада вратили у Београд?

Оптужени Распоповић: Јесте, после оне свађе, која је трајала читав сат, окренули смо леђа и отишли.

Претседавајући: Зашто сте се свађали?

Оптужени Распоповић: Зато што је Дража изналазио немогућности за устанак и ничим није могао да оправда те разлоге. Истицао је стално да се боји великог броја жртава, а затим, да нема довољно муниције.

Претседавајући: Да ли сте га питали како није жалио српски народ и како је имао муницију за борбу кад се тукао против партизана?

Оптужени Распоповић: Баш смо га то и питали.

Претседавајући: Шта вам је рекао?

Оптужени Распоповић: „Е, шта можемо?“, слегнуо је раменима и само то рекао.

Претседавајући: Је ли садашње ваше убеђење да сте сарађивали са једним издајником и његовим помоћницима?

Оптужени Распоповић: Није!

Претседавајући: Јесте ли пре јуна имали какве везе са Дражом Михаиловићем?

Оптужени Распоповић: Нисам.

Претседавајући: Па ко је писао оно писмо септембра 1943 године послано по Раденковићу?

Оптужени Распоповић: Ја сам писао Дражи у циљу да га обавестим каква је ситуација у земљи.

Претседавајући: Ви сте га упозорили да ће онаквим радом да пропадне?

Оптужени Распоповић: Па, јесте, али ја не сматрам то сарадњом.

Претседавајући: Ви сте ту дошли да спасавате и извлачите из блата једну пропалу ствар. Ви нисте тражили ликвидацију покрета, већ сте се определили за Дражу и заједно са осталим равнгорцима настојали да светској јавности прикажете да је Дража на правом путу и да се бори против окупатора. Није ли тако?

Оптужени Распоповић: Ја нисам дошао да спасавам њега. Ја сам покушао да спасем српски народ и при том нисам мислио на себе као што ни сад не мислим на своју главу.

Претседавајући: Када сте се вратили у Београд шта сте покушали да радите? Јесте ли имали састанке с ким?

Оптужени Распоповић: У Београду сам покушао да се нађем са симпатизерима партизана и да ухватим везе са Русима.

Претседавајући: А где су онда били Руси? Јесу ли били код Кладова?

Оптужени Распоповић: Не знам!

Претседавајући: Кад су Руси били близу, да ли су се онда четници борили противу Немаца, или су ишли заједно са Немцима?

Оптужени Распоповић: Па, нису се борили ни противу Немаца ни противу партизана, они су имали свој фронт — четнички.

Претседавајући: А знате ли ви сигурно да су се четници борили противу Немаца?

Оптужени Распоповић: Нису се борили.

Саслушавање Војислава Лукачевића, команданта групе корпуса

Претрес је, после подневног прекида, настављен по подне у четири и по часа саслушавањем оптуженог Војислава Лукачевића.

Претседавајући: Наставља се претрес по кривици др Буре Ђуровића и осталих. Приступа се саслушавању Војислава Лукачевића. Ви сте Војислав Лукачевић?

Оптужени Лукачевић: Јесте, ја сам Лукачевић!

Претседавајући: Јесте ли разумели оптужницу?

Оптужени Лукачевић: Јесам!

Претседавајући: Осећате ли се кривим?

Оптужени Лукачевић: За дела наведена у оптужници не осећам се кривим, али у другим стварима, које ћу изјелети, осећам се кривим.

Претседавајући: Помињем вас да у интересу олакшања вашег положаја и ситуације будете искрени и да будете кратки, без нарочитих опширности. Оптужницу сте добро проучили што се вас тиче и сада можете отпочети са излагањем.

Оптужени Лукачевић: Ступио сам у организацију Драже Михаиловића 1941 године. Ево како је то било. Рат 1941 године затекао ме је као командира чете на граници Бугарске. Када је војска објавила срамну капитулацију са потписом Калафатовића, ја сам са једном групом официра и војника одбио такву капитулацију и отишао сам у шуму. Идући тако чуо сам гласове да се овај или онај генерал није предао, зато да би се борио у Црној Гори или Санџаку. Пошао сам да се ја са њима заједно борим. Међутим, ти су гласови били лажни, генерали, један за другим, предавали су се немачким подофицирима. Идући тако по Црној Гори и Санџаку нисам наишао ни на једног генерала, па сам, најзад, дошао у Београд. Ту сам наишао на свога школског друга, генералштабног мајора Жарка Тодоровића. Кад сам му изнео шта се догодило, критикујући срамну капитулацију наших команданата, он ми је казао: „Не брини се и ја сам у истом положају. Ми се спремамо да непријатеља, кога нисмо добро дочекали, достојно испратимо“. Понудио ми је да пођем са њим. Ја сам прихватио.

Претседавајући: За кога?

Оптужени Лукачевић: Речено ми је да се налази неки пуковник Михаиловић, кога ја нисам познавао. Прихватао сам се свакога задатка који су ми дали. Нисам сматрао да чиним нешто нечасно против своје отаџбине. Сматрао сам да су то људи чисте прошлости и да су пошли из чисто идејних разлога да се боре против непријатеља. Ја сам се примио сваког повереног задатка. У току излагања ви ћете видети како смо ми, који смо пошли из чистог

идеализма, корак по корак увођени у блато, тако да смо се заглибили до гуше, а неки и преко главе. Прве инструкције, које су дате, нису садржавале ништа срамно. У тим инструкцијама стајало је да треба прикупљати официре, подофицире и војнике како би се спремили за борбу против непријатеља. Тек доцније почели су да се појављују и партизански одреди. Ја из тих инструкција, које сам добијао од мајора Тодоровића нисам могао да видим куда ће ме одвести тај мој рад. Ја сам мислио да најпоузданији официри воде ту борбу против непријатеља, као људи којима је отаџбина поверила задатак да буду спремни за њену заштиту и њену слободу. Са положаја курира тражио сам да ме смене и замолио сам да изиђем на терен. Изишао сам на терен код Голије. Ту сам наишао на своје раније познанике и са њима сам организовао прве јединице на терену Голије. Никада до тада нисам ступао у борбу са партизанима нити сам знао како стоји у Србији, и ко се тамо бори. Нисам знао ни о прекиду са партизанима. На Голији, где сам формирао прве јединице, није се говорило о партизанима. Доцније се чуло да има са њима споразум, док су други говорили да нема. Ситуација није била јасна. У области Новог Пазара први пут ступио сам у борбу против организованих банди косовског комитета и Немаца. Доцније, када је извршено издвајање четника Косте Пећанца, ступио сам у борбу против њихових јединица. Марта месеца 1942 године срео сам се са генералом Михаиловићем. Добио сам задатак да од Новог Пазара и Сјенице штитим штаб. Тада из задатака, које сам добио, нисам могао да закључим куда сам пошао. Из разговора са генералом Михаиловићем видео сам да је против Недића. Због тога што се говорило да се борба води против четника Ђурашковића, ја сам дошао до генерала Михаиловића и тражио сам да ми објасни да ли он сматра да је Недић издајник. Он је казао да га сматра издајником. Као што видите изјава његова да Недића сматра издајником и борбе које смо имали с Немцима, нису могле да ме тада наведу да Михаиловића ја сматрам издајником. Даље сам упућен, са померањем штаба, преко Јавора. Добио сам наређење да са још 120 људи пођем на леву обалу Лима. Успут добио сам заповест да се имам у подножју планине Лисје састати и прикупити још неке људе. Ту је дошло први пут, 15 маја 1942 године до борбе са партизанима. Образложења која су нам дата за почетак

те борбе су такве природе, да сматрам да треба да се задржим на њима. Речено нам је да партизанске одреде води Комунистичка партија Југославије и да она није квалификована ни довољно способна да ту борбу војнички води. Даље је речено да је постигнут споразум са партизанима у 1941 години о заједничкој борби, али да су они изневерили и да су нападали четнике са леђа. Чим се заврши борба против партизанске групе, речено нам је да ћемо приступити организацији осталих делова Југославије, а затим повести општу борбу против непријатеља. Партизански одреди тада су се повлачили из Србије, из Санџака, Црне Горе, према Источној Босни. После завршетка ових операција, које су трајале свега неколико недеља, ја сам позван у врховну команду, која се тада налазила у близини Жабљака, у селу Погорцу. Дат ми је задатак да са једном групом људи пођем у Херцеговину. Одређен сам за команданта Херцеговине. До тада врховна команда о стању у Херцеговини није имала појма. Тражили су да поднесем објективан извештај о стању које се тамо налази. Када сам дошао прво сам ступио у додир са Милорадом Поповићем, а доцније са Јевђевићем. На лицу места, још првих дана, утврдио сам сарадњу са Италијанима. Тамо није постојало ни једног јединог националног четника. На првој конференцији, коју сам сазвао, од потчињених команданата тражио сам да поднесу извештај о стању које се у Херцеговини налази. Ја сам укратко изложио да се не слажем са таквим стањем и да треба прекинути споразум са Италијанима. Доцније од мене је затражено да се састанем са Илијом Трифуновићем-Бирчанином, који је као политички делегат врховне команде четника дошао у ове крајеве. Био сам изненађен кад сам видео да је Бирчанин, о коме сам ја идеално мислио, дошао у пратњи италијанских војника италијанским војним аутомобилом. На састанку нисам могао убедити Илију Трифуновића о томе да је незгодан споразум са Италијанима. Бирчанин ме је саслушао прилично иронично, а после тога састанка он је преко свог курира тражио састанак са Дражом Михаиловићем, до кога је састанка и дошло, и на коме је аминована сарадња са Италијанима. Започела је капитулантска и сарадничка политика за Херцеговину, Далмацију, Лику и Кордун са Италијанима. Ове су области потпале под његову команду, а штаб му је био у Сплиту. Ја сам онда враћен у врховну команду, па сам

позван у Калиновик да се супротставим партизанима. Имао сам задатак да са својим корпусом, који је затварао правац на десној обали Неретве, задржим од друма Коњиц— Сарајево правац Дрина, Црна Река, а правац Рама, Јабланица, Љубиње затварао је дурмиторски корпус мајора Касаловића. Бајо Станишић је дошао накнадно. Ја ћу казати како је текла операција. Дурмиторски корпус је дошао и посео леву обалу Неретве. Када сте ви форсирани прелаз код Раме и разбили овај корпус, добио сам наређење да прихватим корпус и укажем помоћ и да га примим под своју команду, међутим, корпус је био разбијен. И поред настојања старешина и њиховог личног залагања, овај корпус се више није појављивао на терену. Остале јединице Баје Станишића, Ђуришића и Баћевића биле су уствари отишле у дубину. Затим је код Калиновика, од разбијеног дурмиторског корпуса, личну команду над свим јединицама примио лично генерал Михаиловић, који је био у Калиновику.

Претседавајући: У тој операцији са четницима јесу ли биле карабинјери, Италијани?

Оптуђени Лукачевић: Јесу!

Претседавајући: Где су били положаји Италијана?

Оптуђени Лукачевић: Код саме вароши Коњица.

Претседавајући: Уз који је део била додата артилериска батерија?

Оптуђени Лукачевић: Италијани се нису мицали из Калиновика. Било је додато дурмиторском корпусу неколико бацача.

Претседавајући: Ко је давао храну за четнике?

Оптуђени Лукачевић: Италијани.

Претседавајући: Оружје?

Оптуђени Лукачевић: Не!

Претседавајући: Муницију?

Оптуђени Лукачевић: Нису, пошто ни сами нису имали. Ја вам кажем да нисам смео рећи своје име зато што сам у борби од њих био уцењен и морао сам да потписујем наређења са Никола Ђуришић.

Претседавајући: Је ли Дража знао за сарадњу са Италијанима?

Оптуђени Лукачевић: Знао је.

Претседавајући: Ко је нападао?

Оптуђени Лукачевић: Ђуришић и Михаиловић. Овде сам био тешко болестан и пренет сам у Фочу. Ту је пуну

команду спровео потпуковник Остојић, чија се соба налазила до собе генерала Михаиловића. Тада сам увидео, читајући депеше и наређења која су издавана, да нас води човек, иако генералштабни официр, који даје таква наређења, без обзира да ли сарађује са окупатором или не, таква наређења да би требало да изгуби сваку битку. Човек који не познаје психу својих војника. Човек који није могао ући у суштину борбе. Није умео да употреби јединице које су скупљене на брзу руку и које се боре под специјалним околностима. После битке на Неретви четничке формације, у односу на партизанае као борбене формације увек су одбациване. После победе код Дрине, ја сам се повлачио на десну обалу, кад је настало опште расуло. Генерал Михаиловић наредио је да се од оних остатака појединих бригада покуша заштитити повлачење штаба. Иако сам тешко болестан, и наређење ми је било бесмислено, ипак сам извршио то наређење. Шта сам могао да урадим — урадио сам. У тим борбама сам био тешко рањен. Како се даље развијала борба мени није познато. Главно је да сам видео како су се повлачили наши кад је почела немачка Пета офанзива.

Претседавајући: Где сте били у томе моменту?

Оптужени Лукачевић: Био сам у Фочи.

Претседавајући: Која је група сарађивала са италијанским дивизијама?

Оптужени Лукачевић: То је била група...

Претседавајући: Где је био генерал Михаиловић?

Оптужени Лукачевић: Он је био у Фочи. Он је био у вароши на десној обали Устиколине. После сам добио позив да идем у врховну команду која се налазила на граници између Сандака и Србије. Саопштено ми је да наше станице у Херцеговини и Црној Гори не раде, и да се не зна шта је са Ђуришићем. Доцније сам нешто сазнао док сам био у штабу и да су његови четници разбружани, да су покушали неку заједницу са Немцима, али да се уопште не зна ко је где на терену. Наређено ми је и дат ми је задатак од врховне команде да пођем на тај терен и да сменим оне команданте који се нису показали достојни у борби и, што је најважније, да поднесем извештај о стању. То је било месеца јула 1943 године.

Претседавајући: Шта је тада радио Дража Михаиловић?

Оптужени Лукачевић: То не могу да вам кажем, јер не знам. Знам да је Дража Михаиловић са две хиљаде четника дошао преко Јеловика и Златара и они су про-
дужили за Србију.

Претседавајући: То је био моменат кад се Раковић хвалио.

Оптужени Лукачевић: О томе ми није ништа познато. Ја говорим само о ономе што тачно знам. Добио сам задатак да идем у Црну Гору и поднесем извештај. Прешао сам на леву обалу Лима. Тај је терен био обухваћен Немцима и Италијанима и, тешко пробијајући се, дошао сам на терен Бјеласице. Ту сам пренео наредбу врховне команде и наредио да ни један командант не сме да сарађује с непријатељем, ако жели да буде командант генерала Михаиловића. Кад сам сазнао да се ту прикривају Рачић и Ђукановић и кад је постављено питање да ли су они команданти, ја сам рекао да то од њих зависи, да могу бити команданти, да могу бити команданти они који су на терену и који се са пушком боре против окупатора. Први пут када сам се са мајором Рачићем састао, дошао сам у извештај сукоб. Ја сам предлагао да одмах почне борба против Италијана. Јер, иако смо били слаби, ипак је остао довољан број људи које смо могли прикупити да борбу почнемо, јер су Немци били прошли. Италијани су на десној обали Лима били код Завишића и Бисућа, где су моји команданти давали довољно јак отпор. Италијани, кад су се повукли, око 600 жена и деце довели су у Бијело Поље. Од Рачића сам тражио да приђе у помоћ, али он је казао да нисмо довољно јаки. Од стране Италијана стрељано је 28 мојих четника. Мајор Рачић затражио је од врховне команде да се ја повучем са тога терена. Генерал Михаиловић иако ми је рекао кад сам полазио, јер иначе друкчије не бих ни пошао, да имам да водим борбу против окупатора, почео је да мења своје мишљење: „Па, гледај, види и ради према приликама“. Ја сам се вратио у врховну команду. Тада сам био одређен за команданта Санџака, а Санџак је војнички и административно био одвојен од Црне Горе. Ја сам био непосредно под врховном командом. Санџак је био подељен на два корпуса. Штаб врховне команде налазио се на Чемерници, на граници Среза позешког и нововарошког. Ту нас је затекла капитулација Италијана. Тадашњи шеф енглеске комисије, пуковник Белин, издао је наређење да се пренесу услови капитулације командантима Италијана. Италијанску војску која

не би хтела да прихвати те услове, имали би да разоружамо. Пошто је ту било на терену италијанских гарнизона, то смо ми пошли у најближе гарнизоне. Међутим, Немци су из истог разлога, вероватно обавештени шта ће Италијани да раде, пошли у Санџак и њихова 18 дивизија стигла је пре нас до Пријепоља. Не чекајући никог, ја сам напао Немце. Не знам како је било код тих борби које су вођене на томе простору, али на простору Источне Босне ми смо захтевали те борбе. Да не би дошло до расцепа, ми смо захтевали да почне борба. Мени је било познато да нема да се чека на некако наређење.

Претседавајући: На чије наређење?

Оптуђени Лукачевић: На наређење врховне команде. Ми смо заузели Пријепоље и две стотине четника остало је на бојном пољу. Расположење против окупатора било је велико, нарочито кад је прва пушка пукла и први топови кад су се чули. Борба се развијала и даље. Била је код Штавља. Заузета је Нова Варош, Рудо, Миоче. Немачке дивизије су се повлачиле у нeredу према Пљевљима. Заплењен је велики број топова, много муниције. Извршујући тако свој задатак, од заплењених немачких аутомобила и камиона код Пријепоља, организовао сам моторизовану колону и кренуо за Бијело Поље, које су Италијани били свакуисали и дошли пред Беране. Ту сам послао парламентаре. Командант дивизије примио је енглеског пуковника и прихватио услове капитулације, тојест да приме борбу са Немцима. Ја сам се вратио и исто то урадио са већ опкољеним гарнизonom у Прибоју, који се састојао од италијанских фашиста; они су прихватили услове да ће се борити против Немаца, ако се појаве. Нешто доцније кад су се Немци појавили и кренули према Прибоју ја сам наредио да се пресече пут према Прибоју и чим сам видео да Италијани неће примити борбу, ја сам их разоружао, и команданта и војнике. До тада нисмо били у сукобу са партизанима. Кретао сам се од Пријепоља према Пљевљима и Вишеграду, а после заузећа Вишеграда цео терен до Стамболића био је очишћен. Непријатељ је оставио седам топова, од којих су два била у исправном стању. Био је велики број заробљеника, заплењено је много муниције и хране. Тих дана дошли смо у сукоб са партизанским одредима код Плеваља. Како је врховна команда и даље стајала на становишту да треба водити борбу са партизанима, али смо ми осећали жељу војника да се не боре, а

и ми старешине нисмо то желели да се боримо. Ми још нисмо знали да су партизани 1943 године преко врховног штаба Милована Ђиласа пружили руку измирења што је наша команда крила као змија ноге. Она то ником није саопштила и ми смо то тек доцније сазнали од капетана Добрице Лукића, тек годину дана доцније, јер да сам ја то знао сигурно не бих водио борбу. Пошто су Немци почели да групишу снаге и да продиру од Ужица, ја сам тражио да се борба не ограничи само на те секторе, него и на сектор трећег корпуса под мојом командом, и на дрински корпус који је био под командом пуковника Остојића. Исто тако тражио сам да се изда наређење да се у целој Србији, и свуда, прими борба са непријатељским снагама. Из непознатих разлога ово је одбијено. Упорно је одбијано под разним изговорима. Ја сам, међутим, неколико пута ишао у врховну команду. Тада, најзад, притешњем од стране Немаца, који су продирали од Ужица према Новој Вароши, и због борбе против партизана код Плеваља и Нове Вароши, преко Увца, дошао сам на Јавор.

Тада почиње у мени да сазрева мисао да ја као командант сносим одговорност за блато и несрећу у коју смо се увалили и да морам нешто предузети да се из тога изиђе. Отишао сам у врховну команду која се тада налазила у селу Орашју, у близини Пашине Равни, у срезу косјерићком. То је било концем новембра 1943 године. Пошто сам пешачио четрнаест дана стигао сам у децембру месецу. Тражио сам од генерала Михаиловића да се изради наша јасна линија и да нам се каже шта смо ми, зашто смо ми, и зашта се боримо? Први сам тражио да се сазову сви команданти, сви који су били од почетка у организацији. Због теренских удаљености нису били сви сазвани. На седницу су дошли само генерал Михаиловић, генерал Трифуновић, др Мољевић, пуковник Лука Балатић, потпуковник Новаковић, потпуковник Остојић, потпуковник Лахатовић и ја. На тој седници која је имала, по мојој замисли, да изведе један правац, и онај који није зато има да отпадне и да се жигоше, мени је доиста обећано: „Почећемо док се средимо! Видиш, не можемо да нападамо голоруки!“ Доста ми је било тих полумера, доста ми је било да један чучи у шуми и мучи се ко црв, а да у истини не зна шта је циљ организације у којој се налази. Дужност ми је била да то потпуно рашчистим.

На седници ја сам поставио питање: „Да ли смо ми

војска и боримо ли се противу окупатора и је ли то наш главни циљ?“ Одговорено ми је: „Јесте!“ „Е, добро, кад јесте, онда зашто ми са свима онима који се боре противу окупатора не сарађујемо? Против окупатора боре се партизани, а боре се и наши савезници!“ Изнети су ми стари проиграни разлози, који више нису могли да задовоље. „Ако почнемо борбу биће у Србији стрељано десетине хиљада људи“, одговорили су. Ја сам казао: „То није тачно. Ми треба да поведемо борбу и непријатељ више нема те снаге као 1941 године. Па да је и има опет треба да се боримо!“ То сам ја говорио у месецу децембру 1943. Ако смо за ту борбу зашто да не направимо споразум са партизанима. Мене политички разлози не интересују. Ја сам дошао као војник да се борим, па ако се и партизани боре, могу да нам буду само савезници. Ако могу да нађу додирне тачке Енглеска, Америка и Совјетска Русија, не видим разлога да ми не можемо да нађемо додирних тачака. То су биле моје речи, то је био мој разговор.

Затим сам тражио да ми се разјасне све депеше и циркулари, које смо добијали ја и остали команданти. Ти циркулари и депеше били су уперени противу Савезника и у њима се говорило да су Енглези обично трговци људским месом и захтевају да се други за њих боре. Ја сам тражио да ми се, поводом тога, ствари објасне. Тада они нису имали куд. Почели су да петљају. Дошло је до жучног сукоба између мене и генерала Трифуновића. Исто гледиште са мном имао је потпуковник Остојић и пуковник Новаковић, а противни су били генерал Михаиловић и генерал Трифуновић са осталима. Решено је да се тражи непосредно додир са врховним штабом Народноослободилачке војске и да се прекине братоубилачка борба, или да се тражи веза са Врховним штабом посредно преко Савезника. Да се извести савезничка команда да ће се почети борба против окупатора на свима линијама и да се тражи помоћ. У међувремену показало се да је то немогућно, јер Савезници траже да се баце у ваздух два моста, један на Ибру, а један на Јужној Морави. Ја сам казао да ћу све то што савезничка команда тражи урадити, ја сам са 200 људи. Тада нису имали куд, притерао сам их уза зид, и пристали су да се тражи споразум са партизанима.

Ко је могао да помисли тада да међу најближим Дражиним сарадницима падају такве изјаве. На тим седницама присуствовали су и шефови енглеске војне мисије,

генерал Армстронг и пуковник Бели. Они су сигурно о томе обавестили своју владу. Ту, у присуству Енглеза и присуству свих нас, издају се прве директиве за борбу против Немаца и за рушење поменутих објеката мајору Кесеровићу, мајору Цветићу и мајору Војину Петровићу. Када су мене питали које је место најпогодније за евентуални састанак са претставницима врховног штаба, ја сам тада означио село Зборак и, евентуално, Средокраће. Ко би веровао да су све то само трикови да се умири једна струја, да се удаље команданти на терен, па да се у врховној команди опет настави по старом. То нико не верује. Међутим, о томе мора да постоје и докази. То је лако утврдити. Ово сам вам навео да се јасно види како је Дража вешто успевао да све нас вуче за нос. А како је тек било са нижим командантима, десетарима или командирима чета.

Вратио сам се, после те седнице, на терен у Санџак. Тамо затичем потпуну сарадњу четника и Немаца. У међувремену док сам ја био у врховној команди, команду је у Санџаку примио мајор Павле Ђуришић, који је дошао код мене на Голију из Стрија, из немачког заробљеништва. Неколико дана после мога повратка из врховне команде добио сам једну депешу у којој ми је саопштено да пођем са пуковником Белијем, који је са једним официром и радиотелеграфистом имао задатак да се пребаци у своју команду, у Италију. Ја сам имао да га спроводем до мора. С њим сам стигао на обалу. За време путовања разговарали смо о стварима које се дешавају у врховној команди. Он је делио моје мишљење. Извршио сам поверени ми задатак и тада сам решио да одем из земље и да покушам хоћу ли из иностранства нешто успети. Тако сам пошао у иностранство. У исто време, независно од пуковника Белија и савезничке војне мисије, и од мене, упућен је у иностранство и командант једног брода, Шишковић, са неким задатком за Италију и Каиро. Међутим, он није успео да пређе у Италију.

Дошао сам у Каиро. Извесно време био сам задржан од стране Савезника ради испитивања. Проверили су мој рад од 1941 године. Упознао сам председника владе Пурића. Саопштено ми је да су Пурић, краљ и остали чланови владе позвани у Лондон, па сам и ја отишао са њима. У току мога боравка у иностранству дошао сам у додир са већим бројем наших политичара, људи и официра, који су се интересовали за прилике у земљи. Морам да кажем

да сам наишао на потпуно непознавање догађаја који су се одигравали у нашој земљи. Показало се опште несхватање и дубоке промене које су се одиграле у народу. Још се увек мерило предратним мерилем.

У оптужници стоји да сам ја клеветао Народноослободилачку војску пред странцима и пред домаћима. Онај који је то рекао није рекао истину. Ја сам баш у иностранству, као противник Народноослободилачке војске и командант јединица које се боре против партизана, увек говорио оно што јесте. Био сам противник, али никада нисам казао да се Народна војска није борила херојски и да је њено и ниже и више руководство било изнад нас. Неколико наших официра, са којима сам ја разговарао, рекли су ми да нису до тада чули да неко говори тако објективно. Тачно је да сам ја говорио да се са Немцима и усташама боре и четници. Тачно је, и одбијао сам најжустрије, јер се то у мени бунило, да су сви људи у нашој организацији издајници и да не желе борбу против окупатора. Тако је осећао народ и тако су осећали моји војници. Знао сам да су војници једва чекали наређење да крену у борбу противу Немаца. А наша је кривица што смо их довели у тај положај. Наша је кривица што нисмо могли и што нисмо умели да нађемо пута, наша је кривица што смо веровали да се на старим и на гнилим темељима може да сазида нешто јако и чврсто. Зато се осећам кривим што сам веровао да ће људи високих школа Симовића и Калафатовића моћи да поведу такву борбу. Моја је грешка што нисам онда, када сам то увидео, са неколико револверских метака прекинуо ту борбу и што са неколико метака нисам пустио тај гнојави чир и пролио га...

За време мога боравка у врховној команди и у додиру са члановима Савезничких мисија, ја сам упознао донекле њихово становиште. Они су тврдили да треба да се држи једна стална линија и да треба упрегнути све снаге за борбу против окупатора, и да они не одобравају борбу против партизана, јер ће то, како су они говорили, изазвати грађански рат. На исто схватање наишао сам код званичних војних кругова и политичара, у колико сам са њима дошао у додир у иностранству. Пошто нисам успео, што признајем, да се снађем, за мном је из врховне команде упућен телеграм у коме се Пурић обавештава да

сам ја у иностранству мимо воље генерала Михаиловића. Доцније сам сазнао од потпуковника Новаковића, да је требало да будем лишен чина као дезертер. Ето, такав сам ја изасланик Драже Михаиловића. То сам ја опазио и из држања Пурића, па сам се и ја сам држао резервисано. Најзад, ја сам тражио да се вратим у земљу, видећи да у иностранству не могу успети или наићи на било какво разумевање. Сматрао сам за своју дужност да као војник и командант морам да се вратим међу своје војнике и да поделим њихову судбину, ма каква она била. Приликом разговора са енглеским војним круговима ја сам ово изјавио и рекао да сам спреман да прекинем братоубилачку борбу и да се борим против окупатора, без обзира на жртве, у стању сам да извршим све задатке које ми постави енглеска врховна команда. То сам учинио због тога да се не сматра да чланови покрета Драже Михаиловића неће да се боре. Ја сам о томе и писао. Међутим, нисам добио никакав одговор или ма какву помоћ. Тражио сам онда, као што рекох, да се вратим у отаџбину. Ради тога свршио сам падобрански курс у Хаифи, а дуже времена сам у Каиру очекивао наређење и одобрење да будем враћен. Подвлачим да сам захтевао да будем спуштен на терен Санџака, или Источне Босне, а никако у врховну команду Драже Михаиловића. Најзад је дошло одобрење и ја сам отишао на аеродром. Ту су ми одузели оружје и све ствари личне које сам имао код себе. Убачен сам у један авион с којим сам се спустио у близини штаба Драже Михаиловића.

Претседавајући: Кога месеца?

Оптужени Лукачевић: 1 или 2 јуна.

Претседавајући: Године?

Оптужени Лукачевић: 1945!

Претседавајући: Ваљда 1944?

Оптужени Лукачевић: Да, 1944!

Претседавајући: Наставите.

Оптужени Лукачевић: Срећом онај који је био на терену официр и припремао транспорте којима је требало да буде евакуисана енглеска војна мисија, био је потпуковник Новаковић, који ме је одмах прихватио, склонио у једну оближњу кућу и дао ми прво обавештења о ситуацији у врховној команди. Он ми је саопштио о депешама које је генерал Михаиловић за мене слао. Од њега сам сазнао да је генерал Михаиловић поставио као услов енгле-

ској команди да мене врати по сваку цену, иначе он неће дозволити одлазак генералу Армстронгу и осталим члановима мисије, који је требало да буду враћени, пошто је Енглеска прекинула у то време односе са генералом Михаиловићем. Казао ми је да треба да се чувам, али моментано, може бити, нема опасности, јер сам потребан у пропагандне сврхе. Саопштио ми је да је незадовољство међу официрима све веће и веће, да се већ прешла свака мера у погледу сарадње, али ја сам тада...

Претседавајући: Какве сарадње?

Оптужени Лукачевић: Сарадње са Немцима!

Претседавајући: Између кога?

Оптужени Лукачевић: Између врховне команде и југословенске војске...

Претседавајући: Југословенске војске у отаџбини?

Оптужени Лукачевић: Да, југословенске војске у отаџбини!

Претседавајући: Изволите наставити!

Оптужени Лукачевић: Тада ми је саопштио он као шеф обавештајног отсека, вероватно је имао и података, да су генерал Трифуновић, Живко Топаловић и још не знам ко, били на састанку са Немцима по наређењу генерала Михаиловића.

Претседавајући: Када вам је то причао Новаковић?

Оптужени Лукачевић: То ми је причао у јуну месецу!

Претседавајући: Новаковић вам је причао да је врховна команда превршила сваку меру у сарадњи са Немцима. Је ли то тачно?

Оптужени Лукачевић: Тачно је!

Претседавајући: Можете наставити.

Оптужени Лукачевић: Генералу Михаиловићу, како стоји у оптужници, никаклу поруку нисам донео нити је за то било потребе, јер је Михаиловић са Пурићевом владом имао директну радио-везу и био свакодневно у радио-вези и, према томе, било је непотребно да по мени шаље неку поруку, а сигурно та порука не би била онаква каква би требало да буде у ствари, јер су имали шифру. Уствари генерал Михаиловић био је тај који је давао упутства влади, а не који је примао упутства од влада. Знао да су пред његовим ауторитетом сви дрхтали и сви, који су били тада на влади, гледали су да се њему удобре. Одмах сам почео остварење своје намере, тојест, да радим на остварењу своје намере, да прикупим оне који хоће, и

поведем у борбу са Немцима, и потражим начин за прекид братоубилачке борбе. Сматрао сам да треба то да урадим, без обзира на личне последице, и да је потребно, без обзира да ли ће бити ту са мном хиљада, две хиљаде, пет или десет хиљада људи или ћу бити сам. Сматрао сам да част оних људи који су изгинули под мојом командом, захтева да не буду стрпани у исту врећу са онима који су нас бацили у онај шљам и блато у коме смо се утопили. Болело ме да мајке, сестре, родитељи оних који су умирали, храбро умирали, мислећи да се боре за један праведан циљ, мислећи да се боре за своју отаџбину, били само играчка у рукама једног човека, или једне средине, и били искоришћавани као што нико није био искоришћаван.

Претседавајући: За чији рачун?

Оптужени Лукачевић: За рачун Драже Михаиловића и свих оних који су хтели да се врати стара Југославија.

Претседавајући: И за рачун Немаца?

Оптужени Лукачевић: И за рачун окупатора. То је тачно, јер да смо прекинули братоубилачку борбу, Југославија би била слободна, то је моје субјективно убеђење, годину дана раније.

Претседавајући: Приликом вашег бављења у иностранству, у Каиру, с којим сте се високим личностима из Југославије састајали, какве сте разговоре имали, какво су имали мишљење о народноослободилачкој борби?

Оптужени Лукачевић: Састао сам се са Миланом Гролом. С њим сам разговарао. Интересовао се за прилике у Југославији. Разговори, које смо водили, били су тако са предмета на предмет, да ја нисам ништа упамтио, већ једино то да је он схватао да је покрет Драже Михаиловића великосрпски покрет и да ми нисмо за Југославију. Ја сам га у томе свесрдно разуверавао и он, мислим, да је тиме био веома задовољан. Затим, разговарао сам са Мишом Трифуновићем. Он се такође интересовао о приликама у Југославији. Нарочито се интересовао за крај око Ужица и Златибора. Питао ме за поједине људе. Међутим, ја нисам умео да кажем, нисам познавао те људе. Питао ме је како се врши исхрана, је ли народ много страдао, да ли је много попаљено, како је дошло до прекида и до борбе између партизана и четника. Ја сам о свим тим питањима одговарао оно што сам знао.

Претседавајући: Да ли сте му рекли да водите борбу против партизана?

Оптужени Лукачевић: Рекао сам му да сам водио борбу против партизана.

Претседавајући: А друго?

Оптужени Лукачевић: Нисам!

Претседавајући: Са ким сте још разговарали?

Оптужени Лукачевић: Разговарао сам са Миланом Гавриловићем. Он се интересовао за прилике у Југославији. Сваки од тих битних политичара интересовао се углавном за имена многих људи истакнутих у покрету Драже и Народноослободилачке војске. Сви су се интересовали како је дошло до почетка борбе са партизанима. Ја сам ту говорио како сам знао. А то је да је дошло до прекида на питању оснивања народноослободилачких одбора и да је по томе питању Драгиша Васић заузимао такав став.

Претседавајући: Јесте ли разговарали са Крстом Милетићем?

Оптужени Лукачевић: Јесам!

Претседавајући: Милошем Бобићем?

Оптужени Лукачевић: Јесам!

Претседавајући: Бањанином?

Оптужени Лукачевић: Јесам!

Претседавајући: Богољубом Јевтићем, Петром Живковићем, Милошем Тупањанином?

Оптужени Лукачевић: Јесам!

Претседавајући: Па какво сте ви утврдили да је њихово мишљење о приликама у Југославији?

Оптужени Лукачевић: То су стари политичари, који још гледају старим очима на прилике у Југославији, они не могу да разумеју и схвате борбу која се води.

Претседавајући: Јесте ли се изјашњавали против Драже и његове сарадње са окупатором?

Оптужени Лукачевић: Да, ја ћу да вам кажем, и ту ме је зачудило да је једини, који се изјаснио и који је рекао да је то велика Дражина грешка, био Петар Живковић.

Претседавајући: А остали?

Оптужени Лукачевић: Нису. Ниједан. Ни Гавриловић, ни Грол, ни Милетић, ни Јевтић. Било да их то није интересовало, или из других разлога. Ја вам говорим онако како је стварно било.

Претседавајући: Јесте ли видели још кога пред ваш пут у Југославију? Јесте ли имали какав разговор где се помињао Дража?

Оптужени Лукачевић: Са Пурићем сам имао свега један разговор пре одласка у Југославију. Онда ми је он рекао: „Дража нека води борбу овде-онде. То је потребно ради јавног мњења!“ Међутим, ја ту поруку нисам предао. Према томе моје преношење није имало значаја.

Претседавајући: Јесте ли ви присуствовали неком састанку пре доласка из Италије?

Оптужени Лукачевић: Јесам!

Претседавајући: А која су све лица из националног комитета била присутна?

Оптужени Лукачевић: Ја национални комитет нисам познавао, и не познајем, али неких имена се сећам.

Претседавајући: Кога?

Оптужени Лукачевић: Сећам се да је био Адам Прибићевић, да је био Ђура Ђуровић, и да је био, мислим, Вукчевић, инжењер из Црне Горе Глигорије Вучковић. Осталих имена се не сећам.

Претседавајући: Значи Ђуровић је био?

Оптужени Лукачевић: Био је!

Претседавајући: Јесте ли на томе састанку подносили реферат да покрет Драже Михаиловића губи позиције код Савезника?

Оптужени Лукачевић: Јесам.

Претседавајући: Устаните, Ђуровићу! Је ли вам реферисао?

Оптужени др Ђуровић: Реферисао ми је: ситуација није добра!

Претседавајући: То је било на састанку... када?

Оптужени Лукачевић: Не сећам се тачно када, али крајем...

Претседавајући: Крајем јуна?

Оптужени Лукачевић: Да, да!

Претседавајући: Је ли...

Оптужени др Ђуровић: Није!

Претседавајући: У каквом сте својству присуствовали венчању краља Петра II?

Оптужени Лукачевић: Уочи дана венчања краља Петра позван сам од стране Пурића. Имали смо овај разговор: „Имаш ли ти неку другу униформу?“ Имао сам војничку униформу, обичну војничку. Одговорио сам: „Имам!“ „Сутра у четири сата буди у амбасади! Имаш ли декорације? Потребно је, а зашто је то потребно, казаћу ти после!“ Претпостављао сам да ће бити нека конференција ради које сам и дошао, ради помоћи земљи. Кад сам

дошао у амбасаду, нешто раније, затекао сам тамо краља Петра и Пурића. Пурић ми је саопштио да ћу бити претстављен енглеском краљу и да ћу присуствовати венчању као изасланик југословенске војске у Југославији. И као такав сам присуствовао.

Претседавајући: Од кога и када сте добили титулу „ађутанта његовог величанства краља?“

Оптужени Лукачевић: Кад сам одлазио из Каира за Лондон, два дана пре мога одласка за Лондон, добио сам на аеродрому дипломатски пасош. Путоваћу као делегат, односно као војни познавалац прилика у Југославији. Добио сам дипломатски пасош на коме је било: „Војислав Лукачевић, пешадиски мајор, ађутант његовог величанства краља“. Као такав ја сам путовао и вратио се из Лондона. То ми је била једина исправа коју сам при себи имао.

Претседавајући: Још једну ситуацију да сазнамо. Ви сте у својству делегата врховне команде Дражине у јулу — августу 1943 године били у Црној Гори. То је оно што сте причали.

Оптужени Лукачевић: Јесте!

Претседавајући: Оптужба вам ставља на терет да сте ишли по селима и извршили низ батинања и паљевина. У вези с тим постоји низ пријава.

Јавни тужилац: И ја ћу питање да поставим.

Претседавајући: Добићете реч. (Обраћа се оптуженом): Против вас оптужба износи још и то да сте у томе периоду, у јулу—августу, у селу Полице, Заграђе и другима, извршили низ батинања, паљевина и убистава на тај начин што сте то наређивали својим војницима, а некад и лично вршили.

Оптужени Лукачевић: Оптужба није тачна. Кад сам отишао на тај терен ја нисам био у таквом командном положају. Дошао сам као делегат. У то време дошло је до оштрог сукоба између партизана и четника. У току кратког времена побијено је око 30 до 40 четничких угледних команданата. Настала је страховита-озлојеђеност. Тражили су од мене да ја наредим репресивне мере. Одбио сам. Понова је тражено. Одбио сам. Онда сам, колико-толико, покушао да ублажим, и наредио сам да се у сваком селу образује одбор и она казна, коју он сматра за потребну, да се изрекне над људима који су криви за извршење тих убистава. То сам наредио. Али је тачно и то да сам ја спасао велики број људи. Када сам се вратио, изванредан број људи, којима је претила опасност од месних четничких

команданата који су били озлојеђени због убистава или поруге својих најближих рођака, дошли су к мени и молили ме да их узмем у заштиту. Један од таквих је Миленко Комадина. Његов брат такође. Он је доцније погинуо као командант места у Беранима, а затим, још, Вујошевић, и други. Ако сам ја наредио то, зашто би онда ти људи били код мене долазили да се заштите од својих комшија и пријатеља и бежали мени, том озлоглашеном мајору Лукачевићу. Да сам ја, као што наводи оптужница, био такав, зашто бих се за време мог рада у Санџаку, и то за време од шест недеља, трудио да борбу с партизанима сведем на чисто војнички карактер, и да јој дам војнички облик. Године 1943 ујесен, кад сам водио борбу са партизанима, поред четничке болнице у Прибоју постојала је и партизанска болница. Који је од четничких команданата имао партизанску болницу и одржавао је? А доцније се случајно десило да сам се, док сам био после ослобођења у затвору на Цетињу, срео са једним стражарем који је био у њему на служби, који се леčio у тој болници, и излечио.

Претседавајући: Како су вас звали, „рогљаш“? Какав је то израз?

Оптужени Лукачевић: Израз „рогљаш“ потиче од батинања која су вршили месни команданти по пресудама месних одбора. Ја сам дошао на тај терен са 14 људи, са штабом и телеграфистом.

Претседавајући: А овај израз „рогљаш“?

Оптужени Лукачевић: Израз „рогљаш“, то су ми, вероватно, дали...

Претседавајући: Али сам израз „рогљаш“, одакле потиче? Одакле је тај појам?

Оптужени Лукачевић: Тај појам је везан за рогљу.

Претседавајући: Какву рогљу?

Оптужени Лукачевић: За рогљу за лов.

Претседавајући: Шта сте радили с том рогљом?

Оптужени Лукачевић: Са том рогљом, кад је вршено батинање, неко би спречавао онога који је био батинан, да се отима.

Претседавајући: Како то?

Оптужени Лукачевић: Спречавао га, јер га је рогља притискивала.

Претседавајући: Како?

Оптужени Лукачевић: За врат.

Претседавајући: Значи: притискивала га за врат на тај начин што се врхови рогље зарију у земљу и тако стежу врат човека.

Оптужени Лукачевић: Да!

Претседавајући: Лукачевићу, приликом вашег излагања ви сте изнели чињенице, и сами констатовали, како сте увиђали из дана у дан и да сте се све више и више уверавали у сарадњу четника са окупатором. Међутим, ви сте наставили рад. Зар се не осећате кривим?

Оптужени Лукачевић: Ја се осећам кривим свакако зато, али ви треба да знате и околности. Ја сам покушао да вам укратко објасним.

Претседавајући: Чули смо!

Оптужени Лукачевић: И ви треба да разумете шта значи старешина, а шта потчињени.

Претседавајући: Зашто, Лукачевићу, нисте пришли Народноослободилачком покрету, кад сте то констатовали, код Чиче, код Устиколине, и других?

Оптужени Лукачевић: Нисам пришао Народноослободилачком покрету тада, јер нисам могао да пређем преко предрасуда које сам имао, тојест да Комунистичка партија, која води Народноослободилачки покрет, може да га води и војнички и политички.

Претседавајући: Зар нисте били у стању да разбијете ваше предрасуде поред чињенице да се у гарнизону налазе Италијани, мајор Лукачевић, његови четници и генерал Михаиловић, и да се они боре против јуначке Народноослободилачке војске која форсира Дрину?

Оптужени Лукачевић: Јесте, разбиле су се те илузије и зато сам пошао овим путем, али нисам умео да нађем прави пут. Нисам хтео да спасавам само себе, него сам хтео да скренем цео покрет. Ја сам осећао и знао да сви ти људи мисле исто што и ја. То је, можда, грешка што сам хтео све то да урадим.

Претседавајући: Зашто, Лукачевићу, приликом посете иностранству, и после разговора са свима оним политичарима, којима су подношени лажни извештаји и који су слали лажне извештаје, нисте раскинули своје везе и отишли на другу страну? Зашто то нисте учинили када сте се вратили из иностранства?

Оптужени Лукачевић: Нисам то учинио јер је било немогућно. Нисам хтео да оставим оне људе које сам водио.

Претседавајући: Јесте ли чули да је у то време, или нешто раније, мајор Ђурић пришао Народноослободилачкој војсци?

Оптужени Лукачевић: Јесте, чуо сам, то је било оних дана када сам био у врховној команди, у јуну месецу 1944 године.

Претседавајући: Мислим да је доста. Дајем одмор од десет минута, после кога ће поставити извесна питања јавни тужилац.

(После одмора који је трајао десет минута.)

Претседавајући: Наставља се претрес. Реч има јавни тужилац.

Јавни тужилац: Када сте лежали у Колашину, да ли је тамо био окупатор?

Оптужени Лукачевић: У Колашину и Шавнику тада није био нико. Колашин су држали четници.

Јавни тужилац: Молим вас, ви ћете сада објаснити суду: У пролеће 1942 године где је била врховна команда?

Оптужени Лукачевић: Врховна команда била је у покрету. Ја сам је видео на Голији, а доцније сам сазнао да се креће према Јавору и Златару.

Јавни тужилац: Да ли сте тих дана одлазили у врховну команду?

Оптужени Лукачевић: Нисам!

Јавни тужилац: Да ли сте одлазили у Липову када је тамо била врховна команда?

Оптужени Лукачевић: Одлазио сам, двапут!

Јавни тужилац: Јесте ли били у Колашину када је тамо био и окупатор?

Оптужени Лукачевић: Ја нисам то видео.

Јавни тужилац: Сетите се добро. То је било у јулу.

Оптужени Лукачевић: Ја сам тада лежао у болници и нисам излазио.

Јавни тужилац: Чија је била болница?

Оптужени Лукачевић: Четничка, лекари и послуга били су четници.

Јавни тужилац: Ви знате да се то време подудара са Трећом офанзивом окупатора против партизанских снага.

Оптужени Лукачевић: Ја се тога не сећам.

Јавни тужилац: Где сте били априла 1942 године?

Оптужени Лукачевић: У селу Брџу.

Јавни тужилац: А где сте били у пролеће 1943?

Оптужени Лукачевић: У пролеће 1943 био сам на левој обали Лима и учествовао у борби противу партизана.

Јавни тужилац: Јесте ли послали официра за везу у Коњицу?

Оптужени Лукачевић: Јесам!

Јавни тужилац: Ко се налазио у Коњицу?

Оптужени Лукачевић: У Коњицу су били Италијани!

Јавни тужилац: Сетите се добро! Да ли су биле усташе и Немци?

Оптужени Лукачевић: Нису!

Јавни тужилац: У вашој кореспонденцији са врховном командом како сте шифром означавали Немце?

Оптужени Лукачевић: Са бројем 22!

Јавни тужилац: Немци, који су водили борбу, у коме су правцу отишли?

Оптужени Лукачевић: Они су отишли у правцу Коњица.

Јавни тужилац: Је ли вам познато да су Немци ударили са запада на партизанае?

Оптужени Лукачевић: Није!

Јавни тужилац: Са каквим сте задатком дошли на десну обалу Неретве?

Оптужени Лукачевић: Да затворим пролаз партизанима.

Јавни тужилац: Ко вам је поставио тај задатак?

Оптужени Лукачевић: Врховна команда.

Јавни тужилац: Да ли вам је врховна команда, постављајући тај задатак, дала објашњење каква ће бити дислокација окупаторских снага?

Оптужени Лукачевић: Није! Мој задатак био је да спречим свако продирање партизана, како бих створио могућност да се четници концентришу.

Јавни тужилац: Значи да вам врховна команда није објаснила дислокацију окупаторских снага?

Оптужени Лукачевић: Није!

Јавни тужилац: У својим извештајима ви сте шифровано помињали и Италијане.

Оптужени Лукачевић: Шифровани бројеви постојали су за све снаге, за домобране, за усташе, партизанае, Италијане и Немце.

Јавни тужилац: Док сте били командант у Санџаку, набројте које сте, и где, водили борбе против партизана, и када?

Оптужени Лукачевић: Док сам био командант Санџака водио сам борбе најпре код Пријепоља, Пљеваља и Прибоја.

Јавни тужилац: Значи свега три борбе?

Оптужени Лукачевић: Нису то биле три борбе, то је био читав низ борби. Ја означавам само секторе.

Јавни тужилац: Да ли вас је у тим борбама помагао окупатор?

Оптужени Лукачевић: Није! Тада сам водио и борбе против окупатора, односно против Немаца. У тим борбама погинуо је један командант бригаде.

Јавни тужилац: Када сте били у Фочи, заједно са Дражом Михаиловићем, зар нисте видели да се тамо налазе истовремено и италијанске трупе? Према томе ви и јединице Драже Михаиловића добијали сте и храну од њих.

Оптужени Лукачевић: Нисам видео!

Јавни тужилац: Док сте били командант у Црној Гори вама се приписује да сте попалили извесан број кућа и села? Испричајте нам то сада, где сте то чинили, када, и по чијем наређењу.

Оптужени Лукачевић: Када сам примио команду првог корпуса дошао је напад јединица косовског комитета. После једног састанка, који су они имали са претставницима усташа, одржаног у селу Годијеву, попалили су читав низ српских села. Тада сам ја на брзу руку прикупио људство и пошао да браним та села. У току борби разбијене су те формације. Никаква наређења у томе погледу нису дата. Ја сам свуда спречавао да се такво што чини. Гдегод сам био није извршена ниједна паљевина, нити је ико убијен. Учествовао сам у борбама против Немаца. Када је једном убијен један човек, ја сам наредио да се тај четник стави под преки суд. Шест сати иза тога изречена је пресуда, и тиме је тако нешто спречено у самом зачетку.

Претседавајући: Када сте дошли као делегат врховне команде у Црну Гору, казали сте, да нисте имали командовање. Ко вас је послао и са каквим овлашћењима?

Оптужени Лукачевић: Дошао сам са овлашћењима врховне команде као делегат, а дужност делегата није била да командује, него да контролише и да пренесе извесна наређења врховне команде.

Јавни тужилац: Против вас има много пријава из Црне Горе. Има пријава да сте многе људе стрељали. У доказном поступку биће вам то прочитано. Ја вас упозоравам да суду објасните то због чега има толико пријава.

Оптужени Лукачевић: По мом наређењу није стрељан ни један у Црној Гори.

Јавни тужилац: Значи да за све време четири године нисте стрељали никога?

Оптужени Лукачевић: Нисам!

Јавни тужилац: Демантоваће вас изјаве људи.

Оптужени Лукачевић: Демантују ме људи где сам био шест недеља, а не људи где сам провео две године.

Јавни тужилац: Како то објашњавате?

Оптужени Лукачевић: Ако дозволите да позовем оне које сам спасао, породицу Душана Ивовића и друге.

Јавни тужилац: Када би Калабића довели овде и он би рекао да је спасао некога. Да ли сте, кад сте били у иностранству, рекли југословенским емигрантима да су четници са окупатором?

Оптужени Лукачевић: Јесам!

Јавни тужилац: Јесу ли вам Пурић и остали емигранти одобрили такву сарадњу?

Оптужени Лукачевић: Ништа нису одобравали. Ја сам одговарао на оно шта су питали. Нису одобравали ту сарадњу. Од њих једино сам разговарао са Пурићем, јер пре мене изишао је из земље велики број официра штаба Илије Бирчанина, и они су дали прецизне податке.

Јавни тужилац: Да ли сте били командант Херцеговине и Санџака, командант радних јединица?

Оптужени Лукачевић: Нисам!

Јавни тужилац: Јесте ли наређивали мучење људи?

Оптужени Лукачевић: Нисам!

Јавни тужилац: Како се зове партизан за кога кажете да се излечио у вашој болници?

Оптужени Лукачевић: Његовог имена се не сећам, али знам да је из Среза приспољског.

Јавни тужилац: Јесте ли наредили у селу Шекулару да се батина 20 лица?

Оптужени Лукачевић: Нисам!

Јавни тужилац: Је ли батинано у селу?

Оптужени Лукачевић: Ја не знам колико, али знам да је батинано. Ко је батинан не знам.

Јавни тужилац: Јесте ли наредили да се у Срезу андријевичком батинају два човека и две жене?

Оптужени Лукачевић: Нисам!

Јавни тужилац: Јесу ли их батинали?

Оптужени Лукачевић: Јесу!

Јавни тужилац: Јесте ли наредили да се у селу Дончићима батина 30 лица?

Оптужени Лукачевић: Нисам!

Јавни тужилац: А јесу ли батинана та лица?

Оптужени Лукачевић: Не знам!

Јавни тужилац: Кад сте се пребацили на обалу и са обале пребацили за Италију да ли вам је неко помагао од окупатора?

Оптужени Лукачевић: Нико!

Јавни тужилац: Да ли сте са знањем Италијана извршили пребацивање?

Оптужени Лукачевић: Не може бити говора о знању Италијана, кад је Италија капитулирала.

Јавни тужилац: Кога је то месеца било?

Оптужени Лукачевић: Јануара месеца.

Јавни тужилац: Да ли са знањем Немаца?

Оптужени Лукачевић: Не, нипошто!

Јавни тужилац: Којим сте се средством пребацили?

Оптужени Лукачевић: Једном енглеском ратном лађом.

Јавни тужилац: При пребацивању до обале јесу ли вам помагали окупатори?

Оптужени Лукачевић: Не!

Јавни тужилац: Ко је од врховне команде одржавао везе са извесним наоружаним групама у Албанији и које су то биле групе и формације?

Оптужени Лукачевић: То ми није познато. Само знам да је врховна команда одржавала везе са капетаном Перхишеком.

Јавни тужилац: Перхишек вероватно одржавао је везу са албанским католицима. Јесу ли били ти националистички Албанци у сарадњи са окупатором?

Оптужени Лукачевић: То ми није познато!

Јавни тужилац: Вама је познато да је Дража Михаиловић имао огромне количине новца. Да ли можете испричати колике су количине новца имали?

Оптужени Лукачевић: Ја знам кад је новац примљен: 1942 године у почетку. Један део новца пао је у руке Италијанима погрешно бачен из авиона. У више махова бацан је новац, колико не знам, само знам да је већа количина у италијанским лирама, у америчким доларима и енглеским фунтама. Овај новац да ли су слали Енглези или наше власти, ја не знам. Новац је употребљаван онако како је располагао генерал Михаиловић, који је водио о њему рачуна за све време свога командовања. Новац

није био распоређиван по некој шеми, или сразмерно, него онако како је он налазио за сходно.

Јавни тужилац: Молим вас, одговорите на питање: Када сте дошли из иностранства шта вам је испричао пуковник Новаковић?

Оптужени Лукачевић: Пуковник Новаковић испричао ми је да је сарадња врховне команде и Немаца у пуном јеку.

Јавни тужилац: Ко је склопио споразум о сарадњи?

Оптужени Лукачевић: Споразум о сарадњи склопили су генерал Трифуновић и Живко Топаловић.

Јавни тужилац: Да ли су по том споразуму Немци имали обавезе за снабдевање? Шта је Новаковић о томе причао?

Оптужени Лукачевић: Новаковић није знао ништа.

Јавни тужилац: Ви сте претходно казали да вам је рекао да је споразум склопљен о сарадњи.

Оптужени Лукачевић: Ја не могу да кажем ни овако ни онако. Споразумели су се у нечему.

Јавни тужилац: Ви сте у претходној истрази казали да је Пурић упутио поруку генералу Михаиловићу: Краљева влада поручује да се четници уздржавају од борбе, али нека припуцавају да би се видело како се боре за слободу.

Оптужени Лукачевић: Тим речима не. Али ја сам рекао да су Пурић и другови казали да, док је он претседник, он и краљ биће на линији.

Јавни тужилац: У ком месецу 1943 године је примљено од Драже наређење да се, ако се негде води борба са Немцима, прекине и да се концентришу све снаге за борбу против партизана?

Оптужени Лукачевић: Новембра месеца 1943 године, што је био један од разлога мог одласка у врховну команду. У депеши је стајало овако: „Све снаге треба ујединити, упутити у борбу против партизана. Успоставити додир са милицијама и прекинути борбу са Немцима.“ То нису праве речи депеше, али смисао је тачан.

Претседавајући: Је ли потписао Михаиловић?

Оптужени Лукачевић: Туж депешу потписао је Михаиловић!

Јавни тужилац: На које се то милиције односи?

Господине Михаило

Посла извештају Председника Влада В.В.
 Бр. 110 од 12 септембра 1942. године:

Наше Војскама Краљ одликовао је Вас
 на дан 6. прошлог месеца Орденом Карађорђевог
 са Мачетица IV реда. Ово одликовање одлучено је
 преко наше Влада на дан 6. прошлог месеца. Ово
 извесно дајете Вам Правилу којим је на 6. прошлог месеца
 изашао сав својим доказима најбољим напоменама
 и извештајима које посла на

9. Октобра 1942.
 Краљ Михаило

По Замеснику Председника Влада
 Михаило Краљ
 Ам. Јосифовић В.В. Михаило

Понављајући Краљеву I. Краљ
 Тражили Владају Карађорђе
 сајмљени Краљевина

Својеручно писмо Драже Михаиловића од 9 октобра 1942 го-
 дине којим честита Војиславу Лукачевићу одликовање
 Карађорђевог звездом.

Оптужени Лукачевић: На милиције у Санцаку са ко-
 јима смо били стално у борби.

Јавни тужилац: Чије су то милиције и од кога су
 састављене?

Оптужени Лукачевић: Од муслиманског становништва.

Јавни тужилац: По чијим наређењима и упутствима,
 и под чијом командом?

Оптужени Лукачевић: Под командом Немаца.

Јавни тужилац: Дакле, те милиције биле су орган не-
 мачких окупатора?

Оптужени Лукачевић: Јесте!

Јавни тужилац: И депеша је, према томе, била упуће-
 на за сарадњу са Немцима?

Оптужени Лукачевић: Михаиловић када је хтео да

оствари сарадњу није никада наредио. Ретке су депеше где се може стварно казати: Ето, наредио је овде. Али увек оне команданте, који нису хтели сарадњу, остављао је саме и без помоћи, и тиме их приморавао да траже сарадњу.

Претседавајући: С ким?

Оптужени Лукачевић: Са Немцима. Ја знам један случај мајора Рачића. Кад му је наређено 1944 да прими команду над групом јуришних корпуса и да пође заједно са Немцима на Јабланицу, он је рекао: „Па зар сада да и мене уводите у сарадњу?“ Знао да је то рекао.

Јавни тужилац: А је ли Рачић извршио то наређење?

Оптужени Лукачевић: Јесте! Не, није било потребно да се изврши наређење. Дошао је Ђуровић...

Јавни тужилац: И успоставио сарадњу против партизана?

Оптужени Лукачевић: Јесте, тако да, када сам се вратио из иностранства, није било илегалних четника, сви су били сврстани у формације Љотићеве, а под непосредну команду генерала Михаиловића.

Јавни тужилац: Ко је био веза са албанским комитетом?

Оптужени Лукачевић: Ја мислим да је веза ишла преко Рашке, преко бившег сенатора.

Јавни тужилац: Како се звао?

Оптужени Лукачевић: Ђафербег.

Јавни тужилац: А сенатор?

Оптужени Лукачевић: Мислим Шарковић.

Јавни тужилац: Објасните још неке ствари. Да ли вам је познато да је Дража Михаиловић покушао да се повеже са Зервасовим снагама у Грчкој?

Оптужени Лукачевић: Познато ми је да су још раније чињени покушаји, али ко је то урадио не знам. Знао да је потпуковник Павловић 1943 године са једном групом пошао у Грчку да се повеже са Зервасом. Он тај задатак није извршио. Доцније сам сазнао да је Жујовић, шеф кабинета Ђурићевог, имао задатак да успостави ту везу.

Јавни тужилац: Је ли вам познато против кога се Зервас бори?

Оптужени Лукачевић: У иностранству сам сазнао да се Зервас бори против партизана.

Јавни тужилац: Какву је улогу имао Младен Жујовић?

Оптужени Лукачевић: Не знам. Знам само да је почину потпуковник.

Јавни тужилац: Да ли вам је познато да је Дража покушавао да се повеже са каквим струјама у Бугарској?

Оптужени Лукачевић: Јесте. Покушао је да се повеже са земљорадничком струјом преко капетана Куглића, који је имао рођаке у бугарској војсци, а са којима је ступио у додир. Ја сам га упутио у врховну команду и он је после отишао у Бугарску, али не знам тачно.

Јавни тужилац: Да ли вам је познато, ви сте били у врховној команди, да је Дража створио везу са реакционарним снагама околних земаља? Да ли сте то чули од Драже Михаиловића?

Оптужени Лукачевић: Ја нисам чуо од њега, само претпостављам да је циљ био повезивање свих елемената за борбу против партизана на Балкану.

Јавни тужилац: Тојест, Дража Михаиловић радио је на координирању реакционарних елемената на Балкану.

Оптужени Лукачевић: Тако је!

Јавни тужилац: Да ли вам је познато на који је начин Павле Ђуришић пуштен из Немачке.

Оптужени Лукачевић: Јесте, али доцније. Кад је дошао код мене у Голију казао ми је да је побегао из Стрија у Пољској, да му је то треће бекство, и описивао је чак и детаље. Ја сам му поверовао. Доцније сам чуо да од свега тога нема ништа, него да је пуштен од Немаца, и то с извесним задатком.

Јавни тужилац: Кад сте у иностранству приповедали о ситуацији у земљи, јесте ли говорили да партизани сарађују са усташама? О томе се изјасните.

Оптужени Лукачевић: Нисам. У иностранству народноослободилачки покрет схваћен је као страховити хрватски покрет и противсрпски покрет. Ето колико су они имали појма о стварној тежњи овог покрета. Питали су ме да ли постоји велики број Хрвата у том народноослободилачком покрету и ја сам казао да их уствари има велики број.

Јавни тужилац: Објасните ово: Ви кажете да нисте сарађивали са Немцима. Шта значе онда ове ваше речи: „Арнаути су напали комунисте по нашем позиву у Кучима. После дводневне борбе између наших и Арнаута с једне и комуниста с друге стране...” и тако даље. То је ваша депеша.

Оптужени Лукачевић: То је у вези са милицијом.

Молим вас известите ме о резултату разговора са Павлом и одобравате ли наш рад у свему онако како га вам је Павле изложио. ... број 11 (Немци) припремају озбиљну акцију против црвених...“ То је ваша депеша од 11, која се налази на 82 страни дневника примљених и послатих депеша Драже Михаиловића. Ви знате добро ваш потпис, „Пинирам“. То је ваш потпис.

Оптужени Лукачевић: Јесте!

Јавни тужилац: (чита даље наставке из депеша).

Оптужени Лукачевић: Те депеше објављују да сам ја пратио цео ток догађаја и да сам обавештавао врховну команду. А о томе да ли сам ја сарађивао са Немцима, ја мислим нема разговора.

Јавни тужилац: Зашто?

Оптужени Лукачевић: Па који је то четнички командант који није сарађивао са окупатором? Само што ја знам да нисам сарађивао онако како су други. Други су ишли са Немцима руку под руку.

Претседавајући: Има ли одбрана какво питање?

Бранилац Тасић: Ви рекосте, оптужени Лукачевићу, да сте рањени у борби са Немцима?

Оптужени Лукачевић: Рањен сам од Немаца приликом једне мање борбе 1942 године у близини Одвраћенице.

Бранилац Тасић: А доцније?

Оптужени Лукачевић: Рањен сам затим код Фоче од усташа, а после тога у борби са партизанима.

Бранилац Тасић: Зашто сте смењени у Херцеговини?

Оптужени Лукачевић: Зато што сам хтео да прекинем односе са окупатором.

Бранилац Тасић: Када је то било?

Оптужени Лукачевић: У јулу 1942 године.

Бранилац Тасић: Од кога сте то дознали?

Оптужени Лукачевић: Сазнао сам од потпуковника Новаковића. Доцније је наредник Алекса Кисић унапређен у чин потпоручника у циљу да мене замени. Тај Кисић је извршио атентат на потпуковника Новаковића.

Бранилац Тасић: Када је извршен атентат?

Оптужени Лукачевић: То је било новембра 1944 године.

Бранилац Тасић: Када је Лукачевић као важна војничка личност био у непосредној близини Драже Михаиловића по повратку из иностранства, да ли је тога дана у дворишту куће видео окривљеног Ђуру Ђуровића?

Претседавајући: О томе се Ђуровић већ изјаснио и ви, ако сте присуствовали суђењу и пажљиво слушали, могли сте то чути. Оптужени Лукачевићу, реците ми да ли је постојала могућност да људи који се крећу у близини Драже Михаиловића дознају за сарадњу Драже Михаиловића са окупатором?

Оптужени Лукачевић: Постојала је могућност!

Претседавајући: Мислите ли ви да ли је постојала могућност у јулу 1944 године да људи из националног комитета сазнају за Дражину сарадњу са Немцима?

Оптужени Лукачевић: За један део људи из националног комитета не знам. Потпуковник Новаковић рекао ми је да има велики прилив интелектуалаца из Београда и свих крајева који долазе као сарадници Недићеви. Дошли су „да се ваде“, као да ми можемо да некога извадимо. А они остали који долазе, потпуно су необавештени и немају појма ни о чему.

Претседавајући: Па зашто су онда дошли?

Оптужени Лукачевић: Не знам ја, то су утисци Новаковића. Свако ко је дошао у врховну команду могао је бити убеђен у сарадњу.

Претседавајући: Јесу ли имали они објективних могућности да то сазнају?

Оптужени Лукачевић: Онај који је знао да нас толерирају Немци и ми њих, било му је јасно.

Јавни тужилац: Још једно питање молим да претседавајући постави оптуженом: Да ли су људи из најближе околине Драже Михаиловића, као што су Аксентијевић, Ђуровић и други, имали могућности да буду обавештени о сарадњи четничких команданата и самог Драже Михаиловића са окупатором?

Оптужени Лукачевић: За Мољевића сигурно знам да је био обавештен, а за остале не могу да кажем.

Претседавајући: Углавном постојале су могућности?

Оптужени Лукачевић: Постојале су!

Оптужени Ивковић: У вези са изјавом окривљеног Лукачевића да је свако ко се налазио у близини врховне команде могао да сазна за сарадњу, молио бих да поставим питање да ли су то могли да сазнају људи који су били стално ту, или и људи који су дошли на један дан.

Претседавајући: Суду је било потребно да сазна само да ли су постојале објективне могућности за оне који су се интересовали за нешто, да могу то и сазнати. Суд је добио обавештење о томе од оптуженог.

Оптужени Ивковић: Господине председавајући, то је...

Претседавајући: То је околност коју ви хоћете да употребите као одбрану.

Оптужени Ивковић: Окривљени Лукачевић је изјавио да се то крило као змија ноге. Молим вас да се то има у виду.

Претседавајући: Ви бисте хтели да створите утисак да се то крило тако како би то ви користили. Окривљени је јасно рекао да се од њега крило 1941, 1942 и 1943, а после се увелико говорило, док није потпуно пукло 1944 и сваком било јасно сем вама... Данашњи претрес завршавам с тим да се сутра настави у осам часова пре подне.

Четврти дан суђења: 1 АВГУСТ 1945 ГОДИНЕ

Саслушавање Аћима Слијепчевића

(Суђење је почело у осам часова).

Претседавајући: Наставља се суђење др Ђури Ђуровићу и осталима. Нека се доведе оптужени Аћим Слијепчевић. (У салу улази оптужени) Ви сте Слијепчевић Аћим?

Оптужени Слијепчевић: Јесам!

Претседавајући: Позивам вас у име Суда да истину говорите, јер ће вам то само олакшати ситуацију. Да ли сте оптужницу прочитали и разумели?

Оптужени Слијепчевић: Јесам!

Претседавајући: Осћате ли се кривим?

Оптужени Слијепчевић: Не осћам се кривим у потпуности.

Претседавајући: Изјасните се по оптужници, држећи се при том ствари које су тамо изнете, без неких нарочитих опширности.

Оптужени Слијепчевић: Господине председниче, господо судије, мене тужилац у својој оптужници тужи да сам још у Каиру био поверљиви Дражин официр. Међутим, ја сам из најчеститијих побуда као активни ваздухопловни официр дошао у земљу са Средњег Истока авионом и скочио сам на Копаоник, којом сам приликом сломио ногу, да се борим против окупатора. У оптужници тужилац наводи, а ја могу да се позовем на потпуковника Миодрaга Лозића, који се сада налази у Југословенској армији, и Милутина Перишића, маринског официра, који се такође налази у Југословенској армији, за ствари које не одговарају стварном стању. Ја сам се још 1941 године јавио да идем у земљу да се борим против окупатора. Ти исти официри били су на курсу за обучавање у експлозивној саботажи против окупатора. Ја молим да се позове на суд ђенералштабни потпуковник Лозић, који је из Енглеске отишао у Москву

за војног аташеа, такође и Милутин Перишић. Када је Лозић пошао у Москву ја сам молио да поведе и мене као ваздухопловног официра за свог помоћника. Он је рекао да би то учинио и да је предузео већ извесне мере, али да старешине не дозвољавају.

Јавни тужилац: Оптужница вас не оптужује што нисте отишли у Москву.

Оптужени Слијепчевић: Ја то само цитирам и наводим да нисам био поверљиви официр, него официр југословенске владе коју су признавали Савезници. Даље ме тужилац оптужује да сам као поверљиви официр вршио високе дужности и састављао лажне радиограме за иностранство. Међутим, ја нисам саставио ниједне речи политичке или војничке природе. Ја сам давао само извесне радиограме транспортне природе, и то крајем месеца јула и августа 1943 године. Од септембра месеца 1943 године био сам одређен за начелника ађутантског одељења, али сва моја дужност била је технички рад око унапређења и одликовања.

Претседавајући: То значи посао по персоналним стварима.

Оптужени Слијепчевић: Само у колико се односи на унапређења и одликовања. Премештаје нисам радио. То је вршио организациони одсек оперативног одељења. Моја је била дужност да напишем наредбу и да је однесем на потпис.

Јавни тужилац: То значи послужитељски посао.

Оптужени Слијепчевић: То је посао ађутантске природе.

Јавни тужилац: Начелника ађутантског одељења?!

Оптужени Слијепчевић: Даље, све је то вршено по наређењу претпостављених старешина. Ја сам спроводио чисто технички рад. Ја се позивам на сву господу која су долазила у врховну команду.

Претседавајући: На коју господу врховне команде?

Оптужени Слијепчевић: Прво на Апу Аксентијевића који је био тамо.

Претседавајући: Да се не позивате случајно на Мољевића и да њега не рачунате у господу?

Оптужени Слијепчевић: То не кажем!

Јавни тужилац: Молим да се из сале изведу напоље оптужени Лукачевић и Аксентијевић, пошто би њихово присуство било од штете за исказе.

Претседавајући: Усваја се предлог јавног тужиоца.

Оптужени Слијепчевић: На дужности начелника ађутантског одељења био сам три месеца. Када смо пошли у правцу Калиновика речено ми је да ћемо идеју операција добити на терену...

Претседавајући: Против кога?

Оптужени Слијепчевић: За операције против Народноослободилачке војске.

Претседавајући: Када је то било и које године?

Оптужени Слијепчевић: То је било у децембру 1941 године. Ја сам желео да се извучем из штаба и да одећу у Херцеговину, а не да се борим против народноослободилачког покрета. Када сам дошао у Фочу 19 децембра видео сам разбијене делове четничких одреда који су се повлачили. Наређено нам је да пођемо са групом од 1.000 људи и да се пробијемо до Требевића. Ја сам остао тамо месец дана, одатле сам пошао преко долине Криваје. По наређењу Дражином отишао сам са осталима у долину реке Босне. Ниједна операција није се извршила у току та три месеца.

Претседавајући: Када је то било?

Оптужени Слијепчевић: Месеца децембра, односно јануара и фебруара. Као што сам навео ниједна операција није извршена за то време. Ја молим да ми се наведе само један положај на коме би се борбе водиле под мојим руководством или за које сам ја био израдио план као начелник штаба. Ни један војник...

Претседавајући: Јесте ли требали ви да се још у новембру-децембру 1941 године авионом пребаците код Драже Михаиловића по налогу избегличке владе у Каиру?

Оптужени Слијепчевић: Господине председниче, ја сам се јавио добровољно пре тога 1941 године а не по налогу. У месецу јуну писао сам рапорт да ми сви авијатичари треба да се вратимо у земљу и да се тамо боримо против окупатора. Јер, почели су тамо да нас узимају за прелет авионима из Јужне Африке, а поготову што смо видели неистину коју је изјавио Богољуб Илић, ондашњи активни министар, још у Никшићу 13 априла 1941 године. „Две дивизије, па вероватно и три, већ су прешле грчку границу“. Пред нама се отворила слика опет неког фронта. Зато је нас 20 авијатичара, пилота-ловаца, село у два три авиона да летимо у Грчку...

Претседавајући: Али ви не одговарате на моје питање: По завршетку експлозивног курса 1941 године да ли сте били одређени да прелетите и да се скупите код Драже Михаиловића с тим да му донесете радио станицу?

Оптужени Слијепчевић: Јесте. било је то, али по мојој жељи да се вратим у земљу, да се борим против окупатора.

Претседавајући: Да ли је требало да донесете шифру за рад са избегличком владом?

Оптужени Слијепчевић: Ја о томе нисам знао, али кад сам пошао дали су ми шифру и радиостаницу са једним радиотелеграфистом.

Претседавајући: Каква је директива била од Илића за Дражу Михаиловића?

Оптужени Слијепчевић: Тада је био пуковник Ракић. Када сам полазио њему је дао директиве Богољуб Илић. Обе директиве састојале су се у томе: да се поручи Дражи Михаиловићу да не диже општи устанак и да објасни тамо ситуацију која влада у Каиру. Тада је био расцеп у официрском кадру.

Претседавајући: Тада нисте успели да се пребаците?

Оптужени Слијепчевић: Не, него тек 1942 године у месецу септембру.

Претседавајући: Испричајте нам то ваше пребацивање у септембру 1942. Код кога сте се спустили, шта сте донели и тако даље.

Оптужени Слијепчевић: Другога септембра 1942 године дигао сам се са једнога аеродрома на Суецком Каналу и ноћу, око једанаест часова, скочио сам са падобраном на Копаоник где је био потпуковник Кесеровић, који је тада био мајор, том приликом добио сам отворену фрактуру леве ноге. Од потпуковника Ракића нисам добио ништа писмено, него ми је само напоменуо то што сам већ изјавио и дао ми је шифру да се ухвати непосредна веза с њим, односно преко њега са избегличком владом.

Претседавајући: Јесте ли у селу Липову разговарали са Дражом Михаиловићем?

Оптужени Слијепчевић: Разговарао сам са Дражом Михаиловићем. Изнео сам му ово што су ми наредили у Каиру.

Претседавајући: Да ли је Дража Михаиловић био већ упознат са тим или не?

Оптужени Слијепчевић: Мени је изгледало да је био упознат. Када је штаб пошао месеца марта, после Пете офанзиве, када се Дража вратио од Калиновика, онда је мени наредио да водим непотребну комору, други део штаба у коме је било 70 коња са материјалом.

Претседавајући: Када је Дража одлазио за Калиновик?

Оптужени Слијепчевић: Отишао је за Калиновик фебруара 1943 године да води операције које су се тада тамо водиле против партизана. Онда се он вратио преко Пјеваља опет у штаб. То је било у априлу месецу 1943. Тада сам ја, као што сам већ напоменуо, водио тај други део коморе. Било је Енглеза и њихове коморе. Са комором сам стигао у село Српско месеца маја. Није ми познато где су се они налазили, тојест Немци. Ја их никада нисам видео.

Претседавајући: Ко је прихватио врховну команду?

Оптужени Слијепчевић: Њу је прихватио Кесеровић са Раковићем, који су дошли из Српског. Кесеровић са 7 до 800 људи, а Раковић са 1.000 до 1.200 људи. Изгледа да су дошли да отуда извуку сам штаб и, вероватно, да се боре на Лиму са партизанима. Али, ја то не тврдим, само ми је изгледало да су дошли у том циљу. Тада је било партизана на Лиму, али борбе нису вођене.

Претседавајући: Да ли вам је познато да су Италијани били са четницима?

Оптужени Слијепчевић: Чуо сам да су били тамо и да су водили операције око Калиновика. Тамо су била два три официра од стране Италијана и чуо сам да су Италијани давали Павлу Ђуришићу плату за око 1.200 четника, и неке обрске.

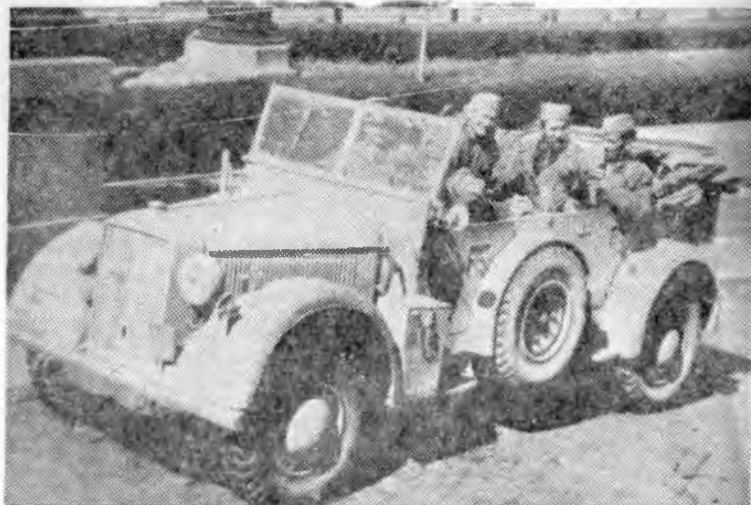
Претседавајући: Шта знате о Дражи и његовој непосредној околини из затвореног положаја, априла месеца, у Фочи?

Оптужени Слијепчевић: Мени није познато, али сам чуо од других како су говорили да је био са својом пратећом четом у стрељачком строју. Борба се водила са партизанима. Савезници су му били Италијани, а да ли је имао везе са њима то ми је непознато... Онда сам ја са том комором пошао преко Санџака и код села Брекова та се комора расформирала. Ја сам ушао у састав штаба. Тада сам молио да идем у Херцеговину. Видео сам да стање у штабу не ваља а поготову што су тамо биле

и мисије. Било ми је чудновато да они посматрају то хладнокрвно.

Претседавајући: Како то: „Не ваља стање у штабу“?

Оптужени Слијепчевић: Видео сам да нису имали намеру да прекидају братоубилачку борбу са партизанима и хтео сам да се извучем из штаба на терен да бих повео акцију за помирење. Скупио сам био 40 до 50 војника који су се одвојили од Драже у току операција негде

Четнички командант Павле Ђуришић (у средини) са Немцима и четницима у аутомобилу пред зградом Народне скупштине у којој се налазила команда и Недићево „министарство“

око Калиновика. Они су били негде растурени, сигурно у току бежања. Симић, који је данас у Југословенској армији, и ја, отишли смо. Од села Равна, испод Ужица, он је мене вратио. Када сам се вратио у штаб рекао је да сам му потребан за административне послове и да не могу отићи на терен. При томе питао ме је шта ми је Душан Слијепчевић, који је погинуо као политички комесар у једном селу код Шапца. Показао ми је фотографије и рекао да је његова породица партизанска.

Претседавајући: Шта је било са оних 40 или 50 људи, и куда сте отишли?

Оптужени Слијепчевић: Отишао сам у Херцеговину. Међутим, војници су остали и не знам шта је са њима даље било.

Претседавајући: Какав сте задатак добили од Драже Михаиловића?

Оптужени Слијепчевић: Добио сам задатак да организујем један летећи корпус.

Претседавајући: Шта је био задатак тога корпуса и какав је његов састав?

Оптужени Слијепчевић: Корпус је бројао око 500 до 600 људи и имао је задатак да се бори против партизана. Ја нисам тако мислио али нисам смео да кажем, јер сам знао да ће ми отићи глава.

Претседавајући: Је ли тај корпус имао задатак да интервенише на терену где треба да се затискују рупе, за претресање терена и тако даље?

Оптужени Слијепчевић: Ја не знам. Нисам добио ништа написмено. Вероватно да је био такав задатак.

Претседавајући: Реците суду: да или не!

Оптужени Слијепчевић: Ја мислим да јесте. У штабу је тада био један канадски официр који је био Србин. Ја сам га спасао.

Претседавајући: То је ваша дужност да спасавате наше Савезнике. Када сте се вратили из Херцеговине по организовању овог летећег корпуса на какву сте дужност отишли?

Оптужени Слијепчевић: Нисам дошао из Херцеговине него из села Равни, јужно од Ужица, и нисам прелазио Дрину. У штабу сам имао дужност да спремам текстове око унапређења неких официра. То сам радио око четрдесет дана. Ти извештаји нису ишли из моје руке пре него што их је прегледао потпуковник Лалатовић. Никакав други извештај оперативне или политичке природе нисам слао.

Претседавајући: А преко „Вила Ресте“ слали сте извештај о вашем раду о стању четничких организација, о снази и раду партизана, и транспорту?

Оптужени Слијепчевић: Јесте, слати су извештаји преко „Вила Ресте“, али сам ја писао само извештаје о транспорту, а оне оперативне и политичке природе вршио је само потпуковник Лалатовић.

Претседавајући: Да ли је садржај тих извештаја и тон био непријатељски?

Оптужени Слијепчевић: Јесте, тон је био непријатељски. Такве депеше радио је потпуковник Лалатовић са Дражом.

Претседавајући: Поред те функције какву сте функцију још имали?

Оптужени Слијепчевић: Када је премештен штаб бринуо сам се о расподели кућа и обезбеђењу штаба.

Претседавајући: Јесте ли ви били начелник ађутантског одељења?

Оптужени Слијепчевић: Био сам у септембру 1943 године.

Претседавајући: Свакако за начелника штаба и за ађутанта мора доћи поверљива личност?

Оптужени Слијепчевић: Ја сам вршио само личне послове, личне природе, и они су мене поставили наредбом. То је само форма, господине председниче, јер ја сам само ишао код Драже, он ми је наређивао, а ја сам нотирао и доцније писао.

Судија Станковић: Шта знате о неком пакту Војислава Лукачевића са Немцима?

Оптужени Слијепчевић: Кад се вратио Павле Ђуришић из ропства, мислим у новембру 1943, у штаб, онда је отишао на терен и, негде око Прибоја, преузео команду за Црну Гору и Санџак. Војислав Лукачевић био је с њим и тада је стигла нека депеша од стране Цветића да је Лукачевић потписао пакт са Немцима и да од њих добија муницију и храну.

Судија Станковић: Кад је то било?

Оптужени Слијепчевић: Мислим новембра 1943, око Прибоја.

Судија Станковић: Јесте ли ви отступали са командом Драже Михаиловића из Србије?

Оптужени Слијепчевић: Јесам.

Судија Станковић: Знате ли за сарадњу Драже Михаиловића и Немаца, где су састанци били, и ко је на њима учествовао?

Оптужени Слијепчевић: На Пашиној Равни 1943 новембра месеца били су неки састанци, најужи, на којима је био Дража. Био је и Трифуновић, потпуковник Балетић, Лалатовић. Да ли је био Новаковић, не знам. Новаковић ми је рекао да је Трифуновић отишао на неку седницу. Новаковић је рекао да је он вероватно отишао на терен око Чачка, да се састане са Немцима. Да ли се

састао не знам. Једино је тачно то да после тога никада нисмо били гоњени од стране Немаца, јер пре тога било је гоњења на Јеловој Гори и на Ђетињи. У септембру месецу 1944, у Пражани, наишао сам са неколико другова, са два три друга, на једну кућу. Приметио сам неку гужву. Свратим тамо и чујем да је дошао неки Немац Штеркер. Тамо је био и пуковник...

Претседавајући: Је ли био Дража Михаиловић?

Оптужени Слијепчевић: Јесте!

Претседавајући: Дража је био са Штеркером?

Оптужени Слијепчевић: Јесте!

Претседавајући: Добро. Друго суд не интересује. Нас је интересовало да ли је Дража био са Штеркером. На-ставите.

Оптужени Слијепчевић: У селу Велики Бошњак, односно Драгиње, било је предвече, касније, тамо је био и командант Београда Пво Павловић, а касно увече стигао је Дража са Лаковићем. Питао сам Ива Павловића, а он ми је рекао да је чуо да Дража има састанак са Нојбахером. Да ли је имао састанак нисам могао да утврдим. У Средњем код Сарајева рекао је потпуковник Баћевић, да је Дража имао састанак са тим Штеркером и да је био на састанку и Милан Аћимовић, Иво Павловић...

Судија Станковић: Откуда су дошли?

Оптужени Слијепчевић: Они су дошли, како сам чуо, из Беча од Нојбахера. Онда, са Недићем, чуо сам, да је имао састанак у селу Скакавицама, мислим јула или августа 1944.

Судија Станковић: Јула?

Оптужени Слијепчевић: Августа 1944.

Судија Станковић: Је ли то било у време заседања централног националног комитета?

Оптужени Слијепчевић: Не знам кад је то било. Кад смо ми били у Скакавицама може се знати.

Претседавајући: Да ли је састанак Драже Михаиловића са Недићем био нарочито скривен, или се могло сазнати за њега?

Оптужени Слијепчевић: Био је нарочито скривен.

Претседавајући: А ко је сем Драже Михаиловића присуствовао том састанку?

Оптужени Слијепчевић: На том састанку били су још

потпуковник Балетић, Лалатовић, Никола Миликић, и ордонанс официр Радовановић. Било је касно увече...

Претседавајући: Одакле сте сазнали?

Оптужени Слијепчевић: Сазнао сам касније од Радовановића. Рекао је: „Имали смо састанак са Недићем!“. Касније, кад је дошао Иво Павловић, и он ми је причао да је био на састанку.

Претседавајући: А знате ли за састанак Бућкаловића?

Оптужени Слијепчевић: Знам. Кад смо стигли позвао ме је Дража, ја сам предао оставку, и тамо је био Штеркер. Тамо је био и Аћимовић, био је и Костић.

Претседавајући: Ко је тај Костић?

Оптужени Слијепчевић: Секретар Љотићев, чуо сам. Били су Иво Павловић и Штеркер.

Претседавајући: Шта је ту решено?

Оптужени Слијепчевић: Ја не знам шта је решено са тим Штеркером, али сам разговарао са Ивом Павловићем. Рекао је да су дошли отуда од Љотића и Недића, из Словеније однекле, да се Дража повуче ка Словенији са својим снагама.

Претседавајући: Кад су пошли и у чијим су униформама били?

Оптужени Слијепчевић: Сутрадан, кад се Ђуришић сцепио од Драже и Баћевића, отишао сам од њега. Пошао сам кроз једно село тамо где је био штаб Ђуришића. Прошао је један аутомобил у коме су били Штеркер, Дамјановић...

Претседавајући: У каквом оделу?

Оптужени Слијепчевић: Ја нисам видео, чуо сам да су отишли у немачким оделима.

Претседавајући: Сви? Значи и генерал Дамјановић био је у немачкој униформи? Према томе нама је била јасна сарадња Драже, Недића и Немаца.

Оптужени Слијепчевић: Јесте! Постала ми је јасна од оног дана кад сам видео Дражу са Штеркером.

Претседавајући: Отпре није?

Оптужени Слијепчевић: Није ми била позната потпуно, потврдно, али сам сумњао.

Претседавајући: И даље сте остали?

Оптужени Слијепчевић: Ја нисам могао, господине потпуковниче, никако побећи из штаба, прво што сам сломио ногу, друго што ми није био циљ да спасавам само своју главу, него да добијем везу...

Претседавајући: Какву везу? Свуда око вас били су партизани? Од кога везу?

Оптужени Слијепчевић: Ја сам хтео да идем у Херцеговину да тамо међу својим сељацима иведем талас помирења са партизанским јединицама. Из штаба се није могло побећи. Новембра месеца 1944 побегла су четири војника. Они су ухваћени на десетом километру и стрељани.

(Претседавајући позива др Ђуру Ђуровића да напусти дворану).

Претседавајући: Каква је то радиостаница била код Чачка?

Оптужени Слијепчевић: Код Чачка је била једна радиостаница, радиотелеграфска, за коју сам чуо, а чији је директор био др Ђура Ђуровић. Слали су му извештаје за пропаганду које је он упућивао преко радиа Фотићу за Америку.

Претседавајући: А где је била тада ваша команда?

Оптужени Слијепчевић: Ја мислим да је била на Черници.

Претседавајући: Ви сте са врховном командом кренули за Босну. Да ли је остао неко?

Оптужени Слијепчевић: Остао је капетан Раковић, негде око Чачка, са својом радио-станицом.

Претседавајући: Да није то иста станица?

Оптужени Слијепчевић: Ја не знам.

Претседавајући: Је ли та станица Раковићева имала везу са врховном командом?

Оптужени Слијепчевић: Имала је везу.

Претседавајући: Јесте ли чули за национални комитет?

Оптужени Слијепчевић: Чуо сам за неки конгрес у селу Ба на коме низам био. Сећам се да је издата нека декларација.

Претседавајући: Да ли је из врховне команде дата иницијатива за то? Шта се хтело са тим комитетом?

Оптужени Слијепчевић: Сигурно то да изгледа као неко политичко представништво.

Претседавајући: Да ли је тај комитет уважаван?

Оптужени Слијепчевић: Не знам!

Претседавајући: Јесте ли слушали о покољима које су четници вршили?

Оптужени Слијепчевић: Ја сам слушао људе који су се жалили на Калабића што убија људе који су на терену.

Претседавајући: Како се у врховној команди гледало на те злочине?

Оптужени Слијепчевић: Дража Михаиловић тражио је да се убиства врше са судом.

Претседавајући: Да ли је централни национални комитет чинио какве кораке због тих убистава?

Оптужени Слијепчевић: Ја се не сећам тога.

Претседавајући: Јесте ли чули шта о покољима код Чајнича?

Оптужени Слијепчевић: Не знам!

Претседавајући: А Павле Ђуришић?

Оптужени Слијепчевић: Чуо сам да је вршио акцију и борбу са муслиманима и да је палио села.

Претседавајући: Да ли је он био под командом Драже Михаиловића?

Оптужени Слијепчевић: Био је!

Претседавајући: Да ли сте чули штогод да су у Горњем Милановцу напали и предали Немцима групу партизана?

Оптужени Слијепчевић: То нисам чуо!

Претседавајући: Да ли вам је познато о црним тројкама и о убијању грађана само зато што нису били њихови симпатизери?

Оптужени Слијепчевић: Чуо сам да је код појединих команданата било тога под руководством Калабића и Рачића.

Претседавајући: Да ли је Дража Михаиловић предузео што против тога?

Оптужени Слијепчевић: Није ми познато.

Претседавајући: Ко је био „Кондор“?

Оптужени Слијепчевић: То је био Радовић, командант ужичког корпуса.

Претседавајући: Говорило се да он кондорише.

Оптужени Слијепчевић: Изгледа да се то тицало само пљачке.

Претседавајући: Не, него да је лично касапио народ.

Јавни тужилац: И онда се казало да, рецимо тај и тај, кондорише. Ви сте имали прилике да чујете кад Дража Михаиловић пита: „Да ли тај и тај кондорише?“

Оптужени Слијепчевић: Ја мислим да је то било само у смислу пљачке.

Претседавајући: Да ли је Ђуровић имао слободу састављања извештаја које је давао, или му је све давано готово од врховне команде?

Оптужени Слијепчевић: Из врховне команде слао му је Лаловић, а извештаји су потписивани са „Фан-Фан“.

Претседавајући: Да ли вам је позната директива, како треба да се састављају извештаји?

Оптужени Слијепчевић: Није ми позната.

Претседавајући: Сигурно, јер је основна линија била да се напада народноослободилачки покрет.

Оптужени Слијепчевић: Свакако.

Претседавајући: Ви сте 1942 године из Каира путовали код Драже Михаиловића?

Оптужени Слијепчевић: Јесте!

Претседавајући: Били сте командант позадине, једног дела.

Оптужени Слијепчевић: Јесте. Начелник ађутантског одељења.

Претседавајући: Радили сте на радиотелеграмима?

Оптужени Слијепчевић: На телеграмима транспортне природе.

Претседавајући: У организацији Драже Михаиловића?

Оптужени Слијепчевић: Јесте!

Претседавајући: Јесте ли били начисто с тим да је организација Драже Михаиловића издајничка?

Оптужени Слијепчевић: Начисто сам с тиме да је организација његова крива за овај грађански рат.

Претседавајући: Тако?

Оптужени Слијепчевић: У борби са партизанима. Ја сам дошао као војник и он је био надлежно постављен за команданта југословенске војске у отаџбини од стране краља и владе, која је била призната у свету.

Претседавајући: Зар би ви слушали владу и краља који директно гурају народ у пронаст, уместо да га штите и бране, дакле, да бране онога који вас је школовао и издржавао? Ви налазите да треба бранити извесну владу и извеснога краља који, уместо да бране народ, ступају у службу непријатељу.

Оптужени Слијепчевић: Ја сам дао заклетву и ја по званичној дужности имао сам да извршујем наредбе претпостављених.

Претседавајући: Да, али да извршуете наредбе које се односе на брањење отаџбине.

Оптуђени Слијепчевић: Али ту су владу признавали сви Савезници.

Претседавајући: А да ли су народи Југославије признавали ту владу Југославије?

Оптуђени Слијепчевић: Ја мислим да су признавали.

Претседавајући: Кад сте се на терену нашли, да ли сте проверавали своје мишљење? Јесте ли чули за прво и друго заседање АВНОЈ-а? И како вам је то изгледало уствари? Борбе није било нигде, присталице Драже Михаиловића могле су се шетати слободно.

Оптуђени Слијепчевић: Познато је да они иду напредо са Немцима и да могу да се шетају, а партизани то не могу.

Претседавајући: Кад су вам познате све те чињенице осећате ли се кривим што сте се уврстили у ту организацију?

Оптуђени Слијепчевић: Осећам се кривим што сам припадао ненародној војсци, али ја, као заклет и војник, вршио сам послове који нису били од утицаја на ток рата, ја нисам учествовао ни у једној борби нити сам и једнога војника убио.

Претседавајући: Јесте ли можда били заведени?

Оптуђени Слијепчевић: У толико што је изгледало да покрет Драже Михаиловића није противнародни.

Претседавајући: Да ли сте знали за издајничко сарађивање са окупатором? Шта вам је била дужност као војнику? Да ли је ваша дужност била да урадите нешто противу онога команданта који ради противу земље и народа?

Оптуђени Слијепчевић: Јесте, да га напустим!

Претседавајући: И да га убијете!

Оптуђени Слијепчевић: Ја сам предлагао да се с таквим радом престане. Ја сам и енергичне протесте чинио противу таквог рада и неколико пута сам говорио и на скуповима.

Претседавајући: Јесте ли наступали оштро? И јесте ли наставили да радите са Дражом и да гледате како се Дража Михаиловић слизава са окупатором Штеркером и Мандлом?

Оптуђени Слијепчевић: Ја сам видео.

Претседавајући: Осећате ли се кривим?

Оптуђени Слијепчевић: Осећам се кривим утолико што сам помагао том покрету.

Претседавајући (Диктира деловођи): Запишите: „Уто-
лико, уколико сам . . .“ и тако даље.

Судија Петровић: Ви се хватате за заклетву коју сте положили краљу. Када се она извршава? Ви се не морате држати заклетве ако видите да тај командант, кога је поставио краљ, иде руку под руку са Немцима. Ко вас разрешава заклетве? Зашто је војска? Је ли ради параде, или су официри зато да пијанче?

Оптужени Слијепчевић: Да се боре против непријатеља.

Судија Петровић: Војска је заштитница отаџбине. Дужност је војника да брани отаџбину. Кад врховни командант иде у издају, каква је дужност војника?

Оптужени Слијепчевић: Да га напусти.

Судија Петровић: Не, да га убије, јер он издаје народ, а војник мора да чува отаџбину свога народа.

Претседавајући: Шта сте, Слијепчевићу, учинили по наредби вашег краља Петра II од 12 септембра 1944 године којом вам је наредио да напустите редове Драже и да се ставите под команду маршала Тита?

Оптужени Слијепчевић: Ја сам хтео онда да идем, али нисам могао.

Претседавајући: Ви сте хтели, а шта сте конкретно учинили?

Оптужени Слијепчевић: Предлагао сам да се обустави грађански рат и да приђемо партизанима.

Претседавајући: Који грађански рат?

Оптужени Слијепчевић: Који је вођен са Народно-ослободилачком војском.

Претседавајући: Народноослободилачка војска није водила никакав грађански рат. Она је испуњавала своју дужност и тукла се са окупатором и слугерањама окупатора. Свугде, увек и на сваком месту тукла се. Једноставно где наиђу окупатор и његове слуге, млати их, а ви сте само: хтели! Чак и краља свога нисте послушали.

Оптужени Слијепчевић: Било нам је онемогућено!

Претседавајући: Дванаестог септембра преко радио Лондона ваш краљ издао вам је наређење да приступите борби против окупатора. Ви сте се позивали на заклетву коју сте положили краљу.

Оптужени Слијепчевић: Ја нисам могао сам да идем. Хтео сам да сви приђемо.

Претседавајући: Имате ли неко питање, јавни тужиоче?

Јавни тужилац: Имам. Јесте ли ви били са врховном командом у Липову?

Оптужени Слијепчевић: Јесам!

Јавни тужилац: Јесте ли ви били командант коморе?

Оптужени Слијепчевић: Ја сам куповао онда намирнице?

Јавни тужилац: А ко вам је дао новац? Немци?

Оптужени Слијепчевић: Дао ми је Дража.

Јавни тужилац: У ком сте месецу били у Црној Гори?

Оптужени Слијепчевић: Од децембра до краја марта.

Јавни тужилац: Је ли било доста хлеба у Црној Гори, доста жита? Па, да, у Црној Гори је доста житарица. Ви сте могли куповати од народа колико сте хтели. Је ли народ гладовао?

Оптужени Слијепчевић: Гладовао је.

Јавни тужилац: Од кога сте онда куповали?

Оптужени Слијепчевић: Давали су Италијани.

Јавни тужилац: А ви сте јело узимали од Италијана. Реците поштено, Слијепчевићу, то је у вашем интересу, да сте јели италијанске макароне и хлеб, хлеб од италијанског брашна.

Оптужени Слијепчевић: Јесмо, али добијали смо преко Павла Ђуришића.

Јавни тужилац: Јесте ли ишли у Колашин? Ви кажете Ђуришић је добијао од Италијана. То је било јело за Дражу. А је ли он ишао тамо када сте ви тамо били?

Оптужени Слијепчевић: Не знам.

Јавни тужилац: Али ви сте јели брашно, хлеб и макароне које су Италијани давали четницима Драже Михаиловића?

Оптужени Слијепчевић: Тачно је.

Јавни тужилац: Шта се стидите? Поштено изнесите. Искреност вам може помоћи! Према томе у Црној Гори вас је хранио окупатор. Је ли тачно?

Оптужени Слијепчевић: Преко Павла Ђуришића добијали смо храну.

Јавни тужилац: Је ли Павле Ђуришић био под командом Дражином?

Оптужени Слијепчевић: Био је под командом Дражином.

Јавни тужилац: Ви сте примали храну од Италијана, јер је и Павле Ђуришић могао да се позове на вас и да каже: Нисам примао од Италијана, него од Слијепчевића! Ви сте били командант коморе и позвани сте били да снабдевате комору храном, материјалом и свиме. Како сте вршили снабдевање врховне команде?

Оптужени Слијепчевић: Није мени стављено у дужност да снабдевам врховну команду, него само да транспортујем тај део.

Јавни тужилац: Шта сте имали у комори?

Оптужени Слијепчевић: У комори смо имали баласт радиотехничког материјала, како нашег, тако и енглеског и оперативни део штаба.

Јавни тужилац: Од кога сте куповали? Од сељака? А сељаци су гладовали.

Оптужени Слијепчевић: Од сељака. Ја имам у архиви све рачуне. То је куповано, то није пљачкано.

Јавни тужилац: Ви не говорите истину, Слијепчевићу! Ви сте комору издржавали од хране добијене од Италијана.

Оптужени Слијепчевић: Нисам, господине тужиоче! Ја сам на терену куповао храну за своју комору. То могу да вам потврде сељаци који се налазе тамо.

Јавни тужилац: Сељаци који нису имали шта да једу продавали су? Зар не видите противуречност. Ви знате да црногорски сељаци нису могли ништа да вам продају.

Оптужени Слијепчевић: У Санџаку сам могао да купим. Ни један једини килограм жита нисам узео од сељака, а да нисам платио.

Јавни тужилац: Ја вас питам не за оно што сте куповали, него за оно што је добијено од Италијана. Ви не одговарате на питања. Молим вас, одговорите на следеће питање: Ви сте били начелник штаба Баћевића. Каква је дужност начелника штаба?

Оптужени Слијепчевић: Да израђује планове које доноси командант.

Јавни тужилац: Који план?

Оптужени Слијепчевић: Планове о нападу и операцијама.

Јавни тужилац: А какве су операције четници водили?

Оптужени Слијепчевић: Тада су вођене операције.

Јавни тужилац: Када сте били тамо?

Оптужени Слијепчевић: Од десетог децембра до краја марта.

Јавни тужилац: Хиљаду деветстотина...?

Оптужени Слијепчевић: ...четрдесет четврте године.

Јавни тужилац: Какве су операције вршиле четничке јединице?

Оптужени Слијепчевић: Када смо ми пошли из Средњег, Баћевић нам је рекао да се изводи напад против партизана код Калиновика.

Јавни тужилац: А јесте ли били у Средњем 1944 године? Јесте ли били 1944 године начелник птаба?

Оптужени Слијепчевић: Не целу годину. Постављен сам десетог децембра.

Јавни тужилац: И каква је операција онда вођена?

Оптужени Слијепчевић: Ниједна операција није извођена за три месеца.

Јавни тужилац: Јесте ли правили планове?

Оптужени Слијепчевић: Нисам! Правно је пуковник Остојић, и то заједно са Павлом Ђуришићем.

Јавни тужилац: А шта сте ви радили?

Оптужени Слијепчевић: Ми смо се договарали о разним питањима, о састанцима...

Јавни тужилац: Четника и усташа?

Оптужени Слијепчевић: Не, то се договарао Павле Ђуришић са пуковником Остојићем. Ми смо остали у Фочи двадесет дана када се водила борба, а после смо прешли преко Јабукe и отишли за Требевић. Касније смо отишли преко Озрена долином Криваје у долину Босне.

Јавни тужилац: Јесте ли се срели са Немцима и усташама и усташком милицијом? Реците поштено!

Оптужени Слијепчевић: Јесмо!

Јавни тужилац: А са Немцима, где?

Оптужени Слијепчевић: Не са Немцима, само са усташама, код Озрена.

Јавни тужилац: Када?

Оптужени Слијепчевић: У марту месецу!

Јавни тужилац: Па шта је било са њима?

Оптужени Слијепчевић: Није било уопште борбе.

Јавни тужилац: Јесте ли се, барем, руковали?

Оптужени Слијепчевић: Нисмо. Прошла је једна колона са пуковником Баћевићем.

Јавни тужилац: Је ли постојао о томе претходни споразум између Баћевића и усташа?

Оптужени Слијепчевић: Он је то урадио са неким официрима.

Јавни тужилац: Са ким је пуковник Баћевић направио споразум да се не напада са Немцима и усташама?

Оптужени Слијепчевић: Са Немцима и усташама.

Јавни тужилац: Добро, дакле, таква је била дужност начелника штаба. Јесте ли одржавали везе са суседним савезницима, са Немцима и усташама?

Оптужени Слијепчевић: Ни једна се веза није одржавала док сам ја тамо био.

Јавни тужилац: Дакле, то је, захваљујући вашој заслуги, била прекинута веза. Је ли сарађивао Баћевић са окупатором? Је ли се слизао са њима, баш слизао? Јесте ли слушали Баћевића?

Оптужени Слијепчевић: Само у толико уколико је Баћевић наређивао покрет. Ја нисам могао ништа учинити.

Јавни тужилац: Јесте ли помагали Баћевићу у сарадњи са окупатором?

Оптужени Слијепчевић: Нисам!

Јавни тужилац: А у штабу? Је ли спадала у делокруг штаба сарадња са окупатором?

Оптужени Слијепчевић: То је он лично водио.

Јавни тужилац: То је штаб водио! Што вас мора да терети то је радио лично Баћевић, а што вас не терети, то је радио врховни штаб. Суде, оптужени је показао крајњу неискреност! Јесте ли познавали Певеца?

Оптужени Слијепчевић: Јесам!

Јавни тужилац: Какве сте имали везе с њим?

Оптужени Слијепчевић: Имао сам службене везе.

Јавни тужилац: Јесте ли били пријатељи?

Оптужени Слијепчевић: Били смо добри пријатељи пошто смо школски другови.

Јавни тужилац: Да ли вам је он показао депеше које су долазиле?

Оптужени Слијепчевић: Јесте, показивао је.

Јавни тужилац: Да ли су те депеше биле и за нас?

Оптужени Слијепчевић: Нису!

Јавни тужилац: Да ли се видело из тих депеша да постоји сарадња са усташама?

Оптужени Слијепчевић: Ја се не сећам тога!

Јавни тужилац: Оптужени Слијепчевићу, ви се не сећате ничега. Сетите се само Калиновика и Прибоја.

Оптужени Слијепчевић: Јесте, око Калиновика и Прибоја биле су борбе заједно са Немцима против партизана.

Јавни тужилац: Ви сте малопре на претседничково питање рекли да до августа 1944 године нисте знали да постоји сарадња Драже Михаиловића са окупатором. Да ли је Баћевић водио борбу око Калиновика и Прибоја и у коме месту?

Оптужени Слијепчевић: То је било 1944 године.

Јавни тужилац: А сада изјавите да ли сте читали депеше да је Лукачевић 1944 године водио борбу заједно са Немцима против партизана?

Оптужени Слијепчевић: Ја сам то већ изјавио.

Јавни тужилац: Ви сте обманули друга претседника када сте рекли да до августа 1944 године нисте знали за сарадњу четника и Немаца у борби против партизана. То доказују чињенице да сте читали депеше Лукачевића да се он бори са Немцима против партизана.

Оптужени Слијепчевић: Знао сам за сарадњу појединих команданата са окупатором. Али за Дражу писам знао.

Јавни тужилац: Ко је добијао депеше?

Оптужени Слијепчевић: Певец, и он их је предавао Дражи.

Јавни тужилац: Да ли се осећате кривим за сарадњу са окупатором?

Оптужени Слијепчевић: Не осећам се у потпуности.

Јавни тужилац: Према томе Дража је добијао депеше од његових људи који су сарађивали са окупатором, а ви сте тамо били и тврдите да нисте криви за сарадњу. Према томе, не морате да одговарате на слично питање, јер је јасно да је ваш рад у команди био издајнички. Је ли вам то јасно?

Оптужени Слијепчевић: Јесте.

Јавни тужилац: Према томе за свој издајнички рад осећате ли се одговорним?

Оптужени Слијепчевић: Ја се осећам одговорним.

Јавни тужилац: Дакле, радили сте у жаринту издајничке акције на врло важним пословима.

Оптужени Слијепчевић: Али ти послови нису били наређења оперативне природе.

Јавни тужилац: Оптужени Слијепчевићу, где сте ви становали када се Дража смештао у једну кућу?

Оптужени Слијепчевић: Близу њега, на сто метара, или пола часа!

Јавни тужилац: Ви сте га помагали и извршивали сте свако његово наређење?

Оптужени Слијепчевић: Јесте, али ађутантске природе, не оперативне или политичке природе.

Јавни тужилац: Је ли вам наредио да формирате летећу бригаду?

Оптужени Слијепчевић: Јесте!

Јавни тужилац: Да је организујете против партизана?

Оптужени Слијепчевић: Јесте!

Јавни тужилац: Јесте ли ви пошли да извршите то наређење?

Оптужени Слијепчевић: Јесте, али га не бих извршио . . .

Јавни тужилац: То да вам верујемо на вашу четничку реч. Рекли сте да сте хтели да одете из врховне команде?

Оптужени Слијепчевић: Хтео сам да се одвојим и да одем у Херцеговину, али ми је Баћевић наредио покрет.

Јавни тужилац: У осталом, суд је ту нека цени искреност сваког и према искренности нека одмерава казну. Ја мислим да је утврђена ваша издаја и ваш издајнички рад на вашем положају у врховној команди Драже Михаиловића. Поставићу вам још нека друга питања. Изложите појединце: ко је био на састанку у Прањанима? Дакле, на састанку Драже Михаиловића са Штеркером?

Оптужени Слијепчевић: Ја сам видео Мољевића, Ђуровића, Аџу Аксентијевића.

Јавни тужилац: Ко је још био из националног комитета?

Оптужени Слијепчевић: Не сећам се!

Јавни тужилац: Да ли је Ђура Ђуровић био унутра, на састанку?

Оптужени Слијепчевић: Био је унутра!

Јавни тужилац: Где сте се ви налазили?

Оптужени Слијепчевић: Ја сам био на средини дворишта пред кућом у којој је био састанак.

Јавни тужилац: Дакле др Ђуровић је био на састанку унутра, у кући. Молим да то уђе у записник!

Претседавајући (диктира): Септембра месеца 1944 године на састанку Драже Михаиловића и Штеркера био је присутан и секретар националног комитета Ђура Ђуровић.

Јавни тужилац: Ко је био посредник између Лукачевића и Немаца када су склопили пакт?

Оптужени Слијепчевић: Чуо сам да је био неки капетан Митић.

Јавни тужилац: Молим да уђе у записник. Какав је био пакт и какву је имао садржину?

Оптужени Слијепчевић: Није ми позната садржина. Прочитао сам две-три депеше од капетана Цветића, који је био командант Јаворског корпуса, у којима је јављано да Лукачевић сарађује заједно са Италијанима и да од њих добија муницију.

Јавни тужилац: Да ли је у тим депешама стајало да се воде борбе против партизана?

Оптужени Слијепчевић: Не сећам се!

Јавни тужилац: То је разумљиво. Када сте добијали муницију било је јасно да је одређена за борбу против партизана. Да ли вам је познато да су четници примали плату од Италијана?

Оптужени Слијепчевић: Јесте, примали су по 1.000 лира од Италијана.

Јавни тужилац: Зар не од Енглеза?

Оптужени Слијепчевић: Од Италијана, а не од Енглеза.

Јавни тужилац: Молим да и то уђе у записник! Када су четници добијали плате од Италијана, да ли вам је свуда јасно да је то била сарадња са окупатором?

Оптужени Слијепчевић: Јесте, они су на терену сарађивали.

Јавни тужилац: Какав је ваш положај био?

Оптужени Слијепчевић: Па, ја нисам примао плату.

Јавни тужилац: Ми можемо да доведемо сада неког другог који ће рећи да ни он није примао плату... Вама је било јасно да су четници под вашом командом примали плату од Италијана, а да ли је било лира код Драже?

Оптужени Слијепчевић: Јесте, било је!

Судија Станковић: Оптужени Слијепчевићу, каква је била дужност тих четника око Ђуровића?

Оптужени Слијепчевић: Они су се борили против партизана.

Судија Станковић: Зар нису то били четници ти који су осигуравали врховну команду, а примали плату од Италијана?

Оптужени Слијепчевић: Јесу.

Јавни тужилац: Сада ћу вам поставити још неколико питања. Године 1943, у пролеће, ви сте били у Липову. Да ли су вођене борбе у то време између Немаца и партизана?

Оптужени Слијепчевић: Чуо сам да су вођене.

Јавни тужилац: Да ли сте ви у то време били у врховној команди и да ли сте становали близу Драже Михаиловића?

Оптужени Слијепчевић: Јесте!

Јавни тужилац: Да ли су у то време четници вршили мобилизацију људства из села у Херцеговини?

Оптужени Слијепчевић: Јесу!

Јавни тужилац: Да ли се знало у то време да је људство пребацивано италијанским камионима?

Оптужени Слијепчевић: Јесте, знало се!

Јавни тужилац: Молим да и то уђе у записник! Јесте ли ви тада сарађивали у свима пословима у команди?

Оптужени Слијепчевић: Јесте, сарађивао сам, али нисам био потпуно активан.

Јавни тужилац: Дакле, ви сте седели у команди, јели тамо хлеб, а нисте ништа радили? Јесте ли ви заповедали ађутантима?

Оптужени Слијепчевић: Нисам, то је било у Црној Гори!

Јавни тужилац: Дакле, били сте једино присутан грађанин. Зар официр кога шаље Божидар Пурић, да седи у врховној команди као присутан грађанин?

Оптужени Слијепчевић: Ја сам онда лечио ногу и покушавао сам да ухватим везу са владом у Каиру.

Јавни тужилац: Јесте ли је ухватили?... Када сте примали извесна писма да ли сте имали прилике да видите каква су упутства?

Оптужени Слијепчевић: То су радили други.

Јавни тужилац: Ви познајете пуковника Бороту?

Оптужени Слијепчевић: Познајем. Он је био командант штаба 100, подручје Сарајева.

Јавни тужилац: Четнички командант?

Оптужени Слијепчевић: Јесте. Постављен од Драже Михаиловића.

Јавни тужилац: Је ли одржавао везе са Немцима?

Оптужени Слијепчевић: Тако сам чуо!

Јавни тужилац: Шта је радио Спасоје Мађић?

Оптужени Слијепчевић: Он је био командант романиског корпуса, он је одржавао везе са Немцима.

Јавни тужилац: Шта су значиле те везе: Да ли да се не нападају или да заједнички нападају партизане?

Оптужени Слијепчевић: Знам да је командант корпуса добијао оружје, тако сам чуо.

Јавни тужилац: Оптужени, слабо одговарате. Да ви нисте присиљени у претходној истрази да дајете исказе?

Оптужени Слијепчевић: Нисам!

Јавни тужилац: Ко је у Београду био претставник Драже Михаиловића? Ко је одржавао везе са Немцима? То ће знати Брана Ивковић?

Оптужени Ивковић: То не знам!

Оптужени Слијепчевић: У августу месецу 1944 године знам да је ишао Раковић.

Јавни тужилац: Какву је улогу имао Рајко Павловић? Какво му је лажно име?

Оптужени Слијепчевић: Ванда! Прочитао сам то у депеши.

Јавни тужилац: С ким је одржавао везе Рајко Павловић?

Оптужени Слијепчевић: Одржавао је везе сигурно и са Немцима и са Љотићевцима.

Јавни тужилац: Кад је дошао Рајко Павловић у врховну команду?

Оптужени Слијепчевић: Новембра 1944 године. Отишао је за Сарајево кад му је рекао Баћевић. Отишао је са једном радио-станицом за везу са муслиманима.

Јавни тужилац: Ви сте све то видели, све то знали и у томе учествовали! Преобучени у немачке униформе Дамњановић и Оцокољић када су пошли за Словенију, какав су имали задатак? Јесте ли чули од врховне команде?

Оптужени Слијепчевић: Онда сам се одвојио.

Јавни тужилац: А какав су задатак имали када су пошли у Словенију?

Оптужени Слијепчевић: То ми није познато. Када сам разговарао са Павловићем рекао ми је да се повлачи Дража ка Словенији.

Јавни тужилац: А шта ће?

Оптужени Слијепчевић: Да прикупи снаге!

Јавни тужилац: И да створи са Немцима „национални фронт“ противу партизана!

Оптужени Слијепчевић: Он је казао да се повлачи да би се тамо груписао.

Јавни тужилац: Шта је Дража говорио у то време пред војницима?

Оптужени Слијепчевић: Да ће остати овде и да није никада касно да се повуче, ако треба.

Јавни тужилац: Је ли околина Дражина знала за са-радњу са окупатором?

Оптужени Слијепчевић: Знала је, колико сам ја ценио.

Јавни тужилац: Сва околина?

Оптужени Слијепчевић: Они који су могли да дођу до депеше.

Јавни тужилац: А је ли се причало о томе?

Оптужени Слијепчевић: Причало се.

Јавни тужилац: Ко је сачињавао околину Драже Михаиловића? Има ли овде на оптуженичкој клупи кога из околине Драже Михаиловића?

Оптужени Слијепчевић: Аца Аксентијевић и Ђура Ђуровић.

Јавни тужилац: Дакле Ђура Ђуровић био је у око-лини Драже Михаиловића.

Оптужени Слијепчевић: Долазио је чешће у штаб.

Јавни тужилац: Да ли се према Ђуровићу имало по-верења?

Оптужени Слијепчевић: Ја мислим да јесте!

Јавни тужилац: А према Аци Аксентијевићу?

Оптужени Слијепчевић: Аца Аксентијевић је спавао заједно са Дражом Михаиловићем.

Јавни тужилац: Колико дуго?

Оптужени Слијепчевић: Били су тамо једно месец дана.

Јавни тужилац: Ви сте оптужени виђали фотографије на којима су сликани четници заједно са окупатором?

Оптужени Слијепчевић: Видео сам две фотографије. Видео сам једну фотографију Калабићеву са Немцима, а видео сам Баћевића, пуковника, са једним италијанским генералом.

Јавни тужилац: Је ли то онај Баћевић што је ишао за Лондон? Дакле видели сте његову фотографију са оку-патором?

Оптужени Слијепчевић: Једну његову фотографију показао ми је командант дринског корпуса Драшковић.

Јавни тужилац: Је ли то пуковник Баћевић који је заједно са Лукачевићем 1944 године ишао у иностранство?

Оптужени Слијепчевић: Видео сам га на слици са једним италијанским генералом.

Јавни тужилац: Јесте ли видели какву слику Лукачевића?

Оптужени Слијепчевић: Нисам!

Јавни тужилац: Значи он је био опрезан... Јесу ли вам познате везе између Хортија и Драже Михаиловића, између мађарске владе и Драже Михаиловића?

Оптужени Слијепчевић: Чуо сам да је био одређен за везу капетан Урошевић, који је долазио два-три пута у штаб.

Јавни тужилац: Шта је био циљ везе?

Оптужени Слијепчевић: Нисам чуо!

Јавни тужилац: Нисте спавали са Дражом, па нисте могли знати. А ко је одржавао везе са бугарском владом?

Оптужени Слијепчевић: Био је послат поручник Лончарић.

Јавни тужилац: Јесу ли четници сарађивали у операцијама са Бугарима противу партизана.

Оптужени Слијепчевић: Није ми познато!

Јавни тужилац: Је ли вам познато да су четници ушли у Пожегу и тамо лумповали са Бугарима?

Оптужени Слијепчевић: Није ми то познато!

Јавни тужилац: Преко кога је и с ким је Дража одржавао везе у Турској?

Оптужени Слијепчевић: Веза је била са командом која се налазила у Каиру. Тамо је био неки Петковић. То је та веза коју је остварио Павле Новаковић.

Јавни тужилац: А ко је био делегат Дражин код Зерваса?

Оптужени Слијепчевић: Био је један капетан.

Јавни тужилац: Како се звао тај? Да вам помогнем, један поручник, Вемић.

Оптужени Слијепчевић: Не знам!

Јавни тужилац: Ко је сачињавао најужу околину Драже Михаиловића?

Оптужени Слијепчевић: Био је тај штаб оперативног одељења. Прво његов помоћник... потпуковник Лалатовић, потпуковник Никола Милекић.

Јавни тужилац: Ви сте били у најужој околини?

Оптужени Слијепчевић: Ја сам увек био у најужој околини као ађутант.

Јавни тужилац: Ко је био од официра водећа личност?

Оптужени Слијепчевић: То су били чланови штаба.

Јавни тужилац: Ви сте били члан штаба!

Оптужени Слијепчевић: Био сам члан штаба.

Јавни тужилац: Ко је још био?

Оптужени Слијепчевић: Био је Слободан Нешић. Од цивила Мулалић, Предавец, генерал Трифуновић, Мољевић.

Јавни тужилац: Је ли постојао цивилни штаб?

Оптужени Слијепчевић: Јесте. Цивилни штаб био је др Мољевић, Мулалић, Предавец. Не сећам се ко је још тада био.

Јавни тужилац: Сећате ли се неког Драгише Васића?

Оптужени Слијепчевић: Драгиша Васић отишао је у Липову заједно са Жујовићем.

Јавни тужилац: А Живко Топаловић?

Оптужени Слијепчевић: Био је у месецу марту 1943.

Јавни тужилац: Је ли Живко често долазио код Драже?

Оптужени Слијепчевић: Ја сам га видео једанпут да је дошао у Азбуковачки срез, а доцније, у марту месецу, у Драгачеву и у Врњцима.

Јавни тужилац: Да ли вам је познато да се Живкова жена заједно са Штеркером одвезла у Београд?

Оптужени Слијепчевић: Није ми познато.

Јавни тужилац: Вама је познато да су држане војничке конференције чланова штаба?

Оптужени Слијепчевић: Познате су ми неке конференције оперативног дела.

Јавни тужилац: Јесте ли присуствовали састанку на Пашиној Гори? Да ли су позивана цивилна лица на конференцију? Тим конференцијама оперативног штаба је ли присуствовао Буровић?

Оптужени Слијепчевић: Ја се не сећам!

Јавни тужилац: Павловић јесте?

Оптужени Слијепчевић: Павловић је био у Оровићу.

Јавни тужилац: Каква је улога Мустафе Мулалића у цивилном штабу?

Оптужени Слијепчевић: Он је био као претставник муслимана.

Јавни тужилац: С каквим циљем?

Оптужени Слијепчевић: Да сврста муслимане у редове Драже Михаиловића.

Јавни тужилац: Је ли у томе успео?

Оптужени Слијепчевић: Није успео!

Јавни тужилац: А зашто? Јесу ли четници клали муслимане?

Оптужени Слијепчевић: Ја не знам зашто није успео.

Јавни тужилац: Да ли вам је познато да ли је Дража Михаиловић издао наређење за образовање црних тројки?

Оптужени Слијепчевић: Није ми познато.

Јавни тужилац: Прецизирајте нам задатак летеће бригаде коју сте требали да створите!

Претседавајући: Оптужени је на то већ одговорио.

Јавни тужилац: Ја нисам задовољан његовим одговором и зато тражим да ту ствар прецизира.

Оптужени Слијепчевић: Он ми је рекао да формирам једну бригаду од јединица у Херцеговини у јачини од близу 600 људи да се бори свакако против партизана. Само о томе у директивама није било ни речи. У ствари ја сам пошао само да бих се извукао из штаба.

Јавни тужилац: Кажете да сте пред полазак видели Божицара Пурића?

Оптужени Слијепчевић: Нисам се с њим никада видео. Он је био у Лондону, а ја сам био у Каиру.

Јавни тужилац: Док сте били у емиграцији да ли сте знали за сарадњу четника са окупатором у борби против партизана?

Оптужени Слијепчевић: Не! Апсолутно нисам знао!

Јавни тужилац: Ви кажете да сте хтели да пођете на терен у циљу измирења са партизанима? Кад сте тај захтев поставили Дражи јесте ли говорили зашто хоћете да идете на терен?

Оптужени Слијепчевић: Не! Нисам смео да му кажем!

Јавни тужилац: Да ли постоји у вашим исказима извесна контрадикција у погледу слања депеша. Да ли сте слали депеше за иностранство?

Оптужени Слијепчевић: Нисам их слао него сам их предавао потпуковнику Лалатовићу.

Јавни тужилац: Депеше са војним информацијама?

Оптужени Слијепчевић: Не! Ја сам слао депеше о транспортима у Моравско-Вардарској Долини. Лалатовић

је примао од мене те депеше и даље их давао шифрантима да раде, а потписивао их је Дража Михаиловић.

Бранилац Тасић: Када сте сазнали за ослобођење јесте ли могли да слушате радио?

Оптужени Слијепчевић: Нисмо могли. Дража је писмено забранио слушање Лондона и других станица. У штабу је само др Андрић био овлашћен да слуша радио, он је био шеф пропаганде и достављао је штабу билтен, који су врло ретко читали остали официри. Ја нисам имао прилике да слушам радио.

Бранислав Тасић: Од када је то стање било такво?

Оптужени Слијепчевић: Дража је забранио слушање радија још откако су га напустили Енглези јула 1943 године. Ми апсолутно нисмо могли знати шта се дешава. Што се тиче његовог сервиса ту су вести могле и да се преиначе... Ни у једној борби нисам учествовао, ниједно наређење нисам издао. Нисам вршио никакву пропаганду нити на каквом јавном збору говорио. Моја је једина дужност била администрација, и то по ађутантским пословима. Док сам био код Баћевића ниједна борба није вођена за та три и по месеца. Било је мало припуцавања код саме Фоче, али ниједан војник није погинуо. Тако исто код села Улабића, код Требевића. Утицао сам на то да се борба избегне.

Бранилац Тасић: Да ли вам је познато да ли је врховна команда имала политичку или специјалну полицију, која је прикупљала податке о сумњивим лицима, и да ли је вршено чишћење?

Оптужени Слијепчевић: Постојала је у самом штабу. Дража је одредио Слободана Нешића да води тајну полицијску службу. Он је водио рачуна о свим лицима и он је то радио лично. Постојало је и пропагандно одељење коме је на челу био Воја Андрић.

(Претседник наређује да се у салу уведу оптужени Ђуровић и Аксентијевић).

Јавни тужилац: Предлажем да се одмах узме изјашњење од Ђуровића и Аксентијевића.

Претседавајући: Оптужени Ђуровићу, устаните! Јесте ли били присутни септембра месеца у селу Прањанима на састанку између Драже Михаиловића и претставника Нојбахера. неког Немца Штеркера?

Оптужени др Ђуровић: Нисам био присутан састанку, али сам био у дворишту.

Претседавајући: Да ли је Ђуровић био присутан састанку између Драже Михаиловића и Штеркера у месецу септембру 1944 године у селу Прањанима?

Оптужени Слијепчевић: Он је улазио и излазио из куће у којој је био састанак.

Оптужени др Ђуровић: Није тачно, господине председниче!

Јавни тужилац: Ви сте, Слијепчевићу, малопре казали да је Ђуровић био унутра, а ви у дворишту?

Оптужени Слијепчевић: Јесте. Тачно сам рекао. Улазили сте, Ђуровићу, и излазили. Тамо су биле две куће. Једна лево, у којој сте спавали, и десна, на средини дворишта, у којој је био састанак. Тамо сам вас виђао често да улазите и излазите из куће.

Оптужени др Ђуровић: Господине председниче, да вам опишем састанак. Присуствовао састанку нисам, и имаћете прилике да ухватите још људи који су били тамо присутни. То на моју судбину неће да утиче, али то је тако!

Јавни тужилац: Када сте дошли, Ђуровићу, у ту кућу?

Оптужени др Ђуровић: Уочи дана састанка стигли смо у село.

Јавни тужилац: Да ли је Штеркер био дошао? Када је он дошао?

Оптужени др Ђуровић: Њега сам видео сутрадан тамо.

Јавни тужилац: Како је он дошао?

Оптужени др Ђуровић: Нисам видео.

Јавни тужилац: Слијепчевићу, ко је био у пратњи Штеркера?

Оптужени Слијепчевић: Мислим да је био Раковић. Не знам ко га је довео и одвео. Мислим Раковић. Не тврдим, јер ми није познато. И не знам да ли је попио тамо.

Јавни тужилац: Шта је вама Дража рекао напољу?

Оптужени Слијепчевић: Пришао је једној групици и рекао да не причамо о томе састанку.

Јавни тужилац: Ко је био у тој групи?

Оптужени Слијепчевић: Био је капетан Стојановић, затим неки Ера Раонић, а било је још неких официра.

Јавни тужилац: Када су сви изишли напоље из собе, јесте ли били присутни?

Оптужени др Ђуровић: Ја сам дошао изјутра.

Претседавајући: Где сте иначе редовно становали?

Оптужени др Ђуровић: Ја сам становао у трећој општини одатле.

Претседавајући: Да ли сте дошли због тог састанка?

Оптужени др Ђуровић: Дошао сам са Дражом Михаиловићем у зору.

Претседавајући: Јесу ли се у врховној команди поједине ствари криле од др Ђуре Ђуровића?

Оптужени Слијепчевић: Колико је мени познато нису.

Оптужени др Ђуровић: Ја не знам на које ствари мислиш, Слијепчевићу?

Јавни тужилац: Да ли су се војне ствари, поверљиве ствари, криле од Ђуре Ђуровића?

Оптужени Слијепчевић: Колико је мени познато нису.

Оптужени др Ђуровић: Откуда он зна да ли су ствари поверљиве?

Јавни тужилац: Јер је он био начелник...

Оптужени др Ђуровић: Ја сам казао каква је улога била Слијепчевића. Трећеразредна, па и четвороразредна, па према томе он није био у стању да види шта се мени поверава или не поверава.

Претседавајући: Оптужени Аксентијевићу, устаните! Јесте ли присуствовали састанку Драже Михаиловића са изаслаником Нојбахера, Немцом Штеркером, у Средњеву код Сарајева, крајем месеца новембра 1944 године?

Оптужени Аксентијевић: Нисам!

Претседавајући: Слијепчевићу, реците ви.

Оптужени Слијепчевић: Рекао сам да су тамо били Баћевић, Аћимовић, Иван Павловић и Штеркер.

Претседавајући: Оптужени Слијепчевићу, јесте ли ви слушали поверљиве војне ствари у врховној команди Драже Михаиловића?

Оптужени Слијепчевић: Нисам.

Претседавајући: Јесу ли те ствари скриване од Аксентијевића и Ђуровића? Реците ви, Аксентијевићу!

Оптужени Аксентијевић: Од мене су скриване ствари као и од сваког другог, баш оне које вас интересују.

(У сали смех).

Претседавајући: И поред тога што сте са Дражом Михаиловићем спавали у истој соби?

Оптужени Аксентијевић: И поред тога.

Претседавајући: Хоћете ли да ми дозволите један савет? Са судом не правите трговину! Колико сте дуго спавали са Дражом Михаиловићем?

Оптужени Аксентијевић: Можда читава два месеца.

Претседавајући: Лукачевићу, устаните. Јесте ли ка-

кав уговор закључили са Немцима у погледу сарадње између Немаца, с једне стране, и вас, као четничког команданта, с друге стране?

Оптужени Лукачевић: Нисам закључио никакав уговор.

Претседавајући: Оптужени, Слијепчевићу, кажите ви.

Оптужени Слијепчевић: Биле су две три депеше у којима се каже да је Воја Лукачевић сарађивао са Немцима и закључио уговор у новембру 1943 године, онда када је Павле Ђуришић примио команду у Санџаку. Примао је од Немаца муницију и храну. Тако је стајало у депешама.

Оптужени Лукачевић: Слијепчевићу, ја тражим од тебе да до ситница изнесеш временски када је примио команду Ђуришић.

Оптужени Слијепчевић: Команду је примио Павле Ђуришић...

Претседавајући: Према томе, Слијепчевићу, је ли закључио споразум или не?

Оптужени Слијепчевић: Ја сам рекао да је то депеша од Цвијетића и из депеше се да закључити да је Лукачевић направио споразум.

Претседавајући: Је ли и то поверљива депеша? А ви кажете да сте читали само депеше о унапређењима!

Оптужени Слијепчевић: Сматрао сам да је и та депеша за одликовања.

Претседавајући: Лукачевићу, можете да седнете.

Јавни тужилац: Шта је, дакле, на крају остало?

(Претседавајући понавља јавном тужиоцу дијалог између Слијепчевића, Ђуровића, Аксентијевића и Лукачевића).

Јавни тужилац: Да ли је био неки посредник између Лукачевића и Немаца?

Оптужени Слијепчевић: Да, био је, неки Микић.

Оптужени Лукачевић: То није истина.

Оптужени Слијепчевић: Ја сам тако чуо.

Претседавајући: Има ли шта одбрана да пита?

Бранилац Лукић: Тражим да се сви ови оптужени, који су малочас говорили, изјасне: да ли је зграда, у којој је држан састанак, имала више соба? Ако има више соба могло би се претпоставити да је оптужени Ђуровић, улазећи и излазећи, улазио у неку споредну собу.

Претседавајући: Изјасните се оптужени.

Оптужени др Ђуровић: Зграда је имала једно прет-собље и једну собу.

Оптужени Аксентијевић: Ја нисам ни улазио. То се на мене не односи.

Претседавајући: Прекидам претрес с тим да се настави по подне у три часа.

Саслушавање Драгутина Кесеровића

По подне у три часа претрес је настављен испитивањем Драгутина Кесеровића. Судница је пуна народа.

Претседавајући: Наставља се претрес испитивањем оптуженог Кесеровића. Јесте ли ви оптужени Драгутин Кесеровић?

Оптужени Кесеровић: Јесам!

Претседавајући: Опмињем вас да пред судом дајете свој исказ искрено, да говорите истину, јер ће то само олакшати вашу ситуацију. Говорите држећи се оптужнице!

Оптужени Кесеровић: Разумем!

Претседавајући: Јесте ли разумели оптужницу јавног тужиоца?

Оптужени Кесеровић: Разумео сам!

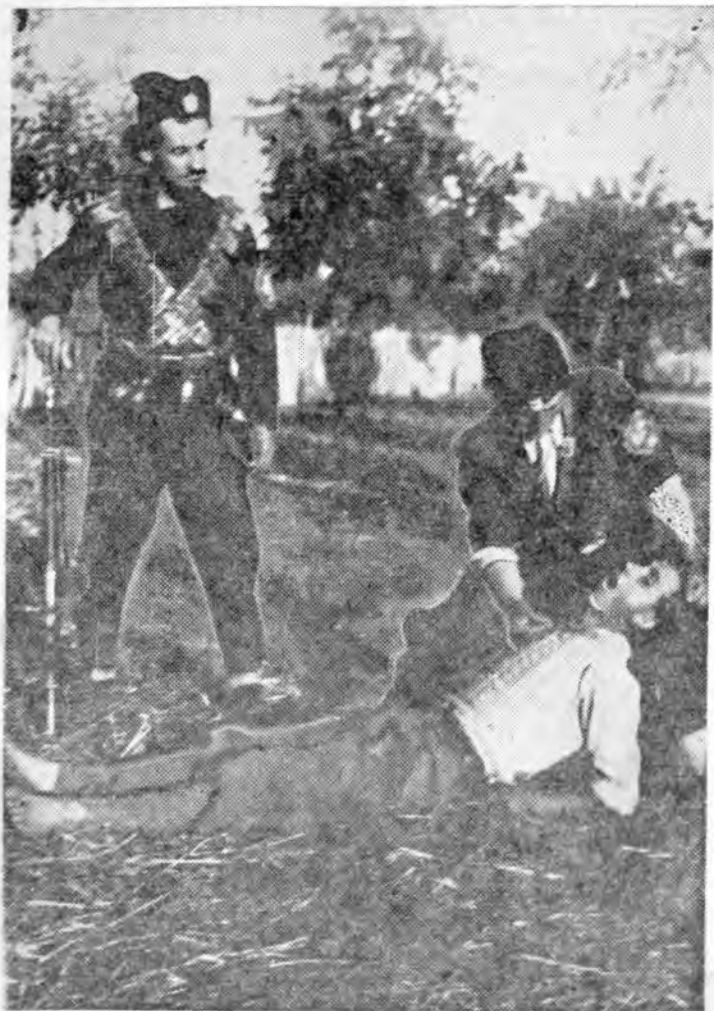
Претседавајући: Осећате ли се кривим?

Оптужени Кесеровић: Осећам се!

Претседавајући: Изложите сада шта имате, држећи се тачно реда тачака у оптужници.

Оптужени Кесеровић: У оптужници се каже да сам се јула месеца 1941 године ставио под команду Косте Пећанца и да ме је он поставио за војводу расинског, као и да сам у то време изрекао смртну казну тројици. То је тачно... После капитулације бивше југословенске војске донео сам одлуку да се после повлачења из Цариброда, где сам био као командант батаљона, не предајем непријатељу, него да организујем народ на отпор против окупатора, што сам и учинио. Почео сам прикупљати официре и подофицире по Срезу крушевачком. Наишао сам на врло добар одзив. Помогло ми је то што сам у Крушевцу служио четири и по године и што је за то време кроз моје руке, кроз мој батаљон, прошло око двадесет хиљада обвезника. Људи су схватили целу ствар добро и примали се посла. После извесног времена ја сам покушао да ухватим везу било са којом организацијом у мојој непосредној близини, да се повежем са осталима. Дознао сам да се на Соколовцу налазио Коста Пећанац са неколико

својих људи. Пошао сам заједно са мојим начелником штаба, потпоручником Радивојем Милијевићем, и на Соколовцу нашао сам Косту Пећанца. Изложио сам му стање на моме рејону и припреме које сам извршио. Он ми

Кољаша на делу: Четници Драже Михаиловића кољу родољуба кога је осудила на смрт равногорска организација зато што се борио против окупатора и његових слугу.

је рекао да је врло срећан што има људи који мисле на добро народа и отаџбине и што су одбегли у шуму да поведу борбу против окупатора. Показао ми је том приликом пуномоћје издато од команданта пете армиске области, генерала Џукавца, који му је наредио, у име врховне команде, да у отаџбини продужи четничку акцију. Том приликом поставио ме је за команданта расинског одреда.

Претседавајући: Када је то било?

Оптужени Кесеровић: Колико се сећам јуна или јула месеца 1941 године. Дао ми је нека упутства и директиве, много није имао шта да даје. Ја сам му рекао да и у другим областима има повољног терена за рад. За тај рејон, за околину Сталаћа и Житковца, поставио је за команданта потпуковника Милутина Радовића, који се доцније издвојио из организације. У то време, јун, јул 1941 године, колико ја знам, Коста Пећанац није био издајник. За Дражу још нисам знао, ни за његову организацију.

Претседавајући: Извините, шта знате о споразуму Косте Пећанца и Немаца?

Оптужени Кесеровић: Господине претседниче, о споразуму знам када је Коста Пећанац отишао на Букуљу, мислим у августу месецу, да је направио споразум о ненападању.

Претседавајући: О каквом ненападању?

Оптужени Кесеровић: Ја не знам тачно текст споразума.

Претседавајући: Ко је присуствовао од стране Немаца томе састанку?

Оптужени Кесеровић: Колико је мени потпоручник Радојевић казао био је Краус.

Претседавајући: У чему је суштина тога споразума?

Оптужени Кесеровић: По изјави потпоручника Радојевића он се, Коста Пећанац, обавезао да неће нападати Немце.

Претседавајући: А да ли се ставио под немачку команду?

Оптужени Кесеровић: Јесте, а исто тако обавезао се да ће се заједно са окупатором борити против партизана. То је било месеца августа 1941 године.

Претседавајући: Да ли је закључен какав писмени уговор?

Оптужени Кесеровић: Мислим да је закључен и писмени уговор, али ја то нисам видео.

Претседавајући: Да ли сте добили неке плакате?

Оптужени Кесеровић: Нисам! Растураи су само неки плакати на пола табака.

Претседавајући: Садржина?

Оптужени Кесеровић: Не могу да се сетим.

Претседавајући: Шта још знате да кажете о споразуму?

Оптужени Кесеровић: По извршеном споразуму потпуковник Радовић известио га је да он не пристаје на споразум који је потписао Коста Пећанац, па да и ми то исто, остали команданти, не чинимо. Ја исто тако нисам признао тај споразум.

Претседавајући: Да ли сте по наређењу Косте Пећанца образовали преке судове?

Оптужени Кесеровић: По наређењу Косте Пећанца имало је да се образују судови.

Претседавајући: Да ли сте знали да у то време постоје партизански одреди?

Оптужени Кесеровић: Ја у то време нисам знао. Тек после напада на Крушевац сазнао сам да постоји партизански одред, расински одред.

Претседавајући: Да ли сте у том међувремену одлазили у Крушевац?

Оптужени Кесеровић: Нисам! У почетку ја сам из Крушевца издавао наређења. Чим сам опазио да ће Немци да ме ухапсе повукао сам се на Јастребац. После прогласа Косте Пећанца ухватили су ме Немци на путу у близини Крушевца и спровели ме у затвор.

Претседавајући: Како сте се извукли из немачких руку?

Оптужени Кесеровић: Извукао сам се највише захваљујући издајнику Кости Пећанцу. Коста у то време још није знао да ја више нисам његов војник и да не слушам његова наређења. Немци су питали да ли сам био командант. Затражио је да ме види крајскомандант. Он је тражио од мене да обећам сарадњу у борби против партизана. Ја сам, наравно, обећао само да бих се извукао. Ништа написмено нисам дао.

Претседавајући: Јесте ли се том приликом сликали са немачким функционерима?

Оптужени Кесеровић: Приликом пуштања крајскомандант је захтевао да се фотографишем. Ја тада нисам о томе много размишљао. Пристао сам, ма да сам инсистирао да се не фотографишем. На слици је било још, поред крајскоманданта, и неколико официра.

Претседавајући: Зар нисте претпостављали да ће та ваша слика са немачким функционерима отићи у народ?

Оптужени Кесеровић: Ја сам, господине претседниче, у томе моменту мислио само да се што пре извучем.

Претседавајући: Да ли су ваши војни судови функционисали у то време?

Оптужени Кесеровић: У то време још нису функционисали, јер нису имали коме да суде.

Претседавајући: Да ли сте доносили неке пресуде?

Оптужени Кесеровић: Донета је само једна пресуда против тројице пљачкаша, који су се претстављали као да долазе из Хомоља и да иду да се јаве Кости Пећанцу. Када су ухваћени утврдило се да су пљачкали. Поред пљачке у једној општини, опљачкали су и неке цивиле између Бруса и Крушевца. Они су то признали.

Претседавајући: Не мислим на те људе, него на оне који су узели осам хиљада динара из пореске управе?

Оптужени Кесеровић: То су били ти пљачкаши који су опљачкали Степошку општину.

Претседавајући: У претходној истрази рекли сте да су то била три лица која су узела новац из пореске управе.

Оптужени Кесеровић: Записник је рађен мање-више на брзу руку. Ја сам тада био болестан и депримиран, и хтео сам да задовољим само иследнике.

Јавни тужилац: Да ли вас је иследник тукао?

Оптужени Кесеровић: Не!

Јавни тужилац: Да ли вас је присиљавао?

Оптужени Кесеровић: Не.

Јавни тужилац: Јесу ли ваши искази?

Оптужени Кесеровић: Јесу! Добио сам извештај да су они опљачкали општину, а колико се сећам долазио је и порезник на Јастребац да реферише о томе.

Претседавајући: Је ли суд судио тој тројци?

Оптужени Кесеровић: По завршеној истрази утврђено је да су они били пљачкаши, носили су четничке кокарде и суд их је осудио.

Претседавајући: Какав је био састав суда?

Оптужени Кесеровић: Претседник мајор Кесеровић, чланови поручник Спасоје Поповић, потпоручник Миливоје Радојевић и четврти члан, мислим, Костић.

Претседавајући: Нормално суд има непаран број чланова.

Оптужени Кесеровић: Ми смо имали четири члана.

Претседавајући: У чије сте име и по каквом овлашћењу ви изрицали пресуде?

Оптужени Кесеровић: По овлашћењу које ми је дао командант свих четничких одреда.

Претседавајући: Он је имао тада споразум са Немцима.

Оптужени Кесеровић: Тада није имао споразум. Доцније је направљен тај споразум.

Претседавајући: Како је могао да има власт Коста Пећанац?

Оптужени Кесеровић: Ја сам сматрао да је имао наређење од стране врховне команде.

Претседавајући: Које?

Оптужени Кесеровић: Југословенске војске.

Претседавајући: Где је била та војска?

Оптужени Кесеровић: Врховна команда дала је то овлашћење.

Претседавајући: Каква је то врховна команда која одлази у Лондон и Каиро, а хоће у земљи да издаје наређења?

Оптужени Кесеровић: Господине председниче, ја сам ту ствар схватио тако. Ако је то грешка — узмите то као грешку.

Претседавајући: Јесте ли ви били одређени за начелника штаба?

Оптужени Кесеровић: После мога пуштања од стране Немаца добио сам депешу из Београда преко среског начелника у Крушевцу од Косте Пећанца.

Претседавајући: Зар је он био у Београду?

Оптужени Кесеровић: Јесте!

Претседавајући: А Немци?

Оптужени Кесеровић: Свакако! И поред наређења да кренем у Београд, јер сам одређен за начелника свих одреда у Србији, ја нисам одговорио на тај позив, нисам хтео да будем издајник. То је био мој одговор.

Претседавајући: Какве сте везе имали са генералом Новаковићем, који је био под Дражом?

Оптужени Кесеровић: Он је био под Костом Пећанцем, али се после одвојио. Са њим сам имао везе из раније и постојала је курирска веза. Он ми је издао опште наређење за општи устанак у Шумадији на дан 22 и 23 септембра 1941 године. Присуствовао сам 21 септембра у селу Стрмцу заклетви шест хиљада регрута. По повратку са

те заклетве нашао сам у штабу генерала Новаковића, који ми је издао опште наређење за општи устанак у Шумедији, напад на све градове у којима су Немци. Ја сам имао да извршим организацију и да са својим одредом заузмем Крушевац. Расписао сам наређење о мобилизацији да би се прикупиле трупе. На дан 22 увече имало је да се нападне на Крушевац. Том приликом сам наредио команданту жандармериске чете, сматрајући да је националан човек, тојест јавио сам му да ћу извршити напад на Крушевац, и то у ноћи између 22 и 23, по наређењу генерала Новаковића. Тражио сам да ме у току напада помогне са својим жандармима, тојест својом борбом у самој вароши. Додао сам да, ако му то није могућно, онда да саопшти жандармима да се пре пола ноћи како ко може удаљи и да дође у област Пашевичке Шуме. План сам био створио, а још нисам ухватио везу са командантом Рочком из сталашког одреда. План је био овај: Расински корпус, тојест мој одред...

Јавни тужилац: Ја га не тужим за напад на Крушевац.

Оптужени Кесеровић: Напад је закаснио из разлога тога што гочки одред није дошао. Требало је почети у ноћи између 22 и 23, а међутим 23 Немци изврше препад.

Претседавајући: Колико сте људи имали око Крушевца?

Оптужени Кесеровић: Под оружјем око 460, а око 12.000 мобилисаних.

Претседавајући: А колико је било Немаца?

Оптужени Кесеровић: Немаца око 5 до 600.

Претседавајући: Да сте почели борбу да ли бисте успели?

Оптужени Кесеровић: По изјавама људи из самога града, и нађеним лешевима које рањених које погинулих, било је 190, а заробио сам око 29 „зорки“.

Претседавајући: Значи у граду је остало још...

Оптужени Кесеровић: Остало је нешто у гимназији, а нешто је отишло ка Сталаћу. Ја сам скоро био заузео Крушевац. Једино је било још отпора у једној гимназији. Требало је било да гочки одред затвори свој сектор. Ја сам додније био спречен пристизањем немачких појачања из Сталаћа и Крајева.

Претседавајући: Питам вас због тога што сте рекли да је 300 Немаца било ликвидирано, да је 190 заробљено,

а остало око стотину. Међутим ви сте имали 460 људи под пушком и 12.000 мобилисаних.

Оптужени Кесеровић: Ја сам морао да прекинем, јер ми сталаћки одред није уопште долазио, а знао сам да ће Немцима стићи појачање, да ће бити тенкова и рушења зграда и да ће ме најзад, одбацити.

Претседавајући: Шта сте радили по прекиду?

Оптужени Кесеровић: Распустио сам обвезнике без оружја кућама, а обвезнике са оружјем кренуо сам на Јастребац, јер сам добио извештај да Коста Пећанац немачким камионима и са око 2.000 четника иде из Топлице да ме разоружа, што је било уствари.

Претседавајући: Када сте се ставили под команду Драже Михаиловића?

Оптужени Кесеровић: После борби на Крушевцу и селу Брзеници и Јаслици, ја сам се повукао ка Краљеву, јер сам сазнао да се тамо воде борбе од стране партизана и од стране Дражиних четника са Немцима. Тамо сам се нашао са мајорем Ђурићем, који је био командант операција и опседао Краљево. Јавио сам се њему и ставио му се под команду. Тада сам сазнао за Дражу Михаиловића. Стављајући се под команду Ђурића, ја сам се ставио и под команду самога Драже. Продужио сам борбу доклегод је трајала опсада Краљева.

Претседавајући: Шта је било са опсадом Краљева?

Оптужени Кесеровић: Опсада није успела. Она је била пробијена од правца Крушевац, али се тај круг могао затворити да нису искреле друге ствари, које сам касније сазнао. Дошло је до сукоба између партизана и четника у Пожези, колико ја знам о тој ствари. Повукле су се и четничке снаге и партизанске снаге ка Пожези и тамо је почела међусобна борба.

Претседавајући: Ко је напустио опсаду града? Шта је радио мајор Ђурић?

Оптужени Кесеровић: Мајор Ђурић је повукао већи део снага ка Чачку.

Претседавајући: Самоиницијативно?

Оптужени Кесеровић: Не знам да ли је Дража знао. Мени је само наредио преко поручника Раковића да са ибарским и својим одредом останем до даљег наређења, да ће се они вратити код Краљева. Ја нисам имао тачне податке, али Ђурић не би повукао снаге да није добио наређење од Драже. Главни разлог неуспеха било је отсуство јединствене команде. Ту је кривица тог команданта

опсаде, а то је био мајор Ђурић, који је био под командом Драже Михаиловића.

Претседавајући: Када сте први пут ступили у контакт са Дражом Михаиловићем?

Оптужени Кесеровић: По повратку са Краљева. Вратио сам се у област Среза жупског одакле сам послао официра-курира Дражи да ухватим везу са њим и изложим му ток операција код Краљева, где сам се налазио, и шта сам на терену постигао. Мислим да је то било у децембру месецу. Тада ми је донето упутство за организацију на терену и наређење којим ме поставља Дража за команданта расинског корпуса, а не одреда. То сам наређење добио у јануару. Даје ми се за организацију рејон копаоничког и жупског среза.

Претседавајући: Какво сте наређење примили од Драже Михаиловића у јануару или фебруару 1942 године?

Оптужени Кесеровић: 1942 у јануару добио сам само упутство за организацију, за рад на терену.

Претседавајући: Какво сте наређење добили у погледу партизана?

(Оптужени се присећа).

Претседавајући: Да ли почетком 1942, или 1943...? Присетите се тачно!

Оптужени Кесеровић: Мислим да је издао наређење 1942, колико се сећам, да се онемогући рад партизана на терену.

Претседавајући: На какав начин?

Оптужени Кесеровић: Да се спречи рад њиховим одељењима и борбом, ако не може на други начин.

Претседавајући: Да ли се то односило само на партизана, који су с пушком у руци, или и на њихове симпатизере?

Оптужени Кесеровић: Ја сам схватио да се то односи само на партизана. Касније су изишла наређења и за симпатизере. Касније је Дража наредио да се уништавају сви који раде за партизански покрет.

Претседавајући: Како је он то наређивао?

Оптужени Кесеровић: Код њега је увек било то: „Очистити партизана са терена!“ Ја сам једанпут рекао: „Господине генерале, партизани нису ђубре, а ми метла, не може се то очистити. Мене јуре Немци три године, па ме нису могли очистити, па не могу ни ја партизана!“ „Ама,

рекао је Дража, не кажем тако, Кесеровићу, него онемогући их!“

Претседавајући: Јесу ли ваши потчињени команданти извршавали ваша наређења? Јесте ли имали у рукама млађе команданте?

Оптужени Кесеровић: Са млађима имао сам доста посла, све главе на своју руку, нарочито испочетка Радивоје Милојевић. Касније највише су ми стрчали Гордић и Томашевић. Остали су извршивали наређења, држао сам их у руци. Извршивали су наређења, само су, неки пут, без наређења предузимали неке ствари са којима се ни сам слагао.

Претседавајући: Када сте се први пут сукобили са партизанима?

Оптужени Кесеровић: Ја сам и на Краљеву радио на томе да се заједнички води борба са окупатором. То сам настојао и раније, али ми није успело. Дража није хтео да чује када му неко каже за заједнички рад. Он би одмах посумњао да је комуниста.

Претседавајући: Толико је мрзео партизанае?

Оптужени Кесеровић: Јесте! Први сукоб сам имао на Богојављење 1943 године у селу...

Претседавајући: А онда?

Оптужени Кесеровић: После 1943 године у другој половини, у Срезу расинском, тојест када је Срез расински стављен под моју команду, пошто је ухваћен мајор Маринковић који је био на том терену. После сам отишао ја са једним делом снага да обиђем терен и да видим докле је организација дошла а и у циљу пропаганде. Народ је тражио да се појавим у том крају. За време кретања кроз Расину дошао сам у први сукоб са партизанима у селу Здравнику.

Претседавајући: Где се у то време фебруар—март—април 1943 налазио Дража Михаиловић?

Оптужени Кесеровић: Он се тада налазио у Босни или у Црној Гори. Ја сам 1943 године априла месеца кренуо по његовом наређењу за Санџак и у мају сам се нашао у селу Затону, код Бијелог Поља. Тамо сам био позван депешом у којој је стајало овако: „Прикупите и мобилишите све људство с тим да на терену оставите најпужнији број за службу, и крените најпогоднијим правцем и дођите у област Златара, а тамо вас чекају даља наређења.“ Када сам дошао код Златара наређено ми је да кренем у правцу Бијелог Поља преко планине Јадов-

ника не знајући у ком циљу. Кад сам дошао у Затон, он је са енглеским пуковником Белијем извршио смотру трупа, наредио да се онде одморе, пошто их за сутра очекује задатак. Сутра је наређено да поседнемо десну обалу Лима, низводно, и дао ми је један отсек са задатком да снечим партизанае да пређу на десну обалу реке Лим.

Претседавајући: Због чега?

Оптужени Кесеровић: Он је инсистирао на томе да се партизанима не дозволи прелаз у Србију.

Претседавајући: Који је то месец?

Оптужени Кесеровић: Април и мај.

Претседавајући: Где су тада били Немци?

Оптужени Кесеровић: Немци нису били тада ту, него после три дана... Немци су имали акцију против партизана.

Претседавајући: Како се зове та акција против партизана?

Оптужени Кесеровић: Пета офанзива. По доласку Немаца...

Претседавајући: У моменту када Немци почињу Пету офанзиву против партизана, против Народноослободилачке војске, ви од Драже Михаиловића добијате задатак да поседнете један сектор на десној обали Лима и да спречите прелаз партизана на десну обалу.

Оптужени Кесеровић: Код њега се уништење односило на партизанае.

Претседавајући: А на партизанске породице и имовину?

Оптужени Кесеровић: Не!

Претседавајући: Јесте ли извршили ову наредбу?

Оптужени Кесеровић: Ја нисам одмах кренуо за Топлицу. Известио сам га да морам извршити припреме, а он је инсистирао на томе да одмах кренем. Ја сам кренуо преко Расинскога среза половином фебруара, преко Великог и Малог Јастрепца и дошао у област села Џигоља. Имао сам одређен пут да прођем у циљу пропаганде, правац: Џигоље—Плане—Барбатовић и да дођем у Косановац да мобилишем људе. Доцније сам добио наређење да са Ђукићем у споразуму вршим чишћење Јабланице од партизана.

Претседавајући: Јесте ли извршили наређење?

Оптужени Кесеровић: Кренуо сам из Раче са мајором

Ђукићем у споразуму да кренем ка Житном Потоку, а он ка Бојнику. Ја сам пошао у Житни Поток, али ми је лева колона наишла на отпор. Било је рђаво време, ишли смо по магли и снегу и људи леве колоне су се повукли. Ја сам кренуо са средњом колоном, а и десна је колона кренула. Не знајући да се лева колона повукла ја поћем ка Пестишу и сутрадан партизани ми ударају у леви бок и у леђа. Тонове се нису могли извући, наредио сам да се топови оставе, само да се скину затварачи. Ја се повучем у Трнови Лах. Ту сам се одлучио да се вратим у Жупу. Мислио сам сутрадан да прећем реку Топлицу и да идем даље...

Претседавајући: Каква је акција била јуна месеца 1944 године?

КОМАНДИТУ 2. КРУШЕВАЧКЕ БРИГАДЕ У-

Ваше извештаје, као и Ђасковићеве примио сам. У будуће све извештаје да доставља тај командант под својим потписом.

Са Мирком ступити у везу одмах и извршити наређење ове команде у погледу припрема за извршење постављеног задатка.

Додао сам Вам наредника Урошевића. Помогните се помоћу старих људи које имате на реону бригаде.

Војнике из СДБ који се налазе на Вашем реону прикупити и ставити под Вашу команду. Тако исто и све војнике из Ђотићевих одреда, по према њима бити обавезни. Изабави које веоују Ђотићевим примачи и упутивати у овај штаб, а по потреби задржавати и у тој бригади.

Вас и Ваше јунаке поздравља са:

Криво Краљ Петар Други.

Командант мајор,

Мирко Кесеровић

Факсимил Кесеровићевог акта о сарадњи са Недићевом српском државном стражом и Ђотићевим одредом

Оптужени Кесеровић: Та је акција предузета по наређењу начелника штаба врховне команде Драже Михаиловића. Уколико се сећам партизанска дивизија из Топлице и Јабланице кренула је ка Копаонику ради уништења мојих снага.

Претседавајући: Која дивизија?

Оптужени Кесеровић: Не знам.

Претседавајући: На којој линији?

Оптужени Кесеровић: На линији село Шошићи—

Брус. Најзад су успели да потисну моје делове ка Александровцу. Известио сам Дражу Михаиловића и рекао да се не могу да одржим на терену и да морам прећи на десну обалу Мораве због немања муниције. Међутим, имао сам муниције нешто. Дража Михаиловић ми одговорио и рекао да се задржим ту где сам и да ће стићи Рачић са 10.000 људи.

Претседавајући: Јесте ли дуго остали на томе сектору?

Оптужени Кесеровић: Остао сам пет до шест дана. По доласку једног дела Немаца из Новог Пазара ка Бијелом Пољу, кад је речено да се треба бојати од стране Немаца, то је био фол. Дража није никад казао да има везе са Немцима. Неодређено је то некако увек избегавао.

Претседавајући: А на терену?

Оптужени Кесеровић: На терену је било сасвим обротно. По преласку Златара наредио ми је да идем својим правцем својим тереном и да на путу убијам противнике. То сам извршио. Да вам кажем свој разговор са Дражом Михаиловићем у селу Закоњу. Био је ручак. Мислим да је он тада био министар. Ја сам рекао овако: „Господине министре, зашто да се води борба са партизанима, а не са Немцима?“ Он је рекао: „Да водимо борбу!“ „Па зашто да се боримо и са партизанима? Треба се борити само са Немцима“. „Не! Партизани су већи непријатељи. Немци ће пасти, а ови ће нам сести на грбачу, ако узму власт!“

Претседавајући: И ви сте му веровали?

Оптужени Кесеровић: Поверовао сам му и то ме је довело на оптуженичку клупу. Ја нисам био у могућности да пратим његов рад. То је једно, а друго зато што је он од такозване избегличке владе и краља постављен за активног министра, унапређен за армиског генерала и постављен за команданта оружаних снага у земљи.

Претседавајући: Какве сте наредбе добили приликом повратка са терена из Сандака?

Оптужени Кесеровић: Он је мени стављао примедбе и рекао да сам ја много пасиван и неенергичан. Рекао ми је: Извршите моје наређење и очистите терен од партизана. После сам добио и писмено наређење, које сам саопштио и командантима, и усмено наредио како треба да раде. Кад се борба наметне оружјем, мора се водити, али поштени народ не треба дирати. Тако сам ја говорио.

Претседавајући: Кад сте се вратили у Србију, где има и Немаца, да ли вам је дао какве инструкције?

Оптужени Кесеровић: Дао ми је инструкције да се боримо свугде са партизанима, а да се Немци и недићевци не нападају. За Љотићевце је казао да су то што и партизани.

Претседавајући: Ви сте по том наређењу поступали и у току 1943 године? Јесте ли извршавали то наређење?

Оптужени Кесеровић: Као војник ја сам се старао да извршим наређења која добијем. Отступао сам само код ствари са којима се нисам слагао, на пример са уништењем партизанских симпатизера. У Срезу жупском било је њих 150 који су активно радили.

Претседавајући: Какве сте наредбе добили од Драже Михаиловића фебруара месеца 1944 у погледу Топлице?

Оптужени Кесеровић: Дража је ставио Топлицу под моју команду. Постао сам командант расинско-топличке групе. Он ми је наредио да кренем у Топлицу и да попутним организацију, која није била довршена, и да очистим Топлицу од партизана.

Претседавајући: У чему се састојало то чишћење?

Оптужени Кесеровић: После три дана долази Рачић и извештава ме да је он постављен за команданта у Топлици, Копаонику и Јабланици. Мени, наравно, то није било право. Али доцније, кад сам дошао на Рудник, видео сам зашто је то тако било. Дража је знао да ја нећу командовати операцијама ако ту буду Немци и Бугари. Приликом излагања снага Рачић је рекао да ће учествовати бугарске, немачке, Љотићеве и Недићеве снаге. Ја сам се запрепастио када сам то чуо. Нисам могао да се супротставим, али сам наговестио да сам војник. При остварењу плана Рачић је предложио да му се доставе спискови партизана.

Претседавајући: Ви сте напоменули да нисте имали довољно муниције? Да ли сте извршили попуну муниције?

Оптужени Кесеровић: Дража ми је казао да ћемо муницију добити од Рачића, Калабића и Раковића. Они су добили милион метака.

Претседавајући: Од кога?

Оптужени Кесеровић: Од Немаца. Рачић ми је казао: „Кесеровићу, циљ оправдава средство!“

Претседавајући: Да ли су том приликом на страни четника учествовали и немачки тенкови?

Оптужени Кесеровић: Ја сам први пут видео један бугарски пук код Соколовице и при доласку на Тупалски Вис. Ту сам видео пет тенкова и један допунски батаљон.

Претседавајући: Одакле је дошао Рачић?

Оптужени Кесеровић: Са терена!

Претседавајући: Са колико је људи дошао?

Оптужени Кесеровић: Са 10.000! Ту је била његова група, Раковића и Калабића.

Претседавајући: Како су дошли?

Оптужени Кесеровић: Трупe су дошле пешке, а неке и на аутомобилима који су вукли муницију и друге ситније ствари.

Претседавајући: Да ли су Рачић и Калабић одлазили у Крушевац?

Оптужени Кесеровић: Они су одлазили и у Крушевац и Ражањ. Они су имали у своме штабу неког капетана Немца, Вајла, који је био делегат немачке врховне команде у Србији ради координације у тој акцији. Они су с нама имали и радио-везу. У тој акцији сам координирао, на жалост, и ја с њима. Ту су били Немци, Бугари, Љотићевци и недићевци, цела компанија.

Претседавајући: Како се завршила та заједничка акција?

Оптужени Кесеровић: Партизани су били гоњени и разбијени. Прешли су преко Јабланице и дотерани до зида — до албанске границе. Ту се скупило око 8.000. Било их је рањених, болесних и здравих, и сви су покушали да пређу границу. По доласку у Јабланицу, Рачић доноси одлуку да имам да се вратим на терен. Остао сам у Жупи ради одмора и сада сам имао да идем на терен. Наредио ми је да продужим даље борбу. Рекао је да су партизани разбијени и тако даље. Преко делегата ја добијам сто хиљада метака у Лебану. То је био Рачићев делегат код Немаца. Рачић крене назад, а ја ка селу Туларима у циљу да од Тулара, поред Куршумлије, дођем у Жупу и у Трстенички срез.

Претседавајући: Шта је том приликом било са Рачићем и Калабићем?

Оптужени Кесеровић: Они су се вратили. Ја сам хтео да се повучем овим правцем, међутим, десно су биле јаке партизанске снаге. У том моменту долази Пеко Дапчевић са својим корпусом, напада Калабићеве снаге и потпуно их растура и одбија на леву обалу реке Мораве. Сада

је интересантан рад Немаца. Немци преко делегата, који још остају, захтевају да останем око Лебана и да пређем у акцију. Ја у току ноћи пређем Топлицу и избијем близу Малог Јастрепца. Сутрадан долази начелник штаба и каже: „Господине пуковниче, траже вас Немци!“ „Какви Немци? Видите шта хоће!“ Каже: „Наређење је да останете код Лебана, да поведете акцију са Недићевим и бугарским трупима!“ „Молим вас, ја немам наређење!“ Каже: „Ми имамо наређење. Ако ви немате наређење изразићемо у Београду.“ „Како у Београду? Дража није у Београду!“ „Кажу, његов је делегат!“ Ја да бих се отарасио Немаца, кажем: „Добро!“ Али чим почне напад ја стругнем преко Малог Јастрепца и наредим радиотелеграфисти да не хвата везу са Дражом, а кад ухвати везу да каже да је станица била у дефекту.

Претседавајући: После доласка Црвене армије у нашу земљу, куда сте ви све измицали?

Оптужени Кесеровић: Ја сам се по наређењу Драже повукао у правцу села Станишица. Дража ми је наредио, пошто сам га известио о ситуацији, да кренем са снагама на Голију и дођем у састав јаворског корпуса. Тамо ћу добити даља наређења. Ја сам имао велике снаге. Знао сам да ће бити тежак пут. Рекли су нам да идемо у сусрет савезницима, Енглезима и Американцима, који су већ дошли до Калиновика, који ће нас обући, нахранити, наоружати. Видим људство је поколебано. Да не би људство бежало ја наредим командантима корпуса да сакупе људство и ко жели добровољно може да продужи за Херцеговину, Приморје, може бити за Словенију, а ко не жели да се пусти и иде својим кућама, али да чува оружје. Од оних који су несигурни одузимати оружје и закопати. Од 10 до 12 хиљада две хиљаде је разоружано, две хиљаде је кренуло, а остало је пуштено. Командант, генерал Трифуновић, саопштио ми је тада да ми је јавио Дража да ћемо ићи ка Херцеговини и да ћемо тамо бити прихваћени од Савезника. Кренули смо преко Сјенице.

Претседавајући: Шта је било у Сјеници?

Оптужени Кесеровић: Нашли смо Немце да се повлаче камионима. Питам ја команданта Србије: „Шта, са Немцима? Другог пута нема?“

Претседавајући: Зар се нисте тукли са Немцима?

Оптужени Кесеровић: Ја сам нападао Немце у Стопањи.

Претседавајући: Како је било у Сјеници?

Оптужени Кесеровић: Избегавао сам да ме Немци виде, јер сам их ја разоружао. Ја сам нападао Немце. У Сјеници добијемо наређење за покрет. Ту су Немци били бомбардовани.

Претседавајући: Ви сте били са Немцима?

Оптужени Кесеровић: Ми смо имали покрет истим путем. Ишли смо напоредо с Немцима. Њима се заглаве аутомобили ми продужимо даље. Командант Србије, генерал Трифуновић, и командант Недићеве зелене гарде, Радовановић, захтевају да се продужи преко Прибоја ка Вишеграду. Опет са Немцима. Ја кажем: „Нећу, хоћу да се одвојим па на коју било страну!“ Известим Дражу и он наређује одмах да се што пре одвојим од Немаца и упутим правац Пљевља — Чајниче — Горажде. До Пљевља имали смо чаркице са партизанским снагама. У Пљевљима останемо девет до десет дана. У току једне ноћи имали смо сукоб са партизанима и ту нам је погинуло педесет до сто људи и командант расинског корпуса, Никола Јордић са сином. Сутрадан кренемо за Чајниче и Горажде. Стигнемо у село око Горажда и ту разместимо људство ради одмора и исхране. Извештавамо Дражу о приликама и кажемо да су људи боси, гладни. Он једноставно каже: „Имате команданта Србије, извршавајте његова наређења!“ После неколико дана наређује командант Србије покрет преко Деветака ка Мајевци и Тузли. Наређује министар, то јест начелник штаба врховне команде, да се дође у тај простор, јер тамо има хране. На том простору су слабе партизанске снаге и на том простору бити до даљег наређења. У правцу свога кретања наиђем на 27 партизанску дивизију. Са њима се води мања борба, пошто су се повукли испред правца мога покрета. Имао сам много војске. Имао сам у колони око десет хиљада људи. Кад сам стигао у област Мајевке наређује се покрет ка Тузли. Кад смо стигли до Тузле, на десет километара, стиже 21 или 23 партизанска дивизија из Србије и угрожава ми позадину.

Претседавајући: Месец, година?

Оптужени Кесеровић: То је било 1944 године у новембру месецу.

Претседавајући: Није још дошао новембар.

Оптужени Кесеровић: Мислим да је дошао новембар 1944 године. Тада ми је Дража наредио да извршим

повлачења ка Живиницама. У току борбе заробљена ми је комора, двеста до триста коња, и двеста тежих рањеника пало је партизанима у руке. Када сам се састао са Дражом кажем му овако: „Врховна команда крива је за ово све. Била је непотребна и ова борба и оволике жртве!“ Он скочи. Каже: „Зар ви то мени кажете као вашем команданту?“ и наљути се. Каже: „Идите!“ „Па сада лако је рећи идите када сте нас довели у Њорсокак!“ Наређен је један покрет за Требаву. Стижем у село Копривну на Бадњидан 6 јануара 1945 године. Наређујем да се размести људство по селима, да се одмори и нахрани на терену. Почне после тифус да коси. Добијем наређење да нападнем усташе у Модричу, који су на Божић заузели од четника. И ја после тродневне борбе у самој вароши, овладам Модричом. Остајемо два месеца.

Претседавајући: Јесте ли у периоду марта 1945 године водили борбу са партизанима?

Оптужени Кесеровић: Приликом покрета ка Мајевиди и Тузли ми смо се сукобили са партизанима. Ја сам био два и по месеца у Модричу и после, приликом повлачења од Модрича, имао сам заштитничке борбе са партизанима.

Претседавајући: А даље?

Оптужени Кесеровић: По преласку на леву обалу реке Босне, у области Вучија, ми команданти захтевали смо конференцију да видимо где ћемо. Људство је измрцварено. Међутим, Дража је одбио. Каже: „Није потребна конференција!“ На наваљивање потпуковника Рачића он је ипак пристао. Ту је било мало жучне полемике. Донета је одлука да се преформирају јединице, да се формира шест корпуса, да се Рачић смени са положаја, па после, кад је видео да га не може сменити, јер људство није дало, он се помири. Било је одлучено да Рачић иде у Србију са неколико стотина људи. Међутим, Рачић није хтео.

Претседавајући: А у ком циљу?

Оптужени Кесеровић: Па за акцију.

Претседавајући: Против кога?

Оптужени Кесеровић: Рачић је ту остао са својом групом, да би прешао у Србију. Донесена је одлука да се иде у Словенију. После неколико дана Дража мења своју одлуку и каже: „Не идемо за Словенију, јер не можемо, далек је пут, људство је уморно, много је тифусара, него

ћемо остати овде и отићи у Србију!“ Не сећам се кад је то било, мислим у априлу месецу, издато је наређење за покрет у Србију. Изабрао је најдужи и најтежи правац. Преко Вучјака ка Босни, Бањој Луци, Калиновику, Фочи. Није нам саопштио после да ли мисли да се групно пребацујемо у Србију или по деловима. Одредио је три колоне. Нисмо имали никаквих већих сукоба са партизанима, само малих. У Калиновику Санџаклије су нас прилично рђаво дочекали. Дража се пребацио преко неких урвина изгубивши много људства. Дошли смо на Зеленгору. Ту је дошло до јачих борби. У Зеленгори штаб врховне команде ишао је са предњом колоном са Калабићем, нападе су их јаче партизанске снаге, заробиле радиостаницу, архиву и много другог. То ми је причао потпуковник Милан и од тада са Дражом нисам више имао радио-везе. Последњи пут сам га видео у Калиновику. Ја сам пошао са својом колоном да се пребацим преко моста код Фоче, ако могу. Шта је било даље? Путовођу нисам имао, нити карте. Кренуо сам у правцу пута Сутјеска-Дрина. На левој обали реке Сутјеске, место тачно не знам, у ноћним борбама имао сам прве сукобе са партизанима. Ту сам изгубио везу са неким деловима корпуса. У другом сукобу, где сам ја био ближе и био на челу претходнице, одвојило се још двеста људи из корпуса моје бригаде и мој штаб са радиостаницом. Остао сам сам. Изјутра, кад је свануло, био сам на десној обали Сутјеске са шест стотина људи. Лево од мене се водила борба. Чули се пуцњи. Ја одлучим да ту одморим људство, пошто треба да ухватим везу. Нисам ухватио везу. Међутим, према мени су се крстале неке колоне, око двеста педесет људи свака отприлике. Ја сам навикао на сасвим други распоред, па сам видео да су то партизани. Прве њихове патроле већ су пришле на један километар од наших положаја. Ја сам био у тешкој ситуацији. С једне стране ми је Дрина, а с друге стране Сутјеска. Дрина је дубока и не може се газити. Ја одлучим да дођем до Вучева. Препливамо Сутјеску. Три војника се утопе. Људство је било уморно и могао сам се пробити једино борбом, а борба је била узалуд. Поделио сам стога остатак снага на групе и те групе требало је да се планинским венцима пробију ка Дрини. Ја са 20 људи кренем ка Зеленгори. Од Зеленгоре ударим ка Фочи. Код Миљевине будем дочекан од партизана, по кори-

стећи ноћ ја се провучем и дођем у област Јахорине. Онда кренем ка Вокшаници планини. Путем сам имао много препада. Код Рогатице извршио је на мене напад један батаљон Пете санџачке бригаде, где ми је преполовљено моје људство. Међутим, касније, приликом других препада, људство се губило, али је и придолазило од других јединица. Тако сам петог јуна стигао са своја два човека на обалу Дрине. Ту ми се придружило још 20 људи.

Претседавајући: А са колико сте кренули из Србије?

Оптужени Кесеровић: Са две хиљаде!

Претседавајући: А дошли код Дрине?

Оптужени Кесеровић: Са 20 људи!

Претседавајући: Али са колико сте ваших стигли?

Оптужени Кесеровић: Са два!

Претседавајући: Дакле од две хиљаде — двојица.

Оптужени Кесеровић: Одлучио сам да изаберам најприступачнији део Дрине за прелаз, јер сам знао да није брањен. И стварно он није био брањен. Одлучили смо да направимо неки сплав. Међутим, нама то није успело. Било нас је свега три човека, који смо знали пливати, ја и још два подофицира. Одлучили смо да препливамо Дрину и одемо у село Јагоршницу на десну страну, и да тамо нађемо и платимо неког сплавара, јер је Смиљанић имао при себи новаца. На дан 6 јуна у девет сати ја препливам Дрину без оружја. За мном покуша да преплива подофицир, али се утопи. Трећи није ни смео да покуша. Сад шта је било? Ја сам с једне стране го и бос, у гаћама, а с друге стране 20 људи. Дрина хучи и ништа се не чује. Морали смо викати да се договоримо. Ја одлучим да одем сам у село и пронађем неког човека да нам направи сплав и да превезе остатак људства. Кренуо сам у девет сати у Стрмен. Тамо је надморска висина била 2200, а висина брда 1300 метара. У десет сати сам кренуо, а попео се у четири сата после подне на врх кањона. Имао сам рањаве ноге, камен пржи, уморан и гладан, али задатак се мора извршити. Дођем у једно село и нађем чобанина. Он поче да бежи кад виде голог човека. Викао сам: „Друге, чекај, ја сам Србин, препливао сам Дрину...“ и друго. Прво сам се распитао за хлеб, јер месец дана нисмо видели хлеба, јели смо коприве и пужеве. Казао је да нема хлеба, али ће да види код осталих чобана. Ја сам му казао ко сам и питао има ли оца, да ли зна сплаварити, ко зна? Он одговори: „Мој отац не зна, а ја идем да вам донесем

хлеба!“ Међутим, уместо за хлеб, он отишао да обавести партизанску посаду. Ја кренем даље и дођем у једну оближњу кућу. Није било никога. Касније долази једна жена са малим дететом и поче бежати. Ја сам је викао: „Врати се, снашо, ја сам Србин, препливао сам Дрину...“ и тако даље. Она се врати. Поплашила се. Онда ја потражим мало хлеба. Она ми каже: „Бога ми не смем од мужа да дам. Имам седморо деце!“ Она ми рече да ће послати некога по свог мужа. Међутим, и она послала једну своју цурицу код партизана, што сам касније видео. Ја не могу даље. Уморан сам, бос, сам. Уђем мало у кућу да се огрејем. Онда дође муж. Ја сам му казао ко сам и молио га, ако зна сплаварити, да оде и да превезе људе. Казао сам да сам пуковник Кесеровић, да сам био у Босни. Он је рекао: „Ја не знам то и не смем, него има 500 метара даље једна кућа, тамо су отишли сплавари и за паре ће вас пренети!“ Дакле, гледао је да ме се отараси. „Него, рекао је он, ви сте пријављени партизанској посади, идите, молим вас, сад ће патрола доћи“. „Море, остави патролу, дај ми нешто да једем“. И ту смо се погађали око хране, јер нису ми хтели дати. Патрола лупа на врата. „Руке у вис“, а ја седим го и кажем: „Шта ће вам руке у вис кад сам го у кошуљи и гаћама“. „Имате ли што од оружја?“ питали су ме. Хоће да ме вежу. Рекао сам: „Оставите ме, молим вас, да мало једем хлеба, па ме после вежите!“ Домаћин је питао да ли да ми да хлеба. Тражио сам опанке.

Претседавајући: Јесте ли ви, Кесеровићу, у јуну 1943 године оснивали летеће бригаде?

Оптужени Кесеровић: У јуну 1943 јесам по наређењу врховне команде. Ја сам имао једну летећу бригаду.

Претседавајући: Шта је био задатак тих летећих бригада?

Оптужени Кесеровић: По наређењу врховне команде, то јест, Драже, требало је да се оснују летеће бригаде да би имао једну ударну снагу коју може концентрисати било на ком терену за акцију против партизана.

Претседавајући: Да ли је њихов задатак био чишћење терена?

Оптужени Кесеровић: Дакле, команданти су на терену имали на располагању бригаде за чишћење терена, али главни задатак је био тај да буду ударне снаге, због тешког покрета корпуса са терена у случају потребе...

Претседавајући: Да ли сте ви у 1943 добијали наре-

ђења о уништењу партизана и састављали спискове лица која треба уништити?

Оптужени Кесеровић: Дакле, 1943, не! Наређење је постојало да уопште водим евиденцију о партизанима, било активним у шуми, било присталицама. То наређење и команданти бригада имали су у рукама.

Претседавајући: Јесте ли издали наређење да се саставе такви спискови?

Оптужени Кесеровић: Наређење је постојало. Кад је дошао Раковић за команданта операција он је захтевао да се израде спискови и умноже и доставе и његовим командантима бригада.

Претседавајући: Ја вас конкретно питам: Јесте ли издали наређење својим нижим старешинама да саставе спискове партизана, њихових пријатеља и сарадника?

Оптужени Кесеровић: Издао сам наређење у вези са наређењем врховне команде.

Претседавајући: Је ли тај списак касније умножен на машини?

Оптужени Кесеровић: Не, мислим да је умножен на шапирографу, односно, не, него помоћу индига на машини.

(Претседавајући показује оптуженом списак)

Претседавајући: Је ли овај умножен помоћу индига?

Оптужени Кесеровић: Ја мислим да јесте!

Претседавајући: Дакле ви сте издали наређење да се умножи списак по коме се око 400 лица ликвидира, стреља или интернира, и то само са рејона прве топличке бригаде.

Оптужени Кесеровић: Је ли слободно да ја кажем...? Командант операција, потпуковник Рачић, после стварања плана за напад на Топлицу, унео је и ово: Да се сви партизани, и они који су симпатизери партизанског покрета, протерају, а они који имају кривице за убиство наших људи, и тако даље, да се стрељају пред стројем. Они који немају кривице да се интернирају у дубљу позадину Србије, а да се један део мобилише и пошаље у његове јединице.

Претседавајући: Конкретно питање, одговорите кратко, без дугог објашњавања: Јесте ли издали наређење за састављање спискова?

Оптужени Кесеровић: Јесам издао наређење, али сам издао наређење за убијање. И други команданти бригада су састављали.

Претседавајући: Са колико је ово срезова? Овај ваш списак односи се на хапшења на терену прве топличке бригаде југословенске војске у отаџбини.

Оптужени Кесеровић: То је Јастребарски срез.

Претседавајући (чита списак):

СПИСАК АКТИВНИХ КОМУНИСТА, ЊИХОВИХ САРАДНИКА И СИМПАТИЗЕРА СА РЕОНА 1 ТОПЛИЧКЕ БРИГАДЕ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ВОЈСКЕ У ОТАЏБИНИ

Село Рашица: Тодосије Радивојевић, симпатизер, ликвидирати; Љубица Радивојевић, симпатизер, интернирати; Драгутин Милановић, симпатизер, ликвидирати; Крстомир Трифуновић, највећи сарадник, ликвидирати; Савка Милуновић, највећи сарадник, ликвидирати.

Село Музаће: Јован Јевтић, симпатизер, носи петокраку, ликвидирати; Гвозден Страхиновић, симпатизер, носи петокраку, ликвидирати; Живота Кнежевић, сарадник, довео партизана на наше положаје, ликвидирати; Љубисав Тоđоровић, сарадник, довео партизана на наше положаје, ликвидирати; Гвозден Савић, потајни обавештајац, интернирати.

Село Дрешица: Јелена Јеленић, показала наш митраљез, ликвидирати; Светомир Миленковић, партизански комесар места, ликвидирати; Ђорђе Петровић, симпатизер, интернирати.

Село Кутловац: Радош Милановић, сарадник, ликвидирати; Андреја Миленковић, сарадник, мобилисати у даље место; Јордан Стефановић, сарадник, син му је активни партизан, интернирати; Владен Планинчић, пропагатор, ликвидирати; Хранислав Милојевић, сарадник, ликвидирати; Боговид Јовановић, активни партизан, ликвидирати; Радојка Петровића, син активни партизан, оца интернирати а сина убити.

Село Гргуре: Радош Јовановић, активни партизан, заменик команданта дивизије, ликвидирати; Милан Јовановић, активни партизан, ликвидирати; Градимир Јовановић, активни партизан, ликвидирати; Воја Јовановић, командант места, ликвидирати; Бранислав Јовановић, активни партизан, ликвидирати; Војин Рајовић, симпатизер, син му активан, оца интернирати, сина убити; Дода и Стева Јовановић, сарадници, ликвидирати; Мирослав, Богомир, Никола и Јова Јовановићи, сарадници, ликвидирати; Благоје Марковић, активни, ликвидирати; Све Јовановице (Јозице) жене носе црвене мараме и отровне су комунистичке, пола интернирати а пола ликвидирати.

Село Вишесело: Светислав и Радомир Јовановићи, сарадници, интернирати; Миломир Јовановић, сарадник у одбору, ликвидирати; Огњан Вукашиновић, сарадник у одбору, ликвидирати; Радомир Радовановић, сарадник у одбору, ликвидирати.

Село Коњува: Драгољко Марковић и кћи, сарадници, интернирати; Ратко Максић, активни, ликвидирати; Мирослав Симић, сарадник у одбору, ликвидирати; Јелица Савић, сарадник у одбору, ликвидирати; Добривоје и Мирослав Радовићи, сарадници у одбору, ликвидирати; Милорад и Милко Обрадовићи, сарадници у одбору, ликвидирати; Пана Јовановић, сарадник у одбору, ликвидирати.

Варошица Блаце: Обрад Лазовић, активни вођа партизана, ликвидирати; Даринка Лазовић, активна, ликвидирати; Ненад и Миломир Лазовић, активни, ликвидирати; Светозар и Добрида Савић, активни, ликвидирати; Ненад Стефановић, активан, ликвидирати; Стеван Стевановић, активан, ликвидирати; Славимир, Ранђео, Рајко Симић, активни, ликвидирати;

Команданту Жупске Бригаде
Место

Мој син Алексеј С. Александров Студент
права, јавио се код Вас, по Вашем наређењу
5 јуна тек. год.

8 јуна спроведен у Корпус, о његовој
судбини, ни данас не знамо

Ако мој син није жив, онда учтиво
молим за званичан извештај

1) Кога је дата преминуо,

2) Да ли је опеван

3) Где је сахрањен

4) Шта је мој син учинио да га убијете

Као родитељу и као Старом ратнику!
Слободан сам умолити Вас, да овој мојој
молби изиђете у сусрет, да би црквене
власти смеле и могле вршити своје дуж.
Молим по обичају православља.

12 јула 1943 год.
Александров

Светислав Невен.
Место

Молба родитеља: „Команданту жупске бригаде, место. — Мој син Алексеј С. Александров, студент права, јавио се код Вас по Вашем наређењу 5 јуна тек. год. — 8 јуна спроведен у корпус, о његовој судбини ни данас не знамо. — Ако мој син није жив, онда учтиво молим за званичан извештај: 1) Кога је дана преминуо; 2) Да ли је опеван; 3) Где је сахрањен; 4) Шта је мој син учинио да га убијете. — Као родитељу и као старом ратнику слободан сам умолити Вас, да овој мојој молби изиђете у сусрет, да би црквене власти смеле и могле вршити своје дужности по обичају православља. — 12 јула 1943 год.

Александровац — учтив Светислав Невен,
трг. из Александровца.”

КОМАНДА
ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ВОЈСКЕ У ОТАЋИНИ
ГОРСКИ ШТАБ 28
Бр. 444
19. јула 1943 г.
Слободне Српске планине

КОМАНДАНТУ РАСИНСКОГ КОРПУСА

ПОЛОЖАЈ.

Доставља се предња молба Светислава Алексића на
Алексаandroваца, с молбом за надлежно решење.

КОМАНДАНТ-КАПЕТАН

h. t. 1. 1. 1.

КОМАНДА
ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ВОЈСКЕ У ОТАЋИНИ
ГОРСКИ ШТАБ 25
Пов. Бр. 452
16. јула 1943 г.
Слободне Српске планине

КОМАНДАНТУ ЖУПСКЕ БРИГАДЕ, Напред именованом
саопштити да је његов син убијен као комуниста.

Командант мајор,

Д-р Р. Кесеровић

19. јула 1943 г.
Слободне Српске планине

ТРГОВЦУ АЛЕКСИЋУ
АЛЕКСАНДРОВАЦ.

У вези Ваше молбе, доставља Вам се објашњење Команданта корпуса

КОМАНДАНТ-КАПЕТАН

h. t. 1. 1. 1.

Одговор: „Команда југословенске војске у отаџбини, горски штаб 28, Бр. службено, 13 јула 1943 г. слободне српске планине — Команданту расинског корпуса — Положај — Доставља се предња молба Светислава Алексића, с молбом за надлежно решење — командант — капетан М. Ј. Гагић. — Команда југословенске војске у отаџбини, горски штаб 25, Пов. Бр. 452, 16 јула 1943 г., слободне српске планине — команданту жупске бригаде. — Напред именованом саопштити да је његов син убијен као комуниста. — Командант, мајор Драг. Р. Кесеровић. — Команда југословенске војске у отаџбини, горски штаб 28, Пов. Бр. служб. 19 јула 1943 г. слободне српске планине — Трговцу Алексићу, Александровац. — У вези Ваше молбе, доставља Вам се објашњење команданта корпуса — командант капетан М. Ј. Гагић.”

Обрад Симић, активни вођа, ликвидирати; Драгиша Јовановић, активан, ликвидирати; Илија Секулић и син, активни, ликвидирати; Живорад и Витомир Минић-Цигани, активни, ликвидирати; Будимир Агатановић, активан, ликвидирати; Миодрaг Ђурковић, главни сарадник, интернирати; Милан Ђурковић, сарадник, интернирати; Ратомир Ђурковић, сарадник-обавештајац, ликвидирати; Драгић-Ћића Шошић, сарадник, интернирати; Ђуба Старицац, абаџија, сарадник, ликвидирати; Радош Пејић, симпатизер, интернирати; Вела Јовановић, главни сарадник, ликвидирати; Ђубинка Антић, сарадник, интернирати; Стана Јевтић, обавештајац, ликвидирати; Раша Радојевић, симпатизер, ликвидирати; Мира Ивљанска, плела пуловере, интернирати; Момир Ивљанин (робијаш), обавештајац, ликвидирати; Обрен Ивљанин, сарадник, интернирати; Миломир Милутиновић и отац, сарадници, сина ликвидирати а она интернирати; Леке Ковачу жена и кћи Миља, сарадници и обавештајци, интернирати; Илија Икић и отац Новица, симпатизери, интернирати; Иван Јевтић и син Ђупко, сарадници, она интернирати, сина ликвидирати; Тадија Савић и кћи Вера, сарадник и курир, ликвидирати; Илинка и Нада Лазичево, сарадници и курири, интернирати; Мирослав Пауновић-Стефановић, сарадник, интернирати; Мира, жена Власте Миљковића, сарадник, интернирати; Лала Лазовић, удовица, главни сарадник и курир, ликвидирати.

Село Врбовцац: Радивоје Дачевић, активни десетар, ликвидирати; Буда Ресмић, сарадник и курир, ликвидирати; Радојко Чамагић, сарадник и обавештајац, ликвидирати; Радисав Чамагић и жена, сарадници и курири, мужа интернирати а жену ликвидирати; Вилимон Ђенадић, сарадник и магационер, ликвидирати; Богосав Јоксић, сарадник, интернирати; Момчило Саковић, сарадник, мобилисати га у даље место; Војислав Стојковић, сарадник, мобилисати га у даље место; Томанија Стојковић, сарадник, интернирати; Милош Ђаовић, сарадник, интернирати; Пауи Миловановић, сарадник и обавештајац, ликвидирати; Павле Миловановић, сарадник и командант места, ликвидирати; Милан Богић, сарадник, мобилисати у даље место.

Село Пребрeze: Драгић Цветковић и мајка Стевка, упућивали партизале на траг нашег батаљона. Стевка носи пошту, ликвидирати; Радош Секулић, симпатизер, интернирати.

Село Попова: Олга Огњановић, сарадник у одбору, ликвидирати; Чедо Пешовић, сарадник у одбору, ликвидирати; Миладин Смиљковић, сарадник, интернирати; Стојан Шљивић, сарадник и обавештајац, ликвидирати; Стева Обрадовић, сарадник и курир, ликвидирати; Ђона Милутиновић, сарадник и обавештајац, ликвидирати; Радун Пауновић, сарадник, мобилисати у даље место; Мирослав Ковачевић, сарадник, интернирати; Добривоје Васиљевић, сарадник, мобилисати у даље место; Светомир Ништоленић, сарадник у одбору, ликвидирати; Олга Видаковић, активна, ликвидирати; Марица Максић, активна, ликвидирати; Михајло Јанковић, активан, ликвидирати; Војислав Јанковић, активан, ликвидирати; Новица Смиљковић, сарадник, ликвидирати; Божа Прибак, симпатизер, мобилисати у даље место.

Село Сибница: Мирчета Дачевић, симпатизер, брат му из Врбовца активан, ликвидирати.

Село Трбуње: Трајко Ибрић, активни командант Пете бригаде, ликвидирати; Илија Ибрић, активни вођа партизана, ликвидирати; Вула Лазич, активан, ликвидирати; Гола Врзак, активна, ликвидирати; Мирчета Марковић, активна, ликвидирати; Раде Марковић, активан, ликвидирати; Мира Савић, активна, ликвидирати; Витомир Ђургић, активан, наш бе-

гунац, ликвидирати; Часлав Максимовић, активни, ликвидирати; Мирослав Томић, активни, ликвидирати; Милош Бургић, сарадник, интернирати; Гвозден Шелмић, активни, брат код нас, ликвидирати; Максим Максимовић, активни, ликвидирати; Милен Томић, сарадник, ликвидирати; Димитрије Збиљи, сарадник, интернирати; Мирослав Савић, обавештајац у Великој Драгуши, ликвидирати; Милоје Савић, сарадник, интернирати; Миљко Јовановић и Радојко, сарадници, интернирати; Милоје Бургић, обавештајац, ликвидирати; Петар Јовановић, сарадник, ликвидирати; Драган Лазић, ликвидирати; Славимир Лазић, сарадник, ликвидирати; Радивоје Брзак, сарадник, интернирати; Миленко Савић и кћи Миља, сарадници, оца интернирати а кћер ликвидирати; Миливоје Марковић са синовима, сарадници, све ликвидирати; Сестра поп Ранка, Београђанка, живи код Миленка Савића, сарадник, два сина у партизанима, ликвидирати; Бола Максимовић, сарадник, ликвидирати; Радомир Лапчевић, сарадник, интернирати; Радош Лапчевић, сарадник, ликвидирати; Вукомир Стевановић, сарадник и пропагатор, ликвидирати; Раја Требињац, сарадник, мобилисати у даље место; Љуба Требињац, пропагатор, мобилисати у даље место; Драгољуб Дамјановић, сарадник, мобилисати у даље место; Кадивка Дамјановић, курир, интернирати; Станислав Ђурић, симпатизер, интернирати; Бранко Јовановић, сарадник, интернирати; Влајко Панић, пропагатор, ликвидирати; Радојко Кнежевић (Јошов), сарадник, ликвидирати; Боривоје Гмијовић, издајник, бегунац, ликвидирати; Тихомир Томић, сарадник, интернирати; Михајло Савић, пропагатор, ликвидирати; Момир Димитријевић, симпатизер, интернирати; Будимка Гмијовић, сарадник, ликвидирати; Радош Јовановић, сарадник, наш војни бегунац, ликвидирати; Иво Тамбурић, сарадник, интернирати; Драгољуб Максимовић, сарадник, мобилисати у даље место; Вуја Савић, сарадник, 25 батина.

Село Кашевар: Радисав Кричак и син Адам, активни, први сарадник, одвео све младиће у партизане, оба ликвидирати; Милоје Симић, активни, ликвидирати; Милан и Јова (овај погинуо 7 јула) Гмијовићи, активни, ликвидирати; Јоксим и Илија Виријевић, активни, ликвидирати; Драгић и Раја Марковић, рођена браћа, активни, ликвидирати; Драгоје Бургић, вођа партизански, ликвидирати; Милован Павловић, активни, ликвидирати; Предраг и Велисав Бургић, сарадници, мобилисати у даље место; Милан Павловић, сарадник, интернирати; Алекса Веријевић, активни, ликвидирати; Раићео и Драгослав Марковић, главни сарадници, ликвидирати; Радован Спасић, сарадник, интернирати; Роса Виријевић, сарадник, ликвидирати; Љубица Савић, сарадник, ликвидирати; Радивоје М. Марковић, активни, ликвидирати.

Село Стубал: Радомир Павловић, активни, ликвидирати; Витомир Петровић, активни, ликвидирати; Воја и Љубисав Весић, браћа, активни, ликвидирати; Драгић и Владета Симић, браћа, активни, ликвидирати; Будимир Павловић, активни, ликвидирати; Милојко Недовић, активни, ликвидирати; Десимир Недовић, активни, ликвидирати; Љубиша Богичевић, активни, ликвидирати; Младен Миладиновић, сарадник, интернирати; Богдан Богичевић и син Драгоје, сарадници, оца ликвидирати, сина интернирати; Радош Богичевић, сарадник, ликвидирати; Милан Николић, у Прокупљу је, курир, доноси муницију, ликвидирати; Драгиша Урошевић, сарадник, чувао партизанске рањенике у кући, мобилисати у даље место; Богдан Станић и син, сарадник, син носи пошту, оца ликвидирати; Станислав Павловић, сарадник, ликвидирати.

Село Суви До: Иван Југовић, активни, ликвидирати; Милоје Вељовић, активни, ликвидирати; Михајло Гочманац, активни, ликвидирати; Тирко Тирковић, активни, ликвидирати; Добривоје Ђурковић и жена Мирка, сарадници, ликвидирати; Милен Даниловић и жена, сарадници ликвидирати; Сидор и Милосав Гочманац, сарадници, ликвидирати; Обрен Тамбурић, сарадник, ликвидирати; Милен Богићевић, сарадник, мобилисати у даље место; Драгољуб Југовић, сарадник, ликвидирати; Момир Југовић, сарадник, ликвидирати; Јосиф и Радисав Вељовић, сарадници, ликвидирати; Богосав Вељовић, сарадник, интернирати; Вукоје Миликић, сарадник, ликвидирати; Петар Вранић, сарадник, ликвидирати; Миле Душић, сарадник, интернирати; Добривоје Радосављевић, сарадник, ликвидирати; Боривоје Аничић, сарадник, мобилисати у даље место; Стојан Јаковљевић, сарадник, ликвидирати; Павле Аничић, сарадник, интернирати; Срниша Пантић, сарадник, ликвидирати; Милосав Пантелејић, сарадник, мобилисати у даље место; Радован Грујић, сарадник, ликвидирати; Миле Ђуровић, сарадник, ликвидирати; Милован Ђурић, сарадник, ликвидирати; Божа Рплак, сарадник, мобилисати у даље место; Радул Мијајловић, сарадник, ликвидирати.

Село Лазаревац: Софроније Пантић, активни, ликвидирати; Обрад Радомировић, активни, ликвидирати; Драгче и Љубомир Миловановић, активни, ликвидирати; Алекса Јовановић, политком, ликвидирати; Славко Гавриловић, у преком суду, ликвидирати; Милан Јовановић, у преком суду, ликвидирати; Вукоман Петровић, сарадник, мобилисати у даље место; Миодраг Петровић, сарадник, ликвидирати; Миломир Станковић, сарадник, мобилисати у даље место; Добросав Здравковић, курир, ликвидирати; Михајло Здравковић, сарадник, ликвидирати; Јован Педељковић, сарадник на пропаганди, интернирати; Рака Педељковић, сарадник на пропаганди, мобилисати у даље место; Драга Педељковић, сарадник на пропаганди, мобилисати у даље место; Вујин и Милутин Грујић, свуки наше војнике погинуле код Блага, ликвидирати; Светозар Смиљковић, пропагатор, ликвидирати; Станица Смиљковић, курир, ликвидирати; Мома Јовановић, сарадник, интернирати; Алекса Јовановић, политком, ликвидирати; Петко Танасковић, пропагатор, ликвидирати; Милосија Радојичић, курир, ликвидирати; Драго Танасковић, снабдевач, мобилисати у даље место; Тома и Добросав Танасковић, снабдевачи, интернирати; Ђурђе, Алекса и Буда Танасковић, курири, ликвидирати; Милета Лабовић, сарадник, ликвидирати.

Село Чунгуле: Десимир Васиљевић, сарадник, брат му је активни, ликвидирати; Милен Милутиновић, сарадник, ликвидирати; Драгомир Јездириновић, сарадник, ликвидирати; Душан Панић, сарадник, ликвидирати; Мида Милутиновић, сарадник, мобилисати у даље место; Драгољуб Ђорђевић, побегао и крије се кући, мобилисати у даље место; Радивоје Драгићевић, сарадник, ликвидирати; Светозар Парезановић и братанац Обрад, сарадници, Светозара ликвидирати а Обрада мобилисати у даље место; Мирољуб Драгићевић и брат од стрица у задрузи, активни, ликвидирати; Богдан Крњак, активни, ликвидирати; Педељко Крњак, симпатизер, мобилисати у даље место; Ратомир Цветковић, сарадник, мобилисати у даље место; Спасоје Милић, сарадник, мобилисати у даље место; Андрија Васиљевић (робијаш), симпатизер, интернирати; Владисав Лазич, курир, ликвидирати; Никола Јевтовић, к-ант села, побегао и крије се кући. Има пушку, ликвидирати; Радојко Павићевић, сарадник, ликвидирати; Сима Марковић-Топа, пропагатор, интернирати; Добривоје Парезановић, обавештајцац, интернирати; Бошко и Јован Ђорђевић из Чунгуле, сарадници, интернирати; Милен Васиљевић, активни, ликвидирати; Обрен

Лазаревић, сарадник, мобилисати у даље место; Драгић Парезановић, сарадник, мобилисати у даље место; Бојко Кајганић, сарадник, мобилисати у даље место; Периша Јездимировић, сарадник, интернирати.

Село Барбатовца: Милош Анђелић и три сина, сви активни, ликвидирати; Радош Матић, активни, ликвидирати; Милијана Петровић, активни, ликвидирати; Милосав и Милан Милосављевић, активни, ликвидирати; Бабуљи Циганин, сарадник, ликвидирати; Живадин Маринковић, активни, ликвидирати; Стана Матић, сарадница, ликвидирати.

Село Станце: Тодор Миладиновић, наш бегунац, сарадник, ликвидирати; Александар Нешић, наш бегунац, сарадник, ликвидирати; Радош Танасковић, наш бегунац, сарадник, мобилисати у даље место; Драгица кћи претседника Тодора, активна, ликвидирати; Рашко Зајић, активни, ликвидирати; Родољуб Ђирковић, активни, ликвидирати; Вељко Поповић, син Јевте, први сарадник, ликвидирати; Тодор Марковић, прет. општинске, активни, ликвидирати.

Село Тмава: Радомир Поповић, активни, ликвидирати; Стеван Митровић, активни, ликвидирати; Ђукић, учитељ из Тмаве, сарадник, ликвидирати; Радмилко Савић, сарадник, ликвидирати; Милан Миленковић, курир, ликвидирати; Цветковић Предраг, сарадник, ликвидирати; Гавриловић Драгутин, сарадник, ликвидирати; Арсенијевић Стојан, сарадник, ликвидирати; Драгиша Стевановић, сарадник, ликвидирати; Богосав Станковић, сарадник, ликвидирати; Мирољуб Радовановић, сарадник, ликвидирати.

Село Баце: Прокопије Миленковић, активни вођа, ликвидирати; Младен Миленковић, активни, ликвидирати; Милица Миленковић, активна, ликвидирати; Милан Миленковић (робљаш), главни сарадник, ликвидирати; Душан Лукић активни, ликвидирати; Милорад Трајковић, сарадник, ликвидирати; Милана Курдића син, сарадник, мобилисати у даље место.

Село Плочник: Светомир Петровић, сарадник, ликвидирати; Станимир Миленковић, сарадник, ликвидирати; Влада Бајић, сарадник, интернирати; Љубисав Петровић и син Димитрије, сарадници, интернирати оба; Ђукмир Нешића син, суд. чиновник, сарадник, ликвидирати; Славка Милутиновића кћи, сарадник, ликвидирати.

Село Туларе: Герасим Вуковић, активни, ликвидирати; Милутина Лазића син, активни, ликвидирати; Радивоје Тимотијевић, активни, ликвидирати; Миодраг Тимотијевић, сарадник, ликвидирати; Тихомир Шутановац, сарадник, интернирати; Драгић Шутановац, сарадник, 25 батина; Радман Радосављевић, сарадник, интернирати; Новица и Будимир Радосављевићи, сарадници, ликвидирати; Митар Вучићевић, сарадник, интернирати; Мида Вучићевић, активни, ликвидирати; Димитрије-Дипа Милосављевић, учитељ, главни сарадник, ликвидирати; Божур Милићевић, сарадник и члан, ликвидирати; Недељковић Бошко и Јордан, сарадници, интернирати; кћи Радмила Радосављевића, сарадница, интернирати; унука Жике Радосављевића, сарадница, ликвидирати; кћи Тихомира Шутановца, сарадница, ликвидирати; посвојче Вучићевића Милоја, сарадница, ликвидирати.

Село Бељолин: Мата Јездимировић, активни, ликвидирати; Драгић Татић, активни, ликвидирати; Милорад Вукашиновић, активни, ликвидирати; Нешић Љуба, активни, ликвидирати; Живојин Дамјановић, активни, ликвидирати; Нежа Татић, активна, ликвидирати; Драгојас Поповић, активни, ликвидирати; Иван Вукаловић, активни вођа, ликвидирати; Миливоје Поповић и син, активни, ликвидирати; Јанићије Ценић, Јана и Милутин, командант подручја у Великој Плани, ликвидирати; Михајло

Вукашиновић, претседник одбора, ликвидирати; Тадија Поповић, активни ликвидирати; Синадил Јездимировић, сарадник, 25 батина и 1.000 кгр пшенице; Крста Јевтић, сарадник, 25 батина и 5.000 динара; Милач Јаћевић, сарадник, ликвидирати; Добросав Симоновић, сарадник, ликвидирати; Јован Поповић, сарадник, ликвидирати; Марјан Поповић, сарадник, интернирати; Лука Јовановић, син Боже, активни, ликвидирати; Паја и Миодраг Петровић, сарадници, интернирати; Ранђо Ђурић, сарадник, мобилисати у даље место; Владимир Јаћовић, активни, ликвидирати; Божидар Ђуровић, шумар, активни и члан суда, ликвидирати; Божидар Аврамовић, сарадник, ликвидирати; Милутин Поповић, активни, ликвидирати; Десимир Милосављевић, симпатизер, интернирати; Живојин Стефановић, симпатизер, интернирати; Стојан Вукашиновић, симпатизер, интернирати; Драгутин Миленковић, активни, ликвидирати; Цветко Ђурић, симпатизер, интернирати; Миља Поповић, жена Стевана, сарадница, ликвидирати; Сазда Стефановић, симпатизер, 50 батина; Дида Јездимировић, симпатизер, интернирати и 500 кгр пшенице; Лала Јездимировић, симпатизер, 25 батина.

Село Доња Коњуша: Јоца Павићевић, студент, активни и главни организатор, ликвидирати; Пера Павићевић, инжењер, главни организатор и претседник одбора, ликвидирати; Милић и Панта Милићевићи, активни, ликвидирати; Видосав Милићевић, активни, ликвидирати; Драга Милићевић, главни организатор и члан преког суда, ликвидирати; Миле и Јован Лукић, активни, ликвидирати; Драгољуб Ђукић, члан одбора и командант села, ликвидирати; Рака Питулић, активни, ако се ухвати да се ликвидира; Србобран Питулић, активни, ако се ухвати да се интернира; Миле Куштримовић, активни, ликвидирати; Милош Миљковић, активни, интернирати; Миодраг Ракић, активни интернирати; Ратко Поваковић, активни, ликвидирати; Драгољуб Андрејић, активни, ликвидирати; Милинко Ђукић, активни, интернирати; Милан Стефановић, активни, интернирати; Вучета Татић, активни, интернирати; Александар Андрејић, активни, интернирати; Драган Куштримовић, активни, ликвидирати; Драгољуб Савић, активни, ликвидирати; Вучета Богосављевић, активни, интернирати; Груја и Пера Каличанин, активни, интернирати; Софроније Каличанин, активни, интернирати; Мија, Витомир, Тихомир Поваковић, активни, интернирати; Радојко Бакић, активни, интернирати; Радун Поповић, активни, интернирати; Радован Бакић, активни, ликвидирати; Драгоје Бакић, активни, интернирати; Милован Шленић, активни, интернирати; Ратко Ракић, активни, интернирати; Љуба Ђукић, сарадник, ликвидирати; Рала Савић, сарадница, интернирати; Витко Поваковић, сарадник, ликвидирати; Ракин Ђукић, сарадник, ликвидирати; Каја Куштримовић, сарадница, ликвидирати; Мица Куштримовић, сарадница, интернирати; Спасоје Андрејић, сарадник, ликвидирати; Радул Поповић, сарадник, интернирати; Бошко Каличанин, сарадник, интернирати; Стојан Јовановић, сарадник, интернирати; Миља Милићевић, симпатизер, 30 батина.

Овим је завршен списак активних комуниста сарадника и симпатизера са реона прве топлічке бригаде југословенске војске у отаџбини.»

Дакле, по списку, који је састављен по вашим наређењу, износи број од 450 до 460 лица која треба на рејону прве топлічке бригаде југословенске војске у отаџбини да се ликвидирају или интернирају.

Оптужени Кесеровић: Ако је слободно, господине потпуковничче...

Јавни тужилац: Једно питање: Да ли су то била наоружана лица?

Претседавајући: Па у списку су жене, деца и један свештеник, које су четници ликвидирали.

Оптужени Кесеровић: Па то су команданти бригада састављали списак.

Претседавајући: Неке су жене одређене за ликвидирање зато што су носиле црвене мараме, друге зато што су плеле пуловере. Јесу ли сва ова лица била наоружана, Кесеровићу?

Оптужени Кесеровић: То су команданти бригада састављали, ја не знам.

Претседавајући: Јесте ли у 1943 години од генерала Трифуновића, по доласку из Санџака, добили наређење за ликвидирање партизана и јесте ли неко лице извели пред војни суд?

Оптужени Кесеровић: По доласку из Санџака добио сам наређење од Трифуновића... Он је рекао да се код нас у Срезу жупском осећа жив рад партизана и приста-лица и да се, чак и у редовима нашег корпуса, налазе такви људи или команданти који сарађују са партизанима.

Претседавајући: Конкретно, јесте ли наредили стрељање неколико сељака из Горње Ступање, две девојке и још неких лица?

Оптужени Кесеровић: Наредио сам хапшење!

Претседавајући: Је ли вођена истрага?

Оптужени Кесеровић: Јесте!

Претседавајући: Јесу ли стављани пред војни суд?

Оптужени Кесеровић: Од 25 лица, колико је ухапшено, остало је 12, и суд је донео пресуду.

Претседавајући: Какву?

Оптужени Кесеровић: Казну смрти.

Претседавајући: Је ли извршена?

Оптужени Кесеровић: Јесте, стрељани су.

Претседавајући: На који начин?

Оптужени Кесеровић: Из пушака.

Претседавајући: У које време?

Оптужени Кесеровић: Не могу да се сетим.

Претседавајући: Могу да вас потсетим. Је ли то било јула 1943? Ко је одобравао смртне пресуде?

Оптужени Кесеровић: Преки војни суд доносио је пресуде.

Претседавајући: Па онда?

Оптужени Кесеровић: Пресуде су ишле на увид, по наређењу министра војног...

Претседавајући: Јесу ли вама достављане пресуде? Шта сте радили? Јесте ли се слагали са пресудама суда?

Оптужени Кесеровић: Ја сам по закону морао да се сложим са пресудом суда. То је моје прво доношење пресуде.

Оптужени Мулалић (удара се снажно шаком по челу, нервирано почиње да плаче): Ах!

Претседавајући: Шта се нервирате? Да ли видите у каквом сте се друштву налазили?

Оптужени Мулалић: Сад видим, господине председниче, у каквом сам се друштву налазио. Да имам револвер ја бих се убио!

Оптужени Кесеровић: То је била прва и последња моја сагласност са пресудом.

Претседавајући: Јесте ли ви издали наређење да се убије Пешић, из села Читлука?

Оптужени Кесеровић: Дакле, он је из Читлука, али је био на терену. По извештају команданта прве крушевачке бригаде он се кретао по рејону команданта друге крушевачке бригаде...

Претседавајући: Јесте ли издали наређење да се он убије?

Оптужени Кесеровић: ...и...

Претседавајући: Конкретно. Јесте ли издали наређење за његово стрељање?

Оптужени Кесеровић: Јесам!

Претседавајући: Како је он убијен?

Оптужени Кесеровић: У сукобу је убијен.

Јавни тужилац: На записнику је рекао: у бекству!

Претседавајући: Јесте ли ви издали наређење за хапшење, односно интернирање и убијање по овоме списку већег броја лица?

Оптужени Кесеровић: Ја сам то учинио на основу извештаја команданата са терена.

Претседавајући: Приликом офанзиве у Топлици ваше јединице пронашле су једну групу рањеника у бункеру на Јастрепцу и предале их Немцима у Крушевцу.

Оптужени Кесеровић: Није тачно да сам их ја предао Немцима. Моје трупе нашле су у земуници једнога енглескога мајора, једног Американца и 4 до 5 партизана, који су били прави мртваци. Нису јели петнаест дана, а у

ранама по телу било је и црви. Када сам то видео упутио сам их у болницу. Наредио сам да се упуте по куриру и да се каже да су то наши људи. Желео сам да их спасем. Ја сам хтео живе и здраве да их имам ради пропаганде. Хтео сам да их спасем.

Претседавајући: Међутим, они су стрељани.

Оптужени Кесеровић: Ја сам наредио да се упуте у болницу. Неко је пријавио Немцима да се у болници налазе партизани и они су одведени, како сам чуо. Ја сам добио извештај да они нису стрељани, него да су интернирани. То је моје мишљење, а ви можете да ми приписујете шта хоћете.

Претседавајући: Суд хоће да утврди истину, не да вам нешто приписује!

Оптужени Кесеровић: Ја сам казао праву истину. Тамо где сам донео одлуку, нешто што сам радио, признајем, донесите пресуду и казну.

Претседавајући: Јесте ли током 1943 године помагали формирање другог гвозденог пука Милана Недића?

Оптужени Кесеровић: То је било почетком 1944 године. Потпуковник Кусовац, који је био у служби Недића, донео је овлашћење Дражино да је он поверљив као Недићев човек и да му равногорски покрет одобрава да може врбовати људство у Топлици. По наређењу Дражином он је имао да формира други гвоздени пук. Он је рекао да Недић за то не зна, али ја сам био убеђен да је Недић знао. Пошто сам видео наређење од Драже, као војник ја сам извршио то наређење.

Јавни тужилац: На записнику дали сте другу изјаву.

Оптужени Кесеровић: Не сећам се тачно.

Претседавајући: Дакле, постојало је овлашћење Дражино да помогнете формирање другог гвозденог пука Милана Недића?

Оптужени Кесеровић: Јесте!

Претседавајући: Ви сте активни официр. Кад вам је саопштена наредба Драже Михаиловића да нападнете партизанае заједно са Немцима, ви сте ту наредбу извршили?

Оптужени Кесеровић: Јесам!

Претседавајући: Раме уз раме са Немцима ви сте се борили против партизана. Какав је однос Југославије и Немаца био почетком априла 1941?

Оптужени Кесеровић: Непријатељски однос.

Претседавајући: Шта је дужност била једног официра југословенске војске?

Оптужени Кесеровић: Била је дужност да се бори против непријатеља.

Претседавајући: Уместо да се борите против непријатеља, ви сте се са њим борили против свог народа. Је ли то истина?

Оптужени Кесеровић: Тако је испало.

Претседавајући: Зашто се онда покривате неким наредбама неког команданта? Када је постојала једна таква наредба врховне команде, шта је онда дужност официра који треба да брани своју отаџбину?

Оптужени Кесеровић: За мене је постојала наредба и ја сам имао да слушам наређења.

Претседавајући: Немојте да се заклањате иза тих наређења. Постојао је и закон и по њему сте такође одговорни. Друго, ви сте рекли да сте пошли из Србије за Босну са две хиљаде људи заједно са Немцима, а дођосте сами. Ко је крив за несрећу те две хиљаде Срба?

Оптужени Кесеровић: Зна се ко, а и ја што сам слушао његова наређења.

Претседавајући: Какав вас је циљ руководио да идете преко Дрине?

Оптужени Кесеровић: Ја сам пошао да се обавестим на терену и да будем са осталим људима.

Претседавајући: Какви су вас циљеви довели до тога да се вратите поново преко Дрине у Србију?

Оптужени Кесеровић: Хтео сам да се обавестим о приликама.

Претседавајући: Да радите тајно?

Оптужени Кесеровић: Да се кријем како бих сачувао главу.

Претседавајући: Да сачувате главу?

Оптужени Кесеровић: Па глава да се сачува.

Претседавајући: Ви сте имали и судове у тој групи корпуса, војне судове, преке судове. Ко је те судове постављао?

Оптужени Кесеровић: Командант групе корпуса, а одобравао је Дража.

Претседавајући: Ко је био у суду? Ко је осудио девет српских патриота?

Оптужени Кесеровић: Претседник суда капетан Ни-

кола Гордић, судија Поповић (бивши срески начелник), поручник Бабајић и поручник Цветко Бакотић.

Претседавајући: Да ли су се њихове пресуде могле извршити, а да ви то не одобрите?

Оптужени Кесеровић: Пресуда је морала доћи мени на сагласност, јер ја сам ту био последња инстанца.

Претседавајући: Шта ви у вашим наређењима подразумевате под речју комуниста?

Оптужени Кесеровић: Како сам обавештен од самога Драже, а и по моме мишљењу, сматрао сам да су комунисти већим делом партизани, да су партизани формирани од комуниста.

Претседавајући: Је ли ово ваше наређење: Строго поверљиво број 53 од 25 августа 1942 године: „Саопштити свима легализованим одредима следеће: Многи легализовани одреди заборавили су да је сада рат и да је њихова легализација само маска за подземни рад. Новац и угодан живот разнежио је многе који мисле да тако сачекају крај рата па да после извлаче само користи. Нека се зна да се о сваком води рачуна. Наређујем да сви легализовани одреди најенергичније униште комунисте на својим просторијама. Да људе наше шумске помажу на сваком кораку новцем као и муницијом и оружјем као и у извођењу организације и тајне пропаганде.“ Шта су то легализовани одреди?

Оптужени Кесеровић: То је наређење врховне команде. Било је легализованих одреда Дражиних. Раковићев је одред био легализован. То је одред на терену. Та су наређења издата у вези с наређењем команданта Србије.

Претседавајући: Ви се позивате да сте као војник извршивали наређења претпостављеног команданта, министра, и некакве краљевске владе.

Оптужени Кесеровић: Јесте!

Претседавајући: Ви сте свакако слушали радио. Да ли вам је позната порука команданта савезничких снага на Средоземљу из априла месеца 1944 године, у којој се свима снагама отпора у Југославији наређује да нападају по окупатору.

Оптужени Кесеровић: Колико се сећам, мислим, да ми је познато.

Претседавајући: Јесте ли чули да је образована нова влада и да је ваш, такозвани командант, испао из владе и да није више ни командант ни краљевски министар?

Оптужени Кесеровић: Јесте!

Претседавајући: Да ли сте у месецу септембру чули за поруку вашег краља, који је наредио свима снагама југословенске војске у отаџбини да се ставе под команду маршала Тита?

Оптужени Кесеровић: Чуо сам!

Претседавајући: Шта сте урадили потом? Рекли сте раније да сте из Србије повели 2000 људи и вратили само двојицу на Дрину.

Оптужени Кесеровић: Ја сам извршавао наређења Драже Михаиловића. Ја сам био тврдо убеђен да Дража има везе са краљем и са иностранством. Ја сам имао делегата код себе...

Претседавајући: Шта сте радили са родољубима Србима у самој Србији који су водили борбу противу Немаца као окупатора?

Оптужени Кесеровић: Према наређењу Драже Михаиловића водио сам борбу.

Претседавајући: Има ли какве сличности између усташа у Хрватској и четника у Србији? Оно што су чинили усташе у Хрватској, Босни и Славонији са Србима, то су чинили четници у Србији.

Оптужени Кесеровић: Дозволите да кажем како је било са тим списком...

Претседавајући: Има ли сличности?

Оптужени Кесеровић: Има са појединим командантима.

Претседавајући: Шта знате о црним тројкама? У чије име су извршиване смртне казне?

Оптужени Кесеровић: Ја црне тројке нисам уопште имао.

Претседавајући: Било је много случајева да су црне тројке ликвидирале поједине људе.

Оптужени Кесеровић: То је по наређењу команданата корпуса Калабића и Раковића

Претседавајући: Иначе о црним тројкама уопште нисте чули?

Оптужени Кесеровић: Ја сам чуо да су имали црне тројке поједини команданти корпуса. Они су убијали без пресуде људе као шпијуне. Као што сам ја убио среског начелника. Нисам га убио помоћу црне тројке, него сам послао човека.

Претседавајући: Добро, убијани су шпијуни, људи са

кривицама, али зашто су онда убијани отац, син или мајка припадника народноослободилачког покрета?

Оптужени Кесеровић: Мени је то познато у Срезу трстеничком, где је био командант Перовић. Они су убијали кога су хтели. Поједини команданти убијали су по своме нахођењу.

Претседавајући: Дајем 15 минута одмора.

(После одмора)

Претседавајући: Јавни тужиоче, имате реч!

Јавни тужилац: Ја хоћу најпре да оптужени расветли случај са заробљавањем болнице на Јастрепцу. Колико је по вашем наређењу тешких рањеника убијено код земунице?

Оптужени Кесеровић: На земуници није убијено.

Јавни тужилац: Ви говорите неистину. Код земунице је остало седам лешева убијених тешких рањеника. Лакше рањенике спровели сте у Крушевац.

Оптужени Кесеровић: Није тачно!

Јавни тужилац: Онда остаје за доказни поступак. У том поступку демантоваће вас живи сведоци. На вама је, иначе, доста злочина, али нека се и ово утврди... Ви сте заробили на Ретковцу, код Тулара, једну групу партизана. Међу њима Саву Филиповића, његову свастику и још једног партизана.

Оптужени Кесеровић: О заробљавању неких партизана на Ретковцу није ми познато.

Јавни тужилац: То су учиниле ваше јединице.

Оптужени Кесеровић: То не знам.

Јавни тужилац: То су учиниле ваше јединице по вашем наређењу.

Оптужени Кесеровић: Нисам наредио.

Јавни тужилац: Је ли Кореја био под вашом командом?

Оптужени Кесеровић: Јесте!

Јавни тужилац: За шта је служио Кореја?

Оптужени Кесеровић: Као и остали војници.

Јавни тужилац: Читав народ у вашем крају зна да је био ваш целат. Ви знате да је Кореја ухваћен и стрељан од партизанских јединица, и он је то испричао.

Оптужени Кесеровић: Могao је да прича шта хоће.

Јавни тужилац: Колико је убијено људи од четника у расинском и крушевачком срезу?

Оптужени Кесеровић: По мом наређењу?

Јавни тужилац: Није питање да ли је ваше наређење

или не. Ви сте командант и тамо може бити оно што ви наредите. Ко је убијен, убијен је по вашем наређењу.

Оптужени Кесеровић: За сва лица која су стрељана по одлуци преког суда достављене су пресуде врховној команди.

Јавни тужилац: Ја питам за лица за које пресуде нису донесене, а стрељана су. Ко је стрељао Пешића?

Оптужени Кесеровић: Он је убијен као активни комуниста у борби.

Јавни тужилац: Ви сте на записнику казали да је Пешић ухваћен, одведен и у бекству убијен.

Оптужени Кесеровић: Он је, по извештају команданта прве крушевачке бригаде, у међусобном сукобу, приликом преласка Мораве, погинуо у борби.

Јавни тужилац: Командант, неки Петровић, извештава Дражу Михаиловића да сте се ви љубили са крајско-командантом у Крушевцу.

Оптужени Кесеровић: То је лаж. Брана Петровић био је мој противник. По наређењу Драже Михаиловића ја сам Брану Петровића на Голији разоружавао ради проневере неког новца.

Јавни тужилац: Дража вам не би замерио што сте се љубили са крајскокомандантом. Он вас упућује да сарађујете са Немцима.

Оптужени Кесеровић: Не могу да кажем, када се уопште нисам љубио.

Јавни тужилац: Ко је Стругаревић?

Оптужени Кесеровић: То је један сарадник Немаца. Не знам му име.

Јавни тужилац: Како је он сарађивао с Немцима? Је ли сарађивао исто као и ви у Топлици?

Оптужени Кесеровић: Радио са Немцима. Извештавао о нашем кретању, као шпијун.

Јавни тужилац: Шта има Немце да извештава кад сте заједно били са њима? Шта је њима било потребно да знају о вама када сте ишли заједно у борбу против партизана. Ви кажете: „Према Стругаревићу примио сам слово „З!“

Оптужени Кесеровић: Јесте!

Јавни тужилац: Јесу ли вам од емигрантских влада долазиле пресуде са словом „З“?

Јавни тужилац: Шта сте радили са заробљеним партизанима? Да ли би ви пристали да вам се суди у Топлици?

Оптужени Кесеровић: Пристао бих.

Јавни тужилац: Ви сте огрезли у злочинству!... Нисте одговорили на питање колико је убијено у Расини од стране четника који су били под вашом командом?

Оптужени Кесеровић: Ја нисам добио никакав извештај да је ко убијен.

Јавни тужилац: Ја мислим да је убијено 13 људи.

Оптужени Кесеровић: У Дренови није убијен ниједан.

Јавни тужилац: А колико је убијено приближно на читавој територији вашег корпуса?

Оптужени Кесеровић: Колико знам око петнаест.

Јавни тужилац: Па то је само у Расинском срезу. А Пешић? Одговорите који су убијени од стране целата?

Оптужени Кесеровић: Ја не знам никога више.

Јавни тужилац: Ви признајете за петнаест, додајте томе и ових осам. То је двадесет и три. Оптужени покушава да се претстави као да је невинији од јагњета. Ја сам данас добио депешу од Љубише Ћосића из Велике Дренове ове садржине: „Дана 19 августа 1944 године мајор Драгутин Кесеровић стрељао ми је ћерку Радмилу Ћосић, студента агрономије, у селу Гаглову код Крушевца. Нашао сам је мртву у земљи везаних руку позади и сву изрешетану метцима. У истом гробу било је још њих стрељаних.“ Изјасните се о томе.

Оптужени Кесеровић: Ја знам да је она убијена.

Јавни тужилац: Где је Велика Дренова?

Оптужени Кесеровић: У Трстеничком срезу.

Јавни тужилац: Је ли он 19 августа 1944 године био под вашом командом?

Оптужени Кесеровић: Јесте.

Јавни тужилац: Дакле 19 августа 1944 године убијена је Радмила Ћосић, и још пет лешева нађено је у гробу везаних руку!... Задовољан сам вашим одговором и не тражим ништа више. Јесу ли вама командовали команданти бригада или сте ви њима командовали?

Оптужени Кесеровић: Ја сам командовао командантима бригада, али ја нисам могао њих да вежем.

Јавни тужилац: Ко је поручник Матић?

Оптужени Кесеровић: Не знам.

Јавни тужилац: Ко је командовао вашом летећом бригадом?

Оптужени Кесеровић: Потпуковник Вујичић, а после поручник Бора Димитријевић.

Јавни тужилац: Да ли је ваша летећа бригада улазила у Пусту Реку

Оптужени Кесеровић: Ја нисам био ту.

Јавни тужилац: Нисте ви, али ваша летећа бригада.

Оптужени Кесеровић: Моја није била, него је била, можда, Недићева.

Јавни тужилац: Оптужени не признаје... Објасните ми ово. Кад сте видели да не можете да се пребаците у Србију, ви сте поделили људе у групе. Где сте имали да се концентришете? Сад се враћамо у период кад сте били у тешкој ситуацији. Поделили сте људе у групе по 20 људи, свака је група имала команданта и наредили сте да се свака група пробија. Свакако сте имали да се састанете са командантима?

Оптужени Кесеровић: Јесте.

Јавни тужилац: Ви сте малопре казали да хоћете да одете у позадину и да нећете ништа више да радите, а сад испада да сте заказали састанак. На Копаонику? У коме циљу? Објасните ваш план?

Оптужени Кесеровић: Од Драже Михаиловића сам добио наређење да се вратим на терен да се борим.

Јавни тужилац: Ко је наредио?

Оптужени Кесеровић: Дража Михаиловић.

Јавни тужилац: Зашто сте пошли у Србију заједно са Дражом Михаиловићем?

Оптужени Кесеровић: Он је стално инсистирао на томе да се у Србији подигне устанак.

Јавни тужилац: Је ли то било наређење Драже Михаиловића? Малопре сте казали да не треба да се воде борбе. Објасните мало ту ствар? Кад је издато то наређење?

Оптужени Кесеровић: Одустао је од тога.

Јавни тужилац: Сигурно је пошао у Србију да једе гибаницу. Је ли Дража Михаиловић пошао у Србију да дигне устанак?

Оптужени Кесеровић: Јесте.

Јавни тужилац: Јесте ли мислили да у Србији има још неког од страних завојевача? Да ли вам је познато да је ослобођена Србија?

Оптужени Кесеровић: Јесте.

Јавни тужилац: А да ли вам је било познато да се Дража Михаиловић састајао са Немцима? Да ли вам је

познато да је пуковник Борота имао сталне везе са Немцима? Говорите поштено!

Оптужени Кесеровић: Ја сам казао да је Дража...

Јавни тужилац: Је ли код Калабића био немачки официр за везу?

Оптужени Кесеровић: Јесте!

Јавни тужилац: Јесу ли долазили код Драже немачки делегати?

Оптужени Кесеровић: Јесу!

Јавни тужилац: Кога сте месеца пошли за Србију?

Оптужени Кесеровић: Месеца априла.

Јавни тужилац: Је ли тада још постојао рат против Немачке?

Оптужени Кесеровић: Мислим да је осмог маја била капитулација.

Јавни тужилац: Да ли знате, отприлике, где је била линија фронта партизана и Руса противу Немаца?

Оптужени Кесеровић: Знам, негде у Босни и око Осека.

Јавни тужилац: Код Драже су долазили Немци, а Дража је наредио вама да идете у Србију да дижете устанак. Зашто сте га слушали и покоравали му се?

Оптужени Кесеровић: Пошто је он имао директиве из иностранства.

Јавни тужилац: Из иностранства? То је тачно? А од куда?

Оптужени Кесеровић: Из Лондона!

Јавни тужилац: Из Лондона? А зар није енглеска мисија код Драже?

Оптужени Кесеровић: Није, али он је имао везу!

Јавни тужилац: Са Пурићем?

Оптужени Кесеровић: Са Пурићем.

Јавни тужилац: Значи, Адам Прибићевић, Младен Жујовић и други били су тамо.

Оптужени Кесеровић: Не знам!

Јавни тужилац: Па добро, зар ви нисте видели да је он добијао директиве од иностранства, а борио се заједно са окупатором? Зар нисте мислили да ви помажете окупатора, када остварујете директиву о дизању устанка у Србији?

Оптужени Кесеровић: Ја сам веровао вођству!

Јавни тужилац: А зар нисте имали мозга?

Оптужени Кесеровић: Он је одржавао везу са краљем и Енглезима. Дозволите да кажем. Официрима из врховне команде речено је да је рекао амерички...

Јавни тужилац: Оставите то и немојте мешати Савезнике у те ваше одвратне послове! А сада ћемо мало да говоримо о другој ствари. Рекосте, да сте били страшно изненађени јула месеца кад сте добили наређење да сачекате Рачића, који је ухватио везу са Немцима, и да пођете са њим у офанзиву на Топлицу. Јесте ли тако рекли?

Оптужени Кесеровић: Јесам!

Јавни тужилац: Страшно сте се изненадили! Мало чудно изгледа да сте се страшно изненадили, кад сте имали везу још раније. Ево депеше од 22 маја: „Са расинским и јастребачким корпусом водили борбу са комунистима на Јастрепцу већ 20 дана. Борба још увек траје. Наредио сам топличком и првом косовском корпусу да вас помогну. Ових дана почиње општа акција на комунисте. Сачекајте општу акцију. Одмах пошаљите једног искреног и поверљивог човека код капетана Зотовића у Лесковац ради искоришћења у погледу муниције и другог. Зотовићу рећи да је то лице упућено по моме наређење...“ и тако даље. Можда ћете порећи да је ово ваша депеша?

Оптужени Кесеровић: Моја није. Све што је моје ја ћу да признам.

Јавни тужилац: Слово триста тридесет К 47117 (цитира депешу): „Примио сам депешу бр. ЛЛ 36. Имам човека у Лесковцу који ме извештава о целокупном раду и плану Немаца за акцију. Врше се припреме за акцију која ће почети кроз десет дана. Немци желе да користе наше снаге. Учинићу све да их искористим што више. Кад почне акција јавићу. Водим свакодневно локалне борбе са комунистима на падинама Јастрепца“. Потпис је: „Потпуковник Кесеровић.“ Је ли то ваша депеша?

Оптужени Кесеровић: Мој потпис, али да ли значи да је то моја депеша.

Јавни тужилац: Па рекао сам који је датум.

Оптужени Кесеровић: То је ваљда извештај по наређењу Драже.

Јавни тужилац: Депеша за ХК: „Тражите тенкове из Крушевца да учествују у нападу“.

Оптужени Кесеровић: То је Ђурић.

Јавни тужилац: Потпуковник?

Оптужени Кесеровић: Јесте!

Јавни тужилац: Потпуковниче, Кесеровићу, јесу ли то ваше речи?

Оптужени Кесеровић: То је ХК писао.

Јавни тужилац: Није! Ја ћу да вам покажем. (Прилази му и показује депешу) Је ли то тачно?

Оптужени Кесеровић: Молим вас он је мени писао ту депешу.

Јавни тужилац: Није! Шта доказује та депеша? Да сте имали везе са Немцима, добровољцима, љотићевцима и пре 22 јула, кад кажете да сте се страшно запрепастили. Јесте ли координирали борбу против партизана?

Оптужени Кесеровић: Г. потпуковниче...

Јавни тужилац: Одговарајте на питање! Јесте ли у мају месецу имали везе?

Оптужени Кесеровић: Нисам координирао и нисам имао везе до краја, него је имао Рачић.

Јавни тужилац: Не признајете...

Оптужени Кесеровић: Молим вас, моја је депеша. Ја признајем!

Јавни тужилац: Дакле, признајете.

Оптужени Кесеровић: Признајем депешу.

Јавни тужилац: Онда нису потребна никаква даља питања.

Оптужени Кесеровић: Признајем, само кажем...

Јавни тужилац: Молим вас, ви сте суду одговорили ко је учествовао у тој офанзиви на Топлици. Али ја нисам задовољан вашим одговором утолико, јер није осветлио читаво то издајство скупа. Молим вас да одговорите ко је ишао у Крушевац и ко је одговарао у Крушевцу, и ко је преговарао да се добије муниција? Да ли сте видели добровољце, недићевце и немачке тенкове и све то скупа за време немачке офанзиве? Трупe су биле под вашом командом и ви сте са Немцима учествовали у борби против свога народа.

Оптужени Кесеровић: Командант је био Рачић са његовим начелником штаба, мајором Недићем, и Калабићем. Они су ишли у Крушевац аутомобилом и знам да су се састали са делегатом Немаца, претставником за Југоисток, неким Вајлом.

Јавни тужилац: Он је био делегат, тај Вајл!

Оптужени Кесеровић: Јесте! Делегат претставника за Југоисток.

Јавни тужилац: А ко је био командант за Југоисток, генерал... је ли Лер?

Оптужени Кесеровић: Јесте!

Јавни тужилац: Вајд, делегат команданта Немаца за Југоисток. Он је, дакле, координирао акцију Немаца и акцију националних четника Драже Михаиловића?

Оптужени Кесеровић: Јесте!

Јавни тужилац: Југословенске војске у отаџбини!

Оптужени Кесеровић: Јесте! Али изгледа да је Рачић састављао план заједно са тим делегатом. Немцем. Снаге и Бугара и Немаца долазиле су из правца Прокупља, Ниша, Лесковца у правцу Горње Јабланице, Соколовца а снаге Дражине...

Јавни тужилац: Са које су стране биле?

Оптужени Кесеровић: То су биле моје снаге. Сећам се, то ми је рекао Калабић, да су тражили од Немаца из Рашке 50 баџача.

Јавни тужилац: Јесу ли добили?

Оптужени Кесеровић: Не знам, изгледа да су добили. Они су тражили за појачање ватрене моћи појединих јединица. Ја сам у исказу у записнику изјавио да сам први пут дошао у додир са Бугарима на линији Соколовац—Пасјак. Тај бугарски пук остао је. Ја сам продужио преко Гајтана. Нисам имао борбе, до борбе са партизанима на Тупалском Вису. Ту сам нашао, лево, један батаљон добровољаца и пет немачких борних кола, која су се, по изласку мојих делова на Тупалски Вис, повукла за Медвећу, и даље, вероватно за Лебане. Рачић је захтевао, после повлачења, да остане са Немцима и осталим трупима које су оперисале против партизана. Ја сам рекао да не пристајем на то, да немам муниције...

Јавни тужилац: Доста је и толико... Ко је то Погачар?

Оптужени Кесеровић: То је командант прве дивизије српског ударног корпуса у Босни, у децембру 1944.

Јавни тужилац: А чији је то корпус?

Оптужени Кесеровић: То је Дражин корпус, иначе био је Недићева гранична стража.

Јавни тужилац: Значи Дража и Недић су се тако измешали... Ви сте с тим Погачаром успоставили везу?

Оптужени Кесеровић: Погачар је био једно време

под мојом командом. Ја сам му командовао. Он се повлачио. 1944 формиран је од српске државне страже и граничне страже српски ударни корпус, који се са нама заједно повлачио у Босну, а после нас напустио и отишао у Словенију.

Јавни тужилац: 19 децембра 1944 пишете „витезу јастребачком“ о тенковима, чији су то тенкови?

Оптужени Кесеровић: То су немачки тенкови!

Јавни тужилац: А у следећој депеши број 11 тражите поново тенкове из Крушевца. Значи то је тачно?

Оптужени Кесеровић: То је тачно!

Јавни тужилац: Хтели сте немачке тенкове да употребите у борби против партизана?

Оптужени Кесеровић: Јесте!

Јавни тужилац: Ови документи само илуструју вашу гнусну издају. Увиђате ли то?

Оптужени Кесеровић: Радио сам на томе да не будем издајник, али силом прилика и наређења... Пошао сам и у шуму да не будем издајник.

Јавни тужилац: То оставите. Сад се мора гледати оно што сте радили, а не оно што сте мислили, а тешко је наћи човека који ради а не мисли. Молим вас, ја ћу вам поставити још неколико питања. Је ли та сарадња са окупатором била очигледна народу?

Оптужени Кесеровић: Како да није! Народ је видео!

Јавни тужилац: Широке народне масе су виделе?

Оптужени Кесеровић: Па, видео је народ...

Јавни тужилац: Чиме сте то објашњавали народу? Вероватно летцима којима обмањујете народ. У овом летку, који сте ви издали, да комунисти убијају сваког Србина који се венча у цркви, да у Црној Гори има преко 4.000 копилади, тојест да су партизани обешчастили девојке и да су многе девојке скочиле да се удаве због тога. То су ваше речи Кесеровићу.

Оптужени Кесеровић: То је проглас Дражин, а ја сам само издао препис.

Јавни тужилац: Значи: ваш и Дражин.

Оптужени Кесеровић: Донекле мој, ја сам одговоран што сам га пренео. То је, уосталом, начин пропаганде.

Јавни тужилац: Таква је ваша пропаганда.

Оптужени Кесеровић: То је био проглас врховног штаба Дражиног. Ја нисам знао шта се догађа у Црној Гори.

Јавни тужилац: Ви сте били једном у Црној Гори и да ли сте видели нешто слично?

Оптужени Кесеровић: Ја сам био свега 5 до 6 дана и, признајем, да нисам то видео, то је била лаж.

Јавни тужилац: Још неке ствари да објасните. Ја ћу вам прочитати једну депешу упућену орте-командантури Прокупље. Пошто ја не знам немачки, рећи ћу вам како гласи превод. Немачки командант жали се на нека пијанчења и на недостојна понашања ваших потчињених и жали се на такав поступак. Због тога ви издајете наређење да ниједан дражиновац не сме по ноћи ући у Прокупље без дозволе немачких власти, дакле без дозволе ваших савезника. Јесте ли ви издали то наређење?

Оптужени Кесеровић: Нисам, о томе немам појма.

Јавни тужилац: Нећете да признате? Онда објасните ову ствар. Ви сте у Копривни видели да су се састали Дража Михаиловић, Милан Аћимовић и генерал Трифунновић и да је тамо прочитано неко писмо. Какво је то писмо било?

Оптужени Кесеровић: То је писмо било од патријарха Дожића и епископа Николаја Велимировића.

Јавни тужилац: Шта је тамо писало?

Оптужени Кесеровић: Поред осталог, уз поклон Дражи једне иконе богородице, послали су своје жеље за успех у светој борби српског народа, односно у борби крста над сатаном.

Јавни тужилац: Када је то било?

Оптужени Кесеровић: То је било у марту месецу 1945 године.

Јавни тужилац: Ко је потписао то писмо?

Оптужени Кесеровић: Потписали су га патријарх Дожић и епископ Николај Велимировић.

Јавни тужилац: Сећате ли се чега о конференцији у месту Осечанима? На тој конференцији било је разговора о могућностима подизања устанка у Србији и о стварању командоса. Шта знате да кажете о томе?

Оптужени Кесеровић: То није било у Осечанима, то ће бити у Модричу. Тамо смо били на прегледу наставе командоса.

Јавни тужилац: Какав су задатак имали командоси?

Оптужени Кесеровић: Као што вам је познато, командоси су имали задатак да се пребаце у Србију, да

тамо руше мостове, фабрике, пале камионе и убијају виђене политичке личности.

Јавни тужилац: Ко је држао предавања о томе?

Оптужени Кесеровић: Неки Војин Андрић, доктор права.

Јавни тужилац: То је бивши присталица Демократске странке.

Оптужени Ивковић: Он је одавно отишао из Демократске странке.

Јавни тужилац: Због тога сам и рекао бивши присталица Демократске странке. Дакле, ту се предавало о паљењу фабрика и растеривању народних одбора. Значи то су биле директиве?

Оптужени Кесеровић: Јесте!

Јавни тужилац: А те директиве, оптужени Кесеровићу, ви сте добијали док је рат још трајао, док је фронт још био у Срему. Тада су давана наређења да се трују државни функционери путем чаја, кафе, супе.

Оптужени Кесеровић: Јесте, тако је говорио др Андрић.

Јавни тужилац: Молим да то уђе у записник. Дакле, то је било у марту месецу 1945 године?

Оптужени Кесеровић: Јесте!

Јавни тужилац: Да ли сте ви, Кесеровићу, дали изјаву о стрељању Јакова Петровића и Алексића?

Оптужени Кесеровић: Они су били стављени под преки суд у јулу 1943 године са оном другом групом. Они су стрељани зато што су радили против интереса југословенске војске у отаџбини и зато што су као чланови Црвеног крста шећер, намењен заробљеницима, слали партизанима.

Јавни тужилац: И то је за вас тежак злочин, због чега су они осуђени на смрт?

Оптужени Кесеровић: Суд је изрекао казну.

Јавни тужилац: Ви сте се с тим сагласили?

Оптужени Кесеровић: Јесам.

Јавни тужилац: Молим да то уђе у записник... Колико сте метака добили од Немаца у Босни?

Оптужени Кесеровић: Ја не знам колико је добио Андрић. Ја сам добио свега око дванаест хиљада. Андрић је добио више.

Јавни тужилац: Да ли су вам дали брашно и храну?

Оптужени Кесеровић: Тешко је било у последње време за храну. Известно сам Дражу да се више не може. Он је поручио да је дао новац у злату да се купи жито. После неколико дана примили смо брашно камионом у немачким цаковима, и од тога брашна јели смо хлеб.

Јавни тужилац: А је ли јео и Дража?

Оптужени Кесеровић: Јео је, ваљда, и Дража. Знао сам да то није куповина и да нам је то Дража само тако рекао.

Јавни тужилац: Дакле, хране вас, наоружавају, плаћају вас, можда је било и тога, спремају вас за време трајања рата да идете у Србију и да дижете устанак, да убијате виђене личности, да растурате одборе народне власти у марту месецу 1945 године док је још фронт у Срему и Босни. Има ли страшније издаје?

Оптужени Кесеровић: Нема. Јавио ми је генерал Дамјановић из Словеније да му је јавио Пурић, или Фотић, како су сазнали да Дража покушава да дигне устанак и саветују га да то не чини, јер може изазвати реакцију Руса. Поручују му да не предузима ништа до даљег наређења, а да ће се Фотић или Пурић заузети да ствар реше повољно.

Јавни тужилац: Шта су му рекли? Да ће се заузети на конференцији у Сан Франциску!

Претседавајући: Оптужени Аксентијевићу, ви сте спавали са генералом Дражом Михаиловићем скоро два месеца. Да ли вам је шта познато о писмима црквених великодостојника о којима је говорио Кесеровић?

Оптужени Аксентијевић: Ја сам баш био с њим, али ово ми није познато што је сад говорио о писмима, било патријарха, било Николаја. Ја бих требало да и то знам.

Јавни тужилац: Нелогично и невероватно!

Оптужени Аксентијевић: Жалим. Ја говорим истину. Да знам шта — ја бих рекао отворено, јер Дража води, а ја сам одговоран зато што сам с њим. Ово ме је изненадило, и баш сам то прибележио.

Претседавајући: Кесеровићу, тамо је била школа командоса. Да ли вам је шта познато, да ли су слати и да ли су стигли какви командоси у Србију?

Оптужени Кесеровић: Једном приликом ја сам питао, у разговору, Дражу да ли му је која екипа командоса стигла у Србију. Он ми је рекао да му се једна група јавила из области Авале, а друга из области Горњег Ми-

лановца. То је било у априлу или мају месецу. Ја га више нисам ни питао.

Претседавајући: Да ли вам је познато да су стигли Саша Михаиловић и други?

Оптужени Кесеровић: Јесте, чуо сам о томе.

Претседавајући: Да ли вам је познато да је неко из те групе убио мајора Југословенске армије који је преживео четири године ратовања?

Оптужени Кесеровић: Није ми познато.

Јавни тужилац: Ја бих молио суд да се, ако већ није унето у записник, дословце унесе исказ Кесеровића о задацима које су командоси имали да изврше у Србији, јер то је значајно за све учеснике на овоме процесу.

Записничар: Унето је.

Претседавајући: Кад сте дошли код Драже Михаиловића нашли сте Аћимовића и друге како читају она писма. Да ли је ту био и Аксентијевић?

Оптужени Кесеровић: Није он ту био. Дража је та писма извадио из цепа.

Јавни тужилац: Који су командоси упућени?

Оптужени Кесеровић: Три групе. Прву је водио неки Вујко, другу, мислим, Саша, а ко је водио трећу не сећам се. Вујкова група имала је око сто двадесет људи и она је пропала на Дрини. То је она група која је дошла на острвце и утопила се. Сашина група је имала, колико се сећам, око 100 људи. Трећа група имала је око сто људи и, како сам то доцније сазнао, пребацила се негде око Старог Брода код Бајине Баште.

Јавни тужилац: Чиме су били наоружани?

Оптужени Кесеровић: Аутоматским оружјем, са пушкомитраљезом на сваку тројку или петорку. Митраљежи су били већином енглески, затим наши „Брно“. Чуо сам, али нисам видео, да су добили неко немачко оружје, неке пушке које се не чују кад пуцају. Затим бомбе, експлозивни, пропагандни материјал, отрови и тако даље. Не знам да ли су отрови били у течном стању или тврдом.

Јавни тужилац: Да ли је експлозив носио ознаку енглеског порекла?

Оптужени Кесеровић: Не знам.

Јавни тужилац: Да ли је Андрић говорио да ти предмети треба да носе енглеске ознаке?

Оптужени Кесеровић: Знам да је говорио о томе да треба да носе неку ознаку, али не могу да се сетим коју.

Јавни тужилац: Каква је била формација командоса и како је требало да они оперишу?

Оптужени Кесеровић: Тачно не знам формације. Знао да је требало да се пошаљу ван својих бивших територија, дакле не у крајеве у којима су били пре поласка у Босну. Речимо командоси са мога терена да се пошаљу у Шумадију, Калабићеви командоси на мој терен.

Јавни тужилац: Зашто?

Оптужени Кесеровић: Да не би народ познавао издајство.

Јавни тужилац: Како кажете: свака тројка имала је аутомат?

Оптужени Кесеровић: Јесте!

Јавни тужилац: Из немачке су добијене?

Оптужени Кесеровић: Јесте!

Јавни тужилац: Који је командос упућен на вашу територију?

Оптужени Кесеровић: То не знам.

Јавни тужилац: Који је ваш терен?

Оптужени Кесеровић: Не знам!

Јавни тужилац: Јесу ли имали командоси радиостанице?

Оптужени Кесеровић: Јесу!

Јавни тужилац: Јесу ли имали задатке војне и политичке шпијунаже?

Оптужени Кесеровић: Јесу!

Јавни тужилац: Где им је била команда, у Србији или ван?

Оптужени Кесеровић: У Србији!

Јавни тужилац: Ко је требало да буде командант?

Оптужени Кесеровић: Командант је требало да буде потпуковник Павловић.

Јавни тужилац: Је ли се тај Павловић састајао са Немцима који су долазили код Драже?

Оптужени Кесеровић: То не знам!

Јавни тужилац: Да ли се сећате: да ли је Дража тражио из Беча упутства за обучавање командоса?

Оптужени Кесеровић: Тога се не сећам!

Бранилац Тасић: Да ли су пресуде, које су доносили ваши преки судови, достављане врховној команди?

Оптужени Кесеровић: Пресуде су достављане и врховна команда их је узимала само на увиђај.

(Претседавајући даје одмор од десет минута.)

Саслушавање Војина Војиновића

(После одмора)

Претседавајући: Настављамо претрес. Уведите оптуженог Војина Војиновића. (Оптужени Војиновић улази.) Ви сте оптужени Војин Војиновић?

Оптужени Војиновић: Јесам!

Претседавајући: Опомињем вас да пред судом говорите истину, јер то може да вам олакша ситуацију. Јесте ли разумели оптужницу?

Оптужени Војиновић: Не осећам се кривим. И то желим да образложим.

Претседавајући: Јесте ли примили положај четничког команданта или не?

Оптужени Војиновић: Ја нисам био четнички командант. Ја сам био командант среза и као такав, према директном споразуму који смо имали са командантима бригада, имао сам власт у срезу. Био сам претставник управне власти уколико се показивала потреба да се регулишу злочина дела која нису политичке природе. Ја сам се примио тога положаја. Међутим, пре мене примио је Милоје Ђукић...

Претседавајући: То није ваше! Јесте ли примили положај четничког команданта Среза колубарског?

Оптужени Војиновић: Примио сам!

Претседавајући: Кад сте ступили на дужност?

Оптужени Војиновић: 28 јануара 1944 године.

Претседавајући: Јесте ли вршили мобилизацију људства за четнике?

Оптужени Војиновић: Не, никада!

Претседавајући: Јесте ли учествовали на зборовима?

Оптужени Војиновић: Јесам!

Претседавајући: Јесте ли позивали народ у борбу противу партизана а на послушност Немцима?

Оптужени Војиновић: Нисам! Ни једно ни друго!

Претседавајући: Јесте ли одржавали зборове на којима сте позивали народ против партизана?

Оптужени Војиновић: Не!

Претседавајући: Јесте ли позивали народ на послушност Немцима?

Оптужени Војиновић: Никад, ни једном приликом!

Претседавајући: Јесте ли по писменом овлашћењу четника примили из руку Немаца у два маха муницију? И то у Ваљеву и Лајковцу. Јесте ли имали писмено овла-

шћење и јесте ли га показали немачким властима?

Оптужени Војиновић: Јесам!

Претседавајући: Јесу ли немачке власти издале муницију?

Оптужени Војиновић: Јесу! Дозволите ми да кажем...

Претседавајући: Ми ћемо изнети чињенице, а ви ћете у својој речи после казати шта имате. Јесте ли у својству иследника водили истрагу и састављали смртну пресуду противу Вуковића и осталих?

Оптужени Војиновић: Јесам!

Претседавајући: Је ли та смртна пресуда и извршена?

Оптужени Војиновић: Јесте!

Претседавајући: Је ли у тој пресуди поменуто да се сматрају као партизани?

Оптужени Војиновић: Као партизани.

Претседавајући: Из једне групе родољуба, која је пошла у партизане, а која је била стварно на преваран начин изведена из Београда преко два агента специјалне полиције управе града Београда, који су били ваши органи у четничким јединицама, јесте ли утицали да неки буду ликвидирани?

Оптужени Војиновић: Њих тројица су ликвидирани.

Претседавајући: Јесте ли учествовали у тој ликвидацији?

Оптужени Војиновић: Нисам!

Претседавајући: Јесу ли по вашем наређењу четнички команданти извесне људе батинали због сарађивања са партизанима?

Оптужени Војиновић: Никад и ниједном приликом то није учињено.

Претседавајући: Јесте ли имали овлашћење од издајничких власти под лажним именом Јован Николић?

Оптужени Војиновић: То сам сам написао.

Претседавајући: Фалсификовали?

Оптужени Војиновић: Фалсификовао!

Претседавајући: По вашем наређењу убијени су Зоран Милошевић и још две другарице.

Оптужени Војиновић: Ја сад чујем први пут за та имена, а у групи било их је 9.

Претседавајући: Колико је њих стрељано?

Оптужени Војиновић: Троје!

Претседавајући: Ви сте друге одбранили, а за ове сте казали да треба да буду ликвидирани?

Оптуђени Војиновић: Не! Боже сачувај!

Претседавајући: Јесте ли ви написали под поверљиво број: „Штаб Команде Среза лазаревачког — Положај.

Команданту корпус. група 707 — У вези мога ранијег извештаја овим Вам накнадно достављам следеће. Прва партија од свега два Београђанина стигла је на лице места. Одмах је ликвидирана. За овим стигла је и друга партија од 9 Београђана, и то 7 људи и две жене. Обе су жене ликвидиране, а Зорана, шефа VII реона, затекла је иста судбина. Пресуду су извршили сами комунисти по наређењу команданта корпуса, па су за овим задржани у батаљонима и то само по један. Какав ће крајњи резултат бити видећемо. Ја сам био за ову солудију и моје је мишљење преовладало. Истина нисам био за узимање партизана у батаљоне, већ да се упуте у логор. Она жена из Шуца ликвидирана је, јер за њом више нисмо имали потребе. Наши су људи увек на послу. Многе су ствари откривене, а поједине се налазе у току. Командант Среза лазаревачког Војин Војиновић.“ Јесте ли ви написали ово писмо?

Оптуђени Војиновић: Јесам!

Претседавајући: Јесте ли написали писмо од 5 априла 1944 упућено шефу пропаганде које гласи: „Шефу пропаганде Рудничког корпуса — Положај. На дан 4 априла 1944 г. око 12 часова извршена пресуда војног преког суда. Стрељана су четири партизанска зликовца, и то:

Јеремија Вуковић, Властимир Танасковић, зв. „Лале“, Михаило Милетић, из Барзиловице, и Владислав Васиљевић, из Брајковца.

Читање пресуде трајало један пун сат. С обзиром на изузетне прилике морало је се брзо радити.

Тројицу смо ослободили. Раније су побијени од наших као присталице симпатизера партизана Милорад Марковић, зв. „Цуле“, из Брајковца, и Станимир Димитријевић, из Барзиловице.

Тикомир Ковчић, из Брајковца, налази се у бекству.

Стрељање је обављено пред масом сељака око 300. Утисак је био сјајан. Добили смо велико признање.

Приликом стрељања Владислав Васиљевић узвикнуо је нашој војсци: „Пуцајте, али ће за моју главу пасти 20 ваших глава“. Ово нарочито подвучите у „Видовдану“, јер је он јатак партизански.

Шаљем Вам хартију и коверте. Молим известите хитно

да ли Вам треба још, јер сам у могућности да Вам набавим коликогод желите.

Предузео сам потребне кораке за матрице. — Командант среза Војин Војиновић.“

Претседавајући: Је ли то тачно?

Јавни тужилац: Потврдио је.

Претседавајући: Јесте ли, Војиновићу, били у вези са кољашем Недељковићем?

Оптужени Војиновић: Био сам као и са свима командантима.

Претседавајући: Је ли вам писао писма?

Оптужени Војиновић: Јесте!

Претседавајући: А јесте ли му 11 јула 1944 године написали писмо које почиње са: „Драги Перо, лепотане мој“ у коме сте казали: „... па да имате и мало моћи предвиђања и да партизане ликвидирате. Био је сјајан моменат, али је испуштен. Питање је када ће се тај моменат поново показати.“ Осећате ли се кривим или не?

Оптужени Војиновић: Не!

Претседавајући: Јавни тужиоче, имате ли које питање?

Јавни тужилац: Имам оптуженог да питам следеће: Пре него што сте постали командант среза јесте ли се већ били прикључили четничкој организацији Драже Михаиловића?

Оптужени Војиновић: Пре једно месец дана.

Јавни тужилац: Које године?

Оптужени Војиновић: 1943.

Јавни тужилац: Кога месеца?

Оптужени Војиновић: Па ја сам већ у претходној истрази испричао да сам био увучен.

Јавни тужилац: Добро. А којој сте странци ви припадали раније?

Оптужени Војиновић: Демократској странци Милана Грола.

Јавни тужилац: Ви сте били у форуму странке?

Оптужени Војиновић: Нисам!

Јавни тужилац: Ни у једном форуму?

Оптужени Војиновић: Нисам!

Јавни тужилац: Ви порекосте да сте извршили мобилизацију?

Оптужени Војиновић: Порекао сам.

Јавни тужилац: Па то је познато да команданти сре-

зова врше мобилизацију по срезовима и шаљу људство у јединице.

Оптужени Војиновић: Али ја нисам вршио.

Јавни тужилац: Саботирали сте?

Оптужени Војиновић: Саботирао нисам, али то нисам вршио.

Јавни тужилац: Ви правите нарочиту разлику између четничког команданта и команданта среза? Добро, а коме сте онда били подређени и коме сте издавали наређења?

Оптужени Војиновић: Команданту бригаде био сам подређен.

Јавни тужилац: Јесте ли били подређени немачкој окупаторској сили или недићевцима, или љотићевцима, или четницима, или партизанима?

Оптужени Војиновић: Командантима бригада.

Јавни тужилац: Командантима четничких бригада! Јесте ли ви били орган четничке војне месне власти?

Оптужени Војиновић: Ја вам кажем да сам био командант среза, а да је војни командант био Милоје Ђукић.

Јавни тужилац: Па малопре сте признали да сте били командант. То значи да су у том срезу била два команданта.

Оптужени Војиновић: У основи су била два команданта.

Јавни тужилац: Зато је било тако много покоља?

Оптужени Војиновић: У војним случајевима одлучивао је Милоје Ђукић.

Јавни тужилац: А када се клало онда ви?

Оптужени Војиновић: То ћемо да видимо.

Јавни тужилац: Кажете да сте одржавали зборове, а нисте позивали народ у борбу против партизана. Да ли остајете при томе?

Оптужени Војиновић: Јесте!

Јавни тужилац: Кажете да нисте позивали народ на послушност Немцима, а зашто се онако тешко и горко вајкате што је неки пијани четник убио неког Немца? ... Да ли сте припадали предратној четничкој организацији?

Оптужени Војиновић: Јесам!

Јавни тужилац: А да ли сте били функционер те организације?

Оптужени Војиновић: Нисам. Носио сам пушку од својих петнаест година и прошао сам Албанију иако нисам мобилисан у војску. Министар војске и морнарице

признао ми је припадање четничкој организацији за време прошлог рата. Између ратова нисам био у четничкој организацији.

Јавни тужилац: Дакле, да ли сте били пре рата у четничкој организацији?

Оптужени Војиновић: Пре рата нисам.

Судија Лаковић: Како ви као Србин и демократа да од Немаца примате муницију?

Оптужени Војиновић: Изложићу вам. Ја сам Немце преварио.

Судија Лаковић: Преварили сте их?

Оптужени Војиновић: Не само то, него ћу доказати да сам их преварио и да су ме јурили и опколили два пута.

Судија Лаковић: Те преваре и такве преваре биле су преваре српског народа и стотине и хиљаде глава пало је због таквих превара које је чинила Дражина организација.

Судија Јанковић: Да ли би могли да нам објасните по ком сте закону доносили пресуде којима сте осуђивали људе на смрт зато што помажу партизане?

Оптужени Војиновић: Господине судија, да пређемо бар на предмет. Ова пресуда од 4 априла...

Претседавајући: Одговорите конкретно: По каквом сте закону доносили пресуде?

Оптужени Војиновић: На основу наређења врховне команде.

Судија Јанковић: У чије име?

Оптужени Војиновић: У име преког војног суда. Ја сам био иследник.

Судија Јанковић: У чије име?

Оптужени Војиновић: Није било имена!

Претседавајући: Кесеровићу, у чије су име доношене пресуде?

Оптужени Кесеровић: У име његовог величанства краља!

Судија Јанковић: Како гласи наређење врховне команде по коме су људи могли бити осуђивани на смрт ни криви ни дужни?

Оптужени Војиновић: Било је упућено наређење врховне команде по коме се сви злочини, а знали смо добро каква су то злочина дела, имају казнити смрћу.

Претседавајући: Да ли одбрана има какво питање?

Адвокат Тасић: Ја сам одређен по службеној дужно-

сти за браниоца и молим да суд дозволи да му се да право да објасни детаље.

Оптужени Војиновић: Господине претседниче, ја морам да предложим да се изведе доказни поступак да би се утврдило супротно чињенично стање од онога које се налази у оптужници.

Претседавајући: Јесте ли ви доносилац пресуда на смрт за четворицу људи због тога што су симпатисали партизански покрет? То је суд овде испитивао и ви сте ту чињеницу признали.

Оптужени Војиновић: Ја сам као иследник ту пресуду израдио по наредби команданта бригаде.

Претседавајући: Ви сте у целом том предмету били и иследник, и претседник, и секретар, и били конферансијер на збору, и то ви потврђујете.

Оптужени Војиновић: Конферансијер на збору био је командант бригаде.

Претседавајући: А шта говори писмо?

Оптужени Војиновић: Имате ви ту 300 сведока па можете утврдити. Ја сам пресуду израдио по наређењу команданта бригаде.

Јавни тужилац: Моје је мишљење кад оптужени са таквом јасноћом потврђује чињеницу остаје му само то да предложи доказна средства којима би евентуално могао олакшати своју ситуацију. Даље постављање питања оптуженом, с обзиром на његов став који је заузео према суду, према тужиоцу, ја мислим да је илузорно. Оптужени покушава да докаже да није тачно оно што је својом руком написао и за шта је пре тога рекао да је потпуно тачно. Зато предлажем да оптужени предложи доказна средства да се, евентуално, позову сведоци, да их прибави преко свога браниоца, да се претрес не би одлагао. А да је овај адвокат, београдски интелектуалац, срозан у благо најгоре издаје, то је јасно.

Оптужени Војиновић: Молим вас да ме поштедите увреда. Мислим да је рано...

Бранилац Тасић: Ја ћу поставити нека питања у вези са оним што оптужени није довољно објаснио. Нека оптужени каже суду шта је учинио за оних шест лица из групе од девет лица, од којих је троје стрељано?

Оптужени Војиновић: Када сам дошао у Лајковац затекао сам девет партизана. Питао сам одакле су дошли

ти људи. Речено ми је да су из Београда и да су пошли у шуму да се придруже партизанима.

Претседавајући: Говорите конкретно!

Оптужени Војиновић: Ја сам био у дворишту Жарка Михаиловића који је угледан човек и данас је члан АСНОС-а. Њему сам рекао, када ме је позвао на ручак, да не могу да ручам ако се пресуда изрекне. После тога отишао сам и разговарао са партизанима. Вратио сам се код команданта бригаде и рекао да је пресуда строга, да не треба да се поступа тако строго, када су све главе српске скупе.

Претседавајући: Шта сте ви конкретно предложили?

Оптужени Војиновић: Нисам могао ништа да предлажем, него сам учинио оно што сам могао да учиним. Ја сам рекао: Господине Топаловићу, не треба да дозволите да се пресуда изврши и молим вас да учините све што се може!“ Ја сам доцније чуо да је преки војни суд осудио тројицу, а да је шест осталих упутио у батаљоне.

Претседавајући: Конкретно, ви сте били за то да се стрељају две жене и један мушкарац?

Оптужени Војиновић: Када сам видео да се друго ништа не може учинити.

Претседавајући: Ето, зато ја не видим шта вам се ускраћује да кажете?

Оптужени Војиновић: Уместо деветоро стрељано је троје и хоћу да то објасним.

Претседавајући: Вас тужилац и тужи за смрт три лица која су дошла из Београда и пошла у шуму партизанима. Ви кажете да сте остале спасли из канца четника. То вам је била дужност.

Јавни тужилац: Питање је да ли их је спасао.

Бранилац Тасић: Оптужени се у оптужници оптужује не само за смрт ових људи, него и зато да их је домањо. Ја постављам питање шта је у том погледу учинио?

Оптужени Војиновић: Никакве везе нисам имао са њима! Ја ћу још поднети доказе!

Претседавајући: Ви сте овде признали своја писма и имаћете прилике да преко одбране затражите благовремено подношење доказа. Данашњи претрес се завршава. Сутра се наставља претрес у осам часова пре подне.

Наставак саслушавања Војина Војиновића

Претрес је настављен у осам часова пре подне.

Претседавајући: Наставља се претрес. Доведите оптуженога Перовића Тодора.

Бранилац Тасић: Ја сам хтео да питам да ли је завршено испитивање Војиновића?

Претседавајући: Па шта сте хтели?

Бранилац Тасић: Сматрам, а и он то сматра, да није довољно разјаснио извесне чињенице. Само те чињенице молим да их разјасни. Иначе бих учинио поднесак са формалним предлогом.

Претседавајући: Какав је ваш предлог?

Бранилац Тасић: С обзиром да је синоћ било доцкан и да је оптужени био ужурбан и укратко рекао о оним двома чињеницама, тражим да се разјасни чињеничко стање по питању девет Београђана који су доведени.

Јавни тужилац: Оптуженом Војиновићу прочитана су његова сопствена писма. Он је овде јавно рекао да су то његова писма. Ако треба објашњавати чињенице за које га оптужница терети, најбоље те чињенице објашњавају његова писма. Даље објашњавање тих чињеница биће само покушај да се пред судом прикрије фактичко стање. Због тога не бих могао с тим предлогом да се сложим.

Оптужени Војиновић: У вези ове пресуде, која је донета против Јеремије Вуковића и осталих, да ли сам ја пропратним писмом само обавестио шефа пропаганде?

Претседавајући: Да ли се слажете са својим бариоцем?

Оптужени Војиновић: Ја се слажем са бариоцем да изнесем чињеничко стање, или да ми се допусти да поднесем један писмени доказ из кога би се видело чињеничко стање.

Јавни тужилац: Ја бих се изјаснио по овом предлогу. Ја бих се сложио са предлогом оптуженога да поднесе писмени поднесак којим ће објаснити чињеничко стање и то из разлога што је оптужени имао јуче довољно времена да ствари разјасни, а за мене лично ствари су довољно разјашњене. Уколико он сматра да треба још нешто да објашњава, нека поднесе писмени поднесак и разјасни шта је хтео. Суд може да одлучи хоће ли у доказном поступку да то употреби или доцније.

Претседавајући: Суд доноси решење: „Усваја се предлог одбране да се оптужени Војиновић детаљније изјасни о овим питањима“. Молим вас, оптужени Војиновићу, будите што концизнији, изнесите само чињенице. Ви хоћете да говорите о смртној пресуди оне деветорице, а та је чињеница расветљена пред судом.

Оптужени Војиновић: Примео сам писмено овлашћење и предао свом наредбодавцу. Али смо ми Немце преварили и да је муниција употребљена против Немаца на Лазаревцу, где смо заробили 53 Немца и 13 камиона, а било је и побијених. Ја бих о томе хтео да кажем.

Претседавајући: То су ствари које су заваравале српски народ, то да ви, бајаги, водите борбу.

Јавни тужилац: А какве ми доказе имамо да је баш та муниција употребљена против Немаца а не против партизана?

Претседавајући: Муниција употребљена против Немаца? Изволите о другој ствари, о онима који су осуђени на смрт.

Оптужени Војиновић: Да се прво вратим на писмену пресуду, па онда на друго. Ја бих желео да разјасним једну и другу ствар. Хоћете ли прво о овој историји Београђана?

Претседавајући: Да!

Оптужени Војиновић: Мени је оптужницом стављено на терет да сам ја Београђане домадио. Ја их нисам домадио.

Претседавајући: У оптужници тако не стоји. Ево: „По његовом наређењу ухваћена је једна група родољуба...“

Оптужени Војиновић: О томе се ради што по мом наређењу она није ухваћена, а да је то тако ја се позивам на Радојицу Стефановића, из Младеновца, који ће потврдити да је тога агента ангажовао командант лазаревачке бригаде.

Претседавајући: Је ли то ваш командант?

Оптужени Војиновић: Јесте!

Претседавајући: Ви сте теренски командант?

Оптужени Војиновић: Ја сам командант среза. А он их је пронашао. Он је пронашао тога агента и он их довео.

Претседавајући: Како је име томе команданту?

Оптужени Војиновић: Милован Васиљевић. Господине председниче, та прва партија да ли један или двојица не могу позитивно да кажем, она је стрељана у Петци, где ја нисам био, него где је био Милован Васиљевић командант бригаде. Да је ово тачно и да су они били у Петци, и да је једног од њих натерао да напише писмо, посведочиће Александар Иванковић, земљорадник.

Претседавајући: То нас не интересује. А она група која је стрељана, из Клења?

Оптужени Војиновић: То је то исто. Овамо су двоје, а тамо су тројица. Само је јавни тужилац и једну и другу партију метнуо у то.

Претседавајући: Колико је ваше учешће у стрељању партизана из Глина?

Оптужени Војиновић: Ја нисам имао никаквог учешћа. Ја сам се повукао. Ја сам био у Дудовици и сва је моја несрећа што сам дошао у Брајковац. Када сам дошао у Брајковац ја нисам нашао четнички одред на ливади. Видео сам групу партизана повезаних код кола. Питао сам: „Шта је?“, казали су ми да су доведени из Београда. Суђење је вршено и сва су деветорица осуђена на смрт. Ја сам онда говорио са командантом групе и рекао сам му да су ово обични радници који су се повукли од бомбардовања. Они су морали прићи или четницима или њима. Пошто су идеолошки били више према партизанима опредељени, они су тамо и отишли. Рекао сам да сам ја мишљења да ти људи не треба да буду стрељани. Он је рекао: „Морамо одмах стрељати!“ То је било његово. Шта је било с тим људима ја не знам. Мој правник је донео неке предмете и тражио да се пожурим. Ја сам двадесет година адвокат; бранио сам 93 тешка кривца и ниједан није осуђен на смрт. Ја нисам могао да се сложим да се девет људи могу осудити на смрт. Пошто је командант хтео да иде, ја сам га испратио до капије. Ја сам онда рекао пред командантом: „Урадите што за ове људе.“ Он је рекао: „Добро, Војине, скренули сте ми пажњу, ја ћу урадити.“

Претседавајући: Је ли то ваше све?

Оптужени Војиновић: Ништа више. Отишли су у Дудовицу. Они су тројицу стрељали.

Претседавајући: Предочавам вам ваше писмо, у коме кажете да сте били за ликвидацију једног мушкарца и две жене. Осећате ли се кривим по томе или не?

Оптужени Војиновић: Не могу да се осећам кривим. Моје је мишљење преовладао. У основи преовладао је мишљење команданта корпуса. Шест људи је извучено.

Претседавајући: А у овом вашем писму стоји да сте били за ликвидацију једне жене и једног мушкарца. Признајете ли то за своје?

Оптужени Војиновић: Признајем!

Претседавајући: Где је одржан суд?

Оптужени Војиновић: Заседање је било одржано негде у Зеокама?

Претседавајући: Јесте ли присуствовали томе суду?

Оптужени Војиновић: Ја сам са референтом и командантом корпуса прво саслушао окривљене, саслушао сам седам окривљених, њихове сведоке и браниоце, што укупно материјала износи 30 табака. Онда је дошао командант бригаде и питао: „Да ли је завршена истрага?“ „Јесте, завршена је!“ Он ме питао: „Како стоји ствар?“ Ја сам му објаснио да имају два разбојништва и шест опасних провала, од којих је најтежа код Јагомира Петровића, из Брајковца. То су била са свим сигурна злочина дела. Командант бригаде је узео од мене материјал и, кад се вратио, рекао: „Израдите пресуду да се четворица стрељају, а тројици извините казну, јер незгодно је да се из једне куће стрељају и отац и син!“

Претседавајући: Јесте ли пресуду урадили?

Оптужени Војиновић: Јесам!

Претседавајући: Јесте ли ту пресуду прочитали пред народом? Конкретно одговорите!

Оптужени Војиновић: . . .

Претседавајући: Па ви сте водили истрагу, реферисали и пресуду израдили. И ви сте сигурно пресуду прочитали народу.

Оптужени Војиновић: Ја нисам дао никакво објашњење народу, то је учинио командант бригаде.

Претседавајући: Осећате ли се кривим за учешће у убиству ове четворице?

Оптужени Војиновић: Не видим разлога.

Претседавајући: То је ствар вашег осећања.

Оптужени Војиновић: Па, молим вас лепо, то су тристо четрнаести и триста шеснаести параграф закона и...

Претседавајући: Ми не познајемо и не признајемо тај кривични законик. Него осећате ли се кривим или не, на то одговорите?

Оптужени Војиновић: Нисам крив!

Претседавајући: Јер сте радили по кривичном закону краљевине Југославије. Предочавам вам ваше писмо шефу пропаганде да сте прочитали пресуду којом су четворица комунистичких злочинаца, партизанских злочинаца, осуђени на смрт. Шта је истина? Јел истина да су то били обични крадљивци, провалници и пљачкаши, или је истина оно што сте у своме писму навели?

Оптужени Војиновић: Мотив је био тај да су они били разбојници и пљачкаши.

Јавни тужилац: Молим вас, ја не бих дозволио тако једном издајнику да вређа жртве које су пале у народно-ослободилачком покрету, да не вређа погинуле партизане, јер цео свет цени њихову борбу.

Оптужени Војиновић: Ја напомињем и овом приликом да је то било чисто разбојничко дело.

Претседавајући: Јесте ли држали зборове на којима сте позивали народ у борбу против народноослободилачке војске.

Оптужени Војиновић: Зборове сам држао, али на борбу народ нисам позивао. На зборовима сам говорио да моменат није још за напад и да морамо да чекамо.

Претседавајући: Од кад сте почели да држите зборове?

Оптужени Војиновић: Од месеца фебруара 1944 године у (срезу колубарском). Износио сам да још није време да нападамо Немце. Објашњавао сам да наши моћни велики савезници још нису спремни, а када они нису спремни, онда ми још мање можемо да будемо спремни да се упуштамо у акције.

Претседавајући: На које Савезнике мислите?

Оптужени Војиновић: На Енглезе и Американце, пошто смо очекивали њихову инвазију, а Руси су се борили на источном фронту. Ови први употребљавали су само авијацију.

Претседавајући: Је ли вам позната борба у Северној

Африци? Је ли вам познато уништење Ромела и искрцавање савезника у Италији. Јесу ли вам биле познате крваве борбе наших савезника Англоамериканаца са Немцима у Италији?

Опужени Војиновић: Познате су ми биле борбе у Северној Африци, тамо су се шетали са Ромелом лево и десно.

Претседавајући: Јесте ли још нешто говорили на тим зборовима или је у главном то што је изнето? Осећате ли се кривим што сте таквим излагањем ствари сељачке масе варали, јер је чињенично стање у свету сасвим другачије? Тиме што их нисте позивали на устанак одвраћали сте их од борбе са окупатором, другим речима спроводили сте посредну сарадњу са окупатором. Ви сте реално, политички и својом личном пропагандом, помагали немачког фашистичког окупатора коме је на челу био Хитлер.

Опужени Војиновић: Ја сам само чувао њихове главе!

Претседавајући: Мислите на немачке?

Опужени Војиновић: Не, српске главе!

Претседавајући: Има ли што да каже јавни тужилац?

Јавни тужилац: Баш у вези с тим што овај злочинац хоће да укаља жртве...

Претседавајући: Молим вас, бирајте изразе. Суд ће на крају рећи да ли је опужени злочинац или не!

Јавни тужилац: Опужени каже да су они којима је он смртну пресуду израдио узели неке џакове брашна од Драгомира Петровића и његове жене. Одакле њима то брашно?

Опужени Војиновић? Из млина из Брајковца.

Јавни тужилац: Зашто су они то брашно употребили? Да ли су узели да га продају?

Опужени Војиновић: Не знам!

Јавни тужилац: Ви сте водили истрагу, ви то мора да знате, то је важан моменат.

Опужени Војиновић: Они су поделили између себе.

Јавни тужилац: Јесу ли то били партизани?

Опужени Војиновић: Не знам!

Јавни тужилац: А ви сте водили истрагу. Шта говори о томе ваше писмо?

Опужени Војиновић: То је био договор са шефом пропаганде да се постигне бољи ефекат са том пресудом.

Судија Петровић: Војиновићу, ја бих вас потсетио да су то били партизани. Како ви објашњавате церемонијал саопштења пресуде и пропраћате целокупан церемонијал за изразом „сјајан“, ако је то питање пљачке?

Оптужени Војиновић: Па зашто су учестале провале у тим местима.

Јавни тужилац: Ја не могу више хладнокрвно да спосим да он вређа таквим речима наше борце. То је заиста пример бескрајне дрскости оптуженога пред судом.

Судија Станковић: Када сте на збору говорили да није моменат за напад на Немце, јесте ли говорили да ли је и моменат да се једном прекине борба против партизана?

Оптужени Војиновић: Нисам говорио.

Судија Петровић: Ви сте хтели да нам објасните извесне ствари. После објашњења ја сам, управо, не могу да се снађем ни да разумем вашу одбрану. Прво сте рекли да су ти људи осуђени од преког војног суда, да би се имао неки утисак, да је био преки суд у Зеокама.

Дражиновци који су служили за везу са окупатором: 1) др Петровић, 2) Милорад Поповић, командант невесињског корпуса, 3) Јован Лазаревић, новинар. (Лево је Марко Шукловић)

А када сте нам усмено објаснили како изгледа тај преки суд, ви сте уствари објаснили да се водила истрага између команданата и вас. Зар нема ту извесне контрадикције?

Оптужени Војиновић: Нема!

Судија Петровић: Ви се браните да су сви ти људи као разбојници осуђени на смрт, јер су извршили кривично дело као што стоји у кривичном закону бивше краљевине Југославије. Вама је, као адвокату, познато да ове осуде може да изврши само надлежни суд. Откуда вама надлежност да ви као референт команданта среза осудите на смрт за дела из општег кривичног законика?

Оптужени Војиновић: То је наредба врховне команде.

Јавни тужилац: Откуда овлашћење врховној команди, и у којој је земљи она имала законитост?

Оптужени Војиновић: То су биле изванредне прилике.

Саслушавање др Тодора Перовића

Претседавајући: Уведите оптуженог др Тодора Перовића... (др Перовић улази у салу) Оптужени, опомињем вас да говорите истину, јер то може да вам донекле олакша кривицу. Јесте ли разумели оптужницу?

Оптужени др Перовић: Разумео сам!

Претседавајући: Осећате ли се кривим?

Оптужени др Перовић: Осећам се кривим што сам учествовао у организацији Драже Михаиловића, али не у активном учествовању у организацији његових четничких формација, а још мање у организацији сарадње тих формација са окупатором. Што оптужница наводи да сам ја 1941 године ступио у четничку организацију, не одговара стању. Ја сам ступио у лето августа 1942 године, а до тога момента познато је свима да су четничке формације у Херцеговини биле организоване.

Претседавајући: Можда је ово штампарска грешка.

Јавни тужилац: Јесте, на страни 42 је штампарска грешка.

Оптужени др Перовић: Четничке формације су већ биле до мога ступања повезане од стране команданата, које је Дража Михаиловић тамо поставио.

Претседавајући: Упознајте нас са тим развојем прилика.

Оптужени др Перовић: Ја могу да говорим од ступања мога у организацију. Међутим, мени није познато шта се раније десило.

Претседавајући: Почните нешто раније, пре вашег ступања.

Оптужени др Перовић: Ја сам ступио у августу месецу. У јулу месецу у Требиње је дошао Илија Трифуновић-Бирчанин, који је био командант Драже Михаиловића за Далмацију и Лику, у пратњи више официра који су били у штабу. Дошли су организатори четничких организација у Херцеговини. Истовремено је Дража Михаиловић дошао у пратњи својих и извесних енглеских официра. Илија Трифуновић-Бирчанин тражио је у Требињу да се покупе грађани. Када дође моменат са његове стране, у споразуму са Савезницима, јавиће почетак општег устанка, а дотле ми треба да се организујемо и, да не би народ био уништен, као што је претило уништење од окупатора и усташа, пристао је да ступи у везу са окупатором, привидно.

Претседавајући: А ко је то објашњавао?

Оптужени др Перовић: Илија Трифуновић, то је било јула 1942 године.

Претседавајући: Је ли имао овлашћење?

Оптужени др Перовић: Имао је овлашћење за Далмацију и Лику... Рекох то је било јула 1942 године и, заједно са Јевђевићем, делегатом, склопљен је уговор са окупатором италијанским за сарадњу?

Претседавајући: У чему се састојала та сарадња?

Оптужени др Перовић: У томе моменту је објашњавано да је то на принципу толеранције италијанских власти; да четници не врше саботаже против италијанских интереса, а да Италијани штите нас и наше елементе. Доцније се установило у чему се та сарадња састојала. Она се састојала у сарадњи четника и Италијана у борби против партизана. Италијани су давали оружје, муницију, храну и новац.

Претседавајући: А кад је то било?

Оптужени др Перовић: То је било 1942 године, кад је био поход у Лици.

Претседавајући: Јесте ли присуствовали састанку септембра месеца 1942 године?

Оптужени др Перовић: Да. После тога састанка Илија Трифуновић је отишао да се састане са Дражом Михаиловићем код Автовца. Дошао је потом у Требиње за четничког команданта потпуковник Иван Јанчић и имао је канцеларију у Требињу.

Претседавајући: Јесу ли ту били Италијани?

Оптужени др Перовић: Јесте, сви су били са брадама и заједно су седели са Италијанима.

Претседавајући: Чији су то четници?

Оптужени др Перовић: Дражини. Он је позвао све који смо били позвати на први састанак, а било нас је 40 до 50. Прочитао нам је зачеље списка и рекао да се ми доле потпишемо да приступамо организацији Драже Михаиловића и да ћемо радити по наређењима и прописима које та организација изда. Јер, каже, да је то једини, пут да се нешто може учинити. Ми смо се мало пећкали, јер смо сматрали да би то могло бити ризикантно ако Италијани дознаду.

Претседавајући: Били сте наивни?

Оптужени др Перовић: У доброј мери. После тога, почетком септембра месеца, дошао је Петар Баћевић, упућен од Драже Михаиловића. Он се привидно крио. Кад је он дошао из Требиња и Билећа склонио се у село Лаце и позвао је требињске грађане. Дошло је нас 20 и он је ту држао говор у коме је рекао да четничке организације треба да се повежу, да је он командант, и да треба да предузме команду. По налогу Драже Михаиловића удариће на окупатора.

Претседавајући: Је ли само то говорио?

Оптужени др Перовић: Отприлике!

Претседавајући: Зар није казао да је постојала толеранција између њих и италијанског окупатора? Како је он на ту ствар гледао?

Оптужени др Перовић: Он је казао да нема везе са командантом Михаиловићем и да само Италијани не одржавају добре односе са Дражом Михаиловићем. Он је хтео да истакне да он ту није активно умешан.

Претседавајући: Јесте ли опазили какву тешњу сарадњу Баћевића са окупатором?

Оптужени др Перовић: Кад је био поход на Лику. Они су организовали три хиљаде људи да крену у борбу, наравно, против усташа. Ту ствар водили су и организовали Јевђевић и Баћевић, заједно са командантом корпуса у Дубровнику.

Претседавајући: Како заједно?

Оптужени др Перовић: Зато што су Италијани дошли и дали превоз, одело, храну и нешто муниције.

Претседавајући: Како су пребацили Италијани четнике?

Оптужени др Перовић: Возовима до Метковића, даље моторним средствима до Солина, па после возовима до Книна. Та се група после кренула у Северну Далмацију. Биле су две групе.

Претседавајући: Је ли било каквих италијанских гарнизона?

Оптужени др Перовић: Јесте, у Книну и Грачацу. Ту су настале борбе са партизанима. Видео сам из депеше Драже Михаиловића да је поход био страховит и да је требало помоћи динарску дивизију по па Ђујића, која је била у тешком стању. Ситуација је била тешка и дивизија је била угрожена од стране партизана.

1) Др Перовић и 2) Добросав Јевђевић са четницима у друштву окупаторских војника на италијанском тенку

Претседавајући: А колика је бројност те дивизије?

Оптужени др Перовић: Та дивизија је била, по извештају, од 12.000 људи.

Претседавајући: А стварно?

Оптужени др Перовић: Стварно било је 1200, и то је било распоређено по италијанском гарнизону.

Претседавајући: Дакле, Италијанима је претила опасност?

Оптужени др Перовић: Да.

Претседавајући: Знате ли шта о походу четника на Прозор и када је он био?

Оптужени др Перовић: Знам. Тај поход био је у октобру или новембру 1942, не могу баш да се сетим датума, али у то време долази. Може бити крајем септембра. Ја сам тада био у Требињу и нисам имао никакву функцију. Видео сам кад се вршила мобилизација, прикупљен је био из сваке бригаде одређен број људи, тако да је кренуло 2000 из Херцеговине. Походом је руководио лично Баћевић, а ишао је с њим и Јсвђевић. Говорило се да се иде у борбу противу усташа који тероришу наше, да Италијани то помажу. Италијани су претстављали да толерирају тај покрет. Међутим, Италијани су тражили тај покрет. Борбе са партизанима не мислим да је тада било, јер се нису налазиле на тој територији њихове јединице, осим код Врап-Планине.

Претседавајући: Куд су отишли првобитно?

Оптужени др Перовић: Према Јабланици и Прозору.

Претседавајући: У чијим је рукама био Прозор?

Оптужени др Перовић: Били су тамо Хрвати.

Претседавајући: Је ли усташе?

Оптужени др Перовић: Усташа није било, можда је било некакве милиције.

Претседавајући: Прозор је важно чвориште. Имате излаз на Шћит, Вуковско, пролаз за Ливно, Томислав Град и Купрес.

Оптужени др Перовић: Колико сам ја био обавештен ту су били или домобрани или милиција, који нису били у стању да осигурају тај део, а Италијани нису имали рачуна да оду тамо докле се то не осигура.

Претседавајући: Је ли дошло до сукоба између четничких јединица и усташке милиције?

Оптужени др Перовић: Колико сам ја чуо из причања није било борбе, али је био покољ становништва.

Претседавајући: Ко је извршио? Је ли становништво?

Оптужени др Перовић: Не, него четници, и због тога је пребацивано Јевђевићу да је он то организовао.

Претседавајући: Је ли био покољ над домобранима и усташама?

Оптужени др Перовић: Они су се повукли и нису примили борбу.

Претседавајући: Кога су клали?

Оптужени др Перовић: Цивилно становништво. То се могло установити касније током месеца, како је који појединац препричавао и причао.

Претседавајући: Јесу ли четници остали у Прозору?

Оптужени др Перовић: Не, него су се вратили из Прозора.

Претседавајући: Куда су се вратили?

Оптужени др Перовић: Возом, истим путем којим су дошли у Северну Далмацију.

Претседавајући: То је октобра 1942, а доцније је вршен покољ. Да ли су још шта предузели четници са италијанским окупатором?

Оптужени др Перовић: Пре похода у Северну Далмацију?

Претседавајући: После похода.

Оптужени др Перовић: После похода у Северну Далмацију, док су се трупе налазиле тамо, био је продор партизанских јединица преко Јабланице, које су се тада налазиле у борби са Немцима и Италијанима приликом Четврте офанзиве. То је било у марту 1943. Ја сам се тада налазио у Дубровнику са Јевђевићем.

Претседавајући: Шта знате о Народноослободилачкој војсци крајем децембра 1942, почетком јануара 1943? Како су текле операције? Да објасните где сте учествовали?

Оптужени др Перовић: То је било у Северној Далмацији. Био сам у Книну и знам како су се ствари развијале. Кад су дошли тамо установљено је да од динарске дивизије нема ништа. Био је план да се после растерећивања динарске дивизије, дивизије које су дошле у Северну Далмацију крену ка Прозору и да из Санџака крене дивизија Ђуришића и да разбију партизанске снаге на томе сектору. Међутим, до тога није дошло због разних неспоразума који су били због превоза, транспорта, и због надирања партизана преко Јабланице. Што се тиче

борбе око Книна и према Црњици, текла је овако. Прва операција била је од Книна према Стрмници. Ту су ишле искључиво четничке снаге са Баћевићем на челу у три колоне. До борбе није дошло. Партизани су се повукли и напали са леђа Стрмницу. Ту су дошла два италијанска официра и одмах је организован покрет према Сивелићу. Укрцани су у возове и враћени до Книна, одатле су кренули у правцу Стрмнице са једним италијанским батаљоном из дивизије Бергамо и, мислим, да су носили бацаче.

Претседавајући: Ту је био Баћевић?

Оптужени др Перовић: И Баћевић!

Претседавајући: Да ли је кога, поред четника, Баћевић имао у своме штабу?

Оптужени др Перовић: Од Италијана?

Претседавајући: Да.

Оптужени др Перовић: Није, јер је имао официра за везу. За време тих операција у штабу код Баћевића налазио се стално командант батаљона Бергамо.

Претседавајући: Чије је седиште било у Книну?

Оптужени др Перовић: У Книну је било седиште динарске дивизије, ту је био командант поп Ђујић.

Претседавајући: Лично?

Оптужени др Перовић: Лично. Имао је доста официра.

Судија Станковић: Онај који је добио Карађорђеву звезду?

Претседавајући: Шта је било после?

Оптужени др Перовић: Они су ишли у Стрмницу, партизани су се повукли, до борбе није дошло, и вратили су се опет у Книн. Тада је умро у Сплиту Илија Трифуновић, и онда су се покупили сви наши официри, резервни и активни, да идемо на спровод. Предводили су нас Баћевић и Ђујић. Отишли смо италијанским камионима у Сплит и тамо смо затекли Јевђевића, који је био дошао из Дубровника. Они су решили да је потребно да се Дражи Михаиловићу изложи ситуација настала смрћу Илије Трифуновића и да му се упути хитно по куриру писмо у коме ћемо затражити и дати му сугестије ко би требало да га замени.

Претседавајући: Да ли је Илија Трифуновић, и по чијем налогу, предузео што лично у погледу везе са мачековцима у то време?

Оптужени др Перовић: Постојало је наређење Михаиловића да се ступи у везу са Мачеком и да се с њим покуша створити споразум за заједничку политичку акцију, и Илија Трифуновић, као делегат у Сплиту, приступио је томе послу, а после њега то је радио Радмило Грђић док се налазио у Сплиту. Радмило Грђић био је у почетку у Херцеговини. Он је са Јевђевићем организовао сарадњу са Италијанима. Онда је једно време био у Сплиту, а одатле је отишао код Друге армије у Сушак и имао канцеларију.

Претседавајући: Какве армије?

Оптужени др Перовић: Италијанске, са седиштем на Сушаку. Имао је канцеларију за регулисање односа између четничке команде и Италијана.

Претседавајући: Значи ли да је био војнополитичка спона између окупатора и организације Драже Михаиловића?

Оптужени др Перовић: Био је овлашћен.

Претседавајући: Где је тада био врховни командант југословенске војске у отаџбини?

Оптужени др Перовић: Био је у Липову код Колашина. Био је у једној колиби, а петнаест минута од колибе била је енглеска војна мисија.

Претседавајући: Јесте ли што разговарали?

Оптужени др Перовић: Ми смо изложили оно што нам је било стављено у задатак, а то је да би најбоље конвенирало поставити за наследника Илије Трифуновића Грђића, због тога што је имао најбоље везе са Мачеком.

Претседавајући: Је ли томе састанку присуствовала савезничка мисија?

Оптужени др Перовић: Томе састанку није присуствовала савезничка мисија, али шеф те мисије, пуковник Бели, долазио је и разговарао са нама док смо два дана ту боравили.

Претседавајући: Јесте ли претходно разговарали са Дражом, јер ви не можете тако да се упуштате у разговор са претставницима стране мисије?

Оптужени др Перовић: Ми смо разговарали и он нас је упозорио рекавши: „Ако дође тај пуковник Бели, шеф мисије, он ће вас запиткивати за разне ствари и ви немојте да му кажете да сте дошли комотно такси-аутомобилом или камионом, због тога што би то падало у очи

као знак легалности четника према окупатору, него кажите да сте дошли пешке преко терена.“ И ту смо се грдно обруkali (Оптужени говори кроз смех). Кад је дошао Бели, у разговору нас је упитао како смо стигли. Ми смо му рекли да смо путовали двадесет дана преко гудура и планина, а он се насмеја па рече: „Што од Јевђевића нисте тражили да вам извади пропуснице?“

Претседавајући: Знате ли ви енглески?

Оптужени др Перовић: Не знам.

Претседавајући: Како сте разговарали?

Оптужени др Перовић: Он говори српски.

Претседавајући: И одатле ви сте се преко брда и гудура вратили?

Оптужени др Перовић: Да, из Колашина преко Подгорице за Сплит.

Претседавајући: Даље нам причајте, Перовићу, како се дружина, пошто је покопан Трифуновић, растурила.

Оптужени др Перовић: Та се дружина растурила тако да су се вратили у Книн Баћевић и Ђујић, а други су продужили за Северну Далмацију.

Претседавајући: Ко је био од Италијана у аутомобилу са дружином приликом повратка са сахране?

Оптужени др Перовић: То не знам.

Претседавајући: Ко је био са Баћевићем од Италијана?

Оптужени др Перовић: Није тада нико, него је он долазио на позив команданта 18 италијанског армиског корпуса и пошао у заједници са генералом Бануцијем, који се тада налазио у Грачацу. Ишли су специјалним возом.

Претседавајући: Како Дражин командант специјалним возом? Ради чега је ишао Баћевић? Да ли је он обавестио Дражу Михаиловића о преговорима пре него што је отишао у Сплит?

Оптужени др Перовић: Он је имао у штабу радиостаницу преко које је редовно обавештавао Дражу о своме раду и добијао од њега упутства.

Претседавајући: Наставите!

Оптужени др Перовић: Пошао сам из Колашина једним камионом до Подгорице, а затим смо узели такси до Требиња. Ја сам се задржао у Требињу код куће, кад ме је позвао Јевђевић. Мислим да је то било почетком марта. Позвао ме је у Дубровник и казао да он мора да иде у

Мостар, хитно, јер га зову Италијани и тражи од мене да идем с њим. Пошли смо у Мостар. Кад смо стигли он је отишао у италијанску команду. Кад се вратио казао је да су му саопштили да је дивизија „Мурђе“, која се налази у Мостару...

Претседавајући: Ко је био командант те дивизије?

Оптужени др Перовић: Генерал Негри... да је та дивизија више него преполовљена, да су партизани уништили италијанске посаде у Прозору и неким другим местима, не могу да се сетим којим, да прети опасност Мостару, и да је потребно прибавити појачања.

Претседавајући: А шта је радио овде Добросав Јевђевић?

Оптужени др Перовић: Он је отишао за Невесиње и тамо је прикупио неколико стотина људи. Тамо је имао један свој одред Босанаца који је посео положаје према Дрежници.

Претседавајући: Према коме?

Оптужени др Перовић: Према партизанима. Те положаје држали су заједно са италијанским снагама које су ту биле, а накнадно је стигла дивизија „Марке“. Тада је Јевђевић послао извештаје врховној команди да је ситуација критична. Врховна команда упутила је наређење Павлу Ђуришићу и Бају Станишићу да крену најхитније у помоћ да би се спречио продор партизана преко Херцеговине.

Претседавајући: Ту нешто није јасно. Да се разумемо. Кога је још обавестила о опасности партизана врховна команда Драже Михаиловића?

Оптужени др Перовић: Издато је наређење Павлу Ђуришићу и Бају Станишићу да најхитније крену у помоћ да би се спречио продор партизана преко Херцеговине.

Претседавајући: Колико је снага повукао Јевђевић из Невесиња?

Оптужени др Перовић: Једно 400 до 500 људи, јер су се остали налазили са Баћевићем у Лици, а онда је наредио општу мобилизацију у Херцеговини.

Претседавајући: Ко?

Оптужени др Перовић: Јевђевић. Тада је прикупљено из Требиња, Билећа и других срезова још 2000 до 2500 четника. Сви су дошли у Мостар, а одатле су распоређени на положаје. Од Колашина је дошао мајор Видачић.

Претседавајући: Ко је давао упутства за операције и план?

Оптужени др Перовић: Пуковник Остојић је та упутства јављао телефоном до Невесиња. Од Невесиња опет телефоном, овога пута италијанским, до Мостара, где су били телефонисти који су примали, а командант операција био је мајор Радловић. Он је био у околини Мостара...

Претседавајући: У коме се времену врши концен-трација?

Оптужени др Перовић: У марту 1943 године.

Претседавајући: Да ли је дошао тамо Лукачевић са својим људима?

Оптужени др Перовић: Није долазио. За њега сам чуо да је оперисао у сколини Коњица, да се тамо налазио са својим људима.

Претседавајући: Да ли је Баћевић тамо дошао?

Оптужени др Перовић: Баћевић се на позив вратио и дошао преко Имотског после месец дана. Дошао је Бајо Станишић са 2000 Црногораца.

Претседавајући: Како је могао Остојић да наређује Буришићу?

Оптужени др Перовић: Није он наређивао. Он је стварао планове за операције, а наређивао је Дража Михаиловић.

Претседавајући: Добро. Код тих операција, код Четврте офанзиве...

Оптужени др Перовић: Јесте, Четврта офанзива.

Претседавајући: У чему се огледала колаборација између италијанских окупатора и четника?

Оптужени др Перовић: У чему? У свему. Снабдевали смо се искључиво од Италијана. Примали смо храну, муницију, оружје, плату за војнике...

Претседавајући: Па добро, то још није ништа, то може бити ратно лукавство, да се измами мало муниције. Како је стајало у погледу операција?

Оптужени др Перовић: У погледу операција? Била су у Бијелом Пољу, према Зијемљу код Мостара, два или три италијанска батаљона и четници скупа на ноложају.

Претседавајући: Ко је руководио операцијама, ко је стварао план?

Оптужени др Перовић: План је стварао за четнике Остојић и слао га Јевђевићу преко телефона. Док би план дао ситуација би на терену изгледала друкчија. Међутим,

Италијани су имали боље извештаје о ситуацији, пошто су имали техничких средстава, они су стварали план за операције и тражили од Јевђевића да се примени заједнички.

Претседавајући: А да ли се примењивао?

Оптужени др Перовић: Примењивао се, јер је видео да план који је добио од Остојића не може да одговара ситуацији на терену.

Претседавајући: Па како је требало по том плану да се развијају операције?

Оптужени др Перовић: Требало је по сваку цену спречити продор партизана преко Херцеговине, и да им се одузме могућност да се врате натраг.

Претседавајући: Јесу ли се партизани пребацили из Јабланице на леву обалу Неретве?

Оптужени др Перовић: Већ су се били пребацили.

Претседавајући: Да ли вам је познато да је у исто време једна велика моторизована колона надирао са правца Горњег Вакуфа за долину Раме?

Оптужени др Перовић: Познато ми је да су се Немци приближавали.

Претседавајући: Да ли је вама што било познато Лукачевићу?

Оптужени Лукачевић: Није ми било познато. Познато ми је било тек тада кад сам приметио мање колоне од неколико стотина људи који су ишли од правца Градине путем за Коњиц.

Претседавајући: Јесте ли били обавештени да се међу партизанском војском налази велики број рањеника?

Оптужени Лукачевић: Није!

Претседавајући: А да ли вам је било познато да су партизани били опкољени?

Оптужени Лукачевић: Јесте!

Претседавајући: Јесте ли чули у то време да је Четврта пролетерска партизанска бригада голим рукама заустављала немачке тенкове?

Оптужени Лукачевић: То нисам знао, али сам касније дознао . .

Претседавајући: А знате ли због чега? Јер је маршал Тито, наш врховни командант рекао: „Ниједан рањеник непријатељу у руке!“ Знате ли да се у једном маршу Прва пролетерска бригада пребацила од Брадине на простор Горњег Вакуфа. Јесте ли знали да сте тада затварали

правац кретања једној јуначкој војсци која неће да да непријатељу своје тешке рањенике? Јесте ли знали да је то била надчовечанска битка за рањенике?

Оптужени Лукачевић: Тамо ја нисам ишао.

Претседавајући: Па да, нисте, јер су вас партизани набадили на горњи ток Неретве код Главатичева.

Оптужени Лукачевић: Ја сам био на десној обали, а ви сте прошли мимо мене.

Претседавајући: Ви сте били у Бјељимићу?

Оптужени Лукачевић: Не, него у Умољанима.

Претседавајући: Ви сте хтели затворити тај правац!

Оптужени Лукачевић: Ја сам ту био док нисте разбили групу Станишића, а доцније и Дражу код Калиновика, и тек онда сам кренуо.

Претседавајући: Каква је то паљба била коју сте чули? Јесу ли четници имали артилерију?

Оптужени Лукачевић: Ја нисам.

Претседавајући: Зар нисте знали да је то пуцано кад су Немци напали партизанае код Пидриша и Горњег Вакуфа?

Оптужени Лукачевић: Ја сам стајао југозападно од тога.

Претседавајући: Да, паљба је била због тога што су партизани одбијали небројене нападе немачких тенкова ручним бомбама. Јесте ли видели авионе „Месершмите“ и „Капроне“ који су их посипали бомбама?

Оптужени Лукачевић: Јесам, и мене су бомбардирали.

Претседавајући: Омашком!

Оптужени Лукачевић: Не знам.

Претседавајући: Зар нисте имали прилику да видите како „Штуке“ пикирају у Јабланицу? То нисте могли да не видите?

Оптужени Лукачевић: Видео сам, тачно!

Претседавајући: Партизани су то издржавали, јер је било потребно, јер још није стигла колона рањеника из Шњита.

Оптужени Лукачевић: Да, не знам...

Претседавајући: Ви сте видели како су нас тукли у селу Бјела. Ви сте били у том селу.

Оптужени Лукачевић: Био сам. Пред вама је био дурмиторски корпус.

Претседавајући: Није био ту. Са дурмиторским се корпусом обрачунало код Главатичева.

Оптужени Лукачевић: Дурмиторски корпус био је под командом Ђуришића. Он је раније дошао, а ви сте разбили главне снаге.

Претседавајући: Зар нисте запазили формације авиона и колико их је било?

Оптужени Лукачевић: Формације су се смењивале.

Претседавајући: Од јутра...

Оптужени Лукачевић: До мрака.

Претседавајући: „Капрони“, „Месершмити“. Који је био број авиона?

Оптужени Лукачевић: Па летеле су формације у ескадрилама.

Претседавајући: По колико у ескадрили?

Оптужени Лукачевић: По дванаест.

Претседавајући: Било их је по двадесет. *Оптужени, Ђуровићу,* јесте ли ви чули за то?

Оптужени др Ђуровић: Чуо сам!

Претседавајући: Кад?

Оптужени др Ђуровић: Сад!

Претседавајући: Како сад? Зар сада у затвору?

Оптужени др Ђуровић: Сада у затвору.

Претседавајући: Јесте ли чули за Пету офанзиву?

Оптужени др Ђуровић: Сада у затвору.

Претседавајући: И остали чланови националног комитета у затвору су чули за Пету офанзиву? Врло интересантна ствар.

Оптужени др Ђуровић: Ја сам чуо оно што су говорили Кесеровић и Лукачевић на суђењу.

Јавни тужилац: То су били људи политичари који немају везу са операцијама!

Претседавајући: Какав је био, Перовићу, задатак тих свежих јединица дивизије „Марке“, која је сменила дивизију „Мурђе“, коју су разлупале Четврта и Пета црногорска бригада?

Оптужени др Перовић: Био је задатак да заузме нове положаје и, у заједници са четничким снагама, да спречи надирање партизана у Херцеговину.

Претседавајући: Да ли је био задатак да нападне партизана са чела?

Оптужени др Перовић: Нама је био задатак да нападнемо с леђа!

Претседавајући: Дакле од 1941 године, од новембра

месеца, почев од Пожеге, увек с леђа. Ко је руководио тим операцијама код Главатичева? Да ли Остојић?

Оптужени др Перовић: Остојић је руководио преко телефона, али га је заступао на терену мајор Радуловић. Кад је дошао Станишић он је преузео команду, пошто су то биле његове јединице.

Претседавајући: Када су партизани пробили те положаје какви су делови ишли до пред Калиновик? Дакле, ко је преузео команду, да ли ју је још имао Остојић?

Оптужени др Перовић: Не, јер је дошао Дража и лично преузео команду.

Претседавајући: А шта је тада био Јевђевић?

Оптужени др Перовић: Јевђевић је био тада делегат врховне команде и човек који је био носилац сарадње са Италијанима. Он се код њих добро пласирао и добро регулисао све што је потребно око снабдевања и другог.

Претседавајући: Јесте ли видели да је ситуација критична за вас, да су Италијани разбијени, а партизани надиру преко Крстаца, Горње и Доње Виле и Главатичева, да је Дража разбијен код Калиновика? Шта је у тој ситуацији радио Јевђевић, да ли је обавештавао Дражу?

Оптужени др Перовић: Он је редовно обавештавао Дражу и он му је одговарао.

Претседавајући: Какви су то одговори били?

Оптужени др Перовић: У једној таквој депеши је стајало: „У случају да се не можете одржати у сарадњи са 22“, а то су били Италијани, то је била уговорена шифра, „тада зовите у помоћ 11“, то су били Немци.

Претседавајући: А потпис?

Оптужени др Перовић: Потпис: Чича

Претседавајући: То јест врховни командант југословенске војске у отаџбини!

Оптужени др Перовић: Он се увек у депешама потписивао са „Чича“.

Претседавајући: Значи, ако не можете издржати у сарадњи 22, позовите у помоћ 11 — Немце.

Оптужени др Перовић: 11!

Јавни тужилац: Да ли је у тој депеши поменут — 33?

Оптужени др Перовић: Могућно, то су били домобрани.

Јавни тужилац: Или усташе?

Оптужени др Перовић: Нису усташе, домобрани!

Јавни тужилац: А усташе?

Оптужени др Перовић: Вероватно биће 44!

Јавни тужилац: 44 били су домобрани, а усташе биле су 33!

Оптужени др Перовић: Могућно.

Јавни тужилац: Дабоме, партизани нису потребни, само Немци, Италијани, усташе и домобрани... Да ли сте знали да је у то време склопљен споразум са бројем 33?

Оптужени др Перовић: Није ми било познато!

Јавни тужилац: Када су вођене те операције?

Оптужени др Перовић: У марту и у почетку априла 1943 године.

Јавни тужилац: А шта су радили партизани?

Оптужени др Перовић: Разбили су јединице четника и Италијана на свим линијама и продирали преко Херцеговине и Калиновика за Црну Гору.

Претседавајући: А шта је било са Невесињем?

Оптужени др Перовић: Невесиње су заузели партизани. На Невесиње смо ишли неколико пута да га одуземо од партизана и, мислим, да је два-три пута било узимано и враћано.

Претседавајући: Добро, када су партизани отишли јесу ли четници послали некога у Невесиње?

Оптужени др Перовић: Јесу!

Претседавајући: Да ли се одржао тамо некакав састанак?

Оптужени др Перовић: Ја на томе састанку нисам учествовао, него сам само био у пратњи Јевђевића. Нисам учествовао, јер нисам имао никаквих овлашћења.

Претседавајући: Ви сте, дакле, били у Невесињу док је трајао састанак?

Оптужени др Перовић: Јесте. Налазио сам се у Невесињу док је трајао тај састанак.

Претседавајући: То да се унесе у записник. Које је то било време?

Оптужени др Перовић: Половина априла. Тада настаје Пета офанзива. Том приликом Немци су, услед чега није ми познато, напали истовремено партизана и четнике. Можда им је требала радна снага, тек они су похватили око хиљаду четника и одвели у заробљеништво у Солун, у логоре. Ми смо, пак, били у Мостару изненађени од Немаца, и повукли смо се пред налетом.

Претседавајући: Чијим налетом? Немаца?

Оптужени др Перовић: Они су дошли у Мостар изненада.

Претседавајући: Је ли тамо била италијанска посада дивизије „Марке“?

Оптужени др Перовић: Јесте. Све је то тако било, само су изненада Немци дошли. Ни Италијани нису били обавештени. Пошто смо сматрали да нам Немци нису пријатељи, повукли смо се. Ја сам отишао са Јевђевићем. Баћевић је био код Билећа. Немци су повукли демаркациону линију између Италијана и Немаца до Билећа.

Претседавајући: А јесте ли обавестили о томе четничку команду?

Оптужени др Перовић: Да, врховна команда је одговарала да апсолутно не смемо ни метка опалити на Немце.

Претседавајући: Како то? Немци вас нападају, хапсе, спроводе у логоре за Солун а ви ни метка?

Оптужени др Перовић: Све се било изменило, али је наређено да не прихватамо борбу.

Претседавајући: Ко је то наредио?

Оптужени др Перовић: Дража!

Претседавајући: Који је то месец и година?

Оптужени др Перовић: Април и крај априла 1943 године.

Претседавајући: Крај априла и мај! Дакле издајник Дража наредио је четницима да избегавају борбу. А коме је наредио?

Оптужени др Перовић: Нашој команди.

Претседавајући: Лепо. Ви одлазите за Дубровник?

Оптужени др Перовић: Да. Ту су нам Италијани изјавили да више не могу одржавати с нама отворене односе, него прикривене.

Претседавајући: А ко вам је од Италијана то рекао?

Оптужени др Перовић: У то време био је од Италијана генерал Ђануди. Ту је био састанак са Јевђевићем и Баћевићем. Касније је регулисање односа предузео мајор Миљорини.

Претседавајући: Име?

Оптужени др Перовић: Луиђи. Он је са Јевђевићем склопио споразум о сарадњи.

Претседавајући: Да?

Оптужени др Перовић: Он је одржавао везу са Баћевићем. Ја нисам, јер то није ни било потребно, пошто је

Јевђевић још био ту и примао храну и друго од Италијана. Пре одласка ми је рекао: „Италијани нашу отворену сарадњу хоће да обавију у другу форму“. Међутим, уствари се вршио притисак на нас. Италијани су сматрали да није довољна она сарадња са нама која је постојала, и хтели су да од четника направе своју милицију и да их униформишу, а с Немцима су се договорили да они изврше притисак и присиле четнике на то. Јевђевић се затим одвезао на Сушак, односно Абацију, и с њима је свршио ту ствар. Ја сам остао. Јевђевић ми је наредио да останем ту док се односи не регулишу, јер још је требало примити неки новац и храну.

Претседавајући: Јесу ли вам Италијани били нешто дужни?

Оптужени др Перовић: Јесу, од похода на Лику седам милиона.

Претседавајући: А добили сте од тога?

Оптужени др Перовић: Италијани су од тога одбили четири, или три милиона, а за неке коње које је Јевђевић опљачкао па је требало платити.

Претседавајући: Иста дружина!

Претседавајући: Добро, Јевђевић је отишао. Ви сте Јевђевића заменили у томе да организујете мобилизацију.

Оптужени др Перовић: Не, о томе није било речи, него да приведем крају односе са Италијанима, пошто су се налазили у ликвидацији.

Претседавајући: Је ли требало да примите храну?

Оптужени др Перовић: Да!

Претседавајући: А ви кажете да вас нису снабдевали.

Оптужени др Перовић: Снабдевали су храном, али оружје и муниција нису долазили у обзир.

Претседавајући: Значи: храна и новац. То је у оптужници тачно. Јесу ли тада вођени преговори у јуну месецу, тојест у времену Пете офанзиве, између четника и Немаца?

Оптужени др Перовић: У јуну месецу не на овом сектору. Међутим, добио сам извештај из Мостара да је тамо ступио у везу са Немцима командант невесињског корпуса капетан Милорад Поповић.

Претседавајући: А Јевђевић? Је ли дошао у везу са Немцима?

Оптужени др Перовић: Јевђевић је дошао у додир с Немцима. Он је разговарао са њима пре него што је отишао за Дубровник.

Претседавајући: То је у јуну месецу?

Оптужени др Перовић: Не, он је отишао крајем маја. Касније ми је рекао командант штаба Петог немачког корпуса да је са Јевђевићем направљен споразум о сарадњи између четника и Немаца на истој бази какав је био са Италијанима, а кад је направљен споразум не знам тачно.

Претседавајући: А шта знате још о разговору са Отом?

Оптужени др Перовић: О томе он је био дискретан, иначе је био индискретан.

Претседавајући: Да ли је окончао разговор?

Оптужени др Перовић: Он је са Келером окончао разговор.

Јавни тужилац: Ко је Келер?

Оптужени др Перовић: Он је био начелник штаба Петог корпуса. Иначе је био југословенски официр.

Претседавајући: Значи домаћи Немац, начелник штаба Петог корпуса у Мостару. Колико је ваше учешће у овим разговорима или преговорима између Ота, Келера и Јевђевића?

Оптужени др Перовић: Нисам имао учешћа нити сам знао за разговоре. Сазнао сам тек кад је отишао Јевђевић, тојест сутрадан дошао је пред хотел где сам становао газда од хотела и казао да су ме тражила два господина. То су били Ото и један тумач. Они су казали да жале што нису затекли Јевђевића и питали су да ли могу са мном да разговарају да га ја заменим. Ја сам одговорио да немам овлашћење нити легитимацију.

Претседавајући: Куда је Јевђевић отишао?

Оптужени др Перовић: Јевђевић је отишао тобож у Абацију, међутим, највише се задржавао на Сушаку.

Претседавајући: Да ли је тиме прекинуо везу са организацијом Драже Михаиловића?

Оптужени др Перовић: Није, него је као била жеља Италијана да се уклони.

Претседавајући: Је ли одржавао он везу са Дражом Михаиловићем?

Оптужени др Перовић: Одржавао је везу како сам касније чуо од њега, и то преко Љубљане, преко радиостанице. Мислим да је био пуковник Новак тамо.

Претседавајући: Да ли вам је познато како је Дража Михаиловић објашњавао одлазак Јевђевића у Италију односно Абацију?

Оптуђени др Перовић: Тада није, него кад је капитулирала Италија Јевђевић се затекао на Сушаку и од њега нисмо имали никаквих вести све до краја 1944 године.

Претседавајући: 1944? Ваљда 1943?

Оптуђени др Перовић: Да. Баћевић је показао једну депешу у којој се јавља да је Јевђевић у Риму и да има везу са њим. Такође се наређује да ово остане тајна.

Претседавајући: Потпис?

Оптуђени др Перовић: Чича!

Претседавајући: Чича? Ко је Чича?

Оптуђени др Перовић: Тако се потписивао Дража Михаиловић.

Претседавајући: Добро, јесте ли ви даље радили на одржавању везе између четника и Немаца, у каквом виду, и са каквим успехом?

Оптуђени др Перовић: Тада нисам све док Немци нису били дошли у Дубровник, где сам се налазио после капитулације Италије. Баћевићев штаб налазио се у једном селу повише Требиња. Пре него што су Немци ушли у Дубровник, позвао ме је немачки конзул Елдер у Дубровник и тражио да му означим лица четничких команданата. Он је чуо да је Баћевић болестан и да је потребно да неко ступи у везу са немачким командантом који ће да дође у Дубровник. Ја сам рекао да ћу известити Баћевића. Он је одговорио: „Можете га известити, а вероватно вам је познато, да ми имамо с вама уговор према коме ћете сарадњу продужити исто тако као и са Италијанима и не треба да се устручавате“. Ја сам отишао и известио Баћевића.

Претседавајући: А он?

Оптуђени др Перовић: Одговорио је да је до тога момента од нас било то скривано. У доказном материјалу цитирано је једно моје писмо које сам ја упутио Јевђевићу, а у коме сам рекао да ћу, ако до тога дође, побећи у шуму. Ту сам ја био наиван, јер су они већ имали уговор с Немцима. Онда је Баћевић рекао да је то Јевђевић направио и да он ту не може ништа помоћи. Рекао ми је да кажем: да је он болестан и да ја пођем место њега и видим шта хоће. Он је мени написао пуномоћје да могу водити и политичке разговоре у име четничке команде...

Претседавајући: Дакле, ви сте били по пуномоћју Баћевића овлашћени за разговоре између Немаца и четника.

Оптужени др Перовић: Ја сам отишао у Дубровник и кад су Немци дошли позвао ме је пуковник Шмит-Хубер.

Претседавајући: Да ли је са свим тим био упознат Дража Михаиловић?

Оптужени др Перовић: Баћевић је њему јавио да је ситуација доласком Немаца постала критична и да се не може ни мислити на опстанак, ако се не ступи у сарадњу.

Претседавајући: А шта је он одговорио?

Оптужени др Перовић: Одговорио је: „Радите према приликама, али не треба да се официри виђају са Немцима!“

Претседавајући: Зашто то?

Оптужени др Перовић: Да се не би компромитовали. Кад сам се састао са Шмит-Хубером он ми је рекао да имамо уговор такав какав смо имали са Италијанима. Шмит-Хубер је био командант немачких јединица у Дубровнику. Он је рекао да од нас не тражи ништа друго него да будемо лојални.

Претседавајући: Је ли то било у лето 1943?

Оптужени др Перовић: Јесте!

Претседавајући: Да ли је била завршена Пета офанзива?

Оптужени др Перовић: Била је завршена.

Претседавајући: Добро, даље.

Оптужени др Перовић: Ја сам известио о свему томе Баћевића. Онда је он био у Требињу. Дошли су Немци, дошао је пуковник Хеш, као командант Требиња, и тада је Баћевић, чији је штаб био између Требиња и Билећа у једном селу, рекао: „Ови Немци ништа не раде! Они су ту само тако!“ Он је то казао, а ја нисам био с тим задовољан. Тада је он делегирао команданта Ковачевића и команданта Видачића да извиде војну ситуацију и да се предузму потребне мере противу партизана.

Претседавајући: И четници су напали партизанае?

Оптужени др Перовић: Ту је било мањих група партизана.

Претседавајући: Кад је то било?

Оптужени др Перовић: То је било негде септембра месеца.

Претседавајући: Је ли дошло до заједничке сарадње?

Оптужени др Перовић: Јесте. Капетан Ковачевић био је у вези са Хешом. Немци нам у почетку нису давали храну, док сами нисмо почели да тражимо. Нису се могле

држати јединице на окупу без хране. И онда су Немци почели да дају храну.

Претседавајући: По чему су Немци били дужни да дају храну?

Оптужени др Перовић: То су тражили команданти због тога што су водили заједничке операције са Немцима.

Претседавајући: Да ли је закључен поводом тога неки уговор?

Оптужени др Перовић: Мени су рекли Хеш и Шмит Хубер да је закључен уговор на бази италијанског уговора.

Претседавајући: Шта је дужна једна страна, а шта друга да учини по томе уговору који је био закључен са Италијанима?

Оптужени др Перовић: Четници су дужни да са Италијанима учествују у борби против партизана, а Италијани су дужни да четнике снабдевају муницијом, храном и тако даље.

Претседавајући: Да ли је та суштина уговора пренета и на уговор са Немцима?

Оптужени др Перовић: Хеш је рекао да јесте.

Претседавајући: Шта сте чули о операцијама?

Оптужени др Перовић: Оне су заједнички вођене између Требиња и Билећа, неколико пута су четници били тучени.

Претседавајући: Да ли је поред четника и Немаца учествовао још неко?

Оптужени др Перовић: Учествовале су јединице домобрана, јер су их Немци били узели под своју команду, дакле како изгледа, борили су се Немци, четници и домобрани заједно.

Претседавајући: Свето тројство!

Јавни тужилац: Јесу ли домобрани били самосталне хрватске јединице?

Оптужени др Перовић: Биле су самосталне, али под командом Немаца. Рецимо: немачки командант направи план, позива команданта корпуса...

Претседавајући: Да ли је било више таквих акција?

Оптужени др Перовић: Колико се сећам на терену Требиња и Билећа четири до пет, а на терену Требиње—Ластва—Викуси две до три.

Претседавајући: Колико су трајале?

Оптужени др Перовић: Па треба да су трајале по дан-два.

Претседавајући: Да ли је на захтев Баћевића предузета нека казнена експедиција?

Оптужени др Перовић: Није ми познато да је Баћевић захтевао, али су Немци извршили казнену експедицију у правцу Винусе.

Претседавајући: Због чега?

Оптужени др Перовић: Због тога што су Винусе партизанско место.

Претседавајући: Ко је командовао?

Оптужени др Перовић: Пуковник Хеш.

Претседавајући: Је ли учествовао неко од четника?

Оптужени др Перовић: Четничке јединице нису учествовале, али сам се ја прифластерисао да би спречио репресалију. И спречио сам.

Претседавајући: Како мислите да ви можете једну казнену експедицију, која има специјалан задатак да спречите да обави тај свој задатак?

Оптужени др Перовић: Ја сам познавао пуковника Хеша. Он је био пијаница, волео је много да пије. Мене је о тој експедицији известио пуковник Чордашић. Ја сам му рекао да ћу поћи и ја и да ту ствар спречим. Ми смо пошли. Успут су Немци хватали цивилна лица, мушкарце, и доводили их Хешу. Он је хтео да их прикупи и да изда наређење да се стрељају. Међутим, ми смо целим путем успевали да те људе спасавамо проглашујући их за четнике. Ја сам прегледао легитимације, а Чордашић је сведочио, јер је знао немачки, и говорио да су то четници.

Претседавајући: А шта су Немци радили ако неки није четник?

Оптужени др Перовић: Ми смо тврдили да су то све четници.

Претседавајући: Дакле, бити четник то је био златан кључић...

Оптужени др Перовић: Да.

Претседавајући: Код операција 1942 године у Северној Далмацији, у Стрмници, како се понашао Баћевић?

Оптужени др Перовић: То није било према Стрмници, него у селу Кијеву...

Претседавајући: Је ли то српско село?

Оптужени др Перовић: Не, то је хрватско село. И он је ујутру, увече смо ту дошли, наредио да се искупи све становништво, па је одвојио мушкарце и наредио да се

стрељају, а село да се запали. Међутим, то смо успели да спречимо ја и Јово Лазаревић.

Претседавајући: А зашто кад су то усташе?

Оптужени др Перовић: Нису то усташе, то су Хрвати.

Претседавајући: Па зар се он тако на ваше доказивање одрекао стрељања?

Оптужени др Перовић: Успео сам да му докажем.

Претседавајући: Јесте ли успели да му, можда, докажете да не треба да пљачка?

Оптужени др Перовић: То не, нити је то могло да помогне.

Претседавајући: Зар је било пљачке?

Оптужени др Перовић: Било је!

Претседавајући: Зар сте ви као командант могли да се сложите с тим?

Оптужени др Перовић: Шта ћете, то је војска на походу.

Претседавајући: С ким је долазио немачки командант?

Оптужени др Перовић: Најпре је био са Отом, који је био директор организације Тот у Мостару... Са Шмит Хубером, командантом немачких јединица у Дубровнику, са пуковником Хешом, командантом пука у Требињу. Ја сам највише одржавао везе са немачким конзулом Елбертом. Даље са Вили Келером, начелником штаба у Мостару. Онда сам, по наређењу Баћевића, ишао у Београд. Упутили су ме Нојбахеру, али је ту био Штеркер, који је заступао Нојбахера.

Претседавајући: Јесте ли добили за то налог од Драже Михаиловића?

Оптужени др Перовић: Ја сам упућен од Баћевића! Овде се помиње генерал Фише. Ја с њим нисам разговарао него сам му писао писмо.

Претседавајући: Шта је Баћевић казао у погледу припајања Херцеговине Србији? Чији је то план?

Оптужени др Перовић: Позвао ме је немачки конзул и упознао ме са неким Крамарцем, који је био опуномоћеник Нојбахера за Црну Гору. Он је казао да има да оствари координацију четничких јединица са немачким јединицама из Црне Горе у борби против партизана у Црној Гори. Ја сам рекао да је то немогућно и тај сам предлог одбио. Ја то нисам смео да урадим, јер је то Баћевић прижељживао. То се види из овога писма Фишиеровог. Затим неко

време није било разговора. После ме поново зове конзул и каже да је то незгодно што сам ја одбио, „али сад ћете ићи у Београд да разговарате са Нојбахером, који ће вам дати гаранције да ће ваши крајеви да се припоје Србији.“ Ја сам побегао у Мостар. Али он се састао са Баћевићем и мене позову из Мостара у Дубровник и кажу да ме тражи Баћевић. Он ми је рекао да постоји могућност припајања Херцеговине Србији и наређује ми да идем у Београд да поставим тај предлог. Ја сам питао да ли има упутства у том погледу од Драже Михаиловића, он ми је рекао да не бринем ништа, јер све што спроводи, спроводи у име Драже Михаиловића. Рекао ми је шта све треба да тражим и како ствар да претставим.

Претседавајући: Кад сте дошли у Београд јесте ли се нашли са Нојбахером?

Оптужени др Перовић: Не, примио ме је Штеркер и тражио да писмено изложим ствар.

Претседавајући: Јесте ли изложили?

Оптужени др Перовић: Јесам!

Претседавајући: С ким сте се састајали у Београду?

Оптужени др Перовић: Ја сам био у друштву два Херцеговца, новинара Милана Шантића и Ђоровића, који су желели да дођу у Београд. Они су ме повели код Томе Максимовића, комесара за избеглице у Недићевој влади.

Претседавајући: С каквим сте пасошем дошли?

Оптужени др Перовић: Немачки конзул дао је до Сарајева објаву, а од Сарајева је био један Немац који нас је пратио. У разговору с Томом Максимовићем је рекао да треба да одем код Недића и да тражимо помоћ у храни и да ће он то одобрити.

Претседавајући: Јесте ли ви отишли код Недића?

Оптужени др Перовић: Нисам тада него по захтеву Штеркером, који је тражио да одем код Недића.

Претседавајући: Па шта је он рекао?

Оптужени др Перовић: Он је казао да ће све крајеве да уједини, да ћемо добити Црну Гору и друге крајеве.

Претседавајући: Од куда је то знао Баћевић?

Оптужени др Перовић: Он је рекао да га је Недић упутио преко Дрине у своје време, а кад сам ја то казао једном капетану овај се зачудио.

Јавни тужилац: Да није то био Баћевић који је путовао у иностранство са Лукачевићем? Је ли то тачно?

Оптужени Лукачевић: Јесте!

Оптужени др Перовић: Кад сам ја то сазнао обавестио сам генерала Михаиловића и тражио да се поведе поступак против Баћевића. Обавестио сам да је био шеф кабинета код Ристе Јојића.

Претседавајући: Шта сте разговарали са Недићем?

Оптужени др Перовић: Ја сам казао да ме је Баћевић упутио у том и том циљу, да сам ја био код Штеркера и да ме је овај такође упутио. Недић је рекао: „Јесте, то се може остварити, ја имам обећање“... и хвалио се како спасава српски народ. Држао је говор пола сата.

Претседавајући: Ко?

Оптужени др Перовић: Недић. Излагао је како је у Херцеговини глад и сиромаштина и како народ нема шта да једе. Обећао је 100 вагона жита и новац.

Претседавајући: Каква је то помоћ? Отсеком или систематска помоћ?

Оптужени др Перовић: Одредио је два милиона месечно за Баћевића.

Претседавајући: Милан Недић, председник српске владе преко оптуженог обећао је да даде храну... Јесу ли вам новац дали?

Оптужени др Перовић: Дали су касније, после неколико дана.

Претседавајући: Паре сте примили и 100 вагона хране за народ. Да ли ви познајете неког Спанаћевића?

Оптужени др Перовић: Познајем. Он је Требињац и ту је био као заменик министра или министар Љотићев.

Претседавајући: Кад сте с њим разговарали?

Оптужени др Перовић: Ја сам се са њим срео на Теразијама и он се интересовао за ствари. Рекао сам му зашто сам дошао, а он је казао: „Е, па ти би требало да разговараш са Олћаном,“ који је био тада неки министар. „Он има задатак да иде у Црну Гору ових дана, па треба да се видиш са њим“. Ја сам отишао по упутству.

Претседавајући: Је ли вам помињао Љотића?

Оптужени др Перовић: Јесте, рекао је: „Треба да се видиш са вођом“. „Ко ти је то?“ рекох ја. „Што се правиш луд?“ Са Љотићем имаш да се видиш свакако!“ „Шта ја имам да се гледам, свршио сам посао“. Он ми каже: „Остани свакако. Пропустићеш ретку прилику да видиш једног светог човека“. Пошто нисам имао интересовање за свеце, ја сам отишао и нисмо се видели.

Претседавајући: О оној депеши четника, у којој се говори о Народноослободилачкој војсци, је ли био обавештен Баћевић?

Оптужени др Перовић: Јесте, ту му је штаб био!

Претседавајући: Је ли у то време био тамо Баћевић?

Оптужени др Перовић: Док је Баћевић био у Каиру заступао га је капетан Калабић, који је стално стајао у вези са Дражом Михаиловићем.

Претседавајући: Је ли се он саглашавао?

Оптужени др Перовић: Јесте. То знам по томе што, када сам извршио ону саботажу против Немаца и дигнуо три воза за један дан, он ми је рекао: „Окани се оваквих авантура, Дража то забрањује“. Да је Дража дознао за та три воза што сам дигао у ваздух огласио би ме издајником.

Претседавајући: Јесте ли били шеф четничке пропаганде?

Оптужени др Перовић: Нисам!

Претседавајући: Шта сте радили у пропаганди?

Оптужени др Перовић: Нисам ништа. Само сам ишао са уверењем у Книн, а нисам радио ништа.

Претседавајући: Дајем одмор од петнаест минута.
(После одмора)

Претседавајући: Оптужени Перовићу, јесте ли чули о десанту који су извршили Немци 25 маја 1944 године у Дрвару, у циљу уништења руководства народноослободилачког покрета, како војног тако и политичког?

Оптужени др Перовић: Чуо сам!

Претседавајући: Је ли вам било познато да су том приликом, о томе имамо података, извесни четници са кокардом краља Петра били заједно са Немцима у десанту, да би им приликом искакања послужили као путовође?

Оптужени др Перовић: Ја бих то сазнао да сам био на том терену или у близини, али овамо нисам могао да сазнам.

Претседавајући: Да ли сте о томе десанту били обавештени од некога из врховне команде?

Оптужени др Перовић: Нисам био обавештаван из врховне команде ни од кога него сам касније чуо од Салатића и његовог заступника Баћевића, он је добијао извештаје врховне команде о ситуацији на разним другим секторима, и у једном таквом извештају је стајало да су

партизани претрпели велики неуспех у Дрвару и да је такав један штаб растурен.

Претседавајући: Да ли се то односило на десант?

Оптужени др Перовић: Јесте.

Претседавајући: Чији је био потпис у тој депеши?

Оптужени др Перовић: Дражин!

Претседавајући: Јавни тужиоче, имате ли које питање?

Јавни тужилац: За то време, док су четници са Италијанима сарађивали, јесу ли Италијани приређивали казнене експедиције и палили села у Далмацији и Лици, и убијали становништво?

Оптужени др Перовић: Колико ми је познато, нису.

Јавни тужилац: А јесте ли чули уопште нешто о томе?

Оптужени др Перовић: Чуо сам да су то радили, али не само тамо, већ на целој територији своје зоне.

Јавни тужилац: Да ли су их четници у томе помагали?

Оптужени др Перовић: Чуо сам да су заједно ишли у акције.

Јавни тужилац: Ви сте имали један састанак са генералом Најхолдом, и са вама је био Вукашин Перовић. Шта је био предмет преговарања са Најхолдом?

Оптужени др Перовић: Најхолд је тражио да четници признају независну државу Хрватску и да пристану на назив хрватске борбене групе, јер је то потребно да се не кваре односи између усташа и Немаца. У пролеће 1944 године командант невестињског корпуса жалио се Баћевићу да се мој рад не осећа на терену и да је узео Вукашина Перовића за свој корпус. То је Баћевић одобрио. Он је пас позвао да признамо ово, али ми смо то одбили категорички, ја и Салатић. Он је том приликом рекао да није важно како ћемо се звати, већ да је важно да се не покваре односи са Немцима.

Јавни тужилац: Ви сте имали везе између Баћевића и мајора Луиђи Миљоринија?

Оптужени др Перовић: Не, Јевђевић и Баћевић имали су везе, а ја сам, кад су они отишли, имао да ликвидирам однос четника и Италијана.

Јавни тужилац: Како сте то урадили?

Оптужени др Перовић: На тај начин што су Италијани издавали новац и храну коју су четници тражили.

Јавни тужилац: Јесте ли ви тражили да се изда храна и новац?

Оптужени др Перовић: Не, тај захтев је постављен

од Јевђевића, а на мени је остајало само да се тај новац прими.

Јавни тужилац: Јесте ли новац примили?

Оптужени др Перовић: Јесам, новац сам предао Јевђевићу када се вратио.

Јавни тужилац: Да ли је Видачиновић, командант корпуса, био повезан са усташким командантом?

Оптужени др Перовић: Није. Покушано је да се формира усташки батаљон и да се силом нагоне муслимани у усташе. Терани су да обуку униформе, а они су то избегавали и крили се код мене на селу и тражили заштиту.

Јавни тужилац: Каква је улога Лазе Тркље у четничком покрету у Херцеговини?

Оптужени др Перовић: Лаза Тркља, то је, колико сам дознао, један од истакнутијих претставника земљорадничке деснице. Он је био дошао из штаба Дражиног у Херцеговину и био његов поверљив човек, и имао своју шифру за депеше које је мењао са Дражом.

Јавни тужилац: Је ли Лаза Тркља знао за сарадњу четника и окупатора?

Оптужени др Перовић: Знао је.

Јавни тужилац: Да ли је био један од организатора те сарадње?

Оптужени др Перовић: Не могу да тврдим пошто је он деловао политички у народу.

Јавни тужилац: Да ли је Тркља био на челу неке четничко-политичке организације?

Оптужени др Перовић: Он је био једно време шеф пропаганде у Баћевићевом штабу, а доцније, када се вратио са конгреса такозваног светосавског, добио је задатак да образује покрајински национални комитет.

Јавни тужилац: Је ли га образовао?

Оптужени др Перовић: Није у почетку, а доцније је покушао. Да ли га је створио, тачно не могу да тврдим. Пред долазак Лукачевића са јединицама на територију нашу, он је позвао неке људе, али није образовао заиста комитет. Искупио је само неколико људи који су у име комитета издавали летке и упутства.

Јавни тужилац: Шта се у тим ледима говорило? Да ли се признавала сарадња са окупатором?

Оптужени др Перовић: Не, него је у тим ледима говорено да би у случају искрцавања Енглеза у Дубровнику,

требало позвати све да признају власт тога комитета као легалног тела.

Јавни тужилац: Значи, Лаза Тркља је мислио да ће Савезници и савезничка војска у борби противу немачког окупатора да се искрцају на територији наше земље. У том случају, уз помоћ савезничке војске, била би успостављена власт тога комитета... А да ли се у Лици говорило да су четници на страни Савезника?

Оптужени др Перовић: Јесте!

Јавни тужилац: Јесте ли и ви такве летке писали?

Оптужени др Перовић: Ја, не!

Јавни тужилац: Па како се потписујете на заједничком акту упућеном Кујунџићу са Враћешевећем, Тешановићем, Дринићем?

Оптужени др Перовић: Не, нисам ја њих ни познавао.

Јавни тужилац: Али то постоји у доказном материјалу.

Оптужени др Перовић: Не, не може бити!

Јавни тужилац: То ће доказни поступак објаснити, а може, мислим, (обраћа се претседавајућем) да му се покаже и потпис тога оригинала... Молим да изложите пред судом какав је говор одржао Недић пред вама, Шантићем и Ђоровићем. Изнесите мало опширније.

Оптужени др Перовић: Он је рекао како је дошао да спасава српски народ и у томе је успео. Спасао је грдне избеглице и народ од репресалија, да има нас да спасе што трпимо од усташа, да је успео да повеже све крајеве, да је успео да повеже Црну Гору, да има план да повеже Источну Босну, да сматра да треба да се држе добри односи са Немцима и да су они једини у стању то да остваре. Говорио је у томе правцу и онда се интересовао за наше прилике, о Баћевићу и о његовом раду. Толико знам.

Јавни тужилац: Је ли вам обећавао да ће се припојити Херцеговина Србији и зашто није дошло до тога?

Оптужени др Перовић: Јесте. Мислим да није дошло до спајања због тога што је било незгодно Немцима да кваре односе са усташама. А они из Загреба дигли су велику вику и галаму око тога и морало се то да изглади.

Јавни тужилац: Је ли после тога постојао неки план између Немаца и Недића и је ли Недић планирао да пошаље јединице у борбу у Херцеговину противу партизана?

Оптужени др Перовић: Он је казао да шаље јединице у Црну Гору, пошто је Црна Гора припојена Србији, и да ће те јединице, по његовом плану, ако не може друк-

чије, да се пребаце у Херцеговину и да политиком сврше-
нога чина припоји територију Херцеговине Србији.

Јавни тужилац: Ко је то инжењер Влада Зечевић?

Оптужени др Перовић: Он је командант области Херцеговине.

Јавни тужилац: Је ли са вама ишао код Недића?

Оптужени др Перовић: Није!

Јавни тужилац: Које сте поднели извештај кад сте се вратили из Београда?

Оптужени др Перовић: Баћевићу.

Јавни тужилац: И паре сте предали Баћевићу? Да ли вам је познато име Драгице Правице?

Оптужени др Перовић: Јесте, то ми је рођака.

Јавни тужилац: Шта знате о њеном случају да испричате?

Оптужени др Перовић: Знам у колико сам могао што разабрати у Мостару када су се те ствари одиграле.

Јавни тужилац: Које су се ствари одиграле с њом и с њеним братом Радом?

Оптужени др Перовић: То је било 1942 године у пролеће, не знам баш ког месеца, али концем пролећа. Они су били ухваћени у околини Требиња, у неком селу, и спроведени од стране четника. Трећи је био Стеван Братић, студент. Тамо су их мучили и убили.

Јавни тужилац: Ко је био тамо?

Оптужени др Перовић: Тамо је био четнички командант Сава Ковић.

Јавни тужилац: Зашто су их мучили?

Оптужени др Перовић: Зато што су били истакнути партизани.

Јавни тужилац: Ви сте причали о Лукачевићу да је дошао 24 септембра са 2000 војника?

Оптужени др Перовић: Јесте.

Јавни тужилац: Говорили сте да је сазвао конференцију?

Оптужени др Перовић: Јесте, сазвао је конференцију.

Јавни тужилац: Двадесетог септембра? Је ли тако?

Оптужени др Перовић: Између 15 и 20 не знам тачно датум.

Јавни тужилац: Шта је он говорио?

Оптужени др Перовић: Казао је да је дошао моменат да се нападне на Немце због тога што је видео да је поли-

тичка ситуација Драже Михаиловића доживела слом услед сарадње са окупатором.

Јавни тужилац: Како сте схватили то излагање Лукачевића?

Оптужени др Перовић: Да, то врло радо прихватам.

Јавни тужилац: Да ли сте то схватили као маневар?

Оптужени др Перовић: Не. Тек касније, пошто борба са Немцима није трајала дуго, нисам видео много погинулих ни рањених, ја сам имао утисак да то није било нешто озбиљно.

Јавни тужилац: Са каквим је циљем Лукачевић говорио и како је борбу инсценирао?

Оптужени др Перовић: Да ли је инсценирао борбу не могу то да тврдим.

Јавни тужилац: Тврдите ли да то није озбиљна борба?

Оптужени др Перовић: Да.

Јавни тужилац: Јесте ли били политички претставник четника код немачког конзула у Дубровнику Елберта?

Оптужени др Перовић: Не. Био сам политички претставник четника код Немаца уопште.

Јавни тужилац: Пред истражним властима казали сте да сте били код Елберта делегирани.

Оптужени др Перовић: То је у моменту кад је Елберт затражио да се састане са Баћевићем, а Баћевић је мене упутио.

Јавни тужилац: Чији је делегат био Елберт? Је ли имао непосредне везе са Најхолдом или Крамљром?

Оптужени др Перовић: Мислим да се није Крамар појавио крајем те године.

Јавни тужилац: Шта је био циљ вашег разговора са Немцима? Јесте ли ту ви били какав механизам који преноси оно што му се каже, и обрнуто, или сте се и сами залагали за боље услове споразума?

Оптужени др Перовић: Не, никада се нисам борио за боље услове споразума нити сам водио преговоре о ма чему конкретном, већ само политичке разговоре у колико Немци затраже и у колико ми је Баћевић наређивао. То је било у два три момента, кад је затребало да одем у Београд или Најхолду.

Јавни тужилац: Ко је водио преговоре?

Оптужени др Перовић: Преговора није било. Јевђевић је склопио споразум, а све потребне разговоре у вези са операцијама водио је командант корпуса.

Јавни тужилац: Како се звао?

Оптужени др Перовић: Капетан Ковачевић.

Јавни тужилац: За време сарадње са Немцима јесу ли четничке јединице биле под командом немачких команданата?

Оптужени др Перовић: Биле су под командом Баћевића, а Баћевић под командом Драже Михаиловића.

Јавни тужилац: А у борби приликом операција?

Оптужени др Перовић: Извршивали су наређења немачких команданата.

Јавни тужилац: А ви сте све то видели и допринели приличан удео остварењу злочиначке сарадње између окупатора и четника противу народноослободилачке борбе!

Оптужени др Перовић: Ја мислим да нисам допринео због тога што сам ја сваку ситуацију према Немцима користио искључиво да спасавам људе из концентрационог логора и ухапшене људе. Нико није хапсио четнике, него само партизане.

Јавни тужилац: Четници нису хапшени него само партизани?

Оптужени др Перовић: Да.

Јавни тужилац: По чијем обавештењу су хапсили партизане кад нису по вашем?

Оптужени др Перовић: Имали су своје агенте, а и командант четничког корпуса тражио је да се врше хапшења.

Јавни тужилац: Четнички командант је тражио да се хапсе комунисти?

Оптужени др Перовић: Видачић је тражио од Немаца да се врше хапшења српског живља.

Јавни тужилац: Је ли то тачно?

Оптужени др Перовић: Јесте. Мени је било лакше спречити хапшење него вадити после човека из апса. Није само у томе, него у сваком питању обрађали су се мени.

Јавни тужилац: Ви сте обавештавали Италијане и Немце о кретању партизана?

Оптужени др Перовић: Нисам.

Јавни тужилац: Не можете остати при томе исказу, јер ваша писма друкчије говоре.

Оптужени др Перовић: Не може се по писмима цени. Треба видети коме сам писма писао. Кад се пише писмо Јевђевићу и Баћевићу не може се писати друкчије

него како они мисле, а тим пре што сам писмо писао правдајући се од напада.

Јавни тужилац: Јесу ли биле тачне чињенице о партизанима?

Оптужени др Перовић: Чињенице су ишле Јевђевићу а не Италијанима.

Јавни тужилац: Постојале су радио-станице, телефони, што се збуњујете? Јевђевићу је дато све у руке. Јевђевић је био обавештаван о партизанима, то је исто давано Немцима и Италијанима. Реците истину: је ли то тачно као до сада што сте говорили истину?

Оптужени др Перовић: То је тачно уколико се уопште узме.

Јавни тужилац: Је ли слао Дража Михаиловић Баћевићу паре?

Оптужени др Перовић: Јесте.

Јавни тужилац: За Баћевића сте рекли да је био шеф кабинета једног Иедићевог министра. Је ли му Дража слао паре.

Оптужени др Перовић: Јесте.

Јавни тужилац: Колико је добио?

Оптужени др Перовић: Па нисам увек могао да знам, али ми је познато да је у почетку имао доста фунти, а касније добио шест милиона лира, то је што је мени познато.

Јавни тужилац: А и ви сте добијали неки новац од Италијана?

Оптужени др Перовић: Не.

Јавни тужилац: Је ли то била наплата за рад?

Оптужени др Перовић: Не, боже сачувај!

Јавни тужилац: Јесте ли добијали материјалне бенефиције од Италијана?

Оптужени др Перовић: Ја их нисам ни тражио нити би их примао. Ја сам човек доброг имућног стања и све сам потрошио, тако да сам остао потпуни сиромаш.

Јавни тужилац: Кажите, како је одржавао Дража Михаиловић везу са Словенијом и преско кога?

Оптужени др Перовић: Он је имао у Љубљани свога делегата.

Јавни тужилац: Како се звао?

Оптужени др Перовић: Звао се пуковник Новак. Касније ко је био то, не знам. Док је био Новак то сам знао.

јер је Јевђевић преко своје радиостанице одржавао везу са њим.

Јавни тужилац: А где је био Јевђевић кад је одржавао везе?

Оптужени др Перовић: Јевђевић је био на Сушаку.

Јавни тужилац: О том Новаку ништа поближе не знате? А кад је умро Бирчанин ко је на његово место дошао?

Оптужени др Перовић: На његово место упутио је Дража Младена Жујовића.

Јавни тужилац: Под којим је именом он био позван?

Оптужени др Перовић: Пуковник Аћимовић!

Јавни тужилац: Дакле Младен Жујовић је живео у Сплиту?

Оптужени др Перовић: У Сплиту!

Јавни тужилац: Је ли тамо имао своју канцеларију?

Оптужени др Перовић: Јесте!

Јавни тужилац: Је ли то била законспирирана канцеларија?

Оптужени др Перовић: Не, јавна канцеларија.

Јавни тужилац: Је ли то било за време Италијана?

Оптужени др Перовић: Јесте!

Јавни тужилац: И Италијани су за њу морали знати, а нису ништа предузели?

Оптужени др Перовић: Јок!

Јавни тужилац: Је ли Младен остварио линију сарадње или Трифуновић?

Оптужени др Перовић: Не знам.

Јавни тужилац: Он је био делегат Драже Михаиловића, значи да је то линија Драже Михаиловића?

Оптужени др Перовић: Тако је!

Јавни тужилац: А ко је Лазаревић о коме говорите?

Оптужени др Перовић: Он је новинар одавде из Београда, он је био одређен да путује за Швајцарску.

Јавни тужилац: С каквим пасошем?

Оптужени др Перовић: С италијанским.

Јавни тужилац: Од кога је добио?

Оптужени др Перовић: Од Миљоринија.

Јавни тужилац: А да ли знате на кога је био упућен у Швајцарској?

Оптужени др Перовић: Мислим да није ни на ког, јер је он имао везе, он је рачунао да ће наћи познанике или пријатеље, уколико је мени познато.

Јавни тужилац: А да ли вам је познато неко писмо Јевђевића Дражи Михаиловићу о сарадњи са Немцима и словеначким домобранцима у Словенији?

Оптужени др Перовић: Није он то Дражи писао, него је мени писао... Мени је писао да јавим Баћевићу.

Јавни тужилац: А шта је писао?

Оптужени др Перовић: Каже да је установљена сарадња са домобранима, да известим Баћевића о томе и да је ситуација добра.

Претседавајући: Има ли одбрана неко питање?

Бранилац Николић: Оптуженом се ставља на терет да је успоставио везу између Драже Михаиловића и Италијана.

Оптужени др Перовић: То није тачно. Везу је успоставио Јевђевић, он је био овлашћен, а ја нисам био ни овлашћен ни легитимисан.

Бранилац Николић: Оптужница вам ставља на терет да сте учествовали на састанцима са командантима разних италијанских јединица, заједно са Јевђевићем, Баћевићем, Радуловићем и другим.

Оптужени др Перовић: То не одговара истини. Учествовали су они који су имали да реше поједина питања.

Бранилац Николић: Оптужница вам ставља на терет да сте били шеф пропаганде четничких јединица.

Оптужени др Перовић: Никад то нисам био.

Бранилац Николић: Шта сте били?

Оптужени др Перовић: Био сам политички претставник.

Бранилац Николић: Ја бих молио да Лукачевић објасни како је текла борба од петнаестог до дваестог септембра 1944 године.

Претседавајући: Лукачевићу, говорили сте о томе како су вршени покољи невиног становништва у Прозору. Ви нисте били тамо, али да ли знате колики је број?

Оптужени Лукачевић: Већина је била муслиманске вере, а ту је могло страдати око 150 лица.

Претседавајући: Да ли вам је познато о томе да су попаљена села, порушене куће и колико?

Оптужени Лукачевић: То не могу знати, знам само да је паљено и рушено.

Претседавајући: Да ли вам је познато да су паљене и цркве и цамије?

Оптужени Лукачевић: Знам да су паљене, али колико је било не знам.

Јавни тужилац: Молим да се објасни каквим је каналом Лазаревић прешао у Швајцарску?

Оптужени Лукачевић: Прешао је италијанском пропусницом до Сушака, а одатле, вероватно, пасошем и италијанским путем.

Претседавајући: Лукачевићу, где сте били за време десанта?

Оптужени Лукачевић: У врховном штабу.

Претседавајући: Да ли сте шта чули о томе?

Оптужени Лукачевић: Чуо сам да је Дража Михаиловић упутио распис, а депеша је стигла од попа Ђујића, да је извршен десант на врховни штаб и да изгледа да је маршал Тито погинуо.

Претседавајући: А шта је одговорио Дража Михаиловић?

Оптужени Лукачевић: Не знам шта је одговорио.

Претседавајући: Је ли Дража Михаиловић био расположен због такве вести?

Оптужени Лукачевић: Јесте!

Претседавајући: У операцијама код Дрвара су учествовали четници заједно са Немцима. Јели тако Лукачевићу?

Оптужени Лукачевић: Четници су ту били да послуже као путовође и носили су кокарде.

Претседавајући: Данашњи се претрес прекида а наставља се у 16 сати и почиње са испитивањем групе Гашпаревића.

Саслушавање Бранка Гашпаревића

(Претрес је настављен у 4 часа по подне)

Претседавајући: Наставља се претрес по кривици Ђуре Ђуровића и осталих. Извића се предмет Гашпаревића, званог „Гаре“. Уведите Гашпаревића. (Гашпаревић стаје пред суд). Ви сте Гашпаревић Бранко?

Оптужени Гашпаревић: Јесам.

Претседавајући: Опочињем вас да пред судом говорите само истину, јер само то може да вам олакша ситуацију. Јесте ли разумели оптужницу јавног тужиоца?

Оптужени Гашпаревић: Јесам.

Претседавајући: Осећате ли се кривим?

Оптужени Гашпаревић: Осећам се.

Претседавајући: Хоћете ли моћи да одговарате гласније?

Оптужени Гашпаревић: Не.

Јавни тужилац: Ја нисам чуо ни једне речи његовог одговора. Ја бих имао једну напомену. Оптужени има запаљење грла, нити ће одбрана чути његове одговоре, нити ћу ја чути. Ја мислим да бисмо могли поступити тако да се читају његови записници дати код истражних власти, оптужени нека слуша, па где се не слаже са записником, нека интервенише и нека измени свој исказ у колико он то може. Иначе, у противном, и мени и одбрани биће онемогућено да пратимо излагања оптуженог.

Гашпаревић (лево) са Дражиним четницима у немачким униформама у Босни, почетком 1945 године уочи пребацивања у Србију

Бранилац Николић: Ја не бих имао ништа против.

Претседавајући: Суд усваја предлог јавног тужиоца. У току читања кад вам се чини да се ваш исказ, записан у записнику код истражне власти, не слаже са оним што сте ви хтели рећи, дајте нам један знак руком, па ћемо ту стати, макар се око тога мало и задржали.

Јавни тужилац: Ја бих молио једну ствар. Оптужени Гашпаревић је код истражне власти дао више записника са различитим датумима. Ти записници имају хронолошку везу, зато предлажем да се ти записници хронолошким редом читају.

Претседавајући: Ко је створио српску добровољачку групу?

Оптужени Гашпаревић: Створио је добровољачки корпус.

Претседавајући: С киме у заједници?

Оптужени Гашпаревић: Створена је са Немцима. Али ја нисам знао о томе.

Претседавајући: Како кад сте дали исказ код истражних власти? Стоји ли као истина да су Љотићевци са Немцима повезано заједнички створили ту групу?

Оптужени Гашпаревић: Јесте.

Претседавајући: Овај Јагдфербанд је ли то одељење Гестапоа?

Оптужени Гашпаревић: Није ми познато, али мислим да јесте.

Претседавајући: Знамо и ми да јесте, него питам да ли то значи одељење Гестапоа?

Оптужени Гашпаревић: То је команда герилске групе.

Претседавајући: Је ли се звао ваш лист „Наша борба“?

Оптужени Гашпаревић: Јесте.

Претседавајући: Шта је то неополитин?

Оптужени Гашпаревић: То је специјални експлозив, то је разорна бомба која може да служи и као запаљива и као ваздушна, и употребљавају је у главном као бомбу са ваздушним притиском са јаком детонацијом.

Претседавајући: Шта је то тенковски пасос?

Оптужени Гашпаревић: Тенковски пасос је специјална врста бомбе.

Претседавајући: Од кога сте из Беча упућени?

Оптужени Гашпаревић: Од Мандла у врховну команду Драже Михаиловића. Мандл је био шеф Јагдфербанда.

Претседавајући: Значи ли то да је Гестапо и Јагд-фербанд исто?

Оптужени Гашпаревић: Не знам да ли је Гестапо и Јагдфербанд једно исто. Гестапо је шири појам. Ја мислим да је то одељење Гестапоа.

Претседавајући: Значи шеф одељења Гестапоа упућује вас на пуковника у штабу Драже Михаиловића. А с чим у вези?

Оптужени Гашпаревић: Да ће нас он повезати са Дражом Михаиловићем, а преко Драже Михаиловића да ћемо бити упућени на терен.

Претседавајући: Дивно. Јесу ли то чули чланови националног комитета? Гестапо и Дража Михаиловић. Значи да се Мандл сам овде преварио кад вам је давао упутства да Дража Михаиловић претставља ауторитет.

Оптужени Гашпаревић: Не знам.

Јавни тужилац: Оптужени би требало мало да разјашњава ствари које се читају. Рецимо то како је требало Савезници да се заваде на Балкану. Нека нам оптужени каже нешто о томе.

Оптужени Гашпаревић: У целој акцији нигде није требало да се помиње немачка позадина. Материјал, којим смо располагали, није био добивен од Енглеза, већ од немачког Јагдфербанда, а требало је да се створи утисак као да је он енглеског порекла и да су га сами Енглези лиферовали. Требало би да се створи утисак код народа да су то аранжирали Енглези, како би се евентуално изазвао сукоб Енглеске и Совјетске Русије, с обзиром на то да је Совјетски Савез заштитник народа Југославије.

Претседавајући: Да ли је ова ознака неке енглеске јединице? На црвеном пољу црни мачак.

Јавни тужилац: Које је јединице ова ознака?

Оптужени Гашпаревић: Ја мислим да тај знак носе Александерове јединице, али не знам сигурно.

Јавни тужилац: Да ли се сећате како се дошло до тога знака, да ли је он скинут са заробљених енглеских војника?

Оптужени Гашпаревић: Не, то је донео Шварц са униформама.

Јавни тужилац: А јесу ли те знакове носиле неке савезничке јединице?

Оптужени Гашпаревић: Јесу!

Јавни тужилац: Дакле, јесу ли оне скинуте са заробљеника или направљене по угледу на њих?

Оптужени Гашпаревић: Ја то не знам.

Јавни тужилац: Пошто сте разговарали са Дражом и водили разговоре о ситуацији, да ли је он рачунао на сукоб између Енглеске и Совјетског Савеза, како би се извукао из своје ситуације.

Оптужени Гашпаревић: Јесте!

Јавни тужилац: То нам је довољно. Мандл и Дража схватају политичку ситуацију.

Претседавајући (обраћа се Аксентијевићу): Да ли сте видели Гашпаревића код Драже?

Оптужени Аксентијевић: Не, нисам га видео!

Претседавајући: Јесте ли били у Копривни?

Оптужени Аксентијевић: Не, нисам га никад видео!

Претседавајући: Па како то да га нисте видели кад сте спавали са Дражом?

Оптужени Аксентијевић: Ја сам спавао са Дражом у Округлици, а тамо нисам ни чуо да је дошао ни отишао Гашпаревић. Само сам чуо за Сашу Михаиловића да је отишао за Србију.

Јавни тужилац: Не зна он то. Он је јео немачки хлеб, а није знао да је немачки! (Обраћајући се Кесеровићу): Реците нам, Кесеровићу, какву је Борота имао функцију?

Оптужени Кесеровић: Борота је био домобрански командант.

Оптужени Гашпаревић: Борота је био командант Дражин.

Оптужени Аксентијевић: Он је био пуковник Дражин, он је био командант када сам био у Средњем. Онда сам био с њим и баш сам га лично питао каква је његова функција, а он каже да је командант територије сарајевске и Сарајева.

Јавни тужилац: Да ли је Борота имао радиостаницу?

Оптужени Гашпаревић: Јесте!

Јавни тужилац: Да ли је он имао директну везу са Бечом или са врховном командом?

Оптужени Гашпаревић: Само са врховном командом.

Јавни тужилац: Према томе из Беча да ли је могло бити јављено врховној команди, па онда Бороти?

Оптужени Гашпаревић: Не знам, то не могу рећи.

Оптужени Аксентијевић (упада у реч): Могло је!

Претседавајући: Па наравно.

Јавни тужилац: Да ли је ова радиофонска станица требало да буде у саставу врховне команде или на немачкој територији?

Оптужени Гашпаревић: Како сам могао да сазнам она је била у саставу врховне команде.

Јавни тужилац: Да ли вам је познато каква је то делегација која је долазила у врховну команду?

Оптужени Гашпаревић: То је долазила делегација, како је Шварц причао, а на основу овога реферата који је поднесен у погледу захтева Драже, односно врховне команде Немцима ради снабдевања војске Драже Михаиловића потребним материјалом.

Јавни тужилац: Јесу ли ту била и војна лица?

Оптужени Гашпаревић: Ја их нисам видео.

Јавни тужилац: Зар ни једнога?

Оптужени Гашпаревић: Ја нисам био тада тамо, то ми је саопштио Шварц кад је дошао у Брчко.

Јавни тужилац: Када је делегација требала да буде у врховној команди?

Оптужени Гашпаревић: Марта месеца. Али не док сам ја био тамо.

Јавни тужилац: А док сте ви тамо били није дошла ни једна делегација?

Оптужени Гашпаревић: Не.

Јавни тужилац (обраћа се Мулалићу): Да ли сте ви у марту месецу видели некога са стране да је био у штабу врховне команде?

Оптужени Мулалић: Јесте. Истина ја нисам видео да неко улази у штаб, али сам видео аутомобиле да иду у правцу Копривне.

Јавни тужилац: Да ли сте се, оптужени Гашпаревићу, одвајали од врховне команде и у коме месецу?

Оптужени Гашпаревић: Ја сам се одвајао, управо ја нисам био директно у врховној команди, она је била у селу Копривни, а ја сам био у селу Кожусима. Иначе дефинитивно сам се одвојио од врховне команде око половине марта месеца.

Јавни тужилац: Је ли тада био предузет покрет ка Дрини?

Оптужени Гашпаревић: Ја сам тада ишао Леки Дамњановићу, команданту четничког мајевачког корпуса.

Драги Гаро,

Примио сам Ваше писмо од данас. Ја стојим на гледишту да Ви са својом групом одмах кренете из разлога ~~тамо~~ да се нађете тамо што пре, а и да се не би затворио канал који нам је сада сигуран. Видићу реците да ми се јави, па ћу га ја накнадно за Вама послати.

На терену у Србији састаћете се и заједнички радити.
6. марта 1945. г.

Поздрав
Др. М. Михаиловић

Факсимил оригиналног писма Драже Михаиловића гестаповцу Бранку Гашпаревићу: „Драги Гаро, примио сам Ваше писмо од данас. Ја стојим на гледишту да Ви са својом групом одмах кренете из разлога да се нађете тамо што пре, а и да се не би затворио канал који нам је сада сигуран. Видићу реците да ми се јави, па ћу га ја накнадно за Вама послати. На терену у Србији састаћете се и заједнички радити. — 6 марта 1945 године. — Поздрав Драг. М. Михаиловић“

Јавни тужилац: Јесте ли ви саставили реферат?

Оптужени Гашпаревић: Дозволите да објасним. Када сам ја дошао код Дрине тада су били код њега генерал Трифуновић, Дамњановић и Митић. Онда смо разговарали о мојој групи, задацима групе и свему у вези с тим. Када сам завршио разговор с генералом Михаиловићем, онда је остао после мене да разговара с њим Митић и он је, после одласка из врховне команде, када смо ишли у јединицу рекао: „Ја треба да саставим реферат који треба Шварц да однесе у Беч. Код истражне власти рекао сам да сам реферат писао. Међутим, то је урадио Митић.“

Претседавајући: Исправља се исказ од 11 јула 1945 и мења се утолико што је реферат, о коме је реч, у ствари у име врховне команде Драже Михаиловића саставио и потписао Митић, адвокат. Је ли тако Гашпаревићу?

Оптужени Гашпаревић: Јесте, а Дража је о томе знао све!

Јавни тужилац: Он је знао све када сте ви стигли, а обавештен је од вас подробно и детаљно?

Оптужени Гашпаревић: Јесте!

Јавни тужилац: Да ли вас је Дража одмах по доласку примио?

Оптужени Гашпаревић: Јесте.

Јавни тужилац: Ми не знамо ова прочитана имена ко су и ја желим да оптужени објасни. Овде имамо име Свете

Трифковића. Оптужени каже да је добио његову препоруку. Ко је то Света Трифковић?

Оптужени Гашпаревић: Света Трифковић је командант авалског корпуса.

Претседавајући (чита): „Драги Гара, примио сам ваше писмо од данас. Ја стојим на гледишту да ви са својом групом одмах кренете из разлога да се нађете тамо што пре, а и да се не би затворио канал који нам је сада сигуран. Видићу редите да ми се јави, па ћу га ја накнадно за вама послати. На терену у Србији састаћете се и заједнички радити. 6 марта 1945 године. Поздрав...“ Је ли ово оригинално писмо Драже Михаиловића команданта југословенске војске у отаџбини?

Оптужени Гашпаревић: Јесте!

Претседавајући: Ви сте с њим имали преписку?

Оптужени Гашпаревић: Јесте!

Претседавајући: Који је то начелник штаба?

Оптужени Гашпаревић: Начелник штаба је Дража Михаиловић.

Претседавајући (чита): „Објава за ваздухопловног капетана прве класе Бранка М. Гашпаревића, команданта групе која по наређењу врховне команде, по специјалном наређењу путује у Србију ради извршења додељених јој задатака. Из команде полази на дан 8 марта 1945 године. Именовани је у цивилном оделу са четничким иницијалима. Наоружан је са револвером и митраљетом „Томсоном“... Капетан Гашпаревић има надимак Гара“... Потпис: „инжењерски мајор Никола Калабић.“

Оптужени Гашпаревић: Да.

Претседавајући: (Чита из Гашпаревића књиге примљених и послатих телеграма којима извештава Дражу и Мандла како стоји ствар и шта му је све потребно. У једној депеши за Мандла каже: „Шаљите све ситне ствари за саботажу. Нека су енглеског порекла. Ада нека пожуре. Ствари стоје одлично. Конфликт је готов.“ У другој депеши каже: „Ада нека пожуре. Гумени чамци потребни. Партизани и Совјети држе све прелазе.“ У једној депеши тражи отрове и каже: „Потребни су отрови моментани и са задоцнелим дејством, идеално безбројни, за подметање у кафу, чај, супу, јело.“)

Јавни тужилац: Да ли се на терористичком курсу у Нојстерлицу у Аустрији учила употреба отрова за вршење атентата?

Оптужени Гашпаревић: Није. Ја ћу вам рећи за ову ствар како је стајала. То је од мене тражио мајор Нешић.

Јавни тужилац: Чији мајор?

Оптужени Гашпаревић: Мајор врховне команде у штабу, он ме молио да му набавим отрове. Хтео је за своју употребу. Вероватно да уклони неког из своје средине.

Претседавајући: Хајде, Гашпаревићу, покажите којом сте радио-станицом руковали?

(*Оптужени Гашпаревић* прилази судском столу и одваја једну радио-станицу.)

Претседавајући: Колики је домет ове станице?

Оптужени Гашпаревић: Хиљаду километара.

Јавни тужилац: Јесу ли станице специјално направљене за органе који треба да учествују у обавештајној служби?

Оптужени Гашпаревић: То су енглеске станице.

Јавни тужилац: Или је то енглески модел?

(Пет минута одмора).

Јавни тужилац: Кад сте били у Бечу да ли сте видели још четника осим Калабићевих?

Оптужени Гашпаревић: Јесам, видео сам више.

Јавни тужилац: Више четника?

Оптужени Гашпаревић: Било их је више!

Јавни тужилац: Колики је био број далматинске групе која је свршила пре вас курс у Нојштату?

Оптужени Гашпаревић: Око 70.

Јавни тужилац: Око 70! То су били Далматинци четници. Објасните суду какве сте диверзионе акте требало да вршите на територији Србије? Какав је био план Мандла? Да ли вам је дао инструкције?

Оптужени Гашпаревић: Да вршимо саботажу.

Јавни тужилац: Саботажу?

Оптужени Гашпаревић: Саботажу на објектима.

Јавни тужилац: Мостовима?

Оптужени Гашпаревић: Мостовима, железницама...

Јавни тужилац: Железницама и мостовима. А још?

Оптужени Гашпаревић: Да вршимо препаде.

Јавни тужилац: Препаде? На јединице народне одбране, на заштиту, да нападате на органе власти?

Оптужени Гашпаревић: Да. На органе власти.

Јавни тужилац: На одборе?

Оптужени Гашпаревић: Јесте.

Јавни тужилац: И још?

Оптужени Гашпаревић: Па уопште.

Јавни тужилац: А атентате?

Оптужени Гашпаревић: Јесте.

Јавни тужилац: Је ли требало да вршите атентате на поједине личности по плану Мандла?

Оптужени Гашипаревић: Јесте, на истакнуте.

Јавни тужилац: Дакле, да вршите атентате на виђене личности.

Оптужени Гашпаревић: Јесте!

Јавни тужилац: Поред диверзионих и терористичких задатака јесу ли вам постављали задатак организовања и спровођења обавештајне службе? И да ли је то долазило од Драже?

Оптужени Гашпаревић: Јесте!

Јавни тужилац: Тако, а да ли је центар службе могао бити на Руднику?

Оптужени Гашпаревић: Јесте!

Јавни тужилац: А ко је требало да буде командант тог центра?

Оптужени Гашпаревић: Тај центар је имао да води Младен Терзић.

Јавни тужилац: Дакле, он је био тај који је слао акта у центар Драже Михаиловића.

Оптужени Гашпаревић: Јесте!

Јавни тужилац: И он је послат код вас као шеф обавештајне службе? Дакле, из упућених аката се види да је он имао да извршује ваше наређење. Је ли преко Младена била одржавана службена веза Драже Михаиловића?

Оптужени Гашпаревић: Он је руководио.

Јавни тужилац: А ви сте били шифрант?

Оптужени Гашпаревић: Не, ја сам чувао шифре.

Јавни тужилац: А ко је био шифрант?

Оптужени Гашпаревић: Терзић.

Јавни тужилац: Ви сте саставили депеше, а он је предавао радиотелеграфисти? Јесте ли имали већ везу са неком радио-станицом у Србији? Јесте ли успели да успоставите везу?

Оптужени Гашпаревић: Само са Ћосићем.

Јавни тужилац: Је ли она била близу Чачка? Ко је тај Ћосић?

Оптужени Гашпаревић: Колико ја знам, учитељ по професији.

Јавни тужилац: Да није он заменик команданта Раковића?

Оптужени Гашпаревић: Јесте, он је дошао...

Јавни тужилац: Кад сте са Ћосићем одржавали везу?

Оптужени Гашпаревић: Одржавао је везу још са врховном командом. Врховна команда је имала везу с њим.

Јавни тужилац: Значи још док сте били у близини врховне команде ви сте добили шифре и позивне знаке за радиостанице у Србији.

Оптужени Гашпаревић: И с Ћосићем.

Јавни тужилац: Молим Ђуровића да се изјасни да ли је у то време имао везе са Ћосићем?

Оптужени др Ђуровић: Нисам.

Јавни тужилац: Ћосић је био на вашој територији.

Оптужени др Ђуровић: Ја нисам имао своју територију.

Јавни тужилац: Нећу више ништа од Ђуровића. Кажите ми, Гашпаревићу, односно одговорите суду, да ли сте у то време, док сте били код врховне команде, успоставили неку везу са радио-станицом у Београду?

Оптужени Гашпаревић: Са Београдом нисам.

Јавни тужилац: Молим вас још ово. Рекли сте да нисте прешли Дрину.

Оптужени Гашпаревић: Нисам прешао Дрину.

Јавни тужилац: Где сте заробљени?

Оптужени Гашпаревић: На обали.

Јавни тужилац: А код кога места?

Оптужени Гашпаревић: Јужно од Братунца.

Јавни тужилац: А где је разбијена ваша група?

Оптужени Гашпаревић: Група је остала иза мене. А где, није ми познато. С њом је остао поручник Недељковић.

Јавни тужилац: Ја немам више питања.

Претседавајући: Има ли одбрана неко питање?

Бранилац Николић: Зашто сте избегли из Загреба 1941 године?

Оптужени Гашпаревић: Ја сам избегао од усташа. Моја породица је била прва жртва усташа. Мене су тражили код куће и тада сам под најтежим околностима, болестан, са отвореном туберкулозом пребегао у Србију. Дошао сам у Београд без пара, са неколико динара у џепу, а нисам имао могућности да себи створим егзистенцију. Ја сам требао да решим питање места и регулесања припадљности, јер сам седео од јуна до октобра без

плате. У Београду сам се нашао са Станојем Милановићем који ми је обећао интервенцију као „збораш“ код министра, али да бих имао резона, зато је од мене тражио да приступим „Збору“. Тако сам воленс-ноленс приступио.

Бранилац Николић: Да ли сте учествовали у борбама против партизана?

Оптужени Гашпаревић: Нисам.

Бранилац Николић: Ни као добровољац, ни касније као диверзант?

Оптужени Гашпаревић: Као диверзант нисам имао ни једну борбу, сем једне једине недалеко од Сарајева, код места Љубиње са усташама.

Претседавајући: О каквим борбама говорите у депешама Мандлу?

Оптужени Гашпаревић: То је блеф!

Претседавајући: А за „Чичу“ депеше?

Оптужени Гашпаревић: Ја сам се морао оправдати за отежање.

Саслушавање Антона Шварца

Претседавајући: Уведите оптуженога Шварца Антона. (Уводе оптуженога) Ви сте Антон Шварц?

Оптужени Шварц: Јесте!

Претседавајући: Упозоравам вас да пред судом говорите истину јер то само може да вам олакша ситуацију и кривицу. Јесте ли разумели оптужницу јавног тужиоца?

Оптужени Шварц: Јесам.

Претседавајући: Осећате ли се кривим?

Оптужени Шварц: Не осећам се кривим.

Претседавајући: Јесте ли ви ступили у немачку обавештајну службу?

Оптужени Шварц: Не, у обавештајној служби никада нисам био.

Претседавајући: Јесте ли били у Аусерштеле?

Оптужени Шварц: То је једна грана полиције.

Претседавајући: Потпада ли то све под Гестапо?

Оптужени Шварц: Не, то је полиција сигурности.

Претседавајући: А ви сте били за сигурност?

Оптужени Шварц: Гестапо је у цивилу, а не у униформи.

Претседавајући: За чију сте се сигурност старали? Да ли за своју?

Оптужени Шварц: Не за своју, него за немачку војску.

Претседавајући: Ви сте, значи, били у служби у којој сте се старали за сигурност немачке војске у Србији?

Оптужени Шварц: То је Зихерхаје полиција, Гестапо је друго.

Претседавајући: Јесте ли ви као такав врбовали у Лесковцу грађане који би вам помогли да сазнате шта се ради?

Оптужени Шварц: Не, то моја дужност није била. Ја сам у канцеларији радио.

Претседавајући: Јесте ли многе дужности ту радили?

Оптужени Шварц: Не, није ми било потребно.

Претседавајући: Јесте ли присуствовали хапшењу, и јесте ли у Лесковцу вршили хапшења?

Оптужени Шварц: Не.

Претседавајући: Јесте ли били руководилац Културбунда у Зајечару?

Оптужени Шварц: Јесам, пет месеци.

Претседавајући: Ви сте Немац?

Оптужени Шварц: Да, из Баната, из Вршца.

Претседавајући: Зашто нисте хтели да идете у „Принц Еуген“ дивизију?

Оптужени Шварц: Зато што ме је један другар наговорио: „Зашто ти да идеш у „Принц Еуген“, видиш како она страшно страда у Босни?“

Претседавајући: Од кога?

Оптужени Шварц: У борбама!

Претседавајући: С ким?

Оптужени Шварц: С партизанима.

Претседавајући: Значи, ви сте се повукли само да не би настрадали.

Оптужени Шварц: Не. Него ми је рекао да не идем тамо. Лакше ми је да будем тумач у Београду пошто знам српски.

Претседавајући: Можда је ваш мотив био да не треба ићи у разбојничко-пљачкашку дивизију, која је у јануару код Јајца убијала а затим мртве девојчице силовала.

Оптужени Шварц: Није ми то било познато и нисам на то мислио.

Претседавајући: Ми смо то гледали. Јесте ли знали да дивизија „Принц Еуген“ пљачка?

Оптужени Шварц: Не, ја сам живео у Зајечару.

Претседавајући: Са којим сте од Срба установили везу у Лесковцу?

Оптужени Шварц: Ни са ким.

Претседавајући: А са Милутином Драговићем?

Оптужени Шварц: Он је сам дошао код нас у јесен 1943 године да тражи сарадњу са Дражом Михаиловићем на Јабланици.

Претседавајући: Кога је припадао?

Оптужени Шварц: Драже Михаиловића групи.

Јавни тужилац: Је ли то сенатор Милутин Драговић?

Оптужени Шварц: Јесте, сенатор Милутин Драговић. Он је најпре дошао у крајскомандантуру и она је престала на ово што је он изложио и послала га код нас.

Претседавајући: Значи, код вас је дошао Милутин Драговић, сенатор краљевине Југославије и обратио се за шта?

Оптужени Шварц: Драговић је дошао 1943 године.

Претседавајући: Да ли вам је познато да ли је сенатор Драговић изабран или постављен краљевим декретом?

Оптужени Шварц: Није ми познато. Дошао је код нас и говорио са шефом полиције. Тада је био шеф Рихард Путгерајх, из Немачке. Дошао је код нас и рекао да јединице са Јабланице хоће да сарађују.

Претседавајући: Чије јединице?

Оптужени Шварц: Дражине јединице.

Претседавајући: С ким да сарађују?

Оптужени Шварц: С немачком војском. И ту је, пре свега, изложио да треба да се састане са крајскокомандантом или са неким вођом. Ту су се разговарали да нема смисла да се боре, упућен је да се помогну, пошто имају доста болесника и рањеника, а немају где да их сместе. То је било у новембру или децембру месецу 1943 године.

Претседавајући: Па онда?

Оптужени Шварц: И шеф је рекао: „У реду!“ Он је на то пристао, само претходно мора о том и Београд да извести. После извесног времена дошао је Драговић да пита шта је било. Шеф је рекао да је Београд одобрио да се може сарађивати са Дражом у Јабланици, само у колико се тиче Округа лесковачког. Тако је Драговић отишао и рекао да ће извести своје људе који су га послали. Сигурно команданте неких јединица. Рекао је да ће они казати кад треба да буде први састанак.

Претседавајући: Је ли дошло до тога састанка?

Оптужени Шварц: До састанка је дошло у децембру

или јануару месецу. Овај састанак је био у Лебанима код месног команданта.

Претседавајући: Чијег месног команданта?

Оптужени Шварц: Одред Драже Михаиловића. И тада сам био ту и ја, мајор Стикић и Почек. Стикић је био командант државне страже. Ту је био присутан и Бошко Драговић, син сенатора Драговића, који је после одржавао извесно време везу. Био је ту и сам месни командант из Лебана, то је први састанак. Затим смо ми чекали, а он је послао једнога курира на коњу код Илије Николића „Буфског“.

Претседавајући: Шта је он био?

Оптужени Шварц: Командант једног корпуса Дражиног.

Претседавајући: Је ли закључен уговор између Немаца и четника?

Оптужени Шварц: Писмено не, а усмени уговор су начинили.

Претседавајући: Важи и писмени и усмени уговор.

Оптужени Шварц: Ми нисмо правили писмени уговор зато што Дража није хтео писмено да даје. То је петиција не са наше стране, него са стране Драже Михаиловића.

Претседавајући: Какав је садржај тога уговора? А ко је био на главном састанку?

Оптужени Шварц: Био је крајскокомандант потпуковник Купфершлагер из Лесковца, и његов зондерфирер, као и његов ађутант Шлајхер, затим шеф полиције сигурности Јерт и ја као тумач.

Претседавајући: Ко је био од стране четника Драже Михаиловића?

Оптужени Шварц: Од првог састанка био је мајор Стошић.

Претседавајући: Спомените нам поименце све који су присуствовали томе састанку.

Оптужени Шварц: Био је командант Марисав Петровић, командант пука и његов поручник Сретеновић, мајор Стикић, командант СДС, капетан Зотовић из СДС и командант полицијског батаљона из Лесковца. То је засебан батаљон, иначе потпада под немачку армију помоћне полиције. Од стране четника био је мајор Стошић, командант моравског корпуса, капетан Стефановић, командант Дражин, његов брат капетан Стефановић, Миле Андрејевић, из лесковачке бригаде, затим Јошка, као комесар,

исто тако присутан је био и поручник Перовић и поручник Манић. Иначе било их је два до три официра, цела соба била је пуна. На овом састанку разговарано је прво о снабдевању муницијом.

Претседавајући: Шта су били дужни Немци, а шта четници? Која су права имали једни, а која други?

Оптужени Шварц: Овде се радило о сарадњи, јер је у то време, у лето 1944 године, Округу лесковачком претила велика опасност од партизанских одреда који су бивали све јачи, тако да су Дражини одреди напустили Јабланицу. Највећи од тих корпуса били су већ пребачени на ону страну Мораве и жалили су се да нису могли издржати борбу пошто нису имали муниције. Изјавили су решеност да сарађују са Немцима да би им ови пружили помоћ у муницији. Немци су требали да дају четницима муницију.

Претседавајући: Шта још?

Оптужени Шварц: Друго, да се примају рањеници и болесници у општу бановинску болницу у Лесковцу. И исто је тако договорено да се у случају преузимања неке акције претходно обавесте Дражини одреди о томе где, када и како ће бити спроведена акција, да се направи један јединствени план за евентуална вршења акција, како не би били изненађени.

Претседавајући: Да ли сте се осећали у томе тренинку као Немац, припадник Рајха, хитлеровац, национал-социјалиста, или сте мислили, можда, да, ипак, дугујете извесну захвалност, да имате извесне обавезе и дужности према земљи у којој сте се родили, у којој сте одгајени и чији хлеб једете 33 године?

Оптужени Шварц: Нисам ништа осећао. Шта сам могао и да осећам. Ја сам као Немац, као и сви остали Немци из Рајха, вршио своју дужност.

Претседавајући: Јесте ли видели да тиме помажете разбојничку фашистичку окупаторску Немачку у уништењу српскога народа, чији хлеб једете? Је ли вам ускраћен у овој земљи ваш хлеб, је ли вам ускраћен ваш рад, јесу ли вам ускраћена ваша права, зар се не осећате кривим?

Оптужени Шварц: То је за мене био позив. Не само ја, већ и сви ми морали смо да вршимо своју дужност.

Претседавајући: Је ли то био за вас „бефел“?

Оптужени Шварц: Не!

Претседавајући: Је ли постоје, поред тога, дужности према земљи чији хлеб једете?

Оптужени Шварц: То сам тачно знао и према томе сам се равнао.

Претседавајући: Јесте ли били свесни тога да таквим својим радом доприносите земљи велике патње и страдања од ваших сународника фашиста из Рајха?

Оптужени Шварц: Да, јасно ми је било.

Претседавајући: Па зар се онда не осећате кривим, зар не осећате своју тешку кривицу?

Оптужени Шварц: Осећам се утолико кривим што сам служио војску.

Претседавајући: Познајете ли Мандла?

Оптужени Шварц: Мандл је био инструктор за Хрватску.

Претседавајући: Какав је био његов задатак?

Оптужени Шварц: Задатак му је био да упућује на терен.

Претседавајући: У коме циљу?

Оптужени Шварц: За извршење задатака који су добили у Бечу.

Претседавајући: А у чему се састоје?

Оптужени Шварц: Главни задатак групе био је организовање устанка.

Претседавајући: Је ли Мандл војник?

Оптужени Шварц: Мандл је припадао Гестапоу.

Претседавајући: Какав је устанак требало да се диже и где?

Оптужени Шварц: Као што је био задатак у Бечу тако је био и у Србији.

Претседавајући: На којој основи и којим паролама?

Оптужени Шварц: Виша команда боље зна него ја. Устанак је требало да се организује, да се људи организују и припреме за устанак у земљи кад то буде потребно, ма пролеће кад почне немачка офанзива на Балкану.

Претседавајући: Какав устанак да се дигне?

Оптужени Шварц: Кад буде офанзива да српски национални народ прими борбу против партизана и совјетских трупа.

Претседавајући: Да се ослободи партизана и Немцима постави славолук? Јесте ли ви веровали својим претпостављеним да ће на пролеће да се оствари немачка офанзива на Балкану?

Оптужени Шварц: Нисам. Свако дете видело је да то није могућно.

Претседавајући: То нису видели Дража Михаиловић и Мандл. Ви сте били начисто да од тога посла нема ништа?

Оптужени Шварц: Сваки је могао видети да од тога не може бити ништа, јер Немци нису могли држати ни своје границе.

Претседавајући: Шта су то командоси?

Оптужени Шварц: Под командосима се подразумевају разорачке групе, које треба да иду у непријатељску земљу и да униште оно што је за непријатеља важно. Гара је требало по споразуму са Дражом Михаиловићем да иде у Србију да створи неке центре у пет места и биле су му потребне радио-станице. Затим је Дража тражио да пошаљу једног официра за везу и онда да он дође у штаб Србије. Тражено је исто тако да у случају, ако немачка команда намерава на пролеће да изврши офанзиву на Балкану, да благовремено обавести Дражу о томе. Он је тражио да немачка војска не улази у Србију него он сам да поседне Србију. Србију, искључиво Македонију и Војводину. То је Митић написао. Мандл је с тим даље ишао код Нојбахера и он је све то одобрио и Гара је сав тај материјал добио. Само официр за везу није био одређен, али је речено да ће и то бити у реду.

Претседавајући: Јесте ли при поласку из Беча понели муницију и револвере?

Оптужени Шварц: Муницију нисам понео, имао сам један сандук. Било је двадесет пет или тридесет револвера за Гару.

Претседавајући: Какво је то разарање хемиским путем?

Оптужени Шварц: Колико ја могу да памтим, било је речи о томе да се хемиским путем уништавају важна документа или планови који се налазе у орману, фијоци, столу. Онда хлорни креч и, мислим, још нешто треба да се растопи и тај хлорни креч стави у неку лопту и онда се упрска у отворе. Услед испаравања гасова уништавају се слова сваке врсте. Практичне пробе нису вршене, јер није било медикамената.

Претседавајући: Је сте ли одликовани гвозденим крстом?

Оптужени Шварц: Добио сам гвоздени крст другог реда и то онда кад је требало да идем за Немачку.

Претседавајући: Је ли Гашпаревић одликован?

Оптужени Шварц: Рекао ми је Мандл да могу да кажем Гашпаревићу да је одликован.

Јавни тужилац: Да нам објасните овај случај: Јесу ли вас звали у Лесковцу гувернером?

Оптужени Шварц: Нису!

Јавни тужилац: А шта сте били пре рата по занимању?

Оптужени Шварц: Столар.

Јавни тужилац: Имали сте неко мало индустриско предузеће?

Оптужени Шварц: Не! Малу столарску радионицу.

Јавни тужилац: Колико сте имали радника?

Оптужени Шварц: Имао сам десет до дванаест радника.

Јавни тужилац: А још?

Оптужени Шварц: Исто тако је тачно да сам почео и туткало да производим, али са исто толико људи.

Јавни тужилац: Значи, били сте мали капиталиста...

Оптужени Шварц: Није тачно. Ја сам био само стручњак за туткало. Имао сам ортака који је имао капитал. Његов је био цео инвентар и машине.

Јавни тужилац: Јесте ли ишли када са немачким јединицама у села да вршите претрес и хапшење партизана? Јесте ли ишли као тумач?

Оптужени Шварц: Ишао сам свега два-три пута.

Јавни тужилац: Неки Стојан Петровић, фризер из Лесковца, каже да је Антон Шварц у Лесковцу све и свја и да вас је народ звао „Антон Гестапо“.

Оптужени Шварц: Од прве речи није тачно, јер је Аусерштеле био отишао пре два-три месеца.

Претседавајући: Можда сте се понашали као Гестапо (чита писмо фризера из Лесковца): „Шварца су звали гувернер Лесковца, имао је састанке са Дражиним поручником...“

Оптужени Шварц: Јесте, то је тачно. Са поручником...

Претседавајући: Је ли то био вођа црне тројке?

Оптужени Шварц: Задњих дана био је...

Јавни тужилац: Молим вас да се то унесе у записник да сте се ви дружили са тим поручником.

Оптужени Шварц: Нисам се дружио, него то је била веза.

Претседавајући: Тужиоче, имате ли питање?

Јавни тужилац: Имам. Ви не признајете да сте били

у обавештајној служби, а какве сте везе имали са Вером Пешић и ко је она?

Оптужени Шварц: Везу нисам имао никакву.

Јавни тужилац: А које Вера Пешић?

Оптужени Шварц: Била је секретар окружног начелника.

Јавни тужилац: А шта је било с њом?

Оптужени Шварц: Она је касније отишла Дражи, односно Ђурићу. Отишла је у Јабланицу.

Јавни тужилац: Кесеровићу, и ви сте нешто говорили о Вери Пешић?

Оптужени Кесеровић: Ја сам је видео на Копаонику.

Оптужени Шварц: Вера Пешић уствари била је окружни начелник, јер је као секретар била десна рука и радила је све што је хтела.

Јавни тужилац: Је ли доносила у Аусерштеле спискове комуниста, партизана, симпатизера?

Оптужени Шварц: Доносила је једанпут један списак, колико се сећам.

Јавни тужилац: Је ли извршено хапшење по томе списку?

Оптужени Шварц: Сећам се да је списак био, али не знам какав. Она је обележавала на списку кога треба хапсити, а кога не.

Јавни тужилац: А ко је овај Митић?

Оптужени Шварц: Који Митић?

Јавни тужилац: Који је писао реферат.

Оптужени Шварц: Који реферат?

Јавни тужилац: Који сте носили Мандлу.

Оптужени Шварц: Овај Митић је Дражин припадник.

Јавни тужилац: Гашпаревићу, ко је Митић?

Оптужени Гашпаревић: Митић је заједно са Терзићем био додељен мени од стране врховне команде.

Јавни тужилац: Шта је радио?

Оптужени Гашпаревић: Мени је рекао да је помоћник шефа пропаганде.

Јавни тужилац: Који је чин имао?

Оптужени Гашпаревић: Поручнички.

Јавни тужилац: Молим Аксентијевића да се изјасни ко је то Митић?

Оптужени Аксентијевић: Ја њега не знам. Били смо

два месеца у Округлици, потом отишли у Средње. Ту сам упознао Бороту, знам да су били Баћевић и Остојић.

Јавни тужилац: Молим да се Мулалић изјасни!

Оптужени Мулалић: Ја њега не знам. Знам да је био са Андрићем у пропагандном отсеку.

Јавни тужилац: Откад је у врховној команди?

Оптужени Мулалић: Не знам кад је дошао.

Јавни тужилац: Можда га знате ви, Ђуровићу?

Оптужени Ђуровић: Не знам!

Јавни тужилац: А ви, Кесеровићу? Знате ли га?

Оптужени Кесеровић: Не знам!

Оптужени Аксентијевић: Мислим да је студент.

Саслушавање Младена Терзића

Претседавајући: На реду је саслушавање Младена Терзића. Уведите га. (Терзић стаје пред суд.) Будите конкретни и суду истину говорите.

Оптужени Терзић: Године 1942 ступио сам у организацију Драже Михаиловића.

Претседавајући: Силом или добровољно?

Оптужени Терзић: Добровољно. Ступио сам стога што је југословенска војска у отаџбини била призната као легална организација у земљи, као организација отпора против окупатора, коју су признали и Савезници. Ступио сам прво у млавски корпус, где сам остао до 1943 године.

Претседавајући: У каквом својству?

Оптужени Терзић: У својству радио-телеграфисте.

Претседавајући: Па онда?

Оптужени Терзић: 1943 године, у септембру, премештен сам у врховну команду, такође у својству радио-телеграфисте. Тамо сам остао до краја јануара 1945 године, када сам одређен у групу Гашпаревића.

Претседавајући: На којим сте врстама радиograma радили?

Оптужени Терзић: Радио сам на унутрашњем саобраћају, а једну везу сам имао и са 15 америчким ваздухопловним корпусом.

Претседавајући: Од јануара шта је било?

Оптужени Терзић: У јануару месецу дошла је група Гашпаревића у врховну команду у Средњем, тако се зове место, и ја сам додељен код шефа радиоцентрале врховне команде те трупе у својству радиотелеграфисте, тојест,

да одржавам везу између поменуте Гашпаревићеве групе и врховне команде, да се са том групом пребацим у Србију и да одржавам везу.

Претседавајући: Јесте ли радили?

Оптужени Терзић: Радио сам до десетог априла, кад је рад прекинут.

Претседавајући: Колико сте веза имали?

Оптужени Терзић: Била је једна веза дневно.

Претседавајући: С ким?

Оптужени Терзић: Са врховном командом. Две депеше су послате, обе за Калабића.

Претседавајући: Онда имате три везе?

Оптужени Терзић: Ја мислим да ви питате с ким сам одржавао везу. Наводим: са врховном командом, са Ђосићем и са Калабићем, а друге везе нисам имао. Гашпаревић је имао двојицу-тројицу личних телеграфиста, који су одржавали везу са његовом станицом.

Претседавајући: Јесте ли ви познавали карактер и задатке ове дружине?

Оптужени Терзић: Знао сам. Да извештава о стању у земљи и Србији.

Претседавајући: Какав је ваш задатак био у тој групи?

Оптужени Терзић: Мој задатак био је да успоставим везу радиооператора са врховном командом.

Претседавајући: Јесте ли имали задатак да организујете радио службу у Србији?

Оптужени Терзић: Имао сам задатак да поставим још неколико станица. Имао сам три станице, које је донео Гашпаревић собом.

Претседавајући: Где је требало да буде средиште?

Оптужени Терзић: Негде на Руднику.

Претседавајући: Јесте ли се за време рада у врховној команди уверили да Дража Михаиловић сарађује са окупатором?

Оптужени Терзић: За време мога бављења у врховној команди ја сам чуо да су поједини команданти на терену у контакту са окупатором, али нисам имао прилике да се у врховној команди уверим и да видим неког од окупатора.

Претседавајући: Ви сте могли да слушате ко долази и шта се ради.

Оптужени Терзић: Чуо сам да је генерал Михаиловић имао састанак са Недићем.

Претседавајући: А са Немцима?

Оптужени Терзић: Са Немцима, нисам могао да сазнам!

Претседавајући: А у Босни?

Оптужени Терзић: У Босни чуо сам да је била нека немачка мисија.

Претседавајући: Кад сте ви пошли јесте ли знали да је Србија тада била ослобођена?

Оптужени Терзић: Знао сам!

Претседавајући: Па шта сте онда хтели с таквом групом?

Оптужени Терзић: Ја сам имао намеру да будем у врховној команди до краја јануара месеца. А онда сам видео да је бесциљно ту остати и даље у оном стању у коме сам до тада био, и сматрао сам да ће ми се преласком у Србију омогућити да се предам и да прекинем са дотадашњим радом, јер сам чуо да врховна команда жели да шде у иностранство, а ја нисам желео да продужим и даље.

Претседавајући: Јесте ли чули за амнестију?

Оптужени Терзић: Чуо сам!

Претседавајући: Када?

Оптужени Терзић: Кад је издата, преко радија чуо сам.

Претседавајући: Како сте чули? На коме радију?

Оптужени Терзић: Радио Лондон је јавио.

Претседавајући: Јесте ли редовно слушали радчо Лондон?

Оптужени Терзић: Било је забрањено слушати радио Лондон, али ја сам имао свој апарат, на коме сам радио и слушао сам.

Претседавајући: Јесте ли у томе времену радијом сарађивали с Немцима? Је ли то чинио Дража Михаиловић?

Оптужени Терзић: Ја на то нисам обраћао пажњу.

Претседавајући: Јесте ли видели кад је Гара дошао из Беча да је цела организација наклоњена томе?

Оптужени Терзић: Ја сам видео, али сам желео да пређем овамо, и да ми се то омогући од врховне команде.

Претседавајући: Ко да вам омогући?

Оптужени Терзић: Ја нисам могао да се одвојим од врховне команде; нико није могао да се одвоји. Било је покушаја војника да то учине, али су били стрељани.

Претседавајући: Јесте ли били свесни да својим радом доприносите сарадњи Драже Михаиловића са окупатором?

Оптужени Терзић: Уколико има кривице до мене као техничког лица. Ја сам радио на унутрашњем саобраћају и нисам имао везе.

Претседавајући: Са Баћевићем сте радили и са осталима.

Оптужени Терзић: Колико је цела организација крива и сви припадници Драже Михаиловића због те сарадње, онда сам, свакако, и ја крив.

Претседавајући: Јесте ли одржавали везу са Београдом после ослобођења Београда?

Оптужени Терзић: Јесам!

Претседавајући: Кад сте први пут ухватили радио Београд?

Оптужени Терзић: Ја ту везу нисам ухватио.

Претседавајући: На који начин је та станица остала у Србији?

Оптужени Терзић: Није ми познато.

Претседавајући: Знате ли радиотелеграфисту који је радио у тој станици?

Оптужени Терзић: Познат ми је само његов рад.

Претседавајући: А по имену?

Оптужени Терзић: Петровић Момир.

Претседавајући: Како знате?

Оптужени Терзић: Знам по томе што је раније радио у мојој мрежи. Ја сам са њим радио годину дана.

Претседавајући: Кад сте радили?

Оптужени Терзић: Радио сам од новембра 1943 године. Познавали смо се међусобно као радиотехничари на терену, иако се нисмо лично знали.

Јавни тужилац: Где сте ви заробљени?

Оптужени Терзић: Ја сам се предао у селу Скели, у Босни на Дрини, прекопута Бајине Баште.

Јавни тужилац: Јесте ли прелазили Дрину заједно са осталима?

Оптужени Терзић: Не. Ми уопште нисмо прелазили Дрину. Гашпаревић је, то сам сазнао од дешифранта, послао једну депешу Мандлу у Беч у којој га извештава да је група прешла у Србију, а ми смо тада били у селу Дворови. Преко Дрине ниједан човек није прешао.

Јавни тужилац: Је ли зато што нисте хтели или што нисте могли?

Оптужени Терзић: Зато што нисмо могли.

Претседавајући: Је ли постојао код Калабића немачки официр за везу?

Оптужени Терзић: Док је био у Модричу постојао је.

Претседавајући: Оптужени из националног комитета, устаните! Када сте чули да је првога фебруара 1944 извршен од стране четника покољ поштених родољуба у Јагодини, Ђуприји и Параћину?

Оптужени др Буровић: Не могу да кажем тачно, али мислим да сам чуо у лето.

Оптужени Аксентијевић: Ја нисам уопште чуо.

Оптужени Мулалић: Ја сам чуо у јулу месецу.

Оптужени др Попадић: Ја сам био болестан три месеца и не знам у које је то доба било.

Претседавајући: То је два дана после знало и последње село Србије. Чак и поједини дражиновци згражали су се од тога дела, а ви нисте уопште о томе чули.

Јавни тужилац: Да нису на оптуженичкој клупи они би казали како су чули.

Претседавајући: Овим завршавам наш данашњи претрес.

Шести дан суђења: ЧЕТВРТАК, 2 АВГУСТ 1945 ГОДИНЕ

Саслушавање Радомира Милошевића

Претседавајући: Наставља се претрес по кривици Буре Буровића и осталих. Уведите оптуженог Милошевића Радомира. (Уводе оптуженог Милошевића). Јесте ли ви оптужени Радомир Милошевић?

Оптужени Милошевић: Јесам!

Претседавајући: Какав вам је надимак?

Оптужени Милошевић: Чеда.

Претседавајући: Опмињем вас да пред судом говорите истину. Јесте ли разумели оптужницу јавног тужиоца и осећате ли се кривим?

Оптужени Милошевић: За поједине ствари осећам се крив.

Претседавајући: Ви сте видели зашто вас оптужује јавна тужба. Изнесите суду шта од тога стоји као тачно, а шта не.

Оптужени Милошевић: Пре свега ступио сам у овај корпус...

Претседавајући: Кад сте ступили у одред Драже Михаиловића?

Оптужени Милошевић: 1943 године по позиву. Дали ми позив и морао сам.

Претседавајући: Шта сте радили, какве сте функције обављали?

Оптужени Милошевић: Нисам имао никакву велику функцију. Пошто ми је отац био ухапшен морао сам да се старам за кућу. Тек сам у зиму 1944 године ступио у корпус.

Претседавајући: Јесте ли били само дешифрант депеша или сте их и шифрирали?

Оптужени Милошевић: Само дешифрант. То су биле оне депеше за које су се добијали расписи.

Претседавајући: Докле сте радили на том послу?

Оптужени Милошевић: Отишао сам у авалски корпус 1944 године.

Претседавајући: Јесте ли се колико задржали у авалском корпусу?

Оптужени Милошевић: Неко време. Радио сам на шифрирању и на материјалу за радио-станице.

Претседавајући: Где се тада налазио штаб корпуса?

Оптужени Милошевић: У Посавском срезу, на Умци, и неким мањим селима.

Претседавајући: Јесте ли чули у фебруару месецу да је 1944 извршен покољ од четника у Јагодини, Параћину и Ђуприји?

Оптужени Милошевић: Нисам чуо. А чуо сам у Врапцу, у децембру месецу, и неко је рекао да је то извршио Калабић.

Претседавајући: Шта је он био у организацији Драже Михаиловића?

Оптужени Милошевић: Био је командант суседног корпуса, космајског.

Претседавајући: Је ли био и командант краљеве гарде?

Оптужени Милошевић: Јесте.

Претседавајући: И до кад сте остали у штабу?

Оптужени Милошевић: Све до повлачења.

Претседавајући: Када сте се повукли?

Оптужени Милошевић: Мислим 5 октобра.

Претседавајући: Којим сте се путем кретали?

Оптужени Милошевић: Путем Младеновац, Топола, Крагујевац, Краљево.

Претседавајући: Кад сте стигли у Краљево?

Оптужени Милошевић: Не сећам се, после два дана.

Претседавајући: А из Краљева?

Оптужени Милошевић: За Чачак, Ужичку Пожегу, Ариље, Ивањицу, Сјеницу и тамо даље у Босну.

Претседавајући: Ко је био у Краљеву када сте ви тамо стигли?

Оптужени Милошевић: Ја не знам. Ми се нисмо задржавали у Краљеву, него смо отишли у село Саманце.

Претседавајући: Је ли у Краљеву било Немаца?

Оптужени Милошевић: Вероватно да је било, али ми смо прошли аутомобилом.

Претседавајући: Ко вас је зауставио на улазу у Краљево?

Оптужени Милошевић: Нико. То је била велика колона, стално смо ишли аутомобилом.

Претседавајући: Кад сте прошли кроз Крагујевац, ко је тамо био?

Оптужени Милошевић: Били су Љотићевци, а можда су били и Немци. Љотићевце сам видео.

Претседавајући: А у Чачку и Пожези?

Оптужени Милошевић: У Чачку ми смо добили наређење. Рачић је рекао да је ухваћена веза са Црвеном армијом и да је наређено да нападамо Немце.

Претседавајући: Јесу ли Немци били у Чачку?

Оптужени Милошевић: Јесу!

Претседавајући: Јесте ли нападали?

Оптужени Милошевић: Јесу, четници су нападали на Чачак.

Претседавајући: Кога месеца?

Оптужени Милошевић: Октобра месеца. Не знам који је био датум.

Претседавајући: Јесте ли сигурни?

Оптужени Милошевић: Сигуран сам. Погинуо је тада капетан Терзић и неколико официра и војника.

Претседавајући: Колико је било бројно стање авалског корпуса?

Оптужени Милошевић: Из околине Београда пошло је 2800 људи.

Претседавајући: Колико је стигло до Чачка?

Оптужени Милошевић: Мало је нешто побегло из Рипња.

Претседавајући: Је ли било Немаца у Сјеници?

Оптужени Милошевић: Тамо је била стигла прва група када је Сјеница бомбардована.

Претседавајући: Чија прва група?

Оптужени Милошевић: Немаца!

Претседавајући: Значи, када сте ви били са авалским корпусом у Сјеници, били су тада и Немци ту?

Оптужени Милошевић: Они су стигли увече. Авалски корпус је био у селу Седову, а штаб је био у Сјеници.

Претседавајући: Јесу ли четници водили борбу с Немцима?

Оптужени Милошевић: Нису, него су се крили од Немаца. Ту је погинуло неколико четника због крађе.

Претседавајући: Они су само то три и по године и радили. А одатле где сте ишли?

Оптужени Милошевић: За Пријепеже, Прибој, Рудо, Чајниче, Горажде, Рогатицу.

Претседавајући: Јесу ли се истим путем кретале немачке трупе?

Оптужени Милошевић: Они су ишли друмовима, а ми смо гледали да идемо споредним стазама због бомбардовања. Нисмо смели путем.

Претседавајући: Јесу ли вас Немци ометали, и јесу ли пуцали на вас?

Оптужени Милошевић: Нису, а ни ми на њих нисмо.

Претседавајући: Кад сте стигли у Средње?

Оптужени Милошевић: 20 децембра.

Претседавајући: Ко је био ту?

Оптужени Милошевић: Пуковник Павловић.

Претседавајући: Ко је тај пуковник Павловић?

Оптужени Милошевић: То је Драгослав Павловић, он је командант батаљона.

Претседавајући: Шта је он тамо радио?

Оптужени Милошевић: Он је командовао школом командоса.

Претседавајући: Шта су то командоси?

Оптужени Милошевић: По угледу на Енглеze ту су се примала извесна лица да се упућују да се употребе за нарочите задатке.

Претседавајући: Је ли задатак командоса да врше атентате?

Оптужени Милошевић: Не, ми смо добили само задатак за обавештавање у школи.

Претседавајући: Какав је био задатак те школе?

Оптужени Милошевић: Школа је тада била тек у формирању, рекли су да је то за пропагирање, а какав је тачан циљ школе био, не знам. Ми смо се надали да ће школа и ускоро почети.

Претседавајући: Кад сте завршили школу командоса?

Оптужени Милошевић: У школи сам био од 20 до 30 децембра. А ја сам посећивао школу само четири дана, пошто сам био болестан.

Претседавајући: Када сте се пребацили на територију Србије?

Оптужени Милошевић: 21 фебруара.

Претседавајући: Јесте ли знали да је Србија тада ослобођена?

Оптужени Милошевић: Знали смо, али за време школе говорено нам је како се има веза са Србијом и како је стање страшно у Србији, како су шуме пуне одбеглих,

како имамо много симпатизера, и да чак има много партизана који неће да се боре више по Срему и да се крију по збеговима.

Претседавајући: Када сте прелазили од Дрине до Београда јесте ли ишли друмовима или шумарцима?

Оптужени Милошевић: Шумарцима.

Претседавајући: Јесте ли нашли пуне шуме?

Оптужени Милошевић: Не, напротив, онда смо видели да је то била лаж.

Претседавајући: Када сте стигли у околину Београда?

Оптужени Милошевић: Ми смо прешли Колубару 26 фебруара 1945.

Претседавајући: Али када сте ушли у Београд?

Оптужени Милошевић: Не знам тачно, мислим 14 или 15 марта.

Претседавајући: Под којим сте се именом ви тада кретали?

Оптужени Милошевић: Под именом Милутин Јовановић.

Претседавајући: Дакле, илегално?

Оптужени Милошевић: Јесте!

Претседавајући: Са каквом сте се улогом пребацили у Београд? Јесте ли имали с киме да се повежете у Београду?

Оптужени Милошевић: Не, нисам имао ни с ким да се повезем. Једино што сам се повезао са Момиром Петровићем, и то нисам знао ни за њега, већ сам срео његову госпођу и сазнао за њега, па њу замолио да га нађе да бих се састао с њим. Ја сам га довео у везу са Вертићем. Иначе нисам се ни с ким састајао.

Претседавајући: Откуда сте ви знали за Петровића?

Оптужени Милошевић: Јављено нам је из врховне команде да се он налази у Београду.

Претседавајући: А када вам је то јављено?

Оптужени Милошевић: Када сам још био тамо.

Претседавајући: Јесте ли се повезали и са другим припадницима организације Драже Михаиловића?

Оптужени Милошевић: Не, нисам. Само ме је Миловановић тражио неколико пута да се састанем с њим.

Претседавајући: Која је то била госпођа с којом сте се случајно састали?

Оптужени Милошевић: То је била госпођа Петровић.

Претседавајући: Име?

Оптужени Милошевић: Не знам тачно.

Претседавајући: Занимање?

Оптужени Милошевић: Професорка.

Претседавајући: Станује?

Оптужени Милошевић: Косовска улица број 30.

Јавни тужилац: Молим претседавајућег да инсистира на томе да се оптужени сети имена.

Оптужени Милошевић: Не могу моментано да се сетим.

Претседавајући: Да се она није звала Милица, Спасенија?

Оптужени Милошевић: Не.

Претседавајући: Љубица?

Оптужени Милошевић: Љубица! С њом сам се састао и она ме довела у додир са Момиром Петровићем, а госпођа Ђорђевић је рекла госпођи Петровић да је она видела Момира.

Претседавајући: Колико је ваше учешће у изградњи летак „27 март“?

Оптужени Милошевић: Ја нисам имао никакав удео у томе. Када сам видео један такав летак код Вертића упитао сам га одакле је то, а он каже: „Ја све пронађем“.

Претседавајући: Шта су вам рекли, чиме да се користите у својој пропаганди у Србији?

Оптужени Милошевић: Углавном смо имали да радимо у име краља и да јављамо да је он за нас.

Претседавајући: Јесте ли смели да радите нешто ван директива?

Оптужени Милошевић: Не, не, само што се тиче обавештајне службе.

Претседавајући: Где станује госпођа Ђорђевић, која је одређена као веза?

Оптужени Милошевић: Не, она није служила као веза, већ сам је ја замолио да ме прими када сам дошао у Београд.

Претседавајући: Где она станује?

Оптужени Милошевић: У Врњачкој улици.

Претседавајући: Како јој је име?

Оптужени Милошевић: Лепосава Ђорђевић.

Претседавајући: Јесте ли били упознати са односима **Саше** Михаиловића са командом?

Оптужени Милошевић: Нисам био.

Претседавајући: Колико вам је било познато о путу Саше Михаиловића у иностранство?

Оптужени Милошевић: Није ми ништа било познато. Он је само рекао да постоји могућност да оде у иностранство.

Претседавајући: Ко би требало да га замени?

Оптужени Милошевић: Мајор Вертић.

Претседавајући: Шта вам је предао Михаило Мандић?

Оптужени Милошевић: Предао ми је шифру с тим да је предам Вертићу.

Претседавајући: Кад сте видели да је Дражина организација издајничка, зашто је нисте напустили?

Оптужени Милошевић: Ја сам то видео касно.

Претседавајући: Шта сте ви раније били? Ваше занимање у цивилу?

Оптужени Милошевић: Ништа, крио сам се од Немаца.

Претседавајући: Чиме сте се бавили пре рата?

Оптужени Милошевић: Био сам официр.

Претседавајући: Активни?

Оптужени Милошевић: Активни, да!

Претседавајући: Јесте ли знали за наредбу Петра II од септембра 1944 г.?

Оптужени Милошевић: Касније, из коментара.

Претседавајући: Шта сте учинили по наређењу краља?

Оптужени Милошевић: Ништа нисам могао да учиним. Један капетан отишао је у село својој кући, али је послата тројка да га доведе.

Претседавајући: И шта је било с њим?

Оптужени Милошевић: Не знам, нисам чуо.

Претседавајући: И ништа нисте предузели?

Оптужени Милошевић: Нисам могао.

Претседавајући: Чак ни онда кад сте видели да упадате у издају са Немцима?

Оптужени Милошевић: Ја нисам мислио о томе. То је било спасавање главе. Мислио сам и они беже, па бежимо и ми.

Претседавајући: Зашто су вас школовали народи Југославије? Ко је издржавао Војну академију?

Оптужени Милошевић: Па, држава.

Претседавајући: А ко је држава?

Оптужени Милошевић: Па, народ.

Претседавајући: Шта је тражио народ од оних које је школовао?

Оптуђени Милошевић: Да се боре противу окупатора. Ја сам се 1941 борио...

Претседавајући: А после 12 априла?

Оптуђени Милошевић: Био сам болестан, лежао сам три-четири месеца.

Претседавајући: А кад сте оздравили јесте ли се борили противу окупатора?

Оптуђени Милошевић: Ја сам мислио, господине потпуковниче, да се организација Драже Михаиловића бори противу окупатора.

Претседавајући: Кад сте видели да није тако зашто нисте побегли?

Оптуђени Милошевић: Ко год је покушао да бежи био је убијен.

Претседавајући: А зашто вам је народ омогућавао да двадесет година живите добро, да имате добре приходе, посилног, него баш зато да одређеног момента станете на браник отаџбине и, ако треба, да погинете? Ви сте сматрали да је ваша глава важнија него глава народа Југославије. Да ли јавни тужилац има неко питање?

Јавни тужилац: Да ли вам је Чеда надимак или илегално име?

Оптуђени Милошевић: Илегално име.

Јавни тужилац: А Мара?

Оптуђени Милошевић: То ми је име из академије.

Јавни тужилац: А Раде Панић?

Оптуђени Милошевић: Илегално име.

Јавни тужилац: А Јовановић? Дакле ви сте одличан илегалац са три имена.

Оптуђени Милошевић: То је још од раније. Свако је имао легитимације са илегалним именом.

Јавни тужилац: Шта вам је речено у погледу пропаганде, шта је речено за краља, да се популарише?

Оптуђени Милошевић: Да.

Јавни тужилац: А шта је требало да стварате у народу?

Оптуђени Милошевић: Не знам. Нама су казали да је незадовољство у Србији.

Јавни тужилац: А кад сте дошли у Србију?

Оптуђени Милошевић: Видели смо да је све то лаж.

Јавни тужилац: Кад сте се састали са Сашом?

Оптужени Милошевић: Увече у осам сати у Томаша Жежа улици код Мирославе Пешић, домаћице. Ја сам ту станао и заказао с њима састанак.

Јавни тужилац: Ви сте се састали с њима. Ко је то?

Оптужени Милошевић: Вертић, који је довео Сашу и Ђурића.

Јавни тужилац: На том првом састанку какав је био разговор и шта је закључено?

Оптужени Милошевић: Разговор је био обичан.

Јавни тужилац: Ваш други састанак са Сашом?

Оптужени Милошевић: Био је сасвим случајно, на улици Војводе Анђелка. То је било увече.

Јавни тужилац: Ко вас је повезао са Момиром?

Оптужени Милошевић: Госпођа Љубица Петровић. Ја сам требао да заступам Сашу два три дана док не пронађем Вертића. Али пошто ја нисам имао везу са Момиром и пошто је Саша сутрадан био ухваћен, ја сам се одмах уклонио.

Јавни тужилац: Саша је био командант зоне пре Вертића. Командант чије зоне?

Оптужени Милошевић: Командант командоса.

Јавни тужилац: Са којим личностима сте у Београду имали везе?

Оптужени Милошевић: Где сам станао, тојест са госпођом Нешић, госпођом Иванком, Катанићева број 9, госпођом Сладојевић, Тржићева број 4, госпођом Загорком Петровић. Два пута сам се састајао са госпођом Радосављевић, госпођом четничког команданта.

Претседавајући: Јесте ли становали код неке Смиље.

Оптужени Милошевић: Нисам станао, био сам само код Смиље Брусник.

Јавни тужилац: Ви сте код Дрине били заробљени?

Оптужени Милошевић: Био сам заробљен од усташа и на интервенцију немачког официра пуштен сам и нешто мало оружја враћено ми је.

Саслушавање Момира Петровића

Претседавајући: Уведите Момира Петровића (Уводе Момира Петровића). Ви сте оптужени Момир Петровић?

Оптужени М. Петровић: Јесам!

Претседавајући: Упозоравам вас да пред судом говорите само истину, јер то може да вам донесе олакшице. Јесте ли разумели оптужницу јавног тужиоца?

Оптужени М. Петровић: Јесам!

Претседавајући: Осећате ли се кривим?

Оптужени М. Петровић: Осећам се.

Претседавајући: У чему се осећате кривим?

Оптужени М. Петровић: У томе што сам се по наговору примио тога прљавог посла ради кога сам пред суд доведен.

Претседавајући: Каквог посла?

Оптужени М. Петровић: Да радим за ове људе са станицом.

Претседавајући: И још?

Оптужени М. Петровић: Осећам се кривим зато што сам на дужности на којој сам био у војној установи доживео сада...

Претседавајући: Добро, ја ћу да вам помогнем. Од када сте ви у организацији Драже Михаиловића?

Оптужени М. Петровић: Од 1943 године, нешто иза половине 1943 године, па до пре ослобођења Београда.

Претседавајући: Каква вам је функција била?

Оптужени М. Петровић: Радио сам као телеграфиста?

Претседавајући: У којој установи?

Оптужени М. Петровић: У команди Војводине.

Претседавајући: Где је последњи пут била команда Војводине?

Оптужени М. Петровић: Последњи пут била је око села Пољана, код Пожаревца.

Претседавајући: Је ли се одатле расформирала и шта је било даље?

Оптужени М. Петровић: Ја сам од те групе измолио да се одвојим и отишао сам кући, а они не знам куда.

Претседавајући: Да ли сте тамо, приликом одласка, закопали неку радио-станицу?

Оптужени М. Петровић: Нисам, али сам рекао да је материјал остављен.

Претседавајући: Који материјал, ашови?

Оптужени М. Петровић: Не, него радио-станица. Остављена је код председника општине у селу Пољанима. Одатле сам отишао, прво у Коларе код свога брата, где сам био два до три дана, а онда сам дошао кући у Београд, у Бердапску улицу број 24.

Претседавајући: А одатле?

Оптужени М. Петровић: Био сам стално у кући, почео сам да радим и да живим са породицом док нисам добио

позив Команде ваздухопловства, по коме су се јављали сви који су били на раду у ваздухопловству.

Претседавајући: У чију команду да се јавите?

Оптужени М. Петровић: Југословенске армије.

Претседавајући: Значи, ви сте постали обвезник Команде ваздухопловства Југословенске армије? Кад је то било? Кога месеца?

Оптужени М. Петровић: Не могу да се сетим, али мислим око децембра месеца.

Претседавајући: Какву сте дужност имали у Команди ваздухопловства Југословенске армије?

Оптужени М. Петровић: Имао сам дужност електро-механичара.

Претседавајући: Када вам је први пут дошло на ум да ухватите радиотелеграфску везу са врховном командом Драже Михаиловића?

Оптужени М. Петровић: То је било онда кад је код мене дошао један човек пре него што сам ступио у Команду ваздухопловства.

Претседавајући: Како се звао тај човек?

Оптужени М. Петровић: Не знам му име. Био је у грађанском оделу, висок, развијен, имао је црне наочаре.

Претседавајући: Је ли то био Вертић?

Оптужени М. Петровић: Не знам. Вертић је носио беле наочаре пошто је он само ноћу радио. Он је дошао код мене и питао ме да ли ја познајем пуковника Драгића Ракића и пуковника Драгомира Радовановића. Ја сам се побојао, знао сам зашто је дошао и рекао сам да не познајем, јер сам мислио да је он орган власти. А он мени после каже: „Знам ја вас, не бојте се ништа. Ја знам да сте ви радили.“ И онда ми је, после тога, рекао да има наређење да успостави везу са врховном командом.

Претседавајући: Од кога наређење?

Оптужени М. Петровић: Од врховне команде. Он је рекао да морам да успоставим везу са врховном командом.

Претседавајући: А ви не знате ни ко је он, ни шта је он? Дошао је неко да вас превари, да вам подмете нешто да будете ухапшени.

Оптужени М. Петровић: Он је мени рекао да смо били у селу и шта смо радили, и наводи имена људи.

Претседавајући: Одакле је он долазио?

Оптужени М. Петровић: Он је рекао да долази од стране врховне команде.

Претседавајући: Чије врховне команде?

Оптужени М. Петровић: Врховне команде Драже Ми-хаиловића.

Претседавајући: Причајте нам конкретно шта сте радили?

Оптужени М. Петровић: И онда је он мени рекао да ја то морам да извршим. Ја сам одбијао, а он је рекао да морам да извршим. Такво је наређење, и рекао је, да имам на уму да још стојим под обавезом команде.

Претседавајући: А шта сте ви урадили? Јесте ли одбили, или сте приступили извршењу тога наређења?

Оптужени М. Петровић: После његове претње ја сам приступио.

Претседавајући: И шта сте радили?

Оптужени М. Петровић: Онда сам отишао код Драгог Бојковића и са њиме се договорио. Он је први ступио у везу.

Претседавајући: С ким сте ухватили везу?

Оптужени М. Петровић: Бојковић је ухватио везу са „Колном“ и обавештавао Ј.М.К., а ја сам се јављао на Ј.М.К.

Претседавајући: Чија је станица Ј.М.К.?

Оптужени М. Петровић: То је Дражина станица!

Претседавајући: Ко вам се јављао?

Оптужени М. Петровић: Телеграфиста Терзић.

Претседавајући: Који Терзић?

Оптужени М. Петровић: Младен Терзић!

Претседавајући: Терзићу, устаните. Када сте први пут чули београдску радиостаницу Петровића?

Оптужени Терзић: Између 3 и 5 децембра.

Претседавајући: Јесте ли чули шта каже Момир?

Оптужени М. Петровић: Можда сам погрешно у датуму, не могу тачно да се сетим.

Претседавајући: Шта је тачно? Јесте ли ухватили везу 25 децембра Младене Терзићу са Ј.М.К., или сте ту везу ухватили онда како сте рекли?

Оптужени М. Петровић: Тачно је његово, онда сам ја погрешно у датуму.

Претседавајући: Ко је био тај, који вам је наредио да радите?

Оптужени М. Петровић: Не знам. Уопште не могу да се сетим како ми се претставио.

Претседавајући: Којим је језиком говорио?

Оптужени М. Петровић: Српским.

Претседавајући: Па како сте могли онда да се упустите у тако једну опасну ствар када га нисте познавали?

Оптужени М. Петровић: Он ми је рекао да је добио наређење од врховне команде.

Претседавајући: А како је он добио наређење од врховне команде, када је требао да сам успостави ту везу?

Оптужени М. Петровић: Не знам, он ми је рекао да је сазнао за мене од Радовановића.

Претседавајући: Јесте ли слали неке информације у ваше име и под вашим потписом врховној команди?

Оптужени М. Петровић: Слао сам.

Претседавајући: А шта је било у извештајима?

Оптужени М. Петровић: Ја сам им јављао животне прилике у Београду, јављао сам им о становима, какве су цене на пијацама, како стоји са намирницама.

Претседавајући: Можда су мислили да се врате? Шта сте још јављали?

Оптужени М. Петровић: Јављао сам им даље о приликама, да се живот развија, да се прилике нормализују, да се намирнице доносе.

Претседавајући: А чија је ова депеша за врховну команду! „Прилике су врло тешке, хапшења се настављају, наши људи су разочарани, што није никакво чудо с обзиром на прилике у којима се живи...“

Оптужени М. Петровић: То је депеша Косте Петровића.

Претседавајући: (Чита депешу у којој се износе подаци о кретању бугарских трупа.) Ова је депеша послата под вашим именом.

Оптужени М. Петровић: Јесте!

Претседавајући: Када сте слали ову депешу? Јел пре Божића или после Божића, око Ускрса?

Оптужени М. Петровић: Било је лепо време, не могу да се сетим тачно, конкретно датума не могу да се сетим, може да буде мај.

Претседавајући: Колико сте радили са радиостаницом?

Оптужени М. Петровић: У свему био сам у вези са њом до мога хапшења.

Претседавајући: Па на испитивању сте порекли и казали сте да сте радили само месец и по дана с њом?

Оптужени М. Петровић: Да, ја сам радио са прекидима, господине председниче.

Претседавајући: Дакле, ви сте ове депеше слали 1945 године марта месеца. Је ли рат онда био завршен, јели ово било шпијунско обавештавање?

Оптужени М. Петровић: Ја нисам био свестан тога, господине председниче. Мени је депешом издат налог да се изради већа станица са јачим капацитетом. Ја сам одговорио да је то немогућно, јер нема материјала, а и да нисам у могућности да једну овакву станицу изградим.

Претседавајући: Јесте ли се састали са Сашом?

Оптужени М. Петровић: Јесам.

Претседавајући: Јесте ли примили нешто од њега?

Оптужени М. Петровић: Примео сам четири депеше.

Претседавајући: За кога?

Оптужени М. Петровић: За врховну команду.

Претседавајући: Садржина?

Јавни тужилац: Питајте који су били бројеви.

Оптужени М. Петровић: Не могу да се сетим. Мислим од 22. Једна је била без броја.

Претседавајући: За кога је била та без броја?

Оптужени М. Петровић: То је све било за врховну команду.

Претседавајући: Да се унесе у записник: „Радиограми које је предао Саша Михаиловић шифром носили су на закључку фор-фром од броја 21, 22 и 23 и једна без броја!“ Колико сте имали састанака са Сашом?

Оптужени М. Петровић: Још два.

Претседавајући: Какву сте везу имали са Александром Јовановић Цаном-Кајом?

Оптужени М. Петровић: С њом сам имао ту везу што је она упућивала депеше које је она примала које сам ја упућивао врховној команди.

Претседавајући: А јесу ли долазиле неке депеше адресоване на њу?

Оптужени М. Петровић: Јесу. Ја сам то изнео у саслушању.

Претседавајући: Колико сте новца добили за изградњу радиостанице?

Оптужени М. Петровић: 100.000 динара.

Претседавајући: Од кога?

Оптужени М. Петровић: Од Косте Петровића.

Претседавајући: Преко кога?

Оптужени М. Петровић: Преко Александре Јовановић.

Претседавајући: А за лични рад?

Оптужени М. Петровић: Добијао сам дневну помоћ од Косте Петровића.

Претседавајући: Колико?

Оптужени М. Петровић: Једном приликом 30.000, а другом 50.000 динара.

Претседавајући: Јесте ли ви, када сте радили са радиостаницом, достављали податке и извештаје, то чинили по својој иницијативи, и да ли вам је било познато да рат противу окупатора још није завршен, него се баш у томе времену настављају најжешће борбе у Славонији? Је ли вам то било познато?

Оптужени М. Петровић: Јесте.

Претседавајући: Јесте ли се том приликом уверили да је припадање организацији Драже Михаиловића била сарадња са окупатором?

Оптужени М. Петровић: Нисам. Ја сам се тек сада уверио, у току претреса, раније нисам имао прилике да видим и да будем убеђен да је то сарадња са окупатором.

Претседавајући: Осећате ли се према томе кривим?

Оптужени М. Петровић: Осећам се кривим.

Претседавајући: Зашто?

Оптужени М. Петровић: Што сам обављао тај посао.

Претседавајући: Имате ли ви, јавни тужиоче, шта да питате?

Јавни тужилац: Како сте успоставили везу са Цаном Јовановић?

Оптужени М. Петровић: На тај начин што је дошла депеша из врховне команде Драже Михаиловића у којој се каже да ја одем до ње и да је поздравим од брата, а затим да је питам за неке рођаке и да ступим са њом у везу.

Јавни тужилац: Са киме вас је повезала Цана?

Оптужени М. Петровић: Са Костом Петровићем.

Јавни тужилац: Због чега?

Оптужени М. Петровић: Једном депешом која је дошла из врховне команде Коста Петровић одређен је као главно лице у Београду.

Јавни тужилац: Молим да уђе у записник да је Коста Петровић одређен од врховне команде као главно лице,

које ће да се налази у Београду. Које је друго лице с којим сте имали да се повежете преко Цане?

Оптужени М. Петровић: Мица Јовановић.

Јавни тужилац: Да ли је она знала за радиостаницу?

Оптужени М. Петровић: Ја не знам. Вероватно да јој је испричала Цана.

Јавни тужилац: Шта је радила Мица?

Оптужени М. Петровић: Она је поступала према депешама заједно са Цаном.

Јавни тужилац: Које је исто лице које је знало за радиостаницу?

Оптужени М. Петровић: То је био Гојковић.

Јавни тужилац: И још?

Оптужени М. Петровић: Један младић који је дошао са Костом Петровићем кога нисам познавао.

Јавни тужилац: Прочитаћу депешу број 21 шифра број 1. Јесте ли примили ту депешу?

Оптужени М. Петровић: Јесам!

Јавни тужилац: Та депеша гласи: „Бр. 21. Фор 84 — Фром 38402 — 17-IV — Двадесет првог фебруара прешао сам Дрину. Двадесет петог Колубару, а дванаестог марта ушао у Београд где се и сада налазим. Са мном су прешли поп Милош и кап. Р. Сокић (евентуално каплар Сокић) Поп је ухваћен, а Сокић се убио. Од мојих тридесет једног командоса два су остала на путу болесни, а поручник Љубомир Јанковић побегао је пред Колубаром. Одвојно сам за Шумадију њих једанаест са мајором Ивановићем. Ови су по прелазу Колубаре ухваћени. Пuteви и околности били су врло тешки. Ови мангупи тако су имали обавештавање и контролу да је то чудно. Блокирали су цео друм Ваљево—Шабац који смо морали прећи. Спасло нас је само врло брзо кретање. Ишли смо тачно по курсу Прњавор—Степојевац. Због хватања појединаца мој долазак није остао у тајности“. Чија је то депеша?

Оптужени М. Петровић: То је депеша коју је предао Саша Михаиловић.

Јавни тужилац: Прочитаћу и другу депешу која гласи: „шифра бр. II. Бр. 22 Фор 84 Фром — 28408/535 — 17/IV — Вертић је ушао у Београд још првог марта а ја сам се задржао на терену ради оријентације. Народ нас је примио одушевљено. Огорчење са данашњим стањем фали због терора, трпи уверен у боље дане и про-

мену режима, зато неће још да мрдне. Треба га тек припремити. Се ограђује. Листом противан, сем најмлађе омладине за коју је све ово атракција“... Дакле за вас је ослобођење атракција?! „Све параде и одушевљење Београда само је лаж. Све се спроводи само терором. Ступио сам у везу са страним мисијама и Гролом. Грол не може још да се снађе у овом безвлашћу. Американци иду партизанима на живце, те су зато извршили два атентата на њих. Англоамериканаца се страшно боје па их стално прате.“ Је ли ово тачно, оптужени. да су извршени атентати на Американце?

Оптужени М. Петровић: Ја нисам знао садржину депеше. Ја сам је само пренео и за њен текст сада чујем.

Јавни тужилац: А да ли сте знали од кога и за кога иде?

Оптужени М. Петровић: — Знао сам.

Јавни тужилац: Добро, сада ћу прочитати и трећу депешу, која гласи: „Шифра бр. III, бр. 84 — 28 — 403/550 — 17/IV — Наше породице нису дирани. Све које су ухватили као наше, стрељали су. Цек је на слободи. У затвору су још Мићо Радојковић, адвокат Аца Павловић, Паранос из Дириса и Брана Ивковић. Питајте поименце ако вас интересује. Да ли је још која група прешла. Усамљена акција је врло тешка. Веза са унутрашњошћу, где нема наших, готово немогућа. Ухватио сам везу са Мишом и Копанником где има наших делова. Друга група командоса, која је прешла Дрину, похватали. Мандић, Андрић и други, мајор Лазаревић и ујка погинули. Наредите да вам јавим све што вас нарочито интересује. Моје шифре су сигурне. Чича, Дроња, Калабић и ја оглашени смо за народне издајнике. Како сте ви? Јавите ми. Поздрав свима — Саша“.

Јавни тужилац: Јесте ли ви пренели ове депеше?

Оптужени М. Петровић: Јесам, ја сам их пренео.

Јавни тужилац: Оптужени Милошевићу, је ли то тачно?

Оптужени Милошевић: Јесте.

Јавни тужилац: Ето, видите чему сте служили. Преносили сте такве лажи као да овде партизани убијају Американце. Те су депеше ишле немачкој команди.

Оптужени М. Петровић: Ја нисам знао коме иду. Мени је наређено да их пошаљем.

Јавни тужилац: Ви сте оптужени, Момире Петрови-

бу, знали да оне иду врховној команди Драже Михаиловића.

Оптужени М. Петровић: Знао сам.

Јавни тужилац: Шта сте преносили, Момире Петровићу?

Оптужени М. Петровић: Преносио сам лаж.

Саслушавање Косте Петровића

Претседавајући: Ви сте оптужени Коста Петровић? Какво је ваше илегално име?

Оптужени К. Петровић: Милан Јовановић.

Претседавајући: Опмињем вас да говорите истину.

Оптужени К. Петровић: Ја сам се и сам решио да говорим истину, јер сматрам да је истина најбоља.

Претседавајући: Истина је увек најбоља. Сигурно. Јесте ли разумели оптужницу? Да ли се осећате кривим?

Оптужени К. Петровић: Осећам се кривим, јер увиђам да сам заиста радио непромишљено. Кајем се што сам то радио, али молим суд да не узме моју кривицу онако како стоји у оптужници.

Претседавајући: Ви изнесите шта имате против оптужнице, а суд ће ценити уколико је оптужница основана и судиће према закону.

Оптужени К. Петровић: Прво, у оптужници се помиње да сам добио четири милиона динара од организације Драже Михаиловића. Мени је лично Петар Милићевић, који је био мој познаник дуго година и са којим сам заједно радио у канцеларији у железничкој дирекцији, дао преко Александре Јовановић четири милиона динара. Ја сам новац примио да предам његовом новчаном куриру који је доносио и односио за штаб команде добијени новац. Тај новац од четири милиона динара заиста сам примио. После неколико дана Петар Милићевић је отишао из Београда. То је било једно петнаест дана пре ослобођења Београда. Кроз неколико дана дошао је тај курир и тражио милион и по динара. Али ја сам му рекао да не могу одмах целу суму да му дам. Дао сам му милион и сто педесет хиљада, а остатак од триста и педесет хиљада даћу на ново тражење. Тако је однео са осталим примањима три милиона и четири стотине педесет хиљада, али Милићевић није дао да се тим рукује или да се троши за извесне циљеве. Ја сам у служби Драже Михаиловића био пре ослобођења, али нисам имао никакве функције. Не кријем да сам имао извесне симпатије. Од тих триста пе-

десет хиљада динара које су мени остале ја сам чувао. ништа нисам потрошио. После неколико дана наређено ми је да предам тридесет хиљада динара радио-телеграфисти Момиру Петровићу.

Претседавајући: Како сте дошли у везу са радио-телеграфистом Момиром Петровићем?

Оптужени К. Петровић: Ево како: Александра Јовановић-Цана дошла је једног дана и рекла: Господине професоре, дошао је неки човек, кога не познајем, и каже да је упућен на вас и да има неке поруке за вас од Милићевића. После неколико дана ја сам пустио својој радозналости и отишао. Да то нисам учинио, а да сам послушао своју савест, данас бих био слободан и међу осталим поштеним људима. Отишао сам у пола осам код ње и заиста дошао је Момир Петровић и казао овако: „Дошао сам у везу са инжењером Петром Милићевићем који се потписивао са Анте.“

Претседавајући: Да ли се он тада налазио у Босни?

Оптужени К. Петровић: Негде у Босни. Казао је да је успео да успостави везу са врховном командом. Питао сам га како. Он је казао: „Направио сам радиоапарат и помоћу њега дошао у везу. Дао ми је једну цедуљу у којој је стајало да поздравим његову породицу, да је жив и здрав са својим сином.“

Претседавајући: То нас не интересује. Имате ли интересантних депеша?

Оптужени К. Петровић: Ја говорим о првој депеши. Молим вас да извините, можда нећу говорити по реду, јер је прошло више од три месеца, али у једној је стајало овако: „Отићи до Травара и умоли га да говори са својим шефом странке како мишљење има о покрету Дражином.“

Претседавајући: Ко је тај Травар?

Оптужени К. Петровић: Травар то је апотекар Лазић.

Претседавајући: А код кога шефа треба да иде?

Оптужени К. Петровић: Па код Лазићевог шефа странке. Лазић је био демократа и шеф Демократске странке био је министар Грол.

Претседавајући: Јесу ли разговарали?

Оптужени К. Петровић: Уколико ми је познато његов шеф странке је одговорио да се ово стање не може променити и да се мора прихватити покрет Народноослободилачког фронта.

Претседавајући: А откуда знате за такво мишљење?

Оптужени К. Петровић: Па ја сам сам видео да се ту

не може променити и да се ту не треба заваравати с маштањем. То је било моје мишљење.

Претседавајући: Да ли је то било баш ваше мишљење?

Оптужени К. Петровић: Моје, сопствено моје, и ја сам тако написао у депеши.

Претседавајући: А ко је депешу послао? Када, ког месеца?

Оптужени К. Петровић: Априла. То се све десило током месеца априла 1945.

Претседавајући: Јесте ли слали какву депешу о приликама у ослобођеној земљи, у ослобођеној Србији?

Оптужени К. Петровић: Ја нисам слао, али је дошао још један телеграм, вероватно после тог телеграма. У том телеграму каже овако: „Отиђи код Александра Поповића, Његошева улица број 5“, чак и сират је назначен „... и поздрави га...“ и ту је депешу потписао Анте.

Јавни тужилац: Ко је то?

Оптужени К. Петровић: Инжењер Пера Милићевић. Нисало је тамо да га поздравља и да говори са својим шефом странке, какво мишљење имао о покрету, да је то поверљиво и лично за врховну команду.

Претседавајући: А ко је шеф странке?

Оптужени К. Петровић: Ко је шеф странке г. Поповића ја нисам знао. Са г. Поповићем сам се састајао често, али од ослобођења нисам имао састанак. Ја сам отишао код куће Поповића где сам му то рекао. Он је то прочитао и одговорио овако: „Ја могу отићи, али знам да ће после тога сви односи између мене и мога шефа бити прекинути.“ Ја сам онда рекао: „Онда немојте ићи и одговорите тако!“ Тај је одговор онда јасан: није желео уопште да иде. Каже: „Ништа, видећемо!“ и пита ме: „Да ли ви знате ко је са нама и да ли они имају неку мисију?“ Ја кажем: „Не знам!“ А он каже: „Залуд, ми млатимо празну сламу!“ Он је рекао да ће написати на хартији извештај о ситуацији и да ће ми дати да ја то вратим Момиру.

Претседавајући: Је ли поднео какав извештај?

Оптужени К. Петровић: Он је поднео, а ја сам Поповићу рекао да ћу му ту цедуљу вратити, а ја ћу је преписати, јер он је желео да има свој рукопис. Ја сам то преписао и, кад сам га нашао, ја сам му казао да сам његову цедуљу поништио, пошто ми је то одобрио. А препис сам му дао.

Претседавајући: Је ли ово тачно?

Оптужени А. Поповић: Овако није тачно. Цео телеграм делом јесте мој, а делом није.

Претседавајући: Шта је тачно од овога, колико је Поповићево, а колико је ваше?

Оптужени А. Поповић: Телеграм је тачан.

Претседавајући: Суд вас испитује о овоме што пише (чита): „Стање у ослобођеном делу Југославије горе је него што је било под јаничарима или окупатором... У Југославији је остала сва власт комунистичка... Један свештеник из Смедерева убијен је зато што је послао депешу Гролу и честитао му као демократи“. Јесте ли ви демократа?

Оптужени А. Поповић: Ја сам гласао за демократе.

Претседавајући (чита): „...комунистички лист „Борба“ кад неког помене одмах му се конфискује имовина. Довољно је да лист „Борба“ некога помене па да му се одузме...“ Чији је овај део депеше?

Оптужени А. Поповић: Није мој.

Оптужени К. Петровић: Ја могу да кажем ово: Поповић је мени дао и ја сам преписао. Можда сам неке речи преврнуо при писању, али суштински нисам.

Претседавајући: Који је то поп што је честитао Гролу? Момире, јесте ли ви, Момире, додали ову реченицу, да је неки поп из Смедерева убијен зато што је честитао Гролу?

Оптужени М. Петровић: Нисам, господине претседниче.

Претседавајући: Јесте ли ви додали оне речи да ако лист „Борба“ некога спомене да га више нема. Јесте ли ви то додали?

Оптужени А. Поповић: Дозвољавам да јесам, али ово за попа нисам.

Јавни тужилац: После је инострана реакција писала о томе, оптужени Шацо Поповићу.

Претседавајући (чита): „Ово је пракса за пљачкање индустријалаца и имућних виђених људи. Овако дисквалификују и оне људе који по решењу Кримске конференције као народни посланици треба да уђу у АВНОЈ...“ Чији је овај део депеше?

Оптужени А. Поповић: Лојално би било да је то наше. Ја сам нешто написао а ви сте (обраћајући се оптуженом Кости Петровићу) половину додали. Јесам, крив сам, написао сам

Претседавајући: Који је тај индустријалац?

Оптужени Коста Петровић: За индустријалца ја не знам, нити сам ја то могао да пишем.

Оптужени А. Поповић: Радили смо, учинили смо то, нисмо радили поштено и сносићемо због тога кривицу, али кажите половина од тога је ваше. А ако нећете, моје је све.

Претседавајући: Који су то људи који се дисквалификују као посланици и треба да уђу у АВНОЈ? Јесте ли мислили на Јанка Бацака или на Миладина Величковића и Илију Михаиловића?

Оптужени Коста Петровић: Ја први пут чујем за Величковића, а за Бацака знам да постоји.

Претседавајући: А за Илију Михаиловића?

Оптужени Коста Петровић: Знам и за њега да постоји, али нисам ја то написао.

Претседавајући: „Нема слободе путовања без објаве, нити пресељења из стана у стан без одобрења ОЗН-е...“

Јавни тужилац: Да ли ОЗН-а одобрава пресељење, Шапо Поповићу?

Оптужени А. Поповић: Кад је ко молио пресељење из кварта у кварт ишло је то на одобрење.

Претседавајући: Је ли пријавном отсеку Команде града Београда?

Оптужени А. Поповић: Не знам.

Претседавајући: А то је важно. Рат је, ратно стање, разуме се, да без објаве не може да се путује. Док је рат то је разумљиво. Друго, Београд је велики, а и раније је постојало пријавно одељење да се зна где ко станује. Међутим, сада наједанпут веза са ОЗН-ом, што не одговара истини. Даље (чита): „Под видом четника пуштени су злочинци који немају везе са нашим покретом“. Зар толики број четника пуштени, а и неки, за које је покренут и накнадни поступак, па Чавић пуштени, па толики људи пуштени! Шта је ово? Је ли ово ваше, или ваше (обраћа се оптуженима А. Поповићу и К. Петровићу)?

Оптужени А. Поповић: Ја сам већ једанпут рекао и при том остајем. Ако Коста Петровић неће да призна шта је његово, примам све на себе?

Оптужени К. Петровић: Не знам ја о овим стварима.

Претседавајући: Суд би хтео да му буде јасно, јер само голо признање, без постојања дела, не може да се прими. Ви можете да кажете да сте убили човека, али

ако о томе нема доказа, суд неће да се сложи са вама и да вам ставља у одговорност оно што ви нисте учинили.

Оптуђени А. Поповић: Мој је текст допуњен, попуњен, прорешетан. Не бежим, крив сам, учинио сам.

Претседавајући: (чита...) „Отпуштају се из службе сви националисти. Врше се отпуштања на доставу надлештава. Врши се самовољна мобилизација, а од њих се тражи да су добровољно ступили у службу“. Да ли је то ваше да се врши самовољна мобилизација?

Оптуђени А. Поповић: Не! Оно што је моје ја ћу казати.

Претседавајући: Је ли то ваша реченица?

Оптуђени К. Петровић: О чисто политичким питањима можда сам ја негде реченице додао.

Претседавајући: (чита...) „На принципу месних совјета... на демократском принципу или диктатури пролетаријата...“ Је ли то ваша реч совјета?

Оптуђени А. Поповић: Нисам употребио реч „совјета“.

Оптуђени К. Петровић: Можда сам преокренуо неку реч.

Претседавајући: Ми хоћемо да видимо шта је чије, да знамо.

Оптуђени А. Поповић: Реч јаничари није моја, а и она реч са поповима није моја.

Претседавајући: А јаничари ОЗН-е, комунистички поступак?

Оптуђени А. Поповић: Ни то није моје.

Претседавајући: Момирово сигурно! А ово за плачку и интелектуалце је ваше. Е, мој Момире!

Оптуђени М. Петровић: Има комад хартије по коме се види да није моје.

Претседавајући: Поповић написао, а Петровић додао.

Јавни тужилац: Ја располажем овим материјалом у оригиналу. (Прилази претседниковом столу и предаје му оригинал депеше).

Претседавајући: (чита...) „Целокупна организација власти је на принципу месних организација совјета...“

Оптуђени А. Поповић: Моје је!

Претседавајући: А ово за манифестације и демонстрације?

Оптуђени К. Петровић: Вероватно да сам ја додао.

Претседавајући (чита): „Англофили се гоне и хапсе, онемогућава им се било које запослење или кретање.“

Јавни тужилац: Ја желим да се по тој реченици оптужени изјасне чија је ово реченица?

Оптужени А. Поповић: То је јасно да је наставак онога ранијег.

Претседавајући: Који су то који се прогоне због тога што су симпатизери Енглеза или Американаца?

Оптужени К. Петровић: Ја не могу то да наведем, јер ми није познато.

Претседавајући: Значи да је то инфамнија да се прогоне они који симпатизишу велике Савезнике.

Јавни тужилац: Захтевам да се изјасни оптужени, јер је инострана реакција и штампа у том смислу и духу доносила вести. Откуда то и како то?

Оптужени А. Поповић: То није моје.

Оптужени К. Петровић: Моја је реченица, јер сам хтео нагласити да не треба тражити везу са Англоамериканцима.

Претседавајући: Видите, да се Енглези и Американци слободно шетају, приређују приредбе, одлазе на приредбе. Видите да то није истина што се овде износи.

Оптужени К. Петровић: Они су тражили да се дође у контакт, а ја сам сматрао да то није потребно.

Претседавајући: Овде се даље наводи да се све ради по наређењима из Русије. Ви хоћете да претставите као да се савезничка Русија меша у наше унутарње прилике.

Јавни тужилац: И да се супроставља самим тим Енглезима и Американцима.

Оптужени К. Петровић: Ја сам то само пренео, то није моје, већ то ми је рекао, кад сам разговарао са Лазићем, апотекарком, не могу да се сетим кад је то било, на неколико дана пре телеграма.

Јавни тужилац: Нека каже Гашпаревић шта му је Мандл поставио у задатак у Србији, облачећи их у енглеска одела и дајући им енглеске значке.

Претседавајући: Гашпаревићу! . .

Оптужени Гашпаревић: Ја сам то већ објаснио, радило се на томе да се створи и изазове конфликт између Савезника и СССР.

Претседавајући: У том циљу шта је препоручено?

Оптужени Гашпаревић: Препоручено је да се на сваки начин изазове вештачки сукоб између Енглеске и Америке

с једне, и Совјетског Савеза с друге стране на терену Балкана, и да се употребе сви могући трикови, као што су енглеска одела, ствари енглеског порекла и тако даље. То је по инструкцијама из врховне команде Дражине.

Јавни тужилац: Захтевам да ово уђе у записник. Исто тако тражим да се Шаца Поповић и Коста Петровић изјасне шта значи то да се ради „по наређењима из Русије“? Ви видите да се ваше жеље поклапају са Мандлом, и шефом Јагдфербанда, са Гестапоом ваш рад и ваше жеље потпуно су идентичне.

Оптужени К. Петровић: Ја сам рекао, нренео сам оно што ми је рекао апотекар Лазић.

Претседавајући (чита даље): „Јуче је апотекар Лазић, који је тешко болестан, ухапшен. Брана је у затвору.“ Ко је тај Брана?

Оптужени К. Петровић: Брана Ивковић.

Претседавајући (чита): „Брана је у затвору и не пуштају га и поред заузимања Грола.“

Јавни тужилац: Откуда знате да је Грол интервенисао?

Оптужени К. Петровић: Ово ми је казао апотекар Лазић.

Јавни тужилац: А је ли вам рекао одакле је сазнао?

Оптужени К. Петровић: Не. Није ми казао, али он је члан Извршног одбора Демократске странке и вероватно зна то.

Јавни тужилац: Ви претпостављате да он разговара и са осталим члановима Извршног одбора?

Оптужени К. Петровић: Вероватно, ја сам сматрао да је он сигурно упућен у ту ствар када је мени рекао да је Грол интервенисао да се Брана пусти.

Претседавајући: А ко је онај свештеник из Смедерева, Поповићу?

Оптужени А. Поповић: Не знам.

Претседавајући (позива столу оптуженог Поповића и предаје му писмо да подвуче делове за које признаје да су његови): Јесте ли ви име Милан Јовановић као илегално узели тек онда или сте добили упутства да се тако зовете?

Оптужени А. Поповић: Не, кад је дошао Момир ја сам рекао: „Незгодно је моје име да иде овако него јавите да се ја зовем Милан Јовановић“. Нисам ја то добио као илегално име него сам сам себи одредио. Ја мислим да ће то Момир и сам потврдити. После првог састанка ја

сам му рекао да ћу се тако потписивати. Оно мени није одређено.

Претседавајући: Јесте ли, ако сте, у каквој вези са др Божидаром Попадићем?

Оптужени А. Поповић: Др Божидара Попадића познајем, он је становао у близини мене на Котеж Неимару. Имао сам неколико састанака са њим. Сматрао сам га као свога пријатеља.

(Оптужени Александар Поповић прилази судиском столу и доноси инкриминисано нисмо у коме је оловком подвукао реченице које признаје за своје.)

Јавни тужилац: Сад треба, друже претседниче, да дате и Кости да и он подвуче, да видимо шта ће остати.

Претседавајући: Добро. Да ли јавни тужилац има неко питање?

Јавни тужилац: Ја инсистирам на томе да оптужени Шаца и Коста кажу који је то „поп“, који је послао депешу Гролу и због тога био убијен?

Оптужени А. Поповић: Име ми није познато.

Оптужени К. Петровић: Ја то не знам, али за ту интервенцију код Грола мени је говорио апотекар Лазић.

Јавни тужилац: Сетите се ко је овај поп?

Оптужени А. Поповић: Не познајем га.

Саслушавање Александре Јовановић

(После тога суд је прешао на испитивање оптужене Александре Јовановић.)

Претседавајући: Ваше је илегално име Каја? А оно Цана?

Оптужена Јовановић: То ми је од рођења.

Претседавајући: Осећате ли се кривом?

Оптужена Јовановић: Осећам се кривом, али не у потпуности. 27 марта 1945 увече дошао је код моје куће Момир Петровић и донео ми је поздрав од мога брата који се повукао са четницима и уједно молбу од мога брата да прикупим неке породичне податке за извесна лица, која се налазе с њим. Ја сам то прихватила.

Претседавајући: Јесте ли добили радиограм на ваше име из врховне команде Драже Михаиловића којим се одређујете за прикупљање података и тако даље?

Оптужена Јовановић: Не, тај радиограм који је донео Момир Петровић није био са потписом Драже Михаиловића, нити ма кога из врховне команде, већ само са потписом мога брата, а мој брат није у врховној команди.

Претседавајући: Јесте ли прикупили по тим налозима информације које су вам тражене?

Оптужена Јовановић: Информације су биле само приватног карактера.

Претседавајући: Јесте ли радили на отпремању пакета за четнике, на испоруци одећа и тако даље?

Оптужена Јовановић: Јесам. Ја сам служила као чиновник за плату, јер сам била у врло тешким приликама, и радила сам оно што је он мени наређивао.

Претседавајући: А шта сте радили?

Оптужена Јовановић: Па он је имао везе са четницима, а ја сам само књижила.

Претседавајући: А када он није био ту ви сте радили самостално?

Оптужена Јовановић: Само оно што ми је наредио Милићевић. На своју руку, или без њега, ништа нисам учинила.

Претседавајући: Јесте ли пред бекство Петра Милићевића из земље непосредно пред ослобођење Београда примили од њега четири милиона динара?

Оптужена Јовановић: Јесам.

Претседавајући: Откуда толико поверење Милићевића према вама?

Оптужена Јовановић: Ја сам само требала да пренесем новац.

Претседавајући: Код кога?

Оптужена Јовановић: Код Косте Петровића.

Претседавајући: Јесте ли се повезали са једним иностранцем?

Оптужена Јовановић: Не, ја директно нисам. Ја сам извршавала само оно што се мени јављало. Моја пријатељица Милица Јовановић била је у вези са тим иностранцем и она је са њим разговарала, а ја сам онда јављала.

Претседавајући: Да ли је то тако? Нисте ли ви прикупљали информације са вашом пријатељицом и достављали томе иностранцу, који је радио против интереса наше земље? Ви сте обавестили врховну команду да сте успоставили везу са иностранцем и да сте му дали податке.

Оптужена Јовановић: То је само погрешно написано.

Претседавајући: Да ли сте послали радиограм врховној команди у коме обавештавате да сте у вези с једним иностранцем и да му дајете податке?

Оптужена Јовановић: Јесте!

Претседавајући: Јесу ли долазиле депеше врховне команде на ваше име?

Оптужена Јовановић: Само од мог брата, за породичне ствари.

Претседавајући: Оптужени Момире, устаните! Јесу ли за оптужену Кају долазиле депеше само о томе како ко живи?

Оптужени М. Петровић: Долазило је више депеша.

Претседавајући: С каквим садржајем? О породичним стварима или друго?

Оптужени М. Петровић: Долазиле су разне депеше. У неким су тражене разне информације.

Претседавајући: Реците то у очи оптуженој Александри!

Оптужена Јовановић: Па које су то депеше? Молим вас кажите то!

Оптужени М. Петровић: (Нешто мрмља).

Претседавајући: Јесте ли ви у организацији ЖРОС — женски равногорски савез?

Оптужена Јовановић: Нисам.

Претседавајући: Јесу ли се обављали састанци женског равногорског савеза код вас?

Оптужена Јовановић: То нису били састанци. Јелена Дамњановић је дошла једном код мене и тражила да ступим у организацију. Ја сам одбила, а имам и њено признање за то. Уопште нисам знала раније да ЖРОС постоји.

(Претрес је прекинут у 13 и по часова с тим да се настави у 16 часова.)

Саслушавање Михаила Мандића

Претседавајући: Наставља се поподневни претрес против др Ђуре Ђуровића и осталих. Доведите оптуженог Мандића Михаила. (Уводи се у салу оптужени Мандић). Ви сте оптужени Мандић Михаилу?

Оптужени Мандић: Јесам!

Претседавајући: Опомињем вас да пред судом говорите истину, што вам само може олакшати кривичну одговорност. Јесте ли прочитали оптужницу и да ли сте је разумели?

Оптужени Мандић: Јесам.

Претседавајући: Осећате ли се кривим?

Оптуђени Мандић: Донекле.

Претседавајући: Изложите суду све што имате, држећи се оптужнице, али у кратким потезима.

Оптуђени Мандић: Из ове оптужнице види се да су у питању сто двадесет килограма злата. Исправљам утолико, што је у питању сто девет килограма бруто тежине.

Претседавајући: Колико је било платине?

Оптуђени Мандић: То не знам, било је оригинално паковање, вероватно двеста до триста грама, тога се не сећам. Са Сашом Михаиловићем упознао сам се крајем 1943 године у кући у којој је становао, код Владе Вукојичића. Ја сам тамо долазио и упознао сам се, пошто смо се крили од Немаца. Организацији Драже Михаиловића нисам припадао, нити сам за њу нешто за цело време учињено, то се може такође утврдити. Међутим, октобра месеца 1944 године Саша Михаиловић ме је позвао у засебну собу и дао ми је једну цедуљу упућену на мајку Јована Наловића у којој је писало: „Молим вас да ствари које су код вас остављене предате Мандићу када он то буде тражио.“ Речено ми је да се ради о неком злату Народне банке и да ја треба да се о њему старам. Ја сам се томе противио и молио, кумио, али ништа није помогло. Ја сам морао да се примим тога. Ускоро је дошло ослобођење. Мајка Наловића рекла ми је да више не може да чува то злато. После сам ја примио одговорност. Узео сам носача са пијаце и у три корпе од ћумура, прекривене, пренео сам га.

Претседавајући: Где сте склонили то злато?

Оптуђени Мандић: Код мене у подрум, где сам га закопао. Када је дошао Саша у Београд поручио ми је да дођем на један састанак. Отишао сам на састанак, он ме је упитао: „Шта је са златом?“ Објаснио сам му шта се догодило, да сам злато морао да пренесем, да га закопам у подрум где је остало све док га ја нисам открио народним властима.

Јавни тужилац: Молим да објасните када сте открили? Да ли када сте већ били у затвору, односно када сте ухапшени или сте га драговољно пријавили, или је истрага дошла до тога?

Оптуђени Мандић: Јесте, пријавио сам га кад сам већ био у затвору и отишао сам са иследником тамо. Нико сем мене за злато није знао.

Јавни тужилац: А да ли је знала госпођа Наловић?

Оптужени Мандић: Она је знала да је било код мене, али сам јој ја једном приликом рекао да је злато упућено даље. Према томе она није знала где је, нити је ко други знао.

Претседавајући: Јесте ли имали састанак са Сашом?

Оптужени Мандић: Јесам.

Претседавајући: У каквој је он функцији дошао?

Оптужени Мандић: Дошао је да се сакрије док не добије могућности да путује у иностранство. Од мене је тражио да му кажем да ли има могућности да му прибавим какву легитимацију. Ја сам рекао да то не могу, тим пре што се таквим пословима никад нисам бавио. Међутим, он је дошао на мисао да узме легитимацију Милинковића, трговца код „Лондона“.

Претседавајући: Да ли је Милинковић имао неки надимак?

Оптужени Мандић: Јесте, Џек.

Претседавајући: Јесте ли се још који пут састали са Сашом Михаиловићем?

Оптужени Мандић: Јесте. Међутим, Џека у међувремену није било, пошто је био ухапшен. Ја сам отишао код његове сестре да га потражим, у међувремену нађем једну цедуљицу од неког Мерђекијана, трговца из Балканске улице, који је желео да ме види. Одем код њега и не нађем га. Доцније смо се нашли. Он ме упитао да ли бих хтео да путујем у Италију, има сигурну могућност, човека који нуди пасош и гарантује за легитимацију и пасош. Тражио је милион динара или десет златних наполеона. Да бих се ослободио обавезе које имам према њима понудио сам им то што је понудио тај Мерђекијан, који је казао да неки Лазаревић, трговац из Пашићеве улице, треба да прибави те пасоше. Ја сам то њима понудио и доцније отишао код Лазаревића. Како ствар стоји Лазаревић ми није објаснио, него Мерђекијан. То је било у недељу пре подне, а у недељу после подне Лазаревић пошаље пасоше Мерђекијану с тим да се пасоши потпишу и да путовање буде у понедељак у пола осам. Ја сам пасоше узео, али како Сашу нисам нашао код веренице, то је она за Сашу пасош потписала. Те пасоше сам, заједно са Мерђекијаном, однео код Лазаревића у Загребачку улицу број 2. Он је дошао увече 15 марта пре 8 часова, донео је лич-

но пасоше и наплатио по десет наполеона. Тако сам се с њим растао.

Претседавајући: Шта вам је Саша при расстанку дао?

Оптужени Мандић: При расстанку Саша ми је казао да има састанак са Чедом Милошевићем, али да не може да оствари тај састанак, и зато ме замолио да му предам документа која су садржала неке шифре на исписаних пет табака.

Претседавајући: Ви сте, оптужени Мандићу, били свесни тога да је злато претстављало имовину Народне банке. Зашто злато нисте пријавили? Да није због претње или из страха?

Оптужени Мандић: Бојао сам се.

Претседавајући: Кога?

Оптужени Мандић: Организације Драже Михаиловића.

Претседавајући: Зашто?

Оптужени Мандић: Зато што су они клали и убијали.

Претседавајући: Јесте ли чули за покољ у Јагодини, Ђуприји, Параћину 1 фебруара?

Оптужени Мандић: Нисам.

Претседавајући: Јесте ли чули да кољу људе? Зашто сте се онда упуштали у односе са таквим људима? Зашто нисте пријавили Сашу и те људе?

Оптужени Мандић: Бојао сам се да ме не убију.

Претседавајући: Уствари, ви сте омогућили тој терористичкој организацији да пусти свој корен. Ви сте га прикривали од народних власти, уместо да га пријавите. Доводили сте га у везу са Џеком и другима и тако сте се ви повезали.

Оптужени Мандић: Мени је било стало до тога да се оправдам и да скинем одговорност са себе.

Претседавајући: Осећате ли се кривим што сте вођи терориста омогућили бекство и нисте га пријавили народним властима?

Оптужени Мандић: Несумњиво да се осећам кривим. Само није тачно да сам га крио.

Претседавајући: Оптужба каже да сте ви њега крили у свом стану.

Оптужени Мандић: Ја нисам знао да је он четнички командант Београда.

Претседавајући: Знали сте за његове станове 1, 2 и 3.

Оптужени Мандић: Ни за један.

Претседавајући: А налазили сте га?

Оптужени Мандић: Само преко његове веренице.

Јавни тужилац: Јесте ли били члан управног одбора фирме Вукојичића?

Оптужени Мандић: Јесам.

Јавни тужилац: Јесте ли учествовали у закључењу уговора са Павелићевим органима за лиферирацију штофа за усташку војску?

Оптужени Мандић: Да се разумемо. Постоје два друштва. Вукојичићева фирма у Земуну и у Београду. Ова у Београду претставља радњу и оне немају ништа заједничког. Ја сам био у Београду, и ми нисмо закључили уговор.

Јавни тужилац: Откада сте чували злато?

Оптужени Мандић: Од новембра или децембра до 22 или 23 маја.

Јавни тужилац: Да ли сте знали да терориста Вукојичић носи оружје?

Оптужени Мандић: Нисам знао.

Јавни тужилац: Да ли сте знали да Михаиловић носи оружје?

Оптужени Мандић: Нисам.

Јавни тужилац: Да ли сте знали да су та двојица убили мајора Буру Бошковића?

Оптужени: Нисам, жалим тај случај.

Јавни тужилац: А да ли сте ви снабдели терористе пасошима с којима су они прешли земунски мост и убили мајора?

Оптужени Мандић: Јесам, али нисам дао упутства да убију мајора Бошковића.

Јавни тужилац: Колико сте имали састанака са терористом Михаиловићем?

Оптужени Мандић: Четири или пет.

Јавни тужилац: За које време?

Оптужени Мандић: Од 8 до 10 дана.

Јавни тужилац: Какве сте послове свршавали, конкретно?

Оптужени Мандић: Конкретно, само око пасоша.

Јавни тужилац: А са Вукојичићем?

Оптужени Мандић: Са Вукојичићем се нисам видео дуго времена. Рекао ми је да дуго време није био у Београду.

Јавни тужилац: Да ли сте знали да је Вукојичић осуђен од народног суда?

Оптужени Мандић: Знао сам.

Јавни тужилац: Зашто га нисте пријавили народним властима?

Оптужени Мандић: На суђењу су сведоци, највише радници предузећа, теретили два Вукојичића, а трећег су бранили, и зато сам мислио да је ту случај погрешне осуде.

Јавни тужилац: Јесте ли ви били сведок на том суђењу?

Оптужени Мандић: Јесам.

Јавни тужилац: Ви сте били оптужени. Јесу ли сви бранили терористу Вукојичића?

Оптужени Мандић: Терористу Вукојичића бранили су сви.

Јавни тужилац: То није тачно. Ви не говорите истину. Има још неко ко је присуствовао суђењу. Он је тужио вас и Вукојичића, а сада седи поред мене. Молим вас одговорите конкретно на ово питање: Зашто нисте пријавили Вукојичића за кога сте знали да је осуђен од народних власти и да оне за њим трагају?

Оптужени Мандић: Ја сам сматрао да је осуда погрешна.

Јавни тужилац: Сматрали сте да је осуда погрешна. Оптужени Мандић је мудрији од суда.

Оптужени Мандић: Сваки жив човек може да погреши.

Саслушавање Љубице Поповић

Претседавајући: Оптужена Љубице Поповић, предочавам вам да говорите истину, јер само истина и искрено казивање може вам олакшати кривичну одговорност. Осећате ли се кривом?

Оптужена Љ. Поповић: Осећам се кривом али не за све.

Претседавајући: Наведите зашто се осећате кривом!

Оптужена Љ. Поповић: Саша Михаиловић дошао је почетком марта месеца ове године...

Претседавајући: Шта је вама Саша Михаиловић?

Оптужена Љ. Поповић: Саша Михаиловић мени фамилијарно није ништа, него смо живели заједно крајем 1943 и 1944 године. Госпођа Ристић ме је известила да је он дошао, јер јој је он то казао, и ја сам одмах отишла код њега. Код мене он је провео недељу, можда и десет дана, не могу да се сетим тачно, толико збркана сам у свему. Ја нисам знала његову фамилију. Отишли смо

код госпође у Војводе Анђелка улицу. Тамо је остао кратко време, 5 до 6 дана, и одатле се преселио у Дојранску улицу. Ја сам одлазила тамо. Цело време ја сам се бринула као његова жена од које је очекивано да га прими и прихвати, да се стара о његовој исхрани, о његовом одевању и уопште о његовим потребама. Јавни тужилац оптужује ме да сам га довела у везу са његовим потчињеним активистима из четничке организације у Београду. Ја га нисам доводила у везу. Ја сам била посредник између њега, Мандића и Челенковића. Ја нисам знала да су Мандић и Челенковић уопште били у Дражиној организацији. Ја сам претпостављала да је то лично пријатељство.

Претседавајући: Колико је ваше учешће око припремања Саше Михаиловића за одлазак у иностранство?

Оптужена Љ. Поповић: Моје је учешће што сам спремила веш, кофере, спремила сам му дукате које је он предао мени.

Претседавајући: Колико?

Оптужена Љ. Поповић: Дала сам му 90 дуката.

Претседавајући: Разликујете ли ви дукате од наполеона?

Оптужена Љ. Поповић: Нисам довољно разгледала. Мислим да су били аустриски или швајцарски.

Претседавајући: То су наполеони.

Оптужена Љ. Поповић: 90 наполеона дала сам му. Спремала сам му кофере и у толико сам учествовала што тога дана, 30 априла, кад је требало да крене, он се раније договорио, о чему нисам знала, да ће код мене доћи Мандић да се потпише на пасош. Међутим, како Мандић није био дошао ја сам у брзини требала да пасош потпишем и ја сам га потписала са „Драги Јовановић“. Даље, он је од мене захтевао да му ствари не предам на улици, него у Загребачкој број 3. Он је захтевао да дођем у седам часова. Ја сам са тим припремањем задоцнила, тако да сам дошла у седам и четврт. Ја сам ту била врло кратко време и у тренутку када је наишао Михаило Мандић са још једним човеком, који је био посредник у целој ствари, ја сам кофере Саше дала. На капији смо се растали и он је сео у аутомобил.

Претседавајући: Јесте ли знали за припремање пасоша?

Оптужена Љ. Поповић: Нисам знала, јер је он волео да прича којешта.

Претседавајући: Да ли је радио којешта? Је ли вам познато да је Саша Михаиловић припадао организацији Драже Михаиловића?

Оптужена Љ. Поповић: То ми је било познато.

Претседавајући: Има ли питања јавни тужилац?

Јавни тужилац: Ви сте помагали човека који је убио мајора Бошковића?

Оптужена Љ. Поповић: Ја нисам знала о томе.

Претседавајући: Јесте ли знали да је Саша радио за Дражу Михаиловића и да је убица?

Оптужена Љ. Поповић: Ја то нисам знала, али и он је свој дуг платио животом.

Јавни тужилац: Прво питање: Колико је таквих метреса имао Саша Михаиловић као што сте ви?

Претседавајући: Молим вас, јавни тужиоце, да не постављате таква питања, него у вези са оптужбом!

Јавни тужилац: Ја хоћу да прикажем Сашу Михаиловића као човека који је имао више таквих метреса.

Оптужена Љ. Поповић: Мени то није било познато. Ја понављам да сам њега волела као човека.

Јавни тужилац: Истрага је утврдила да је он извршилац више злочина.

Саслушавање Јована Грковића

Претседавајући: Оптужена, ви можете да седнете. Уведите оптуженог Грковића Јована. (Оптужени улази у салу). Ви сте оптужени Грковић Јован?

Оптужени Грковић: Јесам!

Претседавајући: Упозоравам вас да пред судом говорите истину чиме можете омогућити да се олакша степен ваше кривичне одговорности. Јесте ли прочитали оптужницу и да ли сте је разумели?

Оптужени Грковић: Јесам!

Претседавајући: Осећате ли се кривим?

Оптужени Грковић: Осећам се.

Претседавајући: Изложите концизно, без непотребне опширности, у чему се осећате кривим. Држите се при томе оптужнице.

Оптужени Грковић: Господине потпуковниче, до месеца јуна ове године налазио сам се на служби код референта за евиденцију активних официра и стручњака. Ја нисам

заузимао никакав положај. Мој први претпостављени био је референт Милорад Голић. Нас двојица радили смо на свим пословима када је требало да се позове извештај број, нарочито стручњака. Онда је шеф наредио да позовемо толико и толико резервних официра. Ја сам једноставно то извршавао. Ја узем списак и толико људи позovem. Сваки пут до одређеног рока морао сам свршити посао. Та мобилизација трајала је од новембра па до почетка марта. Било је већ мобилисано и позвано преко 90% људи.

Претседавајући: Молим вас, ја сам вас замолио да се држите оптужнице. Оптужница вам ставља на терет да сте мобилизацију задржали, злоупотребили службени положај као чиновник мобилног отсека Команде града Београда и одложили почетак мобилизације резервних подофицира за петнаест дана.

Оптужени Грковић: Господине потпуковниче, ово што сам изложио то сам рекао на који начин је вршена мобилизација до тог времена. Мени је одређиван рок. Тога пута мени није остављен рок него ми је речено да позovem све што је преостало, а преостало је око 10%. Није одређен дан до кога то треба да се сврши.

Претседавајући: А које сте рокове раније добијали?

Оптужени Грковић: Нареди се данас па за 5 до 6 дана.

Претседавајући: А овога пута како је текао рок?

Оптужени Грковић: Тога пута, пре него што сам извршио, реферисао сам шефу, и он је рекао да проверим све оне који се нису одазвали по позиву, да напишем ургенције, да трагам за њима и ја сам, 5 до 6 дана, искључиво писао те ургенције.

Претседавајући: Колико је протекло времена?

Оптужени Грковић: 9 до 11 дана више него обично. Због тога што сам вршио проверавање целог списка резервних подофицира.

Претседавајући: А зашто се проверавали?

Оптужени Грковић: Речено ми је да проверим.

Претседавајући: Да ли је било потребно сваком појединцу испоручити позив или сте колективно позивали?

Оптужени Грковић: Сваки појединац добио је позив.

Претседавајући: Јесте ли ви узимали из мобилизационог одељења извесна документа која су мобилизационе природе или се сматрају као документа мобилизације,

тојест која су у вези са мобилизацијом у земљи? И коме сте их предали?

Оптужени Грковић: Јесам.

Претседавајући: Јесте ли дали документа оптуженом Попадићу?

Оптужени Грковић: Јесам. У канцеларији помоћника шефа отсека био је мали Стошић и тамо је била фијока која се није закључавала. Приликом дежурства видео сам да има пуно цедуљица са записаним именима неких људи и улицама где станују. Одмах сам знао да су то они који су позвани.

Претседавајући: Кад је дошла жена једног свештеника са Косова и објаснила да има јединог сина, да јој је породица изгинула и тако даље, и да нема ништа против да њен син буде у војсци, али пошто је јединац, а остали изгинули, молила је да он остане овде, а ви сте се погледали са Кекићем и казали: „Може шестидца!“, и одмах га упутили код Шида. А министра Мијовића сина сте задржали овде.

Оптужени Грковић: То је Кекић, ја нисам. Тај поп је крстио Кекићеву ћерку и венчао Кекића...

Претседавајући: Јесте ли акта мобилизациске природе и акта у вези са мобилизациским пословима давали др Божидару Попадићу?

Оптужени Грковић: Само неколике цедуљице.

Претседавајући: Јесу ли те неколике цедуљице биле у вези са мобилизационим пословима?

Оптужени Грковић: Односиле су се на позив у војску.

Претседавајући: Јесте ли давали преглед мобилизационог бројног стања?

Оптужени Грковић: Дозволите да објасним...

Претседавајући: Јесте ли давали?

Оптужени Грковић: Нисам дао добровољно, већ је дошао један човек који ми је отео.

Претседавајући: А откуда то да ви држите у стану документа мобилизационе природе?

Оптужени Грковић: Дозволите, молим вас, да објасним, то је пет минута.

Претседавајући: То је сувише много, јер је то ноторна ствар не само за суд пего за цео свет, да се акта мобилизациске природе, нарочито преглед бројног стања, држи у гвозденој каси под кључем. Откуда вам „преглед“ у приватном стану?

Оптужени Грковић: На дан 16 априла пошао сам кући на ручак и тамо на Зеленом венцу срео сам свога друга Павла Николића, који је рекао да је допутовао у Београд и хтео је да се види са мном. С њим је био један човек који је рекао да је официр. Он ми је рекао да има нешто да говори, али да жури. Запитао ме кад може да говори са мном и ја сам му дао адресу да дође сутрадан у један сат. Тoga дана, 17 априла, ја сам радио заједно са референтом преглед регрутованих, неспособних и ослобођених. Требало је да радим до 12,30. Ми смо радили 10 минута до један. Ја сам у брзини концепт прегледа ставио на свој писаћи сто. Затим сам извадио из фијоке новине које сам носио кући и те новине ставио сам случајно на преглед и тако је он залутао у моју ташну, јер сам га покупио заједно са новинама и однео кући. Тај човек је дошао. Њега сам затекао код моје куће.

Претседавајући: Јесте ли му дали преглед мобилизације?

Оптужени Грковић: Јесам.

Претседавајући: Јесте ли дали те цедуље Попадићу?

Оптужени Грковић: У први мах сам му дао један део...

Претседавајући: Јесте ли спремали такође документа за Попадића из овог формационог прегледа. То је ваша одбрана била. Ви сте то објаснили како је било међу новинама и тако даље. Стоји ли као чињеница да сте дали такав преглед?

Оптужени Грковић: Стоји!

Претседавајући: Јесте ли ви то вратили?

Оптужени Грковић: Не.

Претседавајући: Јесте ли знали да је то за организацију Драже Михаиловића?

Оптужени Грковић: Не!

Претседавајући: Јесте ли извесне људе из организације Драже Михаиловића размештали по установама далеко од фронта? Јесте ли знали за то?

Оптужени Грковић: Нисам знао. На пример овај случај: Александар Бугарски ми је рекао за два младића, који су свршили школу и који знају да куцају на машини, и ја сам их разместио.

Претседавајући: Јесте ли изврбовали онога који је радио из одељења за везу да вам донесе податке некакве?

Оптужени Грковић: Ја бих желео да то објасним. Ја нисам ниједнога врбовао.

Претседавајући: Јесте ли вршили набавке техничког материјала за пропаганду или сте крали?

Оптужени Грковић: Ја нисам крао. Ја сам имао шапирограф и хемиски индиго. Од њих сам добијао канцелариски материјал. Неки Ђорђе Величковић ме је једном срео на улици и он ми је дао канцелариски материјал који сам држао у кући.

Саслушавање Радомира Перице

Претседавајући: Доведите оптуженог Радомира Перицу... Упозоравам вас да пред судом говорите истину, јер ће то утицати на олакшање вашег положаја. При том се држите тачно оптужнице и тамо где се помиње иностранца да такву терминологију не употребљавате, о томе ћемо расправљати на тајном претресу. Јесте ли разумели оптужницу?

Оптужени Перица: Јесам!

Претседавајући: Осећате ли се кривим?

Оптужени Перица: Осећам се кривим, дајте.

Претседавајући: Изложите нам концизно у чему се састоји ваша кривица!

Оптужени Перица: Као војник Југословенске армије, ја нисам ступио у везу са Радошевићем. Са њиме се познајем пре моје војне обавезе. То је било крајем октобра или новембра. У то време тражио сам неко намештење и тако сам дошао у додир са Радошевићем. Код њега сам свраћао у стан где је долазио и један иностранца. Виђали смо се ређе. Радошевић је, међутим, доцније ухапшен због извесних криминалних преступа. Нађен је и неки материјал који је идентификовао поменутог странца, али је он успео да побегне. Ја сам ухапшен одмах затим зато што сам био мобилисан од стране четника крајем 1944 године. Када сам пуштен из затвора крајем 1944, пријавио сам се у војску и ступио сам као цртач у Аутокоманду.

Претседавајући: Да ли сте од тог иностранца примали какве инструкције за организовање извесне групе?

Оптужени Перица: Нисам примао никакве инструкције. Он ми је само изложио једну идеју и позвао ме да нешто нацртам. Иначе он је био умешан у летак од 27 марта. Он је тај летак и саставио. Због тога је он и желео да ме као цртача употреби. Ја сам тада био у групи Словенаца са свега три Београђанина, тако да је ова околина могла да утиче на мене, пошто су ови други били у ствари четници. Тај иностранца видео је моје радове и хтео је

да цртам неки плакат. Пошто је он радио код Константиновића, а и ја сам тамо радио, он ми је рекао да питам Константиновића да ли би могао да штампа неке ствари. Међутим, то није било могућно. Тај иностранац објашњавао је како би се ситуација могла врло лако променити, ако би се изазвали неки нереди. Он је рекао да треба изазвати неколико инцидентата, да се у иностранству осете политички немири, па ће онда лако ићи.

Претседавајући: На који начин је требало то чинити?

Оптужени Перица: Требало је извршити извесне атентате.

Претседавајући: Значи тај иностранац вас је наговарао на вршење атентата? То значи да је то била његова идеја. Је ли вам било јасно да је такав иностранац непријатељ ваше отаџбине?

Оптужени Перица: Није, пошто је тај иностранац претстављао једну силу савезничку. Он је своју акцију спроводио преко неке госпођице.

Претседавајући: Знате ли како се зове та госпођица?

Оптужени Перица: Не знам.

Претседавајући: Оптужена Цано, опишите нам како је изгледала та госпођица.

Оптужена А. Јовановић: Имала је око 35 година, смеђа, не знам какву је боју очију имала, иначе нешто виша од мене.

Претседавајући: Је ли то та госпођица, Радомире, о којој каже оптужена Цана?

Оптужени Перица: Јесте, правилно!

Претседавајући: Да ли је тај иностранац повезан и са Мицом?

Оптужени Перица: У почетку он није био потпуно у приснијем додиру са мном, био је опрезан и тек доцније, када је давао идеје за неку слику, он је онда напоменуо да би тај рад могао да штампа Константиновић.

Претседавајући: Да ли сте добили какве инструкције за стварање те штампарије?

Оптужени Перица: Нисам добио никакве инструкције. Он је хтео само да се обавести да ли би могао да се штампа пропагандни материјал код Константиновића.

Претседавајући: Док сте радили у Аутокоманди у Београду да ли сте снабдевали једну групу лица са неким објавама?

Оптужени Перица: Нисам!

Претседавајући: Јесте ли прибавили неке бланко објаве преко Стојана Јовановића?

Оптужени Перица: Јесам, добио сам бланко легитимације и објаву за излаз у град.

Претседавајући: Јесте ли издали неку лажну легитимацију преко Вере Ђорђевић?

Оптужени Перица: Од Вере Ђорђевић добпо сам једну бланко објаву за једног друга који је био са мнош. Тај друг је Коста Ђурић.

Претседавајући: Да ли сте још коме дали такве легитимације?

Оптужени Перица: Дао сам иностранцу, не сећам се тачно колико, мислим око десет комада. Ја сам му уствари дао објаве за излаз у град, које већ нису вределе, са печатом партизанске звезде, док су друге биле већ изишле са државним грбом.

Претседавајући: Какве је идеје набацио у разговору тај иностранца?

Оптужени Перица: Поводом чега?

Претседавајући: Поводом рада!

Оптужени Перица: Директно од мене само је желео да му цртају.

Претседавајући: Шта да му цртате?

Оптужени Перица: Извесне скице према којима би штампао плакате.

Претседавајући: Са каквом садржином?

Оптужени Перица: Са каквом садржином? Не знам да мотивишем!

Претседавајући: Добро. Вама оптужница ставља на терет да сте од иностранца примили инструкције за организовање терористичких и атентаторских група од ранијих припадника организације Драже Михаиловића. Малопре сте рекли да вам је тај иностранца набацио идеју атентата ради промене стања.

Оптужени Перица: Није мени било довољно објашњено, пошто се нисам интересовао за то. Мени није био циљ да радим те ствари. Он је мени показивао часописе Драже Михаиловића штампане у његовој земљи, и то неколико врста.

Претседавајући: Са којим датумом?

Оптужени Перица: Март 1945 године!

Јавни тужилац: Да ли вам је Ђурић, или странац, говорио о атентатима на одређене личности?

Оптужени Перица: Уопште конкретног разговора није било.

Претседавајући: А шта ви подразумевате под атентатом? Да ли кад се убије приватно лице, било чим, из револвера, или се баца бомба, да ли је то атентат?

Оптужени Перица: То је атентат!

Претседавајући: А зар није атентат кад се убије истакнута политичка личност?

Оптужени Перица: То сам ја навео у својим записницима.

Претседавајући: Шта је иностранац мислио кад вам је набацивао идеју о атентатима?

Оптужени Перица: Мислио је да ми сугерира да их ја цртам.

Претседавајући: Шта му је требало да набаци идеју атентата?

Оптужени Перица: Зато што сам ја питао чему то води?

Претседавајући: Атентати или цртање?

Оптужени Перица: Цртање. Он је причао и многе друге ствари о својој земљи.

Претседавајући: На шта је мислио кад је рекао да може стање да се промени?

Оптужени Перица: То ја не знам.

Претседавајући: Малочас сте казали да садашње стање може да се промени.

Оптужени Перица: Рекао је да је немогуће да остане овако, да треба да дође до инцидента из којих би се приказало иностранству незадовољство народа према Народноослободилачкој војсци.

Претседавајући: Да ли могу да се изврше извесне промене тога стања у случају ако би се извршио атентат на саобраћајца код „Лондона“?

Оптужени Перица: Не може.

Претседавајући: Па онда на кога треба да се изврше атентати?

Оптужени Перица: Не разумем уопште. Не могу да примим то на себе да изгледа да сам ја касарин, кад сам ја уметник.

Претседавајући: Какве сте идеје имали за цртеж у смислу тражења иностранца?

Оптужени Перица: Он ми је то дао отштампано, текст

идеје. Прва је идеја била смрт диктатуре — слобода демократије.

Претседавајући: Које диктатуре? Фашистичке диктатуре?

Оптужени Перица: Не! Знам да је то глупо да говорим...

Претседавајући: Да видимо тога иностранца чиме је хтео да сруши народну власт. Је ли тако мислио да направи једну слику и јесте ли је направили?

Оптужени Перица: Јесам!

Претседавајући: Како је претстављена диктатура на тој слици?

Оптужени Перица: Планина са човеком који раскида ланце, у позадини партизани.

Претседавајући: Ко је онај што раскида ланце?

Оптужени Перица: Четник.

Претседавајући: Да чујемо другу идеју.

Оптужени Перица: То је идеја: смрт диктатури, а слобода демократији.

Претседавајући: Јесте ли ту слику видели на маркама краљевине СХС 1920 године?

Оптужени Перица: Нисам.

Претседавајући: А сад другу идеју. Кажите текст!

Оптужени Перица: Победа демократије на земљи.

Претседавајући: Како сте то претставили?

Оптужени Перица: Као глобус, а на њему заставе демократских земаља.

Претседавајући: Је ли био грб?

Оптужени Перица: Јесте.

Претседавајући: Четнички?

Оптужени Перица: Грб југословенске старе војске.

Претседавајући: Сад трећу идеју.

Оптужени Перица: Ускрс 1945 године. Претстављен као један пропланак, а три четника седе, пропланак са озеленелом шумом.

Претседавајући: Шта то значи кад шума озелени, а три човека ту седе?

Оптужени Перица: То значи кад почне устанак да само троје седе на пропланку.

Претседавајући: Сада четврту идеју.

Јавни тужилац: Има иностранца доста идеја.

Оптужени Перица: Пет до шест.

Претседавајући: А какве идеје има од ових као што је атентат?

Оптужени Перица: Као што сам вам овде казао, он је то у две три речи нагласио.

Претседавајући: Убијте претседника владе, порушите мост код Раље? Да ли то?

Оптужени Перица: Па до тога не би дошло.

Јавни тужилац: Да ли вам је говорио за бешумне пиштоље?

Оптужени Перица: Није!

Претседавајући: Да ли се кајете што сте то радили?

Оптужени Перица: Кајем се, убио бих се сам!

**СВЕДОЦИ
И ДОКАЗНИ МАТЕРИЈАЛ**

Испитивање сведока
СВЕДОК РАДОВАН ЛЕКИЋ

(Суђење почиње саслушавањем сведока)

Први је саслушан *Радован Лекић*. Као прву чињеницу сведок Лекић истиче напад четника, под командом Лукачевића, на партизане. После тога он наводи три до четири конкретна случаја, описујући у појединостима сваки случај понаособ, када је оптужени Лукачевић наређивао или и сам лично учествовао у батинању присталица и симпатизера народноослободилачке борбе. Један случај батинања десио се у селу Шакуле, где је наредбу за батинање издао Лукачевић. После овог случаја оптужени Лукачевић се пребацио у село Трешњево, где је сазвао збор. На збор су доведена и три пријатеља народноослободилачког покрета из села Забрега. Жртве су одмах батинане по наређењу Лукачевића. Батинање је најпре вршено рогљем, од чијих је удараца жртва одмах падала на земљу онесвешћена и окрвављена. После тога би се наставило моткама. На тај начин су батинани сељак Бакић, Милица Драговић, стара 61 годину, и омладинац Вукићевић. Исте вечери је Лукачевић пошао у село Бежић. Ту се поновила иста сцена, јер је Лукачевић лично наредио да се ударају и батинају три омладинке, у присуству њихових родитеља. Из села Божића Лукачевић је пошао у правцу Полимља. И тамо је требало да дође до батинања, али су партизанске патроле припудале, чиме је ова намера осујећена. Сведок даље наводи да су се ови случајеви догодили у Андријевичком срезу.

МУЈО ШЋЕКИЋ

Претседавајући: (позива сведока Муја Шћекића, мајора Југословенске армије). Изнесите конкретно шта знате о батинањима и убиствима, мучењу, паљевинама ■ тако даље.

Сведок Шћекић: Лукачевића познајем из времена кад су четници повели акцију у Санџаку и попалили 50 села и заклали 2700 лица. Један четник умакао је хлеб у крв закланог детета и јео. То је био Јагош Кораћ. Дража Михаиловић послао је Лукачевића 1943 године у Вasoјевиће као највећег зликовца.

Претседавајући: Сведоче, он је оптужени Лукачевић, а да ли је зликовац или не, казаће суд.

Сведок Шћекић: Априла месеца дошао је Лукачевић у Вasoјевиће, повезао се на Беласици са Светозаром Вукашиновићем и са батаљоном италијанским прикупио је на једном месту људе у селу. Извршио акцију по шуми, ухватио борца Чеду Лекића, који је био рањен и туберкулозан и стрељао га лично. Лукачевић је командовао да га стрељају. Лукачевић је био одредио и казне. Казна се делила на три порције. Свака порција сачињавала је по 25 батина, а мање казне биле су једна или три батине, а ко се противио добијао је још једну порцију. Тукао је Радомира Куча, спалио је многе куће.

Претседавајући: Је ли Лукачевић лично батинао?

Сведок Шћекић: Лукачевић је давао упутства како треба да се поступи. Употребљаване су рогље. Свака рогља закуца се у земљу тако да човек није могао уопште да мрдне, а две рогље стајале су причвршћене за ноге. Пошто су истукли сељаке ношени су кућама на ђебадима и код куће су често умирали.

Претседавајући: Откуда знате за овакав начин батинања?

Сведок Шћекић: Причале су ми масе народа из тих крајева. У селу Гарави извео је исту акцију, испребијао је неколико лица, између њих и Мујовића и Магдаленовића и још двојицу са по три порције, а двојицу са по две порције. 16 августа пошао је у село Забражје, испребијао Милицу Секулић и запалио јој кућу; 19 августа ујутру извео је акцију у селу Дајиће, запалио 7 кућа, кућу Жуке Вучковића, испребијао 7 лица, Марка Лутовца и Милицу Секулић; 22 августа одржао је велики збор код Берана, у близини италијанске дивизије „Венеција“, на коме је он водио главну реч, издао је наредбу ако ко не дође на збор, да ће бити интерниран и да ће му кућа бити спаљена, а имовина конфискована. Кад смо дознали да се налазе три албанска официра која су била код Недића и Драже Михаиловића и који су пребачени преко Санџака да пређу

у Албанију, похитали смо да их ухватимо. Више села Ро-ваца ухватили смо инструктора Драже Михаиловића. Кад смо их похватили дотрчао је Воја Лукачевић да им помогне. 25 августа уз помоћ дивизије „Венеција“ извео је акцију на село Шекулар. Трупe Лукачевића поселе су десну обалу, а леву дивизија „Венеција“. Тога дана, 25 августа, у Шекуларској општини сазвао је збор, испребијао је 20 грађана, а међу њима и Илију Дачића, био сам очевидац и посматрао то са догледом и разговарао сам са грађанима о томе. Посматрао сам са догледом кад се Лукачевић спустио с неколико официра са једне косе и једна чета Италијана пришла је томе селу. Тога дана запалио је 5 кућа у Шекулару и извршио пљачкање читавог села. То је било 25 августа 1943. Потом се пребацио на десну обалу Лима, у Полимље, спалио куће и испребијао троје чељади.

Претседавајући: Је ли тачно, Лукачевићу, да су ваше јединице попалиле села по Санцаку, што је сведок рекао у почетку?

Оптужени Лукачевић: Тачно је. Да кажем ко су учиноци. То су били Италијани и милиција италијанска.

Сведок Шћекић: Ја се позивам на сведоке из Васојевића да сам истину рекао и гарантујем својом чашћу.

Јавни тужилац: Не куните се чашћу пред оваквим човеком.

СВЕДОК ЈАКША БОГДАНОВИЋ

Претседавајући: Ви сте сведок Јакша Богдановић?

Сведок Богдановић: Да.

Претседавајући: Шта сте по занимању?

Сведок Богдановић: Адвокат, сада помоћник министра трговине.

Претседавајући: Да ли сте у сродству са оптуженим?

Сведок Богдановић: Нисам.

Претседавајући: Да ли сте у непријатељству са њим?

Сведок Богдановић: Нисам, ја Лукачевића не познајем лично.

Претседавајући: Реците конкретно шта знате о злочинима које је Лукачевић извршио?

Сведок Богдановић: На овоме претресу чуо сам његову одбрану и стекао сам утисак да он жели да обмане суд. Лукачевић, на пример, претставља случај покоља муслимана почетком 1943 у Санцаку као ствар која је уследила по договору Албанаца и усташа који су се одлучили

да остваре стари план Аустроугарске да би разбили братство Срба и Црногораца. Међутим, ноторно је познато да је тај покољ извршен у циљу да се мобилише народ Санџака и Црне Горе на поход против партизана у Босни. Они су направили план о уништењу тога муслиманског живља. План о покољу муслимана направио је штаб Драже Михаиловића. То знам отуда што је ухваћен курир у Сјеници и код њега је тај план нађен. У томе плану било је разрађено шта ће који од четничких војвода да има за дужност. Ја сам тај план читао. Ја се сада више не сећам тачно шта је који имао за задатак, али је довољно то да знам да је предвиђао уништење муслиманског живља од Пештери до босанске границе, од Сјенице до Пјеваља. У том плану дати су задаци свакоме од војвода. Међутим, партизани су омели извршење тога плана. Нађена је такође шема неколико села код Прибоја. У шеми су била означена кружићима села која треба попалити, а где треба палити и убијати. Покољ муслимана био је покољ жена, деце и стараца, јер тај њихов план о уништењу муслимана у Санџаку био је сваком познат и свако ко је могао побећи из Санџака он је побегао или је отишао у градове под заштиту окупатора, а у селима је остала нејач, деца, жене и старци. Четници су трпали 40 до 50 жена, деце и стараца у кућу, кућу су запалили, а они су около играли и певали. Знам да је Лукачевић био један од команданата који је имао да учествује у извршењу тога плана и његова одбрана је неистинита. Четници су имали и своју канцеларију за мобилизацију. Једнога дана ја сам добио позив да се јавим у ту канцеларију. Лукачевић био је командант милешевског корпуса. Имам да изјавим да је по наређењу команданта милешевског корпуса преки суд на Златару донео пресуду којом се Сретен Вукосављевић, Милош Дивац и ја осуђујемо на смрт. Дивац је стрељан и то, колико сам сазнао одмах, јер је био у њиховим рукама. Сретен је остао жив. Он је био у Пријепољу, а ја сам тада био од стране Италијана интерниран у Подгорицу. 4 децембра био је напад Немаца на Пријепоље. Пријепоље је заузето од стране Немаца. Ми смо имали велике губитке и у борцима и у грађанству. Лукачевић је из Пријепоља послао један проглас у коме позива партизана на предају. Јавља да је Пријепоље ослобођено, да се он налази са штабом у Пријепољу и позива партизана да се предаду. Чињеница је да је Лукачевић издао проглас да је Пријепоље осло-

бођено. У Пријеполје су прво ушле немачке трупе па одмах Лукачевић, који издаје проглас у коме позива партизана на предају четницима.

Претседавајући: Имате ли још нешто да кажете?

Сведок Богдановић: Немам.

Претседавајући: Оптужени Лукачевићу, устаните. Јесте ли чули шта сведок каже?

Оптужени Лукачевић: Куће су паљене, а шта је паљено у кућама то не знам. Сведок тврди да сам ја донео пресуду којом се осуђују на смрт он и још три лица. Ја нисам издао ни једно наређење за пресуду. Ја сам се тада налазио на Неретви у борби са вама. Исто тако кад је постојала канцеларија нисам као што сведок тврди издао наређење за оснивање те канцеларије, јер сам се тада налазио на Неретви. Хтео бих да истакнем једну чињеницу. Ја сам се касније састао са Сретенком Вукосављевићем и с њим лично разговарао, а из тога се може видети да ја нисам имао намеру нити сам наредио да се донесе пресуда о смртној казни. Да сам то хтео ја сам могао ухапсити Вукосављевића.

СВЕДОК МИЛИВОЈЕ СЕКУЛИЋ

(Саслушава се сведок Секулић Миливоје.)

Претседавајући: Шта знате да кажете о раду Лукачевића?

Сведок Секулић: Знам, кад је дошао тамо, у Застро, и прву акцију коју је повео била је у мом селу, на Полицу. Дошао је са нешто војске и организовао с осталима полнички батаљон. Тада су они ухватили једног партизана, који се крио у селу јер је био изгубио везу. Ухватили су и једнога Шћекића, који је био осуђен. Тога дана издао је наређење да се обојица стрељају. Ја сам био лично тамо када га је испитивао. Оданде су отишли у остала села. У селу Заграђу запалили су неколико кућа, а тукли су и моју стрину.

Претседавајући: Откуда ви то знате?

Сведок Секулић: Ја сам био тамо и видео сам све. Рађено је по његовој, Лукачевићевој команди. Ти си, Лукачевићу, лично ударао ногама. Био си у шумадиској униформи са црним гајтанима, имао си браду, малу, тек је била почела да расте. Сећаш ли се после, када ти је Магделинчић рекао да није ишао у војску.

Претседавајући: Лукачевићу, стоји ли чињеница да сте ви ногама убили тог човека?

Оптужени Лукачевић: Нисам.

Сведок Секулић: Немојте тако, треба да признате то ако хоћете да будете човек.

Оптужени Лукачевић: Ја се не сећам да је било туче, знам само да је било свађе.

СВЕДОК САБАХАДИН ХОЦИЋ

Претседавајући: Шта знате да кажете о раду Лукачевића?

Сведок Хоцић: Био сам у Каиру када је оптужени тамо дошао. Он се најпогрднијим изразима изјашњавао о Народноослободилачкој војсци. Рекао је да су Народноослободилачка војска и партизани усташке банде, да су пљачкаши, разбојници, да убијају по селима, деру људима кожу, да су то људи без скрупула, да силују српски народ, да убијају; даље је говорио да су партизани, тојест по његовом тврђењу, улазили у села Санџака и уништавали грађанско становништво, као репресалије.

Претседавајући: Откуда ви то знате?

Сведок Хоцић: Говорио је преда мном. Ја сам био пред канцеларијом пресбириа југословенске владе у Каиру. Био сам лично присутан.

Претседавајући: Ко је све био присутан кад је Лукачевић то говорио?

Сведок Хоцић: Били су присутни Тодор Скрбић, госпођа Минти, Здравко Томић. Ја сам чуо о његовим конференцијама са страним новинарима, да је те исте изразе и пред њима употребљавао против Народноослободилачке војске.

Јавни тужилац: Ви сте радили у пресбироу. Да ли је пресбирио искоришћавао те „драгоцене податке“ које је Лукачевић износио, као и то да ли је страна штампа била снабдевена тим информацијама?

Сведок Хоцић: Дабоме да је страна штампа била снабдевена информацијама које је донео Лукачевић. Те информације су даване америчким и енглеским новинарима.

СВЕДОК БЕНДИЋ ДРАГОМИР

Претседавајући: Шта знате да кажете о раду Лукачевића?

Сведок Бендић: Најпре могу да кажем да ме је он лично тукао. У октобру 1943 године ја сам био у болници, негде на тремеђи између Пријепоља и Нове Вароши. У

то је он наишао са својом пратњом, а нас је било око петнаестак. Почели су да пуцају на нас и тако убише осам наших другова, а ја сам био рањен. Мене су ухватили. Управо, они су убили седморицу, а једна другарица била је рањена у десну руку. Лукачевић је наредио свом капетану да је убије.

Претседавајући: Откуда ви то знате?

Сведок Бендић: Па видео сам све!

Претседавајући: Јесте ли ви, Лукачевићу, наредили капетану да убије рањену партизанку?

Оптужени Лукачевић: Ја тврдим само да је било борбе и да сам ја, кад сам дошао наредио да се покупе рањеници и пребаце у Прибој. Тако је око 20 рањених пренето у Прибој.

Сведок Бендић: То се десило 12 октобра 1943 године. Извели су ме, почели су да ме туку, везали ми руке на леђа жицом, затим су ме одвели у Прибој, у затвор, без воде, без хлеба, саслушавали су ме два пута дневно и увек сам се враћао са саслушања окрвављен од батина. У Рудоме смо били два дана, исто тако без хлеба и воде, али, на нашу срећу, тада је ударила наша Трећа крајишка бригада и ја сам био слободан.

Судија Станковић: Јесте ли ви наредили да се убије она рањена другарица?

Оптужени Лукачевић: Нисам!

Сведок Бендић: Он је био у кафани, а његови војници су водили борбу. Ја сам тада бежао и, када је Лукачевић излазио из кафане, наредио је: „Уби ово псето...“

Бранилац Тасић: Јесу ли пренети неки рањеници у болницу?

Сведок Бендић: Јесу пренети, један друг и једна другарица.

Бранилац Тасић: Ко их је пренео?

Сведок Бендић: Пренели су их Италијани, четници су хтели да их убију...

СВЕДОК ЛАЗАР ЉУБОЈЕВ

Претседавајући: Дајете ли суду часну реч да ћете говорити истину?

Сведок Љубојев: (инвалид, без ноге) Дајем војном суду часну реч да ћу говорити истину, онако као што сам видео својим очима.

Претседавајући: Испричајте нам шта сте видели.

Сведок Љубојев: Почетком Шесте офанзиве, 4 децембра 1943 године, био сам руководиоца у једном батаљону Прве шумадискe бригаде и налазио сам се у вароши Пријеполу. Ту се наша јединица налазила на одмору. Мајор Лукачевић, командант тога сектора, кад је почела Шеста офанзива, у заједници са Немцима послао је своје људе и издао је наређење за напад, а по наређењу неких немачких јединица, тако да су наше јединице биле прилично изненађене и изгубило је животе много наших другова.

Јавни тужилац: Колики је био број?

Сведок Љубојев: Тога дана изгубило је живот око пет стотина људи из Прве шумадискe и Друге пролетерске бригаде. Мајор Лукачевић, у заједници са Немцима, своје људе проводио је кроз разне канале, а и немачке јединице. Али далеко страховитије злочине доцније је починио мајор Лукачевић над заробљеним и тешко рањеним нашим борцима. Говорићу о злочинима које је починио мајор Лукачевић у току два дана, пошто сам био међу заробљеним борцима и пошто су ми ти злочини познати. Ми не можемо све његове злочине утврдити, то може утврдити сиротиња у Сандаку, Црној Гори и Херцеговини, где их је он и починио. Ја ћу говорити о злочинима у току тих дана. На дан 4 децембра било је заробљено око 87 наших бораца, обичних грађана и наших симпатизера.

Јавни тужилац: Јесте ли изгубили ногу у тој борби?

Сведок Љубојев: Ту сам био рањен, а доцније сам изгубио ногу... Пошто смо ту били заробљени, четници су, под командом Лукачевића, дошли заједно са Немцима руку под руку у тај затвор. Поред страховитог малтретирања и терора, које су вршили над рањеним борцима, мајор Лукачевић дошао је са немачким командантом у наш затвор испод руке и шетао се са немачким командантом испред затвора. Кад је дошао у затвор Лукачевић се понашао као дивља звер над немоћнима и тешким рањеницима. Врхунац његовог беса био је кад је навалио ударајући ногом рањеног борца другарицу Милку Новаковић, из села Бање, зато што није хтела да одговара на постављена питања и данас, вероватно, та девојка није у животу. Ту је тукао три тешко рањена борца, а међу њима био је један командант места из Пријеполe, који је умро у затвору, а и ова тројица умрла су у затвору. Немци су предали наше борце мајору Лукачевићу и четницима да воде даљу истрагу и да реше о њима шта хоће. Мајор Лукачевић издао је

наређење да се не да никаква храна заробљеним и рањеним борцима. За шест дана они нису добили ни парче хлеба. Зависило је од милости појединих стражара да ли ће да донесу мало воде. После би тога стражара испребијали зато што је донео воде партизанима.

Претседавајући: Да ли су рањеници у затвору били превијани од стране четника?

Сведок Љубојев: Није био ниједан превијен. Испочетка су то радили Немци, а доцније, кад су четници преузели заробљенике, нису били превијани. Четници су почели водити истрагу која се није завршила над свима борцима. Узимали су углавном само оне и саслушавали који су им се чинили сумњивим, а остале не. Нарочито дивљаштво Лукачевићево достигло је врхунац над заробљеником Ђоком Ивковићем, из Требиња, или Невесиња, не знам тачно. Њега је страховито премлатио и избио му је зубе и тај борац-официр умро је доцније у логору. Грађани, пролазећи покрај затвора, видећи страховите муке и патње бораца, а нарочито један између тих, грађанин из Пријепоља, од своје сиротиње организовао је скупљање хране, и после шест дана донео је нашим борцима. Један од тих, звао се Живко, само зато што је донео храну борцима, стрпан је у логор и предат је Немцима. Умро је у логору у Семулу. После неколико дана, односно шест до седам дана, колико су били у логору, иако су Немци рекли да Лукачевић предузме истрагу и да оне који нису криви, може да пусти, мајор Лукачевић предао је 80 бораца Немцима да раде са њима шта хоће. Подвлачим да од тих 80 бораца данас има свега два до три у животу, а сви остали оставили су своје кости у Дахау и Маутхаузену.

Претседавајући: Познајете ли ви уопште Лукачевића?

Сведок Љубојев: Први пут сам га видео у Пријепољу.

Претседавајући: Да ли би могли да га познате овде између оптужених?

Сведок Љубојев: Имао је онда браду. (Сведок гледајући оптужене зауставља свој поглед на Лукачевићу и узвикује): Ево, то је он! Он је починио злочине и клао народ.

Претседавајући: Шта можете казати, Лукачевићу, на исказ сведока очевица?

Оптужени Лукачевић: Не могу ништа да кажем. Молим сведока ако може да види да се није преварио. Друго ништа не могу да кажем.

СВЕДОК МОМЧИЛО ДОСТАНИЋ

Претседавајући: Опомињем вас да говорите истину? Ви сте били окружни начелник под окупацијом у Крагујевцу?

Сведок Достанић: (доведен из затвора где се налази под истрагом): Са др Ђуровићем ја се нисам познавао раније. Једнога дана ја сам дошао у Тополу, службеним послом, не знам због чега. Партизани су тада били заузели Аранђеловац, а четници и стража Немаца били су у Тополи. Партизани су надирали према Тополи, коју су посели четници и стража. Немци су артилеријом тукли положаје из села Тополе.

Претседавајући: Почетком октобра 1944 године?

Сведок Достанић: Јесте, ја сам дошао послом у Тополу и, том приликом, затекао сам Ђуру Ђуровића с којим мислим да ме упознао тадашњи председник општине у Тополи др Грабовац.

Претседавајући: Како вам се претставио Ђура Ђуровић?

Сведок Достанић: Др Ђуровић ми се претставио да је из националног комитета, секретар комитета, и ту смо разговарали мало. Било је време ручку. Ту је било још четничких официра из штаба, па их је Калабић позвао на ручак код капетана Милетића, који је онда био управник краљевог имања на Опленцу.

Претседавајући: Је ли вам шта рекао Ђура Ђуровић о својој улози?

Сведок Достанић: Ми смо после, у разговору, дошли на то. Ми нисмо одмах почели да говоримо о стварима, него смо отишли на ручак. За време ручка поведе се разговор о ситуацији у целој земљи. Др Ђуровић је излагао да је ситуација врло тешка и да треба да дође до обједињавања националних снага, страже, четника и добровољаца, и рекао је да, ако не буде дошло до обједињавања, да је ситуација опасна и да се може изгубити све. Он је рекао да треба искористити акцију коју воде Немци, да је потребно обједињавање снага тако да би дошло до чишћења.

Претседавајући: А ко је тај који треба да изврши обједињавање?

Сведок Достанић: Он је рекао да има задатак да обједини четничке јединице. Ја сам изложио ситуацију у Крагујевачком округу и рекао да се води борба, да је шумадски корпус сам и да не може да издржи. У даљем разго-

вору о ситуацији ја сам рекао да је Смиљанић слаб и да су Калабићеве трупе паралисане. Онда је он рекао да ће доћи за неки дан у Крагујевац. Утом смо се растали. Ја сам га позвао да пође са мном, мојим колима. Он није хтео. После неколико дана, не сећам се тачно колико, ја сам био позван телефоном и рекли су ми да је дошао др Ђуровић. Нисам био отишао моментано, него нешто касније. Затекао сам др Ђуровића са капетаном Ранковићем, командантом првог равногорског корпуса, потпуковником Смиљанићем, мајором Ђорђевићем, који је био командант места у Крагујевцу, и попом из Грделице. Ту смо разговарали о ситуацији. Том приликом Ђуровић је рекао да треба да се оде до генерала Трифуновића и да се захтева обједињење снага.

Претседавајући: Којих снага? Којих формација?

Сведок Достанић: Четника, страже и српског добровољачког корпуса. Добровољци нису били у Крагујевцу. Они су отишли према Младеновцу. У разговорима Смиљанић је изложио своју ситуацију и др Ђуровић је рекао да треба ићи код генерала Трифуновића, да се тражи уједињење снага, да се поведе акција и да се помогне Смиљанићу. Др Ђуровић је отишао на састанак са Трифуновићем, кога је питао шта је са артилериским пуком који се формира у Крагујевцу. Ја сам рекао, по ономе што сам сазнао, да иде врло тешко са мобилизацијом људи, јер четници ометају мобилизацију. На то је др Ђуровић рекао да мобилизацију за артилериски пук не треба ометати, да у том смислу постоји наређење врховне команде, да се не омета регрутовање за добровољачке јединице. То је поновио и код Трифуновића и био је направљен распоред колико треба да да Калабић, колико Смиљанић за артилериски пук, с тим да они то људство издвоје из својих снага и да га упуте добровољачком пуку. Сутрадан пре подне израђивао је Трифуновић план. Наравно, то је била војна ствар. Издао је наређење којим је Смиљанић постављен за команданта обједињених снага, издао је наређење да се Калабић и Раковић ставе под његову команду и издао је наређење да се не омета регрутација људства за артилериски пук.

Претседавајући: Оптужени Ђуровићу, устаните и приђите ближе. Можете ли, Достанићу, све то да кажете оптуженом у очи?

Оптужени др Ђуровић: Господине председниче, молим вас да ме саслушате. Овај Достанић не верујем да

има намеру да мени нешто товари на леђа, али овај Достанић има смушену главу...

Претседавајући: Немојте да вређате сведока.

Оптужени др Ђуровић: Не вређам. Ја ћу одмах доказати чињенице које тврде суиотно. Достанић је дошао службеним послом у Тополу где сам се ја налазио. Достанић каже да нас је упознао претседник општине. То није тачно, нас је упознао потпуковник Мојсиловић.

СВЕДОК ВАСИЛИЈЕ МИЛЕТИЋ

Претседавајући: Отпочињем рад и позивам вас да пред судом говорите само истину.

Сведок Милетић: Знам да кажем то да сам га видео у септембру у Тополи. У месецу септембру 1944 године био сам у Тополи, на Опленцу.

Претседавајући: Је ли тамо било Немаца?

Сведок Милетић: Јесте.

Претседавајући: Је ли имао Ђуровић контакта са Немцима?

Сведок Милетић: Ја сам га видео ту. Било је четника који су имали контакт са Немцима. Лично га нисам видео са Немцима, али свакако да је имао.

СВЕДОК МРГУШ ШАМБЕК

Претседавајући: Познајете ли Ацу Павловића, из Београда, и у каквим сте односима са њим?

Сведок Шамбек: Познајем Ацу Павловића и са њим сам у односима познанства.

Претседавајући: Испричајте нам шта знате о раду Аце Павловића.

Сведок Шамбек: Знам да је био члан централног комитета у организацији Драже Михаиловића. Као са таквим сам имао прилике са њим да разговарам с пролећа 1944 године. Тада ми је он тумачио значај конференције и резолуцију донету у селу Ба. Замолио сам га да ми објасни како цела ствар стоји, и тако сам се касније примио да му помажем у извесним стварима, тојест да да му дам извесне вести страних радиостаница, као и да рукописе преносим у штампарију за „Глас Београда“.

Јавни тужилац: Ко вам је предавао те чланке?

Сведок Шамбек: Дватри пута сам добио од Павловића, а више пута од Раденковића.

Јавни тужилац: Јесу ли ти чланци били цео број?

Сведок Шамбек: Да!

Јавни тужилац: Колико пута сте чланке добили од Аге Павловића за цео број?

Сведок Шамбек: Три или четири пута.

Јавни тужилац: Кад је то било?

Сведок Шамбек: У мају, или почетком јуна.

Јавни тужилац: Јесу ли ти чланци били сређени за штампање, тако да је ваша дужност била једноставно однети их у штампарију?

Сведок Шамбек: Ја сам само вршио коректуру у штампарији, док је прелом листа вршио штампар.

Јавни тужилац: Какву је функцију имао у команди Београда Шамбек, шеф пропаганде или...?

Оптужени Павловић: Оптужница је приложила неколико бројева „Гласа Београда“, међутим, има и других бројева у којима је изнет став...

Претседавајући: Ускрађујем то питање. Каква ви конкретна питања имате у вези са сведоком Шамбеком? Ви, Павловићу, као дугогодишњи адвокат, требало би да знате каква се питања постављају, када и где. Ви врло обилато користите пажњу суда, да бисте изврдали чињенице и злоупотребили слободу која вам се даје. (Претседавајући затим подноси сведоку Шамбеку један број листа „Глас Београда“ и пита): Где се лист штампао и ко је био уредник?

Сведок Шамбек: Примио сам од Павловића рукописе за један до два броја. Рекао ми је да ће бити основан редакциони одбор.

Претседавајући: А до оснивања редакционог одбора ко је био уредник, ко је највише радио?

Сведок Шамбек: Ја сам познавао само Павловића и Раденковића.

Претседавајући: Да ли вам се давао материјал за цео лист, и шта сте ви могли да закључите из онога што сте видели, ко је главни уредник? Ви морате да говорите истину! Суд има средстава да употреби мере ради установљавања истине. Према томе говорите пред судом истину.

Сведок Шамбек: Логично је да се претпостави да је уредник био Павловић. Међутим, као што сам казао, он ми је рекао да треба да оснује редакциони одбор. Исто

тако за 5 до 6 бројева цео материјал за „Глас Београда“ дао је Раденковић.

Претседавајући: Јесте ли за Раденковића претпостављали да је уредник?

Сведок Шамбек: Не!

СВЕДОК ДУШАН ЕСАКОВИЋ

(Претрес је прекинут у подне а настављен по подне у три и по часа).

Претседавајући: Јесте ли лични пријатељ оптуженог Ивковића?

Сведок Есаковић: Јесам.

Претседавајући: Упозоравам вас на дужност да говорите пред судом истину. Дајете ли часну реч да ћете говорити истину?

Сведок Есаковић: Дајем!

Претседавајући: Изволите причајте као сведок.

Сведок Есаковић: 1942 године 3 септембра сreo сам Ивковића на улици и питао сам га шта има ново. Он ми је нешто рекао, а, између осталог, и то, да треба да оснујемо десетину која ће бити наоружана и да водимо борбу против комуниста и народноослободилачког покрета. Упутио ме је на Живу шнајдера.

Претседавајући: Ко је Жива шнајдер?

Сведок Есаковић: Један грађанин са Душановца. Он ће знати како је њему презиме. Ивковић ми даље каже да треба да будем у десетини и преко ње да се заузме власт. Ја сам му напоменуо да је овде окупатор. Он ми је рекао: „Ништа не брини, то је под покровитељством Драгог Јовановића, управника града!“ Рекао је даље: „Обрати се Живи шнајдеру, он ће ти дати потанко обавештење!“

СВЕДОК БОШКО ФИЛИПОВИЋ

Претседавајући: Опомињем вас, Филиповићу, да пред судом говорите истину.

Сведок Филиповић: Дајем часну реч да ћу говорити истину.

Претседавајући: Ви сте позвани као сведок по оптужби против Кесеровића. Шта знате да кажете?

Сведок Филиповић: Знам да је био једном, 1 или 2 августа, у селу Реткоцеву 1944 године. Неко је мога брата потказао, па су га ухватили и спровели пред општину на саслушање код Кесеровића. Кесеровић је донео пресуду

да се осуде на смрт Сава Филиповић, Љубица Никчевић и Милосав Лукић. То је било на дан 2 августа 1944 године.

Претседавајући: Јесте ли чули, Кесеровићу? Је ли то тачно?

Оптужени Кесеровић: Није!

Претседавајући: Због чега?

Оптужени Кесеровић: Зато што ја уопште нисам наређивао никакву паљевину ни убиства.

Сведок Филиповић (пита Кесеровића): Где сте били 2 августа?

Оптужени Кесеровић: Не сећам се.

Претседавајући: Откуда ви, Филиповићу, знате за чињенице?

Сведок Филиповић: Па ко би се могао интересовати за мога брата осим мене. Ја сам се морао интересовати и тачно сам дознао за све чињенице у вези са убиством мога брата.

Оптужени Кесеровић: Ако се верује њему ја ћу престати да говорим. Ја се не позивам на своје пријатеље, него на оне који су незаинтересовани, и то на она лица из Јабланице.

Претседавајући: Да ли се ви, Кесеровићу, сећате Саве Филиповића и шта је рекао када сте га саслушавали?

Оптужени Кесеровић: Ја као командант корпуса нисам уопште никога саслушавао. Ја сам наредио да га ставе под истрагу.

Сведок Филиповић: Ја бих највише волео да га поведем на лице места и да га убедим.

Оптужени Кесеровић: Ја не бих ишао са вама, ви се осећате према мени као непријатељ.

СВЕДОК СВЕТИСЛАВ АЛЕКСИЋ

Претседавајући: Шта знате да кажете о Кесеровићу?

Сведок Алексић: Знам да кажем следеће: Онда, у оно време кад је нападнута Југославија, Кесеровић је оставио своје трупе, оставио елиту 12 пука да падне Немцима у ропство, а он је дошао у Александровац и довео жену и децу. Ту је нашао неке петоколонаше...

Претседавајући: Које?

Сведок Алексић: Милоша Стамболића, Максимовића, Перића, и онда образовао неке бригаде, неки корпус. Ми смо мислили да он то ради противу Немаца и радовали смо се. Међутим, ми смо приметили убрзо да он ради са Немцима...

Претседавајући: На који сте начин приметили?

Сведок Алексић: Одмах је тражио да се ухвати организација која се борила уз народноослободилачки покрет. У тој организацији био је и мој син. И тако је Кесеровић ишао у једно, друго, треће, четврто, пето, шесто село, не би ли нашао ту организацију. Моје је дете дознало да му претстоји погибија...

Претседавајући: Од кога?

Сведок Алексић: Од Кесеровића.

Претседавајући: Зашто?

Сведок Алексић: Зато што је био симпатизер народноослободилачког покрета. Долазила је два пута специјална полиција да ми дете ухвати. Долазила је три пута Недићева и Љотићева полиција из Крушевца. Било је то 21 маја 1943 године. Спасовдан и Света Јелена у један дан. Моје дете је дошло да се преобуче. Мени рече човек: „Нека се склони, хоће да га ухвате“. И ја га склоних. Ноћу, око 12 часова, кад смо сви спавали, чујемо како још неко хода у цокулама по кући. Тек наједанпут неко се јави. Упитасмо: „Ко је то?“ „Србин“, одговори човек. Било је више од 50 људи. Један од њих запита: „Кога имаш у кући?“ Одговорих: „Жену и децу“. Нису давали никоме да устане. Запитали су поново: „Кога имаш још у кући?“ и почели да прегледају по шифоњеру, под кревет, једном речју свуда, по подруму, по тавану, па по другој кући, трећој, четвртој, затим у кокошарник и редом. Ја сам стално питао: „Шта тражите?“ Онда су уперили револвер на мене и запитали: „Где ти је син Аца Алексић?“ Рекох: „Отишао у Београд, он је студент, да набави књиге...“ Онда су ми они одговорили: „У року од два дана ако не доведеш Ацу, има да убијемо и тебе и жену и девојку и момка, и кућу да ти запаљемо...“

Претседавајући: Ко је то диктирао?

Сведок Алексић: Један жандарм, Јован Лаковић, који је био у Косовској Митровици. Ја одем, доведем дете и питам га шта да радимо: „Или да погинемо сви или да идемо да се спасавамо?“ Одем у једно село, далеко три километра од вароши. Нађем Брајевића, команданта бригаде.

Запитао сам га: „Шта сте тражили моје дете?“ Он ми одговори: „По наређењу Кесеровића... Министар војске Дража Михаиловић приметио је Кесеровићу да се око Јастрепца шири комунизам и партизани и хоће да се уништи то гнездо. Осумњичио је вашег сина да има везе са партизанима...“ То ми је казао Брајевић и наставио: „Доведите сина, ја вам дајем моју часну реч неће вам сина убити, само да га саслушају, формално, да се види ако се нешто ради...“ Ја дођем кући, испричам жени како је било. Питам и сина. Он каже: „Тата, боље ја да погинем него сви...“ (Код ових речи старац на глас илаче). Чим мој син оде, саслушали га, а нас су послали кући рекавши нам да му неће бити ништа. Сутрадан поново дођем. Они га саслушавају. Син ми је био блед, утучен, убијен. Упитах га: „Шта ти је, сине?“ „Ништа ми није, тато!“ То је било једног дана, па другог, па трећег, они га још увек саслушавају. Запитах Брајевића: „Шта да радим?“ Одговорио ми је: „Ништа не брини, ми ћемо вечерас да га водимо у корпус код Кесеровића. Иди код Гвоздена Раденковића нека ти он да једно писмо за Кесеровића, он може да га спасе, нико више...“ „Има ли кривице?“ упитах. „Па, има“, одговори Брајевић. „Говорио је да не треба да се боре браћа са браћом, него треба да се боре против Немаца...“ Онда је Кесеровић отишао ка Краљеву. После неколико дана дође, а моје дете поново саслушавају. Отераше га у Рогачин. Ја појурио код Раденковића, коме су такође сина убили. Кад сам стигао у село Грчак, а мога сина спроводе везаног, као да је убио 20 људи. Обратих им се речима: „Пустите га, браћо, неће да бежи!“ Међутим, Милош Стамболић још пре подне отишао је и регулисао да га осуде на смрт, само да би ликовао. Ја сам рекао: „Молим вас да кажем неколико речи зашто сам дошао“. Кесеровић се шетао, шетао, док у том моменту нису довели мога сина везаног у кућу и затворили га. Ја сам тада видео шта се сада ради. Приступио ми је Кесеровић и казао ми: „Сада је твој син у подруму и говори шта хоће“. Ја сам се тада њему обратио речима: „Господине мајоре, ја сам стари ратник, трговац, од 1914 до 1918 године борио сам се, ја имам сва одликовања за борбу, зашто да ми убијете дете? Ви имате децу, помислите како је то 23-годишње дете, дипломирало права, колико то мене кошта, то је било цвеће, босиљак...“ Док сам ја то говорио, Милош Стамболић устаде и каза: „Доста ви...“, а

Мандић ми рече: „Ја не могу да ти помогнем ништа, то је требало да буде још пре три месеца“. Кесеровић ми је рекао: „Светислав Алексић био је добар човек, а син му не ваља. Иди ти кући, ако је крив ја ћу да га убијем, а ако није, ја ћу да га пустим...“ Отишао сам даље једно пет стотина метара. На томе месту ја сам се бавио око сат и по. Стигао је један четнички курир, који је носио два балона и неке флаше. После тога, најзад, наишао је Милош Стамболић, кога сам ја упитао: „Што сте се задржали, зар попиште све оно вино?“ Када сам то видео, помислих у себи, оде мој син, јер пијан човек не може да буде судија. И тако ходамо, а Милош Стамболић се окрену према мени и рече: „Ко ти уби сина?“ Одмах ми је било јасно о чему се ради. Они су у 12 часова ручали, а два сата касније га заклали, не само њега, него и сина Милоша Петровића, па онда три опанчара, младиће од по 20 година, па неке Циганке са Копаоника. Тако је стајало неколико дана, нисмо били начисто, јесу ли га убили или нису. Ја се дигнем једног дана па запитам где је бригада жупска. Одох тамо и понео сам један акт, који сам предао команданту бригаде. У том акту сам питао да ли ми је дете живо или мртво. Одговорено ми је да је убијен.

Претседавајући: Кесеровићу, је ли тачно што је навео сведок Алексић?

Оптужени Кесеровић: Он је стављен под преки војни суд са Петровићем. Сагласио сам се и пресуда је извршена.

Претседавајући: Шта сте му ставили на терет?

Оптужени Кесеровић: Што је са учитељем радио на штету југословенске војске у отаџбини, а специјално Алексићу што је, као члан Црвеног крста, шећер...

Претседавајући: Сећате ли се овога акта?

Оптужени Кесеровић: Сећам се!

Јавни тужилац: Имам да га питам ко му је био преки суд? Оно вино, балони...

Оптужени Кесеровић: На вино нећу да одговорим, јер није тачно.

Претседавајући: Ко је био Милош Стамболић?

Оптужени Кесеровић: Милош Стамболић радио је са Немцима. Ја сам хтео да га убијем једно време...

СВЕДОК МИЛАН ПЕТРОВИЋ

Претседавајући: Ви сте Милан Петровић, апотекар из Александровца? Позивам вас да пред судом говорите истину.

Сведок Петровић: Имам да кажем да сам Кесеровића упознао уколико он има везе са смрћу мога брата Јаше Петровића. 3 јуна 1943 године, по повратку Кесеровића из Санџака и Црне Горе, где је био, као што се чуло, потучен од партизана, он је почео да губи терен, као и организација Драже Михаиловића. Он је хтео да то поправи и да казни све оне који су били присталице народноослободилачког покрета. 3 јуна дошло је седам наоружаних четника. Лунали су на прозор, а затим су одвели мога брата који је био болестан. Био је у гипсу. Осам година лежао је тако болестан. Имао је кичму повређену.

Претседавајући: Је ли и тада био у гипсу?

Сведок Петровић: Био је и тада у гипсу, а и закопали су га са гипсом пошто су га заклали.

Претседавајући: Наставите!

Сведок Петровић: Ја сам био у другој кући. Становао сам у вароши. У зору, у четири часа, дошао је код мене мој други брат Никола и лупао у врата. Ја сам истрчао и био сам изненађен његовом причом да су четници одвели Јашу. Плакали смо, а затим сам рекао брату да одмах идемо у потеру и да тражимо, да видимо где су га одвели. Заједно смо отишли у село Стањето, па Бабате. Тек сутрадан Никола је отишао у Вељу Главу и наишао на страشان приказ. Дете је мучено и тучено од стране четника, неког „Жутог“. Напомињем да су му жилетом исекли руку од лакта до горе. Кад се мој млађи брат Никола вратио, отишао сам ја лично тамо. Тамо ме је примио командант бригаде, неки Брајевић, који је био иследник. Био сам запрепашћен приказом. Мој брат је био исечен и сав у модрицама, испребијан. Кажу да су га тукли и секли жилетом и тражили од њега да ода организацију. Он је одговорио: „Сву кривицу примам на себе, а никога нећу да одам!“. После дугог објашњења да је дете малолетно, да је болесно, да ће имати рђавог одјека такав поступак према детету, он се смиловао и рекао: „Гледаћу да га спасем само ако га од горе не тражи „Чича“.

Претседавајући: Ко је Чича?

Сведок Петровић: То је Кесеровић.

Претседавајући: Је ли тачно Кесеровићу?

Оптужени Кесеровић: Тачно је.

Сведок Петровић: Мој брат ме молио да му поша-

љем газе и бурове воде. То је било у недељу. Сутрадан био сам са женом и децом на ручку кад је улетео трговац Алексић. Дотрчао је и казао да потрчимо брже, јер су њих спровели горе на планину. Тоба истог дана вратила се моја болесна мајка из Врњаца. Сели смо у фијакер и пошли на планину. Затекли смо Кесеровића у једној сељачкој кућици у којој је био његов начелник штаба, неки Бошковић, и неки Миле. Ту је моја мајка објашњавала да је мој брат болестан, и да је још дете, и тако даље. Он је рекао да није у списку. Казао је: „Ја имам списак свих који треба да се ликвидирају. Ја ћу извидети кривицу, па ако буде крив ја ћу да га убијем, а ако није крив, ја ћу да га пустим“. Моја мајка је рекла да је он малолетан...

Претседавајући: Колико је година имао?

Сведок Петровић: Седамнаест. Кад је она и даље инсистирала на томе да га пусти, он је рекао да ће га убити, јер неће да дозволи да на његовом терену постоји симпатизер Комунистичке партије или комуниста. Моја мајка је кукала и говорила: „Немојте га убити!“, а он је одговорио: „Пардон, госпођо, ја не убијам, ја само кољем!“

Оптужени Кесеровић: То није тачно.

Сведок Петровић: Ја сам частан човек и говорим само истину. Том приликом је моја мајка рекла: „Ви иако победите, не можете да владате без народа, и не можете све да убијете“, Он је одговорио: „Ја ћу убити хиљаду, убићу сто хиљада, убићу милион, све ћу убити, оставићу само једнога, само да буде прави Србин!“ Тада је моја мајка рекла: „Доћи ће суд народне правде и он ће вам судити“, и ја сам срећан што је народни суд дошао.

Претседавајући: Кесеровићу, устаните! Је ли тачно што прича сведок?

Оптужени Кесеровић: Тачно је да је његов брат стављен под преки суд и стрељан заједно са Алексићем. Молим, да ли сам ја рекао вашој мајци: „Ако вам син не буде крив биће пуштен, а ако буде крив биће осуђен?“

Сведок Петровић: По вашем наређењу то је дете убијено.

Оптужени Кесеровић: Ја сам изјавио...

Претседавајући: Кесеровићу, је ли тачно да је тај младић лежао у гипсу?

Оптужени Кесеровић: То не знам!

Сведок Петровић: То зна цео округ.

Претседавајући: Шта му је приписано у кривицу?

Оптужени Кесеровић: Исто што и Алексићу, да је сарађивао са Петром Поновићем против организације и као члан Црвеног крста слао лекове.

Претседавајући: Како је могао кад је осам година лежао у гипсу?

Оптужени Кесеровић: Па, излазио је напоље, на улицу.

Претседавајући: Је ли то довољна кривица?

Јавни тужилац: Када сте ископали његов леш?

Сведок Петровић: Уопште није ископан његов леш.

Сведок Алексић: Бацили су их у кречану.

Сведок Петровић: Дакле, за његов гроб ништа се није знало. После неколико дана отишао сам у бригаду и тамо нашао Васу Васовића, који је био мој познаник. Он се пред нама клео да „Чича“ уопште не дозвољава да се лешеве преносе, нити да се зна где је гроб. То је рекао Васо. У Брусу је заклана једна девојка и није сахрањена. Поједине делове су разносили кучићи. За то могу да се питају чланови среског одбора у Брусу. Интересантно је да је целат Радош Човић дошао шести дан код моје мајке и тражио уцену. Кад она није хтела да га прими, он је дошао код мене у апотеку и тражио пет стотина динара у зајам, а после други пут је дошао и тражио сто хиљада динара да нам сачува гроб, и тако, кад све прође, да се откопа и сахрани. Ја му нисам дао. Касније сам дознао да су бачени у неку кречану. Народноослободилачка војска после ослобођења упутила је два изасланика који су на лицу места откопали и нашли поједине делове ко-
стура.

СВЕДОК МИОДРАГ РАШИЋ

Претседавајући: Сведок Миодраг Рашић, чиновник Дирекције трамваја и осветљења...

Сведок Рашић: 27 јула 1944 године отишао сам у Чибутковицу, где је био Војин Војиновић командант места. Ишао сам да посетим жену и троје деце, који су избегли тамо од бомбардовања. Увече око седам часова отпочела је борба са партизанима. Ја сам пришао партизанима и викао: „Напред, другови, победа је наша!“ Потом су ме четници ухватили и отерали у штаб. Ја сам успео да побегнем из штаба. После је дошао четовођа у стан и рекао је мојој жени да Војин Војиновић и командант Павловић

траже да виде моју главу. Жена је почела да кука, четовођа је рекао да је Војиновић љут пошто му је мотоцикл упропашћен. Он је тражио 50.000 динара. Жена је сакупила 40.000 динара, а сутрадан још 10.000. После два до три дана дошла су три војника и отерали су ме у село Дудовицу. Тамо је седео Војин Војиновић и са њим четнички официри. Седели су и јели гибаницу и прасеће печење. Мене су извели уза зид и све спремили за стрељање. У том је дошао неки „Чокањ“, Војиновићев кољаш, који је рекао да ће ме прво мучити пошто има неке справе. Ту сам седео до увече. Тада је дошао Војин Војиновић, питао ме одакле сам и опсовао ми мајку и сестру комунистичку и ударио ме песницом у око рекавши да у Срезу колубарском не смем да се појавим и да ће наредити сваком сељаку да ме може убити. Од тога доба нисам одлазио у село. Он је иначе био довео у село неке своје гошће које су јеле и пировале и сељаци су морали да им дају све што им је потребно за живот. Чак су оне долазиле и код моје жене и претстављале су се као партизанке да би искушале моју жену да ли сам сарађивао са партизанима. Иначе виђени људи на селу, Ђорђе и Јеврем Матијашевић и Милан Младеновић испребијани су. Ђорђа, кад није хтео да приступи четницима, мучили су и стрељали.

Претседавајући: Откуд знате да су мучени?

Сведок Рашић: Причали су многи сељаци.

Претседавајући: Оптужени, Војине Војиновићу, јесте ли сведока ударили по слепоочници?

Оптужени Војиновић: Никакве везе са овим немам!

Сведок Рашић: Зашто лажете?

Оптужени Војиновић: Кад се овај напад комуниста против четника догодио, ја онда нисам...

Претседавајући: Одговорите конкретно: Да ли сте га уценили и да ли сте га ударили песницом по слепоочници?

Оптужени Војиновић: Боже сачувај!

Јавни тужилац: Рашићу, да ли сте исплатили хонорар Војиновићу пре него што вам је лупио шамар или после?

Сведок Рашић: Пре. Жена му је дала 40.000 динара. Управо она је дала његовом четовођи.

Јавни тужилац: Да ли сте га, Војиновићу, ударили шамаром или песницом.

Оптужени Војиновић: Ударио сам му два шамара, и то је најблажа казна. Да је отишао код четовође добио би

двадесет батина, овако је добио два шамара. Видећете даље кад се точак у овом поступку буде окренуо.

Јавни тужилац: И овај Кесеровић је од вас бољи.

СВЕДОК БОГИЋ БОКИЋ

Претседавајући: Ви сте сведок Богич Бокић? Где сте рођени?

Сведок Бокић: Рођен сам у Цецима, имам 41 годину, по занимању сам учитељ. 1941 године, у колико се сећам јула месеца, упознао сам се са Гашпаревићем у Јагодини. Он је дошао из Прњавора а ја из Куманова, обојица као избеглице. Ту сам из разговора с њим сазнао да он припада Љотићевеј политичкој организацији. Изјаснио се да је члан те организације, да је члан Извршног одбора, и да је један од редактора статута Љотићеве државе. После тога сазнања, ја сам се чувао Гашпаревића. Он је после, у колико се сећам пред крај 1941, или почетком 1942, добровољно отишао у добровољце Љотићевог одреда, а по чину био је капетан. Вршио је акцију и тамо, по Србији против партизанских одреда. Набраћао је чешће у Јагодину, јер му је ту живела породица. После акције, коју је био предузео са својим одредом у околини Алексинца, где је успео да једну групу партизанску уништи, због чега га је „Ново време“ похвалило. Када се вратио из акције из околине Алексинца, хвалио се како је уништио партизански одред и како је у једном подруму, код једног домаћина у бачви нашао другарицу Лену Поповић, учитељицу, која је на лицу места стрељана. Шта је радио са домаћином кога су опоменули претходно да је прокаже, а он није, не могу тачно да кажем. У колико се сећам њега су стрељали или упутили у логор. Толико о томе случају знам да вам кажем. (Браниоци предају претседнику писмене предлоге за саслушање нових сведока).

Јавни тужилац: Ја се не слажем са овим предлогом, јер је срачунао на отезање претреса.

(Бранилац Војина Војиновића, адвокат Тасић, предлаже да се саслуша као сведок Владимир Марковић, пошто Војиновић није имао куражи да то сам предложи).

Јавни тужилац: Предлажем Владимира Марковића као сведока да каже околности да је натеран од Војина Војиновића да стреља сам своје другове.

(После тога председавајући објављује одмор од двадесет минута).

СВЕДОК ВЛАДИМИР МАРКОВИЋ

(Суд је наставио рад после већања, у шест часова).
Записничар Попадић чита: „Решење да се преслуша Владимир Марковић као сведок. За остале предлоге суд ће одлучити накнадно.“

Сведок Марковић: Зовем се Владимир Марковић, рођен сам у Београду, имам 20 година, ученик сам гимназије.

Претседавајући: Јесте ли у каквим односима пријатељства или мржње са оптуженим Војином Војиновићем?

Сведок Марковић: Нисам!

Претседавајући: Упозоравам вас да пред судом говорите истину и ништа да не прећутите ако знате и ако би суд нешто заборавио да вас пита. Дајете ли часну реч да ћете говорити истину?

Сведок Марковић: Дајем часну реч да ћу говорити истину, јер сам због тога и дошао.

Претседавајући: Реците шта имате!

Сведок Марковић: Ми смо као група тражили везу за одлазак у партизански одред. Добили смо као везу Драгана, четника, који је био у служби специјалне полиције. Он нас је повео. Прешли смо преко Колубаре до Шопића. Ту нас је дочекала заседа и повезала. Онда сам тек чуо, као и моји другови, да је Драган агент. Тада сам чуо да је један од четника казао другоме: „Добро је ово Војин урадио. Деца место да оду у партизане дошла су у четнике“. После су нас одвели у четнички штаб, осмог јуна 1944. Тамо је био командант лазаревачке бригаде Васиљевић. Испитивали су нас, затим су нас понова везали и другарице су мучили везујући за чекрк. Нас нису дирали, већ су нас везане повели. Дошли смо у руднички корпус команданта Драгомира Топаловића. Ту су били присутни, поред Топаловића, Милорад Васиљевић, Пера Недељковић, командант петог батаљона, неки Мишковић, Фрања Бркић и министар за пропаганду Драже Михаиловића, професор Митар Баошић. Сви су нас редом питали зашто смо пошли у партизане.

Претседавајући: Је ли вас испитивао Војин Војиновић?

Сведок Марковић: Јесте, и он нас је испитивао

Казали су нам: „Видите ову војску, то је војска, а не партизански одреди.“ После тога су нас одвели на двеста метара далеко испод грма. Одвели су друга Зорана и две другарице. Тада командант рудничког корпуса, Топаловић, запита да ли је ко интелектуалац. Пошто није било другог осим мене, он ме је позвао и питао куда смо пошли? Кад сам одговорио, рекао је да нас враћа у Београд. Тада су се официри повукли и решавали да ли да нас стрељају свих девет. На иницијативу Пере Недељковића дали су нам пушке и нас шесторица били смо натерани да стрељамо друга Зорана и две другарице. Сви су били присутни и не знам да ли је Војиновић нешто ублажио или отежао.

Оптужени Војиновић: Није тачно. Кад је било то решење и када су осуђени на смрт ја нисам био ту. После када сам сазнао тражио сам да се не поступи тако. Ако треба позваћу се на присутне.

Претседавајући: Предочавам вам писмо у коме се каже да је за групу Београђана преовладало мишљење да се стрељају Зоран и две другарице. Јесте ли ви учествовали у доношењу овакве одлуке или нисте?

Оптужени Војиновић: Ја сам био за ову солуцију.

Претседавајући: Је ли за ту солуцију да се Зоран и две другарице стрељају?

Оптужени Војиновић: Не, него пошто није могло да се сви спасу. Моје је мишљење преовладало.

Претседавајући: Ви сте инсистирали да се стрељају две жене и Зоран? Дакле такво је ваше мишљење преовладало.

Оптужени Војиновић: Принцип је био да се о женама није водило рачуна. Ја сам стајао на гледишту да је свака српска глава скупа.

Претседавајући: Како? Објасните суду!

Јавни тужилац: Свега педесет хиљада динара! Молим вас (обраћа се сведоку) да опишете суду како је изгледао тај чекрк на коме су мучене две другарице и друг Зоран.

Сведок Марковић: То је било у једној кафани. Уведени су сви троје унутра. Прво су узели на мучење Зорана. Везали су га конопцима, руке на леђа, и тако га дигли мало увис, тек да није на земљи. Другове су приморали да говоре ко још остаје у Београду и тукли су их

до бесвешћа. Драган је био прилично јак, а другарица Анка је у несвесном стању стрељана.

Јавни тужилац: Опишите шта сте ви пропатили?

Сведок Марковић: Кад су нас повезали повели су нас крај неког кукуруза, и редом су нас све тукли неким великим моткама. Било је њих око 30. То је група из Лајковца... После, кад смо били на одмору, док смо били у четничким одредима, мој командант се био нешто разболео и био оперисан. Једне вечери сам се вртео око куће, где је он спавао. У то је дошао код њега познати кољаш Човић. Ја сам лежао ту негде поред куће, око прозора. У то време, недалеко од нас, налазио се један партизански мајор. Они су дознали да се тамо налази и онда су нам наредили да ми идемо да ухватимо и да ликвидирамо тог мајора, који се звао, мислим, Терзић. Командант је питао од кога је дошло то наређење, и рекли су да су се сви сагласили с тим. Том приликом сам чуо да је споменуто име Војина Војиновића. Ми смо ишли на лице места, али нисмо ништа свршили... Прва партија нас је била обавестила да је стигла добро и здраво. Позвали су нас да и ми дођемо. У првој партији су била два друга, Младеновић и Кречмановић. Заклали су их тачно онога дана, кад смо ми стигли тамо.

Претседавајући: Зашто сте ви кренули?

Сведок Марковић: Па ми смо добили вест да су добро стигли.

Претседавајући: Значи, намамили су вас?

Доказни материјал

Претседавајући: Приступамо читању списка доказног материјала.

Јавни тужилац: Ја молим да се одустане од читања оних списка који су непотребни, изузев неких чланака објављених у равнгорској штампи.

Претседавајући: Хоћете ли ви оптужени Буровићу, да све читамо?

Оптужени др Буровић: Молим, ако вам се допада, онда читајте.

Претседавајући: (чита чланак „Женидба нашег краља“, који је написао др Буровић). Ево шта, поред осталог, пише у „Уједињеном српству“: „Разлози због којих је венчање извршено у току рата чисто су политичке природе. Надлежна црквена власт дала је благослов сходно ка-

нонским прописима и позитивним одредбама нашег државног права, да се венчање може обавити у време поста.“ (Потом чита резолуцију конгреса у Ба).

Јавни тужилац: Молим да се изјасни оптужени Поповић у чије је име био делегиран од стране Самосталне демократске странке.

Оптужени Поповић: Мени је Адам Прибићевић рекао у име ширег форума.

Јавни тужилац: Ко је тај форум чинио?

Оптужени А. Поповић: Они људи са којима се он састајао, пошто за време окупације није био омогућен неки формални састанак.

Јавни тужилац: Молим да се прочитају имена чланова централног националног комитета.

Претседавајући: То ће нам најбоље казати оптужени др Буровић.

Оптужени др Буровић: Ја сам у претходној истрази навео имена.

Претседавајући: (чита из записника претходне истраге).

Јавни тужилац: Ко је делегирао др Копшу и инжењера Ристића од стране Радикалне странке?

Оптужени др Буровић: Он је имао писмо.

Претседавајући: Ко је делегирао Михаила Кујунџића и Брану Ивковића од стране Демократске странке?

Оптужени др Буровић: Они су били делегирани у име најширег форума.

Претседавајући: Да ли су они имали пуномоћија?

Оптужени др Буровић: Нисмо тражили, јер су они били у вођству партије.

Јавни тужилац: Ја бих молио да нам оптужени Ивковић објасни на основу каквог овлашћења су они добили легитимацију да претстављају Демократску странку?

Оптужени Ивковић: Ја сам нагласио да сам дошао у име једног ширег форума, то јест, у име претставника људи са којима се могло имати за време окупације додира. Ми смо примљени у централни комитет као претставници политичке партије и као функционери те странке. У резолуцији је наглашено да смо дошли као претставници појединих партија. Ја на конгресу нисам био никакав фактор нити функционер.

Јавни тужилац: Да ли сте ви, Ивковићу, функционери

у националном комитету као претставник Демократске странке?

Оптужени Ивковић: Ја остајем при ономе што сам рекао. Ја сам себе сматрао претставником једне групе пријатеља. Нисам могао да тврдим да сам претставник Демократске странке, јер није било форума.

Јавни тужилац: Видите једну нелогичност. Онда сте обманули јавност. Да ли сте имали извештајни круг чланова извршног одбора, којима сте реферисали разговоре и чије сте сугестије примали?

Оптужени Ивковић: Јесам!

Јавни тужилац: Ради се о томе да се установи да ли је формална легитимација постојала, чија, у чије име? Јер је у питању кривична одговорност. Зато инсистирам да се те ствари расветле.

Оптужени Ивковић: Постоји круг пријатеља. Само наш главни одбор имао је 170 чланова, а извршни одбор 28.

Јавни тужилац: Од целог тог круга именујте личности.

Оптужени Ивковић: Ја сам их већ именовао.

Претседавајући: Налазите ли да је у питању степен кривичне одговорности?

Оптужени Ивковић: Ако суд налази ја ћу врло радо да именујем... Круг који је делегирао, по мишљењу оптуженика, у национални комитет Кујунџића, чине: г. г. Савко Дуканац, адвокат, Љубомир Трандафиловић, адвокат, Драгутин Ранковић, адвокат, затим Никола Ђоновић, адвокат, и, мислим Драгољуб Лазић, апотекар. Можда је у овој групи био још неки, али имена мени нису позната. Да, и Радивоје Николић. Групу која је мене делегирала сачињавају: Радивоје Николић, Тодор Димитријевић, учитељ, председник бившег југословенског учитељског удружења, Никола Трифуновић, адвокат. Онда сам разговарао још са Николом Радовићем.

Претседавајући: Је ли успутно?

Оптужени Ивковић: Све је то било у вези са мотивима које сам изложио.

Претседавајући: Немогућност заједничког састанка долазила је због полиције? Да ли сам тај рад претставља целину? Да ли је у то време био ваш систем?

Оптужени Ивковић: Никаквог систематског рада није било. Један с другим смо разговарали ради обавештавања. То је више била консултација него одлучивање.

Јавни тужилац: Је ли било тих који се нису слагали са уласком у национални комитет.

Оптужени Ивковић: Било је противљења ангажовању партије, не само на тој страни, него уопште.

Јавни тужилац: Желим да ми дате могућности да оптуженом Шаџи поставим питање. Да ли сте ви имали круг пријатеља којима сте реферисали шта радите, са којима сте дискутовали?

Оптужени А. Поповић: Ја лично не!

Јавни тужилац: Ви сте живели као птица у кавезу. Да ли сте ишли на седнице, да ли сте имали круг пријатеља којима сте реферисали, од којих сте макар моралне подршке добијали?

Оптужени А. Поповић: За мене је рад и име Адама Прибићевића довољно било. Кад он мени каже да су они међусобно тако решили, мени је то довољно било.

Јавни тужилац: Јесте ли се ви састајали?

Оптужени А. Поповић: Како се не бих састајао. Разговарали смо.

Јавни тужилац: Ви и Адам заједно?

Оптужени А. Поповић: Заједно не. Разговарао сам са др Станковићем, Спасојем Благојевићем, др Бранком Брлушом и још неколицином.

Јавни тужилац: Је ли завршено читање резолуције?

Претседавајући: Јесте. (Чита потписнике): „Демократи: Михаило Кујунџић, др Риста Јеремић и Бркић; социјалисти: др Живко Топаловић, заменик Јакшић и Аџа Павловић“.

Оптужени др Буровић: Није био присутан на тој седници!

Претседавајући: На овој седници није био присутан?

Јавни тужилац: Павловићу, молим једно објашњење. Кад сам на претресу поставио питање за Јакшића ви нисте споменули да ли је био заменик или не. Дакле, Јакшића нисте споменули.

Претседавајући: Мислим да је рекао да је он у име странке делегиран. Од странке, од главне управе, да је ту био Крекић, Јакшић и Белић.

Јавни тужилац: Не инсистирам да се то понова унесе, ако је то унето у записник.

Претседавајући: Он је рекао: Белић, Крекић и Јак-

шић и да је с тим био сагласан председник странке др Живко Топаловић.

Јавни тужилац: Не инсистирам да се то понавља, ако је унето у записник.

Претседавајући (чита): „Адам Прибићевић и Топаловић; ЈНС: Љубиша Трифуновић и Алекса Јовановић.“

Јавни тужилац: Оптужени Трифуновић није објаснио ко је њега делегирао и да ли је ишао да решава о раду централног комитета и какве је сугестије имао? Ради се о његовој кривичној одговорности.

Оптужени Трифуновић: Ја сам осамнаестог јула 1944 године добио позив од секретара централног комитета за седницу која се одржава 20 јула 1944. У том позиву стајало је да сам ја изабран за члана комитета од стране моје странке и да сам одређен. Ко је мене одредио ја не знам. Ја мислим да би могао боље објаснити др Ђура Ђуровић. После те седнице нисам одлазио за Београд и нисам ни коме реферисао. Отишао сам Алекси Јовановићу и казао сам му да нађе наше пријатеље и да им реферише.

Јавни тужилац: Где се налазио Алекса Јовановић? Знате ли ви, Аксентијевићу?

Оптужени Аксентијевић: Живео је у Београду, али је из Бање Луке.

Јавни тужилац: Молим друга председника да упита Ђуровића како је дошао до тога обавештења да је Трифуновић делегиран?

Оптужени др Ђуровић: Алекса Јовановић је у форуму функционера ЈНС. Дошао је Мољевић и поднео извештај да је странка одредила Јовановића и Љубишу Трифуновића у централни комитет. Како је одређивано у Београду мени није било познато. На основу тога обавестио сам Љубишу Трифуновића да је њега његова странка одредила за претставника у централном комитету.

Претседавајући (чита): „Југословенска група Хрвата Јосип Цветић“.

Оптужени др Ђуровић: Тај није никад долазио.

Претседавајући: Тај није потписао резолуцију?

Оптужени др Ђуровић: Није!

Претседавајући (чита): „Неполитичке организације: др Влада Белајчић, инжењер Смиљанић, Слободно задругарство: др Попадић“. Је ли потписао резолуцију?

Оптужени др Ђуровић: Јесте, био је присутан.

Јавни тужилац: Кад сте донели решење, ви Распопо-

вићу, да идете тамо и ко је учествовао у томе? Је ли било људи против?

Оптужени Распоповић: Начелно смо се разилазили са Марковићем и Јакшом Поповићем. Ту је био Драгољуб Јоксимовић и Бора Раденковић.

Јавни тужилац: Инжењер Бора Раденковић?

Оптужени Распоповић: Јесте.

Јавни тужилац: Је ли Бора Раденковић из ваше групе?

Оптужени Распоповић: Он је члан наше старе групе.

Јавни тужилац: То је инжењер Бора Раденковић који је руководио финансија. Он је био члан централног националног комитета, па је после прешао у групу равногораца. Који су се из те групе слагали са вашим делегирањем?

Оптужени Распоповић: Др Божа Марковић млађи, Властимир Лукић и Аца Вукићевић. Нема нас више од пет до шест.

Јавни тужилац: Поменули сте име још једног Марковића?

Оптужени Распоповић: Поменуо сам Миливоја Марковића.

Јавни тужилац: Ко је био за делегирање, а ко против?

Оптужени Распоповић: Миливоје Марковић се устезао. Са гледиштем које сам ја заузео, а које је унапред одређено и које ви знате, били су остали сагласни.

Јавни тужилац: Нисте ви самозвани, него сте ушли по споразуму са својом групом.

Оптужени Распоповић: Ми смо стајали као једна интимна група.

Претседавајући (чита): „Са стране равногорског покрета: Драгиша Васић...“.

Оптужени др Ђуровић: Није био присутан!

Претседавајући (чита): „...Бора Раденковић“.

Оптужени др Ђуровић: Био је присутан!

Претседавајући (чита): „...Благојевић“.

Оптужени др Ђуровић: Није био!

Претседавајући (чита): „...Продановић“.

Оптужени др Ђуровић: Није био!

Претседавајући (чита): „...Тајсић Милисав“.

Оптужени др Ђуровић: Није био!

Претседавајући (чита): „...Младен Жујовић“.

Оптужени др Ђуровић: „Није био!“

Јавни тужилац: Од кога сте, Попадићу, били делегирани, је ли вас неко позвао?

Оптужени др Попадић: Делегирали су ме у национални комитет као претставника задругарства да штитим интересе задругарства и то Ђорђе Давидовић, затим управник Савеза набављачких задруга Јован Живанић. Била су три до четири лица. Ту је био и Веља Штављанин. Онда су се они састали, па су мени саопштили. Ја сам са тројицом разговарао.

Јавни тужилац: Ви сте ту тројицу набројали.

Оптужени др Попадић: Они су се договорили у ширем форуму, ви знате да постоји више чланова.

Јавни тужилац: Ви сте претстављали задругарство. Знате ли друга лица?

Оптужени др Попадић: Четири су лица одредила да ја треба да будем њихов претставник и да штитим интересе задруга.

Јавни тужилац: Ви сте поменули три лица, а које је четврто?

Оптужени др Попадић: Не могу да се сетим.

Претседавајући: Предлажете ли, тужиоче, цело читање чланка др Ђуровића?

Јавни тужилац: Ја сам предложио да се прочитају само инкриминисана места која су означена црвеном оловком.

Претседавајући (чита): „...Својом теоријом и праксом разбијач српског јединства, комунистички покрет је идентичан са нашим највећим непријатељем. Сваки Србин који пристаје уз овај покрет служи опасног непријатеља свога народа... Свечаност отварања Америчке емисионе радио станице...“ и тако даље.

Оптужени др Ђуровић: Ја чланак нисам писао, али сам га пустио.

Претседавајући: Завршава се: „...У тој борби нама је победа осигурана, али жиг је срама оних несрећника наших народа, који су се свесно ставили у службу Тита и његове партије...“ (Чита даље): „Слом трећег партизанског упада у Србију“. Је ли ово око Ускрса 1944 године?

Оптужени др Ђуровић: То је саопштење врховне команде.

Претседавајући (чита): „Партизански покрет толико је заузео антисрпски став...“ и тако даље. „...Своју мисију извршили такође с успехом...“

Оптужени др Ђуровић: Прочитајте цео чланак!

Јавни тужилац: Ја немам ништа против тога, нека друг претседник прочита, само ја мислим да је то неповољније по вас. Ја одустајем од даљег читања.

Претседавајући: Имамо преписку Аксентијевић—Дража Михаиловић. Писмо Дражино од 26 марта 1943: „Драги мој чика Ацо...“ А сад писмо које чика Аца пише „Чичи лично“: „У петак, 8 септембра о. г., у Малом Мокром Лугу, г. Белић, претставник групе г. Живка Топаловића, у разговору са г. Мирком Личином, трговцем из Београда, жалио се и том приликом рекао следеће:

„Ја сам већ 30 година у политичком животу Србије. Најинтимнији сам сарадник Живка Топаловића. Никада у животу ни ја ни Живко нисмо са толико идеализма учествовали у једном покрету, као што смо то сада у овом Равногорском. Ту смо настојали да све оно искуство, које смо током толиких година нашег политичког живота сакупили, да то унесемо и у Равногорски покрет без икаквог личног и партијског интереса.

Међутим, док се Живко Топаловић и ја ангажујемо пуном снагом и одговорношћу, користећи нашу традицију, да у покрет унесемо право демократско уређење и начела, ми смо најординарнијим начином изиграни и осрамоћени. Док смо ми од првог дана учествовали у покрету и пружали му пуну помоћ и док Живко по иностранству муку мучи да овај покрет прикаже као демократски и напредан, дотле смо овде дочекали да се у покрет укључују претставници најреакционарнијих група које су биле носиоци диктатура и на тој бази били потпуно супротни Равногорском покрету. Тако је комплетна група Југораса укључена у покрет, и не само то. него је тој групи мимо нас предано чак и уређивање листа. Исто тако та група добила је право да решава радничка социјална питања. Питам Вас, шта је требало па да се прими у покрет Драгиша Цветковић са својим друштвом, када знамо врло добро колико су трагичну улогу одиграли баш ти људи у политичком животу наше земље и у каквом су нас светлу приказали пред демократским иностранством. Мисли ли Чича да савезници не знају каква се код нас демократија ствара, када се овакови људи увлаче у покрет, којем они никако не могу да користе, него само могу да му шкоде, а нарочито тиме што су озлоједили оне људе који су у покрет унели сав свој политички капитал и традицију.

Погледајте, били сте горе, па оцените ситуацију. Шта видите? Око Чиче се створила једна клика официра и чиновника која нема никакву везу са политичким животом, него ствара себи каријеру и то опет онако као што је било и раније путем личних и родбинских веза, пред којима све друго није важно. У последње време, ако сте били горе, могли сте да видите људе који у три и по године нису ни прстом макли да би покрету били од користи, а сада када је крај одбацујемо се ми и прихватају, због наведених личних и породичних веза, људи који су били носиоци полтронства и корупције. Дугачак би наш разговор био кад бих износио све случајеве који су ми познати. Углавном од слободних људи, који су независни и који су у могућности и да критикују без страха за положај или каријеру, немате тамо готово никога и створена је ситуација да без официрске чиновничке клике не може наш политички живот да води. Ви знате добро куда нас је та иста официрска-чиновничка клика, својом бирократијом, па ако хоћете и корупцијом, довела. Зар ћемо да стварамо нову Југославију са том истом групом људи и зар они могу да убеду наше савезнике да ми стварамо нешто ново.

Чича сноси за све ово одговорност а никако Централни комитет, који је просто напросто једна смешна институција у којој се нама само саопштава, по милости Стеве Мољевића, оно што треба да изгласамо. Уосталом, ево, ми смо три дана на окупу били и сем приче и разговора нисмо ништа свршили. Др Мољевић је једини политички саветник Чичин и он је фатални злодух његов.

Ово што је горе речено репродуковано је по могућности истим речима, али је смисао потпуно тачан.

Г. Белић је при овоме разговору био веома револтиран.

Додајемо још и ово што је изостављено.

Ако Чича хоће да уведе диктатуру, под утицајем Стеве Мољевића, а по свему изгледа да хоће, онда је илузоран Централни комитет, и нека Чича узме три човека па нека сва питања сами реше и нека нас не зивкају дабе.

Чему је било потребно, ако Бога знате, да се позива и прими на разговор чак и претставник руских окупатора, једини руски генерал, коме су Немци признали генералски чин, зар се не можемо еманциповати чак и од овакових бедних чинилаца бивше Југославије, зар нас

неће овакви људи још и даље да компромитују пред Савезницима, а специјално пред Русима, који су на нашој капији. Поштену се човеку све ово гади.“

(Претседавајући чита чланке Аце Павловића у којима се на крају цитирају као непријатељи: окупатор, они који са њим сарађују, љотићевци и комунисти Титовци).

Оптужени Павловић: Ја сам морао да почнем са овим тврђењем. То је нешто ново што сам ја хтео...

Јавни тужилац: Је ли ваша теза, Павловићу, да су љотићевци, окупатор и партизани непријатељи народа? Је ли такође тачно да они нигде нису били заједно, него једни против других, а да су недићевци, љотићевци и Немци били заједно? Зар ви тиме нисте исписали једну лаж? Ви сте потстрекач на убиства. Ако је Кесеровић одговоран, онда сте и ви одговорни. Ви сте члан Социјалистичке партије, ја немам ништа против тога, али сте потстрекач на убиства.

Читање доказног материјала

Претседавајући: Настављам читање доказа предложених у оптужници јавног тужиоца. (Претседавајући наставља читање прогласа под насловом „Српском народу“ са потписом централног комитета, за који се претпоставља да је из краја 1943 године).

Оптужени др Буровић: Ово што сте прочитали нема никакве везе са овим националним комитетом. Ми смо стајали на југословенском становишту, а овај проглас је упућен само српском народу.

Оптужени Лукачевић: Ја мислим да је то стил др Мољевића. Ту тезу он је заступао.

Претседавајући: Мулалићу, у току окупације јесте ли били у уреду за цене?

Оптужени Мулалић: Требало је, али нисам примљен.

Заменик јавног тужиоца Јоваповић: Како нисте? Примили сте плату?

Претседавајући: (Наставља читање писмених доказа. Читају се саслушања Уроша Бијелића, и др Рада Грујовића, која се односе на оптуженог Павловића).

Оптужени Павловић: Није тачно, ја сам био на челу свих опих који су проповедали борбу против окупатора док сам био у Оснабрику. То су само одвратне клевете.

Заменик јавног тужиоца: То су потписали Бијелић и Царевић. Ви сте пуштени из заробљеништва јер сте још тамо препоручивали сарадњу са окупатором.

Оптужени Павловић: Ја сам увек радио на томе да се води борба против окупатора.

Заменик јавног тужиоца: Они који су тако радили протерани су у Померанију као Степа Јаковљевић и други.

Претседавајући (чита писмене исказе сведока о злочинима Кесеровића, као и захтев народа Округа круше-

вачког да се казна изврши тамо где је извршио злочиначка дела, тојест у Крушевцу).

Оптужени Кесеровић: За тринаест пресуда, које је донео преки војни суд и за које сам ја дао сагласност одговарам. Ниједан округ није боље прошао у Србији него мој округ. Ја нисам убијао са црним тројкама. Ја нисам дозволио командантима бригада да убијају да се не зна, него по наређењу врховне команде. Старао сам се да што мање падне српских глава. Одобрив сам тринаест смртних пресуда за четири године рада у Крушевачком округу. Ја желим да из сваког среза по педесет људи изнесу мој рад и, ако ме они осуде на смрт, ја ћу се сам убити.

Претседавајући (чита писмо Војина Војиновића које почиње са „Драги Перо, лепотане“): Јесте ли ви ово писмо, „Драги Перо, лепотане“, писали?

Оптужени Војиновић: Да, он је био командант петог батаљона.

Претседавајући: Је ли то био кољаш?

Оптужени Војиновић: Имао је тај надимак.

Претседавајући: Је ли он био кољаш?

Оптужени Војиновић: Његов батаљон је важио као такав. Био је уверења да би могао да ликвидира...

Претседавајући: Значи када се за некога каже, „пасти у пети батаљон“ — нема га више.

Оптужени Војиновић: Тако је то било на терену.

Претседавајући (чита писма оптуженог Перовића, па му показује слике. Перовић се приближио столу): Јесте ли ви овај са брадом и који је овај без браде?

Оптужени др Перовић: Војвода Јевђевић. Војвода је забранио да се брију браде.

Претседавајући: Па добро, како овим људима није било вруће под овим косуринама у Далмацији и Херцеговини?... (Обраћа се оптуженом Алескандру Павловићу) Ви сте, Павловићу, на конференцији у Бау национални комитет делегирани да претстављате Социјалистичку партију. Који је тај форум који вас је одредио да претстављате партију?

Оптужени Павловић: Управа партије.

Претседавајући: Јесу ли само чланови управе и у које време?

Оптужени Павловић: Јесу, и то у јуну месецу, када је Живко отишао.

Претседавајући: Где је одржан тај састанак?

Оптужени Павловић: Ја то не знам, пошто нисам био ту.

Претседавајући: Који су чланови партије који су вас овластили?

Оптужени Павловић: То су Милорад Белић, Богдан Крекић, Јован Јакшић. Уопште смо разговарали да будем заменик Живков ако се он буде разболео. Управа Социјалистичке партије, коју чине Милорад Белић, Богдан Крекић, Јован Јакшић, и остали чланови партије, овластили су ме и делегирали да у име, и за рачун партије, уђем у састав централног националног комитета.

Претседавајући: Та чињеница је важна. Када сте кооптирани у управу партије?

Оптужени Павловић: Ја мислим око конгреса у Ба.

Претседавајући: Пре или после одласка Живковог?

Оптужени Павловић: Ја сам одређен за Живковог заменика. То је било после конгреса у Ба.

Претседавајући: Стоји као факат да се управа Социјалистичке партије после одласка Живковог састала и донела одлуку којом вас опуномоћава да у име и за рачун Социјалистичке партије уђете у национални комитет.

Оптужени Павловић: Кад је Живко отишао мене су овластили да будем заменик. Ја сам онда ступио, 28 јула.

(Прочитано је још неколико докумената о сарадњи четника са окупатором, па је у подне претрес прекинут).

СВЕДОК МАГДА ПОЛИТЕО

(У 15.50 часова суђење је настављено).

Претседавајући: По предлогу одбране да се изведе доказни поступак суд је донео решење да се испитају као сведоци: Дебељевић Рајко, Политео Магда, Илић Милан, Ристо Путар и други. Остали докази одбране одбијају се из разлога што је ствар довољно ислеђена, а иначе не би имале да посведоче и околности које имају одлучујући значај... Позовите сведока Дебељевић Рајка.

Стражар: Дебељевић Рајко није дошао.

Претседавајући: Позовите другога сведока, Политео Магду... Трифуновић Љубиша позвао се на вас да посведочите да је он скривао у својој кући некога од ваших рођака? Како је то било?

Сведок Политео: То је тачно! Када је моја кћи бежала са мужем, јер су их гонили, Трифуновић их је примио у

кућу. Он се бринуо за њу и даље се старао за све нас. Бринуо се читаво време и за храну. Када је мој син био затворен такође је интервенисао.

Претседавајући: Ако хоћете можете да останете у сали, а ако нећете можете да одете... Позовите другога сведока, Браун Драгомира.

Оптужени Трифуновић: Он је умро.

Претседавајући: Зашто се позивате на мртвог човека?

Оптужени Трифуновић: Његова жена је Ела.

Претседавајући: Позовите Елу Браун, сведока.

Стражар: Ни тај сведок није дошао!

СВЕДОК МИЛАН ИЛИЋ

Претседавајући: Позовите сведока Милана Илића. (Сведок улази). Јесте ли у сродству, пријатељству или непријатељству са окривљеним Браниславом Ивковићем?

Сведок Илић: То је зет моје прве жене.

Претседавајући: Ви сте позвани пред суд да сведочите по кривици оптуженог и позивате се да говорите истину. Немојте ништа прећутати што знате. Шта знате и да ли знате о прогону оптуженог Ивковића?

Сведок Илић: Не знам! Код мене је долазила тројка, војници. Тражили су и паре. Све што смо имали, све смо им дали.

Претседавајући: Илићу, можете остати да слушате и даље, а можете ићи кући.

СВЕДОК КОВИЉКА РАШКОВИЋ

Претседавајући: Шта знате о Јовану Грковићу, не мислим уопште, већ он се позвао на вас да вам је познато како је он спасавао присталице народноослободилачког покрета за време окупације?

Сведок Рашковић: Конкретан случај за који могу да тврдим то је да је помогао мени лично. Ко ме је другом помогао то не знам. Ја сам била на служби у Ваљеву и дошао сам у сукоб са инжењером Симићем, који је касније отишао Калабићу. Сукоби су били чисто политичке природе, јер сам ја лично била симпатизер народноослободилачког покрета, а имала сам два брата који су били у народноослободилачком покрету. Ти сукоби су били врло често.

Претседавајући: Је ли постојала опасност да budete ухапшени?

Сведок Рашковић: Док је он био у Ваљеву није, али када је отишао Калабићу онда је постојала опасност, нарочито кад су четници почели да се спуштају све ближе Ваљеву. Испочетка они су убијали по селима, а близу вароши нису долазили. Доцније почели су да се приближавају. Једнога дана, било је то 1943, октобра месеца, у другој половини октобра срела сам Грковића кога знам још из детињства. Он је знао да су моја браћа у Народноослободилачкој војсци. Питао ме је како живим. Ја сам му испричала и казала да је моја ситуација безизлазна. Тада ми је он дао часну реч да ће ме преместити. Сутрадан он је отпутовао и нисам га видела неколико дана. Укратко он је мени по неком познанику послао решење у Министарство просвете у Београду. Касније ту сам чула од једне другарице да је Грковић свакога дана долазио и свим силама настојао да дође до тог премештаја. Ја сам из Ваљева отишла 7 новембра а одмах иза тога почели су Дражиновци да упадају у Ваљево и да кољу.

СВЕДОК ДЕСАНКА БАБУРАЦ

(Прозвани су сведоци Влада Јокановић, инжењер Корах, Ристо Путар, Рајко Дебељевић, за које је утврђено да нису дошли.)

Претседавајући: Десанка Бабурац, по предлогу одбране позвани сте пред суд као сведок. Пред судом у својству сведока морате говорити истину. Шта знате о Кости Петровићу?

Сведок Бабурац: Косту Петровића упознала сам после бомбардовања на први дан Ускрса априла месеца. Пошто сам имала малог брата, друга његовог сина, кад је било бомбардовање отрчала сам да га тражим. Пошто је он ишао као дете код Косте Петровића, тада сам упознала и њих. После смо побегли на село ја и мој мали брат. Дражини четници су ме ухаусили као присталицу народноослободилачког покрета и била сам двадесет дана у затвору. Мој брат за то је сазнао, пошто сам му ја јавила, и отишао је код Косте Петровића да га замоли да ме из хапса извади. Требала сам да будем ликвидирана. Рекли су ми кад сам се после вратила у Београд да ме је Коста Петровић спасао. Толико знам.

Претседавајући: А где су вас ухаусили?

Сведок Бабурац: У селу Бргулама.

Претседавајући: А откуда знате да сте требали бити ликвидирани?

Сведок Бабурад: Рекли су ми сами кад су дошли у један сат да ме хапсе. Сељак је добио двадесет пет батина због тога што је држао комунистињу, а мени су рекли: „Бићеш заклана што овде седиш као комунистиња и шпијун“.

Претседавајући: Каква је ваша кривица због које је требало четници да вас ликвидирају?

Сведок Бабурад: Нисам била крива. Била сам приста-лица народноослободилачког покрета.

СВЕДОК РАЈКО ДЕБЕЉЕВИЋ

Претседавајући: По предлозима суд је донео решење према коме се усваја предлог јавног тужиоца о читању предложених списа и предлог одбране о читању потврда о помоћи коју је оптужени Михаило Мандић дао, као што се усваја и предлог о испиту сведока Журжу. Пошто је у међувремену дошао сведок Рајко Дебељевић суд ће га испитати.

Сведок Дебељевић: Мислим у септембру месецу до-шао је код мене Брана Ивковић да се сакрије од четника. Ја сам га примио због тога што је и он мога братаца Александра Ђурића спасао из канџи специјалне полиције. Ја сам се обратио 1943 Ивковићу не би ли ми као правник помогао да предузмем кораке да се спасе мој братац из специјалне полиције у Ђушиној улици.

СВЕДОК ПЕТАР ЖУРЖУ

Претседавајући: Петре Журжу, јесте ли у пријатељ-ским или непријатељским односима, односно у завади са Кесеровићем?

Сведок Журжу: Камо среће да га ни данас не видим овде.

Претседавајући: Ви сте дужни да пред судом искажете истину, ништа сем истине не смете рећи. Дајете ли часну реч да ћете говорити истину?

Сведок Журжу: Дајем!

Претседавајући: Све што суду будете казали дајте концизно.

Сведок Журжу: То ми је казала Милка Стефановић, која је била са мојом покојном ћерком, коју је четничка

тројка затворила са специјалном полицијом у Крушевцу. Моја кћи је испричала све од момента када је била у подземном склоништу па до затвора специјалне полиције у Крушевцу. Ја хоћу да демантујем исказ Кесеровића који је тврдио пред судом да је он те тешке рањенике упутио у болницу. То је једна ноторна лаж. Када су ти тешки рањеници са енглеским лекаром Меквели, помоћником Холлом и америчким авијатичарем стигли у Александровац, распитао се авијатичар где су остали рањеници. Моја ћерка, каже Милка Стефановић, да је говорила са Кесеровићем. Он је њој дао часну реч да јој ништа неће бити. Кесеровић је казао да су упућени у болницу. Међутим, она је упућена у специјалну полицију у Крушевац ради даљег ислеђења, пошто је претходно осуђена на смрт. По извршеном ислеђењу специјалне полиције предата је била четницима и нашли су је убијену у селу Јаски.

Претседавајући: Је ли ваша кћи била партизанка?

Сведок Журжу: Јесте!

Претседавајући: Кесеровићу, устаните! Чули сте оца рањене партизанке Журжу, која је била са групом од девет рањеника, у којој су се налазили и енглески лекар и амерички авијатичар. Је ли било овако?

Оптужени Кесеровић: Није тачно. Како сам рекао при томе и остајем. Ја од одговорности не бежим, али истину говорим.

Претседавајући: Јесу ли из болнице у Александровцу упућени за Крушевац? Јесте ли се, Кесеровићу, уопште интересовали за судбину рањеника?

Оптужени Кесеровић: Када сам се вратио из офанзиве из Топлице, борба је била непрестано са партизанима. Том приликом (ја се не бих ни сетио за те рањенике), питао сам шта је било са енглеским лекаром? Енглески лекар је упућен у врховну команду, а рањенике, после неколико дана, Немци су одвели у Крушевац. Кад сам питао о њима рекли су ми да су живи. Рањеници су били врло тешки, 15 дана су били у земуници потпуно затворени. Ја нисам био ту, само сам чуо да вода тече испод њих и преко њих. Ја говорим истину, а ваше је даље да осветлите ствар и да не верујете сведоку који није видео.

Заменик јавног тужиоца: Знате ли ви, сведоче, да су рањеници поуздано упућени полицији у Крушевац?

Сведок Журжу: Знам поуздано.

Заменик јавног тужиоца: Знате ли поуздано да су тамо били четници?

Сведок Журжу: Апсолутно, Немци никакве везе са овим рањеницима нису имали. Пратњу су сачињавали искључиво четници. У томе су имали удела Кесеровић и његови бандити.

Претседавајући: Је ли то, Кесеровићу, била она група кад су побијене оне болничарке?

Оптужени Кесеровић: Не, није, ту је била само једна здрава.

Претседавајући: Сведок је баш сада ишао на лице места и прикупио тачне податке о погибији своје ћерке. (Претседавајући потом чита акта о издајничком раду Лукачевића): Јесте ли сарађивали са окупатором у току 1943 године?

Оптужени Лукачевић: Јесам. Ја сам то изјавио, и не само 1943, него и 1942, и ниједан члан организације не може да каже да није сарађивао кад је било наређено.

Претседавајући (чита још неколико наређења оптуженог Лукачевића о заједничким операцијама четника са војском окупатора): Имају ли тужилац и одбрана што да кажу?

Браниоци: Немају.

Претседавајући: Завршен је доказни поступак. Дајем одмор од двадесет минута.

**ЗАВРШНА РЕЧ
ЈАВНОГ ТУЖИОЦА**

Завршна реч јавног тужиоца Србије потпуковника Милоша Минића

(После одмора).

Претседавајући: Има реч јавни тужилац.

Јавни тужилац: Другови судије, пред вама стоји 25 оптуженика, чланова издајничке организације Драже Михаиловића. Пред вама се у току јавног претреса као на филму одмотавала историја надчовечанске крваве борбе нашега народа против фашистичких освајача и осветлила светлошћу истине подла издајничка улога Драже Михаиловића и читаве његове организације. Та организација, са Дражом Михаиловићем на челу, за време четворогодишњег рата непрекидно је стајала на страни фашистичких окупатора. Овде, пред вама, пред судом наших народа, сами оптужени су раскринкали и разголили Дражу Михаиловића и читаву његову организацију као обичне слуге окупатора. Без икакве принуде, на слободном јавном претресу, пред микрофоном, знајући да их слуша читава земља и читав свет, оптужени су приказали у правој боји издајнички рад организације Драже Михаиловића од првих дана народноослободилачког рата па све до почетка овога претреса, и здерали су маску „бораца за слободу“ са лица слугу фашистичких окупатора.

Овај јавни претрес расплео је онај одвратни фашистички сплет који се створио још у време првих дана народноослободилачког рата и одржао се све до краха немачког окупатора. Овај јавни претрес показао је да су се у томе сплету нашли заједно немачки и италијански окупатори, Недић и Љотић, Павелић и Дража Михаиловић, затим скоро сви официри бивше југословенске

војске који су остали у земљи под окупацијом, а нису учествовали у народноослободилачком покрету, затим већи део емиграције у иностранству, затим један део вођстава бивших политичких странака.

Сматрам да је на овоме претресу непобитно доказано исказима оптужених, исказима сведока, писменим документима, као и другим доказним средствима која су као доказ изведена на овоме претресу, и као истинито устављено следеће:

Доследно противнародној политици свих режима предратне Југославије, доследно капитулантској политици владе Цветковић—Мачек, која је 25 марта 1941. капитулирала пред захтевима хитлеровске Немачке, затим доследно капитулантској политици владе генерала Симића, која је без отпора предала земљу фашистичким освајачима, Дража Михаиловић заједно са официрском кликом бивше југословенске војске, заједно са скоро читавим, или бар већим делом југословенске емиграције у иностранству, и заједно са вођством бивших политичких странака, тачније речено са једним делом вођстава тих политичких странака, одредио је јасно свој став, своју политичку линију још одмах на почетку народноослободилачке борбе. Та политичка линија у суштини је била оваква: против окупатора не може се борити зато што је окупатор и сувише јак, што је способан и спреман да уништи читав наш народ, ако то његови интереси буду захтевали; снаге окупатора су врло јаке и свака борба против окупатора унапред је осуђена на пропаст, бесмислено је борити се против окупатора и зато што смо ми мала земља па не можемо утицати ни најмање на исход великог светског сукоба, па према томе не зависи од нас која ће зарађена страна победити; задатак није у томе да се организује борба противу окупатора, него треба организовати покрет, прикупити снаге, чекати на завршетак рата да би се са очуваним снагама разоружао потучени окупатор и узела власт у земљи у руке, а за то време све снаге употребити у борби за уништење народноослободилачког покрета коме је на челу стајала Комунистичка партија Југославије, да би се на тај начин на завршетку рата имала чиста ситуација и отклониле све сметње за узимање власти у руке. Таква је била политичка линија Драже Михаиловића и свих оних који су се њему придружили.

Да је заиста била таква политичка линија четничког покрета од првих дана народноослободилачке борбе за то су пружили многе доказе сами оптужени, о томе су говорили оптужени чланови такозваног централног националног комитета, о том су говорили њихови чланци у четничким листовима, чланци Буре Буровића и осталих, о томе говори читав пропагандни материјал који се налази пред Судом као прилог оптужнице.

Разумљиво је да је доследно спровођење такве политичке линије морало одвести читав покрет, коме је на челу стајао Дража Михаиловић, у издајство народа, у наручје окупатора.

И заиста већ 1941, чим је народноослободилачки партизански покрет, после првих тешкоћа кроз које је прошао, почео нагло да буја, да расте, да се развија и да прераста у општи народни устанак, ми видимо како се Дража Михаиловић састаје са немачким делегатом у селу Струганику у кући мајора Аце Мишића и договара се са њим о мерама за уништење народноослободилачког покрета у Србији. Ову чињеницу изнео је на претресу оптужени Аца Аксентијевић. Тај састанак Драже Михаиловића са претставником немачких окупатора одржан је пре првог састанка маршала Тита са Дражом Михаиловићем. Сада излази на видело сва подлост Драже Михаиловића који се концем августа или септембра 1941 састао са маршалом Титом први пут у истој оној кући у којој је неколико дана раније имао састанак са немачким претставником. То су они онда скривали. Али наш народ каже „у лажи су кратке ноге.“ Данас је то разоткривено и та чињеница сада помаже да се схвате многобројна злочинства које су четници извршили 1941 године, и објашњава држање четника Драже Михаиловића у време народног устанка у Србији 1941 године. Та чињеница објашњава зашто су четници у Пожези мучки убили Милана Благојевића, команданта Другог шумадишког одреда, зашто је Дражин капетан Ајдачић убио партизанку Милеву Косовац, учитељицу, са још двадесет сељака код Косјерића, зашто су четници убили двадесет болничарки, двадесет девојака младих као цвет, које су волеле свој народ и пошле у борбу противу окупатора, али су на путу од Београда до партизанских одреда пале у руке четницима и, најзад, зашто је дошло до тога да Дража

Михаиловић пошаље са Равне Горе Немцима у Ваљево 360 заробљених партизана, које су Немци стрелили.

О сарадњи Драже Михаиловића са окупатором у 1941 години рекао је неколико речи и оптужени Тодор Перовић излажући то на овај начин: „Пре него што сам ушао у четнике, од првих дана формирања, четнички покрет је сарађивао са Италијанима преко Илије Трифуновића-Бирчанина“.

Већ тада, већ 1941 ми видимо сарадњу Драже Михаиловића са фашистичким окупаторима у борби против народноослободилачког покрета. Али у то време та сарадња је била врло вешто прикривана тако да се тек сада после четири године открива.

Сада је постало разумљиво држање четника у Србији 1941, који су под валом народног устанка, под притиском општег расположења народа, који је хтео да се бори противу окупатора, морали да кажу и ми ћемо се борити противу окупатора, и морали да створе некакав споразум са претставницима партизана о заједничкој борби противу окупатора. Сада је постало јасно држање четника на фронту код Краљева, на фронту код Ваљева, на фронту према Крагујевцу, држање пуно издаја, пуно провокација, испуњено бекствима са положаја, и убиствима из заседе партизанских руководиоца. Сарадња започета 1941 наставила се 1942 године. Али већ тада та сарадња није била више прикривена. Сарадња је била отворена. Под притиском немачке казнене експедиције, помогнуте од четничких снага, уз учешће Недићевих одреда, главнина партизанских снага била је принуђена да се повуче за Сандак. Сви четнички команданти, осим неколицине, силазе у градове и стављају се под команду Милана Недића. Тако је поступио капетан Стојановић, Милан Калабић, Нешко Недић, Поповић и други. Они су тиме постали такозвани легални четници. Они су већ тада постали саставни део оружане силе у Србији. А Дража? По причању оптуженог Аце Аксентијевића, у које нема разлога да се сумња, Дража пролази кроз Горњи Милановац, у коме су били Немци, задржава се неко време код вароши, затим путује у Црну Гору за партизанским снагама са задатком, који је највероватније добио од Немаца, да иде за партизанским снагама и да организује народне масе за борбу противу партизана, служећи се ауторитетом националног борца за слободу. Полазећи за Црну

Гору он издаје својим командантима у Србији наређење да у садејству с немачким јединицама и Недићевим бандама што брже униште партизанске снаге. Милану Калабићу, Недићевом окружном начелнику у Крагујевцу и истовремено једном од својих команданата, Дража издаје наређење у марту месецу 1942 године да тражи премештај за Пожаревац. Марта месеца немачке јединице су потпомогнуте четничким и недићевим бандама успеле да униште партизанске снаге на масиву Сувобор—Маљен Повлен — Медведник. Милан Калабић је био један од команданата у тим операцијама. За то време у Пожаревачком округу успео је да се одржи Пожаревачки партизански одред у снази од око хиљаду људи. Калабић је требало да се премести за Пожаревац, по Дражином наређењу, да би организовао уништење и тог партизанског одреда. И заиста Калабић је премештен у Пожаревац. Одмах по доласку у Пожаревац концентрисао је јаке снаге из целе Србије и, у садејству с Немцима и Недићевим одредима, успео је да уништи и Пожаревачки партизански одред. Случај Калабића само потврђује продужење сарадње Драже Михаиловића у Србији са Немцима и после његовог одласка за Црну Гору. У Црној Гори Дража Михаиловић затиче организоване четничке одреде. Претставник четничких одреда Црне Горе, Херцеговине, Далмације, Лике и Западне Босне, Илија Трифуновић-Бирчанин седео је у Сплиту, где је имао своју јавну канцеларију. Бирчанин је организовао сарадњу четника са Италијанима. Четници примају од Италијана храну, одећу, оружје, лире и наређења за борбу против партизана. О свему томе прича јасно и убедљиво оптужени Тодор Перовић.

Сарадња у 1942 четника са окупаторима није више прикривена. Дража Михаиловић је већ тада отворено сарађивао са окупаторима у борби против народноослободилачког покрета. Али Дража није узео Недићеве нароле. Он остаје при старим паролама: „Са савезницима и за борбу против комунизма“. На тој лажној платформи одржао се за све време народноослободилачке борбе. Маскирајући се таквим паролама, Дража сарађује са окупаторима у борби против народноослободилачког покрета. Та сарадња није била неки привремени тактички маневар, ни вешто ратно лукавство, као што су то оптуженом Мулалићу објашњавали у врховној команди Драже Миха-

иловића, него је то била трајна сарадња са окупаторима, гнусна издаја наших народа. У таквом издајству са Дражом Михаиловићем нашли су се заједно највећи део југословенске емиграције, део вођстава народнодемократских партија, вођстава демократске, радикалне, ЈНС, ЈРЗ, социјалистичке и земљорадничке странке. Заједно са немачим фашистичким окупаторима они су учествовали у борби против народноослободилачког покрета и у безбројним злочинствима која су окупатори и њихове слуге извршили у нашој земљи. Тада већ вођство четничког покрета, заједно са свим војним и политичким функционерима тога покрета, претворило се у обичну агентуру немачког фашизма. То је јасно доказао овај процес.

1943 и 1944 спрега Драже Михаиловића са немачко фашистичким окупаторима постала је чвршћа, продубила се и постала је свакоме јасна, ма да је за све то време било покушаја местимично успешних, претежно неуспешних, да се камуфлира издаја народа паролама демократије, паролама верности савезницима, паролама припреме за устанак противу окупатора. Упоредо са продубљавањем сарадње са окупаторима, са све дубљим падањем у издајство народа, све више долази до израза злочиначки карактер организације Драже Михаиловића, криминални карактер четничких банди. Зверства извршена 1941, убиство Милана Благојевића, убиство оних двадесет болничарки, убиство Милеве Косовац и осталих у Косјерићу, предаја заробљених партизана Немцима у Ваљеву, све је то био само почетак, само наговештај оних ужасних зверстава која су тек имала да дођу и која су дошла, која су четници извршили 1942, 1943, 1944. и 1945 године. Сви наши народи живи су сведоци свих тих зверстава. Оптужени Кесеровић и остали говорили су такође на овоме процесу о тим злочинствима. Та злочинства некад су била тако ужасна да је поштенном човеку морала стати памет при помисли до које је мере утонула у безпримерни криминал организација Драже Михаиловића, у криминал уперен против властитог народа, до које се мере изродили и одвојили од свога народа четнички изроди. Ми смо напетих нерава, са језом, слушали сведоке који су причали о томе како су мучени и убијани њихови синови и кћери. Ми смо овде слушали борце, борце Југословенске армије, који су четири године учествовали у борби против окупатора, како као сведоци

објашњавају на каква су грозна злочинства наилазили идући за траговима четника, како су на путевима којима су пролазили четници наилазили на искасапљене лешеве, испребијане људе и жене, живе спаљене људе, жене и децу у њиховим кућама, на куће попаљене или опљачкане. Све је то нашем народу било познато, а овај процес је то илустровао, илустровао тако страшно да више не треба много речи, не треба много доказа да би се доказао злочиначки карактер организације Драже Михаиловића.

У 1945 години, години уништења фашистичке Немачке спрега Дража—Недић—Љотић—Немци постаје још чвршћа, још очигледнија. Повезани заједничком судбином, доведени сви заједно у очајан положај, налазећи се под очигледном неминовном пропашћу, сви оии, заједно кују паклене планове за борбу против наших народа и наших великих Савезника. Ти планови израђују се и разрађују у канцеларијама Гестапоа у Бечу. Дража Михаиловић, са свим својим војним и политичким функционерима, срозава се у наручје Гестапоа. Из причања оптужених Гашпаревића, Шварца, Терзића и Кесеровића сазнали смо како се у Бечу школују шпијунске, диверзантске и терористичке банде, како се у исто време такве исте банде обучавају при врховној команди Драже Михаиловића, како се обука врши по инструкцијама официра Гестапоа, како се све те банде стављају под команду Драже Михаиловића који их шаље у Србију, на ослобођену територију, у позадину фронта, са задатком да врше терористичке, диверзантске акције, да дижу мостове, да руше возове, да пале камионе, да разарају војне објекте, да нападају органе народне власти, да убијају одборнике сеоских, среских и окружних народних одбора, да отровима безбојним који се могу за свашта употребити, трују високе војне и политичке функционере Југословенске армије и друге државне функционере, да врше пропаганду против народних власти, да организују побуне и метеже на ослобођеној територији и — најзад, да организују шпијунажу у корист Гестапоа и Драже Михаиловића. Ви сте, другови судије, видели да књига дсгеша, нађена код окривљенога Гашпаревића, садржи, с једне стране, депеше које Гашпаревић шаље Дражи Михаиловићу, а с друге стране депеше које Гашпаревић шаље Мандлу у Беч, док друга књига примљених депеша садржи, с једне

стране депеше које Гашпаревић прима од „Чиче“ — Драже Михаиловића, а с друге стране депеше које Гашпаревић прима из Беча од Мандла. Није Гашпаревићева група једина терористичко-диверзантска и шпијунска група која је упућена у Србију од стране Драже Михаиловића и Гестапоа. Кесеровић нам прича да је Дража Михаиловић послао још три групе, од којих је једна била група убијеног терористе Саше Михаиловића. Поред ових група, Дража Михаиловић је послао у Србију још неке групе.

Терористичка, диверзантска и шпијунска дела, на ослобођеној територији, у позадини фронта, иза леђа Југословенске армије и Црвене армије, — то постају главне методе Драже Михаиловића и Гестапоа у борби против народноослободилачког покрета, против наше државе, против Демократске Федеративне Југославије, и не само против наше државе, него и против наших Савезника.

Из депеша које су нађене код оптуженог Момира Петровића, ви видите тачан извештај о кретању бугарских и совјетских трупа, који је Момир Петровић послао Дражи Михаиловићу, преко кога је тај извештај, бесумње стигао и у Беч. Колико ли је пало глава црвеноармејаца и глава братских и бугарских војника због такве депеше Момира Петровића! То само потврђује чињеницу да Дража и Гестапо не раде само против наше државе, него и против наших Савезника.

Користећи Дражу Михаиловића као своју најмању компромитовану агентуру, Гестапо преко њега шаље своје терористичке групе у Србију и обавезује се да по споразуму са Дражом пошаље врховној команди Драже Михаиловића своје инструкторе за обучавање терористичких група, састављених од четника, тзв. „командоса“. Тако Дража Михаиловић и читава његова организација постају уточиште и оне шаке злочинаца и изрода који су заједно са њим отишли у Босну, уточиште недићеваца, љотићеваца и гестаповаца, за које више нема места у Демократској Федеративној Југославији. Од таквих елемената формирају се терористичке банде и пребацују у Србију и у друге федералне јединице да као атентатори, шпијуни, тровачи и диверзанти стварају тешкоће Југословенској армији и Савезничким армијама у последњем обрачуна са немачким фашизмом.

Као што видимо, другови судије, у завршној фази свога развоја организација Драже Михаиловића свела се на обичну банду тровача, атентатора, убица, диверзаната и фашистичких шпијуна и плаћеника.

То доказују, поред осталих доказних средстава изведених на овоме претресу, и искази оптужених Гашпаревића, Шварца, Терзића, Кесеровића, Милошевића „Чеде“, Момира Петровића, „Шаце“ Поповића, Косте Петровића, Јована Грковића, Љубице Поповић, Цане Јовановић и Радомира Перице.

Оптужени Гашпаревић, у својим исказима, врло сликовито приказује ту нову метаморфозу организације Драже Михаиловића.

Та одвратна фашистичка спрега Дража—Недић—Љотић—Гестапо не само да је нашој земљи нанела огромне штете и тешке жртве нашим народима у току трајања народноослободилачког рата, а нарочито у његовој завршној фази, него је та фашистичка спрега радила свим силама да у нашој земљи разноврсним препредењем, вештим провокацијама изазове сукоб између наших великих Савезника, између Енглеске и Америке, с једне стране, и Совјетског Савеза, с друге стране. Видећи пред очима своју готову пропаст, и Дража и Недић, и Љотић и Павелић, и Немци, сви заједно, потпомогнути од фашистичких, профашистичких и реакционарних елемената из иностранства који су се упињали свим силама да спасу фашизам од потпуне пропасти, покушали су свим средствима да провоцирају баш у нашој земљи сукоб између наших великих Савезника Енглеске, Америке и Совјетског Савеза, чији су војници за све време трајања рата против фашистичких освајача на разним фронтовима потоцима лили крв за заједничку ствар, за ослобођење читавога човечанства од фашистичких тирана. Та спрега Недић—Љотић—Дража—Гестапо покушавала је да изазове ратни пожар између Савезника пре него што се завршио рат против немачко фашистичких окупатора, и да свет пре него што је изашао из једног ратног покоља баца у нови ратни покољ. Не знам да ли је уопште потребно да доказујем да је то тачно. Гашпаревић каже: „Ја сам добио директиве да носим енглеско одело, са енглеским ознакама, да имам при себи за сваки случај, да бих се лакше пробијао, и четничку кокарду са ознаком краља Петра II, да у униформи енглеских војника вршим саботаже и орга-

низујем шпијунажу“. Кад га запитате зашто у енглеској униформи, Гашпаревић одговара: „Зато да би се створио заплет, да би се створио сукоб између Савезника, између Велике Британије и Совјетског Савеза“. А Саша Михаиловић, Дражин командант Београда, угледан официр Драже Михаиловића, командант једног његовог командоса који се пребацује у Србију, у својој депеши Дражи Михаиловићу, јавља да су у Београду извршена четири атентата на Американце. „Шаца“ Поповић шаље Дражи радиограмом извештај: „У Београду ради се онако како Руси наређују“. Саша Михаиловић радиограмом извештава Дражу: „У Београду у стопу прате Енглеze и Американце и партизани их се страшно плаше.“ На шта ово излази? Излази на то да у Београду по наређењу Руса прате Енглеze и Американце на свакоме кораку и да по наређењу Руса врше атентате на Американце. Овакви извештаји одлазе Дражи а преко Драже америчким радио-станицама, а такође и Гестапоу. Јасно је да се на тај начин иде на стварање заплета међу Савезницима.

Кесеровић, Мулалић и Аксентијевић причали су на претресу о састанку централног националног комитета у Босни на коме је о политичкој ситуацији говорио генерал Дамјановић, који је од Недића дошао у Дражину врховну команду. Нема разлога да се сумња у њихово излагање. Према њиховом казивању, генерал Дамјановић радио је активно на томе да у најскорије време мора да дође до рата између Велике Британије и Америке, с једне, и Совјетског Савеза, с друге стране. Генерал Дамјановић је тада био у функцији помоћника Драже Михаиловића.

Гашпаревић шаље у Беч Мандлу извештај: „радим добро, сукоб је готов, заплет је готов“.

Очајници виде своју властиту пропаст пред очима и полажу једину наду у то да три највеће демократске земље на свету зарате између себе. У томе гледа спас и Хитлер, и Геринг и Гебелс, и Дража, и Недић и Љотић, и Павелић, и сви квислинзи у Европи. У овоме такође гледа спас и све оно што је за време окупације помагало окупатора у нашој земљи. Међутим, последњи догађаји нам показују колико је чврст савез између Енглеске, Америке и Совјетског Савеза, савез заснован на заједнички проливаној крви и заједничким интересима.

Када смо слушали оптужене како причају о пакленим плановима Гестапоа, Драже Михаиловића, Недића и Љо-

тића које су покушали да спроведу у разним федералним јединицама наше земље и код нас у Србији, мислим да је сваки онај који је то пажљиво слушао морао да дође на мисао да себи постави питање, односно да у свему томе нађе објашњење зашто овде — онде, ту и тамо, у појединим федералним јединицама, од такозваних „командоса“, од терористичких банди, којих још ту и тамо има у малом броју, гину поједини сеоски одборници, гину поједини наши активисти по селима, гину поједини срески и окружни одборници или поједини војници Југословенске армије; зашто ту и тамо изгори по нека фабрика, зашто се дешавају овде-онде извесна злочинства. Ја мислим да је сваки могао наћи објашњење одакле све то потиче ако је пажљиво слушао овај претрес. На овом процесу расветљено је да су сва та злочинства само остварење планова Драже Михаиловића и Гестапоа. Наш народ је тако и схватио и против тога устао и већ до сада дао достојан одговор свим тим терористима, атентаторима, саботерима, диверзантима, убицама и тровачима. И неће проћи много времена па ће и ти последњи остаци остатака терористичких, диверзантских и шпијунских банди Драже Михаиловића и Гестапоа нестати. Будност наших народа, будност наших органа власти, расте из дана у дан и треба да расте и више да би што мање било жртава од тих последњих остатака фашистичких банди у нашој земљи.

Све то, другови судије, све ове констатације засноване су на безброј чињеница које су на овоме претресу изнели оптужени, сведоци, или су садржане у писменим документима. Све то заједно чини једну непобитну, неопориву истину да се Дража Михаиловић, да су се ови његови репови што се по нашој земљи вуку, ови његови остаци остатака, — да су се сви они претворили у банде терориста, атентатора, тровача, шпијуна и диверзаната, и да за сва злочинства која су Дража Михаиловић и његове банде извршили, носе велики део одговорности и сви ови оптужени.

Ако се у светлости ових констатација посматра и оцењује рад ових двадесетпет оптуженика и њихова кривична одговорност, онда постаје очевидно колико су тешка злочинства која су они извршили, колико је тешка њихова кривична одговорност. Нису то људи који су били заведени. Напротив, већина од њих заводио је друге. Нису то били људи који су радили у заблуди, као што су неки

од њих покушали да докажу. Напротив сви су они умишљајно, свесно помагали и сарађивали у четничкој организацији и заједно са Дражом Михаиловићем саучествовали у сарадњи са окупатором. У извршењу многобројних злочинстава која су почињена на основу наређења Драже Михаиловића, они су или непосредни извршиоци злочинства и реализатори сарадње са окупаторима, или потстрекачи и помагачи у извршењу злочина и издаје народа.

Ја сада, другови судије, дајем своју завршну реч. Зато хоћу да се осврнем на сваку групу оптужених и на сваког оптуженог понаособ. Хоћу да се осврнем на чињенице које се њих тичу, хоћу да се осврнем и на њихову одбрану. Они ће, вероватно, своју одбрану изнети кад буду давали своју последњу реч, али су је они већ износили на тај начин што су своје излагање чињеница проткали својом властитом одбраном.

По моме схватању, нема сумње да је јавни претрес и у целини и у појединостима потврдио све оно што је у оптужници речено.

Пре свега, хоћу да кажем неколико речи о такозваном централном националном комитету и о оптуженим члановима централног националног комитета.

Несумњиво је установљено да је већина такозваног централног националног комитета учествовала на конгресу у селу Ба. Ја хоћу да се задржим са неколико речи на томе конгресу. Тај конгрес у селу Ба одржан је око 27 јануара 1944 године, па је зато и добио назив „светосавски“. Да би се схватио његов значај треба погледати шта је претходило томе конгресу. Зато ћу се са неколико речи дотаћи само 1943 године, остављајући по страни 1941 и 1942. У 1943 години имамо Четврту и Пету офанзиву непријатеља, окупатора и његових слугу, а концем 1943 године и Шесту офанзиву. У свим тим офанзивама учествују четници Драже Михаиловића раме уз раме са немачким и италијанским окупаторима. На претресу су о томе говорили оптужени Лукачевић, Кесеровић и Перовић. То су виделе и знале широке народне масе. О томе је било информисано и иностранство, упркос тога што су се из вођства Драже Михаиловића непрекидно лансирале важне вести у иностранство, у савезничку Енглеску и Америку, лажне вести које су приказивале покрет Драже Михаиловића као покрет који се бори против окупатора. Иако је отворено сарађивао са окупатором, Дража Михаи-

ловић је засипао иностранство таквим лажним вестима. Али је истина пробила љуштuru лажи, избила на видело и светска јавност сазнала је истину о Југославији. Сазнала је светска јавност да је Дража Михаиловић издавао наређења за општу мобилизацију у Црној Гори да би притекао у помоћ Италијанима, о чему су нам причали на претресу оптужени Слијепчевић и Перовић. Сазнала је светска јавност да су се четничке банде, раме уз раме са Италијанима и Немцима бориле против Народноослободилачке војске у Четвртој, Петој и Шестој офанзиви, о чему су нам причали Слијепчевић, Перовић и Лукачевић. И светска штампа и стране радио-станице, па и радио Лондон, почели су износити истину о Југославији, износити истину о томе да се у Југославији противу окупатора бори једино Народноослободилачка војска под командом маршала Тита.

Концем новембра 1943 одржава се друго заседање АВНОЈ-а у Јајцу. На томе заседању АВНОЈ доноси историске одлуке, удара темеље Демократској Федеративној Југославији. Светска јавност са великим симпатијама прима те одлуке. Светска јавност видела је да иза тих одлука стоји народноослободилачки покрет Југославије, стоји херојска Народноослободилачка војска са маршалом Титом на челу, која једина у Југославији води тешке борбе против окупатора; стоје угледне и утицајне политичке личности разних политичких оријентација, личности које су пре рата припадале разним политичким партијама и, најзад, стоје сви народи Југославије које је сјединила заједничка жеља, заједничка воља: да се боре противу окупатора за ослобођење своје властите земље у јединственом народноослободилачком фронту. Наши народи поздравили су са највећим одушевљењем историске одлуке другог заседања АВНОЈ-а и видели су у тим одлукама рађање своје и нове државе, Демократске Федеративне Југославије, братске заједнице слободних и равноправних народа. Док су наши народи и светска јавност тако реагирали на одлуке другог заседања АВНОЈ-а, ова господа ту, оптужени чланови централног комитета, и њихови другови који, нажалост, још нису дошли да седну на оптуженичку клупу, дручичу се за реагирали. Њих је ухватила паника. Растрчали су се на све стране. Одмах су почели ковати планове да створе некакву сличну политичку комбинацију, која бм покрет Драже Михаиловића приказала као нешто слич-

но партизанском покрету. Живко Топаловић и Адам Прибићевић сломили су ноге трчећи по Београду. Скупљали су водеће личности бивших политичких партија, које су се онога дана када је окупатор згазио погом на нашу земљу капитулантски завукле у мишје рупе, пошто су видели да се више не може учествовати у политичком животу на тај начин што ће се бусати у прса и хвалити својим патриотизмом и демократизмом, већ треба лити крв у борби за слободу и демократију. Или су се још од самог почетка ставили на страну издајника Драже Михаиловића, као што је то случај са неким бившим вођама бивших политичких партија. Настали су преговори и разговори, конференције и договори. Сви ти капитуланти, сви ти пропали политички вођи, који ни за црно иза нокта нису допринели ослободилачкој борби наших народа, споразумели су се, окупили се и створили такозвани демократски блок или, тачније речено, Југословенско-демократску народну заједницу. Тај политички блок, у сарадњи са Дражом Михаиловићем и његовим равногорцима припремио је светосавски конгрес. Овде, у Београду, створена је резолуција, на претконференцији у селу Ба коригована и редигована, а на конгресу примљена. Ту резолуцију су назвали „историским одлукама“. Те „историске одлуке“ донете су у селу Ба удаљеном осам километара од железничке станице Кадина Лука, одакле су Немци (који су за конгрес знали), само да су хтели, могли без и мало муке разјурити тај њихов конгрес, како то сам Мулалић признаје. Међу „историским одлукама“ налази се и позив Комунистичкој партији Југославије да се подвргне „општој народној дисциплини“ — тојест да одустане од борбе противу окупатора и да ради оно исто што раде четници, што ради равногорски покрет, што раде они политичари који су приступили равногорском покрету — позив Комунистичкој партији да се одрекне борбе противу окупатора, да капитулира пред окупатором, као што су они капитулирали, и да се сроза у издају наших народа, као што су се они срозали. Поред тога, њихова резолуција била је препуна демагошких фраза о демократији, о равноправности народа у Југославији, о федерацији и зачињена признањем монархије. То је била прашина у очи демократском јавном мњењу и — ништа друго. Јер, њихову демократију осетио је наш народ на својој кожи. Њихову демократију репрезентовало је батинање људи на зборовима у присуству народа и без

присуства народа, клање голоруких људи, паљење и пљачкање кућа, и многобројна друга насиља која су четници извршили.

Чињенице које смо сазнали на овоме претресу тврдоглаво, необично тврдоглаво, говоре, другови судије, да су се све те водеће личности бивших политичких партија, међу којима и оптужени чланови централног националног комитета Драже Михаиловића, укључили и приступили четничком покрету само и искључиво у намери да спасу Дражу Михаиловића од краха, од брзе пропасти, од потпуног демаскирања и компромитовања пред лицем наших народа и слободољубиве светске јавности. То је смисао и значај „светосавског“ конгреса; то је смисао и значај приступања делова вођстава бивших политичких странака покрету Драже Михаиловића.

И нико не може оспорити да су ти политичари, а заједно са њима и оптужени чланови централног националног комитета, таквим својим поступком помогли Дражи Михаиловићу у прикривању његове издаје и његових злочина пред светском демократском јавношћу. Било је наивних људи које су они таквим својим поступком довели у заблуду, те су држали страну Дражи Михаиловићу и помагали га, мислећи да се он бори против окупатора. Тако су му омогућили да још извесно време нађе упоришта у иностранству не само код фашистичких, профашистичких и реакционарних елемената, него и код извесних политених људи. Тако су му омогућили да још извесно време заводи извештан део поштених али наивних људи у нашој земљи, који су га помагали активно учествујући у четничком покрету. Читав њихов рад у својству чланова такозваног централног националног комитета убудуће имао је тај смисао и тај значај.

А када су знали за издају четника Драже Михаиловића и за грозна злочинства која су они вршили, па и упркос тим лажима прикривали те тешке злочине, онда су они обични помагачи издајника и злочинаца. Овакав закључак оснива се и на принципима правне теорије која квалификује као помагача и онога који учествује у прикривању злочина после њиховог извршења.

На основу одлука конгреса у Ба јуна месеца 1944 ствара се такозвани централни национални комитет. На дан 28 јуна одржана је прва седница тога комитета. Тај

комитет постаје политичко вођство покрета Драже Михаиловића. Други састанак тога комитета одржан је 23 јула. На томе састанку доноси се одлука којом се осуђује влада Шубашића и којом се комитет ограђује од те владе, задржавајући за себе слободу акције против ње.

Августа месеца почиње велика борба за ослобођење Србије. Јединице Народноослободилачке војске јуре у правцу Београда у сусрет јединицама братске Црвене армије. Наилазе дани ослобођења, приближују се радосни тренуци за читав народ који је жељно ишчекивао слободу. Подиже се општи народни устанак у Србији. Народ, у масама, ступа у Народноослободилачку војску. И док радост и весеље испуњавају груди сваког поштенос човека, њих хвата паника. Њихов кукавни комитет састаје се првих дана месеца септембра да одлучи шта да се ради, како да се спасава кожа, куда да се крене, на којој страни да се тражи спас. И они доносе „мудру“ одлуку: да пошаљу делегацију у сусрет Русима, да поздраве Русе као савезнике и да их обавесте да ће им се и они као народни ослободилачки покрет прикључити — све у циљу да се некако убаце међу Русе, да би на тај начин стекли после четворогодишњег издајничког рада легитимацију бораца за слободу с којом би изишли пред Савезнике и рекли: „И ми имамо права бар на један део власти ако не на целу власт“, или, како то Ђура Ђуровић, каже: „Ако не можемо бити водећи фактори у земљи, да нам се бар призна извесна улога, извештан удео у даљем одређивању судбине земље“. Оптужени ту своју „мудру одлуку“ нарочито ватрено истичу у својој одбрани и хоће да им се то призна као олакшавајућа околност. Ја, пак, другови судије, сматрам да им се то, та добро смишљена подвала при одмеравању казне, узме као отежавајућа околност, као вешт покушај избегавања казне.

Сви оптужени чланови такозваног централног националног комитета изјављују да су ступили у овај комитет с намером да спрече злочине које су вршили четници. Не може се, другови судије, поверовати овим њиховим изјавама, јер ко жели да спречава злочине тај не потстрекава на злочине, тај не позива на борбу против народноослободилачког покрета, као што су то чинили Ђура Ђуровић, Аца Павловић и остали оптужени чланови такозваног централног националног комитета. А да су они потстрекивали на злочине, да су позивали у борбу против народноослободилачког покрета, то смо видели из њихових чланака

који су штампани у листовима, овде на претресу прочитаним. Али узмимо да у томе има и које мрвице истине. Ја верујем да ће се Ада Павловић позвати на своје писмо које је на претресу прочитано да би доказао како је хтео да спречава злочине. Верујем, такође, да ће се Никола Распоповић, Брана Ивковић и други у својој одбрани позвати на то да су протестовали противу злочина. Али ја, такође, верујем да вама, другови судије, није измакла из вида она разлика између цивилних и војних организатора злочина, како се на овоме претресу покушало да прикаже. Ипак, има извесне разлике међу њима. Ја то признајем и ја ћу вам укратко изложити у чему је суштина те разлике. Непосредни организатори и извршиоци злочина су војници који политички не мисле, који не умеју демагошки да обмањују масе, који злочине врше отворено, грубо, неприкривено, без некаквих колико-толико уобичајених форми. Писмо Аде Павловића и његов чланак у „Гласу Београда“ врло јасно говоре да политичари мисле да такви поступци војника не ваљају, шкоде четничком покрету, одвајају четнички покрет од народних маса, изазивају мржњу народа противу четника. По мишљењу политичара због таквог поступања војника народне масе ће отићи на страну партизана, а четници ће остати сами. Да се не би то десило, политичари траже да војници престану са таквим радом, да не убијају тако отворено и грубо, већ да се створе судови, па да се, покривајући се судском формом, секу главе поштених родољуба. На тај начин мисле политичари да ће бацити пепео у очи народу и да ће спречити одвајање народних маса од четника и њихов прелазак на страну партизана, а и да ће тако лакше моћи мобилисати народне масе за борбу против народноослободилачког покрета. Непобитне су чињенице које говоре да су сви њихови протести против злочина учињени у циљу да се отклоне неправилни поступци војника према народним масама да би се масе боље обмањивале и лакше мобилисале за борбу против партизана. Политичари су само хтели да измене форму, али се ни из чега не види да су хтели и суштину изменити. Напротив, јасно се види да суштину нису хтели мењати. То потврђују речи Аде Павловића. Таква је суштина и значај њихових протеста против четничких злочина.

Варање и обмана — то је њихова политика према ино-

странству, то је њихова политика у земљи, то је њихова политика према Савезницима и према нашем народу.

Колико су лицемерне њихове изјаве да су добронамерно протестовали против четничких злочина и да су покушали да утичу на Дражу Михаиловића да се престане са злочинствима, ви ћете, другови судије, најбоље оденити ако у вези са тим њиховим изјавама узмете и прочитате у „Уједињеном српству“ речи Ђуре Ђуровића који позива цео народ у борбу за уништење партизана, за уништење, како он вели, покрета „у који су се слегли сви усташаи, Немци, Бугари, Мађари и други олош“, или ако прочитате у чланку Аце Павловића његове речи у којима каже да се заробљени партизани могу без суда убијати и да се присталице народноослободилачког покрета могу, такође, убијати, али само путем суда.

Ја сам на овоме претресу добио неодољиви утисак и извео закључак да су чланови централног националног комитета и њима слични стварали и створили Кесеровиће, Лукачевиће, Војиновиће и њима сличне. У томе је страховита тежина њихове кривичне одговорности, ма да сам у току претреса стекао и утисак да они тога још нису свесни или се претварају као да то не схватају.

Оптужени чланови централног националног комитета, бранећи се, кажу да нису знали за сарадњу Драже Михаиловић са окупатором. То је колико смешно толико исто и непристојно, јер се усуђује да овде пред микрофоном, који слуша читава земља, тврде тако нешто. Чињенице изнете на овоме претресу јасно говоре да су сви они знали и да су свесно учествовали у тој сарадњи са окупатором. Ако би им се могло и поверовати да никако друкчије нису могли сазнати да су у сарадњи, не може им се поверовати да о томе нису чули преко радио Лондона. За време окупације наши грађани су кришом иза прозора застртим ћилимовима слушали радио. Као и наши грађани, и они су, још више него наши грађани, слушали радио, и то највише радио Лондон, чекајући да преко радија Лондон дођу похвалне речи по Дражу Михаиловића, као што су извесно време долазиле. Друкчије се не може претпоставити. И преко радија Лондон могли су сазнати, и сигурно су сазнали, за сарадњу Драже Михаиловића са окупатором, ако би им се и поверовало да за то на други начин нису сазнали.

Међутим, до тих сазнања дошли су они, и морали су доћи, и на други начин. И ја сам овде пред вама, другови

судије, прочитао депешу Буре Буровића у којој он саветује Дражи Михаиловићу како ће прикривати сарадњу четника са Недићевим формацијама, које су биле саставни део немачке оружане силе. Зар се може поверовати да они, док су доносили резолуцију против владе др Шубашића, нису знали да баш у то време Кесеровић заједно са Немцима, Бугарима, недићевцима и љотићевцима, и не само Кесеровић него заједно са њим и Рачић, и Калабић, и Раковић, воде борбе против партизана у Топлици, пале куће и врше масовна стрељања српских сељака! Ви сте, другови судије, чули на овоме процесу од Аце Аксентијевића да се Дража Михаиловић још 1941 године састао са Немцима. Ви сте чули како Буре Буровић каже да је Дражин капетан Раковић 1942 као четнички командант седео у Чачку заједно са Немцима. Чули сте Мустафу Мулалића како прича да је и он знао за сарадњу четника са окупатором. Требало би да човек буде наиван па да поверује да за ту сарадњу нису знали Ивковић, Попадић, Распоповић и други. Ако бисмо у то поверовали, онда не знам како можемо да објаснимо да оптужени чланови централног националног комитета нису знали оно што знају широке народне масе. Уосталом, чули сте како Слијепчевић каже да су постојале све могућности да и они знају за ту сарадњу са окупатором.

Чули сте оптуженог Буровића како прича о састанку Драже Михаиловића са Немцем Штеркером, о састанку Живка Топаловића и генерала Трифуновића са Миланом Аћимовићем и једним претставником Немаца. Чули сте како прича да је септембра 1944 видео у Шаторњи заједно Немце и четнике. Чули сте, затим, сведока Достанића како прича да је у то доба, у септембру 1944, била обједињена команда над Недићевим, Љотићевим и четничким јединицама и координирана са командом немачких јединица. Чули сте Мулалића и Аксентијевића како причају о састанцима Драже Михаиловића са Немцима у Босни у 1945. Али сви они кажу да су, чим су то сазнали, чим су то видели, решили да напусте Дражу Михаиловића. Међутим, и овај њихов изговор је лажан. Буре Буровић не би напустио Дражу Михаиловића да га нису отсекле партизанске јединице. Не би ни Аксентијевић напустио Дражу Михаиловића да га нису заробиле партизанске јединице. А Аца Павловић и остали не би се, такође, одвојили од Драже Михаиловића, да их обичан кукавичлук није на то присилио.

Према томе, несумњиво је да су сви оии знали за сарадњу Драже Михаиловића, да су се с том сарадњом саглашавали и да су Дражу Михаиловића помагали као обичног слугу окупатора. Ја молим суд да о тој околности нарочито поведе рачуна кад буде одмеравао тежину одговорности оптуженима.

Даље оптужени кажу да су септембра месеца 1944 тражили да се дигне устанак противу окупатора. Нарочито се на то позива Распоповић. Заиста, другови судије, позивање на ту околност да би се себи олакшала ситуација мени не изгледа друкчије но најобичнија дрскост и безобзирност према нашим народима. Четири године сарађивати са окупатором, а онда, када је крах окупатора очегледан, покушати убацивање у фронт наших Савезника, у фронт у коме је Народноослободилачка војска стајала од 1941 до данас, односно од почетка рата, зар то не разоткрива сву подлост њиховог покушаја? Није то била добра намера да се помогне што брже уништење окупатора. Не лежи у томе зец. Тиме су они само хтели да спасу своју кожу. То је поштено рекао Ђура Ђуровић. У томе је суштина њихове иницијативе за дизање устанка. Мало је казати да су они хтели да спасу само своју кожу; хтели су они још и нешто друго. Хтели су они на тај начин, тим лукавим потезом, да лако и брзо дрним велом прекрију све што су починили за време четворогодишњег народноослободилачког рата, да прикрију своја злочинства и да никоме од њих не фали ни длака на глави, да стекну легитимацију бораца за слободу и да се са таквом легитимацијом дочепају бар једног дела власти да би, у даљем развоју, зграбили сву власт у своје шаке. Зато, другови судије, то њихово позивање на предлагање устанка не би могло ни у ком случају да се узме као олакшавајућа околност, него, напротив, само као отежавајућа околност, као нова подвала коју су били спремили нашем народу.

Распоповић и још неки од оптужених позивају се на то да су успоставили везу са неким Томовићем који је, по свему судећи, био неки партизански курир, и одлучили да преко тога Томовића пошаљу делегате у штаб Коче Поповића ради преговора о сарадњи. Распоповић жели да му се то узме као олакшавајућа околност. Заиста, смешно изгледа да Распоповић, стари београдски адвокат, није способан да процени шта је олакшавајућа, а шта отежавајућа околност!

Тражити сарадњу са партизанима, пружати руку партизанима крајем 1944, после четири године крвавих борби против партизана, после четири године издајничке сарадње са окупатором у борби противу партизана, зар то није дрскост, зар то није крајња нескрупулозност? Ако се хтела искрена сарадња са партизанима било је времена за то 1941, па и касније. Међутим, руководиоци четничког покрета никада нису хтели искрену сарадњу са партизанима, а пало им је на ум да траже сарадњу тек онда када су наше јединице и јединице Црвене армије победоносно напредовале ка Београду, када су и сами, својим очима видели како се одвија њихова властита пропаст, пропаст четничког покрета, пропаст окупатора и свих окупаторских слугу.

Случај је хтео да сам био један од оних партизанских претставника 1941 године који је први успоставио везу са Дражом Михаиловићем. Партизански одред који сам претстављао бројао је тада четири до пет стотина људи, а Дража је имао на Равној Гори око себе петнаест људи. Па ипак смо преговарали на равној нози. Више од пет шест пута ишли смо Дражи Михаиловићу да би га привољели да ступи у борбу противу окупатора заједно са партизанима. Али он није хтео борбу противу окупатора. Говорио је да још није време за то, критиковао је нашу борбу, говорећи да она изазива репресалије окупатора, обећавао је да ће ступити у борбу противу окупатора „кад за то дође моменат“. Такав став он је уносио у масе и утицао на један део народа да пасивно посматра борбу партизана противу окупатора. Очигледно је било да је такав став Драже Михаиловића штетан за народноослободилачку борбу. Партизанске снаге тада биле су довољно јаке да се уништи Дража Михаиловић и тако отклони његово штетно дејство на народне масе. Али, партизани нису хтели тада да униште Дражу Михаиловића. Партизани су тада веровали, и надали се, да ће ипак ти официри југословенске војске, који су имали извесног угледа у народу, једног дана ступити активно у борбу противу окупатора заједно са партизанима. Кад није могло доћи до споразума о заједничкој борби противу окупатора ми, претставници партизана, задовољили смо се тиме да се одрже толерантни односи између четника и партизана, да се избегну узајамни напади.

Када смо приступили дизању општег народног устанка, остварујући план Главног штаба Србије, када смо припремили напад на Крупањ и остале вароши у Подрињу,

опет смо се обратили Дражи Михаиловићу и покушали да га придобијемо за заједничку борбу противу окупатора. Убеђујући га да је то потребно, говорили смо му да је опште расположење народа за борбу противу окупатора, да су чак за ту борбу расположени и људи који стоје под његовом командом. Међутим, Дража је остао упоран у своме ставу и прорицао нам неуспех нашега устанка. Кад је септембра 1941 дошао из Београда друг Тито у Штаб ваљевског одреда, сутрадан по своме доласку отишао је на састанак са Дражом Михаиловићем и састао се са њим у селу Струганику, у кући мајора Аце Мишића, не знајући да се у тој истој кући, на томе истоме месту, неколико дана раније Дража састао и склопио споразум са немачким претставником из Београда. Разуме се ни ту Дража није пристао да ступи у борбу противу окупатора иако су тада већ биле извршене успешне крупне операције противу Немаца и очишћен велики део Западне Србије. Када су партизанске јединице у победоносном наступању избиле пред Шабац, Обреновац, Ваљево, Аранђеловац, Крагујевац и Краљево, када је Дража видео да те победе добијају све трајнији карактер, тада више није имао куд, није више могао давати народу изговоре за своје пасивно држање, и на два састанка са маршалом Титом пристао је на споразум о заједничкој борби противу окупатора. Колика је била широкогрудост маршала Тита и партизанских претставника најбоље се види по томе што су партизани, кад су извесни четнички одреди на фронту код Краљева и према Крагујевцу, ступили у борбу противу окупатора, дали Дражи Михаиловићу пет стотина пушака и двадесет пет хиљада метака. У широкогрудости ишло се тада далеко да су партизани прелазили без узвраћања равном мером преко многих мучких напада четника на неке партизанске руководиоце и неке мање партизанске јединице.

Па ипак почетком новембра 1941 четници по наређењу Драже Михаиловића напали су партизане мучки у леђа, отварајући тако фронтове немачким јединицама. На овоме процесу се тек одгонетнуло да је тај мучки напад четника био само спровођење у дело споразума који је Дража Михаиловић склопио са Немцима. Упркос мучког напада партизани су за врло кратко време потпуно разбили четничке јединице. Партизани су тада могли уништити Дражу Михаиловића. Али тада је још постојало веровање код претставника партизана да ће се моћи придобити чет-

ници за сарадњу у борби противу окупатора и већ са потученим четницима, потученим до ногу, са Дражом Михаиловићем доведени у очајан положај, друг Тито склапа споразум о примирју у коме споразуму су четници примили обавезу да ступе одмах у борбу противу окупатора. Када је после кратког времена наишла врло јака немачка казнена експедиција, било је јасно да је напад четника на наше јединице био увод за немачку казнену експедицију, да је Дража Михаиловић с тим нападом остварио задатак добијен од Немаца, присилио партизане да један део снага повуку са фронтва према Немцима, да ослабе концентрацију снага према фронтвима и да се на тај начин омогући брз продор немачке казнене експедиције на ослобођену територију. И, заиста, захваљујући издаји четника немачка казнена експедиција брзо је продрла и главнина партизанских снага морала се повући за Санџак. Чим је кренула немачка казнена експедиција четници су прекршили споразум о примирју и заједничкој борби противу окупатора и почели су са убијањем десетина и стотина партизана, са уништавањем и разоружавањем отцепљених партизанских група, са нападима на болнице итд. итд. Тако се наставила сарадња Драже Михаиловића са окупатором у борби противу народноослободилачког покрета још 1941 и одржала се, учврстила и продубила у 1942, 1943, 1944 и 1945.

Лукачевић је на претресу рекао да је друг Ђилас 1943 упутио врховној команди Драже Михаиловића позив за сарадњу у борби противу окупатора, за прекидање борбе противу партизана. Уколико је то тачно, утолико још теже оптужује Дражу Михаиловића, његову врховну команду и све његове војне и политичке руководиоце, јер су се оглушили о тај последњи позив партизана.

Зар после свега тога не изгледа смешно кад Распоповић и други чланови Дражиног комитета траже сарадњу са партизанима, пружају руку партизанима 1944, руку умрљану крвљу десетине хиљада бораца Народноослободилачке војске и Партизанских одреда Југославије, умрљану крвљу десетина хиљада присталица народноослободилачког покрета које су четници код кућа похватили и на зверски начин поубијали само зато што су било у ком виду помагали народноослободилачки покрет? Зато, другови судије, мислим да небисте правилно поступили ако бисте ту чињеницу да је Распоповић са београд-

ским члановима Дражиног централног националног комитета покушао да успостави везу са Кочом Поповићем, узели као олакшавајуће околности, већ сам убеђен да вам правна наука мора дати за право ако то узмете као отежавајућу околност, као још један покушај подвале нашим народима.

А сада ћу се са неколико речи осврнути на сваког члана такозваног централног националног комитета.

Први на листи је оптужени Ђура Ђуровић. Ја сам после овога претреса стекао још чвршће убеђење да је кривична одговорност Ђуре Ђуровића врло тешка. Више сам убеђен у то сада него када сам подигао оптужницу. Ми, из свих ових чињеница, које су на претресу расветљене, видимо да је Ђура Ђуровић био лично врло блиска Дражи Михаиловићу, нека врста политичког саветодавца. Видели смо како Ђуровић пише политичке прогласе које Дража Михаиловић само потписује. Видели смо како Ђуровић у име Драже пише одговор Драже Михаиловића на изјаву Ричарда Лоа. Видели смо из Ђуровићевих депеша како он саветује Дражи Михаиловићу како да се одвија сарадња четника са квислиншким јединицама Недића и Љотића, како да се развија сарадња са окупатором, како да та сарадња буде вешто прикривена. То је оно што смо могли да утврдимо на претресу и о чему ја могу да говорим. Мени се чини, другови судије, да је Ђуровић једна од најлукавијих политичких глава из околине Драже Михаиловића, која је Дражи помогла, огромно помогла у обмањивању светске јавности, у обмањивању енглеске и америчке јавности о истинском стању у Југославији и да обмањујући иностранство, створи упориште и подршку Дражи Михаиловићу код извесних елемената у иностранству. Из Ђуровићевих чланака, који су на претресу прочитани, видимо како он потстрекава на борбу за уништење народноослободилачког покрета. Тако потстрекивање је потстрекивање на злочинства која су вршили Лукачевићи, Кесеровићи и други, па је према томе и сам Ђуровић сачесник у свим тим злочинствима. Године 1943 Дража Ђуровићу поверава радио-везу са иностранством. Убрзо затим, Ђуровић постаје секретар централног националног комитета, постаје заиста једна од водећих личности у томе комитету, једна од најповерљивијих личности Драже Михаиловића. То је оно што смо ми и могли да констатујемо на основу чињеница изнетих на претресу. А када би Ђуро-

вић хтео да изнесе и поштено све оно што зна, ви бисте, другови судије, тек онда видели колико су тачне ове констатације. Али и из онога што је Ђуровић морао признати пред вама, верујем да сте извукли исте закључке.

Други оптужени је Аца Аксентијевић. Тај стари препредени политичар, нашавши се у равнорском покрету, управо се нашао онде где му је место. И он је био личност врло блиска Дражи Михаиловићу и учествовао је у доношењу важнијих одлука врховне команде Драже Михаиловића. Све чињенице говоре у томе смислу. Аксентијевић је наступио пред суд далеко искреније него Ђуровић и са много већом отвореношћу износио и разоткривао важне чињенице. Он је покушао да објасни пред судом своју улогу тако да излази према његовом причању као да су њега држали у врховној команди просто речено ради његове седе браде. Аксентијевић није глуп човек, нити је излапео, иако је у дубокој старости. Он има врло свежу и здраву памет, па је својим учешћем у руковођењу четничком организацијом дао велики допринос и сноси тешку одговорност за сва злочина дела које је та организација извршила. Ми смо видели како Аксентијевић пише Дражи Михаиловићу: кад Трифуновић и Топаловић воде преговоре са Немцима, нека бар не преговарају као слуге, већ на равној нози. Видите, другови судије, како се од њега тражило мишљење по таквом крупном питању као што је сарадња са окупатором. Сматрам да је све што је у оптужници речено о Аксентијевићу на претресу потврђено, чињеницама поткрепљено. Из свега тога произилази тешка кривична одговорност оптуженога Аксентијевића. Хоћу само са неколико речи да се вратим на Ђуровића. Ђуровић покушава пред судом да себе претстави као личност споредног значаја која није улазила у круг људи најближих Дражи Михаиловићу. Он хоће да своју улогу сведе на улогу другостепеног значаја. Међутим, ви сте видели из излагања оптужених како је Ђуровић долазио на седнице комитета са написаним резолуцијама које су прихваћане. Ви сте видели да је био Ђуровић човек чији су се ставови и мишљења примали као ставови и мишљења самог Драже Михаиловића. Према томе, сматрам да суд не би требало да уважи настојања Ђуровића да себе прикаже као личност од споредног значаја.

Трећи оптужени је Мустафа Мулалић. Мустафа Мулалић је служио Дражи Михаиловићу као маска за при-

кривање ужасних покоља које су четници извршили над муслиманским живљем, као маска за прикривање безбројних јама у које су бацане муслиманске жене, деца и старци, као маска за прикривање тих ужасних злочина пред светском демократском јавношћу и пред нашим народима. Захваљујући томе што је Мулалић био код њега, Дража је могао имати дрскости да пред светом каже: Није истина да моји четници кољу муслимане. Ево, у моме покрету налази се претставник муслимана. Иначе, Мулалић је бедан политички бескичмењак који је клањао пред ауторитетом Драже Михаиловића, знајући да Дражу Михаиловића помаже југословенска емиграција из Лондона и издајничка вођства, односно делови вођстава бивших политичких партија. Мулалић прича доста искрено о свему, осим о ономе што би њега могло теретити. Он отворено разглагољавља издају Драже Михаиловића, али себе приказује као човека који је био заведен. Међутим, доказни материјал јасно говори о његовој кривици, о његовој тешкој кривичној одговорности. Ви сте видели како Мулалић речима наученим од Гебелса позива муслимане да се окупе у покрет Драже Михаиловића за борбу противу партизана. Ви сте видели како је тај човек, изгубивши осећај стида и срама, обраћао се муслиманима с позивима да забораве десетине хиљада покланих њихових жена и деце, покланих четничком руком, — муслиманима који би били сви до последњег поклани да их није заштитила Народноослободилачка војска исто онако као што је заштитила Србију од усташких покоља. Мулалића не терете само два три летка написана његовом руком и упућена муслиманима. На претресу је, осим тога, доказано да је он улагао велике напоре да привуче муслимане Дражи Михаиловићу и да их придобије за борбу противу народноослободилачког покрета, да је организовао конференције бегова у Источној Босни на коју је водио Дражу, да је активно учествовао у пропаганди међу муслиманима потстрекавајући их да врше злочине над присталицама народноослободилачког покрета. Тај бескичмењак, наоко муслиманин, подложен свакоме утицају лако се саживео са четничком средином. Верујем да ће суд правилно оценити тежину кривичне одговорности оптуженог Мулалића.

Четврти оптужени је Аца Павловић. На претресу није било неискренијег држања, него што је било држање Аце Павловића. Аца Павловић, члан главног одбора Со-

цијалистичке странке, приступа равногорском покрету који је уперен против свега што је демократско, а у највећој мери противу радничке класе, на коју социјалисти претендују да је претстављају, приступа том издајничком покрету са жаром и одушевљењем, баца се са свом искреношћу на посао и све своје способности ставља у службу немачког слуге Драже Михаиловића. На процесу смо видели како се непобитно установило да је Аца Павловић знао за четничке злочине и везе са Немцима, па је ипак пришао четницима и показао велику активност, нарочито у четничкој пропаганди. Извесно време Павловић је био уредник четничког листа „Глас Београда“, који је излазио у Београду под покровитељством, ако не под покровитељством, онда несумњиво уз толеранцију специјалне полиције и Гестапоа. У чланцима штампаним у томе листу који су прочитани на претресу ви сте, другови судије, видели како Павловић отворено, неувиђено, потстрекава на убиства, на масовна убиства. Његов чланак „Равногорски одбори“ приказује вам како је тај углађени београдски адвокат, адвокат високога угледа код богатих београдских кругова, човек који је могао вршити извесан утицај на извесне кругове, како је тај човек злочиначки потстрекавао на убиства. Међутим, то није никакво чудо и неће изазвати никакво чуђење само ако се има у виду то да је Павловић један од једномишљеника фашистичког агента Живка Топаловића, који је био један од најтежих злочинаца у четничком издајничком брлогу. Из доказног материјала ви сте видели да Аца Павловић није пришао четничком покрету тек 28 јуна 1944 године, као што он то покушава да докаже, него још 1943, када се састаје и конферише са Драгишом Васићем и Стеваном Мољевићем. Према томе, Павловић је стари равногорац који у централном националном комитету није био само претставник Социјалистичке партије него и један од најактивнијих чланова равногорског покрета. Верујем да ће суд ту околност имати у виду кад буде одмеравао тежину криминалне одговорности Аце Павловића.

Пети оптужени је Божидар Попадић. Попадић каже да је у централном националном комитету био претставник задругарства. Попадић покушава да себе пред судом прикаже као човека који је у централном комитету Драже Михаиловића био обичан присутни грађанин. Међутим, на

претресу се показало да је он учествовао у раду комитета, па према томе као члан тога комитета, заједно са осталим његовим члановима, сноси пуну одговорност за њихов издајнички рад. Међутим, активност Попадића као четничког функционера протеже се и после ослобођења Београда. Рат још траје. Још се поточима лије крв на фронтима, а Попадић, уместо да поступи као што су то урадили остали поштени родољуби који су све своје силе ставили у службу ослободилачког рата да би се што пре земља очистила од окупатора, уместо да тако поступи, он наговара једног чиновника у Команди града Београда да краде поверљива акта и да му их предаје да би их употребио у противнародне сврхе. Његов рад је уперен против нашег народа и наше младе државе која се налазила у почетној фази стварања. Његов рад је био усмерен на разарање позадине наше Армије. Попадић је пред судом био неискрен. Да је Попадић пред судом искрено казао све што је знао и што је радио, тек тада би се могао у пуној светлости оценили издајнички рад Божицара Попадића. Али и оне чињенице које је Попадић морао пред судом признати довољно јасно говоре колико је тешка његова кривична одговорност.

Шести оптужени је Поповић „Шаца“. Мало пре сам за Аду Павловића рекао да је од свих оптужених био најнеискренији пред судом. Ја мислим да сам ту учинио једну малу погрешку, јер сам уверен да је по неискрености Шаца Поповић испред Аде Павловића. Ви сте видели, другови судије, колико се морало са тим углађеним господином натезати да призна да је шпијунски извештај који је прочитан пред судом, његов извештај који је послао Дражи Михаиловићу у време када су беснеле борбе на фронтима. Из садржине извештаја видели сте како су обавештења која је Шаца слао Дражи Михаиловићу могла корисно да послуже непријатељу за борбу противу наше Армије. Тај углађени господин није се устручавао да се бави најобичнијим шпијунским послом у корист непријатеља у позадини наше Армије. Тај његов рад у суштини је само наставак његове издајничке активности у својству члана такозваног централног националног комитета. Кривична одговорност Шаце Поповића је врло тешка, а отежава је још и његов подао карактер који се овде тако јасно огледа. Ја верујем да суд неће испустити из вида и тај подли карактер Шаце Поповића и да

ће правилно оценили сву тежину његове кривичне одговорности, имајући у виду да су шпијунски извештаји Шапе Поповића преко Драже Михаиловића стизали у Беч Гестапоу.

Седми оптужени је Брана Ивковић. Ивковић се највише трудио да докаже да никада није био противу народноослободилачког покрета. Докази који су на претресу изведени и утврђене чињенице које се на њега односе говоре супротно. Те чињенице говоре да је он свесрдно и са великом загрејаношћу учествовао у раду централног националног комитета као претставник вођства Демократске странке. И Ивковић је пред судом био неискрен. Признао је само оне чињенице које је морао признати под притиском доказа. Бранећи себе Ивковић се позива на то да је спасао од смрти више присталица народноослободилачког покрета. Ја нисам склон да верујем да је то истина, али ако допустимо да је то истина, ипак стоји факат да је он извршио кривична дела издаје народа која повлаче тешку кривичну одговорност.

Осми оптужени је Љубиша Трифуновић. Ви сте видели да је Трифуновић један од оних људи који је пошао у централни национални комитет са рачуницом да ће се ако се победи на неки начин дочепати каквог високог положаја; дакле, један од оних политичких бескичмењака који имају велику похлепу за влашћу. Али без обзира на то, овде је утврђено да је он као претставник вођства бивше Југословенске националне странке узео учешћа у раду комитета, узео учешћа у изграђивању политичких ставова према којима се управљала организација Драже Михаиловића. То се види из његовог властитог признања, а и из других доказних средстава.

Десети оптужени је Никола Распоповић. Тај стари београдски адвокат прича, како је, приступајући четничком покрету, знао какав је тај покрет, али да је, не мислећи на себе већ на народ, хтео да тај покрет из основа преобрази, да од слугу окупатора направи борце за слободу. То је суштина свега онога што је Распоповић рекао. Међутим, несумњиво је доказано да је он својим учешћем у покрету Драже Михаиловића само помогао овом издајнику у обмањивању наше и светске јавности, у прикривању правога карактера четничког покрета у приказивању тог издајничког покрета као да је истински народни покрет.

Сада прелазимо на другу групу, групу команданата,

на групу злочинаца. Молим, другове судије, да из овога што рекох не схвате да ја не сматрам за злочинство рад оптужених чланова централног националног комитета. Овде под речју злочинства ја мислим на злочинства у ужем смислу, на убиства, паљевине, злостављања, итд.

Први оптужени из ове групе је Лукачевић. Све што је о Лукачевићу у оптужници речено на претресу је само потврђено и поткрепљено. Непобитно је доказано да је Лукачевић ишао раме уз раме за окупаторским јединицама у борбе против партизана. Сам Лукачевић притешњен чињеницама у моменту узбуђења узвикнуо је: „Да, ја сам сарађивао са Немцима и Италијанима, али ми нађите четничког команданта који није сарађивао са окупаторима!“ Лукачевић спада у ред оних Дражиних команданата који је са највећом упорношћу водио борбе противу јединица Народноослободилачке војске. Лукачевић је био један од најомиљенијих Дражиних команданата, један од оних који су безобзирно вршили многобројне страшне злочине. Сведоци који су дали исказе на претресу говорили су Лукачевићу у очи о ужасним злочинствима која је он извршио. Сведоци су причали са толико детаља, са толико чињеница, њихово причање је испуњено тако страшним оптужбама, да не може бити паметна човека који исказима тих сведока не би поверовао, упркос циничном одрицању оптуженога Лукачевића. Спаљена муслиманска села, „рогље“ и батинања по Црној Гори, поклани и пострелани људи, изгинули борци Народноослободилачке војске у борбама противу Лукачевића, када су му с леве стране стајали Италијани а с десне Немци, — то све лежи на души овог тешког злочинца. Лукачевић је несумњиво један од таквих злочинаца који би, кад би се сви злочинци из покрета Драже Михаиловића повезали, по тежини својих злочина стао негде на чело читавог тога реда злочинаца. За сва та злочинства Лукачевић је добијао похвале од Драже Михаиловића и одликовања од краља Петра II. Мислим да нема потребе да набрајам све злочине Лукачевићеве који су се тако јасно разоткрили на овоме претресу; нема потребе да говорим о томе како је Лукачевић подло и подмукло спровео немачке јединице у Пријепоље 1943 и изненадио партизанае тако да је у тој борби погинуло пет стотина партизана; нема потребе да говорим о томе како је Лукачевић под руку са немачким командантом шетао кроз пљеваљски затвор у коме су лежали рањени и затво-

рени партизани, и како је, пролазећи поред партизана, немилосрдно тукао докулама у ребра рањене борце, итд. итд. Лукачевић се показао као један од најбољих Дражиних команданата и Дража га је увек слао тамо где су вршена најтежа насиља над народом од четничких банди. Али, ето, тог и таквог Лукачевића, немачког и италијанског слугу, убицу многих поштених родољуба, Дража Михаиловић шаље као свог претставника у иностранство да присуствује венчању краља Петра II и да обави друге важне послове. Лукачевић у иностранству држи конференције са новинарима којима прича о томе како партизани деру људе, како секу нос и уши, а женама дојке, како сиљују жене и девојке, како убијају Србе, како се у партизанима налазе сви други само не Срби, и то штампа преноси, то преносе иностране агенције, те гнусне лажи доносе разни енглески и амерички листови. Тим прљавим и одвратним лажима инострана штампа, делом злонамерно а делом из заблуде, обмањује светску јавност. Иностраним новинарима Лукачевић прича како је Дража Михаиловић борац противу окупатора, и то доноси светска штампа, те на тај начин приказујући слугу окупатора као борца противу окупатора такође обмањује светску јавност. И ако је неко у иностранству био у заблуди о томе шта се у Југославији догађа, кривци су за то Лукачевић, Ђуровић и њима слични. И ако је неко у иностранству поштено и добронамерно пружао подршку Дражи Михаиловићу кривци су за то Лукачевић, Ђуровић заједно са њиховим Дражом и њима сличним, јер су лагали иностранство, јер су лажима могли завести поштене људе у иностранству.

О Лукачевићу би се, другови судије, могло још много говорити, али пошто је претрес расветлио сва његова злочинства, ја се ограничавам на оволико колико сам до сада о њему рекао.

О оптуженом Слијепчевићу хоћу да кажем само неколико речи. Слијепчевић је послан од емигрантске владе Дражи Михаиловићу са поруком да не треба водити борбу противу окупатора него припремати снаге и чекати. Слијепчевићева кривица је мања него оних који су га послали и казали да се не треба борити противу окупатора. Али несумњиво је, а то је и сам Слијепчевић изјавио на питање претседника суда, да је он знао да му је дужност да се бори противу окупатора, па је ипак од 1942

године па све до дана заробљавања провео у врховној команди Драже Михаиловића на важним дужностима знајући да Дража Михаиловић сарађује са окупаторима. Није се могло утврдити да је он непосредно вршио злочинства, убиства итд., али је несумњиво утврђено да је он свесно помагао Дражи Михаиловићу у његовој сарадњи са окупатором. На претресу је, захваљујући његовом прилично искреном држању, његова улога у врховној команди Драже Михаиловића добро расветљена, па верујем да ће суд сасвим правилно одмерити његову кривичну одговорност.

Трећи оптужени из ове групе команданата је Кесеровић. Кад треба да кажем последњу реч оптужбе противу Драгутина Кесеровића, ја се, другови судије, још налазим под утисцима изјава онога оца који је јуче као сведок овде кроз сузе пред судом и пред читавим нашим народом причао како је Кесеровић заклао његовога сина само зато што је поштени младић био на страни народноослободилачког покрета. Кесеровић се као официр југословенске војске одмах после окупације ставио под команду Косте Пећанца, затим под команду Драже Михаиловића и, заједно са Дражом Михаиловићем иде истим путем — путем издаје свога народа, путем верне службе окупатору, путем засејаним лешевима, закланих људи и жена, засејаним страховитим злочинствима, иде тим путем све до пропасти његове дружине и његове сопствене пропасти. Ја мислим када би се такмичили четнички команданти ко је више злочинства извршио, вероватно да би Кесеровић био први, или бармеђу првима. Емигрантска влада и краљ Петар II по броју и тежини злочина које је Кесеровић извршио требало је да му даду више Карађорђевих звезди са мачевима. Нема потребе да ја сада понављам све оно што је на претресу сам Кесеровић износио. Он вам је причао, другови судије, између осталог и како је у лето 1944 заједно са Немцима, Бугарима, недићевцима и Љотићевцима вршио офанзиву у Топлици и Јабланици противу јединица Народноослободилачке војске. О неким својим злочинима, убиствима поштених родољуба Кесеровић је сам причао. А да смо позвали народ крушевачке околине, Топлице и Јабланице, хиљаде сведока би разоткриле хиљаде злочина које је Кесеровић извршио. Следујући слепо наређењима Драже Михаиловића, и сам спреман и готов на криминал, на злочине, Кесеровић је, сарађујући са окупатором противу Народноослободилачке војске, извршио велики број тако страшних злочина да поштенom човеку пред тим злочини-

ма од ужаса стаје памет. Кривична одговорност Кесеровића доказана је на тако убедљив начин да нема потребе да ја овде више и једне речи о томе проговорим.

Четврти оптужени из ове групе команданата је Војин Војиновић. Злочинства која је Војиновић извршио сматрам да су на претресу непобитно доказана. Његов безобразан став пред судом није могао оповргнути чињенице. Његова властита писма и искази сведока говоре са каквим је личним уживањем тај господин београдски адвокат, факултетски образован интелектуалац, угледан члан Демократске странке, писао смртне пресуде над поштеним родољубима, осуђивао их на смрт и вршио друга разна злочинства. Има ли чега страшнијег од онога злочина који је Војиновић извршио тада је гнусном провокацијом намамио девет младића и девојака из Београда, који су мислили да иду у партизане, и натерао младиће од осамнаест година да стрељају своје властите другове?! Војиновић се брани да он то није учинио, већ да су то други учинили. Он сваљује кривицу за то на команданта бригаде. Разуме се сада ће сваки од тих злочинаца казати: Нисам ја то чинио. То је радио Васиљевић, или Топаловић, или који други“. Међутим, и искази сведока и властита писма Војиновића говоре непобитно да је Војиновић учествовао и у доношењу и у издавању наређења за спровођење те ужасне одлуке. Тај исти Војиновић одлазио је у Ваљево и од крајскоманданта примао муницију за четнике. Ми овде, другови судије, имамо посла са човеком који је огрезао у криминал и издају. Ја верујем да ће суд правилно проценити сву тежину кривичне одговорности оптуженога Војиновића.

Посебно поглавље на овоме процесу претставља оптужени Тодор Перовић. Не желим да оспорим да је Перовић искрено и немилосрдно раскринкао, растргао маску са лица четника и овде пред микрофоном, пред лицем свих наших народа и читавога света, показао да су четници од самог почетка народноослободилачке борбе били најобичнији слуге окупатора. Али када је реч о његовој кривичној одговорности, Перовић се прави као да не схвата ситуацију и жели да прикаже себе као човека који није крив. Бити политички претставник четнички код Немаца, одржавати непрекидно везе између Италијана и четника, одлазити у Београд као четнички делегат Немцима и Недићу,

одржавати састанке и разговоре са немачким, италијанским официрима и генералима у циљу договора о заједничкој борби противу народноослободилачког покрета, па после свега тога тврдити, као што то тврди Перовић, да није крив, претстављати себе као човека без мозга, човека аутомата који све што ради, ради само као најобичније техничке послове, то је од стране Перовића, коме се не може оспорити прилично висока интелигенција, у најмању руку наивно лукавство, да не кажем дрскост. Све што је у оптужници речено о Перовићу, све је то на претресу само потврђено и поткрепљено.

Прелазим на групу диверзаната, терориста и шпијуна

Први у тој групи је оптужени Гашпаревић. У Гашпаревићу ми овде имамо персонификацију спреге Драже Михаиловића и Гестапоа, или, ако хоћете да проширим, спреге Драже, Љотића, Недића и Гестапоа. Иследник и официр Љотићевих добровољачких одреда, затим вођ диверзантско-терористичке и шпијунске групе која се школовала код Гестапоа и послата Дражи Михаиловићу, затим командант Драже Михаиловића и, истовремено, шеф шпијунске мреже Гестапоа за Србију, — ето, то је укратко Гашпаревић. Књиге депеша нађене код Гашпаревића, где има депеша које је Гашпаревић слао Дражи и Гестапоу и депеша које је примио од Драже и Гестапоа, тако симболично приказују спрегу Драже Михаиловића и Гестапоа. Гашпаревић се позива, у својој одбрани, на то да је учинио извесним људима неке услуге и штитио их од окупатора. Из искуства које сам стекао у току народноослободилачке борбе уверио сам се да се врло ретко нађе злочинац који у своме животу није никоме учинио никакву услугу. Ја не знам какве би требале да буду услуге Гашпаревића па да наведу суд да изрекне благу казну за Гашпаревића. Његова кривична одговорност је тако тешка да ја мислим да ће правда бити задовољена једино ако га суд најстроже казни.

Други по реду из ове групе диверзаната и шпијуна јесте Антон Шварц. Овде пред нама стоји гестаповац од главе до пете, стоји злочинац из експозитуре Гестапа из Лесковца који је учествовао у шпијунирању, хапшењу, мучењу, стрељању и прогањању поштених родољуба и грађана Лесковца. Као официр Гестапоа у Лесковцу, Шварц успоставља и одржава везе између Гестапоа и четника још 1943 године. Као официр Гестапоа Шварц иде

заједно за Гашпаревићем у његовој диверзантско-шпијунској групи. Шварц носи поруке Драже Михаиловића Гестапоу у Беч и ради на организовању снабдевања оружјем Драже Михаиловића од стране Гестапоа, на стварању радиофонске станице „Слободна Србија“ на немачкој територији под руководством Гестапоа, која даје четничке вести за иностранство. Мислим да о Шварцу немам потребе дуго да говорим. На претресу је разоткривена злочиначка делатност оптуженог Шварца.

Трећи из ове групе је Младен Терзић. Терзић је ступио у четнике још 1943 и стално остао на важним дужностима у четничкој организацији. Као подофицир бивше југословенске војске била му је дужност да се бори за слободу своје земље. Међутим, он је као четник сарађивао са окупатором, радећи као стручни радиотелеграфиста на радио-станицама врховне команде Драже Михаиловића. А када је Гашпаревић са својом диверзантском шпијунском групом стигао из Беча у врховну команду Драже Михаиловића, тада је Терзић по наредби Драже Михаиловића са извесним бројем четника ушао у састав те групе и кренуо за Србију са задатком да на ослобођеној Србији организује и руководи шпијунском радио-мрежом у корист Драже Михаиловића. Према томе, Терзић је пао у руке народних власти као члан атентаторске, терористичке, диверзантске и шпијунске групе. Одбрана Терзића да је пристао да ступи у Гашпаревићеву групу да би лакше дезертирао, није вероватна, јер да је хтео да пређе на страну Југословенске армије, могао је то учинити много раније, као што су то многи заведени четници учинили.

Прелазим на београдску групу, на групу која је после ослобођења а за време док је још рат трајао, организовала и бавила се шпијунажом и припремама за терористичке акције.

Први из ове групе је Радомир Милошевић звани „Чеда“. Кад је приступио четничком покрету као официр бивше југословенске војске добио је одмах командантски положај. Тај положај конвенира и он одлази са Дражом у Босну. Када је Дража Михаиловић почео пребацити терористичке групе у Србију у једној од тих група којом је руководио Сапа Михаиловић пребацио се и Радомир Милошевић. Од Драже Михаиловића добио је задатак да као командант авалске зоне организује терористичке групе за

вршење атентата и саботаже, и да створи шпијунску мрежу преко које би прикупљао информације и слао их Дражи Михаиловићу. Пошто га па селу наш поштени родољубиви сељачки народ није хтео трпети, није хтео чувати, побегао је у Београд да би сачувао главу. У Београду одржава везе са терористима Сашом Михаиловићем и Валентином Вертићем. Кад је Саша Михаиловић убијен, он преузима дужност четничког команданта Београда, руководиоца четничко-терористичке и шпијунске организације у Београду. Све је то изнето у оптужници, а претрес је то само потврдио.

Други оптужени из ове групе је Момир Петровић. Он плаче пред судом, оставља изглед човека који се горко каје, говори да увиђа да је издао радничку класу. Међутим, мени се чини да је његово кајање намештено, јер је врло наметљиво. Мислим да се нећу преварити ако тврдим да он изиграва пред судом покајника само зато што је свестан тежине кривичних дела која је извршио. Као војник југословенске армије он је изградио радиостаницу, успоставио везу са врховном командом Драже Михаиловића, па је преко те радиостанице слао радиограме Дражи Михаиловићу из ослобођеног Београда којима га је обавештавао о војно-политичкој ситуацији. Преко те исте станице он шаље депеше Саше Михаиловић, Валентина Вертића, Косте Петровића, Цане Јовановић и других, са којима се повезао, ставивши се добровољно на расположење руководиоцима четничко-терористичке и шпијунске организације. Зато ја, другови судије, не могу да верујем да је његово кајање искрено. Ја верујем да то ни суду није измакло из вида, па сматрам да ће га суд казнити строгом и праведном казном.

Трећи оптужени из ове групе је Коста Петровић. Када, другови судије, погледате Косту Петровића, могли бисте помислити да је тај човек мирнији од јагњета. Када, пак, слушате остале оптужене и њега самог, онда видите колико је то опасан и закleti непријатељ нашега народа. Када је ослобођен Београд, када се на све стране код стотина хиљада поштених Београђана после четири године таме и мрака, мука и патњи, уселила радост и весеље у куће, тај издајник ковао је планове о томе како ће нашкочити Југословенској армији, како ће нашкочити нашим народима, како ће стварати сметње изградњи наше нове — младе државе, наше Демократске Федеративне Југо-

славије. Њега видимо како јури тамо-амо упркос његових старијих година и како се повезује са вођама терориста и илегалном радио-станицом и шаље извештаје Дражи Михаиловићу. Видимо га како набавља материјал за прављење нових илегалних радио-станица, да би преко тих станица обезбедио непрекидну везу са Дражом Михаиловићем, који се био предао потпуно у наручје Гестапоа и посветио атентатима, тровању, саботажи и другим терористичким диверзантским акцијама. Ето, такав се оцртао прави лик на изглед мирног и кротног господина Косте Петровића. Његова кривична дела су тешка, па је тешка и његова кривична одговорност.

Четврта по реду из ове групе је Цана Јовановић. Она оставља утисак као да није потпуно здраве памети. Она ништа не зна, она ништа није радила, она се не осећа кривом. Међутим, њена памет је сасвим здрава. Упркос чињеницама које су врло тврдоглаве, она покушава да пориче да је имала ма какву улогу у вези са Момиром Петровићем и терористичко-шпијунско-четничком организацијом у Београду. Међутим, још пре ослобођења Београда она заједно са инжењером Петром Милићевићем, једним од високих функционера Драже Михаиловића, организује у Београду прибављање разних ствари, хране, опреме и слично, те из Београда шаље четничким бандама. Кад Момир Петровић пита радиограмом врховну команду на кога у Београду да се обрати, врховна команда Драже Михаиловића му одговара да се обрати и успостави везу са Цаном Јовановић као сигурним и поузданим четничким активистом. И када Момир Петровић са њом успоставља везу, Цана шаље извештаје врховној команди, служи као курир између Момира Петровића и Косте Петровића, ствара једну шпијунску групу која је повезана са једним иностранцем и тој групици доноси директиве из врховне команде, припрема групицу омладинаца да их пошаље у шуму у четничке банде, одржава везе са вођом терористичко-шпијунске организације Сашом Михаиловићем, јури на све стране и свршава многе послове као један од најактивнијих чланова те организације. Претрес је показао да је Цана извршила сва она кривична дела за која је оптужница оптужује.

Пети оптужени је Михаило Мандић. Тај београдски трговац крије сто двадесет килограма злата и чува да га преда четницима, крије терористу Владу Вукојичића,

снабдева лажним пасошима Сашу Михайловића и Вукочићића и омогућава им одлазак у иностранство. И поред свега тога он изјављује пред судом да се не осећа крив. Међутим, на претресу су сва његова дела расветљена и упркос његове одбране да је он све то из страха радио, ја верујем да ће суд правилно оденити сву тежину његове кривичне одговорности и одмерити му казну какву је заслужио.

Што се тиче шесте оптужене из ове групе, оптужене Љубице Поповић, о њој нема потребе да много говорим. Она тврди да је била ванбрачна жена Саше Михайловића и да је све што је чинила, радила из љубави према том терористи и шпијуну. И ако узмемо да је то тачно, ма да је Саша Михайловић имао у Београду више ванбрачних жена, ипак стоји чињеница да је она прикривала човека за кога је знала да је злочинац и повезивала га са другим припадницима терористичке организације, омогућујући му да створи прве нити те издајничке организације, па због свега тога она мора да искуси казну коју повлаче дела која је извршила.

Седми оптужени је Јован Грковић. Он је као војни чиновник Команде града Београда крао мобилизационе списе и друга поверљива акта из војне архиве и предавао их члановима илегалне терористичко-шпијунске четничке организације у Београду. Мора се човек насмејати кад слуша Грковића како прича да су му та акта случајно улетела у торбу, да му је случајно дете та акта извукло из торбе, да је та акта случајно видео неки непознати илегалац — терориста и да је морао да му их да. Мени се чини да је Грковић пошао погрешним путем. За њега би боље било да је искрено признао све што је учинио, па би му се бар то признање узело као олакшавајућа околност. Међутим, он је био крајње неискрен, и ја се надам да ће при одмеравању казне суд имати у виду ту неискреност као отежавајућу околност.

Последњи оптужени је Перица Радомир. И као војник Југословенске армије он се повезао са једним иностранцем од кога је добијао упутства за стварање илегалних терористичких група и за развијање непријатељске пропаганде уперене противу наше државе и наших народа. Он је те директиве и спроводио, како је претрес показао. Тај младик је већ био хапшен од народних власти, па је пуштен широкогрудно, опроштена су му сва његова дела и, као

млад човек, примљен у војску са вером да се може поправити. Међутим, његов рад којим се на овом претресу открио показује да је тај младић затровани четник, толико затрован да је постао непријатељ наших народа. Претрес је потврдио све оно што је речено у оптужници за Радомира Перицу, па сматрам да није потребно да дубље улазим у анализу дела која је он извршио и тежине његове кривичне одговорности. Његова кривична одговорност је нарочито тешка што је сва дела вршио као војник Југословенске армије.

Ја сам се, дајући последњу реч оптужбе, осврнуо на свих 25 оптужених. Покушао сам да најсажетије и најкраће репродукујем оно што се у истрази и на претресу установило и на завршетку овога излагања могу да кажем исто оно што сам рекао и на почетку: ниједну чињеницу из оптужнице оптужени на претресу нису могли оповргнути, него су све до последње само потврђене, поткрепљене и освежене.

Хоћу да кажем и неколико речи о читавом поступку противу оптужених и о овом јавном претресу, посебно. Другови судије, овај јавни претрес има недостатака, има крупних недостатака. Ја ћу у неколико речи казати какви су то недостаци. Ми смо за потврду већине чињеница били принуђени да се ограничимо на исказе оптужених, на њихова признања. Ја не бих могао рећи, не бих могао констатовати ни за једног од оптужених да је пред судом био до краја исправан. Многа њихова дела остала су неоткривена. То је разумљиво кад се зна да је карактер њихове организације био делимично или потпуно конспиративан. Недостатак поступка састоји се баш у томе што нису разоткривена сва њихова дела, што се није дошло до свих чињеница. Да су сва њихова дела разоткривена, да су све чињенице потребне за правилно пресуђење установљене, оптужени би пред судом стајали као много тежи кривци него што данас стоје. Због тога, другови судије, када је у питању кривична одговорност оптужених, када је у питању оцењивање тежине њихове кривичне одговорности, сматрам да се мора имати у виду тај факат да ми злочиначки рад оптуженика нисмо успели да разголитимо до њиховог последњег дела, да су многа њихова дела остала неоткривена и многе чињенице перасветљене у потпуности. Сматрам да ће суд правилно поступити ако при одмеравању тежине њихове кривичне одговорности буде узео

у обзир и посредне доказе, и индиције које су се на овом претресу јасно испољиле. Правна наука то допушта у свим напредним земљама, па нема разлога да то не буде допуштено у нашој земљи. Ако се тако не би поступило, прети опасност да кривична одговорност оптужених буде оцењена као лакша него што у ствари јесте, и да оптужени прођу са лакшом казном него што су је заслужили.

На крају, другови судије, ја не оптужујем сам Ђуру Ђуровића и остале оптужене.

Заједно са мном оптужују их гробови десетина хиљада људи које је поклала четничка рука, десетина хиљада људи жена и деце које су четници похватили, поубијали или у њиховим кућама спалили.

Дража Михаиловић са својим командантима-терористима и политичким руководиоцима. С лева су Саша Михаиловић (четврти), др Живко Топаловић (пети) са женом Милицом Ђурић-Топаловић и Дража Михаиловић (шести)

Заједно са мном оптужују их и оне друге десетине и стотине хиљада људи, жена и деце које су окупатори и њихове домаће слуге пострелили или поклали уз помоћ четника и ових овде који седе на оптуженичкој клупи.

Заједно са мном оптужују их гробови хиљада и десетина хиљада бораца Народноослободилачке војске који

су изгинули на фронтовима на којима су четници Драже Михаиловића, а такође и ови што седе на оптуженичкој клупи, стајали раме уз раме са фашистичким окупатором.

Заједно са мном оптужују их оцеви и мајке, браћа и сестре и деца оних које су четници поклали и побили било непосредно, било на тај начин што су потстрекивали на убиства или наређивали својим целатима да их убијају и кољу. Најзад, заједно са мном оптужују их сви наши народи, што су као војни и политички руководиоци или као активни чланови издајничке организације Драже Михаиловића трајно помагали окупатору у борби против народноослободилачког покрета и, заједно са окупатором, извршили многобројна злочинства над безбројним синовима и кћерима наших народа.

У име свих наших народа ја, другови судије, у смислу члана 13, 14 и 15, у вези са чланом 16 Уредбе о војним судовима, тражим да суд казни оне оптужене који су као слуге окупатора извршили злочинства установљена на овом претресу, затим оне оптужене који су као слуге окупатора потстрекивали на извршење злочина или помагали при извршењу злочина, најзад непријатељске шпијуне и терористе, тражим најстрожу казну, казну смрти, а остале оптужене, који су помагали слугама окупатора, који су помагали терористе, диверзанте и шпијуне, тражим да суд казни строгом и праведном казном сваког онолико колико је заслужио. (Буран аплауз и поклици: „Живео јавни тужилац!“)

Претседавајући: Пошто је дао реч јавни тужилац, претрес се прекида и наставља сутра у осам часова пре подне.

(Претрес је прекинут у девет и по часова ноћу).

**ЗАВРШНА РЕЧ
БРАНИЛАЦА**

Завршна реч браниоца Војислава Лукића

(Претрес је настављен у 8 часова пре подне).

Претседавајући: Наставља се претрес оптуженом др Ђури Ђуровићу и осталима. Има реч одбрана, односно бранилац адвокат Војислав Лукић.

Бранилац Лукић: Ја бих замолио, пре пеге што приступимо даљем току претреса, да у име одбране ставим један предлог. Данас је објављен указ о амнестији и помиловању. Да би се одбрани, а и суду, који је сам позван по службеној дужности да цени примену тога указа, дала прилика да проучи закон о амнестији, да би се одбрани дала могућност да се упозна са аутентичним текстом закона и да стави конкретне предлоге, ми смо се споразумели да ставимо предлог да се данашњи претрес одложи и настави сутра.

Јавни тужилац: Ја нисам против предлога одбране, али сматрам да по члану 2 Закона о амнестији сви су оптужени изузети од амнестије. По члану 2 изузета су сва лица која су вршила злочина дела и била идеолошки покретачи, организатори и руководиоци. У суштини нисам против предлога одбране да се створи могућност у погледу времена да се проучи текст указа о амнестији и да се претрес настави сутра.

Претседавајући: Суд доноси решење да се одбије предлог одбране са разлога што постоји чисто правно питање. Суд ће ценити по службеној дужности интенцију законодавца и, уколико буде потребно, применити исти закон. Има реч адвокат одбране Војислав Лукић.

Бранилац Лукић: Господине претседниче, господо суије, господине јавни тужиоче, ја браним по службеној дужности следеће оптужене: др Ђуру Ђуровића, Александра Аксентијевића, Александра Павловића, Александра Поповића, Бранислава Ивковића, Љубишу Трифуновића и Николу Распоповића. Не могу пре него што пређем на

анализу оптужнице и инкриминацију, која се истина ставља на терет, а да се не задржим на улози нас бранилаца, адвоката, данас. Када се спомене реч адвокат увек се у свести људи појаве две слике: Код једне групе људи адвокат као лице које је лопов, које воли да превари, да учини неваљалство, које је способно да заступа већ изгубљене парнице и да пред судом говори о невиности и онда када је она недоказива и да убеђује у кривичну неодговорност свога брансника. Код друге групе људи адвокат и бранилац се појављује као заштитник незаштићених, некористољубиви поборник свих племенитих ствари, као лице чија је оданост адвокатури и преданост свима пониженим, свима бедним, свима лишеним среће, као лице које чини да се пред судом чује глас људске милости и опроштаја.

По оцени нас бранилаца, ми сматрамо да један данашњи југословенски адвокат, радећи у југословенском суду, сарађујући са југословенским судом, треба да буде неустрашив, мужеван, доследан и најглавније самопрегوران за југословенско право, за југословенско судство, за југословенске законе. Југословенска држава, југословенски народи, југословенске власти не желе адвокате који хоће да служе само клијентима, да се саглашавају у свачему, да пузе и да се сагибају. Нама су потребни адвокати, способни за херојске подвиге, зато што посао изградње наше државе захтева херојске напоре, особну мужевност, упорност, решеност и политичку далековидост.

Поставило би се питање да ли би могли да дамо одбранбену реч ако би само побијали наводе оптужнице. Сматрам да као браниоци у данашњем друштву не би смели да то учинимо. Дешавало се на овоме претресу да је јавни тужилац постављао питања која смо по природи ствари требало да поставимо ми из одбране. На тај начин јавни тужилац олакшао је и рад суду и рад нама браниоцима.

Ми адвокати као браниоци имамо много пута незахвалну дужност да бранимо кад смо постављени по службеној дужности можда и оно што нам, да се изразим позоришним речником, не лежи, или зато што нам кривично дело по последицама није симпатично, или зато што се не слажемо са политичким ставом окривљеника. У овој ситуацији схватања адвокатури, онако како сам изложио, то отпада. Ми смо се поштено прихватили и до последњег момента штитили интересе нашега друштва и државе, а

у другом реду интересе наших браћеника, али тако да ти интереси не долазе у колизију.

Још нешто смо имали као остварење принципа на овоме суђењу. Имали смо остварење принципа непосредности. Сви сведоци су пред судом, пред јавношћу, пред потпуном јавношћу, јер је претрес преношен и преко радија, имали прилике да виде како се сваки од окривљених сад држи пред судом, како реагира, како се понаша у погледу на оно што се појављује као последица његовог чина или нечина, и били сте у могућности да оцените његово држање и да донесете закључак. За нас се као једно од основних питања поставља за данашњи претрес је ли потребно ово суђење? Ја вам кажем јесте. А зашто је било потребно, зар није било довољно речитих доказа да је Дража био петоколонаш, да је био издајник. Јесте. То је знао цео наш народ, то је знало и иностранство, али су остале три заблуде које је овај суд развејао.

1) Да је као резултат овога процеса произашла као несумњиво утврђена и доказана чињеница прва заблуда да се Дража пред немачким и италијанским окупаторима повукао са деловима своје војске у планине да одавде настави борбу против окупатора. Видело се да то није тачно, него да чека згодан политички моменат да уграби извесну политичку улогу и, ако не буде кмет, да буде бар пандур у селу.

2) Друга заблуда, која је разбијена, јесте да је Дража са борбом против окупатора престао онда кад је увидео да окупатор врши репресалије према невином становништву и кад за једну немачку главу убија сто људи. Видело се да то није случај и да није из тога разлога престао да се бори против окупатора, јер није ни почео да се бори против њега, него само како му поручује његов претседник владе, чини нешто што би пред јавношћу и пред иностранством могло да прикаже да је неки борац против окупатора.

3) Трећа заблуда, која је разбијена, јесте да споразум Драже Михаиловића са окупатором није дело неких његових команданата и да он није знао за то. Из исказа Лукачевића и осталих овде јасно излази да је он почео да се састаје са окупатором, да пактира пре него што је дошло до састанка са маршалом Титом.

Према томе, овај процес је показао светској јавности

Кољаше, четници Драже Михаиловића, кољу и сликају се...

и нашој јавности да Дража Михаиловић није легендарни јунак, него да је то лице које се бави и таквим ситницама да окривљеном и моме браћенику Ђури Ђуровићу даје надимак, као да је то важно хоће ли се мој браћеник звати Степан или не знам како. Овај процес приказао је

њега као одличног Хитлеровог слугана и као такав он је пред нашим народом у потпуности ликвидиран.

Ја ћу да иређем сад на инкриминације и на моје браћенике.

Господо судије, члан 14 Уредбе о устројству и надлежности Војног суда инкриминише шта је то народни непријатељ. По том законском пропису као народни непријатељи обухватају се све активне усташе, четници, припадници осталих оружаних формација у служби непријатеља и њихови организатори и помагачи. Дакле, сви они који су у служби непријатеља ма у ком виду као шпијуни, достављачи и слично.

Ја сам покушао, анализирајући оптужницу да подведем инкриминацији и оптужене под овај законски пропис. Могу да вам кажем поред свега труда то нисам могао да утврдим. У погледу мојих браћеника са извесним изузецима, ако је у питању окривљени Александар Павловић, Никола Распоповић, или Шаца Поповић, ја сам дошао до закључка да се њима ставља ин апстрактно све што пише у оптужници, али нисам наишао на конкретно делање, учествовање у помагању било Драже као народног непријатеља, било у пропаганди за интерес његов, било учествовање у раду националног комитета, било учествовање на конгресу штампе, омладине, свештеника и томе слично. Према томе, ја нисам могао као бранилац да дођем до једног чврстог ослоња да би морале да се примене на моје браћенике одлуке које садржи члан 14. Дошао сам само до тога да се моји браћеници могу подвести под последње речи прве интенције да су били организатори једним делом и да су помагали Дражу Михаиловића. Та инкриминација није у могућности да се одржи јер је током доказног поступка утврђено да су ти људи имали извесне заблуде. Те заблуде произлазе из њиховог политичког става. Ви знате да су ранији политички ставови антиподни вашем политичком ставу. Зато и морамо све што су делали, што се појавило као последица њиховог поступања, да посматрамо у оној перспективи кад се то дешавало, а не из данашње историске перспективе. Из те перспективе можемо да констатујемо последице које је наш народ преживљавао услед тога, али њихова виност може да се утврђује према моменту кад се све то одигравало.

У погледу Аце Аксентијевића, господо судије, ја ми-

слим да сте добили један већ опредељен утисак. Он је човек седамдесетих година, он болује од оног од чега болују сви политичари, јер он зна да је политика прва, стара љубавница од које се човек никада не може да отресе. И та политика, ево, данас га доводи на оптуженичку клупу. Он одговара, јер је цео век провео у политици. Догађаји су га демантовали и он каже: Ево ме па ми судите. Ми имамо у његовом поступку нешто што оптужује. Он хоће да се претстави као величина. Он је тај који је „шлаф цимер“ Драже Михаиловића и он би требало да зна бар 80% што други људи не знају. Међутим он каже да је спавао у соби са Дражом, али да је човек од Драже могао да дозна нешто тек кад попије четири љуте.

Долази на ред Александар Павловић. Хоћу да подвучем нешто што је битно у вези са овим човеком. Цео свој век провео је као тумач, као борац Социјалистичке партије. Као такав он је у слободним часовима свога запослења радио на томе. Ви знате ко су његови пријатељи, где су данас, шта су радили. Он је имао ту ситуацију да је заиста као делегат Социјалистичке партије ушао у тај национални комитет. Ви видите да он и није особа која је од почетка била фактички везана за организацију ДМ. Он је човек који је посматрао шта се дешава.

Поставља се, господо, питање на крају: Зашто су ови људи, држећи се пред судом искрено и признајући шта су радили, до последњег момента остали поред Драже, и што су извесни наставили свој рад на терену где се налазе или су се повлачили? Господо судије, ја ћу се овде позвати на речи маршала Тита у образложењу амнестије од 21 новембра 1944 године у коме је рекао: „Како је дошло до тога да су се ти грађани Југославије у најтежим данима историје наших народа нашли на страни вековних непријатеља своје земље и активно учествовали против народноослободилачког покрета? Узроци леже у прошлости, у време пре овог рата. Прво, узроци леже у националном угњетавању народа од стране великосрпских хегемониста. Друго, узроци леже у распиривању мржње међу народима Југославије од стране бивших властодржаца. Треће, узроци леже у националшовинизму који су код појединих народа развијали туђински агенти као што су усташе у Хрватској и други. Четврто, узроци леже у двадесетгодишњој политици хајке против радничке класе, а нарочито против Комунистичке партије, коју су пред

народима приказивали као антидржавну. Пето, узроци леже у систематској пропаганди и клеветама, што су је, за време овог ослободилачког рата, вршили уједињени домаћи издајници и окупатори против истинских родољуба који су се на позив Комунистичке партије дигли на оружје и под њеним вођством бранили, с оружјем у руци, своју независност и своје животе. Шесто, узроци леже у систематској пропаганди у земљи и у иностранству да није време за дизање на устанак и да треба чекати на знак за борбу против окупатора.“ И маршал Тито показује правичност доношењем првог указа о амнестији и доношењем ове друге амнестије. Зашто је правичан? Зато што је свестан своје снаге, а знамо да се само слабићи свете, а велики и јаки праштају. У томе праштању он хоће да иде толико далеко и говори на трећем дану заседања Јединствених радничких синдиката следеће: „Ја вам говорим: треба бити широкогруд, треба опростити ономе који је био заведен, да се укључи у државни строј, у општи механизам земље, да ради и даље на сектору на коме је радио. То је потребно. Нисмо злопамтила. Ми нисмо казнили оне што су нас батинали. Ми смо, шта више, батинаше, који су нас батинали и нама судили, узели код нас у службу, само ако хоће да раде.“

Ови су људи грешили зато што су се идејно и политички размимоилазили за време овог рата и дозволили су да у таквом периоду времена буду идејно и политички разбијени. Императив је био сачекати и борити се против заједничког непријатеља, који хоће да народ искорени и држи разједињен. И данас када се налазе пред овим судом поставља се последње питање: Где је снага и право? Снага и право су постали народни, а када се налазимо у таквој ситуацији, када је снага народна и право народно, онда ви који сте делегати народа судите и будите милостиви и праштајте.“

Завршна реч браниоца Саве Мићовића

Претседавајући: Реч има бранилац адвокат Сава Мићовић.

Бранилац Мићовић: Што се тиче функције оптужених Мулалића и др Попадића, целокупним материјалом изнетим на претресу показује се да су они били само саветодавни орган. Они нису ништа могли утицати на одлуке Драже Михаиловића, који је успоставио сарадњу

са окупатором још 1941 године, пре него што су они приступили тој организацији. Стога до њих нема одговорности за сарадњу са окупатором, пошто је она већ постојала пре него што су они ступили. Они су имали саветодавну функцију и нису могли утицати на стварну сарадњу са окупатором у степену како се оптужују.

Што се тиче питања да ли су оптужени чланови могли и веровати у потпуну сарадњу Драже Михаиловића са окупатором, може се протумачити да је избегавање борбе Драже Михаиловића са окупатором чињено из тактичких разлога. У рату постоји једно правило, а то је гини и друге спасавај, нарочито када се ради о отсудној борби. Постојало је и уверење да устанак треба дићи само онда када се сматра да ће он успети или када ће моћи остварити одређени циљ, јер ако се изгубе снаге онда се губи и могућност за каснији устанак.

У овом рату одлучна битка водила се на Истоку, нарочито 1941 и 1942 године. Међутим, постојало је и уверење да Савезницима треба олакшати у позадини, без обзира на жртве. Било је очекивати да ће се тако и поступити. На жалост, господо, у већини окупираних земаља није до тога дошло. Према томе, не може се доћи до закључка да су оптужени знали за сарадњу Драже Михаиловића са окупатором на основу његовог избегавања сукоба.

Сада прелазимо на друго питање, да ли су они за сарадњу могли знати с обзиром на рад врховне команде Драже Михаиловића и појединих команданата. Изнети материјал на претресу јасно показује да су Дража Михаиловић и његови команданти вешто крили сваки акт сарадње. То је уосталом и разумљиво. Стара је и позната истина да нико радо не открива своје прљавштине и недела. Где се сарадња могла обелоданити одговарано је да то поједини команданти чине на своју руку. Оптужени Лукачевић рекао је да Дража није непосредно издавао наређења за сарадњу, јер није хтео да се на тај начин открије та сарадња. Што се тиче цивилних лица, као што је на овоме претресу изнето, против њих је постојала једна велика антипатија од стране официра још у бившој југословенској војсци. Разумљиво је то. Цивилаши су били људи разних професија и људи из народа. Они су мање ограничени и мање болују од професионалне ограничености. Због тога су ови цивилаши, сем сарадника Моље-

вића, били увек далеко од штаба врховне команде. Онда се поставља питање да ли су оптужени по своме раду изван врховне команде и изван штабова појединих команданата могли да дођу до сазнања о сарадњи Драже са окупатором. Многи разлози говоре да пису могли доћи или да бар у то нису могли веровати. Први разлог је опште природе, општи психолошки принцип који је Цезар још уочио да људи радо верују оно што желе, и обрнуто, никако неће да верују што не желе.

Немци са четницима, месеца септембра 1941 у Ћуприји, воде групу заробљених партизана на стрељање

Ви ћете благом пресудом много јаче подвући победу права него строгом пресудом која би изгледала као одмазда. Благом пресудом ви ћете још више подвући величину и снагу народа у име кога судите, те вас молим за такву пресуду.“

Завршна реч Драгутина Тасића

Претседавајући: Реч има бранилац, адвокат Драгутин Тасић.

Бранилац Тасић: Господо судије, ја браним по званичној дужности Војислава Лукачевића, Кесеровића, Војина Војиновића и Слијепчевића, четворицу команданата

оружаних одреда Драже Михаиловића, који је био на челу организације познате под именом равногорски покрет.

Моји претходници су се задржали више на општем делу оптужнице и ја се слажем са општим делом. Овај процес успео је да разјасни многе историске чињенице, јер припада већ историји бивши равногорски покрет који је претрпео војнички, политички и морални крах. Ја верујем, а то није немогућно, да многи од њих нису знали извесне моменте, извесна документа и чињенице из рада, четворогодишњег рада равногорског покрета, односно организације Драже Михаиловића. Свих 25 оптужених током претреса изјаснили су се не под неком приволом, већ вољно и увидевши те чињенице, да сматрају да је тај покрет био издајнички и да је био на штету народа и државе. У толико је нама браниоцима, нарочито мени, олакшана врло тешка дужност одбране на оваквом претресу. Можда би биле потпуније, много јасније и боље разјашњене извесне историске чињенице да је јавна тужба успела да доведе све на претрес.

Тешко је преbacити сву кривицу за један тако опсежан покрет само на извршиоце, да их не назовем жандарме. Ми смо имали у нашој блиској прошлости, имали смо баш у доба реакције прилике да видимо како народ осећа и како се изражава кад се учини нешто недозвољено против народа. Имали смо случај у доношењу обзнане. Кад је донета обзнана носиоци политике и власти у том времену наредили су жандармима да гоне народ. Народ није окривљавао жандарме који су га гонили, њих је презирао и сажаљевао, али је сматрао за кривца руководиоца реакције Драшковића и остале. Исто тако кад је наређено да се пуца на студенте, кад је Божа Максимовић наредио да се пуца, (ја никог не нападам него излажем чињенице), жандарме су студенти исто тако презирали и сажаљевали, али су Максимовића назвали Божа „Кундак“. Зато кажем, тешко је преbacити сву одговорност само на извршиоце, на жандарме. Ово у толико пре што су се главни руководиоци, главни идеолози уклонили, па су и после пораза, војничког, политичког и моралног, наставили акцију, а у народу су створили психичко расположење пребацујући сву кривицу на извршиоце, говорећи: Нисмо ми одговорни за злочине, за кабадахије, за зулумчаре и томе слично, док су они и даље

остали у иностранству под окриљем међународне реакције, да и даље траже могућности за нове жртве.

Ја ћу да почнем од првог оптуженог Војислава Лукачевића, и нећу да кријем, уколико то бранилац има да каже, на мене је од првог момента када сам се сreo са Лукачевићем, а то је од почетка претреса, пошто је господин председавајући био љубазан и дозволио свима нама браниоцима да се пре претреса састанемо са оптуженим и разговарамо, да би нам дали потребне податке за одбрану, оставио утисак да није злочинац и да има нечег у њему што привлачи, нечег позитивног. Трагедија овог човека је у томе, одмах сам помислио, што је пошао погрешним путем. Да је Лукачевић пошао на другу страну, где му је било место, он би данас, можда, био неки велики војник.

Други мој браћеник је Аћим Слијепчевић. Истинита је чињеница да се Аћим Слијепчевић, као бивши официр југословенске војске борио са оружјем у руди против народноослободилачког покрета. Истина је и то да је искрено говорио, а истина је да се не види конкретно какво је кривично дело Аћим Слијепчевић учинио. Та трећа истина доказана је током претреса и, нека ми не замери Аћим Слијепчевић, ја сам добио утисак да је он био тамо у команди ћата, он је био, да се изразим позоришним речником, као залутала птица избеглица из Херцеговине у туђој средини. Ја верујем да се он као избеглица из Херцеговине у тој србијанској средини у Равној Гори, није могао довољно ни да снађе, а не оставља утисак да има много иницијативе. С обзиром на то да је Аћим Слијепчевић избеглица, с обзиром на то да нема довољно иницијативе, не видим да је он ишта радио и задовољио се ћатисањем. Ја зато молим суд да Слијепчевића ослободи од оптужбе, да на њега примени указ о амнестији, јер је очигледно да ни у једној радњи не стоји примена члана 14, да је непријатељ народа, а још мање члана 13.

Чујем из публике: како ћу бранити Кесеровића? Јесте, мени је пала у део тешка дужност да браним Кесеровића. Трећи мој браћеник је Кесеровић. За Кесеровића важи излагање и теза коју су истакли моји претходници. За њега важи и оно што сам рекао у многоме за Лукачевића. Кесеровић је из подофицирске школе, односно без војне академије. Он је војник без вишег образовања, и кад су многи интелектуалци и многи други

људи могли да погреше, да буду у заблуди, може да се дозволи да један човек из подофицирске школе који је, као што се то пре рата звало „чизма“, који је само војник, војник и војник, да погреша. Кад сам први пут разговарао с њим питао сам га о томе а он је рекао: „Ја сам војник, ја сам имао наређење!“ Ја сам му рекао: „Па ти који су ти наређивали помагали су непријатеља“. А он је одговорио: „Ја сам војник и имао сам да слушам!“ Тај војник, који је тако схватао своју дужност, треба да види да ли има нечег што може да се стави и у његову корист и у његов прилог, да ли је у истину онакав злочинац како је постојало веровање у народу. Уистини он је постао нека легендарна личност за недела. Као стари адвокат ја сам пажљиво пратио шта говоре сведоци и оптужба. И добио сам, господо судије, уверење да је Кесеровић само војник, добио сам потврду баш у сведоцима из оптужбе. Онај чича, који је тражио спас свога сина, не знам како се зове, мислим Алексић, испричао је цео поступак и све што је предузео да спасе свога сина. Он каже да је нашао једног угледног човека који је био присталица ДМ, нашао је тога винара Стамболића, и дошао до Кесеровића. Повео је протекцију, а Кесеровић шта је одговорио? Одговорио је: „Ако је крив биће убијен, ако није — неће“. То одговара потпуно његовој изјави. Кесеровић је уистини војник, можда мало пригласи војник, али војник. То није изјава Кесеровића, то је изјава сведока пред судом.

Да је Кесеровић говорио истину пред судом ја сматрам да је то неоспорно, јер не само што је признавао, већ су у току целог претреса, и председавајући и сам јавни тужилац, кад други неки оптужени не би био у стању да одговори на питање за поступак у организацији Д. М., питали Кесеровића, и увек би Кесеровић истину рекао.

Ја мислим да сам у главним и општим потезима поменуо све оно из оптужнице што стоји против Кесеровића и завршићу тиме чиме сам и почео. Кесеровић је био само војник и знао је за наредбу да је наредба. Такав је био и такав је и остао. Кесеровић се налази као такав пред војним судом, који ће, ја верујем, узети у обзир све оно што му иде у корист, а не само оно што му иде на штету, па ће му праведну казну и одмерити.

Четврти мој браћеник, који се исто тако налази под

тешком оптужбом јесте Војин Војиновић, адвокат из Београда. Несрећа Војина Војиновића, иначе познатог и старог адвоката из Београда, у томе је што је пошао погрешним путем и отишао у организацију ДМ. Можда је и он стекао то уверење. Има међу тим старим генерацијама, у које и ја спадам, доста интелектуалаца који нису припадали левици, који су припадали десници, не реакционарној десници, него као националци. Оптужени Војин Војиновић био је националац и ја верујем да његов одлазак тамо није из нечистих побуда као што би могло да се претпостави и закључи из оптужнице. Он је радио са сељацима из околине Београда и можда је самим тим радом стекао непријатеље. Ако заступа сељаке из једног села, па добије процес, онда су сељаци из другог села који су процес изгубили, непријатељски расположени према њему. Војиновић се оптужује по члану 13 и 14, као и остали, као ратни злочинац и као народни непријатељ. Међутим, по моме мишљењу не стоји ни једно ни друго дело. Али, господо судије, ја морам да признам, оптужени Војиновић је учинио нешто што не би требало да учини, учинио је нешто недозвољено. Он треба да искуси за оно што је учинио недозвољено, али није учинио злочин, није учинио дела из члана 13 и 14.

Оптужени Војиновић (упада): Молим да се обустави одбрана, пошто сам и сам адвокат.

Претседавајући (браниоцу Тасићу): Ви сте судом одређени бранилац, зато молим вас да наставите.

Бранилац Тасић: Ја бих вас молио да питате оптуженог да ли жели да га браним?

Претседавајући: Суд је рекао. Изволите!

Бранилац Тасић: Војиновић није учествовао са оружјем у борби, нити је лично ма кога убио и ранио, нити је извршио ма коју од конкретних радњи које би могле бити угрожене по цитираним прописима. Војиновићева је радња у томе што је као командант места, по његовом кризнању, написао пресуду за три лица коју је донео преки војни суд у чијем саставу он није био, а кад није био у саставу тога преког суда није ни решавао о одлукама, те је његова радња техничка, јер ништа конкретно није одлучио. није гласао ни да буду осуђени на смрт ни да не буду. Његово саопштавање пресуде то је оно што мене шокира као интелектуалца и као адвоката. Нема ни доказа да је Војиновић ма шта конкретно учинио да

бш био крив за смрт оне тројице, већ, напротив, имате доказа да је он успео својом иницијативом, својом интервенцијом да спасе шесторицу, што је и самим испитом сведока пред судом утврђено. Кад тако ствари стоје тешко је претпоставити и казати да је Војиновић било по члану 13 ратни злочинац, било да је народни непријатељ по члану 14.

Завршна реч браниоца Душана Николића

Претседавајући: Реч има бранилац Душан Николић.

Бранилац Д. Николић: Судом одређени браниоци сложили су се да се извесне ствари не би понављале у њиховим говорима да повере излагања општег дела колеги Лукићу, који је ту дужност на наше задовољство испунио и ми смо му на томе захвални. Ја не могу да отпочнем своја излагања, а да не подвучем једну чињеницу која је значајна за све нас. У старој Југославији јавност је била искључена са претреса код војних и црквених судова, код тих судова била је искључена и одбрана. То је за нас велики напредак и ја желим да то овде констатујем, јер без јавности и одбране нема доброг правосуђа.

Мени је пало у дужност да браним једног од колега који у оптужници чини групу за себе. Оптужница му ставља на терет да је током 1941 успоставио везу између организације ДМ и окупатора. Истина је да је оптужени др Тодор Перовић ступио у ту организацију, али не 1941, него крајем 1942, дакле тачно годину дана касније од састанка у Струганику Драже Михаиловића и капетана Крауса. Дакле оптужени је већ стао на један утрт пут који су поставили четнички војводе Бирчанин, Јевђевић и Баћевић. Треба подвући да он у ту организацију није ступио добровољно, већ да је нагоњен како од стране ненародних поменутих четничких главешина, тако и због прилика које су тада владале у његовом крају Херцеговине. Оптужница терети Перовића да је учествовао у припремама за заједничке операције четника и Италијана. Међутим, операције су питање војне, не политичке природе. Оптужени је био само политички делегат и његова улога, као што смо видели из разних писама која су прочитана, састојала се само у томе да упути по неку похвалу четницима, као што је случај са билећком бригадом, у којима нема никаквих чињеница сем празних фраза. Његова улога се састојала и у томе да искористи везе које су

већ створили његови претпостављени војни команданти и да на овај и на онај начин измоли од окупатора да се народу да нешто хране, да се овај или онај извуче из тамнице. А ко је био тада по тамницама? Знамо да су били првенствено и скоро једино партизани, њихове породице и њихови симпатизери. Ми смо у свом предлогу да се испитају сведоци навели безброј примера где је оптужени Тодор интервенисао и код власти спасавао појединце, породице и целе групе. При свему томе он није питао да ли је неко муслиманин или православац. Он је питао да ли је то био човек. Он је ту своју дужност извршавао на задовољство тога народа.

Гашпаревић Бранко, учитељ, Србин родом из Загреба, коме су усташе убили родитеље, био је принуђен да напусти свој крај и да потражи спаса себи и својој породици у Србији. Као учитељ није могао добити никакву службу и морао је да ступи у организацију Љотићевог „збора“, јер је тада Љотић био свемоћан.

Код оптуженог Шварца Антона имамо усамљен случај. То је једини пример да пред нама овде одговара један члан Гестапоа, бивши држављанин Југославије или фолксдојчер. Како је био способан за војску а релативно још млад, оптужени Шварц, да не би био мобилисан у дивизију „Принц Еуген“ ступа у службу злогласног Гестапоа. Међутим, он тамо врши дужност тумача.

Завршна реч браниоца Александра Николића

Претседавајући: Реч има бранилац Александар Николић.

Бранилац А. Николић: Примео сам се дужности браниоца, да по званичној дужности браним оптужене из петог одељка оптужнице јавног тужиоца Србије, њих осморо на броју, и то: Милошевића Радомира, Петровића Момира, Петровића Косту, Јовановић Александру, Мандић Михаила, Грковић Јована, Перицу Радомира и Поповић Љубицу, а пошто сам брижљиво проучио оптужницу осетио сам да ми је пала у део једна тешка дужност, да браним оптужене за кривична дела, која би се тешко дала бранити и одбранити, то је шпијунажа у корист непријатеља земље, диверзантске и терористичке акције у позадини фронта док ослободилачка борба траје. Заиста су радње, које се ничим не би могле оправдати.

Али током извиђаја на главном претресу пред овим

судом по изведеним доказима, ствар се мало боље разјаснила и многе околности и чињенице дале су могућност за стварање уверења да сви оптужени нису извршили сва она кривична дела која им оптужница ставља на терет, а они, уколико су их починили, њихова кривична одговорност није у оном степену, да би заслужили максималну казну законом прописану. Лична својства оптужених, њихов ступањ интелигенције, могућност и способност њиховог расуђивања о ономе што су чинили, побуде, услови и околности под којима су деловали дају могућност да се одбрана оправдано постави на једну здраву и исправну основу.

Ја нећу говорити о самој организацији. Ствар је довољно разјашњена.

Ја сам уверен у узвишену објективност суда и надам се да ћете, господо судије, по кривицама мојих браћеника донети правилну пресуду. Та пресуда треба да буде не пресуда одмазде и казне, него пресуда која ће им омогућити да се искрено покају и да се поврате друштву, да својим радом поправе грешке које су учинили, како би били корисни чланови наше државе на њеној обнови.

Последња реч оптуженог др Ђуре Ђуровића

(Претрес је почео у 8 часова и 15 минута)

Претседавајући: Наставља се претрес по кривици др Ђуре Ђуровића и осталих. Ђуро Ђуровићу, устаните. Чули сте реч вашег браниоца. Имате ли још шта да додате? Будите концизни, пошто је ваш адвокат већ довољно исцрпео материјал.

Оптужени др Ђуровић: Опширно неће бити. Ја ћу се трудити да будем врло концизан и да укажем на извесне околности које могу да буду од интереса за доношење одлуке о мојој кривици. Ја сам, господо судије, пратио овај процес по својој дужности, као оптужени, као човек, и могао сам као и остали да извучем извесне консеквенце и закључке, које хоћу овде, будући да се налазим на челу оптужених да изнесем. Овај процес има многострани значај. Ја се нећу упуштати у све те аспекте овога процеса, о којима су браниоци говорили врло речито. Али, као оптужени, желим да учиним извесне констатације. Овај процес скинуо је завесу са личности и рада генерала Драже Михаиловића, и несумњиво, и пред нама оптуженима и пред јавношћу, показао докле је Дража у својој безидејности и шепртљанству могао да оде, када је, бежећи у Босну, успео, нажалост, да нас повеже у сарадњи чак и са Бечом и Гестапоом, и да на овом процесу, поред мене, и поред осталих мојих другова из централног националног комитета, стоји и један активни учесник немачког Гестапоа. Овај је процес исто тако открио и једну велику трагедију која се одиграла широм ове земље у душама и срцима многих честитих патриота који су мислили најбоље за добро своје земље и народа и, под многобројним утицајима споља и изнутра, у једноме трепнутку, верујући да ће чинити најбоље, отишли у

организацију Драже Михаиловића. Стицајем околности били су принуђени да врше чак и злочина дела. Ово је болан моменат у овом процесу за те личности. Они су многобројни у нашој земљи. Процес који је добио тако велику јавност није само то открио пред нашом публиком у земљи већ и у иностранству. Овај процес је открио страховиту дезинтересованост нашег грађанског друштва под окупацијом, дезинтересованост која може да објасни зашто се многи људи нађоше у организацији Драже Михаиловића. И, најзад, овај је процес показао да организација Драже Михаиловића у нашој земљи није била јединствена. Он је открио да је то била једна мозаик-организација са различитим системима рада, тако да је то у суштини била једна импровизација теренска која је добијала одређену форму према томе какве су спољне прилике и каква схватања имали људи који су ту организацију водили. Моја је трагика у овом процесу несумњиво специјалне природе. За моје се име везује овај највећи процес присталица организације Драже Михаиловића. За моје име везују се и они људи који седе овде на оптуженичкој клупи, а који су у току рата и пре рата, проповедали супротну идеологију и имали супротна схватања од оних које ја имам. Довољно је да констатујем да је један члан немачког Гестапоа у групи којој се ја налазим на челу. Када сам видео све ове групе, када сам видео ово шаренило личности и шаренило дела за која се оптужују да су извршили, ја сам имао, искрено да кажем једну трему што сам се нашао у таквој ситуацији. Међутим, ток процеса ме је охрабрио, јер, када би случајно овај процес био одвојен за чланове централног комитета, многе истине не би могле да избију онако јасно и рељефно пред вас као што су изишле у овом процесу. Када би се одвојено судило нама, који се сада налазимо на оптуженичкој клупи, онда би се чланови централног комитета несумњиво показали пред вама као врло важни, као неки одлучујући руководиоци у организацији Драже Михаиловића.

За мене, господо судије, јавна оптужба тражи највишу казну. Ја вас молим да ми дозволите да вам укратко изнесем околности под којима сам ја ушао у организацију Драже Михаиловића. Данас је врло лако са овога отстојања ценити догађаје и процењивати акције појединаца и доносити закључке. Данас обичан посматрач са улице,

када чита новине, и када слуша радио, а нарочито када слуша радио, лако може да каже како је др Ђура Ђуровић погрешно и отишао у организацију Драже Михаиловића, исто онако као што могу ја да кажем: Зашто су неки политичари у доба Наполеона погрешили и пришли директоријуму, или Наполеону, или рестаурацији, јер ја тачно знам како су се касније догађаји развијали. Да се разумем удес једнога човека несумњиво је потребан амбијент и духовна атмосфера у којој је он никао и у којој се развијао. Ја мислим да је то важно и за вас када будете оцењивали да ли сам и колико сам крив и каква ми се казна има одмерити. Ја мислим да, и ако сам човек прилично темпераментан, ја мислим да сам оставио утисак на вас, господо, да нисам неки заклет непријатељ народа, да нисам неки човек који је у току неколико деценија живљења мислио на то како ће чинити зла својој земљи и како треба радити противу свога народа, како треба дати све од себе да се народу и држави нашкоди. Исто тако, господо, објаснићу те околности под којима сам ушао у организацију Драже Михаиловића и какве сам идеје имао у глави, шта ме је то определило, и који је моменат био који је утицао да ја прилетим, као што крушка кад сазри опадне са гране. Ја ћу морати да обратим пажњу на неколико важних кривичних дела за које се оптужујем, јер сматрам да је то у мојој одбрани врло корисно и, пошто мој поштовани бранилац није указао пажњу, иако ја његову одбрану прихватам, и изражавам пред судом благодарност што ме је бранио по званичној дужности.

Ја сам, господо судије, поникао и развијао се не у једној специјалној, него нарочитој духовној атмосфери. Ја сам се школовао неко време у иностранству, у Француској и Енглеској, и путовао сам прилично и, у току времена школовања, ја сам дошао до једне политичке оријентације у стилу оних земаља у којима сам ја највише времена провео. Ако ја кажем да сам био присталица једне широке демократије, једне слободарске државне организације, ја тиме нећу да кажем да сам ја то створио својом спекулацијом, него сам ја то у току времена рада и читања, праћења догађаја, саживео, проживео и доживео, тако да је то био саставни део моје духовне и политичке оријентације. Ја сам у исто време био убеђени противник фашизма. Ја нисам био убеђени антифашиста противу

немачког фашизма онда када се Хитлер појавио на светској позорници и када је немачком пангерманизму дао завршну форму, већ сам био противник пангерманизма и онда када је Хитлер био безначајна личност, када сам у току школовања имао прилике, с обзиром на природу студија, да се дубоко и детаљно упознам с тим шта Немци значе за Европу, шта значи онај велики потенцијал духовни који је створен у Немачкој. Мени је сасвим јасно, без обзира како се догађаји развијали, када су многи антифашисти веровали у еволуцију у Немачкој, мени је било јасно да је Немачка тако нарасла да ће постати велика опасност. Ја нисам предвиђао да ће она добити форму коју је добила под фашизмом, али сам био убеђен да ће Европа једнога дана задржати пред том Немачком која се диже и, разуме се, ја сам био пре рата, а поготову у току рата, највећи непријатељ који се може замислити, немачкој пенетрацији, немачкој политичкој расистичкој доктрини, коју Хитлер није створио, већ којој је дао завршну оштрицу када је дошао на власт. Када је дошао слом наше земље, господо, ја сам овај слом доживео као највећу трагiku која може да задеси човека. 25 март био је за мене лично једна несрећа. А када је дошао 27 март, ја сам био препорођен и пресрећан човек.

Како сам ја схватио 27 март ја сам то написао у првом броју „Уједињеног српства“. Ја бих вас молио да погледате тај чланак, који није дугачак, и да видите да ја нисам гледао на 27 март као на дан једне клике, као на дан официра који су били понесени једном тренутном идејом, него сам то схватио као резултат стремљења целог нашег народа, а поготову српског народа. Кад је дошла окупација ја нисам био од оних људи коју су сматрали да се треба латити оружане борбе. Ја нисам имао никакве везе са руководиоцима Комунистичке партије, који су благовремено израдили план и дочекали капитулацију са једним уверењем шта и како треба радити. Ја сам припадао оном грађанском друштву које је мрзело Немце, које је мрзело фашизам, и које је сматрало да их треба пасивном резистенцијом бојковати на све могуће начине, да Немци треба у нашој земљи на сваком кораку да осете паклену мржњу нашега народа. Ја сам тако и поступио. Ја сам у Београду живео од маја 1941 до 15 маја 1943 године и за све то време ја нисам ишао ниједном у биоскоп, нисам ниједном отишао у позориште, нисам ниједном

отицао на једну једину приредбу у Београду, јер сам сматрао да онај који иде на те приредбе ту нема осећања да она што се у нашој земљи дешава.

Кад је дошао оружани отпор у јесен 1941 године, ја лојално признајем, нисам се слагао са Комунистичком партијом. Ја сам сматрао да је то једна несрећа, првенствено за Србију. Веровао сам тада да ће то десетковати народ и да ће га гурнути у наручје фашиста, нарочито у руке Љотићеваца, који су били почели велику агитацију. То је било моје мишљење, то је било уопште мишљење нашег грађанског друштва. Хоћу да констатујем да је у нашем грађанском друштву био читав низ политичких партија. Ако погледамо то са крајне деснице па до левице, ако пођемо с десна од ЈНС и пређемо на лево до Сељачке странке Драгољуба Јовановића, ми ћемо констатовати да је свако од нас био остављен самом себи. Ја сам имао прилике с времена на време да читам новине, да слушам радио, и тако да видим извесне концепције појединих људи који би данас хтели да ствари из оног времена претстављају друкчије него што су онда изгледале. Кад покрет Драгољуба Јовановића није давао инструкције о томе шта треба да се ради, шта је остало за друге партије? Била је тада једна велика дезоријентација и ја сам се сналазио, исто као и остали, како сам знао и умео. Ја нећу да износим аргументе који су тада употребљавани против оружаног отпора у земљи. Они су већ познати. Ја само хоћу да констатујем да је из те духовне констелације никла доктрина Драже Михаиловића о отпору. Он је припадао оној групи људи који су припадали тој средини. И то прилагођавање свакако је достављено Лондону и добило пристанак од шефа државе.

Друга концепција је била концепција Комунистичке партије за један јуначки отпор. Комунистичка партија је захтевала изузетне напоре. И ми, који смо веровали да то води у катастрофу, доживели смо на крају да видимо да је то водило победи, и да је она линија грађанских схватања, која је преловела чекање и погодан тренутак, да је та линија, та доктрина и та концепција, на крају крахирала. Ова концепција Драже Михаиловића и она концепција коју је поставила Комунистичка партија, разврставале су људе. У Србији, после слома, било је у почетку расположења за Дражу Михаиловића. Ја нећу о томе да говорим, јер није ни место ни време, али

је несумњиво да је постојало једно такво расположење. Шта је то што је утицало на људе? Прво, мржња против окупатора; друго, страх од страховитих перпреалија; и, треће, иза Драже Михаиловића налазили су се шеф државе и његова влада. То није била једна влада која је напабирчена, него је то била влада оних људи који су водили такозвану удружену опозицију, то је била влада оних људи у коју смо се ми били уздали. И кад су они из Лондона, заједно са шефом државе, позивали нас да приђемо Дражи, кад су га дизали у звезде и кад су га приказивали и у светској и у нашој јавности као таквог, онда су се на основу тога људи и опредељивали. Дража Михаиловић имао је две легитимације: једну од шефа државе и владе, а другу од Савезника. Са те две легитимације он се појављивао пред нашом земљом, он је оперисао за све време и, као што сте видели, са том једном легитимацијом почео је да оперише и у Босни. Може да се постави питање: Зашто ја, као паметан човек, који сам тако дуго био у Београду, слушао радио и читао, зашто ја да се одредим и да одем у шуму, зашто ја да не чекам крај рата у Београду, да живим повучено, да чекам смирену ситуацију и сада, када је драма завршена, да гледам шта ћу, чиме бих сачувао и нерве и здравље?

Господо судије, ја сам у Београду дуго живео и ја сам разговарао и лево и десно са друговима и пријатељима и био сам дошао до закључка да од разговора нема никакве користи. Седети у Београду и причати о догађајима није водило ничему, и ја сам казао да као човек, као држављанин, као резервни официр, треба нешто да допринесем, треба за време окупације да нешто дајем од себе за ову земљу, а да не чекам у Београду. Најдубља патриотска осећања и идеализам, љубав према земљи и народу, мене су определили да треба да идем. Поставља се питање: Зашто сам отишао код Драже? Због ове две легитимације! Може неко да каже: Зашто нисам отишао у партизане? Због тога што нисам имао никакве везе са партизанима. што сам веровао да ће партизанска борба да доживи слом, да ће њихов начин ратовања да се заврши катастрофом. Ја нисам ишао код Драже да правим политику, да се спремам да узем власт. Ја сам пошао код Драже јер сам веровао да треба да радим нешто за ову земљу. Ја хоћу да вас потсетим, господо судије, на једно

велико име, на једног човека, који је доживео велику трагедију у партизанском покрету, на доктора Ивана Рибара. На гробу свога сина у Црној Гори, он је казао, не пуштајући ниједну сузу: „Захвалан сам својој деци што су ме довела у везу са Комунистичком партијом...“

Да, господо, њега су довела деца, она су му показала пут. Људи који нису имали ту везу, несумњиво нису могли ни да дођу. Има много примера да су се два човека, која имају иста схватања, само због тога што је један био у Црној Гори, а други у Србији, определили један за Дражу, а други за партизански покрет. То опредељивање чиме је било мотивисано? За једне тиме што су видели да је тамо партизански покрет носилац отпора, а за друге, на другом месту, где су били четници, да се народ опредељује за њих. Ако ви хоћете да процењујете мене као човека, ви морате све то узети у обзир. Ја се нисам определио 1941 године, ни 1942, ја сам се определио 1943 године у лето, када су партизани пробili најдубљи лед у иностранству. Ја се опредељујем када је ствар однела одлучујућу битку. Да сам ја тада имао податке како стоји Дража, требало би да сам имао поремећену памет па да пођем с њим. Ви знате да је тада дошла мисија Енглеске и Америке код Драже. То смо ми сазнали крајем 1943 или почетком 1944 године. Ви знате исто тако да у то време долази капитулација Италије, и да је партизански покрет у то време одиграо једну велику улогу, која је свакако била планирана у вези са операцијама западних савезника. Да сам ја био упућен шта се дешава на терену, да сам знао у каквим су односима партизани према иностранству, фактички ја бих био човек без памети ако бих се тада определио за Дражу. Ја тиме не кажем да бих се у том случају определио за партизана, али сигурно не бих се определио за Дражу, него бих остао, можда, овде у Београду. То је, господо судије, један елеменат о коме вас молим да поведете рачуна кад будете доносили пресуду. Ове податке, господо, које ја нисам знао, знао је Лондон, ове податке које ја нисам знао, знали су шеф државе и његова влада, а инструкције су, међутим, и тада долазиле да ми одемо у покрет Драже Михаиловића. Није тада дошао један упут из Лондона ни од људи који су били у влади, ни од људи који су били крај владе и који су имали великог утицаја на њу. И, што је најважније, за све време овог развоја ми немамо ни једног

нашег човека, ни једног политичара, изузев Бранка Чубриловића, који би казао: Стојте људи, окрените се у овом или оном правцу! Не може се казати ни да им је било ускраћено преко радио Лондона да нам дају паметне савете, јер је радио Лондон био отворен свима да говоре 1944 године у лето. Говорили су сви, само нису говорили они људи које смо ми очекивали да нам кажу да ли да кренемо у партизане, да напустимо Дражу, или да останемо са Дражом. Њихово ћутање било је за нас одобравање онога што смо радили, то јест да останемо у покрету Драже Михаиловића.

Када сам се, господо, састао први пут са Дражом Михаиловићем, ја сам покренуо читав низ питања и, оно што ме је највише интересовало, то је било какав је његов став према влади, какав је његов став према савезницима и какав је његов став према окупатору? И, господо, добио сам одговор да је са Савезницима ствар у најбољем реду. И констатујем да је тамо била савезничка мисија, да је однос са владом не може бити бољи, да он има тачна обавештења. Ја сам се интересовао да ли се влада тачно обавештава о стању у земљи? Он је рекао: „Како можете мислити? Ја не бих могао ништа да прећутим.“ Напоследку о односу на окупатора он је развио читаву доктрину, коју сам ја у детаљима развио на свом саслушању код иследника.

Ето, господо, како један зрео човек, да не кажем матор човек, може да буде доведен у једну ситуацију да има погрешно мишљење о стварима у нашој земљи, па ако хоћете и у свету, и да се определи за један покрет, да уђе у једну ситуацију и, на крају крајева, да буде доведен на оптуженичку клупу и да му се стављају на терет тешка дела, сарадња са гестаповцима.

У какву сам ја организацију ушао, господо, када сам се једанпут определио за Дражу Михаиловића? Ја сам ушао у једну војничку организацију, војничку организацију од врха до дна, војничку организацију хоризонтално и вертикално, где никаквог политичког елемента није било. То је била војничка организација, организација коју су војници стварали и организација коју су војници водили. Од Драже Михаиловића на врху, па до команданта на селу, на дну те организације, било је све у духу војничких прописа, све је то било организовано на војничким основама. Биле су неке директиве, политичке, у врховима

вођства Драже Михаиловића. Ви сте видели из истражног материјала да сам ја децембра месеца 1943 године чинио неки предлог и могли сте констатовати да тај предлог није био прихваћен. Ко је Дражи био у то време саветник (ја нећу да говорим о људима који су били у његовој организацији), али свакако је имао саветнике и ван наше земље.

Доцније, крајем 1943 године, правила се једна пригледно политичка организација. Стварају се такозвани равнаторски одбори, који ће нешто доцније, када буде створена југословенска демократска заједница на конгресу у Ба, постати њени локални органи. Наречење је дато у 1943 години, а извођењу се приступа тек у јануару и фебруару 1944 године. Ко је организовао те одборе? Организовали су их срески команданти у Србији. Како су их организовали? Онако како су сматрали да је било најбоље по упитима из врховне команде. Пошто је велики део архиве Драже Михаиловића пао у руке народним властима, ви ћете доћи до наредба и инструкција врховне команде командантима како да спроводе организацију тих одбора.

Господо, кад видимо структуру организације Драже Михаиловића, онда није никакво чудо зашто ја за време свога бављења у крају где сам се родио, и где сам добро познат, нисам одржао више од два збора и што сам одржао свега један састанак са тамошњим сарадницима, и то на позив Дражиног начелника у тамошњем крају. Да је то била политичка организација, несумњиво би моја политичка активност на томе терену била јача и била у смислу у коме јавна тужба хоће да прикаже моју делатност.

Данас, господо, када се овај процес завршава и када треба сачекати вашу пресуду, оно што ми најболније пада, то је што сам се у једном најтежем моменту историје мога народа определио да сарађујем са активним и генералштабним официрима бивше југословенске војске. Ја сам вечито против тога проповедао, проповедао да официри нису за један самосталан рад, нарочито они официри какве смо имали пре рата. И трагедија моја била је да се са њима вежем и да почнем да сарађујем, само због тога што је то била ратна ситуација и што сам веровао да официри треба да стварају војску и да воде ту војску.

Шта је био Дража Михаиловић у тој војничкој орга-

низацији? Он је био све и свја. Кад ви читате његове депеше, кад посматрате стварност кроз те депеше, онда не можете да дођете до сазнања шта је Дража Михаиловић био у организацији. За четнике, за команданте који су увиђали његове погрешке, он је био опчинитељ. Он није био духовит човек, није био ни речит човек, који може да да праву слику своје личности. Он је оличавао нешто што није његово, оличавао је читав низ ирационалних елемената и тако се појављивао пред људима. Њега ни културни ни интелигентни људи нису гледали у правој боји. И због тога може се објаснити зашто смо ми људи, када смо увидели куда нас он води и шта хоће да учини, зашто смо и зашто су, остали и везали се за њега. Та снага Драже Михаиловића није била његова. Дража Михаиловић био је месец који је преносио туђу светлост. Он је био одраз грађанског схватања које сам у почетку навео, одраз извесних легитимација које је носио. Он је све то знао врло добро да искористи.

Када сам се нашао на герену није било ништа што би могло да каже да не треба поступити. Ја сам добио једну станицу. Добио инструкције и материјал и ја сам почео да радим, сматрајући да сам нашао место и постао чивија у механизму која врши своју дужност, а ја сам то хтео да извршим до краја поштено и савесно.

Хоћу још нешто да кажем. Дража Михаиловић није био човек организатор у тој војничкој организацији. Он је имао своје војничке сараднике и, што је важно, ти војнички сарадници нису се мењали од почетка па до краја. Једино је Остојић, био интиман сарадник и он се помакао у страну. Сви остали војници, који су били у врховној команди, били су далеко од њега.

Ја сам практично ступио у организацију 10 јула. Ја сам у тој организацији практично остао до 12 септембра. Уколико сам одржавао везе са Дражом Михаиловићем још у току октобра, то је било само због везе са Русима о чему ћу говорити.

За време бављења у организацији Драже Михаиловића, ја сам имао извесне дужности и ви знате да сам због тих радњи, техничких и политичких, оптужен за читав низ дела и ви имате да ми судите! Ја нећу да се дотичем сваког дела, али морам да укажем на нека најважнија.

У току претреса речено је да сам учествовао у доношењу свих важних одлука врховне команде Драже Ми-

хаиловића, политичког и војног карактера. Господо, ја знам да јавни тужилац, верујући у постојање овога дела, тражи смртну казну. Господо, никакви докази нису изнесени пред вас да сам ја био тај фактор који је учествовао у доношењу одлука војничке природе, па ни политичке природе. Има још једно сведочанство, неког Милсвановића, које је прочитано у доказном поступку, али оно говори о читавом низу чињеница, не наводећи ни једног човека који сведочи. Други доказ, да сам ја саставио ону изјаву Драже Михаиловића поводом изјаве Ричарда Лоа у Лондону, је истинит. Да сам ја ту изјаву саставио то је истина, али то није доказ да сам ја био интиман саветник Драже Михаиловића као шеф те службе. Нисам имао при томе иницијативу, него сам само чинио предлоге. Да ли се један начелник у министарству, који саставља једну одлуку или изјаву политичке природе за свога шефа, може сматрати за човека који је учествовао у доношењу важних одлука? Не може! Ако та изјава, која има леп стил и има једно лепо лице, ако је у целини и детаљу добро састављена, то је доказ да сам ја био способан да такве изјаве састављам и чиним предлоге, а не да доносим одлуке. Да сам ја био поверљива личност Драже Михаиловића у оном смислу у коме ми јавна тужба ставља на терет, ја бих могао да саставим ту изјаву и да је пошаљем да се објави, са извештајем да сам то учинио, пошто сматрам да тако треба да буде. И, сачувај боже, да није нађен мој телеграм који говори о тој изјави, не би се ни знало да сам ја тако радио. Али нађен је материјал који треба да да праву слику мога рада.

Још један доказ да сам ја чинио предлоге јесте и тај у погледу предлога да се првог децембра упуту један проглас народу политичке природе. Ви сте видели да тај проглас није ни прихваћен и да је направљен проглас који нема ничег заједничког са мојим предлогом.

На завршетку своје речи јавни тужилац је рекао да др Ђура Ђуровић није казао све што је знао, и да он много зна, па када би све рекао што зна, видела би се његова права одговорност. Господо, ви сте у поседу великог броја архиве Драже Михаиловића и ви ћете наћи још и више, пошто је Дража Михаиловић био у томе погледу mudar човек да сачува сваку хартију. Ја не кажем, господо, да нисам хтео да будем сарадник. Ја сам

желео да то будем и ја сам лојално то признао, али сам желео да будем поштеп сарадник у једној поштеној ствари. Уосталом има једно сведочанство, о коме ћу мало доцније да говорим.

Сада, господо, који су то разлози који тврде супротно? Ти разлози нису били убедљиви. Ви знате да је код Драже Михаиловића постојао неки равногорски национални комитет пре конгреса у Ба, ви знате, свакако, који су били чланови. Др Ђура Ђуровић да је био близак сарадник у децембру месецу, када је састављао одговор поводом изјаве Ричарда Лоа, несумњиво би био почастиован да уђе у тај равногорски комитет. Имате припреме за конгрес у Ба. Учествује ли др Ђура Ђуровић у тим припремама? Не! Ви имате доношење закључка конгреса и изразу платформе. Учествује ли и тамо др Ђура Ђуровић? Брана Ивковић је посведочио да ни ту Ђуровић не учествује. Ако би тај саветник и важан човек, који одлучује у име Драже Михаиловића, био на тако важном месту, он би несумњиво учествовао и у свим тим радњама.

На конгресу у Ба створен је одбор тројице, др Живко Топаловић, др Стеван Мољевић и Драгиша Васић. Да сам ја био тај човек, каквог ме јавна тужба хоће да прикаже, несумњиво бих ушао у тај одбор. Ствара се национални комитет. Чине се припреме и долазе људи из Београда. Ја добијам депешу да дођем и, када сам дошао, све је већ било готово, пошто сам дошао са једним задочењем. Човек који је одлучујући фактор морао би да дође раније и да буде раније верзиран.

После тога долази централни комитет у који ја улазим. Истина, 28 јуна ја сам постао секретар централног комитета и његовог извршног одбора. Извршни одбор није се састао, а национални комитет живи свега два месеца. То је било недоношче. Које су то важне политичке одлуке које је тај комитет донео и које бих ја имао да наметнем Дражи Михаиловићу? У току претреса открило се да сам ја у комитету заступао гледиште Драже Михаиловића, то се открило непотпуно у случају доношења једне резолуције. Ви сте чули да је при доношењу те резолуције направљен један одбор и из тога одбора произишла је једна резолуција која са оним првим нацртом нема никакве везе. Пред вас ће зато, господо судије, некада доћи и војнички сарадници Драже Михаиловића и имаћете могућности да све расветлите. Да ли је било могућно једном

таквом резолуцијом наметнути нешто људима са ограниченом памећу, са уским војничким схватањем, онима који су хтели да праве пут из Југославије у иностранство?

Какве су то војничке одлуке, у којима сам ја учествовао? Изводите закључак да сам ја у томе учествовао само зато што сам био секретар централног комитета, то може да буде добро само за новине, а не и за суд који треба да има доказа. Разуме се да пред вас у току претреса нису изношене све одлуке војничке природе које су доношене у врховној команди Драже Михаиловића. Ви имате сведочанства из исказа Лукачевићевог о већањима после његовог повратка из иностранства. Ко је присуствовао томе састанку? Само војници! Ја сам седео у дворишту и чекао да сазнам шта се тамо ради. Када је већање завршено нико није знао шта је решено. Господо, човек који би требало да буде тако важна личност, морао би да присуствује једној таквој седници. Према томе нема никаквог доказа за вас да сам ја учествовао у доношењу одлука војничке природе.

Из свега овога што сам изложио ја мислим да је јасно да се теза јавне тужбе о томе да сам ја био онај сарадник Драже Михаиловића који је учествовао у свима важним политичким одлукама апсолутно не може одржати. Ја мислим да сте у току овога претреса и у току искустава које сте имали, могли да стекнете уверење отприлике какве су личности биле погодне за те војне одлуке. Могли сте у исто време да констатујете какав сам ја човек, какав ми је темперамент, и да сама моја природа није згодна за ову врсту послова у најужем кругу Драже Михаиловића. Господо, када ово знамо, ја ћу сада, примера ради, прочитати образложење јавне тужбе на 21 страни. Шта каже? „... И не само да се види да се с тим саглашавао, него се види и то да је доктор Ђура Ђуровић био онај најближи саветодавац Драже Михаиловића, она лукава, препредена, промућурна политичка глава.“ Видите ову промућурну главу како не учествује ни у једној важнијој политичкој и војној одлуци? Видите ову промућурну главу у светлости овога процеса? На овом процесу утврђено је да се сарадња обављала у Херцеговини од почетка окупације. Утврђено је да се сарадња обављала у Црној Гори 1941, 42 и 43 године. На овом процесу утврђено је да је Дража, када је дошао у Србију, неистину говорио, и да је заједно са окупатором, сарађивао. Четници су примали

храну од Италијана, јели макароне, и онда, господо, човек који је знао све то да ли је могао да пише онако глупа писма Дражи која сте ви овде прочитали? До суда је да ово суди. Сада, господо, када видимо све ово, ја не знам да ли се уопште може изводити нека дедукција. Ја мислим, господо, да код вас апсолутно мора да падне схватање тужбе да сам ја био тај интимни, блиски, важни, лукави, препредени сарадник Драже Михаиловића.

Прелазим сада, господо, на рад пропаганде и моје послове у пропаганди. Има читав низ радњи за које ме јавна тужба тужи како сам ја ту пропаганду у иностранству водио. Желим да потсетим суд да ја нисам ухватио везу са Фотићем, већ да сам ухватно везу са њујоршком радиостаницом, одржавао такође везу са два агенцијама и неколико листова. Ја сам овим листовима и овим агенцијама слао извештаје, али несумњиво преко њих и Фотићу. Ја сам у почетку радиогограмом написао све адресе којима се извештаји шаљу. У овом раду, господо, битно је како сам ја радио и како сам ја делао. Ја сам у томе био иницијатор, ја сам био у томе човек који је имао неограничено овлашћење. Да ли сам ја то радио сам или по инструкцијама, постоји, на моју срећу, један доказ на који се позива јавна тужба за једно сасвим друго дело. У писму које сте читали у доказном поступку стоји на дну да су од Драже тражене инструкције и директиве, као и материјал, и да се све радило у оквиру ових инструкција. Ја молим, господо, да на то обратите пажњу, јер заиста ја сам радио у оквиру инструкција. Ја нисам знао у каквом је односу Дража са нашом владом у иностранству. Нисам знао какве је директиве од те владе Дража Михаиловић примао. И пошто ме у току 1943 године није хтео да прими, ја сам у месецу децембру написао једно писмо, или депешу, где га молим да ме прими у интересу пропаганде. Ја сам код њега отишао крајем 1943, или почетком 1944 године. Ја сам у пропаганди, господо, деловао као чиновник, по инструкцијама, и у оквиру тих инструкција. Шта сам ја на пољу те пропаганде требао да радим? Требало је да се приказује ситуација, стање, радио сам, једном речју, онај посао који раде пропаганде у целом свету. Пропаганда, господо, није, извините што ћу говорити једну ноторну и познату ствар, није једна апотекарска теразишка ствар, није нека ствар која се тачно мери и одмерава. У пропаганди се врше извесни послови да се постигне извесан ефекат. Ја сам свестан тога. Као потчињени

орган Драже Михаиловића у хијерархиском односу био сам испод Драже Михаиловића, он је био мој претпостављени старешина који ми је давао инструкције шта и како треба радити. Две су битне ствари, господо, у овој пропаганди заступљене, две линије, војна и политичка. Политичка линија то је она са конгреса у Ба, а војна линија то је доктрина Драже Михаиловића. Из радиограма, који се налазе код власти, види се да сам ја слао извештаје да Дража Михаиловић води одлучујућу битку у Југославији попут партизана. Ја сам у њима надугачко објашњавао доктрину Драже Михаиловића, која се у исто време потпуно поклапала са доктрином Савезника у односу на Југославију и све окупиране земље. Тада су они преко радија слали вести, али вести шта и како треба спремат и за који час.

Зато вас молим, господо, да при одмеравању моје кривичне одговорности обратите пажњу на те две чињенице. Од велике је важности да видимо последице моје пропаганде. Јер свакако од последица зависи како ћете ви касније да ми казну одмерите. Тужба каже да је циљ мога рада био онемогућити помоћ света демократији нашега народа у борби противу окупатора. У Великој Британији у Сједињеним Америчким Државама било је створено извесно психолошко схватање. Ја сам дошао 1943 године у јулу месецу. До тада је пропаганда лондонске владе учинила своје. Тада су партизани, после великих напора, успели да пониште ту пропаганду, и то не ону коју сам ја развијао у иностранству већ коју је створила наша избегличка влада у иностранству. Оно што сам ја, господо, урадио то је било у оно време када је та главна баријера пала. И уколико је време одмицало тиме је утицај сваке пропаганде за Лондон и Америку падао и бивао све мањи и мањи. Никакав ефект у Америци није се могао постићи мојим извештајима. Тачно је да је слање извештаја било ограничено. Али оно што је утицало на светску јавност то је саопштавање имена америчких и енглеских војника и авијатичара који су се принудно спустили на територију коју су контролисали четници Драже Михаиловића. Ако бих хтео да говорим о некој пропаганди која је ишла на штету народноослободилачког покрета, то је, господо, била она пропаганда пре него што сам је ја узео у руке, и која није долазила од мене него из Лондона. Ја сам отпочео рад у августу месецу. Септембра месеца капитулација Италије, грандиозни успеси Народноослободилачке војске

и после тих успеха свака пропаганда, која је долазила од нас, била је минимална и безначајна. Наша пропаганда није могла да утиче на меродавне факторе који су одлучивали о помоћи савезничких држава, јер су они сви у великом броју били упознати са стварном ситуацијом. Ја сматрам да је овај утицај био апсолутно минималан и молим вас да ми приликом одмеравања казне, ако налазите да сам крив, узмете и ову околност у обзир.

Сада нешто о унутарњој пропаганди. Ја ћу укратко да кажем шта сам радио на том сектору. Одржао сам два збора и састанка. Једанпут сам одржао састанак са омладинцима. Познато је каква је била организација омладинска, да она није имала никакве везе са централним комитетом. Она се налазила под надзором и влашћу појединих старешина корпуса. Најважније у овој инкриминацији је да сам био распиривач братства и јединства и да сам давао инструкције како да се прогоне родољуби и да се организује власт. Не, господо, то није тачно. Никаких доказа нема да сам ја давао инструкције за прогањање родољуба. У погледу разбијања братства и јединства о томе такође нема доказа, а у „Уједињеном српству“ види се да никада нисам распиривао мржњу између Срба, Хрвата, Словенаца, Црногораца, Македонаца и других народа. Какав је утицај ове пропаганде у унутрашњости? Било ми је жао што мој бранилац није поставио питање командантима који сада седе на оптуженичкој клупи: Да ли су они читали новине „Уједињено српство“ и како су оне на њих утицале? Ја сам код истражне власти казао да верујем да је врло мали број наших команданата читао резолуцију у Ба, а још мање да је читао наше новине. С друге стране нико у организацији Драже Михаиловића озбиљно није поклањао пажњу пропаганди. Ја хоћу да кажем да су наши команданти звали шефа пропаганде „Лажовско одељење“, не зато што они хоће да лажу, већ зато што сматрају да пропаганда за њих нема никаквог интереса. Никада се нису читали неки чланци у којима се говорило о образовању политичких кадрова. Оно што је писало у листовима није могло утицати на команданте. Они су гледали на Дражу Михаиловића и његове инструкције. Упитани Лукачевић и Кесеровић одговорили су да су они примали и издавали инструкције које су добијали од Драже Михаиловића. Ово што сам ја радио ни у каквом случају не може се рећи да је потстрекивање. „Уједињено српство“, нако се штампало у великом броју, није могло

да стигне ни у три среза због слабих веза. Ја верујем да га ни Лукачевић сигурно није примао.

Господо, једно важно дело то је онај састанак са Штеркером, и ја нећу више о њему да говорим, дао сам све податке.

Сада прелазим на мој рад у централном националном комитету и на моју одговорност као члана централног националног комитета. Ја сам ушао у централни национални комитет из већ постојеће организације Драже Михаиловића. Увођењем у централни национални комитет Дража Михаиловић ме је попео на један степен више, да се изразим чиновнички. Мој улазак у централни национални комитет нити је повећао, нити је смањио ауторитет органа. У централном националном комитету био сам од 20 јуна до 10 септембра 1944. За све време донео сам само једну одлуку политичког карактера која је била позната јавности. Ја констатујем да централни национални комитет није био саветодавни орган. Овде није било потребно да се у доказном поступку читају његови статут. Али видећете из самих чланака каква је била његова функција, да је он био искључиво тело. Централни национални комитет био је извршни орган политичке организације југословенске демократске народне заједнице. Као такав могао је доносити обавезно одлуке искључиво за све ниже органе. Ови су органи били под апсолутном влашћу територијалних локалних команданата и ма какве одлуке долазиле одозго извршавале би се без сагласности команданата. Централни национални комитет као извршно тело није извршавао никакву пропаганду нити је издавао брошуре и томе слично, што би било познато јавности, изузев што је донео ону резолуцију. По моме мишљењу врло је важно да Дража Михаиловић није био члан централног националног комитета и да је према томе централни национални комитет био далеко нижи од Драже Михаиловића, тако да његове одлуке нису могле да буду обавезне за Дражу Михаиловића. У вези с тим исто тако оне нису могле да буду ни од каквог одлучујућег значаја ни за команданте. Ја имам једно сведочанство у доказном поступку да се Војин Војиновић, дугогодишњи адвокат, упуштао у политичке послове. Командантима у том погледу није постављено никакво питање. После 10 септембра централни национални комитет није постојао и све што се радило

од стране појединих чланова централног националног комитета, сходно одредбама и статутима, не може се сматрати као рад централног националног комитета. Овај централни национални комитет, који је живео овако кратко време и који је имао овакав рад, да ли је могао да врши какво потстрекавање маса, да ли је он могао створити једну психозу која би требало да задржи широке народне масе око Драже Михаиловића? Ја мислим, господо, не!

Централни национални комитет престао је да постоји почетком септембра. Ја сам у својој изјави пред истражним властима, и донекле кад сам био саслушан код вас, дао извесне податке. Не знам да ли сам казао оно што је битно за мене. Ја сам у августу видео куда иде Дража и тада сам био решен да са Дражом једанпут рашчистим рачуне. Дошло је било време, нарочито због тога што је он био тада толико збуњен да није знао шта ради, па је вршио и послове који нису спадали у његову надлежност. Ја сам то већ казао у чему се састојало ово. Када је 10 септембра наређено да кренемо, ја сам мислио да ћемо седницу продужити и да ћемо додати Дражу на ту седницу. Трагика је и моја и свих чланова што седница није могла бити продужена и што на њу није дошао Дража. Да је он дошао дефинитивно би се решило питање и нас и њега. Централни национални комитет би се сигурно распао. То су биле моје жеље и планови. Ја сам пошао да стигнем централни национални комитет и врховну команду због тога што сам веровао да ће Дража и национални комитет бити на окупу и продужити седницу, која је била у перманентном заседању. Међутим, ја сам на Руднику чуо говор краља Петра. Тај говор је био за мене од одлучујућег утицаја. Окренуо сам се тада на другу страну и, уместо да одем у Босну да се нађем са Дражом, ја сам кренуо преко Крагујевца и дошао у околину Чачка. Јавна тужба ми ставља на терет да сам ја у Крагујевцу и Тополи водио разговоре са Достанићем и четничким командантима, са циљем да објединим четничку војску и то у оном тренутку када су Руси прешли нашу границу. Ја сам дао све потребне податке о томе и молим вас да обратите пажњу на следеће: Достанић се сећао и извесних мојих причања, а не сећа се извесних факата која су морала да му остану у свести. Он не зна да ме је позвао да обиђемо команданте и да сам ја то хтео, свакако бих кренуо са Достанићем. Овде није доказано и не може бити доказано, да сам ја обишао команданте и обједињавао. Што се тиче мога од-

ласка код генерала Трифуновића, могу рећи да је то једно смешно тврђење када се каже да је требало да убедим Трифуновића у потребу обједињавања. То није тачно. Ви сте видели у чему се састојао мој одлазак Трифуновићу, тојест само због тога да видим да ли можемо да ухватимо везу са Русима, да онемогућимо кретање четницима који су пошли у Босну. Хтео сам да се спречи трагика десетина хиљада људи који су тамо помрли од глади и тифуса. Мени је било апсолутно јасно да то кретање према мору и према Босни значи упропашћивање наших људи. Хтео сам да се створи нека сарадња са Русима и да се ти људи задрже и, по могућству, упуте у борбу. Од тога није било ништа. Генерал Трифуновић је учинио све да ме приволи да и ја кренем за Босну. Он је у ту сврху имао најубедљивији аргумент да ме приволи и кренем са њим. Ја нисам отишао са њим и, уместо у Босну, ја сам отишао у Србију. Да сам ја хтео да обједињујем, ја бих несумњиво отишао у Босну и доживео његову судбину. Успео сам да задржим Раковића са две хиљаде људи. Ја сам уверен да је највећи део тих људи остао на терену, уместо да помре у Босни. Из тога можете да извучете закључак каква је моја тенденција била после 12 септембра 1944 године.

Ја сам, господо, на крају ове моје завршне речи. Ја вас молим да цените мој случај у оквиру целокупног збињања које се одиграло и у свету и у нашој земљи. Ја вас молим да узмете у обзир све оно што сам вам казао. Ја сам учинио једну исповест пред вама из које се види зашто сам ја ушао у организацију Драже Михаиловића, шта сам ја у тој организацији био, какав је мој утицај у тој организацији био и колико је тај утицај могао бити негативан за народноослободилачки покрет. Ви сте у исто време у току четреса могли да стекнете и један појам о мојој личности. Инсистирало се на томе, господо, да ли сам ја изишао пред суд искрено и поштено, да му кажем све оно што знам и да све радње прикажем у њиховој правој светлости. Ја мислим да сте ви могли стећи то уверење, а ја знам да сам пред судом био искрен. Доцнији догађаји и доцнија документа, која се буду нашла у архивама, то ће посведочити. Ја нисам дошао да пред вама претставим лажну ситуацију, ја нисам овде да на неки начин правим неку вербалистику не би ли вас могао убедити у нешто што не постоји. О свему овом зашта сам тужен ви имате доказа и ви ћете на основу тих доказа и решавати.

Ви сте чули моју завршну реч. Ја сам се трудно да кажем што је могућно више у своју одбрану, иако нисам све исцрпео, јер видим да је време одмакло. Али осећам потребу да вам кажем још и ово: Ја сам ушао у равногорску организацију да служим највишем добру мога народа и моје југословенске државе. Ја сам у току целог мога живота имао интересе народа и државе изнад мојих личних интереса. Дража Михаиловић је ту организацију увукао у блато, увукао је у издају, постао тако бедан и ништаван какав ће остати у току целе историје, кад је могао да одржава директне и индиректне везе са Бечом, кад је могао да прима у свој штаб људе који су били у служби Гестапоа. Овај претрес је јаван, ово што смо ми говорили овде чула је цела земља. Ја сам на овом претресу, као носилац оптужених, кажњен највећом могућном казном. На вама је, господо судије, да кажете да ли је то довољна казна или треба одмерити казну већу и строжу. То је што сам имао да кажем.

Претседавајући: Објављујем одмор од десет минута.

Последња реч оптуженог Александра Аксентијевића

Претседавајући (после одмора): Оптужени Аксентијевићу, да ли се слажете са одбраном свога браниоца, да ли је усвајате и да ли имате штогод да кажете?

Оптужени Аксентијевић: Усвајам одбрану и захваљујем браниоцу. Захваљујем и јавном тужиоцу на пажњи коју ми је указао изјавом да сам био искрен. Ја немам специфично својих злодела за време окупације и мога учешћа у покрету генерала Михаиловића. Ову чињеницу упознао је цео свет, благодарећи претресу мога јавног живота пред овим судом.

Па ипак, јавни тужилац тражи моју главу. На основу произвољних закључака да сам учествовао у доношењу одлука, упутстава и наредба већег значаја Михаиловићеве врховне команде, војне и политичке природе, у току друге половине 1944 године па до мога хапшења, на основу којих се остварила сарадња генерала Михаиловића са немачким окупаторима, на основу којих су Михаиловићеви подређени војни руководиоци сарађивали са немачким окупаторима, организовали и водили операције против Југословенске армије заједно са окупаторским јединицама и вршили терор и злочиначка убиства над родољубивим

присталицама народноослободилачког покрета. Ова произвољна оптерећења јавна оптужба понавља и после проведеног доказног поступка пред овим судом пред којим је доказапо:

1) Да сам у штаб врховне команде Михаиловића делегиран са ограниченим безначајним задатком информативног карактера;

2) Да је офанзива топличко-копаоничка против партизанских снага обављена пре мога доласка у штаб Михаиловића;

3) Да од мога доласка у штаб Михаиловића до покрета из Србије у Босну није протекло ни десет дана и да за то време нису вођене никакве четничке операције против партизанских снага;

4) Да нисам никакав војни стручњак, нити сам имао доминирајући положај политичког карактера у покрету Михаиловића;

5) Да су одлучујући фактори у штабу Михаиловићевом били само генерал Михаиловић и официри;

6) Да је покретом генерала Михаиловића дириговано са стране и да централни национални комитет није имао никаквог утицаја, а још мање ја лично, на одлуке, упутства и наређења на основу којих су се водиле операције против Југословенске армије; и

7) Да је сарадња генерала Михаиловића са окупаторима, Немцима и Италијанима остварена много раније, о чему сам се осведочио и ја тек када сам дошао у штаб, у непосредну близину генерала Михаиловића.

Јавни тужилац Србије признаје ми искреност зато што је најбољи познавалац мога јавног живота за време окупације, он је најауторитативнији познавалац мога избегличког живота до 1944 године, јер је био на истој територији Таковског среза, са које сам протеран од четничких власти.

Ипак јавни тужилац тражи моју главу. Оптужница је узела одсуство од материјалне истине уколико се на мене односи и отишла је на колосек неправде када ме чини одговорним за злочине које су починили антицивилаши, „расови“ на терену, којима ни сам генерал Михаиловић није могао ништа. Са овом чињеницом упознао нас је оптужени Кесеровић својим исказом да је врховна команда у сагласности са осталим командантима одлучила да се смени Рачић са положаја команданта корпуса, али да то није могло бити извршено зато што нису дали ње-

гови војници. Па ипак оптужница тврди да сам за злодела таквих команданата знао и да сам могао да их спречим мојим утицајем на генерала Михаиловића. Јавни тужилац признаје моју искреност, па ипак тражи моје суочење са оптуженим Слијепчевићем, који је чуо од отсутног Баћевића да сам се и ја састао са швабом Штеркером. Јавни тужилац усваја и подвлачи као доказ мишљење Слијепчевића, шефа ађутантског одељења, да је постојала могућност мога утицаја на генерала Михаиловића. Јавна тужба подвлачи моје заслуге у покрету генерала Михаиловића, које су ми донеле положај резервног официра, не осврћући се на чињенице, да сам тај положај добио са мотивацијом да сам учествовао у прошлом светском рату као добровољац. Подвлачећи моју искреност, јавни тужилац није ми признао исповест да су ме осећаји мржње према Немцима још из прошлог рата и чежња за слободом одвели у шуму, али је за то изјавио да сам био присталица свих предратних реакционарних режима. Међутим, ноторна је чињеница, коју познаје цео политички свет, да сам био жестоки опозиционар свих режима од 1927 године до окупације. Ја сам фаталиста, верујем у судбину, и зато не браним свој живот којим, по сили судбине, располаже данас суд правде и народне одбране, пред којим се налазим. Али то не значи да је мој духовни живот утрнуо. Моју савест оптерећују злодела оних извршилаца који нису били у мојој власти, али су деловали под фирмом заједнице. У том колективу ја се осећам кривим зато што нисам могао или нисам хтео да повучем консеквенце благовремено. Околности које су ме спречавале на расположењу су суду да их он цени.

У тежњи да помогнем суду ја сам у својој искрености био отворени буквар, непоштедан и према самом себи.

Са чињеницама, које су ми познате, ја бих упознао цео свет да нисам спречен околностима у којима се данас налазим. Са несумњивим доказима ја бих оптуживао виновнике превареног и ојађеног народа српског коме припадам целим својим бићем. Па ипак, ја ћу, у осећању одаости народној борби за опстанак, да констатујем са овога места чињенице са којима сам се упознао када сам дошао у непосредну близину генерала Михаиловића.

Пуковник Михаиловић дошао је у шуму маја 1941 године; радио-станицу добио је из Новог Сада са знањем ондашњег комесара за унутрашње послове Милана Аћи-

мовића; радио-путем ухватио је везу са Лондоном јуна 1941 године; после тога одржао је састанак у Струганику са претставником немачке окупационе власти; после тога дошла је савезна војна мисија; после тога одржао је састанак у Брајићима са Титом; после тога одржао је састанак са претставником председника српске владе, Миланом Калабићем, који је, по повратку у Београд, постављен за команданта територије на којој се налазио штаб генерала Михаиловића; после тога дошло је до оружаног сукоба четничких и партизанских снага и повлачења Тита у Црну Гору; после тога генерал Михаиловић ставио је Калабићу на расположење рудничку групу четника под командом капетана Радована Стојановића; после тога генерал Михаиловић отишао је у Црну Гору; једновременно мајор Калабић са рудничком групом четника отишао је у Пожаревац за окружног начелника, а рудничку групу четника разместио у срезове млавски и моравски; шта се у Црној Гори, Босни и Херцеговини догађало дознао сам први пут на овом претресу од Перовића, Лукачевића и Кесеровића; у лето 1943 године генерал Михаиловић повратио се у Србију са новим шефом савезничке војне мисије и изјавио да се враћа у Црну Гору. До његовог одласка није дошло, али је дошла савезничка војна мисија, војна мисија америчког савезника и тако даље. Чика Аџу је његова судбина довела на фронт да се бори против окупатора за ослобођење и уједињење Срба, под разним околностима задржава га на фронту и омогућује му да се увери да то није био антифашистички фронт и, најзад, извела га је са антикомунистичког фронта, као одговорног уредника једног историског листа и довела пред суд правде и народне одбране да му он каже пут који му је судбина одредила.

Последња реч оптуженог Мустафе Мулалића

Претседавајући: Оптужени Мулалићу, да ли се ви слажете са одбраном вашег адвоката и да ли усвајате његову одбрану?

Оптужени Мулалић: Чуо сам одбрану, усвајам је и осећам дужност да заблагодарим. Ја бих дао једну кратку изјаву. После свих сазнања, за која сам дознао први пут тек на овом претресу и после мог дубоког и тешког разочарења у организацију у коју сам стицајем околности, на моју несрећу, запао, ја немам више ни снаге ни речи да

описао сваку фаталну околност која је чинила један читав сплет. Ја сам изабрао социјални критеријум и тешко сам се покајао. Ја се надам да ћете и ви тај критеријум узети, сматрајући да треба да окајем свој грех, али на један својствен начин. Ја бих замолио да казна буде блажа и да тако буде једна пресуда великодушности војног суда Југословенске армије, иако сам ушао у организацију која је извршила толике злочине и починила издају према нашем народу.

Ја сам, господо судије, на путу покајања од дана када сам се предао Југословенској армији, свуда видео по зидовима ћелија исписане трагове мука ваших идеолога. Констатовао сам да казне нису биле у могућности да промене њихов менталитет. Напротив, те казне стварале су од њих борце и на крају ослободиоце. И ја верујем у одлучне конструкторе наше будућности. Зато могу да вас уверим да би ваша великодушност била много већи фактор за покајање онога греха који сам учинио. Ја не бих могао лако отићи својој кући и одговорити на питање своје деце: „Тата, ти си скоро пет година оставио нас на милост и немилост усташа и окупатора бежећи у Србију да би се борио противу окупатора свога народа, а шта си нам данас донео?“ Ја бих могао само да кажем: „Децо, донео сам вам живу и здраву моју русу драгоцену главу“.

Господо судије, ја вас молим да будете великодушни. Ја обећавам да ћу кроз све време, од часа када стојим пред вама, носити своју благодарност за ту вашу великодушност. Та ваша великодушност била би за мене једна велика морална казна, па вас молим да такви и будете. Ја вас, такође, молим да верујете да у овом часу благодарим Југословенској армији, синовима нашега народа, наших радника, наших сељака, наших интелектуалаца за велико дело Југословенске армије које је извршила херојски у заједници са Црвеном армијом, тако да је омогућила слободу коју ће уживати и моја деца. Ако ја не могу да поправим и окајем свој грех и ако морам да будем лишен свога живота, будите уверени, господо судије, да ћу га радо дати на олтар своје отаџбине, на олтар бораца који су пали за велику федеративну Југославију.

Ја молим господина јавног тужиоца да ми верује да ми је већ изрекао моралну казну тиме што ми је рекао да сам бедник и бескичмењак. Јесам, јер сам се нашао у таквим околностима од којих ја не могу да се одбраним.

Али нека ми верује господин јавни тужилац да бих био најсрећнији када бих могао да будем у могућности да браним један здрав политички програм, када бих могао да са овога места изиђем, а да не мислим на пропаст у коју сам упао и припадао једној организацији која је учинила злочине и издају. Ја бих радо поздравио рађање зоре слободе своје земље, да сам то доживео у једној другој ситуацији. Ипак, ја кличем: Да живи наша народна Демократска Федеративна Југославија и да живи братска Русија!

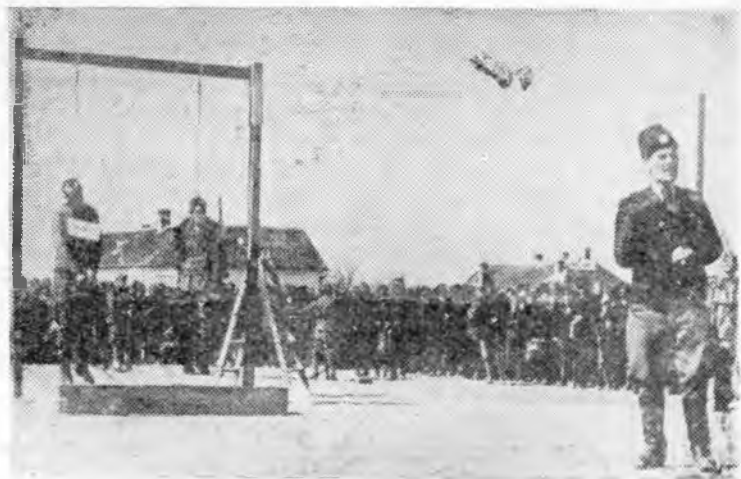
Последња реч оптуженог Александра Павловића

Претседавајући: Оптужени Александре Павловићу, да ли се слажете са одбраном вашег адвоката? Да ли усвајате одбрану?

Оптужени Павловић: Јавни тужилац је поднео једно писмо и назвао ме старим равногорцем. Ја молим да се схвати да је равногорска идеологија сасвим одвојена од нас. Ја нисам никакав равногорац. Године 1942 био је код мене друг од детињства Драгиша Васић, који ме је звао да уђем у покрет. Године 1943 био је код мене Мољевић и тражио од мене да допринесем не би ли синдикати на неки начин пошли за Дражом. Ја сам и то одбио. Ушао сам у покрет тек онда, када ми је Социјалистичка партија наредила.

Друга ствар, која је изнета противу мене, јесу саслушања два заробљеника, који су били са мном у Оснабрику. Из тих саслушања би требало да изиђе да сам ја још тамо проповедао и пропагирао сарадњу са окупатором. Ја сам био изабран у Оснабрику између четири хиљаде официра заробљеника за повереника. Као такав ја сам учествовао у некој врсти штрајка који се састојао у непримању хране због тога што је храна била слаба. Ја сам заједно са још тројицом из нашег логора као делегат ишао код генерала, који је био дошао у наш логор са намером да утиче на официре заробљенике да се изјасне за владу Милана Недића. Ми смо били код генерала и саопштили му да нећемо да дајемо такве изјаве, тако да се он више није усудио да покрене ово питање. Даље, мене је јавни тужилац оптужио да сам био код шефа Гестапоа у Оснабрику. Тачно је, али ево како је то било. Ми смо у логору имали један културни одбор који је имао задатак да

припрема што више разноврсних приредаба. Ја сам био спремио једно предавање о теми: „Немачко радничко законодавство и југословенско радничко законодавство“. Педесет и четири предавања која су одржана у логору била су одобрена претходно од Гестапоа, само моје предавање било је одбијено. Десет дана после тога позвао ме је шеф Гестапоа и захтевао од мене да му објасним извесне ствари у појединим поглављима мога предавања. После мога разговора са њим он ми је рекао отприлике ово: Можете држати предавање без изношења економских, политичких и социјалних момената, једино можете

Четнички војвода Будимир Босанчић држи говор у Ваљеву после вешања партизана Свете Поповића и Добросави Симића

да изложите параграфе правних институција онакве какви они јесу. Ја сам одговорио да такво предавање није интересантно ни за мене као предавача, а још мање за слушаоце. Ето, то је било све уколико се односи на разговор са шефом Гестапоа.

Ја сам изнео у својим саслушањима да сам остављао рукописе за „Глас Београда“. Ја сам рекао да се уредником може сматрати оно лице које контролише цео материјал за лист. Ја нисам то чинио и нисам могао то да чиним, јер сам био ван Београда. На вама је, господо судије, да судите да ли се ја могу сматрати по тим околностима уредником листа.

Навео сам већ да сам ушао у покрет кад је моја партија ступила у њега. Зашто је моја партија ушла, такође сам рекао. Ушла је зато, јер смо се ми плашили од шовинизирања покрета и шефови партија били су принуђени да прате своје припаднике и да их сачувају од господарења једне нове идеологије. То је био један од разлога. Други разлог јесте у томе што се веровало да ћемо, улазећи унутра, у покрет, моћи да сачувамо утицај у народу и да целом том покрету дамо сасвим другу форму. Ви знате, господо судије, да је преговорима партија склопљен један споразум, односно донесена једна резолуција. Основи те резолуције су борба против окупатора, за једну нову, на федеративној бази уређену Југославију. На тај начин се хтело допринети слому фашизма и победи демократије.

У централни национални комитет, који је тада требало да буде основан, требало је да уђу и претставници наше партије. Из наше партије ушао је Живко Топаловић, који је самог себе одредио. Ја нисам у форумима партије учествовао последњих година пред рат због тога што су се моја гледишта разликовала од становишта др Живка Топаловића, иако сам остао верни члан своје партије. Кад су ови догађаји дошли, кад су ме пријатељи и другови позвали и предложили да ме кооптирају у управу, ја сам пристао и тако је дошло до тога да су ме одредили за заменика Топаловићу. Када је Топаловић отишао из земље, онда сам ја напустио као члан централног националног комитета. У чему се састојало моје учешће у томе делу? Ја сам учествовао на седницама комитета и сарађивао у „Гласу Београда“. То је отприлике све што сам ја фактички радио. Ви сте били обавештени каква је онда била пропаганда у покрету Драже Михаиловића, ви знате у каквом правцу су се кретале смернице његовога рада. Ви сте прочитали и један мој проглас. Из њега се види да ја пледирам за југословенску линију. „Глас Београда“ такође је ишао тим путем. Лист је ширио идеју братства и јединства и мој чланак „Срби и Хрвати“ ту мисао развија. Југословенска федеративна држава, која је наша нова држава, то је идеја и „Гласа Београда“. У чланцима и белешкама тога листа место „Срби на окуп“ увек је стајало „Југословени на окуп“. То су мисли и идеје које су пролазиле кроз „Глас Београда“. То је оно ново које смо хтели да постигнемо, то је оно због чега смо и пошли, то јест да спасава-

мо народ од шовинизирања и припремимо га за примену нових идеја. Међутим, јавни тужилац у својој оптужби дао је „Гласу Београда“ тенденцију која би имала за циљ да покрене народ у борбу против народноослободилачког покрета. За овакву врло тешку оптужбу оптужница није донела ниједан доказ. Када се овако тврди, човек би могао да помисли да је „Глас Београда“ стално објављивао чланке, написе, позиве, прокламације за борбу против народноослободилачког покрета. Не само да свега тога није било, већ у „Гласу Београда“ нећете наћи ниједну реченицу којом се позива ма ко у борбу против народноослободилачког покрета. Не само да тога нема, него се то не може видети ни у једном реду. Лист пледира за уједињавање снага отпора, он жали што непријатељ ликује због разједињавања снага. Тужба је цитирала и један чланак који се односи на идеологију Комунистичке партије, за који се сматра да је инкриминисан. Ја то признајем, али ту нема ни позива ни потстрекивања на оружану борбу против народноослободилачког покрета, већ тај чланак претставља једно обично врбовање присталица. Неслагање са неким, противљење некакво, сматрање некога за непријатеља, то само по себи не значи никакво позивање на какву борбу противу њега. У праву се сматра да чак стварање мржње против некога не може се сматрати као потстрекивање на неко кривично дело. Ја пледирам пред судом правника и није потребно да развијам елементе потстрекивања. Молим вас да у светлости правне науке размотрите ову ствар. Јавни тужилац није могао да учини овакво једно тврђење због тога што је врло добро упознат са оним што се дешавало у централном комитету, јер је знао за настојања да се дође до споразума. Наша настојања, међутим, нису успела. Јаз је, на несрећу, био много дубљи него што се мислило. Ми смо се у почетку надали да ће се наћи неки излаз.

Кад су наши добили вест шта је говорио Дража онда су два моја пријатеља дошла на седницу која је требало да се одржи почетком септембра и одлучили смо да ултимативно тражимо акцију. Ми смо тада сазнали да је Југорас не само учлањен у покрет, него да у њему игра и значајну улогу, те нас је то још више навело да поставимо одлучне захтеве. Међутим, догађаји су нам ишли преко главе, сви смо ми постављали као најактуелнију ствар дизање устанка. После тога Дража Михаиловић и врховна

команда, уместо да пођу тим путем, нису се одазвали нашем позиву, Дража је пошао путем беспућа и ми смо сматрали да смо на тај начин разрешени заједнице, не само због тога што је био постигнут циљ, ослобођење земље од окупатора, већ и због тога што је та организација изневерила линије на којима је она почивала када је основана. И тако по повратку у Београд ми смо донели одлуку да предузмемо слободну акцију, не сматрајући се више везаним за покрет, и да се ставимо на расположење онима који имају власт.

Централни комитет отпора био је ту и чланови наше партије дошли су у контакт са народним одбором и помагали да се одржи мир и ред и да се ставе на расположење људи који су могли да помогну. То је најбољи доказ да је наша сарадња са Дражом Михаиловићем престала да функционише. Оптужница каже да смо ми ушли да помажемо организацију Драже Михаиловића ради тога да би њу оснажили и ојачали за борбу против партизанских редова. Овде је доста изнесено разлога зашта смо ми пришли покрету, а ја ћу само да извучем једну ствар. Најбољи доказ да партије нису хтеле другу борбу до борбе за ослобођење од окупатора, јесте то што су се странке одмах, чим је остварено ослобођење, сматрале разрешенима од оне заједнице у коју су биле ушле да би постигле скоро ослобођење. Јавни тужилац оптужио ме за једно ново дело: потстрекивање масовних злочина. Ја бих могао да на ово не одговорим. Али сад сматрам да сам дужан одговорити. За овакву страшну оптужбу какве је доказе поднео тужилац? Она се оснива на мом чланку у „Гласу Београда“. Ја молим суд да с пажњом прочита тај чланак. Он претставља најоштрију осуду која је у штампи једног покрета могла да се изрекне против произвољних убиства. Он садржи претњу према онима, који та убиства врше. Чланак улива страх насилницима, ако се когод боји бога и људске правде. Чланак излаже процедуру која треба да је таква да би она потпуно онемогућила самовољу. Господо судије, знате да је форма гаранција права, нема права без форме. Кроз форму се гарантује осигурање правде, форма је била у овоме да се вршење правде метне у руке грађанства да се не може извести нико пред суд равногорских одбора док народ не каже да се то може да учини. Једини циљ који се могао да нађе тада у моме чланку била је воља да се нађе нова могућност суда. Цема у том чланку ниједне једине реченице која би потстреки-

вала на злочин. Све је то покушај да се уведе народни суд са одлучујућом улогом. Оптужница се позива на једну реченицу где је речено да је клевета да четници врше злочине. То може бити једна лаж. Али се из те реченице не може извући потстрекивање за клање кад цео дух чланка говори: Не сме то да се ради, не сме то да се чини, треба да буду кажњени они који то чине! Ја сам, право да вам кажем, сматрао као велики успех кад је овај чланак пуштен и кад га команда Београда није забранила. Ја сам тада у својим писмима рекао: „Мрски поступци одбиће народ од Драже Михаиловића“. Ја сам у том писму рекао да ће они пропасти. И рекао сам оно што им нико није рекао. То је био очити излив моје душе.

Најзад, јавни тужилац зна да је борба против ових зала била један од мотива због чега су и партије и људи ушли у покрет Драже Михаиловића, рачунајући да ће то својим ауторитетом да спрече. Ми смо небројено пута протестовали против тога. Чак и у септембру, у последњим данима, комитет је донео једну резолуцију у којој осуђује такав рад четника Драже Михаиловића. Али ми смо били немоћни да то спречимо. Сви смо се заваравали: у два месеца учинићемо нешто. Али два месеца су кратка.

О још једној ствари није говорено са стране мојих другова из комитета. Ствар морално најстрашнија. Оптужница каже да смо ми знали да Дража преко својих команданата сарађује са окупатором. Да смо, знајући, ипак остали уз њега.

За оптуженога Ђуру Ђуровића каже се да је он најприкривеније деловао. Оно што је било ван сумње, оно што су Лукачевић и Перовић испричали овде, то је далеко било од нашег сазнања. Јавна тужба квалификује исказ Аце Аксентијевића као врло искрен. Он каже да није био ту. То исто каже и Слијепчевић. Они закључују да има издаје онда када су сазнали да се Недић састао са Дражом, за који састанак кажу да је био нарочито скривен. Исто то се односи и на састанак са Штеркером. Дешифранти, који су били ту, изјављују да се из депеша једва могло видети о том састанку. А како смо тек ми могли да знамо за ово? Ја сам био у врховном штабу три дана у јулу и 10 дана у августу, а једном приликом био сам у месту где је заседавао централни национални комитет. Како смо ми могли да дознамо за ово, а насупротив томе било је толико чињеница које су нас одржавале у нашој доброј вери да покрет држи своју линију на коју смо ми

пристали спремајући се да се поштено боримо противу окупатора. Ми смо слушали поједине гласове који су говорили супротно. Веровали смо у то да Дража води борбу противу окупатора и да развија у томе смислу планове, а ни помишљали нисмо на неку колаборацију, о томе се није смело ни претпоставити. Спољне чињенице биле су препуне у нашем животу. Имате убиства пуковника Масаловића и Цеке Ђорђевића, првих сарадника Недића, ликвидирање Љотићевског начелника у Крушевцу, као и ликвидирање начелника Лукића, такође Љотићевца.

Претседавајући: Ви, оптужени Ацо Павловићу, браните себе, а немојте да адвокатишете за Дражу и његову организацију!

Јавни тужилац: Мени је жао што немамо микрофон како би цела земља могла да чује ове одвратне лажи.

Оптужени Павловић: Ја износим само чињенице које конкретно говоре да ми нисмо знали за сарадњу организације Драже Михаиловића са окупатором. Зато, господо судије, насупрот овоме схватању које влада у нашој јавности закључује се, на основу индиција које се налазе у оптужници, да смо могли веровати и знати да Дража Михаиловић ради са издајцима. Ја мислим да суд у ово не може поверовати.

Ми смо, господо судије, у годинама, ми имамо сви своју прошлост, ми смо изграђени људи, одрасли смо и провели десетине и десетине година у извесним идеологијама, које су постале саставни део нашега живота. Како смо ми могли да се тако преврнемо и бацимо све у блато, своју прошлост и убеђења, сву нашу љубав према демократији и слободи и да идемо да служимо фашизму? Господо судије, ово се природно не може објаснити. То не би одговарало стварности и не би било тумачење наше душе и осећања. Ја молим суд да о томе поведе рачуна. Ми смо, господо судије, сазнали на овом претресу од команданата Драже Михаиловића, оних људи који су извели ову целу трагику и одржавали везу са окупатором, а нарочито то да су у борбама са партизанским одредима у извесним случајевима примали оружје и храну од непријатеља. То је највећа казна која је већ изречена. Цео наш живот налази се срушен. Ту где смо мислили да послужимо народу, ми смо несвесно били у организацији која је служила непријатељима народа.

Гледајући ретроспективно на наш рад ми увиђамо велику заблуду и грешке које смо починили што смо безу-

словно веровали генералу Дражи Михаиловићу. У оној закрвављеној борби са партизанима велика је кривица наша што смо непријатеља примили за друга. Ми то нисмо хтели, овим је издата основна линија за коју смо се ми заветовали да ћемо је спроводити. Ја нећу да говорим о ономе шта је било после, када смо напустили комитет. Ја сам уздрхтао због тога што има људи који већ због тога одговарају. Да сам знао, једног тренутка све би било раскинуто, јер ја то нисам хтео, јер то моја партија није хтела. Моја партија била је прва која се обрнула и која је примила догађаје онакве какви су. Ја сам као њен претставник ушао ради тога да допринесем борби за ослобођење, да осигурам победу демократије у нашој земљи. Ја сам радио у најбољем убеђењу и уверењу да служим овим високим циљевима. Ово доказује каријера моје партије и целокупна моја прошлост. Ово говорим искрено и истинито, са руком на срцу. Ово није моја одбрана, ово је ослобођење моје савести. Нека суд суди удубивши се у разумевање о људским могућностима, схватањима и са знањима.

Последња реч оптуженог др Божицара Попадића

Претседавајући: Усвајате ли одбрану, Попадићу?

Оптужени др Попадић: Усвајам.

Претседавајући: Имате ли шта да додате? Будите краћи!

Оптужени др Попадић: Желим да укажем на неке моменте који су важни за процену мог случаја и који су мотиви за мој улазак у национални комитет. За време окупације било је више налета четника на задруге. Односили су читаве магацине. То је водеће личности задругарства побудило да покушају спречити те случајеве. Било је неколико састанака и већало се које ће лице да се делегира. После другог већања ја сам одређен као пензионер и неутрална личност да уђем у национални комитет. Међутим, у комитету сам био само присутан грађанин. Ушао сам да штитим интересе задругарства. На жалост до тога није дошло. После ослобођења Београда никуд нисам отишао, јер нисам осећао потребу да се склањам. Наредбом министарства био сам реактивиран, па сам чак и очекивао да ћу бити рехабилитован. У контакт са оптуженим лицима нисам дошао по мојој иницијативи. Сматрам да

је то јасно свима и да нема апсолутно ни трага мојој иницијативи за вођење неке акције. Из изјаве оптуженог Косте Петровића и Грковића види се да сам говорио да је лудо и помишљати на такве акције, него треба примити садашње стање какво је. Оптужба каже да сам успоставио везу са Грковићем. Претрес је показао да је он мене тражио. О Грковићу нећу дуго да говорим него само то: да је био доста несигуран у својим исказима. У вези са Костом Петровићем мислим да се утврдило јасно да нисам био посвећен у његов рад. Нисам имао везе са радиотелеграфистом Момиром Петровићем нити са Сашом Михаиловићем, нити са свим другим што ми се ставља на терет. Према томе, ја се не осећам кривим за учествовање у раду националног комитета, а за оне цедуљице које сам примао од Грковића осећам се кривим јер сам био заиста несмотрен. Ја уопште нисам мислио о тим стварима. Молим суд да ми ово узме у обзир. Ја се уистину кајем што сам ову глупост учинио и молим да ми се према томе суди.

Последња реч оптуженога др Александра Поповића

Претседавајући: Оптужени Александар Поповић. Усвајате ли одбрану и имате ли штогод да кажете?

Оптужени др. А Поповић: Господо судије, усвајам одбрану свога браниоца. Молим вас за неколико речи. Моје учествовање у комитету је осветљено. Осврнућу се само на други део оптужнице. Заступник јавне тужбе у свом пледоајеу назвао ме је најнеискренијим од свих оптужених. Исто тако назвао ме је гестаповским шпијуном. Стало ми је до тога да расветлим те две ствари. Од првих дана па до саслушања код суда ја сам говорио отворено. То се види из тога што су моја саслушања врло кратка, моја искреност је отворена. То се види из тога што сам навесо она места у писму која сам написао. Мени оптужба ставља у кривицу такође да сам примао радиограме од Драже Михаиловића са упутствима за рад у Београду. То није тачно. То уопште није доказано. Пре свега добио сам само један телеграм и то не од Драже него од чланова комитета. О другом делу оптужбе споразумно смо установили да је то све лаж и клевета. У овом делу ја сам оптужен

за помагање четничке организације. Уколико суд неће да прими моју тезу онда нека чује једно: посматрајући догађаје ретроспективно не може бити сумње да је Дража Михаиловић издајник. То су несумњиво утврдили искази оних који су му били најближи. Али ничим није било утврђено да смо ми, који смо били далеко, да смо ми то запазили. Ја молим суд да има у виду и то за пресуђење моје кривице.

Последња реч оптуженог Бранислава Ивковића

Претседавајући: Реч има оптужени Бранислав Ивковић.

Оптужени Ивковић: Због исцрпне одбране Ђуровића сматрам да није потребно да улазим у детаље. Дакле, задржаћу се само на неким чињеницама. Још од првог дана, у претходном поступку, ја сам увек подвлачио само једну чињеницу до које ми је стало и молим да суд има у виду ту чињеницу кад буде одлучивао, а то је: никад нисам био четник и припадник равногорског покрета. Друга чињеница јесте побуда за мој улазак у југословенску демократску заједницу. Господин Павловић је о томе више говорио. Ја хоћу о томе да констатујем само да су нам као припадницима или претставницима појединих група или партија, мотиви за улазак били једнаки, али не исти. Мотив је био да се координирају све снаге за отпор против окупатора. Да покушамо задржати своје пријатеље под контролом и од застрањивања, и искључивости које су карактеристичне за равногорски покрет и које су искључиво довољно расветљене на процесу. Основно што је мене одлучило и што је било мишљење мојих пријатеља при доношењу моје одлуке била је баш заштита пријатеља од зулума на терену. Молим суд да ми то верује. Тај факат не могу утврдити никаквим општинским уверењем. Остају једино докази речи оптужених који су са мном на оптуженичкој клупи. Сматрам да се суд на основу њихових исказа могао уверити да сам у месецима моје сарадње са равногорским покретом, односно југословенском народном заједницом, стално и најжустрије био у опозицији, и то у таквој опозицији која је доводила и мој сопствени живот у питање. Шта ми оптужба ставља на терет? Ништа! Никакве конкретне делатности. Ја нисам ни

речи рекао ни „за“ ни „против“. На зборовима нисам говорио ни за Дражу ни против. Нисам написао ни речи. Нити сам ишта учинио да допринесем покрету. Зашто сам пред судом свога народа? Само због тога што сам био у централном комитету југословенске народне заједнице. Зашто сам био, за то сам побуде изнео. Сматрам да сам тај факат не може да се инкриминише, нити га може закон инкриминисати. Није дело бити у извесном стању или извесној организацији. Кривично дело је оно што неко чини и последице које чини тим својим чином. Јесам ли допринео нешто покрету Драже Михаиловића или нешто што шкоди народноослободилачком покрету? Ни једно ни друго. Ја сам, као и моји пријатељи, јер је то било мишљење не само моје него и свих мојих пријатеља...

Претседавајући: Браните себе, а не браните друге!

Оптужени Ивковић: ... да спречимо сукоб који је постојао. Зашта мене конкретно терети оптужница? Да сам својим присуством у комитету допринео завођењу маса у земљи, јачању на тај начин покрета и завођењу иностраног јавног мишљења. Како сам могао да заводим то мишљење кад је при врховној команди у Србији, што знају сви, постојало сто педесет људи код енглеске мисије? Како сам могао заводити јавно мишљење код толиког броја информатора?

Јавни тужилац: Зашто износите ствари које се нису износиле на претресу?

Оптужени Ивковић: Па то није никаква тајна! Молим суд да и ту чињеницу има у виду. Припадништво моје у комитету била је мало позната ствар. Можда је највише два-три пријатеља о томе знало. У мојој кући нико о томе није знао, нити је ико знао да сам ја тамо члан. Како сам онда могао допринети да се масе у Србији оријентишу за покрет Драже? Још једна ствар, а то је сазнање моје о сарадњи Драже са окупатором. Оптужба тврди да сам ја знао за сарадњу. Могао сам само претпостављати. Када су Аксентијевић, Ђуровић, Мулалић, — каже оптужба, — знали за то, онда сте знали и ви, тојест ја. Оптужба је више пута подвлачила да се мора поверовати Ђуровићу и Мулалићу у њиховом излагању о раду организације Драже Михаиловића. И Ђуровић, и Аксентијевић, и Мулалић изјавили су да су то знали.

Пошто су то признање учинили за себе зашто би био

њихов интерес да криве мене, Ивковића, који је с њима заједно оптужен? Може се говорити само о томе да сам ја био у заблуди о тој сарадњи.

Што се тиче ових сазнања, господо, ја сам у почетку ове расправе, када ме је суд питао да ли се осећам кривим, уверавам суд, одговорио: Не! После сазнања свих ових откровења, уверавам суд да сам за њих први пут сада сазнао.

Господо, ја сам поново испитивао своју савест и питао се да ли се осећам кривим. Господо судије, када се ствари посматрају сада из друге перспективе, ја могу да кажем да сам крив, али осећам да сам крив и да имам велики терет на својој савести што сам био поверљив према оним људима и што сам био необазрив, да ствари не загледам мало боље него што сам их гледао. То је све.

Последња реч оптуженог Љубише Трифуновића

Претседавајући: Оптужени Љубиша Трифуновић. Шта имате ви још да кажете?

Оптужени Трифуновић: Усвајам одбрану свога браниоца са једном малом исправком. Бранилац је омашком рекао пред судом да сам се ја вратио из заробљеништва. Моја ће реч бити кратка због тога што су претходни оптужени, који одговарају као чланови централног комитета углавном већ дали објашњење и правно разлагање, које ја у потпуности усвајам. Што се тиче специјално мога случаја, ја бих морао да објасним извесне ствари. Ја бих морао да објасним суду, нарочито, на који сам начин уведен у централни национални комитет. Јавни тужилац је у завршној речи тачно описао када је рекао да сам ја извучен из собе, из пасивности, у којој сам се налазио, и уведен у централни национални комитет. Јавни тужилац је квалификовао да то не спада у материјал који је изнет на претресу. Он ће, по чињеници да је илегално боравио више времена у околини у којој сам се ја налазио, моћи да стекне уверење да се моја акција у покрету Драже Михаиловића није осетила ни видеела ниукоме правцу. Нити сам учествовао у пропаганди, нити сам говорио усмено, нити писао. Ни на једном збору, а таквих је зборових било више, не само да нисам учествовао као говорник, него нисам ни једном збору ни присуствовао.

Ја бих хтео да објасним суду своју двоструку пасивност. После слома југословенске војске, ја сам сматрао да

је моја дужност као поштеног и честитог грађанина и патриоте да за време непријатељске окупације допринесем нешто што ће користити народу. Међутим, ја сам напустио Београд, отселио се са својом породицом у Горњи Милаковац и живео тамо избегавајући сваки додир са непријатељским окупаторским властима. То је једна врста пасивности, због које ми јавна тужба пребацује да сам био симпатизер покрета Драже Михаиловића. Али када сам био уведен у национални комитет ја сам се повукао и нисам хтео да учествујем, јер сам у борби против партизана гледао продужење трагедије нашег народа после 1941 године.

За време те моје повучености и отсуства од сваке акције ја сам ипак учинио извесне ствари у прилог борбе народнослободилачког покрета. Навео сам само три случаја. Ја сам те случајеве навео баш ради тога да бих смањио своју кривичну одговорност пред судом. Ја сам те случајеве навео да бих доказао ту чињеницу, да сам услед неслагања покрета Драже Михаиловића и партизанског покрета био разочаран, да сам био по страни, да нисам учествовао ни у каквим акцијама покрета Драже Михаиловића. Ти случајеви су и пред судом доказани.

У јуну месецу 1944 године позван сам без мог знања, без мог претходног питања на седницу централног националног комитета. На тој седници сам учествовао, учествовао сам у доношењу резолуције. Разлози који су ме руководили да заједно са осталим члановима централног комитета прихватим ту резолуцију они су које је др Ђуровић изложио. Кад сам био позван на седницу централног националног комитета, не знајући да он и постоји, знајући само да се ради о образовању некаквог централног комитета, кад сам био позван, ја сам мислио да је, с обзиром на приближавање краја рата, дошао моменат кад се она парола покрета Драже Михаиловића „још није време“, да се та парола мења и да је настало ново време, да се баци нова парола: „Сад је време!“ Рачунао сам да је или дошао час или је врло близу за општи народни устанак у Србији, и да се за то образује централни национални комитет и да сам за то и ја, који сам био позван политички чинилац у своме крају, позван у тај комитет. Господо судије, уверавам вас својом часном речју да нисам знао, да нисам могао ни слутити раније, пре овога претреса, да Дража Михаиловић сарађује са непријатељем директно или преко својих команданата. Прилике у којима сам ја

живео, повученост и необавештеност, нису ми дозвољавали да те ствари знам. Један је од оптужених овде пред судом изјавио да су у јуну месецу 1944 године постојале објективне околности за оног који је долазио у врховну команду да увиди да та сарадња постоји. Мајор Лукачевић казао је да му је по доласку у врховну команду шеф обавештајног одељења Новаковић саопштио да смо се ми дубоко увалили у сарадњу са непријатељем. Наравно, кад шеф обавештајног одељења и лични пријатељ Лукачевића то каже, онда је врло лако оценити и објективне околности. За нас, чланове централног комитета, нарочито за мене, који сам последњи упао, изненада, без икаквог претходног обавештења и учествовања на конференцијама, нарочито је за мене било тешко да те околности знам. Кад је оптужени Слијепчевић потврдио да су и у врховној команди издаване строге наредбе да се крију те чињенице, онда је, господо, врло разумљиво што ми, чланови централног комитета, нисмо могли те случајеве знати.

И за време непријатељске окупације, и пре рата, мој антинемачки став био је познат. Имајући у виду све ове чињенице, ја молим суд да моју активност и моја дела правилно узме у оцену. Ја у том погледу очекујем од суда праведну пресуду.

Последња реч оптуженог Николе Распоповића

Претседавајући: Оптужени Никола Распоповић. Шта имате још да кажете?

Оптужени Распоповић: Ја хоћу да будем кратак, јер сам све оно што сам имао да кажем већ рекао пред овим судом. Нисам био у равногорском покрету, нисам учествовао на конгресу у селу Ба, нити сам био присутан на седници на којој се комитет конституисао. Ја сам дошао у централни комитет на седници од 27 јула. После тога мој рад у том комитету је престао. Покушаји да се приволи Дража Михаиловић на оружану акцију нису успели и, најзад, кад сам видео да се ради о нечем другом, а не о устанку, онда сам се повукао и 5 септембра прекинуо сваку везу са комитетом. Тих дана су и влада и маршал Тито упутили проглас народу да приступи народноослободилачком покрету, остављајући рок до 15. септембра. Питање се поставља: Ви сте били равногорац? Шта је створило организацију? Трагедија од 1941 године, велике масе избе-

глица и друге несреће, све је то збило српски народ. Под том психозом створио се један покрет, духовно спојен, у чисто српском духу, али ја тада нисам хтео да уђем, јер сам ја од првог дана био за федерацију. Ја зато никада нисам имао илузију да се ствар може поправити, знао сам да треба сачекати да дође један нови социолошки моменат, па да цела организација пође сасвим другим путем. Тај моменат је дошао када је пала Пурићева влада. Требало је наћи пут за споразум и ја сам тада био решен да уђем у састав комитета да бих помогао постизавање тога циља. Дошао сам на седницу тога комитета благодарећи утицају са стране. Ја тако схватам улогу моју и већине мојих другова и она је доследно била спровођена и после те седнице. Ишло се све дотле док је било ма каквих могућности да се у томе успе. Међутим, од тога дана, од те седнице било је за свакога јасно да то не може да опстане, комитет се стварно поделио, неки су пошли за Београд, а неки на другу страну. Чинили смо све те радње у убеђењу и у свести да се извршује оно што се покушало створити споразумом.

Последња реч оптуженог Војислава Лукачевића

Претседавајући: Лукачевићу, ваша одбрана изнела је о вама и вашој кривици исцрпан материјал и ја вас молим да будете што краћи и концизнији у вашим излагањима.

Оптужени Лукачевић: Бићу кратак. Слажем се са мојом одбраном, само молим да ми дозволите да могу да је у неким моментима допуним, пошто је све то у вези са мојом личном одбраном, као и са одбраном других команданата. Пре него што пређем на излагање о своме уласку у организацију, до дана када сам био стварни члан организације, ја нити хоћу нити желим да на другога пребацитим кривицу. Онолико колико сам радио и шта сам радио у саставу организације за то се осећам кривим, и за то сметрам да треба да сносим одговорност. Само, приликом одмеравања ове одговорности молим суд да узме у обзир оне околности које ћу сада изнети.

Приступио сам организацији као војник, резервни официр, коме се згадила она пропаст и онај шљам, као човек који хоће да се бори, а коме је та борба била ускраћена. Лутао сам. Отишао сам у шуму, тражио тамо лево,

десно. Моја судбина је била таква да сам у том тренутку наишао прво на људе који су припадали организацији Драже Михаиловића. Са највећим жаром приступио сам им, јер тада ко је могао помислити да ће ме организација одвести тим путем и да ће доћи до тога да извршавам наређења једнога Мандла из Беча? Како сам могао и помислити друкчије, када у самим инструкцијама које носим стоји: Окупити око себе све позитивне снаге народа за борбу против непријатеља и споразум са партизанима. То је прва фаза, прво моје приступање. Доцније, 1942 године, упознао сам генерала Дражу Михаиловића. Енглеске мисије, материјал који се спуштао, борбе које су се водиле, учврстили су ме још више у томе уверењу. Затим долази трећи период: организовање војних јединица којима сам ја командовао у борби против партизана. Ја сам вам казао: Треба да схватите да сам ја резервни официр, капетан, командир чете и, када сам видео око себе људе, генерале, видео да постоји заиста војска, а у то време радио Лондон брујао је на све стране о томе, нисам ни помишљао да те разлоге побијам. Пошао сам у борбу. Тада, приликом ових првих борби, искрено да кажем, нисам знао ни за какву сарадњу. По завршетку тих првих борби отишао сам у врховну команду. На моје питање шта ћемо даље, речено ми је да се стрпим, јер се припрема опсежан план за рад и дизање општега устанка и ликвидацију непријатељских гарнизона. Требало је да пођем у Херцеговину и да тамо што пре организујем јединице. Ја сам веровао. Шта значи то ишчекивање, то формирање оних који су хтели борбу? У Херцеговини први пут ми се отварају очи и ту наилазим на потпуну сарадњу. Враћам се у врховну команду и износим тачне чињенице. Не може бити говора да смо радили на своју руку, то није истина, то је сушта лаж. Тада се генералу Дражи Михаиловићу износе тачне чињенице и да нема ни једнога четника који је илегалан, и да примају храну из гарнизона италијанских. Успут, то је после моје смене из Херцеговине, због тога што сам ово стање хтео да прекинем, на моју несрећу, враћајући се тада у врховну команду, прошао сам поред Фоче. У то доба једна група „црне легије“ запосела је Фочу и почела паљење и клање српског невиног становништва. Неколико локалних команданата придружило ми се и молило ме да се за њих заузем, како би се повела акција и очистила усташка „црна легија“ која је била у Фочи, а и у целој

Источној Босни. Ја сам се заузео, инсистирао сам и имао утисак да сам добио одобрење за ту борбу. У борбама, које су се развиле на томе терену, рањен сам и извесни период лежао сам у Колашину. Док сам лежао наименован сам за команданта корпуса, у августу месецу. Дужност сам примио тек у децембру. За моје време боравка у Колашину, у самој вароши, Италијана није било. Али свако ко је дошао у Колашин где је била врховна команда знао је за ту сарадњу. Касније сам пошао на терен и примио команду над малим групама за борбу противу муслиманске милиције. Дужност сам примио свега 15 дана после добијеног наређења. Нисам уствари ни имао времена да упознам људе и да упознам ситуацију. Борба је почела. Под мојом командом били су војници из тога краја. Највећи део њих страдао је, многима су побијене породице, сиаљен иметак, што објашњава ону страховиту пустош коју су те акције оставиле. Јесам ли ја крив што је до те мржње дошло? Она није од јуче постојала. А ко је требало да је ублажава? Ко је довео до ње? Свих двадесет година рада прошле Југославије! Ја сам се лично трудио и давао све од себе, по цену свога живота, да свакој борби, без изузетка противу кога се водила, дам војнички карактер. Знам да сам у Пријепољу, где сам лично могао учествовати, спречио покољ. Одмах после два сата стрељања је један војник који је убио једног муслиманина. Зна се да сам и самога команданта бригаде, поручника Николу Томића, извео пред суд и стрељао зато што је опљачкао 6 Јевреја који су бежали за време Пете офанзиве испред Немаца. Али када сам известио врховну команду о томе, никаквог одговора нисам добио. Ледено ћутање. Зашто и како? Не знам! Када сам говорио о некој сарадњи овог или оног команданта мени је било чудно што врховна команда не реагира. Сарађивали су сви команданти. Није важно да ли је неко уваљао у ту сарадњу само прст, руку или цео утонуо. Од момента када је врховна команда била обавештена о сарадњи није предузимала ништа у том правцу. Ја тражим, и тврдим, да нећете ни досад ни отсад наћи ни један докуменат у коме се види да је Дража сменио некога свога команданта који је сарађивао са окупатором. Сваком приликом када сам се видео са Дражом Михаиловићем или кад сам био код њега по разним пословима, захтевао сам од њега да се смени сваки такав командант који сарађује са непријатељем и да се изврши разлучи-

вање. Сећам се тачно да сам тражио да се поведе истрага по случају Баћевића. Али по тој мојој интервенцији није ништа урађено, а мени су само дати неодређени одговори.

Ко је на генерала Михаиловића утицао ја не могу да знам, јер после ја сам ретко долазио. Био сам свега два пута у Херцеговини и још два до три пута на другом месту, али могу још да кажем да данас када сам дошао на оптуженичку клупу и када имам да одговарам, појединци, мање или више убедљиво, да би себи олакшали одговорност или се спасли, бацају сву кривицу на нас војнике и згражавају се.

Ја тврдим да је потпуковник Остојић у то време када је извршена прекретница у организацији и кад је био почетак сарадње са Италијанима, елиминисан из штаба генерала Михаиловића од стране цивилних органа. Ко су ти органи ја не знам. Постојао је његов конкретан предлог да се формира летећи корпус од три хиљаде људи који би требало одмах да поведе борбу против окупатора.

У току јуна месеца борбе које сам водио против милиције и које сам са успехом свуда извршивао и када су постојали услови за почетак борбе против италијанских гарнизона у Санџаку и када је издато наређење са моје стране за покрет, добио сам наређење да обуставим и да одем у Калиновик. Тамо сам нашао Остојића који је казао да сместа кренем за Коњиц. Пошао сам са триста људи који су прикупљени на брзину. Ја сам још на претресу рекао да сам свако наређење извршивао без резерве. Пошто сам затим одавде отишао настале су битке на Неретви. Онда су почеле да ми се отварају очи, и тражио сам узрок поразу, и куда идемо. Како је текла битка ви сви знате. Узроци пораза били су моралне природе. Основ је морал код нашег војника. Ако му дате и топове да се бори, не помаже. Морал је био низак што смо били заједно са окупатором.

У Фочи случај је хтео да се разболим. Тамо је био Остојић, а у непосредној близини био је генерал Михаиловић. Имао сам прилике да видим и прочитам депеше из којих сам видео куда нас све то води.

Као што сам рекао кренуо сам ка Златару и хтео сам да пређем на десну обалу Лима. Међутим, чим су се појавили Немци биле су повучене трупе Раковићеве и Кесеровићеве. На томе терену остала су свега два моја

батаљона који су примили борбу са Немцима и Италијанима. Целог јуна месеца водиле су се те борбе. Напомињем да су тада Немци и Италијани спаљивали сва та села и да су моји батаљони били скоро уништени. Исто тако напомињем да је у свако доба сваки четник са мојом легитимацијом био стрељан.

Долази капитулација Италије. Понављам, почињем опет борбе на своју руку. Никада ниједно наређење од врховне команде није било дато за напад против окупатора. Постојала су наређења да ће бити борбе, да се спрема, а конкретно никада ниједан напад није био издат да се нападне ова или она варош. Све те борбе водио сам на своју руку. Данас жалим што сам те борбе водио. Дубоко жалим, јер сам увидео да су те борбе требале да послуже и служиле као маска у иностранству и у земљи. Те борбе имале су задатак и да обману народ у земљи. Не само да су заваравале народ, него су оне заваравале и мене самог и најближу околину која је била око нас. Сви су веровали да се боримо против окупатора и да нисмо издајници. Али до тога сазнања дошли смо поступно. Ја нисам могао одмах доћи до тога закључка. Међутим, чим је ова борба почела да узима други вид, мени је почело да бива јасно. Протествовао сам, а како се стање створило ви то најбоље знате. О операцијама нећу даље да говорим ви то знате. Долази до мога повлачења после борби са партизанима, ка Јавору.

Тада у мени сазрева идеја да, иако наша борба није против окупатора, не видим зашто не можемо да се споразумемо и са партизанима и да будемо у добрим односима. Цео народ је живео у заблуди да смо ми у добрим односима са Савезницима. Међутим, ми то нисмо били. Ви имате сигурно овде пред вама депеше у којима је дато упозорење командантима да се пред савезничком мисијом држе обазриво и да према свакоме Енглезу буду у штабу закопчани, то јест да немају никакве везе са Енглезима. Долазим у штаб на прву седницу, којој сам ја присуствовао и која је сазвана на мој захтев. То је било у децембру месецу. Позвани су команданти Србије и Босне. Ту сам рекао што сам већ изнео. Поред осталог, да бих извео ствар на чистину, ја сам рекао: „Ако ми нисмо за борбу против окупатора, ако то није главна линија, онда шта је главна линија? Значи борба против партизана“. Рекао сам: „Зашто изигравамо дон Кихота,

хајдемо код Недића или Љотића. Је ли нама главна борба против окупатора? Када је то главна борба, онда, консеквентно томе, треба да предузмемо мере.“ Та седница је трајала неколико дана. Сазвана је и заједничка седница са енглеском мисијом на којој је записнички утврђено и израђена основа на којој су издата наређења појединим командантима, Кесеровићу, Цветићу и тако даље. Ко је могао да претпостави да ће та обмана ићи толико далеко. То је био начин штаба врховне команде, министра иза кога стоји влада. Колико се ишло далеко сведочи чињеница да је од мене тражено да се одреди најповољније место за састанак са врховним штабом уколико до њега дође. И ја сам у то веровао. Али кратко време после тога на терену мени је било јасно.

Долази после тога питање злочина, тешких злочина за које се ја оптужујем. На мене данас многи и позвани и непозвани товаре све, бацају на нас команданте. Како је дошло до тих злочина? Основа тих злочина у братоубилачкој борби није форма хоће ли бити осуда оваква или осуда онаква. Суштина тих злочина лежи у самој борби. Ко је од грађана, од интелектуалаца, који нису били међу партизанима, написао неки летак, проглас, добровољно нешто урадио? Говорило се да нисмо желели интелектуалце! Није тачно. Није тачно, ми смо их тражили и желели као парче хлеба, али их нигде није било ни 1941 ни 1942 ни 1943. Тек 1943 године почели су долазити. Било је јединица од три до четири хиљаде људи где је било само неколико писмених. Где су били ти интелектуалци? Онај се није слагао, онај је седео у вароши, онај је имао деце, жену и тако даље. Само један пример. Кесеровић је у свом штабу имао директора Кнежевића. Док је тај Кнежевић седео у том штабу Кесеровић није ниједну борбу водио против партизана, док најзад није врховна команда уклонила Кнежевића.

Ту је наша трагедија, јер смо ми остављени сами себи. Непрекидно, као војници, кљукани наређењима. Кад су издавана наређења: уништити, очистити партизане, практично то је изгледало оно што је радио Кесеровић, што смо радили ми. Ко је издавао та наређења? Врховна команда издавала их је тенденциозно, намерно, и нас увалила у крв, а после да морамо, као штенад на ланцу, да идемо за њима, да немамо куд. Износећи вам

све ово ја вас молим да се осврнем у исто време на неколико чињеница у вези са мојом оптужницом.

Оптужница каже да сам ја као делегат врховне команде долазио на свој терен и да су ту постојали корпуси и команданти бригада. Сматрам да не могу да сносим терет ове оптужбе, јер ја нисам наређивао. И наређења и казне и лица која су одређена да буду кажњена, одређивали су одбори и месни команданти. Моја је кривица што сам томе присуствовао. Што се тиче злодела против партизана хоћу да скренем пажњу на ову чињеницу. 1943 године кад сам примио команду у милешевском корпусу наредио сам да се ни једна породица не сме предати Италијанима, као што су вршени покушаји и као што је то вршено на територији Црне Горе, да се све породице имају заштитити. Конкретно наводим случај мајке Велимира Јакића, и породице Велимира Јелића, за које сам наредио да им се пружи пуна помоћ. Нисам то радио што сам био пријатељ партизана, него што сам се држао овог: војничка борба, њих ту нема и нема потребе да се светимо породицама! Ја сам увек покушавао и служио се да дам војнички смисао борби. Због тешких недела која ми се приписују молим још ову чињеницу имајте у виду: ја сам био у Србији у децембру месецу и постоје записници са датумима. На основу тих записника издавана су наређења. Чињеница да сам се ја залагао за неку Недићеву политику, чак и она акта која сте ви видели, ја не знам како да објасним, сем ако Недићу није дошло до ушију шта сам ја говорио на седницама. Ја не знам.

Хоћу да се осврнем на онај део који је мој бранилац пропустио. Какве су биле околности под којима сам отишао у иностранство? Тачно је да сам ја с Фотићем разговарао, али то потпуно приватно. Напомињем вам да нисам говорио само о партизанима, него да сам објашњавао целу психозу, тешко стање у Југославији, борбе са усташама, почетак убистава, прве сукобе између четника и партизана, и да сам ја исто тако говорио о нашим неделама и како до њих долази, и зашто смо ми у немогућности да их спречимо. Пардон, подвући ћу само сведочење Богдановићево. У тој тужби има тамо нека пресуда. Тврдим да ниједна пресуда не постоји са мојим потписом и да је та пресуда извршена без мога знања.

У иностранству ниједном новинару, ниједном војном

ни политичком лицу, нисам казао ниједну једину неповољну реч о Народноослободилачкој војсци. Ја сам војник, ја ценим њихову борбу и тврдим да никада ником нисам тако казао. Тачно је да сам на свом путу у иностранство тежио да добијем помоћ и да сам тврдио да није тачно да ми не желимо борбу. Говорено је: Ви нећете да се борите против окупатора! Знајући мишљење народа и мишљење и расположење војске, ја сам говорио: То није истина, то је лаж. Ако нас је вођство довело до тога ми нисмо криви!

Кад сам био у иностранству видео сам да они у ствари не познају ствари и да не могу да их познају и схвате. У својој тежњи они и не желе неки прекид братоубилачке борбе. У тим стварима гледају само на крај и да се оном ко победи прикључе. Ја сам тражио да се вратим. Само ово напомињем да сам тражио да се вратим, да ме падобраном пусте не у врховну команду, него у Срез чајнички. И зато, пошто тамо нема аеродрома, свршио сам падобрански курс. Ипак сам пребачен у врховну команду. Кад сам дошао овде, шта сам нашао? Прво сам разговарао са Новаковићем. Измењали смо мисли и открио ми је депеше које је Дража Михаиловић слао за мноштво у иностранство. Рекао ми је: „Моментано ти не прети опасност зато што си потребан ради рекламе, али после, бога ми, шта ће с тобом бити, не знам.“ Говорио сам са Новаковићем интимно и искрено. Казао ми је о сарадњи са Немцима. Ја сам једног момента хтео сам да напустим врховну команду и да приђем партизанима, али сам то сматрао за кукавичлук. Ја сам могао, да сам хтео, да сачувам главу и да останем у иностранству али сматрао сам да је то кукавичлук и беда! Ја сам с тим људима провео у разним борбама две до две и по године. Ја сам их завео, ја морам да урадим све што у мојој вољи и снази стоји да их доведем на прави пут. Што ја тај пут нисам могао да нађем, није моја кривица. Ја сам напустио врховну команду онда, не кад је изгледало да је све изгубљено. Онда је био десант на врховни штаб партизана, и говорило се да је маршал Тито погинуо. Четничка организација изгледала је чврста. А ја нисам могао одмах да изиђем и дигнем барјак побуне. Прво сам настојао да одем на терен из штаба. Дража Михаиловић ме није пуштао и тражио је да останем код њега. И једва под другим изговором, да формирам другу

групу јуришних корпуса, могао сам да одем. Нисам могао да нађем прави пут и у последњем тренутку моји пријатељи су ме изневарили и пошли другим путем, а ја сам пошао онде куда сам кренуо, радио сам оно што сам знао и умео да бих помогао. Нисам успео. Можда сам успео, јер ипак сам колико толико помогао. У Седмој офанзиви 1200 људи дезертирало је из јуришних одреда.

Завршавајући ову последњу напомену ја вас молим да и ову околност узмете као оцену моје кривичне одговорности. Исто тако молим вас да узмете у оцену све тешкоће, психолошке супротности које су произлазиле из прилика у којима сам ја живео и под којима су наше организације деловале. Да ја по својој духовној структури нисам могао одмах да нађем пут који је, можда, требало да нађем, да, као што је организација Драже Михаиловића последица оног мозаика у схватањима, мишљењима и тежњама бивше Југославије, тако и ја сам био само оно што сам могао да будем као члан организације, ни бољи ни гори. Покушао сам, копрцао сам се, тражио сам пут, али га нисам нашао. Те се кривице не одричем.

Последња реч оптуженог Аћима Слијепчевића

Претседавајући: Оптужени Слијепчевић Аћим. Усвајате ли реч свога браниоца?

Оптужени Слијепчевић: Усвајам и благодарим му!

Претседавајући: Имате ли да додате нешто?

Оптужени Слијепчевић: Да!

Претседавајући: Будите врло кратки и концизни!

Оптужени Слијепчевић: Ја бих у неколико речи говорио о мотивима који су ме руководили да дођем до Средњег Истока. Ја мислим да је суд донео правилан закључак о моме раду у врховној команди. Дао сам исповест, а не саслушање. Овај мој рад није био поверљиве природе, он је чисто административно-технички у ађутантској грани. О мојој улози у врховној команди потврдили су и остали оптужени у своме писменом и усменом саслушању. Код Баћевића, код начелника штаба, провео сам три и по месеца. Шетао сам од Округлице до Фоче. За то време нису се спроводиле никакве операције у којима бих ја учествовао, а о чему се истрага може уверити самим извештајима врховног штаба НОВ, одно-

сно Генералштаба Југоооловенске армије, који свакако те податке треба да има. Ја вас, господо судије, уверавам да је било још официра који су били за споразум са НОВ и за прекид братоубилачког рата, али њих је на сваком кораку вребала смрт. Присуство страних мисија, затим учешће Драже у емигрантској влади и, најзад, пропаганда, све је било дириговано као и рад централног националног комитета, све је то онемогућавало нама војницима да борбено иступимо против братоубилачког рата. Ми смо остали обични немоћни пиони на шаховској табли којим су се играли велики. Ја, господо судије, припадам оним официрским генерацијама које су васпитаване да немо извршавају наређења претпостављених старешина по старом принципу да судбина земље лежи у рукама политичара. Био сам увек за борбу, противу окупатора што доказује моје учешће у 27 марту, као и у завери да се шести ловачки пук изведе из земље и да се бори на страниј територији, ако би се остварио Цветковић—Мачеков споразум. Да нисам био загрижени непријатељ народноослободилачке борбе показује што сам интервенисао и спасавао где год сам могао. Кад би се осећао кривим према народноослободилачком покрету ја се не бих предао партизанима, већ усташама, као што су то учинили Баћевић, Остојић и други!

Молим суд да приликом доношења оцене по мојој кривици и у доношењу казне има у виду мотиве који су ме руководили да дођем са Средњег Истока, као и моју искреност да нисам учествовао у злочинима што је подвукао јавни тужилац, као и то да нисам тровао народ нити харангирао у борби братоубилачког рата, како усмено, тако ни писмено.

Најзад изјављујем да сам спреман увек да као професионални војник ставим себе и своје стручно знање у службу народа Југославије.

Последња реч оптуженог Драгутина Кесеровића

Претседавајући: Оптужени Кесеровић Драгутин. Усвајате ли реч свога браниоца?

Оптужени Кесеровић: Усвајам и благодарим му.

Претседавајући: Имате ли шта да додате?

Оптуђени Кесеровић: Господине претседниче, у мојој одбрани не желим да изнесем чињенице које су показале моју кривичну одговорност. Желим да изнесем оне чињенице које ће вам помоћи да донесете правилну и заслужену казну.

Као активни официр, као син ове наше земље, ја сам пошао у шуму 1941 године, док су многи остали код кућа да чекају да их неко други ослободи, да им неко други донесе слободу. Пошао сам не да се борим против НОВ, противу партизана, пошао сам да се борим против окупатора. Господо судије, ја сам за све три године моје владе у крушевачкој области допринео да ниједно зрно жита није дато Немцима као ни извесне количине масти и других намирница. Због тога долази министар Олћан као комесар и проглашује опсадно стање. У новембру 1942 убијам среског начелника Среза жичког Ђорђевића који је покушао да спречи извршење моје наредбе за грађанску непослушност. Сарадња са окупаторима је утврђена на овом претресу и она датира од 1941 године, но, на жалост, мени то није познато. Ја као југословенски официр старао сам се да са непријатељем не разговарам и не радим, но, на жалост, моје вођство повело ме је у такву ситуацију да, извршавајући његова наређења, учествујем 1944 године заједно са Немцима у борби против НОВ.

Мени се ставља на терет да сам водио борбу са Народноослободилачком војском. Ја сам по томе учинио признање, и остајем при томе. Ја сам се стално трудио да до те борбе не дође и до 1943 године ја никакву борбу са партизанским јединицама нисам водио. Ваљда због тога да би ме увео у борбу, Дража је ставио под моју команду Расински срез, где је била једна партизанска јединица. Ступајући на тле овога среза борба ми је била наметнута, морао сам је примити и водити, поготову што смо добили врло строга наређења од активног министра војске југословенске владе у Лондону, позади кога су стајали шеф државе и влада. Да је то тако може потврдити и следећа чињеница: нисам водио борбу са партизанима до 1943 године, а партизани су се непрестано налазили у Топлици, нарочито у селу Плана, које се сасвим граничило са мојим тереном. Да сам ја хтео борбу,

ништа ме не би спречавало да се борим, поготову шта су они били слабији од мене.

Хтео сам само да кажем да није била моја воља, да нисам по својој сопственој жељи хтео да се бијем са партизанским јединицама, него да је то била воља вођства, а вођство каже да је то била воља владе и шефа државе у иностранству. Оптужба ми ставља на терет и извршење многих злочиначких дела. Господо судије, ја сам на претресу и у записнику изјавио и признао све оно што сам учинио. Ја хоћу само да вас молим да не узмете у обзир оне пријаве које нису доказане, јер су Кесеровића направили бауком и једино одговорним као команданта четничких група. Колико сам могао ја сам се старао да Округ крушевачки сачувам од жртава и непотребних губитака. Да је то тако ја износим чињеницу да за све четири године у крушевачкој области по мом наређењу, односно извршавајући наређења врховне команде, свега је пресуђено 13 лица са чим сам се ја сагласио. Не знам, господо, да ли сте сасвим схватили због чега је та пресуда одобрена. Мој командант батаљона и његов помоћник радили су у корист партизанских јединица. У мене се сумњало 1943 да нећу да водим борбу против партизана. Зато је и покушавано, а напослетку је и успело Раковићу да убије Кнежевића. Да нисам био злочинац може потврдити чињеница што сам имао у свом штабу изразитог комунисту, директора Кнежевића, односно, ако он није био такав, био је његов син Арса. Ја сам то позитивно знао и, да сам хтео, могао сам лако да уредим ствар. Било је толико партизанских присталица који су у Жупи, Копаонику и Крушевцу радили у корист партизанског покрета. Ја сам све то знао, ја сам имао довољно снаге и моћи да извршим покољ, али нисам хтео, јер сам знао да ми ово није дужност, знао сам да је и моја дужност борба против окупатора. Нисам могао као активни официр и као војник да избегнем то. Надао сам се да ће после конференције у селу Ба присуство политичара, тј. чланова централног комитета побољшати цело стање, да ће доћи до компромиса. Међутим, то се продужило и даље. Стратегија и политика морају да иду заједнички, политика је много важна за стратегију, али тога није било. Највише је кривица до наших политичара, то јест шефа државе емигрантске владе.

Према томе, господо судије, ја вас молим да имате

у виду ове чињенице које сам изложио при доношењу пресуде оптуженом Кесеровићу. Господо, ја сам пуне 32 године био у служби народа и отаџбине. Васпитан сам у школи и у војсци да часно и најпоштеније служим своје народу и отаџбини. Увек сам савесно извршавао сва наређења својих претпостављених старешина. Дражу сам сматрао за свога претпостављеног, јер су га на положај који је заузимао поставили краљ и влада, и као таквог су га признавали и Савезници. Све што је наређивао, ја сам извршавао, верујући да тиме служим највишим интересима народа и државе. Ја сам био потпуно искрен и рекао сам вам праву истину. Ви знате шта сам урадио и сада вас само молим да ми не прикачите оно што нисам учинио. Ја вас молим судите ми и ја чекам вашу одлуку, чекам праведну и заслужену казну.

Последња реч оптуженог Војина Војиновића

Претседавајући: Оптужени Војине Војиновићу, изволите изложити оно што имате, али будите концизни.

Оптужени Војиновић: Оптужницом јавног тужиоца Србије мени је стављено на терет да сам организовао четничке јединице и четничку власт и да сам вршио мобилизацију. Ни једно од ових дела не стоји. Када сам дошао за команданта организација је била већ спроведена. Ја сам тек на претресу сазнао да је постојала наредба врховне команде за организовање равногорских одбора. Међутим, ја сам и те одборе нашао организоване.

Мени се пребацује благонаклоност према окупатору. Међутим, одмах после доласка у срез прва наредба коју сам издао била је да се забрани реквизиција за рачун окупатора. Даље подвлачим да су моју женску децу и мајку, стару 76 година, Немци стрпали у логор на Бањици, тако да се не може прихватити да сам био сарадник са окупатором.

Што се тиче саме мобилизације, ту мобилизацију у нашој бригади вршио је сам командант бригаде, а давао је овлашћења и команданту батаљона.

Мени се ставља на терет ликвидирање једне групе људи. Ту ствар ја сам покушао у току претреса да објасним. Ја сам се позвао и на многе сведоке који су данас угледни грађани.

Мени се даље у оптужби ставља на терет пљачка становништва у корист четничких организација. Међутим, ја сам по наредби врховне команде вршио, односно уписивао унутрашњи зајам за југословенску војску у отаџбини. То је била наредба генерала Михаиловића, тадашњег министра лондонске владе коју су признавали сви наши Савезници, према томе ја за то не могу да будем кривично одговоран.

Даље ми се ставља на терет што сам прочитао једну пресуду коју ја нисам изрекао. Исту је изрекао војни преки суд, а ја сам пресуду само, по наређењу команданта корпуса, прочитао.

Најзад долази питање муниције. Ја сам ту муницију подигао по овлашћењу команданта корпуса. Мени су је истина Немци предали, али ја сам је употребио у борби против Немаца.

Сада, у какву ситуацију долази суд. Постоји оптужница по којој инкриминисана дела нису доказана. Ви сте један суд који не суди по предатном поступку. Ја вас молим продужите ви тај поступак уколико се мене тиче и проверите све ствари. Ја вас уверавам да ће се потврдити ово што ја говорим. Ја сам већ до сада и сувише кажњен, па нека се настави поступак против мене. Ја сам се уствари одвојио од организације Драже Михаиловића после 15 септембра. Сем тога приликом ослобођења спасао сам грунтовне књиге из Липовице да не би биле упропашћене.

Према томе изузев два дела убиства, што још није расветљено, налазим да нема кривице, па молим да ми суд узме у обзир све олакшавајуће околности и поступи у духу мог предлога.

Последња реч оптуженог др Тодора Перовића

Претседавајући: Перовићу, шта имате да кажете?

Оптужени др Перовић: Господо судије, слажем се у целости са одбраном браниоца и захваљујем. О мојој кривици нећу да говорим. Припадао сам организацији Драже Михаиловића и то је довољно. Хоћу да истакнем околности под којима сам приступио организацији. То није било из противнародних побуда. У Херцеговини бити Србин зна-

чило је бити ван закона. Само су припадници Комунистичке партије, прекаљени у дугогодишњој конспиративној борби, умели повести народ правим путем. Они су позвали народ, али било је таквих који то нису чули и међу њима био сам и ја. Онда је дошао Дражин позив за борбу којим је хтео повести народ путем славе, а одвео га је на пут срамоте и пропасти. Тужилац је истакао да је било десетине хиљада жртава Драже Михаиловића. Ја то добро знам, јер и ја сам једна од таквих жртава. Одређен сам за четничког претставника код окупатора. Ко ме је одредио? Баћевић, добитник Карађорђевог звезде. Кад је народ почео сумњати у сарадњу онда се Баћевић повукао, као да је чистунац. Нека ми суд узме за олакшавајућу околност то што онда бити у организацији Михаиловића, а не сарађивати са Немцима, није било могућно. Ја нисам уговарао заједничке акције са окупатором против НОВ. То су радили разни официри. Четници су ме хтели прогласити за издајника, што сам нападао Немце и што нисам хтео признати независну државу Хрватску. Признајем да сам делио мишљење своје околине о НОВ и нећу да се правдам да сам сватац. Напустити организацију нисам смео, јер сам био уверен да ће ми заклати породицу. Нека ми се узме у олакшавајућу околност што сам од времена хапшења имао довољно времена да се кајем.

Последња реч оптуженог Бранка Гашпаревића

Претседавајући: Гашпаревићу, имате реч.

Оптужени Гашпаревић: После мог пута у Беч био сам упућен у врховну команду, али нисам био расположен за извршење задатка. Растурио сам групу. Нисам прешао у Србију него сам ухваћен у Босни. Нисам био у служби Гестапоа, јер Мандл није био мој наредбодавац. Мој наредбодавац били су добровољачка команда и Дража. Све што сам радио то је да сам испуњавао наредбе старешине, што ме је и довело на оптуженичку клупу. Дакле, ја сам мали човек који је постао жртва мегаломана и авантуриста, који су постали издајници свога народа. То је констатовао јавни тужилац. Молим да се има у виду да ја не претстављам ни најмању друштвену опасност, а сада, поготову. Ја сам расветлио све односе са Дражом и организацијом. Моје кајање је искрено, а патње су тешке. Никад нисам био реакционар.

Последња реч оптуженог Антона Шварца

Претседавајући: Шварц Антон. Усвајате ли реч свога браниоца?

Оптужени Шварц: Усвајам. И благодарим.

Претседавајући: Имате ли шта да разјасните што није изнесено на претресу?

Оптужени Шварц: Господине претседниче, имам две чињенице да разјасним. Прва је да ја нисам добровољно отишао у немачку војску и полицију. Ја сам већ 1942 добио позив за војску, али сам успео да се извучем. 1943 године добио сам понова позив и на њега сам морао да се одазовем. Захваљујући познанству једнога мога друга, ја сам, пошто сам знао да читам и да пишем српски, могао да добијем много лакши посао...

Претседавајући: То је углавном већ познато. Него изнесите нешто што већ није поменуто па претресу.

Оптужени Шварц: У оптужници се наводи да сам ја присуствовао мучењима, саслушавањима и да сам ја чак одговоран за неке злочине. Сматрам да постоји довољно доказа у Лесковцу, а нарочито се позивам на сведока апсанцију, који је цело време био у затвору и који зна, пошто је све добро видео, шта сам ја радио и како сам радио. Као једино могло би да ме терети што сам ја долазио заједно са Шубертом у затвор и што сам распоређивао раднике за рад у Немачку и Борски Рудник. Ничим се не може доказати да сам ја некога тукао и мучио. То је доказано. Да моја савест није чиста, да ја имам неких злочина, ја се не бих предао, јер ја сам имао довољно времена да се повучем са немачком војском. Ја, у колико нисам помагао, нисам чинио злочина дела и из тога разлога сам се предао 14 априла, сам, у Осијеку, пошто сам се претходно 18 дана крио прерушен као цивил пре повлачења немачке војске. Пријавио сам се НОВ-у и предао оружје.

Мени је савест потпуно чиста. Ја сам много времена пробавио са Гаром и вероватно је Гара о томе већ много рекао. Ја сам само био алат у рукама Мандла, носио сам извештаје Гашпаревићу и од њега Мандлу. Сматрам да све ове околности суд треба да узме у обзир при доношењу моје осуде.

Последња реч оптуженог Младена Терзића

Претседавајући: Младен Терзић. Имате ли шта да кажете и слажете ли се са речју вашег браниоца?

Оптужени Терзић: У потпуности се слажем са одбраном мога браниоца, само бих имао да кажем пар речи. У тужби се оптужујем да је требало да организујем радио-мрежу у Србији. Стварно организација је спроведена у центру при врховној команди пре него што сам кренуо на пут. Тамо сам добио радио-станицу, телеграфисте и, према томе, ја нисам имао, по преласку у Србију шта да организујем. Они су добили све задатке и сва наређења и ту отпада свако организовање. То је једно. У тужби се наводи да ја постављене задатке нисам извршио. Нисам могао да извршим, јер сам се предао.

Молим суд да узме ово у обзир приликом оцењивања моје кривичне одговорности и доношења пресуде. Напомињем и овом приликом да сам у врховној команди од дана ступања у организацију Драже Михаиловића до дана предаје био само техничко лице и да нисам учествовао у борбеним јединицама нити командовао.

Ја молим суд да све то има у виду, а такође и молим, у колико има да се примени на мене амнестија, да се и примени.

Крив сам, горко и најискреније се кајем. Молим суд да ми пружи могућност да окајем свој грех, да се извучем из блата у које сам упао, и да својим радом и трудом постанем исправан члан радничке класе из које сам и по-никао.

Последња реч оптуженог Косте Петровића

Претседавајући: Оптужени Коста Петровићу, шта имате да кажете?

Оптужени К. Петровић: За више од 3 месеца, колико сам провео у затвору, морам да нагласим да је врло коректно поступљено, и имао сам довољно времена да размислим о кривицама и да се уверим да уистину није требало тако да радим, што се горко кајем. Ја молим суд да ми поверује да нисам имао намеру да учиним она дела, за која ме терети оптужница, а уколико сам учинио нешто, било је то несвесно и више из осећања пријатељства према инжењеру Милићевићу. То нису били телеграми издајнички и шпијунски и ја нисам имао ту намеру. Мој рад под окупацијом сводио се увек на то да радим против окупатора, а мој бранилац је навео само један пример да сам сакрио све оригиналне планове, а има других примера. Ви сте имали пред судом и једну сведокњу, коју сам ја спасао. Због случајног службеног нута, инжењер

Којић није могао да присуствује као сведок. Ја сам спасао још једног човека, кога су четници били осудили на смрт. Када је требало да се повежем са Дражиним покретом, први пут сам одбио. То исто сам учинио и по други пут. Међутим, после тога ми је испоручен поздрав од Миљевића, тада сам ја ушао у покрет и после је све било доцкан. Питан сам зашто сам учинио кривицу после ослобођења, у време када је требало најмање то да сам чинио, јер је и моја жеља била ослобођење од фашистичког rop-ства. То сам учинио зато што нисам мислио својом главом и дозволио да ме други вуче за руку. Такав је мој карактер да подлежем утицају. Увиђам своју кривицу, признајем је и искрено се кајем. За моје године, оптерећен децом, то није требало, али сад је све доцкан. Ја молим суд да моје грешке не узме онако како их претставља тужилац у тужби и казни блажом казном, уколико не може да се примени амнестија.

Последња реч оптужене Алексаидре Јовановић

Претседавајући: Оптужена Јовановић, усвајате ли одбрану?

Оптужена Јовановић: Ја нисам припадала организацији Драже Михаиловића. Све што сам учинила учинила сам по поруци свога брата. Сада увиђам да сам погрешила и молим суд да ми то верује. Потпуно је утврђено да ја у том послу никад нисам имала иницијативе. Момир је мене тражио, а не ја њега. Ни са једним од оптужених нисам имала никакву везу, то је утврђено још у току истраге. Није тачан навод тужиоца, да сам била повезана са некима и тврдим да ни једну од тих особа не познајем. За све што сам учинила кајем се, али сам све учинила за љубав свога брата.

Последња реч оптуженог Радомира Милошевића

Претседавајући: Милошевићу, имате реч!

Оптужени Милошевић: Ја се налазим овде због једне једине речи, због речи командос. Шта значи реч командос? То је легитимација за легално бежање кући. Ви сте били у Босни, знате шта је глад, знате шта је тифус, и ја сам хтео на сваки начин да се извучем. Другог начина за то није било, него ступити у школу за командосе. Та школа је у правом смислу

тек касније формирана, када сам ја већ био у земљи. У самом Београду ви сте видели шта сам ја радио. Нисам стварао никакве тројке, нити је то доказано. У свом исказу сведок Мандић је рекао да сам добио поруку да пренесем Вертића, који је одређен за команданта. Ја нисам био његов заменик, нити сам то могао бити. Ја сам добио објаву да дођем на територију Србије. Молим суд да приликом оцењивања моје кривице узме све то у обзир.

Последња реч оптуженог Момира Петровића

Претседавајући: Оптужени Момире Петровићу, усвајате ли одбрану вашег браниоца?

Оптужени М. Петровић: Усвајам и молим суд да моју кривицу благо одмери. Кајем се што сам радио против интереса своје отаџбине, али сам био увучен у организацију Драже Михаиловића. Још једанпут молим суд да буде благ при одмеравању казне према мени.

Последња реч оптуженог Михаила Мандића

Претседавајући: Оптужени Мандићу, усвајате ли одбрану? Шта имате да кажете?

Оптужени Мандић: Усвајам реч браниоца. Имам само неколико речи да кажем. Господо судије, ја сам овде, на жалост, дошао на оптуженичку клупу иако уживам углед исправног и поштеног трговца у вароши. Случај ме је довео те сам ступио у додир са организацијом Драже Михаиловића једино због оног злата. Као републиканац по убеђењу, ја нисам припадао тој организацији, а најмање бих ступио у њу у ономе тренутку кад се пуцњава машиници за наше ослобођење већ чула у Београду. Једино из претње и из страха примио сам се да сачувам то злато.

За народноослободилачки покрет учинио сам својим прилозима доста, па молим да ми то суд узме као олакшавајућу околност и чињеницу што сам пријавио злато које нити је проказано нити било пронађено. Ја сам сам изјавио где се оно налази, јер не би било пронађено. Верујем у праведност суда, имам поверења у њега, кајем се и чекам пресуду.

Последња реч оптужене Љубице Поповић

Претседавајући: Оптужена Поповић, усвајате ли реч свога браниоца?

Оптужена Љ. Поповић: Усвајам у целости одбрану мога адвоката. Све што сам чинила учинила сам из љубави према Саши кога сам волела као његова жена. Молим суд да ме казни онако како налази за сходно.

Последња реч оптуженог Јована Грковића

Претседавајући: Оптужени Грковићу, усвајате ли одбрану и шта имате још да кажете?

Оптужени Грковић: Усвајам реч браниоца. Немам ништа, сем да изјавим жељу да сам био у заблуди кад сам починио такве кривице. Искрено се кајем и молим суд да ми одреди такву казну, којом ћу окајати свој грех и да ми пружи могућност да, као слободан грађанин, допринесем обнови Југославије.

Последња реч оптуженог Радомира Перице

Претседавајући: Оптужени Перица, усвајате ли реч свога браниоца? Шта имате да кажете?

Оптужени Перица: Не бих имао ништа више да кажем. Усвајам одбрану. Крив сам и знам да сам, иако сам у последњем моменту имао могућности да се поправим, погрешно, и то неколико пута. Ако уопште постоји могућност молим суд да ме ослободи.

Претседавајући: Претрес по кривици др Ђуре Ђуровића и осталих завршен је. Суд ће пресуду изрећи на дан 9 овог месеца у 16 часова у истој дворани. (Поклици: Живео суд!)

(Претрес је завршен у 18 часова).

ПРЕСУДА

ЧЕТВРТАК, 9 АВГУСТ 1945 ГОДИНЕ

Изрицање пресуде

Пресуда Вишег војног суда Југословенске армије др Ђури Ђуровићу и осталим оптуженим члановима централног националног комитета Драже Михаиловића, његовим командантима и члановима диверзантско-терористичко-шпијунске групе, изречена је у четвртак 9 августа 1945 године у четири часа по подне. Изрицању пресуде у самој великој двораци Правног факултета присуствовало је преко хиљаду лица, а преношено је и путем радија. Пресуду је саопштио претседник већа потпуковник Михаило Ђорђевић. Пре уласка чланова већа и јавног тужиоца, у дворану су уведени оптужени.

Претседавајући: Саопштавам присутној публици да за време читања пресуде не даје никакве знаке негодовања или одобравања. Свакога онога који буде изражавао своје расположење суд ће удаљити из дворане.

Пресуда Вишег војног суда Југословенске армије оптуженом др Ђури Ђуровићу и осталима гласи:

У име народа Југославије Виши војни суд Југословенске армије у саставу: претседника већа потпуковника Ђорђевића М. Михаила и судија мајора Лаковића П. Милије, мајора Станковића Д. Николе, мајора Јанковића Д. Михаила, поручника Петровића М. Витомира са секретаром Попадићем Љ. Тодором, у кривичном предмету противу оптужених Ђуровића др Ђуре и других из Београда, а по оптужби јавног тужиоца Србије потпуковника Минића Милоша, због кривичних дела из члана 13, 14 и 15 Уредбе о војним судовима, а које бране судом одређени браниоци и то адвокат Лукић Војислав, оптужене: Ђуровића др Ђуру, Аксентијевића Александра, Павловића Александра, Поповића Александра, Ивковића Бранислава, Трифуновића Љубишу и Распоповића Николу; адвокат Мићовић

Сава оптужене: Мулалића Мустафу и Попадића др Божи-
дара; адвокат Тасић Драгутин оптужене: Лукачевића Во-
јислава, Слијепчевића Аћима, Кесеровића Драгутина и
Војиновића Војина; адвокат Николић Душан оптужене:
др Перовића Тодора, Гашпаревића Бранка, Шварца Ан-
тона и Терзића Младена; и адвокат Николић Александар
оптужене: Милошевића Радомира, Петровића Момира,
Петровића Косту, Јовановић Александру, Мандића Ми-
хаила, Поповић Љубицу, Грковића Јована и Перицу Ра-
домира, — по одржаном јавном усменом претресу у Бео-
граду у присуству горе именованих у дане од 28 јула до
6 августа 1945 године, а по саслушању коначног предлога
јавног тужиоца да оптужени буду оглашени кривим и
најстрожијом казном осуђени и одбране оптужених да
буду ослобођени од оптужбе на основу Указа о амнестији
од 3 августа 1945 године, или пак што блажије кажњени,
— донео је дана 9 августа 1945 године и јавно објавио
следећу

ПРЕСУДУ:

1) Оптужени Ђуровић др Ђура, из Београда, по за-
нимању вршилац дужности директора за снабдевање ОГБ,
рођен 1900 у Горњој Горевници, Срез љубићки, син Чедо-
мира и Наталије рођене Вујовић, ожењен, без деце, вере
православне, по народности Србин, доктор права, неосу-
ђиван, имовног стања слабог;

2) Оптужени Аксентијевић Александар-Аца, пензио-
нер и бивши народни посланик из Београда, рођен 1886
године, у Јарменовцима, Срез качерски, син Владимира и
Персиде рођене Васић, ожењен, без деце, вере православ-
не, по народности Србин, свршио трговачку академију,
неосуђиван, без имовине;

3) Оптужени Мулалић Мустафа, публициста и бивши
народни посланик из Београда, рођен 1898 године у Ливну,
син Арифа и Назе рођене Вејзовић, ожењен, отац 3 деце,
вере исламске, по народности Србин, свршио трговачку
школу, неосуђиван, слабог имовног стања;

4) Оптужени Павловић Александар-Аца, адвокат из
Београда, рођен 1883 у Горњем Милановцу, син Анте и
Марије рођене Милијевић, ожењен, отац 3 деце, вере
православне, по народности Србин, свршио правни факул-
тет, неосуђиван, доброг имовног стања;

5) Оптужени Попадић др Божидар-Божа, бивши на-
челник Министарства пољопривреде у пензији, из Бео-

града, рођен 1893 године у селу Глободеру, Срез крушевачки, син Сибина и Негосаве рођене Ржаничанин, ожењен, без деце — има два штићеника, вере православне, по народности Србин, дипломирао на агрономском и филозофском факултету, докторирао, неосуђиван, без имовине;

6) Оптужени Поповић Александар, зв. „Шаца“, бивши начелник Министарства социјалне политике, из Београда, рођен 1902 у Белој Цркви, син Ђоке и Марије рођене Угарковић, ожењен, отац 1 детета, вере православне по народности Србин, свршио правни факултет, неосуђиван, средњег имовног стања;

7) Оптужени Ивковић Бранислав-Брана, бивши судија из Београда, рођен 1903 у Пироту, син Петра и Јелене рођене Поповић, ожењен, отац двоје деце, вере православне, по народности Србин, свршио правни факултет, неосуђиван, доброг имовног стања;

8) Оптужени Трифуновић Љубиша, адвокат из Београда, рођен 1895 у Горњем Милановцу, син Гаја и Јелице рођене Поповић, ожењен, отац двоје деце, неосуђиван, доброг имовног стања;

9) Оптужени Распоповић Никола, адвокат из Београда, рођен 1885 године у Старом Адибеговцу, Срез орашачки, син Милоја и Јоване рођене Ђокић, ожењен, отац 4 деце, вере православне, Србин, свршио правни факултет, неосуђиван, слабог имовног стања;

10) Оптужени Лукачевић Војислав, бивши приватни чиновник из Београда, рођен 1907 године у Београду, син Стевана и Велике рођене Немезић, неожењен, вере православне, Србин, свршио трговачку академију, неосуђиван, без имовине;

11) Оптужени Слијепчевић Аћим, бивши капетан ваздухопловни бивше југословенске војске, из Београда, рођен 1912 године у Гацкоме (Херцеговина), син Симе и Теодоре рођене Елезовић, ожењен, отац једног детета, вере православне, по народности Србин, свршио нижу и вишу школу војне академије, неосуђиван, без имовине;

12) Оптужени Кесеровић Драгутин, бивши мајор бивше југословенске војске, из Крушевца, рођен 1896 године у селу Пироману, Срез посавски, син Ранисава и Анке рођене Миловановић, ожењен, отац 5 деце, вере православне, Србин, свршио 4 разреда основне школе и под-официрску школу, неосуђиван, без имовине;

13) Оптужени Војиновић Војин, адвокат из Београда,

рођен 1897 године у Ужиду, син Димитрија и Христине рођене Бојовић, ожењен, отац 3 деце, вере православне, Србин, свршио правни факултет, неосуђиван, без имовине;

14) Оптужени Перовић Тодор, адвокатски приправник из Требиња, рођен 1910 у Требињу, син Лазара и Данице рођене Перовић, ожењен, без деце, вере православне, Србин, свршио правни факултет, неосуђиван, без имовине;

15) Оптужени Гашпаревић Бранко, бивши учитељ, рођен 1907 године у Загребу, живи у Смедереву, син Милана и Данице рођене Лалмић, ожењен, отац 1 детета, вере православне, по народности Србин, свршио учитељску и музичку школу, неосуђиван, без имовине;

16) Оптужени Шварц Антон, столар, рођен 1911 године у Вршцу, где и живи, син Антона и Јеле рођене Орсо, ожењен, отац 2 деце, вере католичке, по народности Немац, свршио 4 разреда основне школе, и 4 разреда грађанске школе, неосуђиван, за време окупације био у „Принц Еуген“ дивизији и Гестапоу, средњег имовног стања;

17) Оптужени Терзић Младен, ваздухопловни водник бивше југословенске војске, из Београда, рођен 1910 године у Београду, син Николе и Ракиле рођене Марјановић, ожењен, отац 1 детета, вере православне, по народности Србин, свршио малу матуру, неосуђиван, без имовине;

18) Оптужени Милошевић Радомир, бивши поручник југословенске војске из Београда, рођен 1915 године, у Аранђеловцу, син Радисава и Иконије, рођене Крстовић, ожењен, без деце, вере православне, по народности Србин, свршио војну академију, без имовине;

19) Оптужени Петровић Момир, електромеханичар из Београда, рођен 1910 године у селу Бунару, Срез белички, син Милосава и Станије рођене Анђелковић, ожењен, отац једног детета, вере православне, по народности Србин, свршио 3 разреда гимназије, неосуђиван, без имовине;

20) Оптужени Петровић Коста, бивши инспектор железничке дирекције, из Београда, рођен 1894 године у Пироту, син Стојана и Роксандре, рођене Петровић, ожењен, отац 2 деце, вере православне, Србин, апсолвент технике, неосуђиван, средњег имовног стања;

21) Оптужена Јовановић Александра, бивша чиновница Аграрне банке из Београда, рођена 1914 године у Сјеници, кћи Петра и Данице рођене Богићевић, неудата, вере православне, по народности Српкиња, свршила 4 ра-

зреда гимназије и 3 године трговачке школе, неосуђивана, без имовине;

22) Оптужени Мандић Михаило, трговац из Београда, рођен 1904 године у Мостару, син Ђорђа и Ане рођене Ленкић, нежењен, вере православне, Србин, свршио трговачку академију, неосуђиван, доброг имовног стања;

23) Оптужена Поповић Љубица, домаћица из Београда, рођена 1913 године у Београду, кћи Светислава и Љубице рођене Николић, удата, — удова, мати 2 деце, вере православне, Српкиња, свршила велику матуру, неосуђивана, без имовине;

24) Оптужени Грковић Јован, бивши капетан југословенске војске, из Београда, рођен 1905 године у Мостару, син Илије и Маре рођене Ђирић, ожењен, отац 2 деце, вере православне, по народности Србин, свршио војну академију бивше Југославије, неосуђиван, чиновник Команде града Београда, слабог имовног стања; и

25) Оптужени Перица Радомир, свршени ученик уметничке школе у Београду, рођен 1924 године у Београду, син Драгомира и Лепосаве рођене Радовановић, нежењен, вере православне, по народности Србин, неосуђиван, борац Југословенске армије, без имовине.

К Р И В И С У :

I

1) Оптужени др Ђуровић Ђура, Аксентијевић Александар, Мулалић Мустафа, Павловић Александар, др Поповић Божић, Поповић Александар, Ивковић Бранислав, Трифуновић Љубиша и Распоповић Никола:

а) Што су за време окупације у 1944 години као претставници такозваног равногорског покрета, појединих група бивших политичких партија или као истакнути јавни политички радници, иако су знали да је четничка организација Драже Михаиловића противнародна, издајничка и у служби окупатора, постали чланови такозваног централног националног комитета, руководећег политичког тела те организације, — створеног по директивама Драже Михаиловића, а на основу одлука такозваног светосавског конгреса одржаног у селу Ба између 25 и 28 јануара 1944 године, — те су својим радом у истом: учествујући на конститутивној седници од 28 до 30 јуна 1944 године; учеству-

јући на седници од 20 до 23 јула 1944 године у селу Рошцима, (сем оптуженог Павловића Александра) на којој је једногласно изгласана резолуција којом се оглађују од владе др Шубашића, која је у својој изјави датој јавности истакла за циљ организовање што веће помоћи народно-ослободилачком покрету у земљи који се бори против фашистичког окупатора; учествујући на започетој а не довршеној седници од 6 до 10 септембра 1944 године, на којој су се свим силама залагали да помогну Дражи Михаиловићу да нађе излаз из катастрофалне ситуације у коју је, заједно са немачким окупатором и свим његовим слугама у Србији, био доведен победоносном офанзивом Народноослободилачке војске, — помагали Дражу Михаиловића да свој издајнички рад и службу окупатору прикажу светској демократској јавности као национално-ослободилачки покрет против окупатора, све у циљу добијања морално-политичке и материјалне помоћи за четничку организацију, а обманама исте јавности да створи нерасположење према народноослободилачком покрету народа Југославије у циљу онемогућавања помоћи коју је овај уживао од светске демократске јавности и савезника.

б) Што су помагали Дражи Михаиловићу да путем обмањивања и завођења једног дела необавештених народних маса у земљи исте окупи око себе у борби за уништење народноослободилачког покрета народа Југославије, који је једино водио непошtedну борбу противу окупатора, а за ослобођење земље.

2) Оптуженог Ђуровић др Ђура, поред дела под тачком 1) диспозитива ове пресуде још и зато:

а) Што је током 1943 године, још пре уласка у такозвани централни национални комитет, сарађивао са врховном командом Драже Михаиловића, као човек од поверења Драже Михаиловића, на тај начин што је реорганизовао пропаганду за иностранство успостављајући радио везу са Фотићем у САД и путем одашиљања радиограма и у радиофонским емисијама лажно приказивао ситуацију у земљи, популаризујући слугу окупатора Дражу Михаиловића, а четничку организацију претстављајући као једино борбену организацију у Југославији против окупатора, а на све могуће начине клеветао народноослободилачки покрет, његово вођство и Народноослободилачку војску и Партизанске одреде у Југославији, — а све у циљу да обмане светску демократску јавност и на тај начин убије

морално-политички кредит, који је народноослободилачки покрет, својом непошtedном борбом против окупатора, стекао;

б) Што је уређивао лист „Уједињено српство“, један од централних органа четничке организације Драже Михаиловића, чији је први број изишао у априлу 1944 године, и у истом писао чланке којима је распиривао мржњу противу народноослободилачког покрета а популарисао четничку организацију Драже Михаиловића;

Претседавајући, потпуковник Михаило Ђорђевић (у средини), чита пресуду; судије су (с десна на лево): поручник Витомир Петровић, мајор Никола Станковић, претседавајући потпуковник Ђорђевић, мајор Милија Лаковић, мајор Михаило Јанковић и допунски судија мајор Радован Илић

в) Што је на састанцима, зборовима итд. давао упутства: за пропаганду и рад управљен на разбијање јединства народа у борби противу окупатора; за окупљање народних маса у борби противу народноослободилачког покрета; за ширење мржње противу народноослободилачког покрета и за популарисање Драже Михаиловића, па је

тако одржао следеће састанке: у пролеће 1944 године састанак са омладинцима-интелектуалцима, присталицама четничке организације Драже Михаиловића; у августу 1944 године у селу Обрвим састанак са среским равногорским одборима срезова: љубићког, трнавског, драгачевског и ужичког; у септембру 1944 године конференцију са 20 свештеника у селу Трнави; у септембру 1944 године конгрес штампе на коме су учествовали шефови пропаганде и уредници листова четничке организације Драже Михаиловића;

г) Што се у септембру 1944 године у Тополи као секретар централног националног комитета, изгубивши везу са Дражом Михаиловићем, на састанку са Момчилом Достанићем, Недићевим окружним начелником Округа крагујевачког и неким четничким командантима, и на састанку са генералом Трифуновићем, четничким командантом Србије, у једном селу близу Варварина, залагао за прикупљање и обједињавање разбијених четничких, Недићевих и добровољачких јединица под четничку команду за борбу противу Народноослободилачке војске.

3) Оптужени Аксентијевић Александар, поред дела под тачком 1) диспозитива ове пресуде, још и за то: што је као делегат централног националног комитета код врховне команде Драже Михаиловића био политички саветник за доношење одлука и као такав учествовао у раду врховне команде Драже Михаиловића све до марта 1945 године.

4) Оптужени Мулалић Мустафа, поред дела под тачком 1) диспозитива ове пресуде, још и за то: што је био уредник листа „Исток“, једног од гласила четничке организације Драже Михаиловића, писао чланке за исти, писао писма-прогласе муслиманима, и тим чланцима и писмима ширио неистините клевете противу народноослободилачког покрета, настојећи да придобије муслиманске масе за оружану борбу противу Народноослободилачке војске и Партизанских одреда Југославије, а у корист окупатора.

5) Оптужени Павловић Александар, поред дела под тачком 1) диспозитива ове пресуде, још и за то: што је био уредник четничког листа „Глас Београда“, који се штампао у Београду у 20.000 примерака са знањем и директивама четничке команде у Београду, у коме је, поред чланака других сарадника, штампао и своје чланке, чија је садржина била уперена противу народноослободилачког покрета, против јединства народних маса у борби про-

тиву окупатора, а срачуната на то да обманом и преваром покрене у борбу противу Народноослободилачке војске и Партизанских одреда Југославије извештај део народних маса на корист окупатору.

6) Оптуђени Попадић др Божић, поред дела под тачком 1) диспозитива ове пресуде, још и за то: што је после ослобођења Београда, а у времену трајања рата у пролеће 1945 године, успоставио везу са оптуженим Грковић Јованом, од кога је примио документа мобилизациског карактера и предао их оптуженом Петровићу Кости на коришћење, знајући да овај одржава радио-везу са врховном командом Драже Михаиловића, затим да одржава везу са вођством терористичке организације Саше Михаиловића и другим илегалцима који су стајали у вези са једним иностранцем непријатељски расположеним према нашој земљи, као и што се састао са терористом илегалцем Војом Човићем.

7) Оптуђени Поповић Александар-Шаца, поред дела под тачком 1) диспозитива ове пресуде још и за то: што је после ослобођења Београда, а у времену трајања рата у пролеће 1945 године, одржавао везу са врховном командом Драже Михаиловића преко оптуженог Петровића Косте и по радиограмском тражењу врховне команде Драже Михаиловића послао јој радиограм у коме је дао тражене податке политичког и економског карактера, иако је знао да оружане формације четника у Босни заједно са Немцима воде борбу противу Југословенске армије, те да његов извештај може бити искоришћен од непријатеља противу Демократске Федеративне Југославије.

Оваквим својим радом горе именовани оптужени починили су више кривичних дела из члана 14 Уредбе о војним судовима, те их суд на основу истих прописа проглашава народним непријатељима.

II

1) Оптуђени Лукачевић Војислав, што је: ступио у организацију Драже Михаиловића још 1941 године, и као једна од најповерљивијих личности Драже Михаиловића, ишао у Санџак, Црну Гору, Босну и друге крајеве наше земље где је вршио организацију оружаних четничких формација, организовао у сарадњи са окупатором и другим домаћим слугама окупатора по директивама и наређењима Драже Михаиловића велике војне операције про-

тив партизана, учествовао као командант великих четничких оружаних формација заједно са окупаторским јединицама и другим домаћим слугама окупатора у борбама противу Народноослободилачке војске и Партизанских одреда Југославије, учествовао као командант главнине четничких снага заједно са окупаторском војском у Четвртој и Петој офанзиви у борбама противу Народноослободилачке војске на Неретви и Дрини, Главатичеву, Калиновику, Фочи, Устиколини, око Пљеваља, Прибоја, Пријепоља итд. све у 1942 и 1943 години; у 1942 години постављен је за команданта Херцеговине, у 1943 години за команданта Санџака, као делегат врховне команде Драже Михаиловића, командовао је извесно време свим оружаним четничким формацијама у Црној Гори; под његовом командом у Санџаку, а у духу примљених и датих наредба, паљена су и пљачкана читава села и у масама убијано становништво, а у срезовима беранском и андријевичком у Црној Гори на најбруталнији начин премлаћиван и малтретиран велики број поштених родољуба присталица народноослободилачког покрета, а по његовој наредби и у његовом присуству убијени: Војо Шкекић и Ђука Вељић, присталице народноослободилачког покрета, као и запаљен већи број кућа, такође присталица народноослободилачког покрета; као човек неограниченог поверења Драже Михаиловића учествовао је на многим штабским састанцима врховне команде; по налогу Драже Михаиловића што је у времену од јануара до маја 1944 године путовао у Каиро и Лондон, где се састао са скоро свим члановима емигрантске владе и другим личностима југословенске емиграције у Лондону, па је од Божицара Пурића, Младена Жујовића и пуковника Ракића примио за Дражу Михаиловића директиве: да Дража настави да ради како је и радио, али да само ту и тамо изведе по неку чарку противу Немаца, како би изгледало да се бори противу њих, па је, вративши се у врховну команду Драже Михаиловића, ову директиву Дражи Михаиловићу и пренео; састајао се на своме путовању, у Каиру и Лондону, са неким угледним личностима савезничких земаља и претстављао лажну ситуацију у нашој земљи, клеветајући Народноослободилачки покрет, а приказујући Дражу Михаиловића као јединог борца противу окупатора, настојећи да на тај начин осујети помоћ коју су Савезници пружали народноослободилачком покрету наших народа,

и да издејствује помоћ од Савезника за службу окупатора Дражу Михаиловића.

2) Оптужени Слијепчевић Аћим, што је: као официр упућен Дражи Михаиловићу септембра месеца 1942 године од емигрантске владе са поруком за овог, а у врховној команди вршио дужност начелника ађутантског одељења у 1943 години, дужност начелника штаба пуковника Баћевића, команданта Херцеговине и Источне Босне; што је састављао радиограме за иностранство у духу свога посла и датих му директива.

3) Оптужени Кесеровић Драгутин, што је: јуна месеца 1941 године ставио се под команду издајника Косте Пећанца, који га је поставио за војводу расинског, па је у томе својству изрекао смртну пресуду тројици партизана која је и извршена. У октобру 1941 године ставио се под команду Драже Михаиловића, који га је поставио за команданта четничког расинског одреда, а касније четничког расинског корпуса и релативно извршавао сва наређења Драже Михаиловића, организовао потере и водио упорне борбе са партизанским јединицама на територији над којом је командовао, сарађујући са окупатором и другим домаћим слугама окупатора; старао се да стриктно спроведе у дело наређење Драже Михаиловића од фебруара 1942 године: да се униште у корену сви партизански елементи; 1943 године по наредби Драже Михаиловића присилно мобилисао људство на територији свога корпуса и одвео га у Санџак у борбу против партизана у време Пете офанзиве окупатора противу јединства Народноослободилачке војске у Црној Гори, а по повратку из Санџака приступио извршењу наређења врховне команде Драже Михаиловића: очистити терен од партизана, Немци и недићевце не нападати и, спровodeћи то наређење, организовао и руководио је многобројним потерама и борбама противу партизана и Народноослободилачке војске уз сарадњу са окупатором и другим окупаторским слугама, и наредио да се изврши велики број убистава родољуба и присталица народноослободилачког покрета, што су њему потчињене четничке банде и извршиле, а такође наредио и да се велики број људи казни батинањем; организовао у лето 1944 године, када је добио под своју команду и Топлицу заједно са четничким командантима Ракићем, Раковићем и Калабићем, а у сарадњи са Немцима, Бугарима, недићевцима и љотићевцима, велике операције за уни-

штење партизанских снага и Народноослободилачке војске Југославије на територији Топлице и Копаоника; издавао наређења за паљење и пљачкање кућа, масовног убиства и батинања; после разбијања те офанзиве вратио се на Копаоник, где је продужио борбу противу партизана; бежећи испред јединица Народноослободилачке војске и Црвене армије у јесен 1944 године повукао се са Дражом Михаиловићем у Босну, где и даље учествује у борбама противу партизана, добијајући као и остали четнички команданти оружје, муницију и намирнице од Немаца; априла 1945 године пошао је заједно са Дражом Михаиловићем у ослобођену Србију у циљу дизања устанка против народноослободилачких власти, па после разбијања и уништења четничких снага на Зеленигори и код Сутјеске, оставиши сам, пребацио се у Србију у циљу организовања терористичких банди, па је одмах по преласку преко Дрине заробљен од јединица народне одбране, чиме је његов издајнички рад прекинут.

4) Оптужени Војиновић Војин, што је: децембра 1943 године примио положај четничког команданта среза колубарског (Лазаревац) и организовао четничку власт у томе срезу, организовао присилну реквизицију хране и друго у корист четника; по раније утврђеном споразуму са Немцима, а по наређењу команданта четничког рудничког корпуса, јуна 1944 године примио од немачке рајхскомандантуре у Ваљеву 21 сандук муниције, а нешто и од ортскомандантуре у Лајковцу за потребе поменутог корпуса; ову муницију примио је на основу писменог овлашћења команде рудничког корпуса, које је крајскомандантури показао; учествовао у доношењу пресуде којом су родољуби присталице народноослободилачког покрета Јеремија Вуковић, Владимир Танасковић и Владислав Васиљевић осуђени на смрт и одмах убијени; учествовао у убиствима, провокацијама домаћених и у Лазаревац доведених 5 родољуба, од којих су 3 под тешком присилом морали стрељати њихови другови, које су четнички бандити са Војиповићем оставили у животу.

Оваквим својим радњама окривљени су извршили низ кривичних дела организовања и руковођења оружане борбе противу народноослободилачког покрета народа Југославије у сарадњи са окупатором и другим окупаторским слугама, а окривљени Лукачевић Војислав, Кесеровић Драгутин и Војиновић Војин, поред тога извршили

су још и кривична дела организовања масовних убистава ■ мучења, паљевина и пљачке невиног становништва и родољубивих присталица народноослободилачког покрета, којим су радњама учинили више кривичних дела из чланова 13 и 14 Уредбе о војним судовима, те се као такви проглашавају ратним злочинцима, сем оптуженог Слијепчевића, који се проглашава народним непријатељем.

III

1) Оптужени Перовић Тодор, што је: још 1942 године приступио четничкој организацији Драже Михаиловића, па је по директивама Драже Михаиловића, а по наређењима Илије Трифуновића „Бирчанина“, пуковника Баћевића, Добросава Јевђевића, попа Ђујића и Радмила Гргића, успоставио везу са италијанским окупаторима и све до капитулације Италије одржавао везу са разним италијанским официрима, учествовао на многим састанцима са командантима разних италијанских окупационих јединица, заједно са Јевђевићем, Баћевићем, Мишом Радојловићем и другим четничким командантима; одржавао везу између четника и италијанских генерала Амика и Пијадонија, а исто тако између пуковника Баћевића и италијанског мајора Луиђи Миљорина, те је вршећи ову своју дужност организовао снабдевање оружјем, муницијом, храном, новцем итд. четнике од стране Италијана и учествовао у припремању заједничких операција четника и Италијана противу Народноослободилачке војске и Партизанских одреда Југославије; не прекидајући везе са Италијанима, он је са знањем Драже Михаиловића, а по директиви пуковника Баћевића, успоставио везу и између четничких команданата и Немаца; после капитулације Италије, по наређењу пуковника Баћевића, а са знањем Драже Михаиловића, примио је дужност четничког политичког претставника код Немаца, па се на основу тога повећао са немачким конзулом у Дубровнику Елдертом; водио преговоре о заједничкој сарадњи у борби противу партизана са немачким претставницима Шмит Хубертом, Вили Келером, Отом, пуковником Хершом у Требињу, немачким генералом Фишером, заступником Нојбахера, немачким политичким опуномоћеником за Југоисток Крамарцом; по налогу Баћевића, а са знањем Драже Михаиловића 1944 године путовао је у Београд са препоруком немачког конзула у Дубровнику Елдерта и Штеркеру заступнику Ној-

бахера немачког терористичког опуномоћеника за Југославију, поднео експозе којим тражи да се Херцеговина припоји Србији, па по упуту Штеркера, отишао Томи Максимовићу и Недићу, који су му обећали да даду помоћ четницима у Херцеговини у износу 100 вагона жита и по два милиона динара месечно, а одмах му предали у руке једномесечну помоћ од два милиона динара.

Оваквим својим радом окривљени Перовић је учинио више кривичних дела активног учествовања у организовању и руковођењу оружаних четничких формација и организовању сарадње тих формација са талијанским и немачким окупаторима у борби против народноослободилачког покрета народа Југославије, чиме је учинио више кривичних дела из члана 14 Уредбе о војним судовима, те се као такав проглашава народним непријатељем.

IV

1) Оптужени Гашпаревић Бранко, што је а) октобра 1941 године добровољно ступио као члан фашистичке љотићевске организације „Збор“ у добровољачки одред, где је вршио дужност иследника у штабу XII добровољачког одреда у Нишу, а потом са те дужности премештен за помоћника четвртог добровољачког одреда у Шапцу на којој је дужности остао све до априла 1942 године; а септембра 1944 године понова ступио у Београду у такозвану „славонску групу“ љотићеваца, којом је командовао Јован Крагујац, која је била формирана по наређењу Гестапоа и команде Недићевог српског добровољачког корпуса, и у којој је он, оптужени Гашпаревић, постављен за просветара ове групе;

б) што је: поступајући по наређењу Мандла и Драже Михаиловића пребацио се као командант групе са кругом од 60 људи, наоружаних до зуба, опремљених са радиостаницама и свим осталим средствима потребним за шпијунско-диверзантско-терористички рад, уз помоћ јединица Драже Михаиловића, преко Дрине у Србију, па је водио више борби са партизанским јединицама, у којим су борбама изгубили животе више бораца Југословенске армије, слао радиограммима извештаје са информацијама војне и политичке природе Дражи Михаиловићу и Мандлу у Беч, као и команди Недићевих и Љотићевих јединица које су се налазиле у Бечу, све док није априла 1945 године пао у руке јединицама Југословенске армије заједно са радио-

станицама, разним експлозивним материјалом и читавом архивом.

2) Оптужени Шварц Антон, што је а) априла 1943 године добровољно ступио у немачку обавештајну службу, која га је распоредила као тумача у „Аусерштеле“ у Лесковцу, па је као агент Гестапоа врбовао међу грађанима Лесковца своје обавештајце, који су му достављали обавештења на основу којих је Гестапо хапсио и стрељао многе поштене родољубе; успоставивши везу са бившим сенатором Милутином Драговићем и његовим сином Бошком, који су као претставници четника тражили сарадњу са Гестапоом у Лесковцу у борби против партизана новембра 1943 године, и са поручником Миливојем Перовићем, четничким командантом у околини Лесковца, крајем фебруара 1944 године, са њима створио споразум о снабдевању четника муницијом од стране Немаца, о примању четника рањених у борбама са партизанима у немачке болнице, о узајамном ненападању и о обавези четника да достављају Гестапоу спискове родољубивих, списак партизана ради хапшења и стрељања; спроводећи у дело овакав споразум, он је одржао четири састанка са четничким командантима мајором Стошићем и Живојном-Жиком Митићем, организовао даље састанак на коме су били присутни немачки крајскоманданти у Лесковцу, потшеф Гестапоа у Лесковцу, он — Шварц, командант Љотићевих одреда Марисав Петровић, и Љотићеви официри мајор Зотовић, као и четнички команданти мајор Стошић, капетан Стошић, капетан Илија Николић „Буфски“, капетан Миле Андрејевић, поручник Миливоје Перовић, поручник Матић, капетан Јошка и још два официра; одржавао везу између Немаца и четника све до септембра 1944 године, када је по наредби Гестапоа отишао у Београд и ступио у „славонску групу“ љотићеваца, којом је командовао Јован Крагујац и окривљени Гашпаревић:

б) што је: одвојивши се од окривљеног Гашпаревића примио и однео у Беч реферат који је у име врховне команде Драже Михаиловића саставио адвокат Митић, а у коме су били изнети следећи разни захтеви Мандлу, шефу „Јагдфербанда“ за Југоисток, 1) да се успостави илегална радиофонска станица на немачкој територији која ће за иностранство давати емисије са четничким вестима, 2) да се пошаље из Немачке неколико инструктора у врховну команду Драже Михаиловића за давање шпијунско-дивер-

вантско-терористичких инструкција четничким „командосима“ (четничке шпијунско-диверзантске терористичке групе), 3) пет мањих радиостаница, 4) санитарски материјал и оружје и 5) да Немци пристану да, када на пролеће предузму офанзиву на Балкану, да Дража сам запоседне Србију са Банатом без Македоније, — а као узврат за то четници се обавезују да ће у потпуној сарадњи са Немцима учествовати у борбама противу Југословенске армије; пошто му је Мандл обећао да ће станице успоставити, инструкторе, санитарски материјал и оружје послати, Шварц се, поневши са собом извесну количину оружја и муниције, вратио у врховну команду Драже Михаиловића и известио је о одговору Мандла, па после тога не имајући куражи да са „Гаром“ крене у Србију, отишао после у Винковце где су га наше власти лишиле слободе.

3) Оптужени Гашпаревић Бранко, поред дела под тачком IV/1 под а и б) и оптужени Шварц Антон, поред дела под тачком IV/2 под а) и б) диспозитива ове пресуде, још и за то: што су као чланови „славонске групе“ отпутовали у Беч и тамо се јавили Љотићевом официру Никићу који их је одвео код шефа „Јагдфербанда“ за Југоисток Мандла, потом се повезали са Шремсом, шефом „Јагдфербанда“ за Хрватску и мајором Рексајзеном, шефом немачке обавештајне службе за Србију: по наредби Љотића и Мандла кренули са „славонском групом“ за Нојстерлиц (Аустрија) у школу за обуку шпијуна, терориста, диверзаната и атентатора и по свршетку једномесечног курса по завршеној обуци, по наређењу Мандла кренули за Босну, преко пуковника Бороте успоставили везу са врховном командом Драже Михаиловића, састао се са Дражом Михаиловићем оптужени Гашпаревић и изложио му задатке које им је поставио Мандл, па, пошто се Дража Михаиловић сложио са тим задацима, доделио им је у групи свога официра Милована Недељковића и свог радиотелеграфисту Младена Терзића и још 30 људи, успоставио шифре за везу између њега и „Гаре“ па, после свега тога упутио их са целом групом да се уз помоћ других четничких јединица пребаде у Србију ради извршења шпијунских и диверзантско-терористичких задатака, које им је био поставио Гестапо, а са којима се он био сложио, остављајући још неке задатке.

4) Оптужени Терзић Младен, што је: јуна месеца 1942 године добровољно ступио у издајничку организацију

Драже Михаиловића где је одмах постављен за радиотелеграфисту, па је као одан и поверљив човек радио као радиотелеграфиста у центру за везу врховне команде Драже Михаиловића све до пролећа 1945 године када је по наређењу врховне команде Драже Михаиловића напустио своју дужност у центру за везу и био додељен шпијунско диверзантској терористичкој групи, којом је командовао оптужени Гашпаревић Бранко, да као радиотелеграфиста организује и осигура везу између Гашпаревића и Драже Михаиловића, да се са том групом пребаци у Србију и организује мрежу радио-станица у циљу вршења шпијунаже у корист врховне команде Драже Михаиловића, и са том групом заиста се пребацио убрзо по преласку Дрине која је била разбијена и он заробљен од јединица народне одбране.

Оваквим својим радом окривљени Гашпаревић Бранко, Шварц Антон и Терзић Младен, извршили су низ кривичних дела организовања и вршења шпијунско диверзантско терористичких акција на ослобођеној територији у корист окупатора и издајничке организације Драже Михаиловића, а оптужени Гашпаревић Бранко и Шварц Антон и дела ступања у обавештајну службу непријатеља за време трајања Народноослободилачког рата, којим су радњама учинили више кривичних дела из чл. 13 и 14 Уредбе о војним судовима, те се на основу истих проглашавају ратним злочинцима и народним непријатељима.

V

1) Оптужени Милошевић Радомир звани „Чеда“ што је: после прогонства четника Драже Михаиловића из Србије, као члан четничке организације од 1943. доукавши се заједно са главнином четничких снага у Босни, свршио курс за обуку терориста и шпијуна, који је организовала врховна команда Драже Михаиловића и са групом терориста у пролеће 1945 године прешао у Србију са задатком да врши саботаже и атентате, пропаганду против народних власти, у ослобођеној земљи, да организује обавештајну службу и шаље извештај Дражи Михаиловићу, као и да организује диверзантско-терористичке јединице, добивши у задатак да све те акције спроводи на територији авалске области, на којој је он постављен за четничког команданта; што је илегално дошао у Београд са неколико терориста, где се повезао са Момиром Петровићем преко

кога је слао информације врховној команди Драже Михаиловића, затим се повезао са функционерима терористичке организације Драже Михаиловића у Београду — Сашом Михаиловићем и Вертићем и, најзад, када је стигао у Београд, почео да се повезује са поузданим људима из организације Драже Михаиловића из времена пре ослобођења са територије Београда и околине Београда, и да припрема стварање терористичке организације, ради спровођења задатака од стране врховне команде Драже Михаиловића, па је на основу мисије коју је добио, као врло поверљива личност покрета Драже Михаиловића, после погибије вође терористичке организације Саше Михаиловића, замењивао га у дужности четничког команданта Београда.

2) Оптужени Петровић Момир, што је: иако на дужности електромеханичара у Београду у Команди ваздухопловства Југословенске армије, преко илегалне радиостанице Драгог Бојковића успоставио везу са врховном командом Драже Михаиловића, а потом сам конструисао илегалну радио-станцију и преко те илегалне станице наставио да одржава везу са врховном командом, почео од првих дана после ослобођења Београда па све до дана лишења слободе у пролеће 1945 године, шаљући информације политичке, војничке и економске природе, које је сам прикупљао, потом се повезао са функционерима илегалне четничке организације Драже Михаиловића у Београду окривљеним Радомиром Милошевићем, Александром Сашом Михаиловићем и Валентином Вертићем који су се по наређењу Драже Михаиловића из Босне илегално пребацили у Београд марта 1945 године, и слао њихове депеше врховној команди Драже Михаиловића и од исте примао радиогране за њих; затим, преко припадника исте организације оптужених Косте Петровића и Александра Јовановић непрекидно одржавао везе са Михаиловићем, Милошевићем и Вертићем, све док то народне власти нису спречиле откривањем и хапшењем чланова ове шпијунско-диверзантске, терористичке организације.

3) Оптужени Петровић Коста звани „Јовановић Милан“, што је: при повлачењу четника из Србије примио од организације Драже Михаиловића четири милиона динара и употребио их после ослобођења Београда, док је земља још била у рату, за потребе терористичке организације Драже Михаиловића у Београду; преко оптужене

Александре Јовановић успоставио везу са радиотелеграфистом Момиром Петровићем и преко њега добијао од врховне команде Драже Михаиловића директиве за рад и слао Дражи Михаиловићу радиограме са информацијама војне и политичке природе, потписивајући се илегалним именом Милаи Јовановић; примао од врховне команде депеше за члана централног националног комитета Александра Поповића, уручивао му те депеше и преко ове радиостанице слао Дражи Михаиловићу његове одговоре који су садржавали разне информације војног и политичког карактера, и почео да ради на повезивању са оним лицима која су пре ослобођења Београда били функционери у организацији Драже Михаиловића.

4) Оптужена Александра Јовановић — Цана-Каја, што је: после ослобођења Београда, док је земља била још у рату, по радиограмском наређењу врховне команде Драже Михаиловића, прихватила се организовања, прикупљања и достављања врховној команди важних информација из ослобођене земље; по наређењу врховне команде Драже Михаиловића повезала се такође са једним иностранцем, који је у Београду радио против интереса наше земље, и давала му важне информације штетне по нашу земљу, о чему је известила и врховну команду Драже Михаиловића, по наређењу врховне команде прибављала материјална средства за набавку материјала од кога је окривљени Момир Петровић требао да изгради неколико нових илегалних станица, помоћу којих су Момир и Цана хтели да створе што сигурнију везу са врховном командом Драже Михаиловића, да би осигурали добијање упутстава за рад; радећи на стварању илегалне групе четничких активиста у Београду, врбовала је извесне припаднике организације Драже Михаиловића из времена пре ослобођења Београда за активан рад на штету интереса наших народа.

5) Оптужени Мандић Михаило, што је: преко сто двадесет килограма злата и нешто платине, опљачканог од стране припадника организације Драже Михаиловића још за време окупације из трезора Народне банке, примио на чување и сакрио од народних власти с циљем да га употреби за потребе организације Драже Михаиловића у Београду и њених чланова; крио од народних власти више дана четничког команданта Београда, вођу шпијунско-диверзантске терористичке организације у Београду Сашу

Михаиловића и повезао га са другим припадницима четничке организације из времена пре ослобођења, омогућавајући му на тај начин да извршује наређења Драже Михаиловића, који је у то време већ био отворено ступио у службу немачких окупатора, створио шпијунско-диверзантску терористичку организацију у ослобођеном Београду, и тако наставио свој противнародни рад из 1943 ■ 1944 године, који је за моменат био прекинут ослобођењем Београда; набавио лажне пасоше за Сашу Михаиловића ■ Владу Вукојичића и тиме им помогао да илегално отпугују у иностранство, што је интервенцијом народних власти било спречено; као нарочито поверљива личност Саше Михаиловића, пред полазак Сашин за иностранство примио од њега шифре и депеше и предао их његовом заменику Радомиру Чеди Милошевићу, саопштивши му да га је Саша Михаиловић одредио за свога заменика у Београду до његовог повратка, те је тиме помогао да се и надаље одржи веза београдске организације Драже Михаиловића са самим Дражом.

6) Оптужена Поповић Љубица, што је: у почетку марта 1945 године прихватила Сашу Михаиловића, четничког команданта Београда после његовог илегалног доласка у Београд, знајући са каквим је задацима дошао у Београд, прикривала га извесно време у своме стану, потом му нашла други стан и снабдевала га храном, повезала га са неким њему потчињеним активистима четничке организације у Београду и тако му помогла да створи прве нити своје шпијунско-диверзантске организације у Београду; потписала његово илегално име на лажном пасошу и учествовала у другим припремама за његов одлазак у иностранство.

7) Оптужени Грковић Јован, што је: у својству војног чиновника у мобилизационом отсеку Команде града Београда, после ослобођења Београда, док је још рат трајао, злоупотребио службени положај на тај начин, што је почетком априла 1945 године упркос наређења команданта града Београда одложио почетак мобилизације резервних официра и подофицира, за петнаест дана, саботирајући тако брзо спровођење мобилизације; крао извесне строго поверљиве списе мобилизациске природе и друго; предавао их др Попадићу Божићу и једном високом функционеру четничке организације Драже Михаиловића у Београду, чији идентитет није могао бити утврђен, знајући да ће ти поверљиви списи бити упућени врховној команди

Драже Михаиловића и извесним иностраним елементима, који су у Београду радили на штету интереса наше земље.

8) Оптужени Перица Радомир, што је: као војник Југословенске армије на дужности у Аутокоманди у Београду, преко Николе Распоповића успоставио везу са једним страним држављанином који је у Београду радио против интереса наше земље, и ту везу одржавао све до дана хапшења, примајући од тога иностранца инструкције за организовање терористичких и атентаторских група од оних лица која су била припадници организације Драже Михаиловића пре ослобођења Београда, и поступајући по добијеним инструкцијама, окупио извештан број лица и повезао их са поменутим страним држављанином, припремајући извођење терористичких акција у Београду; у Аутокоманди у Београду, где је био на војној дужности, створио једну четничку групу од неколико војника, који су од пре ослобођења Београда припадали четничкој организацији Драже Михаиловића и припремао их је за терористичко-шпијунске задатке; па је преко једног од тих војника прибавио бланко објаву за путовање и њима снабдевао неке припаднике четничке организације Драже Михаиловића, који су у Београду илегално живели, а такође и преко Вере Ђорђевић прибавио из пријавног етсека од Команде града Београда бланко објаве и једну лажну легитимацију, па је легитимацију дао Кости Ђурићу, припаднику четничке организације, који се скрива у Београду од народних власти, а један део објава дао другим припадницима илегалне организације који су се у Београду скривали од власти, док је остатак предао поменутом страном држављанину да их употреби у своје шпијунске сврхе.

Оваквим својим радом окривљени Милошевић Радомир, Петровић Момир, Петровић Коста, Јовановић Александра, Мандић Михаило, Поповић Љубица, Грковић Јован и Перица Радомир, извршили су низ кривичних дела учествовања у раду шпијунско-диверзантске терористичке организације, помагањем у скривању шпијуна и терориста-одметника од власти, шпијунаже у корист домаће издајничке организације која се ставила у службу окупатору, а Петровић Момир, Грковић Јован и Перица Радомир као војници Југословенске армије поред тога још и кривична дела војне шпијунаже у корист домаће издај-

ничке организације која се ставила у службу окупатору и иностраних елемената који раде против интереса наше земље, чиме су починили кривична дела из члана 14 и 15 Уредбе о војним судовима, те се као такви проглашавају народним непријатељима.

Са изложеног, а на основу чланова 13, 14 и 15 Уредбе о војним судовима од 24 маја 1944 године у вези чланова 3 и 7 исте Уредбе те и Закона о врстама казни од 5 јула 1945 године и закона о конфисковању и о извршењу конфисковања од 9 јуна 1945 године, суд их

ОСУЂУЈЕ:

1) *Оптужене: Лукачевића Војислава, Кесеровића Драгутина, Војиновића Војина, Гашпаревића Бранка, Шварца Антона, Петровића Момира и Грковића Јована*, на казну смрти стрељањем и на казну трајног губитка свих политичких и појединих грађанских права, а Шварца још и на казну конфисковања целокупне имовине.

2) *Оптуженог Буровића др Буру*, на казну лишења слободе са принудним радом у трајању од 20 година, и то му казна почиње тећи од 8 јуна 1945 године као дана лишења слободе, и на казну губитка политичких и појединих грађанских права, сем родитељског, у трајању од 10 година по издржаној казни.

3) *Оптужене Милошевића Радомира и Перицу Радомира* на казну лишења слободе са принудним радом у трајању од по 15 година, с тим да им ова казна има почети тећи и то оптуженом Милошевићу од 15 маја 1945 године, а оптуженом Перици од 13 маја 1945 године као дана лишења слободе, на казну губитка политичких и појединих грађанских права у трајању од по 8 година по издржаној казни.

4) *Оптужене Павловића Александра, Поповића Александра, Терзића Младена, Петровића Косту, Јовановић Александра и Мандића Михаила*, на казну лишења слободе са принудним радом у трајању од по 10 година, с тим да им ова казна има почети тећи и то: оптуженом Павловићу од 16 новембра 1944 године, оптуженом Поповићу од 14 маја 1945 године, оптуженом Терзићу од 30 априла 1945 године, оптуженом Петровићу од 29 априла 1945 године, оптуженој Јовановић од 29 априла 1945 године и оптуженом Мандићу од 11 маја 1945 године као

дана лишења слободе, и на казну губитка политичких и појединих грађанских права, сем родитељског, за све оптужене, сем за оптужену Јовановић Александру, у трајању од по 5 година по издржаној казни, а оптужене Павловић Александра и Мандић Михаила још и на казну конфискације целокупне имовине.

5) Оптуженога *Перовића др Тодора* на казну лишења слободе са принудним радом у трајању од 8 година, с тим да му казна има почети тећи од 10 октобра 1944 године као дана лишења слободе и на казну губитка политичких и појединих грађанских права у трајању од 4 године по издржаној казни.

6) Оптужене *Аксентијевића Александра* и *Мулалића Мустафу* на казну лишења слободе у трајању од по 5 година и то: оптуженог Аксентијевића на казну лишења слободе а оптуженог Мустафу Мулалића на казну лишења слободе са принудним радом, с тим да им казна има почети тећи и то: Аксентијевићу од 13 маја 1945 године, а оптуженом Мулалићу од 14 марта 1945 године као дана лишења слободе, и на казну губитка политичких и појединих грађанских права, сем родитељског, за оптуженог Мулалића у трајању од по три године по издржаној казни.

7) Оптуженог *Поиадића Божицара* на казну лишења слободе са принудним радом у трајању од 3 године, с тим да му казна има почети тећи од 4 маја 1945 године као дана лишења слободе и на казну губитка политичких и појединих грађанских права, сем родитељског, у трајању од 2 године по издржаној казни.

8) Оптужене *Ивковића Бранислава* и *Слијепчевића Аћима* на казну лишења слободе са принудним радом у трајању од по 2 године с тим да им казна има почети тећи и то: оптуженом Ивковићу од 12 јануара 1945 године, а оптуженом Слијепчевићу од 8 априла 1945 године, и на казну губитка политичких и појединих грађанских права, сем родитељског, у трајању од по 2 године по издржаној казни.

9) Оптуженог *Распоповића Николу* на казну лишења слободе у трајању од 18 месеци, која му казна има почети тећи од 30 октобра 1944 године, и на казну лишења политичких и појединих грађанских права, сем родитељског, у трајању од две године по издржаној казни, и

10) *Оптужене Трифуновића Љубишу и Поповић Љубицу* на казну лишења слободе са принудним радом у трајању од по једне године с тим, што им казна почиње тећи и то: *оптуженом Трифуновићу* од 25 јануара 1945 године, а *оптуженој Љубици* од 2 маја 1945 године као дана лишења слободе, и на казну губитка политичких и појединих грађанских права, сем родитељског, у трајању од по 2 године по издржаној казни.

ИЗВРШЕЊЕ СМРТНЕ ПРЕСУДЕ

После изрицања пресуде, осуђени на смрт поднели су Претседништву Привремене народне скупштине Демократске Федеративне Југославије молбе за помиловање. Решавајући по тим молбама, Претседништво Привремене народне скупштине издало је следеће саопштење:

„У понедељак, 13 августа 1945 године, одржана је седница Претседништва Привремене народне скупштине Демократске Федеративне Југославије која је имала да донесе одлуку о молбама за помиловање које су поднели седморица на смрт осуђених у процесу против такозваног централног националног комитета Драже Михаиловића, као и породице неких осуђених.

Слажући се са мишљењем Вишег војног суда Југословенске армије и министра правосуђа, а на предлог Ужег претседништва, Претседништво Привремене народне скупштине решило је да одбије молбе за помиловање осуђених Лукачевића Војислава, Кесеровића Драгутина, Војиновића Војина, Гашпаревића Бранка, Шварца Антона, Петровића Момира и Грковића Јована.“

Пошто су молбе за помиловање одбијене, осуђени на смрт Војислав Лукачевић, Драгутин Кесеровић, Војин Војиновић, Бранко Гашпаревић, Антон Шварц, Момир Петровић и Јован Грковић стрељани су изјутра у уторак 14 августа 1945 године по пресуди народног суда за дела издаје и злочина против народа и отаџбине.

РЕГИСТАР ИМЕНА*

- Ајдачић Филип, капетан (бивши жандармериски поднаредник)
 страна 78, 421
- Аксентијевић Александар-Аца 18, 21, 22, 45, 50, 53, 55, 56, 57,
 63, 83—87, 91, 112, 114, 115, 167, 170, 189, 193, 197, 199, 200,
 201, 248, 249, 306, 321, 322, 326, 402, 404, 421, 422, 437, 443,
 463, 467, 500, 503, 510, 515, 541, 542, 545, 548, 563
- Алексић С. Александар 224, 247, 388
- Алексић Светислав 224, 225, 387, 388, 390, 392, 393, 474
- Амико, италијански генерал 30, 553
- Андрејевић Миле 32, 316, 555
- Андрић др Војин 197, 247, 249, 322, 343
- Анте (види Милићевић Петар)
- Аћимовић, пуковник (види Жујовић Младен)
- Аћимовић Милан 20, 22, 50, 51, 80, 177, 178, 246, 249, 437, 502
- Бабајић, поручник 235
- Бабић Јован 98, 124
- Бакотић Цветко 235
- Балетић Лука 144, 178
- Бањанин Јово 151
- Баошић Митар 396
- Барзарено 110
- Баћевић Петар 20, 27, 30, 45, 48, 64, 73, 84, 140, 177, 178, 185, 186,
 187, 188, 189, 192, 193, 194, 197, 268, 270, 272, 274, 275, 282,
 285, 286, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298,
 299, 301, 322, 325, 476, 502, 522, 527, 528, 533, 551, 553
- Бацак Јанко 348
- Белајчић др Влада 105, 402
- Бобић Милош 151
- Божич Сава 50
- Бојковић Драги 36, 338, 558
- Борота А. Гајо, Дражин пуковник 33, 51, 89, 191, 241, 306, 556
- Босанчић Будимир 506
- Бошковић Благота, начелник Кесеровићевог штаба 392
- Брајовић Блажо, командант бригаде 388, 389, 391
- Бркић Фрања 396
- Бркић Средоје 401
- Бугарски Александар 364
- Бућкаловић 178

* Црно обележене стране садрже саслушања оптужених.

- Вајл, делегат немачке команде за Југоисток 243, 244
 Вајкс, фелдмаршал 165
 Васиљевић Милован 261, 396
 Васић Драгиша 71, 74, 151, 195, 445, 492, 505
 Васовић Васо 393
 Велимировић Николај, епископ 246, 248
 Величковић Ђорђе 365
 Величковић Миладин 348
 Вемић, поручник 194
 Вертић Валентин 36, 37, 332, 333, 335, 337, 342, 454, 537, 558
 Видачић, мајор 49, 275, 286, 294, 298
 Војиновић Војин („Јован Николић“) 26, 29, 60, 64, 251—266, 393,
 394, 395, 396, 397, 398, 409, 436, 451, 471, 475, 491, 531, 542,
 543, 552, 562
 Врањешевић 295
 Вујичић, потпуковник 239
 Вујко, Дражин четовођа 249
 Вујошевић 154
 Вукићевић Аца 403
 Вукојичић Влада 39, 355, 358, 359, 455, 456, 560
 Вучковић Глигорије 152
- Гавриловић др Милан 151
 Гагић Л. М., капетан 225
 Гашпаревић Бранко „Гара“ 31, 32, 33, 34, 35, 51, 52, 53, 55, 61,
 65, 302—313, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 350, 395, 425,
 426, 427, 428, 452, 453, 477, 513, 533, 534, 542, 544, 554, 555,
 556, 557, 562
 Гебелс 59, 428, 444
 Геринг 428
 Гојковић 342
 Гордић Никола 210, 217, 235
 Грабовац др 382
 Грђић Радмило 30, 47, 273, 553
 Грковић Јован 24, 36, 39, 41, 42, 62, 63, 95, 99, 100, 101, 102, 103,
 361—365, 411, 412, 427, 456, 477, 538, 542, 545, 548, 560, 561, 562
 Грол Милан 104, 109, 110, 150, 151, 255, 343, 345, 351, 352
- Дамјановић, генерал 52, 86, 90, 178, 248, 308, 428
 Дамјановић Лека, командант мајевачког корпуса 52, 192, 307
 Дамњановић Јелена 354
 Димитријевић Бора, поручник 239
 Димитријевић Тодор 400
 Дожић Гаврило 247, 248
 Достанић Момчило 22, 50, 62, 78, 382, 383, 384, 437, 498, 548
 Драган, четник-полиц. агент 396, 398
 Драговић Бошко 32, 316, 555
 Драговић Милутин 32, 315, 316, 555
 Драшковић Алекса, командант дринског корпуса 193
 Дрењанин Спасоје („Зека“), командант батаљона у посавској
 бригади 133
 Дринић 295
 Дроња (види Трифуновић, генерал)
 Дуканац Савко 400

- Бануци, италијански генерал 274, 282
 Ђоновић Никола 400
 Ђорђевић Вера 41, 367, 561
 Ђорђевић Драгослав, мајор 383
 Ђорђевић Лепосава 332
 Ђорђевић Цека 511
 Ђујић Момчило, поп 30, 50, 269, 272, 274, 302, 553
 Ђукановић Блажо 142
 Ђукић Милоје 211, 212, 251, 255
 Ђурић Александар 413
 Ђурић Коста 41, 367, 561
 Ђуришић Павле 50, 89, 140, 141, 146, 164, 173, 174, 178, 180, 184, 185, 186, 200, 271, 275, 276, 279
 Ђуровић др Ђура („фан-фан“, „Стефан“, „Георг“) 17, 18, 21, 50, 53, 56, 57, 58, 59, 62, 69—83, 89, 108, 110, 114, 121, 122, 125, 126, 128, 131, 137, 152, 163, 166, 167, 169, 179, 181, 189, 190, 193, 195, 197, 198, 199, 200, 201, 279, 302, 312, 322, 326, 327, 354, 382, 383, 384, 398, 399, 401, 402, 404, 405, 408, 421, 434, 436, 437, 438, 442, 443, 449, 458, 463, 466, 481, 483, 491, 492, 493, 510, 513, 515, 517, 538, 541, 542, 545, 546, 562
 Елберт — Елдерт, немачки конзул у Дубровнику 30, 285, 289, 297, 553
 Жива шнајдер 386
 Живковић Петар 151
 Жујовић Младен (пуковник Аћимовић) 26, 163, 195, 241, 300, 403, 550
 „Жути“, кољаш 391
 Зека (види Дрењанин Спасоје)
 Зервас 82, 163, 194
 Зотовић К. Михаило, капетан 32, 242, 316, 555
 Ивановић, мајор 342
 Ивковић Бранислав-Брана 18, 53, 63, 101, 115, 116—126, 129, 167, 168, 192, 247, 343, 351, 386, 399, 400, 401, 411, 413, 435, 437, 447, 463, 492, 513, 515, 516, 541, 542, 545, 563
 Илић Богољуб 44, 171, 172
 Јакша, капетан 32
 Јакшић Јово 401, 410
 Јанковић Љубомир 342
 Јанчић Иван 267
 Јевђевић Добросав 30, 45, 48, 65, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 280, 282, 283, 284, 285, 293, 294, 297, 298, 299, 300, 301, 409, 476, 553
 Јевтић Богољуб 151
 Јеремић др Риста 101, 401
 Јовановић Алекса 402
 Јовановић Александра („Цана“, „Каја“) 35, 37, 38, 41, 62, 65, 340, 341, 344, 345, 352—354, 366, 427, 454, 455, 477, 536, 542, 544, 558, 559, 561, 562, 563
 Јовановић Драги 80, 86, 131, 132, 134, 135, 386, 361

Јовановић Милица-Мица 342, 353, 366

Јовановић Стојан 40, 367

Јојић Ристо 291

Јоксимовић Драгољуб 135, 403

Јошка, капетан 555

Калабић Милан 20, 28, 47, 50, 51, 78, 85, 97, 104, 107, 113, 117,
128, 131, 133, 135, 159, 180, 214, 215, 219, 236, 241, 243, 244,
250, 291, 310, 323, 326, 328, 343, 382, 383, 412, 422, 437, 503, 551

Калабић Никола 309

Калафатовић Данило, генерал 137, 147

Карађорђевић Петар II 152, 153, 183, 292, 333, 427, 448, 449, 450

Кекић 363

Келер Вили 30, 284, 289, 553

Кесеровић Драгутин 20, 26, 28, 29, 44, 46, 47, 60, 64, 73, 76, 81,
85, 128, 133, 146, 172, 173, 201—250, 256, 306, 321, 322, 386,
387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 395, 407, 409, 414, 415, 424,
425, 426, 427, 430, 436, 437, 442, 450, 451, 471, 473, 474, 496,
501 503, 522, 524, 528, 529, 530, 531, 542, 543, 551, 552, 562

Кисић Алекса 166

Ковачевић, одржавао везу са Немцима 286, 297

Ковић Сава 296

Комадина Миленко 154

Копша др Милутин 399

Кораћ Јагош 374

Кореја, целат 237

Костић др 51, 178

Кошутић Август 80

Крагујац Јован 31, 32, 554, 555

Крамарц, опуномоћеник Нојбахера за Црну Гору 30, 289, 297, 553

Краус 203, 476

Куглић, капетан 164

Кујунџић Михаило 60, 120, 295, 399, 400, 401

Купфершлагер, крајскомандант Лесковца 316

Кусовац М. Радован, потпуковник 233

Лазаревић, мајор 47, 343, 356

Лазаревић Јован, новинар 265, 289, 300

Лазић Драгољуб, „Травар“ 110, 345, 350, 351, 352, 400

Лазић Милош 110

Лаковић Јован 388

Лалатовић Мирко, потпуковник 175, 178, 181, 194, 196

Лер, немачки командант за Југоисток 244

Личин Мирко 405

Лончарић, поручник 194

Лукачевић Војислав („Рампини“, „Пинирам“, „Рогљаш“, „Ни-
кола Ђуришић“) 20, 25, 26, 29, 44, 60, 63, 64, 73, 79, 83,
85, 97, 117, 128, 136—168, 170, 188, 190, 194, 199, 200, 276,
277, 278, 279, 290, 294, 296, 297, 301, 302, 373, 374, 375, 376,
377, 378, 379, 380, 381, 409, 415, 430, 431, 436, 441, 442, 443,
449, 465, 470, 471, 473, 493, 496, 497, 503, 510, 518, 519, 542,
543, 549, 552, 562

Лукић Добрица, капетан 144

Љотић Димитрије 22, 32, 73, 91, 163, 178, 212, 214, 291, 388, 395,
419, 425, 427, 428, 437, 442, 452, 477, 524, 554, 555, 556

- Мађић Спасоје** 191
Максимовић Божа („Кундак“) 472
Максимовић, петоколонаш 388
Максимовић Тома 31, 290, 554
Мандић Михаило 36, 38, 41, 62, 64, 333, 343, 354—359, 360, 390, 413, 455, 477, 537, 542, 545, 559, 561, 562, 563
Мандл, шеф „Јагдфербанда“ 32, 33, 34, 51, 52, 53, 61, 65, 182, 304, 305, 306, 309, 310, 311, 313, 318, 320, 321, 325, 425, 426, 428, 520, 534, 554, 555, 556
Манић Бора, поручник 317
Маниу 82
Маринковић, мајор 210
Марић, поручник 32
Марковић др Божо, млађи 403
Марковић, поручник 165
Масаловић Милош 511
Матић, поручник 239, 555
Мачек др Влатко 43, 80, 273, 420, 528
Мерђекијан, трговац 356
Мијовић Александар, министар 103, 363
Микић 200
Милановић Станоје 313
Милетић Крета 151
Милијевић Радивоје 202, 210
Миликић Никола 178, 194
Милинковић „Цек“ 356
Милићевић Петар (Анте) инжењер 109, 110, 116, 344, 345, 346, 353, 455, 535
Милошевић Радомир („Чеда“, „Мара“, „Милутин Јовановић“, „Никола Миловановић“, „Раде Панић“) 35, 36, 37, 39, 41, 62, 135, 327—335, 343, 357, 427, 453, 477, 536, 542, 544, 557, 558, 560, 561, 562
Миљорини Луиђи 30, 282, 293, 300
Митић Живојин-Жика 32, 308, 555
Митић Милан 34, 52, 53, 321, 555
Михаиловић Илија 348
Михаиловић Александар („Саша“, „Вили“) 24, 25, 36, 37, 39, 100, 249, 306, 333, 334, 335, 340, 343, 355, 356, 359, 361, 426, 428, 453, 454, 456, 458, 513, 548, 558, 559, 560
Мишић Александар-Аца 45, 83, 421, 440
Мојсиловић И. Момчило, потпуковник 384
Мољевић др Стеван 22, 59, 70, 74, 115, 144, 167, 170, 189, 195, 406, 445, 470, 471, 492, 505
Мулалић Мустафа 18, 21, 24, 44, 49, 51, 53, 54, 55, 57, 59, 63, 87—92, 195, 232, 307, 322, 326, 409, 423, 432, 437, 443, 444, 503, 515, 541, 542, 545, 548, 563
Најхолд, немачки генерал 293, 297
Наловић Јован 355, 356
Негри, италијански генерал 48, 275
Недељковић, поручник 312
Недељковић Милован, Дражин официр 33, 52, 556
Недељковић Пера 396, 397

- Недић Милан 22, 31, 45, 50, 51, 57, 59, 72, 73, 80, 86, 130, 131, 167, 174, 177, 178, 212, 214, 217, 233, 240, 243, 244, 290, 291, 295, 296, 299, 323, 374, 388, 419, 422, 423, 425, 427, 428, 437, 442, 451, 452, 505, 510, 511, 524, 525, 548, 554
- Недић Нешко 47, 243, 422
- Нешић Слободан 195, 197, 310
- Никић Будимир, поручник, Љотићевац 32
- Николић Илија „Буфски“ 32, 316, 555
- Николић Павле 364
- Николић Радивоје 400
- Новак, пуковник 299, 300
- Новаковић Љуба, генерал 206, 207
- Новаковић Павле, пуковник 144, 145, 147, 148, 149, 161, 166, 167, 194, 518, 526
- Нојбахер 22, 24, 30, 50, 51, 53, 84, 87, 177, 197, 199, 289, 290, 319, 553
- Олћан Михаило 291, 529
- Остојић Захарије („чика Бранко“) 27, 48, 141, 144, 186, 276, 277, 280, 322, 522, 528
- Ото, мајор, директор организације Тот у Мостару 30, 284, 289, 553
- Оцокољић Синиша („Илијев“, „Пазарац“) 192
- Павелић Анте 91, 419, 427
- Павле, потпоручник 84, 166
- Павловић Александар-Аца 18, 21, 24, 25, 53, 59, 63, 92—94, 101, 115, 120, 121, 124, 134, 135, 343, 384, 385, 401, 407, 408, 409, 410, 435, 436, 437, 444, 445, 446, 463, 467, 468, 505, 511, 513, 541, 542, 545, 546, 548, 562, 563
- Павловић Драгослав, пуковник 85, 163, 250, 330, 393
- Павловић Иван 50, 51, 175, 177, 178
- Павловић Раде 52
- Павловић Рајко („Ванда“) 192, 195
- Паранос (из Дириша) 343
- Певец Јозеф, мајор 187, 188
- Перић, петоколонаш 388
- Перица Радомир 36, 40, 41, 42, 62 365—370, 427, 456, 457, 477, 538, 542, 545, 561, 562
- Перовић, командант Среза трстеничког 237
- Перовић Вукашин 293
- Перовић Миливоје 32, 317, 555
- Перовић др Тодор 30, 31, 45, 46, 47, 48, 49, 61, 64, 65, 259, 265, 266—302, 409, 422, 430, 431, 451, 452, 476, 503, 510, 532, 542, 544, 553, 554, 563
- Перхишек, капетан 160
- Петковић, Каиро 194
- Петровић Брана 238
- Петровић Војин, мајор 146
- Петровић Загорка 335
- Петровић Коста („Милан Јовановић“) 24, 25, 35, 37, 38, 41, 62, 63, 65, 100, 101, 102, 103, 104, 108, 109, 339, 340, 341, 342, 344—352, 353, 412, 427, 454, 455, 477, 513, 535, 542, 544, 548, 549, 558, 561, 562
- Петровић Марисав 32, 316, 555

- Петровић Момир 24, 25, 35, 36, 38, 41, 62, 65, 100, 325, 331, 335—344,
345, 347, 349, 352, 354, 426, 427, 454, 455, 477, 513, 536, 537,
542, 544, 557, 559, 561, 562
- Пећанац Коста 28, 69, 138, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 208, 450, 551
- Пешић Вера 321
- Пешић Мирослава 335
- Пиацини, италијански генерал 30, 553
- Погачар, командант ударног корпуса 244
- Попадић др Божидар 18, 24, 25, 38, 40, 53, 60, 63, 95—104, 135, 326,
352, 363, 364, 402, 404, 437, 445, 446, 512, 542, 545, 548, 560, 563
- Поповић Александар-Шаца 18, 25, 38, 53, 60, 63, 104—116, 132,
135, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 399, 401, 422, 427, 428,
446, 447, 463, 467, 513, 541, 543, 545, 549, 562
- Поповић Љубица 36, 39, 41, 62, 331, 332, 335, 359—361, 427, 456,
477, 538, 542, 545, 560, 561, 563, 564
- Поповић Милорад, капетан 139, 265, 283
- Поповић, члан Кесеровићевог преког суда, срески начелник 235
- Поповић Спасоје, поручник 205
- Почек 316
- Предавец 195
- Прибићевић Адам 94, 104, 105, 111, 112, 114, 151, 241, 399, 401,
402, 432
- Продановић Милета 403
- Пурић Божидар 26, 44, 75, 123, 146, 148, 149, 152, 153, 159, 161, 163,
191, 196, 241, 248, 519, 550
- Путгерајх Рихар 315
- Раденковић Бора 135, 136, 384, 385, 386, 403**
- Радовановић Драгомир, пуковник 178, 217, 337, 339
- Радовић Душан („Кондор“), командант златиборског корпуса 180
- Радовић Милутин, пуковник 203
- Радовић Никола 400
- Радојевић Миливоје, потпоручник 205
- Радојковић Мића 343
- Радојловић Миша 30, 553
- Радошевић Никола 40, 365
- Радловић Боровоје, мајор 276, 280
- Ракић Драгић, пуковник 26, 172, 337, 550, 551
- Раковић Предраг, капетан 20, 28, 47, 50, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75,
78, 79, 80, 81, 117, 131, 133, 142, 173, 179, 192, 198, 208, 214,
215, 235, 236, 383, 437, 499, 522, 530, 551
- Ранковић Драгутин 400
- Ранковић, капетан 383
- Раонић Ера 198
- Рапајић Јован, јеромонах 81
- Распоповић Никола 19, 53, 54, 63, 87, 105, 112, 115, 124, 132—136,
402, 403, 435, 437, 438, 441, 447, 463, 467, 518, 541, 543, 545,
561, 563
- Рачић Драгослав („Дола“, „Борђе“), мајор 20, 28, 47, 73, 97, 104,
117, 128, 133, 142, 163, 214, 215, 218, 222, 242, 243, 244, 329,
437, 501
- Рексајзен 32, 556
- Ристић Васа, инжењер 399

Ромел 264

Рочко, командант сталаћког одреда 207

Салатић 293

Сергије (Михаиловић), пуковник 61

Симовић Душан 147, 420

Скрбић Тодор 378

Слијепчевић Аћим 26, 27, 44, 50, 51, 60, 169—201, 431, 437, 449, 471, 473, 502, 510, 518, 527, 542, 543, 551, 563

Смиљанић, инжењер 220, 383, 402

Сокић, каплар 342

Сондермајер Тадија 80, 110

Спанаћевић 291

Сретенковић, поручник 316

Стамболић Милош 388, 389, 390

Станишић Баја 140, 275, 278, 280

Станковић др 401

Стефановић, капетан 316

Стикић Александар, мајор 32, 316

Стојадиновић Милан 127

Стојановић Радован, капетан 198, 422, 503

Стошић, мајор 32, 316, 363, 555

Стругаревић, немачки шпијун 238

Тадић Сретен 50

Тајсић Милисав 403

Терзић Младен 31, 33, 35, 61, 311, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 329, 338, 425, 427, 453, 534, 535, 544, 556, 557, 562

Тешановић 295

Тодоровић, мајор 138

Тодоровић Жарко 137

Томашевић Мирко 210

Томић Здравко 378

Томић Никола 521

Топаловић Драгомир, командант рудничког корпуса 258, 396, 397, 402

Топаловић др Живко 20, 56, 73, 75, 79, 80, 86, 87, 94, 111, 114, 120, 149, 161, 195, 401, 402, 405, 410, 432, 437, 443, 445, 451, 458, 492, 507

Топаловић-Ђурић Милица 458

Трандафиловић Љубомир 400

Трифковић Света, командант авалског корпуса 82, 117, 124, 308, 309

Трифуновић Илија-„Бирчанин“ 30, 139, 159, 267, 272, 273, 274, 300, 422, 423, 476, 553

Трифуновић Љубиша 18, 53, 63, 126—132, 402, 410, 411, 447, 463, 516, 541, 543, 545, 563, 564

Трифуновић Никола 400

Трифуновић Мирослав, генерал, Дражин командант Србије (Дроња) 20, 22, 50, 52, 56, 80, 86, 87, 97, 104, 144, 145, 149, 150, 161, 195, 216, 217, 231, 246, 308, 343, 383, 437, 443, 499, 548

Тркља Лазо 294, 295

Тупањанин Милош 151

Ђоровић, новинар 290, 295

Ђосић, учитељ 311, 312

Урошевић, капетан 194

Фишер, немачки генерал 30, 49, 61, 64, 289, 553

Фотић Константин 21, 76, 89, 179, 248, 494, 525, 546

Херш, немачки пуковник 30, 286, 287, 288, 289, 553

Хитлер Адолф 264, 428, 484

Хорти 194

Цветић, мајор 146, 190, 200

Цветић Јосип 402, 524

Цветковић Драгиша 43, 405, 420, 528

Цукавац, генерал 203

Чавић 348

Челенковић 360

Ченгић Омербег 88

Човић Воја 25, 99, 100, 104, 548

Човић Радос 393, 398

Чолак-Антић, мајор 101

Чордашић, пуковник 288

Цафербег Дева 163

Шантић Милан 290, 295

Шарковић Тихомир, сенатор 163

Шварц Антон 31, 32, 34, 35, 51, 52, 53, 55, 61, 65, 305, 307, 308,
313—326, 425, 427, 452, 453, 477, 534, 542, 544, 555, 556, 557, 562

Шлајхер, немачки ађутант 316

Шмит Хуберт 30, 286, 287, 289, 553, 554

Шремс 32, 556

Штеркер 22, 24, 30, 31, 50, 51, 84, 86, 177, 178, 182, 189, 195, 197, 198,
199, 289, 290, 291, 437, 497, 502, 510, 553, 554

Шуберт 534

Шуковић Марко 265

ИСПРАВКА

На страни 169 при врху штампано је: „Четврти дан суђења: 1 август 1945 године“, а треба да стоји: „Четврти дан суђења: уторак, 31 јул 1945 године“.

С А Д Р Ж А Ј

ОПТУЖНИЦА

Страна

Први дан суђења: субота, 28 јул 1945 године	—	—	17
Јавни тужилац подноси оптужницу	—	—	18
Прилози уз оптужницу јавног тужиоца	—	—	62

САСЛУШАВАЊЕ ОПТУЖЕНИХ

Други дан суђења: недеља, 29 јул 1945 године	—	—	69
Саслушавање др Буре Буровића	—	—	69
Саслушавање Александра Аксентијевића	—	—	83
Саслушавање Мустафе Мулалића	—	—	87
Саслушавање Александра Павловића	—	—	92
Трећи дан суђења: понедељак, 30 јул 1945 године	—	—	95
Саслушавање др Вокидара Попадића	—	—	95
Саслушавање др Александра Поповића	—	—	104
Саслушавање Бранислава Ивковића	—	—	116
Саслушавање Љубише Трифунсовића	—	—	126
Саслушавање Николе Распоповића	—	—	132
Саслушавање Војислава Лукачевића	—	—	136
Четврти дан суђења: уторак, 31 јул 1945 године	—	—	169
Саслушавање Анима Слијепчевића	—	—	169
Саслушавање Драгутина Кесеровића	—	—	201
Саслушавање Војина Војиновића	—	—	251
Пети дан суђења: среда, 1 август 1945 године	—	—	259
Наставак саслушавања Војина Војиновића	—	—	259
Саслушавање др Тодора Перовића	—	—	266
Саслушавање Бранка Гашпаревића	—	—	302
Саслушавање Антона Шварца	—	—	313
Саслушавање Младена Терзића	—	—	322
Шести дан суђења: четвртак, 2 август 1945 године	—	—	327
Саслушавање Радомира Милошевића	—	—	327
Саслушавање Момира Петровића	—	—	335
Саслушавање Косте Петровића	—	—	344
Саслушавање Александре Јовановић	—	—	352
Саслушавање Михаила Мандића	—	—	354
Саслушавање Љубице Поповић	—	—	359
Саслушавање Јована Грковића	—	—	361
Саслушавање Радомира Перице	—	—	365

СВЕДОЦИ И ДОКАЗНИ МАТЕРИЈАЛ

Страна.

Седми дан суђења: петак, 3 август 1945 године — —	373
Испитивање сведока — — — — —	373
(Сведок Радован Лекић, страна 373; сведок Мујо Шћекић 373; сведок Јакша Богдановић 375; сведок Миливоје Секулић 377; сведок Сабахадин Хоџић 378; сведок Драгомир Бендић 378; сведок Лазар Љубојев 379; сведок Момчило Достанић 382; сведок Василије Милетић 384; сведок Мргуш Шамбек 384; сведок Душан Есаковић 386; сведок Бошко Филиповић 386; сведок Светислав Алексић 387; сведок Милан Петровић 390; сведок Миодраг Рашић 393; сведок Богић Ђокић 395; сведок Владимир Марковић 396).	
Доказни материјал — — — — —	398

Осми дан суђења: субота, 4 август 1945 године — —	408
Читање доказног материјала — — — — —	408
(Сведок Магда Политео 410; сведок Милан Илић 411; сведок Ковиљка Рашковић 411; сведок Десанка Бабурац 412; сведок Рајко Дебељевић 413; сведок Петар Журжу 413).	

ЗАВРШНА РЕЧ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

Завршна реч јавног тужиоца Србије потпуковника Милоша Минића — — — — —	419

ЗАВРШНА РЕЧ БРАНИЛАЦА

Девети дан суђења: недеља, 5 август 1945 године —	463
Завршна реч браниоца Војислава Лукића — — — —	463
Завршна реч браниоца Саве Мићовића — — — —	469
Завршна реч браниоца Драгутина Тасића — — — —	471
Завршна реч браниоца Душана Николића — — — —	476
Завршна реч браниоца Александра Николића — — — —	477

ПОСЛЕДЊА РЕЧ ОПТУЖЕНИХ

Десети дан суђења: понедељак, 6 август 1945 године	481
Последња реч оптуженог др Ђуре Ђуровића — — —	481
Последња реч оптуженог Александра Аксентијевића — —	500
Последња реч оптуженог Мустафе Мулалића — — —	503
Последња реч оптуженог Александра Павловића — — —	505
Последња реч оптуженог др Божицара Попадића — —	512
Последња реч оптуженог др Александра Поповића — —	513
Последња реч оптуженог Бранислава Ивковића — —	514
Последња реч оптуженог Љубише Трифуновића — —	516
Последња реч оптуженог Николе Распоповића — —	518
Последња реч оптуженог Војислава Лукачевића — —	519
Последња реч оптуженог Аћима Слијепчевића — — —	527
Последња реч оптуженог Драгутина Кесеровића — — —	528
Последња реч оптуженог Војина Војиновића — — —	531
Последња реч оптуженог др Тодора Перовића — — —	532
Последња реч оптуженог Бранка Гашпаревића — — —	533
Последња реч оптуженог Антона Шварца — — —	534

	Страна
Последња реч оптуженог Младена Терзића — — —	534
Последња реч оптуженог Косте Петровића — — —	535
Последња реч оптужене Александре Јовановић — — —	536
Последња реч оптуженог Радомира Милошевића — — —	536
Последња реч оптуженог Момира Петровића — — —	537
Последња реч оптуженог Михаила Мандића — — —	537
Последња реч оптужене Љубице Поповић — — —	538
Последња реч оптуженог Јована Грковића — — —	538
Последња реч оптуженог Радомира Перице — — —	538

ПРЕСУДА

Четвртак, 9 август 1945 године — — — — —	541
Изрицање пресуде — — — — —	541
Извршење смртне пресуде — — — — —	564
Регистар имена — — — — —	565
Исправка — — — — —	573

Штампано у штампарији „ПРОСВЕТА“
државног издавачког предузећа Србије у 20.000 примерака
Штампање завршено 8 нов. 1945